ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 1
DIMANCHE
1er JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 272

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՃԻԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·200 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20·200

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԵՑ՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Միքայէլ Կիւրճեան պարագայ մըն է ազգային գրականութեան մէջ։ Ինքնատիպ, Օտեանի, Արփիարեանի եւ ուրիշ իրապաշտներու այս բարեկամ-ընկերակիցը գրականութեան մեր դասագիրքերուն, նոյնիսկ գրականութեան պատմութեան հատորներուն մէջ կը նշուի յաճախ անցողակի կերպով, ընկալեալ կարգի»էն առաջ։ Արեւմտահայ, Սփիւռքահայ մամուլի հետազօտող մը կրնայ գրեթէ այդ անունով եկող պատմուածքներու, քննադատական էջերու կամ նոյնիսկ հանդիպիլ, երբ խորասուզուի Պոլսոյ օրաթերթերուն, գրական մամուլին եւ Եգիպտոսի «Ազատ Խօսքի», «Արեւ»ին, «Շերեփ»ին մէջ։ Ինչու վերջերս, երբ առանձին հատորներ գոյութիւն ունէին կենդանութեան օրերուն հրատարակուած «Ի խորոց սրտի ազգ ընդ պաշտելոյն»[1] արձակ քերթուածներ խմբող հատորիկ մը։ Աւտոր յառաջաբանին մէջ նշուած է արդէն որ այդ գրագէտին առանձին հատորով հրատարակուած առաջին գիրքն» է։ Իսկ ինչու ծնած էր 1879–ին (մեռաւ 1965–ին) եւ հարուստ առեւտրական մը յանձնած է մեկենասել անտիպ գործերը։ Այդ անտիպները երբեք լոյս չեն տեսած։ Այս խոստումը մնացած է խոստում։

Վերջին քանի մը տարիներուն Երեւանի մէջ լոյս տեսան հռչակաւոր եւ քիչ յայտնի վէպ մը «Մարտիկ աղա» եւ Ազգայինճին կամ Մեծուհիւն եւ անոր պարոն Իգնատիոս Ռուբինեանի»ն[2]։ «Շերեփ»ին մէջ Կիւրճեան ունի «Տուրք» խորագրով թատերգութիւն մը։ Իսկ Օտեանի հետ ալ գրած է քանի մը ուրիշ խաղեր («Փրկանք», «Հեռաձայն», «Զարչէլլը Արթին Աղան», եւ այլն), որոնցմէ առաջին խաղացուած է, իսկ միւսներուն ներկայացումները անհամար։

Քանի որ Միքայէլ Կիւրճեան պարագայ մըն է, ինդրայարոյց, առեղծուածային, ինչպէս պարզապէս մարդկային, ինչպէս գրական: Իր ուսումնասիրութեան աւարտին Օշական Կիւրճեանը կը նկատէ «գրչինք չերազործած տաղանդ մը»[3], որ առեղծուածը չի լուծեր, անոր տայ նոր անուն մը, որ կրնանք ամբողջովին զանց առնել։

Արդեօք սկիզբէն հարցը տեղաւորելի գրագիտի հոգեբանութե՞ան մէջ, ինչ որ թերեւս աւելի հոգեբանութիւնը կը հետաքրքրէ քան գրականութիւնը։ Միայն թէ այդ «հոգեբանութիւնը» եթէ է իսկ, իր վճռական գերը ունի, ըստ երեւոյթին, այդ գրականութեան թէ՛ աւարտին թէ ալ ճանաչումին մէջ։

Դիտել տամ, Կիւրճեան գրական աստղը կը մտնէ նախ Ֆրանսերէն գրուածներով, ապա կ'անցնի հայերէնին, ինչպէս «Մարտիկ աղա»ն։ Վէպը կը սկսի հրատարակուիլ Լոնտոնի «Նոր Կեանք»ին մէջ 1898–ին, «Պարոյր» ծածկանունով։ Թերթը սակայն չուտով գայթակղութիւն կը յարուցանէ Եգիպտոսի հնչակեան շրջանակներուն մէջ, հակառակ այն որ վէպին մէջ դաշնակցականներն են նոր որ վէպին մէջ դաշնակցականներն են նոր առարկայ (մէկ կուսակցութիւնը միւսին շրջօնն է, ըստ երեւոյթին գրողին համար), որոնք երգիծավէպը կը նկատեն roman à clef մը եւ կը մղեն թերթին խմբագիրները որ թերթօնը ընդհատուի[4]։ Ամէն եաք՝ թերթօնային երկու հրատարակութիւններ կ'ըլլան, միշտ կիսատ, այդ առաջին հրատարակութեան վրայէն։ Կիւրճեանի կեցուածքը չհասկան է. ան յետագային չի ձեռնարկեր, կամ չի յաջողիր վէպը տպել ամբողջական բնագրով։ Նման ճակատագրի մը կ'ենթարկուի «Ազգայինճին», որ քանի մը անգամներ ներկայացուելէ եաք, երեսնական թուականներուն հեղինակին կողմէ վերատեսութեան կ'ենթարկուի, բայց աշխատանքը անաւարտ կը մնայ։

Այս չատ ընդհանուր տեղեկութիւնները քաղեցի վերոյիշեալ երկու հատորներու ներածական էջերէն։ Թէ՛ վէպը, թէ ալ թատերախաղը կը ներկայանան մեզի բնագրագիտական լուրջ աշխատանքի մը ենթարկուած։ Նպատակս չէ խնդրոյ առարկայ դարձնել ատիկա, ոչ ալ ձեռնարկել վրիպակներու, սխալ վերծանումներու վերականգնումին[5]։ Երբ բնագրագէտը ձեռքին տակ չունի մաքրագիր կամ տպագիր օրինակ մը, այլ առաջին գրառումներ, կամ կիսատ սրբագրութիւններ, տուեալ երկը աւելի «սեւագրութիւն» կարելի է նկատել։ Անչուշտ, գրականութենց պատմութեան մէջ գոյութիւն ունին երկեր, որոնք չատ աւելի սազմնային վիճակի մէջ գտնուած են քան Կիւրճեանի էջերը։ Քաֆքայի արտադրութեան մեծ մասը կը մտնէ այս կալուածին մէջ։ Փասքալի «Մտածումներ»ը միւս օրինակն է դիրքի մը, որուն բնագրի վերծանումն ու կառուցուածքը կախեալ եղած են բնագրագէտէն, ասոր «ընթերցումէն», որով մինչեւ օրս գոյութիւն ունին բազմաթիւ «տարբերակներ»։ Փրուսթի վիպաշարքն իսկ կը մնայ անաւարտ, հակառակ վերջին հատորի մը դրեթէ ամբողջական ատաղձի գոյութեան։ Այս ցանկը կարելի է երկարել, անչուշտ, եւ նկատել որ ամէն մէկ դրող եւ աշխատանք ինքնին հարցերու հանդոյց մըն է։

Կիւրճեանի պարագան կը տարբերի քիչ մը յիշած պարագաներէս, բայց այդ քիչը էական է։ Փասքալի կամ Քաֆքայի ձեռագիրները անաւարտ են հեղինակներու մահուան պատճառով։ Մինչդեռ Կիւրճեան վերապրած է, պիտի ըսեմ, իր վէպի խափանումին, աւելի քան կէս դար։ Կը չարունակէր վախնա՞լ Եգիպտոսի ազանդերէն, ինչպէս կը թելադրուի մեզի։ Գուցէ կը յիշէր Արփիարեանի ըսպանութիւնը, Թէքէեանի դէմ գործըւած յարձակումը, եւ ո՞վ գիտէ քանի՛ չպատմուած ու չլսուած արարքներ[6]։ Արհամարհելի ազդակ մը չէ այս կէտը, երբ մարդ ի մտի ունենայ մեր որոշ գաղութներու մէջ տիրող լարուած կացութիւնը, կեթթոյական մտայնութիւնը, դիրքի մարդուն վրայ դրուած ճնշումը, որ գրաքննութենէ մը աւելի զօրաւոր կերպով կը բանի, քանի որ գրաքննութեան մը սահմանները յաճախ որոշելի կ'ըլլան, մինչ հայ ղեկավարներու անհանդուրժողութիւնը, նեղմտութիւնը, երբեմն կուսակցամոլութիւնը՝ անսահման է եւ աննախատեսելի։ Հասկնալի է թէ ինչո՞ւ Սփիւռքը կամ նախասփիւռքեան գաղութային վիճակը քիչ անգամ կ'անցնին գիրքի անդաստանը, իսկ երբ կ'անցնին, ատիկա կ'ըլլայ զաղափարաբանական պինդ ու խիտ ցանցին ընդմէջէն։

«Մարտիկ աղա»ն վէպ մըն է, որ նըւազ խայթող է քան Օտեանի վէպերը, բայց անհամեմատ աւելի խոտորիչ (pervers) ու խոցող, քանի որ նկատի ունի, ըստ երեւոյթին, յայտնի կուսակցական գործիչներ, հակառակ պէտք եղած այլափոխութիւններուն, եւ կը տեղադրուի ծանօթ չրջանակի մը մէջ, որ ոչ Օտեանի հեռաւոր Ծապըլվարն է, ոչ Թոթովենցի քիչ մը չատ ուրուագրին ու քմահաճ Արեւմտահայաստանը, այլ Ազեքսանդրիոյ հայ գաղութը։ Այս իմաստով անիկա մխայն ու մխայն երգիծավէպ մը չէ, որուն տարազին կ'ուզեն բերել որոշ մեկնաբանները, ինչպէս են նոյն սեռին մէս անունները։ Թոթովենցի «Դոկտոր Պուրպոնեան»ը, Ն· Պէշիկթաշլեանի «Ընկեր Շահազար»ը կամ «Ընկեր Փարոս»ը։ Բոլորն ալ անչուշտ յեղափոխութեան մակարոյծներու դիմակազերծումին կը ձգտին, երբեմն նոյնիսկ յեղափոխութեան իսկ հերքումին կը յանգին։ Յատկանշական է սեռին բողբոջումը 1895–ին տակ։ Այդ թուականը յիշատակելի դիտումնաւոր կերպով։ Կիւրճեանի վէպին մեկենակէտը կը կազմեն առաջին ջարդերը, այսինքն՝ աղէտի չղթայազերծման առաջին փուլը, որ պոլսեցի Մարտիկ աղան եւ իր նմանները, անանուն զանգուածի մը հետ, կը նետէ Աղեքսանդրիա, Գահիրէ, Լիրոպական քաղաքներ։ «Տուրքը» թատերախաղին նիւթը արդէն առնուած է 1895–ի դէպքերէն եւ փաստը կը բերէ մտաւեւեռումի մը որ «իրապաշտներուն»ն է այդ թուականին։ Համխոեան սարսափին հակազդող յեղափոխական ազգայնականութեան մը։

Գրիգոր Պըլտեան

բարքները, զանոնք կազմաւերպողները կը դառնան թիրախը երգիծանքի մը, որ վստահ չեմ թէ կը յաջողի գեղծումները անջատել նպատակէն։ Անչուշտ, ինքնանաճանաչման եղանակ, բազմաճախնութեան անհրաժեշտ գործօն, երգիծական մտածումը կը կրէ իր մէջ վտանգը դառնալու ինքն ալ հակազդողական երեւոյթ մը, խռովականացման, չաստուածննեբու պախարակումին, առասպելներու փաստումին ընդմէջէն մասնակցելով, ակամայ, իր կարգին, ինքնաճաղկումի, սարկացման, նսեմացման գործին (պէտք չէ մոռնալ որ ատոնք աղէտին ներքին ելեւներն են)։ Այս իմաստով 1900–ի երգիծողները նման են 1930–ի ըմբոստներուն։ Միայն թէ երկու սերունդներու միջեւ տեղի ունեցած է անզեղչելի դէպք։ Երկուքն ալ սակայն կը բանին որբամաբանութեան մը մէջ, որ աղէտին ամլացնող եզրն է, քանի որ ակնյայտօրէն անկարող են դիմակալելու զայն այլապէս քան երգիծանք–հեգնանք–բրտութեամբ։

Ի՞նչ կապ «Մարտիկ աղա»յի կամ «Ազգայինճի»ի բնագրային հարցերուն հետ, որոնց ակնարկեցի վերը։ Գուցէ ո՛չ մէկ։

Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ սակայն որ Կիւրճեան կը յաջողի հատորով հրատարակել զրոյց մը արձակ քերթուածներու, որոնց յետին արժանիքն է յաջողութիւնը եւ որոնք այնքան կը յիշեցնեն 1900–ի ճաշակը։ Աւտոյդ է սակայն, որ «Մարտիկ աղա»յէն ետք Կիւրճեան չի ձեռնարկեր վիպային ուրիշ կառուցուածքի մը։ Երկրորդ վէպի մը, նոյնիսկ նմանօրինակ ծրագրի մը մասին չի խօսուիր։ Կարծէք այդ վէպը եղած ըլլար 19–20 տարեկան երիտասարդի մը առաջին ու վերջին փորձառութիւնը ինչպէս էր պարագան Տ· Կամսարականի։ Բայց Կամսարական առնուազն իր գիրքը լոյս աշխարհ հանած էր հատորով։ Մինչդեռ Կիւրճեան ոչ միայն չի հրատարակեր վէպը եղածին պէս, այլ չի յանդիր վերջնական բնագիրի մը, սպասելով նպաստաւոր պայմաններու։ Չի՞ հաւատար իր վէպին։

Ստեղծումի հոլովոյթի ընթացքին փուլ մը գոյութիւն ունի որ ոչ թէ հրապարակ հանելու փուլն է, այլ անկէ առաջ, երբեմն անկէ եաք եկողն է, երբ գրողը կը դառնայ պատասխանատուն իր կատարածին, այսինքն՝ խիզախօրէն կը ստանձնէ զայն մինչեւ ծայրը, հակառակ բոլոր արտաքին կամ ներքին խոչընդոտներուն։ Կարելի է մտածել որ Կիւրճեան մէկ վէպով սպառած էր ինքզինք կամ վէպի մը հնարաւորութիւնները։ Կարելի է մտածել տակաւին որ իր վէպին ընդգրկած աշխարհէն սարսափած, մէկ անգամէն, առանց անհրաժեշտ միջարկող քայլերու, նուաճած խօսք լրացնելու կալուած մը, Կիւրճեան անկարող եղած էր դիմակալելու իր իսկ երկը։ Այլ խօսքով՝ իր երկի տարողութենէն տարուած, բայց նոյն տեսն յանկարծ անոր ամբողջութենէն արգիլուած, ան որդեգրած է անաւարտութեան ելքը։ Աւո՞ր համար արդեօք զայն կը հրատարակէ ծածկանունով։ Իր յուշերուն մէջ Օտեան կը պատմէ, որ տարիներ եաք, Կիւրճեան իր վէպը կը նկատէ «գրական ճախա մը... որուն համար կը ղղջար»։ Կարելի՞ է վստահիլ այս այնքան նշանակալից դիտողութեան ստուգութեան։ Կրնա՞յ գրական փաստի օրինակ մը ունենալ։ Օտեան հաւատարիմ աղբիւր է, անկասկած, բայց հեղինակային խոստովանութեան մը համար անուղղակի աղբիւր։ Աւտով հանդերձ թելադրածը չի կորսնցներ իր չահեկանութիւնը։ Ծանօթ՝ վէպի հրատարակութեան բոլոր մանրամասնութիւններուն, քիչ մըն ալ՝ Կիւրճեանին, ան նշմարած կը թուի վերջինիս անսովոր դրութիւնը։ Ըստ երեւոյթին Կիւրճեան իր երկին մէջ կը գտնէր վտանգաւոր բան մը, որ չէր կրնար ընդունիլ, կատարած էր յանցանք մը, անցած էր սահմանէ մը անդին, թեկնած էր թերեւս թապու մը, արգելք մը, որուն համար կը ղղջար։ Ձղջումը ասանկ բաներ կը թելադրէ։ Կայ աւելին։ Օտեանին ու Կամսարականին հետ թատերախաղերու հեղինակակից Կիւրճեան մէկ արարնոց խաղ մը միայն կը յաջողի հրատարակել մամուլին մէջ։ Մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ, որ միշտ պէտք ունի երկրորդի մը, անթացուպի դեր կատարողի մը, ոտքի կանգնելու համար։ Իր երեք արարնոց թատերախաղը կը ձգէ անաւարտ, թէեւ զայն հանած է բեմ։ Մինչ կը պահուրտի ծածկանունի մը ետին, նոյնատեն վէպին մէջ, քանի մը տողով, կը գծէ իր իսկ ինքնանկարը Քուրջեանի մը դիմակին տակ (էջ 112)։ Ձախա մը եւ ղղջո՞ւմ մը, նորէն։ Ինչպէ՞ս հասկնալ այս «խաղը»։

Երկ, ըսի, նկատի ունենալով արտադրութիւն մը, որ իր սեռով թէ կազմըւածքով ունի սահման, ընթացիք, ըսկիզբ ու վերջ։ Զեւ մը՝ որուն մէջէն ան կ'աճի։ Այստեղ հետաքրքրական չէ անոր նկարագիրը։ «Մարտիկ աղա»ն տեղական թարթարէն մըն է, Կիւրճեան ինք իսկ կ'ակնարկէ աւտոր (էջ 259) եւ Ա· Տօտէի գործը ակնյայտ մօտէն է, ինչ որ թերի մը չէ անպայման (թէեւ ըստ իս իրականութեան երգիծական մօտեցում մը ծագրանկարային ագեմայացման կ'ենթարկէ աւարկան եւ չի նպաստեր անոր բարձ ամբողջութեան ընկալումին)։ Չիս հետաքրքրողը զրողն է որ արուեստի երկ մը մինչեւ ծայրը հասցնելու տագնապին առջեւ կը խորտակուի, բոլորովին անատակ կը դառնայ անոր կիրքին համապատասխանելու։ Այդ խորտակումը կը տեւէ տարիներ, զրողը պահելով տեսակ մը ամլութեան ու պատրանալից գործօնութեան մը մէջ։

Կիւրճեան հրատարակած է մէկ ու միակ հատոր մը իր կենդանութեան։ Ասիկա ի վերջոյ բան մը կը նշանակէ։ Կ'արդիլէ որոշ հապճեպ եզրակացութիւններ։ Բայց նոյն տեսն կը խորհիմ թէ երկին մէջ կը պարզուի տագնապին մէկ երեսը, անշուշտ ենթարկուած «գրական» անհըրաժեշտ հանդերձաւորումի մը, տեսակ մը փոխաբերականացման։ Ինչ որ ոչ թէ արտաքին երեւոյթ մըն է այլ բուն հարցն իսկ։

Ինչպէս խորագիրը կը յուշէ, Նարեկացիի նման խօսողը խօսքը կը յղէ Ս· Նոր, բայց այդ Անը պաշտուած էակ մըն է, սիրուած կին մը։ Չեմ կրնար դանդաղիլ Նարեկեան մօտէլի գործածութեան վրայ, բայց կ'ընդգծեմ միայն գրական այս եզրին ներկայութիւնը, տեսակ մը

ՃԵՐՄԱԿ ԷՋԻ ԱՌԱՋ

Ես թուղթը դնում եմ գրամեքենայի մէջ, գրում անուն–ազգանունս (բռնածս պործին լրջութիւն ու հեռանկար հաղորդելու յոյսով), ապա, արդէն հաչտուած ու հնազանդ, չխչխկացնում վերնագիրը: Այո, հէնց այս վերնագիրը՝ սպիտակ դրօշ պարզելու նման: Գրելու անյաղորդ, առաւօտից ի վեր ինձ հանգիստ չտուող ցանկութիւնը, այն, ինչը ափէ–ափ խմորւում է մէջս, մշուշւում, կորչում է ասես սեփական չնչից պղտորուող ապակու եռեւում, հէնց փորձում եմ թափառող մտքերս ու ապրումներս կարգուկանոնի բերել, թէկուզեւ պարզունակ սիւժէ կառուցել: Քանի անգամ օրուայ ընթացքում թուում էր՝ ազամանդ եմ պեղել, բայց սորում է աւազը մատներիս միջով, եւ նորից ձեռնունայն եմ մնում: Գլուխս ցաւում է, չղիտեմ, ապարդիւն լարուածից, թէ ընդհակառակը, չեմ կարողանում գրել, որովհետեւ ցաւում է: Ես ինձ յիշեցնում եմ, որ երբեք չախմաթիստ չեմ եղել, չեմ տեսել ոչ տաքը, ոչ էլ նոյնիսկ երեք քայլ այն կողմ, հրապուրուել եմ ինչ որ պատկերով ու եռեւից պնացել հետքը բռնած չան նման, մինչեւ որ հոտերը, չչուկները, գոյները ինձ բերել են ազրիւրի մօտ կամ անդունդի եզրին կանգնեցրել, երկու դէպքում էլ հնարաւորութիւն տալով, եթէ ոչ բաւարարուածութեան, ապա գոնէ պարտք կատարած լինելու զգացումով վերջակէտ դնել: Այս կարծես թէ տեղին յիշեցումը, սակայն, օգնելու փոխարէն աւելի է յուսահատեցնում: Բթացել է ծերացող չան հոտառութիւնը՝ ահա գաղտնիքը: Նա հետքը գտնում է, բայց տեղնուտեղն էլ կորցնում: Երկար կեանքի ընթացքում այնքան հետքեր են մէկը միւսի վրայ դրոշմուել, որ արի ու խըլացած հոտառութեամբ հաղարաւորների միջից ջոկիր այս պահին միակն ու գըլխաւորը: Բռնկումը ուժեղ է կայծակի նման, բայց չանթարգելի հանդիպած կայծակի նման անհետեւանք:

Կէսօրին, պատուհանի առաջ կանգնած, դիտում էի դանդաղ լլկնող փաթիլները, ապակին, իրօք, քրտնում էր իմ չնչից, եւ յանկարծ, երբ ձեռքս տարել էի, որ մաքրեմ, յիշեցի, որ մի ժամանակ ճիշդ այսպիսի ապակիներին եղեամ էր պատում: Ես չսկսեցի (կամ չհասցրի) դլուխ կոտրել, թէ ինչու անցած–գնացած ժամանակներում ինչ–որ մէկն ամէն դիշեր անխոնջ ստեղծագործում էր մեր պատուհաններին, որպէսզի առաւօտեան ինձ զարմացնի սառոյ մատներով արեւազարձային երեւակայութիւն դըրսեւորելու ունակութեամբ, ես միայն յիմարավարի (բայց անկեղծ) մտածեցի՝ այդ ինչպէ՞ս է լինում, որ մանկութեանդ հետ կորչում են նաեւ քեզնից դուրս բաները: Այստեղ էլ ամէն կարդի դատողութիւնների տուրը կորուեց, որովհետեւ կորուեց չունչս: Ես ետ չնայեցի, բայց տեսայ, որ սենեակից, ասես հողմի բերանն ընկած, անհետացան դրասեղանս, հեռուստացոյց ու համակարգիչ, եւ յատակից, պատերից, առաստաղից, բոլոր ծակուծուկերից ներս ծորաց մի ուրիշ ժամանակ: Արձնացան ուրիշ հոտեր, ուրիշ ազմուկներ, ուրիշ զգացողութիւններ, եւ խոհանոցում այլեւս կինս ու որդիս չէին վիճում, այլ խաղաղ զրուցում էին ծնողներս: Կէսօրը դարձաւ վաղ առաւօտ, սենեակը մթնեց, ես այլեւս կանգնած չէի լուսամուտի առաջ, ես չորս տարեկան էի ու դեռ արկամկան պէս տաքնում էի իմ անկողնում, չկարողանալով ու չուզենալով անցնել քնի սահմանը: Ծանր փնչում էր, ոգեւորուած անքում մեր վառարանը, նրա որովայնից, որտեղ փոթորկւում էր կրակը, ամեհի գազանի չունչ էր գալիս, թէյդմանը, թխկանի պէս փքուած, վիզը դոռոզամտօրէն ճկած, տագնապած սուլում էր, չխչխկացնում կափարիչը, եռացող ջուրը թափում վառարանին, որը պատասխանում էր բարկացած թըչոցով, եւ մինչ ես վերմակի տակ մտած իրրեւ թէ վախենում էի այդ երկու հրէշներից եւ յատկապէս գազանի հուրհրացող աչքերից, մայրս եկաւ ու տարաւ թխկանին, որը նրա ձեռքում անմիջապէս խեղճացաւ ու լռեց: Ռատիօընդունիչը խոհանոցից վերջին լուրերը էր հաղորդում, հայրս նախաճաշում էր, ասես հէքեաթից ճաճանում էին չոր փայտերը, տաքութիւնը աւելի–աւելի տարածւում, մտնում էր վերմակի տակ, եւ երանութեան երկար րոպէներին, նախքան հայրս նախասրահում կը հագնէր վերարկուն ու կը դնար աշխատանքի, եւ մայրս կը դար վերմակի տակ լինճ փնտռելու, ես հանճարեղ յայտնագործութիւն արեցի: Մեր փողոցով յաճախ էին թաղման թափօրներ անցնում, երբեմն էլ լսում էի, որ այսինչը կամ այնինչը մեռաւ, բայց տեսածս առաջին անգամ այդ առաւօտ անցկացրի իմ միջով: Եւ ապշեցի: Ի՞նչ բլորը մեռել են, մեռնում են ու պիտի մեռնեն, հրաչալի, զարմանալի, երջանիկ բացառութեամբ ես անմահ եմ, լինճ հետ էլ, ի հարկէ, հայրիկս ու մայրիկս: Ես զոհ էի ու հպարտ, որ կարողացել եմ լուծել այդքան կնճռոտ հարցը, եւ փոքր–ինչ աւելի ուշ, երբ արդէն հպնուած պպզել էի վառարանի առաջ, որի պեծին տուող մոխիրների մէջ խրովուում էին մօրս դցած կարտոֆիլները, խոհուն ու լիաստոյն տեսք ունէի, որովհետեւ մի քիչ աւելի էի հասկնում կեանքից, քան նա, որ իր խելքով մանացու էր ստեղծել մարդուն: Երբ մօրս պատմեցի, թէ ինչու եւ ինչպէս մենք երեքս երբեք չենք մեռնելու, նա չդիտես ինչու յուզուեց եւ ինձ երկար սեղմել էր կրծքին:

Ես նստեցի գրամեքենայի առաջ: Պատմուածքն իմ ներսում զգում էի, ինչպէս զգում են տենդը, զգում էի ստեղների դիպչող մատներիս ծայրերով: Սկսեցի մի չնչով (անուն–ազգանուն, վերնագիր չխչխկացնելու ժամանակ չկար), բայց ինչպէս պատուհանների եղեամն էր կամաց–կամաց հալչում մեր վառարանի տարածած տաքութիւնից, այնպէս էլ չուտով մանկութեանս առաւօտից ոչինչ չմնաց: Ինձ չյաջողուեց բառերով արտայայտել այդ առաւօտի թրթիռը, յայտնագործութիւնը դեղարուեստական հիմնաւորում չտուաց, այն, ինչը ապրեցի ու դողդոջուն, ժամանակի պատկից յաղթահարած թեւածում էր իմ մէջ ճերմակ թղթի վրայ թեւակոտոր եղաւ:

Ես չէի ուզում այդքան հեշտ յանձնուել, նորից պատուհանին մօտեցայ (ձիւնը նորից էր թափւում), եւ ձմեռնային առաւօտը, ասես խղճահարուելով, վերադարձաւ, բայց տօնածառով, նորածին քոյրիկով, լացով, օրօրով, վառարանի առաջ չորացող տակաշորերով, ջահել եւ դեռնոյ թարմ խեժահոտով, եւ ես արդէն համարեա հինգ տարեկան եմ: Մայրս չչուկով է խօսում, որ քոյրիկս չարքնանայ: Զդոյչ կը լինես, ձեռն հետ քիչ խաղա, երկար չմնաս, հեռու չգնաս, որ վերեւից տեսնեմ քեզ: Վերջին անգամ ուզում է՝ արդեօք տաք եմ հագնուած ու փաթաթուած, բացում է դուռը, եւ, բեւեռախոյղի պէս հանդերձուած, իջնում եմ ներքեւ: Մայրս մոռացաւ դլխաւոր պատուիրանը՝ փողոց դուրս չգաս, իսկ ես հէնց դա եմ խոստում, որովհետեւ առաջին անգամ իմ կարճ կեանքում անդիմադրելի կանչ եմ լսել, մէկը նրանցից, որին հնազանդ առաջ են նետւում աչքը խուփ, եռեւայրելով կամուրջները, խորականութիւն չդնելով միջոցների մէջեւ: Հրապարակը հեռու չէր մեր տնից, բայց, միեւնոյն

Գրեց՝

ՎԱՀԱԳՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

կրկնապրութեան նման, ինչպէս կ'ըսէ Ժ. Ժըլնէ: Երեսունմէկ արձակ քերթուածներէ եաք, անոնց աւարտին, Նարեկի «Ցիշատակարան»ին հանդիսաւութեամբ, կիւրճեան կը գրէ «Հուսկ բանք» մը, ուղղուած «Անոր որ ներչնչեց այս քերթուածները» [7]: Այդ էջին մէջ, կը դտնեմ գրական ռազմավարութիւն որ լուսաբանիչ է: Իր պաշտելիին խանդով, քիչ մըն ալ չաքարոտ [8] քերթուածները գրողը վերջին անդամ մը եւս խօսքը կը յղէ, տարիներ եաք, երբ սէրը այլեւս գեղեցիկ յիշատակ մըն է: Այդ սիրոյ չրջանը պահ մըն է, որուն ոգեկոչումը կ'ըլլայ փոխաբերական չրջարկի մը մէջ. «Կ'ապրէինք հովիտի մը մէջ... բայց հովիտը չատ հեռու չէր վսեմ լեռնէ մը որ մեզ կը քաչէր, որ մեզ յար կը հրաւիրէր վերելքի, չկրցանք դիմադրաւել փորձութեան եւ օրին մէկը ձդեցինք հովիտը եւ դացինք չնչել, ծծել բարձունքներուն անմահարար օդը: Եւ երբ յագեցանք, վերադարձանք հանդչիլ հովիտին մէջ, մեր լեռնային կեանքին փառաւոր յիշատակներովը բեռնաւոր: Պէ՞տք է աւազել մեր անկարողութիւնը յաւէտ մնալու վսեմ լերան վրայ...»: Տողերը որոնք կը թուի թէ նկատի ունին սիրային ղգացումին անցաւորութիւնը, յագեցումէն եաք, ցանկութեան սպառումը, յափրանքը, չե՞ն վերաբերիր ստեղծումի խնդրին: Կը բաւէ կարդալ գրքին վերջին տողերը, ուր Օտեանի զրկում կոչածը տարբեր կերպով մը կը վերադառնայ... «Ես չունիմ, բաբէ՛ այն բանաստեղծներուն հանճարը որպէսզի կարենայի քեզ անմահացնել քերթուածներուս մէջ...»: Պիտի չսպասէինք արձակ քերթուածներ գրող–հերոսէն որ հեռանար աւանդական ու պատմական կաղապարէն, ինքզինք նկատէր այլ բան քան «տրուպ քերթող»: Բայց մխեւնոյն առեն «անմահներու կեանքով» ապրելու իր ձգտումին մէջ կը խօսի արդեօք միայն սէրջ՞ն թէ սիրոյ ներչնչած... ստեղծումէն, սէր–ստեղծումէն, սիրաբանութենէն, պիտի ըսէի:

Կիւրճեանի քերթողը փոխաբերութիւն մը կը դրէ, որ կը վերաբերի վերջի մը, ներչնչումի վերջին, ըսենք մուսային հետ կենակցութեան [9]: Կիւրճեանի հերոսը ինք արդէն կը գոչէ. «Դուն ներչնչողը, ես ներչնչեալը, ես հեղինակը, դուն ընթերցողը, թերեւս այսօր ժպտինք կարդալով վերստին էջերը հրաչալի վէպին զոր ապրեցանք միասին»: Կիւրճեանի քերթողը, քերթողը Կիւրճեանի մէջ (ինչպէս որ կ'ուղէք, ի վերջոյ հատորի վերնագրին տակ, փակագիծերու մէջ դրուած է, «արձակ քերթուածներ» նչումը) վսեմ լերան բացառիկ եւ առանձնաչնորհեալ կեանքը կը կոչէ «հրաչալի վէպ մը» եւ եսն ու դունը կապող պաչտումի սիրային ու սրբազան յարաբերութիւնը բացայայտօրէն կը տեղաւորէ գրական ստեղծումի կալուածին մէջ. ներչնչող / ներչնչեալ, հեղինակ / ընթերցող, ահա այդ «հրաչալի աչխարհին» բաղադրիչները: Ստոյգ է որ բարձունքէն իջած ենք կըրկին հովիտին մէջ, կեանքի սոսկալի առօրեային դուչ, կրակէն մնացեր են քերթուածները, որոնց մէջ անոր տուած յոյսն ու ջերմութիւնը կը պահպանուին: Վսեմ լերան կեանքը պատրանք մըն էր, կարճատեւ, բայց չէ՞ր արժեր որ զայն ապրէինք:

Տպնապը, որուն կ'արձադանգեն կիւրճեանի էջերը, ստեղծումի տագնապ մըն է, որ կը վերաբերի աւարտին: Ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս երկ մը կ'աւարտի, կամ կրնանք աւարտած նկատել: Ո՞ր տահմանին մօտեցած պէտք է կենալ: Ի՞նչ ըսել է տահման, երկի մը համար: Ո՞ր չափով տարիկա կապուած է վերջին ու վերջնականին: Գոյութիւն ունի՞ վերջին տարբերակ մը: Ի՞նչ է վերջաբան մը: Կարելի՞ է խօսիլ երկի մը փակումէն: Ահա հարցը որ, հակառակ կարծուածին, այնքան ալ պարզ չէ, եւ ուղղակիօրէն կ'առընչուի երկի մը երկ դառնալուն, այսինքն՝ երկնուելուն:

Ան որ պահ մը ապրեցաւ այդ մխեւ աչխարհին մէջ, ընկերային պայմանականութենէն դերծ, տեսակ մը սանձարձակ պաչտումի, զուտ ցանկութեան, օրէնք ու տահման չճանչցող աչխարհին, եսին ու դունին երկխօսութեան աչխարհին, որ երկինն է եւ որ երկը կը վերածէ վերին սիրաբանութեան մը, բառին արմատական իմաստով, չի կրնար զայն լքել առանց հրաժարելու անկէ: Պատրա՞ստ է կատարելու այդ հրաժարման արարքը, որուն չնորհիւ երկը կ'առանձնանայ, կը դառնայ հաչտ իրականութիւն կոչուածին, այսինքն՝ ինքն իր հետ: Երկի մը իրականութիւնը կը դտնուի ինքն իր վրայ փակուելուն մէջ: Լերան վսեմութեան վրայ, ներչնչման բարձրակէտին, պաչտումը կը դառնայ քերթուած, անհունը, ցանկութեան անհունը՝ ընդարձակ սիրաբանութիւն: Ան է որ կը բերուի հոս, կը տրուի մեր երկրայնութեան: Եւ այստեղ կը յայտնուի տագնապին մէկ ուրիշ ծալքը. հիասթափութիւնը: Ոչ անոր համար որ երկը չի համապատասխաներ մտատեսուածին, այլ անոր համար որ գոյութիւն ունի դրսէն անկախ: Կարծէք քերթողը նետուած ըլլար դրացէն դուրս, արտաքսուած, եւ փոխանակ երկը արձակելու միջոցին մէջ, անկէ ազատագրուելու, զղջար զայն դրած ըլլալուն կամ զայն ծնած (երկերը որ կը ծնին ծնունդ կու տան միրենք յղացողներուն):

Այս ամբողջը ի հարկէ դրուած է: Իսկ երբ կը դրուի, կը յայտնուի «առաջին դիրքը»: Զարմանալի չէ՞ որ Կիւրճեան հրապարակ կ'իջնէ երբ ի վերջոյ կը յաջողի հրաժարիլ սիրոյ լերան յաւերժութենէն կամ երբ կ'ընդունի անհրաժեչտութիւնը հովիտին մէջ բնակելու եւ կը դադրի աւազել լերան կեանքը: Այդէն արուեստի գործ այդ կեանքն է որ կը խոստանայ մեզի եւ այդ է որ կը մերժէ նոյն առեն:

Կիւրճեան մեր գրականութեան թերեւս կը պարդէ տրամը գրադէտի մը, որ կը վարանի բաժնուիլ գրածէն եւ որուն առնուազն կառչած պիտի մնայ, հարկադրաբար, այդ գրածը: Պիտի չձեռնարկէ նոր երկի մը, որպէսզի չապրի հատուածին տագնապը: Երբ բաժանումը տեղի կ'ունենայ, չարաճճի տղու մը նման ինք առաջինն է երկին առթած հակազդեցութիւնները վայելողը, ինչպէս անոնցմէ վախցողը: Չէ՞ր սպասեր առոնց, թէ կը ցանկար առոնք չղթայազերծել: Օտեանի թելադրած դղջումը կարծես նման կացութեան մը անունն է: Վսեմ լերան կեանքը, ստեղծումին անհուն, առանձնակի հաճոյքը, ներչնչումին հետ սիրաբանութիւնը մէկ անդամէն կը բախի ոչ այնքան իրականութեան, որքան վսեմէն հեռանալու անհրաժեչտութեան: Կարեւի չէ ապրիլ բարձունքին վրայ, այդ տեւական վայելքի ու տեւական ցաւ–տառապանքի լիութեան մէջ: Ստեղծելու համար հարկ է լքել թէ՛ հասարակութիւնը, թէ՛ ինքզինք, երկու ուղղութեամբ: Այդ է օրէնքը: Սակայն երկը պարտի ըլլալ ոչ միայն հասարակաց լեզուին մէջ, այլ հասարակութեան մէջ, դիմադրող ատոր, դիմակալող իր իսկ առթած բրտութեան հակազդեցութիւններուը: Չի պատկանիր գրողին, գրողը միայն զայն իր վերջին բերողն է, եւ այդ վերջի սահմանին անկէ դուրս ցատքողը, թերեւս ու մանաւանդ ուրիչ երկի մը համար: ...Եթէ յաղդի այդ ոստումը կատարել:

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(1) Պէյրութ 1960:

(2) Տպուած են Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի հրատարակչութեամբ, Յարութիւն Սիմոնեանի մեկենասութեամբ եւ աչխատասիրութեամբ Յարութիւն Մէմէրեանի, խմբագիր Հ. Բախչինեան: Օշական ուսումնասիրութիւն մը ունի Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան, հատոր Թ., գրքին մէջ: Ե. Ազատեան «Մարտիկ աղա»յի հրատարակութեան մէջ ստորագրած է «Մ. Կիւրճեանի գրական դիմագիծը» էջը: Թերեւս կան բանի մը ուրիշ յօդուածներ կամ նչմարներ (Ե. Օտեան): Չեմ կարծեր որ ցանկը երկարի ասկէ աւելի: Վէպի ներածական էջերուն մէջ կը խօսուի Յարութիւն Մէմէրեանի աչխատութեան մասին կիւրճեանի կեանքին ու գործին նուիրուած, որ դեռ լոյս չէ տեսած: Ըսեմ որ «Մարտիկ աղա»ն ամբողջացած տարի «Ցառաջ»ի կողմէ ներկայացուցած իբրեւ թերթօն:

(3) Նչուած հատոր, էջ 361:

(4) Օշական վէպը կը նկատէ «դիմակաւոր էրոնիկներու շարք», (նչուած հատոր էջ 345), բայց իր տրամադրութեան տակ չունէր վէպին ամբողջական պատկերը:

(5) Մէկ վրիպակ աղճատած է գրութիւնը. «Աս կացութիւնն է գլխաւոր պատասխանատուն այն ահռելի աղէտներուն, որոնք մեր ազգը ծայրատեցին...», անշուշտ «կացութիւնը» պէտք է կարդալ «կուսակցութիւնը», էջ 94:

(6) Նման դէպքեր պատահած են այլուր, օրինակ Փարիզ. յիշե՞մ Շահնուրի դէմ կատարուած յարձակումը Զարդարեան եղբայրներու կողմէ:

(7) Նչուած երկ, էջ 51: Բոլոր մէջբերումները կու գան վերջին երեք էջերէն:

(8) Այս ճերթուածները կը յիշեցնեն ինտրայի նամակները Վերժինին, ինչպէս «Ներաշխարհ»ի այն էջերը որ նուիրուած են նոյն Խեճայինի:

(9) Ծանօթ է որ մուսաներուն բնակավայրը լերան մը բարձունքն է. Պառնասը:

է, մենակ ես դեռ երբեք այդքան հեռու չէի գնացել: Մեր փողոցն աւարտուեց, ան– առաջին ուղեցոյցը՝ Մանկական այ– գու մուտքը, ուղիղ նրա դիմաց՝ Սոե– փան Շահումեանը, թեւերը կրծքին կան– գած, եւ, վերջապէս, Լենինը, ճիշդ է, առայժմ մէջքն ինձ արած, բայց ձեռքն անշեղ պարզած դէպի իմ կրքի աղբիւրը: Ընթերցանք յաղթահարելով վտանգնե– րով լի այդ ուղին (այդու մուտքի մօտ ինձ փորձեց դայթակղել ձողիկով չա– քարաքլորիկ վաճառող մի ջադու, Շա– հումեանի ու Լենինի արանքում՝ ոտինէ նոռիկներով ձեռնածութիւն անող գա– ռան փափախ դրած մի կախարդ), ես վերջապէս տեսայ աշխարհի ամենամեծ օճառաւը, որի չորսբոլորը չուրջպար կն բռնել գոյնզգոյն կրպակները: Այս պահուն աշխարհամասը ես մոքումս պա– տռալի աշխարհամասը եմ դարձել, իսկ ես արդէն համարեա հինգ տարեկան էի եւ, ամենակարեւորը, հինգ ռուբլի ու– նէի գրպանումս: Սկզբում վայելքս կա– տարեալ էր: Գլուխս տնկած բերանաց նայում էի երկնքի հեռուներում կորչող օճառաւի կատարին, մկկիկ–մկկիկ ու– ուսումնասիրում կրպակների պատերի նկա– զազարդումները (երեք խոզուկներ, Տիմ քաղիկ, Շուն ու կատու, Գայլ ու գառ, Ռուբատինօ, Քալ Նազար, Մոխրոտ եւ այլն, եւ այլն), եւ, ի հարկէ, գնորդի աչքով ծանրութեթեւ անում ցուցադ– րուած խալաղիքներն ու անուշեղէնները: Արկածախնդրութիւնս սրանով սահմանա– փակուէր, ես անպայման տուն կը վերա– դառնայի բարձր տրամադրութեամբ, համելի յիշողութիւններով, բացակա– յութիւնս էլ, ի հարկէ, այդքան երկար չէր լինի, համապատասխան էլ՝ հետե– ւանքները: Բայց կար չարաբաստիկ հինգ ռուբլին, իմ չար բախտից էլ մատս ին– ձի վրայ դրեցի, իմ ուզած դինը չունէր: Ձիուն կոպեկ՝ խնդրեմ, երկու ռուբլի՝ համեցէք, նոյնիսկ տասը կոպեկ կամ տրս ռուբլի տասը կոպեկ, բայց ուղիղ հինգ ռուբլի՝ ոչ մէկը: Սկզբում ուշա– դրութեանս կենտրոնում խաղալիքներն էին, բայց երբ դատարկուած ստամոքսս լցուեց, աչքիս միայն անուշեղէնները էին երեւում: Քանի՛–քանի՛ զաթա ու կարկանդակ, կոնֆետ ու չոկոլադ բերա– նիս ջրերը տարան, բայց դները՝ մի քանի կոպեկից մինչեւ չորս ռուբլի, եր– բեմն էլ, ի հարկէ, հինգից բարձր, իսկ հինգռուբլիանոց ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ: Վերջին կրպակի առաջ երկար կանգ առայ: Ես յոգնել էի, սառել, ար– դէն չէի հասկանում ինչ է կատարւում շուրջս, Նոր տարի, ծօնածառ ու նման դատարկ բաներ արդէն չկային ինձ հա– մար, ոչ մի խաղալիք ու անուշեղէն այլ– եւս չէր խօսում սրտիս կամ քիմքիս հետ, կար միայն ափիս մէջ տրորուած, քըրտ– նած հինգռուբլիանոցը, որը ոչ մի կերպ չէր ուզում ծախսուել, եւ ողջ հնգամ– եայ կենսափորձս օգնութեան կանչած, ես փորձում էի գուշակել, թէ յատկապէս ինչը ուղիղ հինգ ռուբլի կ'արժենայ: Եւ համարեա գուշակեցի: Երբ կրպա– կում տաք–տաք նստած կինը վերջապէս նկատեց ինձ եւ դէմքը պատուհանին մօ– տեցնելով հարցրեց, թէ ինչ եմ ուզում, ես մատնացոյց արեցի մի բաւականին մեծ տուփ, որի մէջ հիմա չեմ յիշում ինչ կարող էր լինել: Զորս ռուբլի ինն– սունհինգ կոպեկ, ասաց կինը: Ձակա– տագրի հինգկոպեկանոց ծաղրը ես տա– րայ արժանապատուօրէն, տղամարդա– վարի կուլ տալով յուսախաբութիւնս՝ նորհակալութիւն յայտնեցի եւ իրիկնա– յող օրուայ միջով տուն քաշ եկայ: Որ– տեղ չհասկացան ողբերգութիւնս կամ ժամանակ ու հնարաւորութիւն չունեցան հասկանալու: Մայրս, նորածին քոյրի– կիս տանը թողած, մի քանի անգամ իջել էր ինձ փնտռելու, յետոյ զանգահարել էր հօրս, որը աշխատանքը թողել էր, ե– կել թուք ու մուր տուել մօրս եւ միացել ընտանիներին, ամէն ինչ անցել էր նը– ցոց մոքով, բացի այն, որ ես, սովո– րաբար անհամաբաժակ ու քաչուռդ, ըն– դունակ եմ այդպիսի արկածախնդրու– թեան: Հնգանոցը ափիս մէջից ընկաւ, երբ սառած ձեռքերս ջրի տակ էին դը– նում, որ ետ գան: Հայրս ամէն ինչ հասկացաւ, ծայրէծայր ինձնից դուրս քաշեց ոդիսականս, եւ յետոյ, երբ ա– կանջիցս բռնած ինձ տարել անկիւն էր կանգնեցրել, մնում–մնում սենեակից, խոհանոցից, նախասրահից ինձ էր հաս– նում նրա վրդոված–տարակուսած ձայ– նը. Աւեւտրականի՞ս տեսէք, հազար անգամ մօրդ հետ խանութ ու չուկայ ես գնացել, չսովորեցի՞ր, որ փող մանրել կայ: Հայրս, մեր աղղուտակը յիշելով, փորձում էր դուշակել, թէ ես այդքան անճարակ, ում եմ քաշել եւ մեծանամ ինչ կը դառնամ, իսկ մայրս, թէ մե– խին, թէ նալին խփելով պատասխանում էր. Քե՛զ (ես էլ զարձայ այն, ինչ զար– ձայ): Հայրս ուզում էր չարունակել պա– տիժը՝ ինձ առանց ընթրիքի անկողին ու– ղարկել, բայց մայրս ըմբոստացաւ: Դի– մացս նստած, նա նայում էր, թէ ես ինչ– պէս եմ անախորժակ ուտում, եւ աչքե– րում արցունք կար:

Ես նորից դրամեքենայի առաջ նստեցի: Նորից սկսեցի առանց անուն–ազգանուան ու վերնագրի, բայց ոգեւորութիւնն այս անգամ ինձ աւելի չուտ լքեց՝ առաջին նախադասութեան կէսից: Կուտ գնացած առաջին արկածախնդրութիւնս (կամ կեանքամուտս), զղացի, խորհրդանիշ զարձնելն անհեռանկար զբաղմունք է: Մխամիտ ցաւն ու յուսախաբութիւնը, զաւեչան ու ողբերգութիւնը, որ այնքան տաք զդում էի պատուհանի առաջ, ար– դէն սառել էին երկուայ ճաշի նման: Առօրեայ հոգսերի արագընթաց մակոյ– կը ինձ հետեւողականօրէն հեռացնում էր եղեամապատ ու խեժահոտ օրերից, մո– տեցնում ասֆալտապատ ափերին, որտեղ կէսօրից յետոյ պէտք է զբաղուէի մի քանի հրատապ գործերով, որոնք ըստ էութեան կարեւոր չէին, նոյնիսկ պէտք չէին, բայց անհրաժեշտ էին ինչպէս ու– տելը, հագնելը, եւ որոնք չգիտէի ինչ– պէս պէտք է լուծեմ: Կէսօրը վաղուց ան– ցել էր: Ես մի կողմ հրեցի դրամեքենան ու վեր կացայ:

Կէսգիշերն անց ես այնուհանդերձ նո– րից դրամեքենային մօտեցայ: Ծանր օ– րից յետոյ. գործերիցս ոչ մէկը տե– ղից չէր շարժուել եւ առաջուայ պէս ան– յայտ էր, թէ ինչպէս պիտի դրանք լու– ծեմ: Ես յոգնել էի, գլուխս ցաւում էր, բայց քունս չէր տանում, եւ երբ բոլորը պառկել էին, ու միայն ես էի լուսնոտի պէս դեղերում, դրամեքենան խոստովա– նահայրս զարձաւ: Ինչո՞ւ դժուար պահե– րին, ներկան եւ նոյնիսկ ապագան թո– ղած, ապաստան ենք փնտռում անցեա– լում: Եւ ինչո՞ւ անպայման հեռաւոր մանկութեան օրերում, արդեօ՞ք ոչ այն պատճառով, որ նրանք վաղեմիութեան ժամկէտի չնորհիւ ենթակայ չեն դատ ու դատաստանի: Տարօրինակ արարած– ներ ենք (նախեւառաջ, ի հարկէ, ես), սեփական կեանքն այնպէս ենք աւերում, որ ժամանակ առ ժամանակ որեւէ համե– մատաբար անխախտ անկիւնում ծուա– րելու համար ստիպուած ենք մինչեւ մեր նախապատմական անցեալը գնալ: Ցա– մենայն դէպս աչքի անցկացրեցի առաջին չհայացած պատմուածքի համարեա լրիւ էջը եւ երկրորդի միակ նախադասու– թիւնը (առանց վերջակէտի): Պատմը– ւածք կա՞ր սրանց մէջ, թէ չկար: Ես պատասխանեցի՝ չկար, հրաշալի իմա– նալով, որ անկեղծ չեմ, որ չկայ այն– պիսի բան, որ մէջը պատմուածք չլինի: Որտե՞ղ ոգեղրկուեցին մանկութեանս բնից թռած թռչունները, որտեղ սպան– նուեցին: Ձերմակ էջի՞ վրայ: Անպայ– ման: Բայց ինչո՞ւ: Արդեօ՞ք ոչ այն պատճառով, որ մի կեանք էլ ճերմակ էջն է, երկուսն էլ՝ կեանք թէ պատմ– ւածք, սկսում ես աստուած գիտէ ինչ թրթիռով, ինչեր արարելու յոյս ու հա– ւատով: Թող լինի կոյր հաւատով, վերջ ի վերջոյ ծնուող, ոտքի կանգնող, ա– ռաջին բառերը թոթովող (նաեւ պատմը– ւածք սկսող) մարդը քիչ է տարբերւում ծաղկից կամ գազանից: Եւ եթէ չի տար– բերւում սկզբում, ինչու տարբերուի յե– տոյ, ուրեմն նա էլ, ինչպէս ծաղիկը կամ գազանը, կարող է տրորուել, գըն– դակի հանդիպել: Եթէ բոլոր տնկիները չէ, որ տերեւակալում են, ինչու մի եր– կու պատմուածք էլ չհայանան: Արժէ՞ ափսոսալ: Զարժէ: Ընդհանրապէս չար– ժէ այս խնդրի վրայ երկար ծանրանալ, մէկ էլ տեսար յիշեցիր ուրիշ չհայացած պատմուածքներ, կուտ գնացած օրեր: Որ մէկին կարող էիր սիրել ու չսիրե– ցիր, որ ծնողներդ քեզնից այդպէս էլ չտեսան ու չլսեցին այն, ինչ կ'ուզենային տեսնել ու լսել, որ բարեկամիդ ի զուր նեղացրիր, սրիկայի երեսին չասացիր, որ սրիկայ է: Այս իմաստով, եթէ մին– չեւ վերջ անկեղծ լինենք, լաւագոյն է– ջերը չգրուածներն են: Ի հարկէ, դըժ– ւար է նոյնը այդքան վճռական յայտա– րարել ապրած ու չապրած օրերի հաշ– ւեկշիռ անելով, բայց քանի որ երկուսն էլ՝ պատմուածք թէ կեանք, սկսւում են ճերմակ էջից, ապա այն չապականելը երեւի ամենադժուար խնդիրն է:

Ոչ մի անգամ, չնայած բազում խորա– միտ փորձերիս, ինձ չյաջողուեց կեանքն այնքան համոզիչ բանաձեւել, որքան այն չհայացած պատմուածքում, որտեղ վախենում էի վառարանի կարմիր աչքե– րից: Ըստ էութեան երկրորդն էլ վատը չէր՝ մէկ էլ ե՞րբ եւ ուրիշ ի՞նչ եմ հըն– դանոցիս նման առանց մանրելու տեղ հասցրել: Ի հարկէ, յիսունհինգ եւ նոյ– նիսկ քսանհինգ տարեկանում այլեւս այն չես, ինչ հինգ տարեկանում, եւ այնու– ամենայնիւ...

Եւ այնուամենայնիւ ճերմակ էջից կա– տարեալ բան չկայ: Եւ եթէ նստած ես (կամ կանգնած) մի ճերմակ էջի առաջ, որը կարող է նաեւ վերջինը լինել, գուցէ իսկապէս չարժէ այն փճացնել:

վ. գ.

Մարտ–Մայիս 2000

BRENDA BALIOZIAN

MELISENDE DE JERUSALEM

RECIT

Ed. Service Gutenberg XXIe siècle, Paris, 2001

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication

La démocratie, on le sait, a cédé le pas, depuis déjà quelques décennies, à la médiocratie dynamisée par des slogans tels que «Tout le monde est artiste» (une phrase de Josef Beuys, extraite de son contexte et dont le sens se trouve par là même modifié). Dans le même élan, certains pensent, aujourd'hui, qu'il suffit d'aligner des mots pour écrire, d'assembler des pages pour faire un livre. Nous voici avec un récit par lequel Brenda Baliozian prétend retracer «la vie de Mélisende», «entre faits historiques et narrations imaginaires». Il ne s'agit ni d'un livre d'histoire, ni d'un roman, ni de recherches, ni de travail d'écriture, c'est-à-dire qu'il n'y a ni narration, ni travail de l'imaginaire ou sur l'imaginaire. Au mieux, nous avons un livre imaginaire, à savoir la chose que l'auteur imagine être un livre. Par son «récit», Brenda Baliozian a voulu rendre compte de l'importance des princesses arméniennes au temps des Croisades et, particulièrement, celle de Mélisende, installée sur le trône de Jérusalem. Le lecteur se trouve confronté à un exercice scolaire, avec son travail de recopiage, ses fautes d'orthographe et de style (l'accord du participe passé, les virgules avant les conjonctions de coordination, les noms propres aussi connus que Sibylle qu'elle écrit «Sybille», etc.). Ce qui aboutit parfois à des situations cocasses, comme le mariage transformé en union homosexuelle par l'orthographe (p. 136). B. Baliozian entrecoupe sa rédaction de dialogues imaginés, sans grande imagination, complètement anachroniques qui insèrent les personnages médiévaux dans un univers familial bourgeois, vaguement sentimental. Lorsqu'on se souvient des lignes de Michelet parlant du père de Mélisende comme d'un être impitoyable quittant son «nid de vautour», on ne peut manquer de sourire face au tableau que B. Baliozian dresse du rapport père-fille. Consciente du fondement économique et stratégique des alliances matrimoniales, soulignant la cruauté des Croisés et les rivalités qui contribuèrent à leur échec, rappelant les différends religieux des Chrétiens, B. Baliozian a également raison de souligner, à la suite de nombreux historiens (les vrais) le choc culturel subi par ces troupes barbares déferlant sur un Orient qui les stupéfie par ses richesses. L'auteur ne cesse pourtant d'enjoliver les personnages de manière souvent naïve qui l'entraîne à contredire par le récit ce qu'elle vient de citer, dans le «fait» historique. Ainsi, Amaury, le fils cadet de Mélisende, décrit par ses contemporains comme un être si gras qu'il a des mamelles qui pendent comme chez une femme (p. 131) se voit-il pourvu, par les bons soins de l'auteur magicienne, d'une «majesté naturelle». Le même Amaury a, dans ce monde médiéval, des manières de table qui n'apparaîtront pourtant que deux siècles plus tard... Brenda Baliozian semble s'étonner du pouvoir des princesses arméniennes alors que ce phénomène caractérise l'époque qui donne à la femme une autorité dans le ciel et sur terre, un droit de siéger à l'instar du mari, comme juge (Adèle, femme de Louis VII, Bertrade de Montfort, femme de Foulques d'Anjou, plus tard remarié à Mélisende). Le pouvoir ne se divise pas tant entre les genres qu'entre les castes, à ce moment-là. Le pouvoir est aussi, surtout, celui de la langue. En envahissant l'Orient, les Francs ont étendu et imposé l'usage du français. L'échec des Croisades, de ces voyages en Terre Sainte qui deviennent «une habitude, un espoir de profit, une institution» (G. Duby) a, pour contrepartie, la victoire de la langue.

La fin du «livre», intitulée «Jeans et baskets», nous éclaire quelque peu sur sa naissance. Deux adolescentes (dont l'une, supposons-nous, doit être l'auteur), deux élèves de terminale, deux cousines à moitié arméniennes par leur mère, se trouvent à Jérusalem et découvrent le tombeau de Mélisende à laquelle elles s'identifient. Ainsi, la demi-arménité suffit-elle à justifier l'identification à une princesse, à parler même d'«affinité». C'est donc la petite fibre narcissique, se contentant d'un raisonnement captieux (Mélisende est demi arménienne, Mélisende est une princesse donc toutes les demi arméniennes sont des princesses) qui réside au fondement du livre. Bien sûr, la justification, la caution du livre, se fera par la voix d'un prêtre arménien ayant recommandé aux jeunes filles de maintenir la mémoire vivante, la mémoire de Mélisende. La description de la «recherche» dans la bibliothèque de Jérusalem en dit long sur l'idée que l'auteur se fait de la relance de la mémoire: les jeunes filles ne voient que des livres en arménien et en latin qu'elles ne comprennent pas et dont elles «se mirent distraitement à feuilleter quelques pages». Elles en découvrent un seul en français, mais cette fois encore, la lecture n'a pas lieu, l'une des jeunes filles parle «en feuilletant des pages du livre». En feuilletant on fait des feuilletons. Ce que cherche Brenda Baliozian n'est rien d'autre qu'un prétexte au roman familial, à ses interrogations vaguement existentielles sur sa double appartenance culturelle. Comme le disait Deleuze, on ne fait pas un livre avec sa petite affaire à soi. On me reprochera sans doute d'être dure dans cette critique et de démolir au lieu de louer, d'encourager quelqu'un qui a «essayé de», etc. Il ne s'agit pas de dureté mais d'exigence intellectuelle qui est, pour moi, intrinsèquement liée au maintien et à la diffusion de la culture arménienne et de l'image de l'intellectuel arménien. Je n'aurais pas perdu une minute de lecture ni encombré mon bureau si ce livre avait été écrit sur une princesse chypriote par un auteur non arménien. Notre échelle ne nous permet pas le luxe de la médiocrité, toujours passager pour les grandes nations et mortel pour les minorités. ●

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՔՐՈՆԻԿՈՆ ՔՆԱՐԱԿԱՆ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

ԽՄԲ. – Ի յուշ իր մահուան 60-ամեակին (1941, Յունիս 2) ստորեւ բանի մը էջեր վերջերս Երեւան լոյս տեսած «Քրոնիկոն ճնարական» իր հատորէն:

ԴԻՊՔԵՐՈՒ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՑ

Ամէ՛ն արդար ի վերջոյ կը յանգի իր լոյսին:

Ու մարդոց է՛ն հանճարեղն իսկ, տրիներ զէպքերէն դուրս ու զէպքերէն վեր, որոնելէ յետոյ իր գեղեցկութիւնը, կը վերադառնայ երկրին ու իր նմաններուն:

Արդ՝ Անտրէ Ժիտ, երկրային Սեուենեներու, Դրամաճենգճիներու, Նեղ Դուռի հոչակաւոր ու զեղագէտ հեղինակը, որ ֆրանսերէն լեզուն է՛ն անթերի գեղեցկութեամբ գրող քիչերէն մէկն է, վերջերս յարեցաւ յեղափոխութեան՝ յարուցանելով անօրինակ հետաքրքրութիւն մը: Անոնք, որ կը հետեւին լրջօրէն ֆրանսական գրականութեան, գիտեն Ժիտի գրաւած եզակի դիրքը ու հետեւաբար հասուն տարիքի այս որոշման մեծ կարեւորութիւնը:

Արդարեւ մեր ժամանակը յատկանշող երեւոյթներուն մէջ՝ բացառիկ նշանակութիւն ունի Ժիտի պէս իրական արուեստագէտի մը տարաժամու յարումը վարդապետութեան մը, որուն դէմ բարբարոս ոխակալութեամբ մը նիզակ կը ճօճեն գրեթէ բոլոր Արեւմտեան պետութիւնները: Քաղքենի թերթերն ու յեղափոխական գրիչները, – սկսելով կիսապաշտօն ու կեղծպարիշա Թանկէն, – ամիսներէ ի վեր, մերթ զայրոյթով ու մերթ քաութեամբ խաչ հան գդա կը պոռան ու կը ջանան վարկաբեկել Վատիկանի Մառարանիներու մեծ արուեստագէտը: Կ'ապշին տեսնելով, որ մինչ այդ ազնուական բարքերով ապրած ու բազմութիւններէ խրոչող այս մեծ մարդը՝ քանուորական հաւաքոյթներու մէջ, բռունցքը բարձրացուցած կ'ողջունէ վաղուան մարդկութիւնը, որ քաղաքներու մրթին ընդերքներուն մէջ զրկանքէ կը գալարի այսօր:

Ժիտի յեղաշրջութիւնը սակայն բնական ու տրամաբանական կը թուի մեզի: Ժիտ ծագումով հիւկընօ մըն է, զաւակը հարաւային Ֆրանսայէն բողոքական ընտանիքի մը ու միշտ մնայուն դժգոհութեան, տաժանելի մթքի ապստամբութեան վիճակի մը մէջ ապրած է, մերժելով քաղքենի բարոյականն ու ընտանիքը: Ո՛չ ոք գուցէ, ապրող գրագէտներէն, այդքան տառապանքով որոնած է գեղեցկութիւնն ու անհատին ազատագրութիւնը: Տէր ըլլալով զմայլելի, բազմակողմանի ընդհանուր զարգացման մը՝ քառասուն տարիներէ ի վեր այս մարդը կը մագլցի դերբուկ ճամբաներէ, արիւնելով կը կերտէ իր ճշմարտութիւնը ու կը ջանայ խորտակել իր կապանքները: Իր բոլո՛ր երկերուն մէջ մարդ կը հանդիպի ճշմարտութեան նո՛յն անյաղթելի ծարաւին, նո՛յն դրեթէ հերոսական պըրկումին ի խնդիր տառապանքով չհասուած ազատութեան:

Ու դաժան կարգապահութիւնն իսկ, երկրի հաճոյքներէն հրաժարումն իսկ՝ որոնց ծանր բեռան տակ կը կքի Նեղ Դուռի հերոսուհին, – բարձունքներու լոյսին համար է ու բեղուն խաղաղութեան: Դժուար է աւելի՛ յուզիչ դարձի մը հանդիպիլ ու կը բաւէ Ժիտի եւ Ռոմէն Ռոլանի պէս արուեստագէտներու, Լանժեվէնի եւ Ալնչթայնի նման գիտուններու անվերապահ դատապարտութիւնը՝ որպէսզի մահացուօրէն խոցուած զգայ ինքզինքը դրամատիրական կարգուսարքը: Ու Ժիտ առանձին չէ այժմ: Տասնեակներով տաղանդաւոր նորեր կու գան պատնէշին այս կողմը: Ու իրենց յարումը արտակարգ արժէք մը կը տանայ այս ճգնաժամային օրերուն, երբ նոր սպանդներ տենդով կը հասունանան մութին մէջ:

Ժիտ իր խեղդուած անհատականութեան ազատութիւնը կ'որոնէ յեղափոխութեան յաղթանակին մէջ: Է՛ն մեծերն իսկ կը զգան թէ է՛ն արարչական մարդն անգամ մէկ օղակն է միայն մարդկութեան ծանր շղթային: Լոկ հայ երիտասարդ գրողներն են, որ կը չարունակեն յօրանջել իրենց գաճաճ ճշմարտութեանց թշուառ խշտիկներուն վրայ:

38

Օր մը պիտի հնչէ անուշա հանդիստի ժամը:

Յայնժամ լայն չունչ մը պիտի քաշեմ ու քանի մը օր պիտի քնանամ, օգտելով ամրան արձակուրդէն: Պիտի գոհանամ մերթ ընդ մերթ համառօտ նիշեր նետելով օրեւէ օրագրի մէջ: Ու պիտի կարդամ օրն ի բուն ու գիշերն ի բուն: Աւելի ի՛նչ կրնամ յուսալ կեանքէն, աւելի ի՛նչ կրնամ ստանալ, – ե՛ս որ ոչինչ հեզօրէն ընդունիլ գիտեմ: Երկու ամիս արձակուրդի համար չարժե՞ր միթէ տասը ամիս տուայտիլ, աշխատիլ տաժանքով: Երկու ամիս արձակո՛ւրդ···

Թո՛ղ արագութեամբ հասնի յուլիսը, հնչէ ազատութեան անուշ ժամը:

39

Դիւրաւ պիտի չկարենամ մոռնալ, մրթին դիշերուան մէջ անոյշ ձայնդ, որ կ'ելլէր ազատութեան ազդանշանի մը, քաղցրագանգուն երգի մը պէս: Զայնդ որ կը լուար պիս տխրութենէս:

Առաւօտեան դէմ արթնցայ ու զգացի ձեռքդ, որ կ'որոնէր պիս:

Գիտեմ որ ոչի՛նչ կը դիմանայ ժամանակին, բայց երիտասարդութիւնդ այժմ կը հեգնէ մոռացումն ու մահը: Երբ չերթներդ կու տայիր ինձ՝ կը զգայի ողջ էութիւնդ, որ կը մասնակցէր համբոյրիդ: Խորին հաճոյքով կը զգայի անոնց անճնատուութիւնն ու կենարար ջերմութիւնը: Ու չէի ուզեր մտածել միւսներուն վրայ, որ կրնային սիրած ըլլալ քեզ: Վասնզի բոլորս տկար ենք սիրոյ դիմաց ու ի՛նչ որ հոգիս կը ցանկայ անհաչիւ ու հաւատարիմ բարեկամութիւնդ է:

Սիրեցի անդորրութիւնը, որ քեզմէ կու գար, ապահովութիւնդ սիրեցի: Կը յիշե՞ս ձեռքիդ բարախիւնը ափիս մէջ, հրաժեշտի պահուն: Թոյլ տուր համբուրել ափերդ, որ փափուկ են, աչքերդ՝ ուր կը ցոլայ վճիտ հոգիդ ու չերթուններդ՝ չատ մեղմօրէն, ինչպէս առաւօտեան լոյսը կը համբուրէ մեր դէմքերը:

40

...Միւսը աղջիկ մըն էր, որուն հետ մարդ խորին հաճոյքով մը կը կատարէր սիրոյ արարքը: Ցանկարծ գիշերւան մէջ կը ճառագայթէր իր մերկութիւնը, երբ ցայգազգեստը կը նետէր առոի մը վրայ: Ցուսահատ վայրագութեամբ մը կը դիտէի զայն յայնժամ ու արիւնս ուժգին թաւալումներով կ'արթննար: Խենդութեամբ կը ցնցէր մարմինը ու Հոն աղջկան իր խոշոր ու արծաթածափ ծիծերը կարծես կը ծաղրէին անհամբեր անօթութիւնս: Հիանալի ու ճոխ մարմին մը ունէր ու գիտէր զայն արժանի ընծայել սիրոյ: Մեզի այլ խուլ հեչտութեամբ մը կը պահէր, ցոյց տալով իր հեչտագրգիռ բարձերը:

Այնքան սաստիկ ու վհատեցուցիչ էր սէրը իր մօտ, որ այդ արարքը վերջ ըրնելէ յետոյ մարդ կ'ուզէր մեկնիլ: Քանի մը ժամ հետը մնալէ յետոյ չէր ուզեր նայիլ անոր հրաբորբոք ու չողչողուն աչքերուն, – վասնզի մասամբ կը կորսնցնէր իր մարդկային արժանաւորութիւնը:

Աւեն մը նո՛յն պանդոկին մէջ կ'ապրէինք, ես՝ երրորդ, իսկ ինք երկրորդ յարկը: Երբ գիշերը ապաժամու կը վերադառնայի, յոգնած ու յուսակտուր, իր դուռը չէի բախեր անգամ ու կ'ելլէի ինծի վեր: Բայց ան անխուսափելիօրէն կու գար, բոլորովին մերկ գիշերանոցին տակ ու պատրաստ սիրոյ: Ամէ՛ն ինչ խենդէ ու կասկածելի կը թուէր վրան, հակառակ իր լուսնային պայծառութեան: Այլ կրնայի՞ միթէ չեղնչել այդ տենչահատ մարմինը: Կը կենայի ոտքի, քովը ու հոգուոյս խորը կ'ապշէի այդ չբոռայլ գեղեցկութեան վրայ:

Անգամ մը ցրտութեամբ պատմեց ինձ թէ՝ մանուկ, դրան մը ծակէն դիտած էր մայրն ու հայրը, որ կը պառկէին իրարու հետ:

– Հայրս ճախաւեր ու երկչոտ էր, կ'ըսէր, ու երբեմն ծեծազելի: Կը դժբմանամ թէ ինչպէ՞ս մայրս չէր խարեր զայն···

Ծոյլ ու հեչտաւէտ չարժումով մը կը պառկէր որովայնի վրայ ու իր հարուստ թիկունքները կը դողային սիրոյ ծարաւով: Երաստանը իր ճերմակ ու կլոր ցայտումովը կը պատռէր դիշերը: Իր խոշոր կուրծքերը յայնժամ կը պայթէին ջերմին ափերուն մէջ: Կ'ուզէր որ համբուրեմ գինքը մէջքի փոսին վրայ: Յուսահատ կռնակս կը դարձնէի այդ վտանդաւոր մերկութեան ու կը գիտէի քաղաքին գիշերը:

Ստուգօրէն հեչտասէր, վաւաշ ու անառակ էր այդ աղջիկը: Ու կը զգայի թէ կը լափէր ներքին պայծառութիւնս, առանց դոյդն խղճահարութեան:

Կը պատմէր թէ յաճախ, տարիներ առաջ, մեծ եղբօրը հետ դիպուածով տուն մինակ կը մնային: Անասուններու պէս լուսթեամբ կը նայէին իրարու ու յետոյ միասին կը տապլտկէին գետինը:

– Կը զգայի, կ'ըսէր նո՛յն ցրտութեամբ, թէ եղբայրս հաճոյք կը պատճառէր ինձ ու ընդհանրապէս ես էի, որ կը զրգռէի զայն···

Ցայժմ կը տեսնեմ զինքը, իր պերճ մարմնովը, համարձակ ու խօլ հայեացքով, բոլորովին մերկ այդ բազմոցին վրայ, – ու միշտ պատրաստ սիրային զեղումներու: Իբր թէ հակասեմական՝ բացի ինձմէ, կը պահէր նաեւ հրեայ ուսանողի մը հետ, դրամի համար, – ինչպէս ըսին ինձ յետոյ: Այսուհանդերձ պոռնիկ մը չէր, այլ հեչտութեան ու պերճանքի սահմանուած աղջիկ մը: Ու ամուր, լուրջ ուսման մը հետ՝ ունէր քիչ մը դանդաղ, այլ առողջ խմացականութիւն մը:

Ինչո՞ւ համար պիս քիչ մը կը սիրէր սակայն, – ո՞վ կրնայ ըսել:

– Հարուստ ծերունի մը, կ'ըսէր ցուրտ ժպտով մը, խաղաղութիւն ու ազատութիւն վայելելու համար, անմիտ ծերունի մը···

Սկիզբները իրապէս չատ կը սիրէի պինքը ու վերջերը գրեթէ կ'ատէի: Իր յիշատակը սակայն գրեթէ քաղցր է այժմ:

– Հօլա՛, աչխէ՛տ զամբիկ, կը կանչէի:

– Ինչո՞ւ համար պիս այդպէս կ'անուանես, կ'ըսէր ժպտուն:

– Հարուստ, փայլուն երաստանիդ պատճառաւ, կը պատասխանէի ամչնալով:

Ստուգիւ կ'ամչնայի այդ ըսած ատենս: Արտասանած բառերս գռեհիկ ու անմիտ կը թուէին: Ինք չէր նեղանար սակայն:

– Զայն կը սիրե՞ս, հէ՛, կը հարցնէր քիչ մը լրբութեամբ:

Անտարակոյս կը սիրէր գռեհկութիւնը, հեչտութեան անամօթ բառերը, խենդչութիւնը: Օր մը խնդրեց ինձմէ, որ ընկերանամ իրեն կասկածելի վայրի մը մէջ:

– Եթէ չգաս, կ'ըսէր, մինակ կամ ուրիշին հետ կ'երթամ···

Բաւական տկար եղայ ու կատարեցի փափաքը, բարեբախտաբար խելօք կեցայ: Առաւօտեան դէմ վերադարձանք պանդոկ: Ցոգնած էի ու քնատ: Բարձրացայ խցիկս, խոշոր քարի մը պէս ինկայ անկողնիս վրայ ու քնացայ: Գիչերուան խորունկն էի, երբ զգացի զարմանալիօրէն քաղցր ցաւ մը: Կարծես թէ արիւնս կը ծծէին: Երբ աչքերս բացի՝ պինքը տեսայ մերկ մարմնիս քով···

Վատնդաւոր Հոն աղջիկ մըն էր ու մարդ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ քիչ մը կը սիրէր զիս:

41

Հարաւի գիշերօթիկին մէջ, ուր երեք տարիներ գուպարի մէջ էի, զպլոու համար անողոք երիտասարդութիւնս, ուր խորին հաւատարմութեամբ մը սիրեցի մենութիւնը, ուր ծայրագոյն հրճուանքս աչխատանքն էր, – երբեմն օրերով չբրթներս փակ կը մնային: Մոլորած ճամբորդի մը պէս կը դեգերէի բակին ծառերուն տակ, սպասելով գիշերուան, որ թագաւորութիւնս էր: Կը սիրէի միայն այն աչակերտները, որ չատ անմիտ էին՝ չար ու նենգամիտ ըլլալու համար: Դեռ այժմ հոգիս խորունկ գորով մը կը զգայ խեղճերուն, ինկածներուն, ընկերութենէն արտաքսուածներուն համար:

Գուցէ ծածուկ ակարութիւն մըն էր սիկա ու գուցէ յետագային ցոյց տալու պայքարի տենդս իսկ՝ ինքնապաչտպանութեան միջոց մըն էր լոկ: Տկարներուն հետ մարդ կրնայ ապրիլ առանց յոռետեսութեան: Ու արդէն քանի կը յառաջանամ կեանքի դերբուկ ճամբաներէն՝ այնքան խորապէս կը հաչտուիմ անոնց հետ, որ պատրաստ են անճնազոհութեան, վասնզի կորսնցնելիք ոչինչ ունին, բացի իրենց տարապարհակ թշուառութենէն: Ու այժմ ի՛նչ որ իրապէս կ'ատեմ գիւրին դոհացումն է մարդոց, ինքնահաճութիւնն ու ինքնագոհութիւնը:

Կը քալէի տատանելով այս հակասական զգացումներուն միջեւ ու կը դիտէի արծաթազեղ կաղամախիները: Ու դառն զղջում մը կը համակէր ողջ անձս: Երիտասարդութիւնս կորսուելու վրայ էր ու դեռ կեանքս անկազմակերպ էր, անկայուն: Անապահայ էի ու անընտանիք, գուրկ ընկերային դիրքէ ու խարիսխէ: Ու յետոյ հարկ էր մէկ յարկի տակ ապրիլ այս գրեթէ ախտագին զգայնութեան հետ, որ կը սպառէր զիս: Իրականութիւնը կերպարանափոխելու, սրբագրելու այս վտանգաւոր կարողութեան, որ կեանքը տանելի իսկ չէր ընծայեր, այս մեղսակից հայեացքին՝ որ ամէնուրեք բանաստեղծութիւնը կ'որոնէր ու չանկարծ կը գտնէր զայն, դիչերուան մէկ, տատիտն աղջկան մը վրայ կամ մանուկի մը աչքերուն խորը: Ու այս բոլորը չանգելու համար այս արձակունակ ճամկատագրին, ընդունելու համար այս նուաստ ու հասարակ կեանքը:

Ու մտածել թէ տրամադիր իսկ չեմ իրական նորոգութեան: Ու ո՛չ ոքի հետ կը ցանկամ մորթս փոխել, – այս կխաւեւելքցիի հին այլ դերզգայուն մորթը:

42

Որքա՜ն հապճեպով կը սուրան տարիները: Կը տեսնեմ դեռ պատանին, որ կը վերադառնար աքսորէն հայրենի քաղաք: Բոլո՛ր միւսները մեռած էին ու ինք ողջ էր: Կեանքը աւելի ուշ սրբապղծութիւն մը, վատութիւն մը կը թուէր: Ահա՛ կը տեսնեմ վերստին մեր նկարագեղ քաղաքը, – պարտէզներն ու արտերը, տուները հին, – այնքան հին, որ այլեւս չէին կրնար հիննալ, փողոցները տաք ու լուռ ու որ:

Ինչո՞ւ ես ողջ էի ու անոնք մեռած էին: Ծովը միչտ կապուտակ էր ու մեղմ, սիւքը միչտ թեթեւ, երեկոները միչտ խաղաղաչէտ ու մելամաղձիկ: Ո՛ մեռելները միչտ գուրկ են ամէն իրաւունքէ: Քանի մը տարիներ առաջ յամառութեամբ ու յաճախ կ'ըսէի ինքզինքիս թէ՝ իրական, միակ յաղթանակը ապրիլն է: Մեզ նման մարդոց համար մահը ընկերկում է միչտ, դասալքութիւն:

Անցեալը որքա՜ն կենդանի, բաբախուն ու արթուն է չուրջս: Կրնամ նստիլ սեղանի մը առջեւ, մութին մէջ ու նկարագրել մէկիկ-մէկիկ մեր տան բոլոր հին առարկաները՝ անհուն գորովով մը ու ճչգրտութեամբ: Ոչի՛նչ յաւէտ կորսուած է ինձ համար: Անհանգիստ հոգուով մէկն եմ, որ չի կրնար խաղաղիլ ներկայով: Հրճուանքները լոկ դառնամ պտուղներ կը թուին, հաճոյքները լոկ անօգուտ ու ապարդիւն մոռացումներ: Արմատախիլ մէկն եմ, որ ո՛չ մէկ գիշերէ իր քունը կրնայ յուսալ, որ ո՛չ մէկ առաւօտէ կրնայ սպասել իր հրաչալի զարթօնքը:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 3
MARDI
3 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·201 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·201

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՐՄԷՆՓՐԷՍ,

Յունիս 30/Յուլիս 2)

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՎՃՌԱԲԵԿԻ ԴԱՏԸ ՅՈՒԼԻՍ 6–ԻՆ

Ա. Բլէեանի գործին Յունիս 29-ի նիստին վճռաբեկ դատարանը յետաձգած է անոր դիմումին պատասխանը: Նիստին ներկայ Ա. Բլէեանի պաշտպան վճռատարանը Ռ. Գրիգորեան յայտնած է որ իր պաշտպանեալը քանի մը օր առաջ դրած էր դիմում ներկայացուցած է վճռաբեկ ատեանին խնդրելով որ ըստ օրէնքին, դատական նիստին մասնակցութեան արձանագրութիւն տրուի իրեն: Նիստը յետաձգուած է Յուլիս 6–ին· մինչ այդ դատարանը կը քննարկէ Ա. Բլէեանի նիստին մասնակցութեան խնդիրը:

*
**

ԵՐՐՈՐԴ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՁՕՐՔՈՎ ԿԸ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԻ՞Ն ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԱՐԻՍԽՆԵՐԸ

Վրաստան նպատակ չունի ընդառաջելու Թպիլիսիի վերջնագրի ոճով յայտարարութիւններուն թէ ռուսական խարխխները չեն կրնար փոխարինուիլ երրորդ երկրի մը զօրքերով: Վրաստանի Պաշտպանութեան փոխ – նախարարը հարցազրոյցի մը ըսած է թէ կը հասկնան Ռուսաստանի մտահոգութիւնները, սակայն այդ երկիրը որեւէ պահանջ ներկայացնելու իրաւաբանական հիմ չունի: Փոխ-նախարարը, անճամբ, չէ քացատած որ քանի մը տարի ետք նախկին ռուսական խարխխներուն տեղը կրնան գրաւած ըլլալ երրորդ երկիրներու զինուորականները, թէեւ այդ մասին պէտք է որոշէ պաղաքական ղեկավարութիւնը: Ան յայտնած է նաեւ որ ոչ մէկ առընչութիւն կայ վաղիանի խարխխին վակումին եւ Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարարին Յունիս 3-ին Վրաստան տալիք այցին միջեւ:

*
**

ՌՈՒՍ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԻՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մինակի խումբին Ռուսաստանի նախորդ նախագահը (1992 – 1996) Վ· Կազիմիրով ռուսական մամուլին յայտնած տեսակէտով առած է կարգաւորման իր տարբերակը: Անոր համաձայն վերջնական լուծումը համապարփակ ձեւն է, սակայն այսօրուընէ կարելի է որոշ քայլեր առնել: Ան ըսած է թէ նախ պէտք է ազատել Արաքսի երկայնքին ադրբեջանական Հարաւ – արեւմտեան հատուածը եւ ապահովել զաղթականներու հոն վերադարձը: Երկրորդ քայլը պէտք է ըլլայ այդ օրէնն նորոգել ու երեւեւելի բանակցութիւն – երեւան երկաթուղին: Առանցքակէտը պէտք է ձեռնարկել Բաքու – Սոեփանակերտ ուղղակի բանակցութիւններու, Ղարաբաղի կարգավիճակին եւ ապահովութեան խնդիրներու շուրջ: Կազմակերպած է թէ եօթը տարի առաջ կնքուած հրադադարը խաղաղարար բազմապիսի ջանքերուն մինակ չօշափելի արդիւնքն է: Մնացածը եթէ նոյնիսկ որեւէ արժէք կը ներկայացնէ պետական դէմքերու եւ արհեստավարժ դիւանագէտներու համար, հասարակ մարդոց արժեւորումով պարապ խօսակցութիւն է:

ՅԱՌԱՋ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ
ՊՈԼՍՈՅ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ
ՀԵՏ

Մեսրոպ Պատրիարք.-
«ՊԱԿՍՈՂԸ ԹԵՐԵԻՍ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆ Է»

Վերջին շաբաթներուն, թէ՛ Պոլսոյ եւ թէ Սփիւռքի մամուլի այլ օրկանիներու մէջ վիճարկումի առարկայ դարձաւ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք· Մուրադեանի որոշ արտայայտութիւններ թէ կեցուածքներ՝ մեր Եկեղեցւոյ այժմէական դէպքերու կապակցութեամբ: «Լարուածութիւն», «հեղինակութեան պայքար» եւ նման ծանր բառերու օգտագործումը պարզ ընթերցողին աչքին տագնապալից իրողութիւններու տպաւորութիւնը կը ձգէր: Մեսրոպ Պատրիարքի Միացեալ–Նահանգներ այցելութիւնը առիթ մըն էր, որպէսզի այս հարցերուն մասին Հայց· Եկեղեցւոյ բարձրագոյն հոգեւորականներէն մէկուն մտորումները փորձէինք դեղել: Հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին, Պատրիարքը մեզ ընդունեցաւ Ուրբաթ, Յունիս 22–ի առաւօտուն, Արեւելեան Միացեալ–Նահանգներու (Էջմիածնի) Առաջնորդարանի գրասենեակներուն մէջ, ու սիրալիր կերպով պատասխանեց մեր հարցումներուն:

– Ամենապատիւ Տէր, ԱՄՆ Ձեր այցելութեան նպատակն էր հանդիպիլ 1999–ի երկրաշարժէն վնասուած Պատրիարքարանի շէնքին նորոգութեան սատարած կազմակերպութիւններուն հետ: Ի՞նչ հանգրուանի մէջ են նորոգութիւնները եւ որքա՞ն ծաւալ ունեցած է արտասահմանի օգնութիւնը:

– *Պատրիարքարանի համալիրին թէքնիքական նոր ենթակառոյցներու չինուածքը, կազարբեր խողովակներու, ջրուղիներու, էլեկտրական հիմնական ցանցի տեղադրումը, թէքնիք կեդրոնի մը կառուցումը, միաբանական սենեակներու նորոգութիւնը, կառաւժի եւ 110 Քոննոց ջրամբարի չինութիւնը վերջացաւ: Նկատի ունենալով Պատրիարքարանի չորսուկէս յարկնոց փայտաշէն պատմական շէնքին նորոգութեան թէքնիք բարդութիւնները եւ նորոգութեան յանձախոմբի նախաձեռնութիւնները, կ'ենթադրեմ որ դեռ առնուազն մէկ տարի կը տեւէ նորոգութեան գործը: Տակաւին կահաւորելու հարցն ալ կայ: Ուստի հաւանական է, որ 2003-ի գարնան գործածութեան վերադարձնենք Պատրիարքարանի պատմական շէնքը, որ ի հիմանէ վերաշինուելէ յետոյ, Զաւէն պատրիարք Եղիայեանի օրօք, գործածութեան դրուած էր 1913–ին:*

Նորոգութեան գործին համար ԱՄՆ–ի Արեւելեան եւ Արեւմտեան Առաջնորդարաններուն, Նիւ – Եորքի, Նիւ - Ճըրզիի եւ Լոս - Անճըլըսի Պոլսահայ միութիւններուն, Տալասի Հայոց Եկեղեցիին եւ մեր մխացեալ Ջանքերով հաւաքուած էր 600 հազար տոլար, իսկ Պր· Գըրգ Գրիգորեանի «Լինոս» հիմնարկն ալ Միացեալ Հայկական Ֆոնտի միջոցաւ կրկնապատկած էր յիշեալ գումարը, որով գոյացած էր ընդհանրը 1 միլիոն 200 հազար ամերիկեան տոլար: Աւոր մէջ է նաեւ Ֆրանսահայ մեր համայնքին նուիրած չուրջ 60 հազար Ֆրանսական Ֆրանքը: Յարդ ատր 594 հազար տոլարը հասած է Պոլիս եւ գործածուած է Պատրիարքարանի եւ 12 այլ համայնապատկան կալուածներու նորոգութիւններուն համար, որոնք բոլորն ալ երկրաշարժէն վնասուած էին: Մնացեալ գումարն ալ յառաջիկայ ամիսներուն Պոլիս կը փոխադրուի: Նորոգութեան Ֆոնտը կը մասնակարարուի Պր· Արման Շիրինի գլխաւորած Նորոգութեան Յանձնախումբի անդամներուն կողմէ, իսկ գործակատարներն են ճարտարապետներ Գէորգ Խոզպարակէօզ, ճարտարագէտներ Սարգիս Տէլկի եւ Կարպիս Խլեաւկան: Բոլորն ալ անձնուիրաբար կը ծառայեն: Անձնապէս ես եւ համայնքային ընկերներ զոհ ենք կատարուած աշխատանքի թափին եւ որակին:

– Պոլսոյ հայ գաղութի հոգերուն մասին քաւական տեղեկութիւններ կը ստանանիք մամուլի միջոցով: Սակայն, համեմատաբար փիչ կը խօսուի Թուրքիոյ տնտեսական տագնապին ամոր վրայ ունեցած անդրադարձին մասին: Որքանո՞վ երկրին ճգնաժամը գաղութին վրայ կ'ազդէ:

– *Նախ պէտք է ըսել որ պոլսահայ մեր ժողովուրդը առատաձեռն է եւ հերոսաբար կանգնած է կարգաւոր վիճակի մէջ կը պահէ ազգային – եկեղեցական մեր բոլոր հաստատութիւնները: Հաստատութիւններու, տարեկան պիւտճէներու ընդհանրապէս սիրոյ սեղաններու հասոյթներով է որ կը հաւասարակշռուին: Այնուհանդերձ կ'ենթադրեմ, որ 2001 – 2002 տարեշրջանին թաւական նեղութիւն պիտի կրենք յատկապէս մեր ազգային վարժարաններու պիւտճէները հաւասարակշռելու տեսակէտէն: Ջմռանդ, որ Թրքական լիրան քառասուն առ հարիւր արժէզրկուեցաւ, միւս կողմէ անընդհատ արձանագրուող սղաճին պատճառաւ ժողովուրդի գնելու ուժը բաւական տկարացաւ: Մարդիկ պէտք է ունենա՛ն, որպէսզի իրենց հացը ապահովելէ ետք կրօնական եւ մշակութային ձեռնարկներու նուիրատուութիւն ընեն:*

Հոգարարձութիւններուն, խնամակալներուն եւ Թաղական Խորհուրդի անդամներուն անցեալ ամիսներուն քանիցս թելադրեցի խնայողական միջոցներու դիմել: Մեր համայնքը զարերուն ընտելացած եկեր, ինչպիսի տագնապներէ անցեր եւ այս օրերուն հասեր է: Տնտեսական զուսպ, չափաւոր, տեղին միջոցառումներով այս ալ կ'անցընենք:

– Ձեր այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ երբ կարգ մը դէպքեր որոշ ցնցումներ յառաջացուցած են Հայց· Եկեղեցւոյ մէջ: Ի մասնաւորի, Մոսկուայի նախկին առաջնորդ Տիրան Արք· Կիւրեղեանի հետ կապուած իրադարձութիւններուն առիթով, որոնք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին անձին եւ հեղինակութեան նկատմամբ մեր ակնածանքէն ոչինչ պակսեցուցած կ'ըլլանք եթէ պարբերաբար

ԺԸՆԵԻԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԻ

ԺԸՆԵԻ (Անթիլիաս) – «Հայ եկեղեցին իր նուիրական առաքելութիւնը իրագործելու համար, պէտք է աւելի՛ զառնայ ժողովուրդին եկեղեցին» ըսաւ Արամ Ա· Կաթողիկոս, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կազմակերպած Ժընեւի միջազգային համագումարին:

Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր մշակոյթին նուիրուած համագումարին մասնակցողներէ, Ուրբաթ, Յունիս 29-ին, միասնաբար այցելեցին Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ժընեւի կեդրոնատեղին, ուր տեղի ունեցաւ չարունակութիւնը համագումարի աշխատանքներուն: Ներկայ հայ թէ օտար հայագէտներուն իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց Ե· Հ· Խորհուրդին Ընդհ· Քարտուղար Տոքթոր Քոնրատ Բայըը: Ժողովականութեան անունով խօսք առաւ Տիկին Սեդա Խորչեան եւ յանուն համագումարի մասնակիցներուն

(Շար·ը Դ· էջ)

որոշ մասնականչումներ ընելու պահանջը ղգանք:

Մեր ըսածը հետեւեալն է: Մեր եկեղեցին ստիպուած է եկեղեցի՛ ըլլալ բոլորին ամբողջական իմաստով եւ պահել ու պահպանել բոլոր այն կարգ ու կանոնները որոնք եկեղեցւոյ էութեան հետ կապ ունին: Բոլոր ժամանակներու համար ի զօրու ճշմարտութիւն մը արտայայտած կ'ըլլանք եթէ ըսենք թէ ո՛չ մէկ անձ, կաթողիկոս կամ պատրիարք, պապ կամ եպիսկոպոսաց ժողով, մինչեւ իսկ տիեզերական համաքրիստոնէական ժողով, իրաւունք ունին կրօնքին էական, հիմնական ուսուցումներն ու կանոնները փոփոխութեան ենթարկելու: Օրինակ, կարելի՞ է արդեօք Աստուածաշունչ Մատեանին նշանախեց մը իսկ փոփոխութեան ենթարկել: Աստուծոյ խօսքը աւելի քան յստակ է եւ լինչպէս կրօնական, նոյնպէս եւ աշխարհիկ օրէնքներով, ոեւէ հոգեւոր եղբօր դէմ դժուար է ամբաստանութիւն ընդունիլ առանց առնուազն երկու վկաներու ցուցմունքներն ալ լսելու: Աւելի սկզբունքի թիւ մէկ հարց է: Եկեղեցին ժողովուրդն է, իսկ ժողովուրդին ներկայացուցիչները ընտրուած թեմական եւ ծխական խորհուրդներու անդամներն են: Պէտք չէ՞ որ կարեւոր որեւէ հարցի մը պարագային ասոնցմէ ոմանց ալ կարծիքը չօշափուի: Նոր եպիսկոպոս մը եպիսկոպոսաց ընդհանուր ղասը ներկայացնող առնուազն երեք եպիսկոպոսներու կողմէ կը ձեռնադրուի: Ուստի անհրաժեշտ չէ՞ որ նոյն եպիսկոպոսը չնորհաղրկելու պարագային եպիսկոպոսաց ժողովի կամ աւազադրոյն եպիսկոպոսներու կարծիքը չօշափուի:

Մենք ամենեւին Տիրան Սրբազանը պաշտպանելու դիտաւորութիւն չունինք: Սակայն խոստովանինք, որ կը ցանկայինք ամէնէն հեղինակաւոր անձէն լսել թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ամենամեծ թեմերէն մէկուն առաջնորդը ճշդիւ ինչո՞վ կ'ամբաստանուի: Կը խորհինք, թէ մեր այս ակնկալութիւնը ո՛չ միայն ոչինչ կը պակսեցնէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր հեղինակութենէն, այլ նաեւ, ընդհակառակն, աւելի կը բարձրացնէ այդ հեղինակութիւնը:

Ամէն պարագայի, Մոսկուայի այս վերջին պատահարը տխուր բան է: Կողմերը թոյլ տալու չէին որ Հայ Եկեղեցւոյ մեծագոյն թեմերէն մէկուն չուրջ այսպիսի խառնակութիւն մը առեղծուէր:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՓՈՐՈՒՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Յունիս 1–էն մինչեւ Յունիս 4, Գերմանիոյ նախկին մայրաքաղաք Պոնի մէջ տեղի ունեցաւ երրորդ պատգամաւորական ժողովը «Եւրոպայի Հայկական Միութիւններու Փորում»ին (այսուհետեւ՝ «Փորում»)։ Այս կազմակերպութիւնը յղացքն է Զուիցերահայերու։ Պաշտօնապէս հիմնուած է 1998 Յուլիս 19–ին, Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ եւրոպական եօթը երկիրներէ եկած այլազան հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներուն։ Յարդ գումարած էր երկու պատգամաւորական ժողով՝ Պրիւսէլի (1999) եւ Փէչտայի (2000) մէջ։ Այս երրորդին ներկայ էի երբեակ հանգամանքով, – իբր հրաւիրեալ դասախօս, «Սփիւռք եւ Համաշխարհայնացում» նիւթին մասին. իբր թղթակից «Յառաջ»ի. ապա նաեւ իբր սփիւռքագէտ։

Պզտիկ «առանձնաչնորհ» մըն է ներկայ ըլլալ այն առաջին հանդիպումներուն եւ ժողովներուն, որոնց ընթացքին սփիւռքեան նոր կառոյց մը կը յղացուի, կամ վիճարկումի կ'ենթարկուի, կը սկսի ձեւ ու կերպ ստանալ եւ վարքագիծ զարգացնել։ 1972–էն 1979, ականատես եղայ այն բազմաթիւ ժողովներէն մի քանիին՝ որոնց ընթացքին կերտուեցաւ «Հայկական Համագումար»ը (այսուհետեւ՝ «Համագումար», անգլերէնով՝ Armenian Assembly)։ Վեց տարի ծառայած եմ անոր գործադիր մարմնին իբրեւ անդամ, վարելով Կրթական Ենթայանձնախումբը։ Նմանապէս, 1982–էն 1989, եղած եմ ականատես եւ օժանդակ՝ այն ժողովներուն եւ հաւաքներուն, որոնց միջոցաւ Ժիրայր Լիպարիտեան, Գուրգէն Սարգիսեան եւ Կարպիս Քորթեան կը կերտէին Զօրեան Հիմնարկը։ Այլ խօսքով, միշտ ալ ոգեւորիչ եւ հետաքրքրական նկատած եմ թէ՛ յատակատես քայլերը, թէ՛ ալ ոլոռումներն ու խարխափումները, որոնք կ'ընկերանան սփիւռքահայ (կամ ուրիշ) կազմակերպութեան մը կազմաւորման։

Յունիս 1–ին, խօսք առին Թորոս Սաղըրեան, իբրեւ «Փորում»ի Գործադիր մարմնի քարտուղար, եւ բժիշկ (ատամնաբոյժ) Շաւարշ Յովասափեան։ Առաջինը՝ Ծնունդով Լիբանահայ, 1960–էն ի վեր Զուիցերիա հաստատուած, երկրորդը՝ Ծնունդով Իրանահայ, այժմ Գերմանահայ, եւ ատենապետ «Գերմանիոյ Հայերու Կեդրոն»ին։

Պարոն Սաղըրեան ներկայացուց «Փորում»ի ստեղծումը դրդող իրավիճակը եւ կազմակերպութեան նպատակները։ Հաստատեց որ պէտքը կը զգացուէր կըզգացած համայնքներու եւ անջատ միութիւններու աշխատանքը համադրող, համագործակցութիւն ստեղծող կազմակերպութեան մը։ Կը զգացուէր նաեւ որ Մորհ. Միութեան անկումէն ետք, Եւրոպայի մէջ մանաւանդ, հին գործունէութեան միջոցները անբաւարար են։ Եւրոպայի մէջ ստեղծուած է նոր Սփիւռք մը, – կան համայնքներ, ուր մեծ է թիւը Մորհ. Միութենէն եւ Հայաստանէն ապաստանեալներու, որոնք նոր կեանք կերտելով զբաղած ըլլալով հանդերձ, չեն ուզեր անտեսել հայկական համայնքային կեանք մը նաեւ ստեղծելու հեռանկարը։ Կայ նաեւ հին Սփիւռք մը, ան, որ կերտուեցաւ 1923–էն ետք, որուն մէջ մեծ է թիւը ապահով մեծցած, ուսեալ նոր սերունդի մը, որ օժտուած է զօրաւոր կարողականութեամբ (փոքանսիէլ) եւ որ հայութիւնը վերածած է բարձրարակ փոքրամասնութեան մը։ Այս նոր Սփիւռքը կրնայ եւ պէտք է ներկայ ըլլայ պետական եւ միջազգային ատեաններու մէջ։ Ներկայ ոչ միայն անոնց առջեւ՝ իբրեւ գաղթական, այլ նաեւ անոնց մէջ՝ իբր բաղաքացի։ Եւ եթէ բարձրարակ հայ սերունդը վարչ խոհեմ եւ պատշաճ գործունէութիւն, օգտակար պիտի ըլլայ թէ՛ Սփիւռքին, թէ՛ ալ հայրենիքին։

Միացումի յանկերգը, ըսաւ Պ. Սաղըրեան, որ իբրեւ կոչ տարիներէ ի վեր կ'արձակուի բեմերէ ու մամուլէն՝ ուղղուած հայութեան բազմաթիւ խմբակումներուն, խմաստ չունի։ Միացած ժողովուրդներ չկան, սակայն համագործակցիլ դիտցող հաւաքականութիւններ կան։ Մենք չունինք կայուն համագործակցութեան աւանդութիւնը, պէտք է ունենանք։ «Փորում»ը «միագործակցութիւն» (իր նախընտրած բառն էր, Պ.Թ.) ստեղծելու փորձ մըն է, հրաւէր մը՝ գոյութիւն ունեցող կառոյցներու, որ դան եւ մասնակցին համաեւրոպական բնոյթ ունեցող «Փորում»ին։ Սկիզբը (կ'ակնարկուի 1998–ի հիմնադրական ժողովին), անձեր ու կազմակերպութիւններու կամ համայնքներու «ներկայացուցիչներ» ներկայ էին Զուիցերիայէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Պելժիայէն, Իտալիայէն, Ռուսաստանէն ու Հունգարիայէն (եօթը երկիր)։ 1998–ը Լօզանի դաշնադրի 75–ամեակն էր, Թուրքիա ուզեց տօնել այդ տարեդարձը Զուիցերիոյ մէջ, Հայեր բողոքեցին, եօթը երկիրներէ նամակարշաւ կազմակերպեցին, Յոյն եւ Ասորի Զուիցերացիներու ալ կոչ ուղղեցին, անոնք ալ մասնակցեցան, համոզեցին Լօզանի քաղաքապետը որ չեղեալ նկատէ արդէն իսկ Թուրքիոյ Արտաքին Գործոց նախարարին ուղղուած հրաւէրը։ Այս յաղող ճիգէն եւ անոր զուգընթաց կը ծնի «Փորում»ը։ Պ. Սաղըրեան արագօրէն՝ նշեց անուններէն նախաձեռնարկ անձերու եւ կազմակերպութիւններու (Ա.Թ.– զորս կ'արժէ դրի առնել առանց յապաղումի թէ՛ պատմութեան համար, իբր արխիւային նիւթ, թէ՛ ալ կանխելու համար ապագայ ըսի-ըսաներ, նման անոնց՝ որոնք տեղի ունեցան Ամերիկայի մէջ, 1990ական թուականներուն, երբ այլեւս յստակ էր որ Էսքմպլին յաղոցած կազմակերպութիւն մըն է, եւ ուրեմն կար վէճ մը թէ ո՞վ ի՞նչ մասնակցութիւն ունեցաւ կազմակերպութեան առաջին օրերուն։ Հին խօսք մը կայ, – «Զախողութիւնը որբ է։ Յաղողութիւնը ունի բազմաթիւ հայրեր»։ Ծուսալի է որ եթէ «Փորում»ը օր մը յաղոզի, Էսքմպլին նման, եւ անոր հայրերը ըլլալու եւ վարկ չահելու մխտումով անձեր հրապարակ իջնեն, կարելի կ'ըլլայ արգիլել անախորժ եւ պատմականօրէն անհիմն հաստատումներ, մէջտեղ գնելով պրակ մը այդ նախապատմութեան մասին, որուն այդքա՜ն արագ եւ հպանցիկ ձեւով անդրադարձաւ Պ. Սաղըրեան)։

Խօսք առաւ Բժ. Յովասափեան։ Ընդգծեց կարեւորութիւնը «ազգային ուժերու առաւելագոյն համախմբումի»։ «Փորում»ը կ'ուզէ ըլլալ այդ ուժերու «համաղման համակարգ», իբրեւ չէզոք հող, իբրեւ երկխօսութեան բեմ։ Հայութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ երբ իր առջեւ օրէ օր կը կառուցուի նոր Եւրոպա մը, երբ թէ՛ ան, թէ համայն աշխարհը կը վերադասաւորուին։ Համաշխարհայնացումի անկաշկանդ ընթացքը նոր օրերու յարմար կազմակերպութիւն կը պահանջէ հայութենէն, նոր իրականութիւններու համապատասխան կազմակերպութիւն։ Ինչպէս նշեց նաեւ Անդրանիկ Ազնաւուր (ծագումով Լիբանահայ, այժմ Գերմանահայ, եւ երկրորդ ու երրորդ ժողովներուն գործօն մասնակից), «մեր ազգային անվտանգութիւնը պէտք է ազդովի՛ն ապահովել»։ Համաշխարհային տարողութիւն ունեցող գործառնութիւններու եւ վտանգներու դէմ պէտք է գոնէ համայնքներու եւ միութիւններու, եթէ կարելի է նաեւ համայն հայութեան ուժերու համագործակցութիւն։

Ապա խօսք տրուեցաւ հրաւիրեալ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերմանիոյ դեսպանին՝ տոքթ. Աշոտ Ոսկանեանին, որ 1988–էն ետք քաղաքական գործիչ ըլլալէ առաջ, դասաւանդած է փիլիսոփայութիւն եւ ուսումնասիրած է քաղաքական գիտութիւններու տեսութիւն։ Ան ողջունեց «Փորում»ի չարունակականութեան երեւոյթը, Պրիւսէլէն Փէչտա եւ ահա Պոն։ «Սա արդէն աւանդոյթ է, ընթացք է, պատահական գործ չէ», ըսաւ ան։ Նշեց որ 2001–ը Հայաստանի Հանրապետութեան տասնամեակն է եւ հայութեան քրիստոնէացման 1700–ամեակը։ Անցեալին մենք ունեցած ենք կրեւոր կապեր եւ հարցեր Եւրոպայի հետ, նորէ՛ն ունինք եւ պիտի ունենանք։ Նաեւ Գերմանիոյ հետ, եւ ինք՝ իբրեւ Գերմանիոյ դեսպան, ուրախ է տեսնելով Գերմանահայութեան կեդրոն–միութեան եւ Պոխումի ուսումնասիրական կեդրոնի (վարիչ–տնօրէնն՝ տոքթ. Միհրան Տապաղ) ազդու համագործակցութիւնը, իբրեւ «Փորում»ի այս տարուան հիւրընկալները։

Ապա Պ. Ոսկանեան ընդգծեց որ «մի լրան է ապրել Եւրոպայի երկիրներում այլ բան է լինել Եւրոպացի ու Եւրոպահայ»։ «Փորում»ի յաղող գործունէութիւնը պիտի խորհրդանշէ Եւրոպահայութեան մը ծնունդը։ Այդ Եւրոպահայութիւնը պէտք ունի իր «յառաջադէմ ղեկատներ»ուն։ Քանդի այսօր եւ վաղը այդ Եւրոպահայութիւնը ինքզինք պիտի գտնէ նոր պայմաններու մէջ՝ ուր ղըժուար է Հայ մնալ եւ իբր Հայ գործել։ Երբ ճնշում կայ, դժուար է ապրիլը, սակայն դիւրին է Հայ մնալը։ Երբ չկայ ճնշում, երբ կայ ասոր «հնարաւորութիւնների երկասյրի սուրը», ամէն ինչ կը փոխուի։ Կը դիւրանայ ինքնութեան ուծացումը, ձուլումը։ Կը դիւրանայ նաեւ, սակայն, դիտակից Հայերու համար գործունէութիւնը Եւրոպայի կեանքի մէջ, – մշակութային, ընկերային ու քաղաքական։ Նոր Եւրոպայի մէջ կարելի է Հայ մընալ եւ իբր Հայ գործել, սակայն նոր ձեւերով միայն։

Ապա խօսք առաւ դերման խօսնակ մը, որուն պատգամը թարգմանեց բժ. Րաֆֆի Պետիկեան (Լիբանանէն, այժմ Գերմանահայ)։ Գերման ներկայացուցիչը ողջունեց այն սերտ յարաբերութիւնները, որոնք արդէն իսկ գոյութիւն ունին իր ներկայացուցած գերման կազմակերպութեան (Գաղթականներու հարցերու յաոուվ) եւ Գերմանիոյ Հայերու կեդրոնին միջեւ։ Յոյս յայտնեց որ «Փորում»ի միջոցաւ աւելի համաեւրոպական եւ միաժամանակ համահայկական բնոյթ կը ստանան նման կապեր։

Պ. Սաղըրեան եզրափակեց, ներբողելով խորհրդակցութիւնը, որ միշտ ալ համագործակցութեան առաջին հանդերձանն է ,եւ կրնայ ըլլալ ոչ միայն նախաքայլ, այլ նաեւ անկիւնադարձ, համահայկական գործունէութեան առաջնորդող քայլ։ Ուղին երկար է սակայն, ու սալարկուած խոչընդոտներով։ Օրինակ, կամքէ անկախ պատճառներով ծրագրի փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են, որոշ ներկայացուցիչներ ներկայ չեն, բազմաթիւ անձեր եւ միութիւններ դեռ փորձառութեան պէտք ունին համաեւրոպական մակարդակով աշխատելու համար, սակայն յաջողութիւններ արդէն տեսած ենք, եւ աւելի՛ն պիտի տեսնենք։

*
**

Յունիս 2–ին տեղի ունեցաւ առաջին նիստը, գործօն մասնակցութեամբ արեւմըտահայ եւ արեւելահայ, փորձառու եւ անփորձ տարրերու։ Օրուան նիստի գործավար դիւանի նշանակութիւնը խլեց ժամանակ եւ եղաւ անկանոն, սակայն ի վերջոյ իրականացաւ։ Ապա սկսաւ ժողովին (ինծի համար) ամէնէն հետաքրքրական եւ տեղեկութիւններով հարուստ մէկ հանդրուանը, «Փորում»ին դիմող թեկնածու կազմակերպութիւններու ինքնա-նկարագրութիւնը։ Նման թեկնածուներէ խնդրուած էր գրաւոր եւ բերանացի ներկայացնել իրենց համայնքի, ապա նաեւ իրենց ներկայացուցած միութեան իրավիճակը եւ գործունէութիւնը։ Խօսք տրուեցաւ Դանիոյ «Հայ Քրիստոնեայ Մշակութային Կեդրոն»ի ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Աղաբալեանին։ Ան Ադըրբէջան ծնած, հոնկէ Մոսկուա, 1993–ին ալ Գոփընհակէն (Դանիոյ մայրաքաղաք) գաղթած անձ մըն է։ Ըսաւ որ Դանիոյ մէջ հայ կեդրոն մը հիմնելու առաջին երեք փորձերը ձախողած են, սակայն 1996–էն ի վեր բանող կեդրոն մը կայ։ Դանիոյ մէջ մօտ 1·000 Հայ կայ։ 500–ը՝ 1968–1988 չրջանին եկած Ասիա-մըտահայեր եւ Պարսկահայեր են, 500-ն ալ՝ «հիմնականում Հայաստանից եւ այլ սովետական երկրներից»։ Համայնքը մըտահոգող մղիչ ուժը «մեր երեխաների հայ մնալու ապագան է», իր խօսքով։ Այս եւ այլ նպատակներ հետապնդելու յոյսով նախ հիմնած են «Հայ Քրիստոնեայ Մշակութային Կեդրոն»։ «Քրիստոնեայ» բառը հոն զետեղուած է մտածուած կերպով, Հայերը կը զանազանէ ուրիշ զաղթական-էթնիքական ազգերէ, ըսաւ զեկուցողը։ Ապա հիմնուած է զպրոց, –յստակ չէր թէ ամէնօրեայ թէ ոչ–։ Հոն կը դասաւանդուին դանիական ծրագիրը, հայերէնը, ռուսերէնը, եւ «կուլտուրային» նիւթեր, –երաժշտութիւն եւ թատրոն, ապա աղջիկներու երգչախումբ։ Գաղութը կազմաւորման ընթացքի մէջ է դեռ։ Կը գործածէ տեղացիներու եկեղեցի մը, կ'ուզէ ունենալ սեփականը։ Էթմիածին քահանայ մը նշանակած է, բայց ան դեռ չէ հասած. «չզիտենք ինչպէս պիտի հասնի»։ Պէտքը կը զգացուի Դանիայի փոքրամասնութեանց հետ կապ ունեցող օրէնքները աւելի լաւ ուսումնասիրելու։

Ըստ ժողովին ներկաներու անուանացանկին, զոր «Փորում»ի վարչութիւնը հայթայթած էր, մասնակիցներէն 75–ին երեքը Դանիայէն էին։ Միւսները չխօսեցան։ Տեղի ունեցաւ հարցում – պատասխան եւ քննադատութիւն, ռուսերէնի դասաւանդման մասին եւ անոր դէմ։ Պ. Ադաբալեան պատասխանեց որ նախ, իբրեւ սկզբունք, «որքան լեզու դիտես, այնքան մարդ ես»։ Երկրորդ՝ ընտանիքներու մեծամասնութիւնը ռուսախօս են, եւ երրորդ՝ Ռուսաստանի հետ կապերը կը մնան զօրաւոր։

Խօսք առաւ Հայր Մաշտոց, Էջմիածնոյ միաբանութենէն, որ 1997–էն ի վեր Վիէննա աստուածաբանութիւն կ'ուսանի, նաեւ օդնական է տեղւոյն հոգեւոր առաջնորդին՝ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեանին։ Ընդգծուեցաւ որ Հայր Մաշտոց «լիազօրուած է ներկայացնելու Աւստրիոյ հայ համայնքը»։ Աւստրիա 3·000 Հայ կայ, ըսաւ, 2·500–ը Վիէննա։ Կը գործէ Ս. Հռիփսիմէ Աւաքելական Եկեղեցին, անշուշտ նաեւ Մխիթարեան Հայրերու վանքն ու եկեղեցին։ Համայնքը ունի կանոնագրութիւն, վաւերացուած Աւստրիոյ կառավարութեան կողմէ։ Ունի Ընդհ. ժողով, որ կ'ընտրէ եկեղեցական կալուածով եւ մշակութային կեանքով զբաղող վարչութիւն։ Գոյութիւն ունի «Յովհաննէս Շիրազ» կիրակնօրեայ դպրոց, ծնողական խորհուրդ եւ տիկնանց յանձնախումբ։ Կը գործեն Հ.Մ.Ը.Մ. եւ միութիւն մը, որ կը մէկտեղէ համալսարանի բազմաթիւ հայ ուսանողները։ «Ազգային դիմագիծ» կերտելու մարտահրաւէրը կը մտահոգէ գաղութը, սակայն այդ իրագործելու յարմար ամէնէն ազդու միջոցները որո՛նք են, յստակ չէ գաղութին։ Ինք Պոն եկած է, մասամբ որովհետեւ հաւաքը «ճանաչողական բնոյթ» ունի, – կ'ուզէ տեսնել թէ ի՛նչ միջոցներ կան գաղութը եւ Հայ Եկեղեցին զօրացնելու եւ Հայաստանին օգնելու։

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՒԵԱՆ

(Շար. 1)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՑ

ԴԱՍԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԱՍԵՐԸ

Պուէնոս – Այրէսի «Լա Նասիոն» օրաթերթի Յունիս 7–ի թիւին մէջ, արձակագիր Ռոտոլֆօ Ռապտաձ, որ ամէն Հինգշաբթի կարճ խոհագրութիւն մը կը ստորագրէ՝ «Մշակութային կեանքը» վերտառութեան տակ, «Պորխէսին դասը» նիւթին չուրջ գրած է։

Արժանթինցի գրագէտ Խորխէ Լուիս Պորխէսի (1899 – 1986) Հարիւրըրտ համալսարանը տուած երկու դասախոսութիւններուն բնագիրները (1977) վերջերս հրապարակուած են։ Անոնք յօդուածագիրին ընել կու տան, թէ «կարելի» Արժանթինի մը վկայութիւնն են, բոլոր ազխտներու չարքին՝ ճիշդ բան մը ունենալու յոյսը պահող երկրի մը չօշափելի նըմոյչը։

Ան կը բացատրէ, որ Պորխէս քաղաքական հարցերու կամ Արժանթինի թէ արժանթինեան մշակոյթի անկումի մասին դասախոսած չէր։ Ինպէս միշտ, գրագէտը այդ դասախոսութիւններուն մէջ բացառարար խօսած է գրականութեան մասին եւ իր մասին որպէս անյագ ընթերցող եւ «պարագայական» գրող։ Այս վերջին, անսպասելի որակումը թէ՛ իր համեստութենէն եւ թէ ակադեմական բանաձեւումներու հանդէպ իր անվստահութեան վկայութիւն մըն էր։

Իսկ ո՞րն է Պորխէսի դասը. – «Այսօր լրջօրէն Պորխէս կարդալ կրնայ մեզ ներշնչել "հանդարտեցուցիչ" զգացում մը։ Մեզ կը դաստիարակէ առանց ըսելու թէ բացայայտելու։ Այսօր, Պորխէս կարդալ, համազօր է, որոշ իմաստով, ներկայի եւ անցեալի մէր լաւագոյն ուսեցածին աղբիւրներուն վերադարձի մը։ Վիքթորիօ Կամաճօ կ'ըսէր, թէ, ամէն ազգամ որ ներկան զիներ կը չարչարէր իր խառնաշփոթ իրականութեամբ, եւ, երբ այդ իսկ պատճառով, իր մշակոյթի մեծութենէն կը կասկածէր, ուժ ու մխիթարութիւն կը գտնէր Տանթէ կարդալով։

Ընթերցողը գիտէ, որ Արժանթինը ներկայիս քաղաքական, ընկերա – տնտեսական ու, մանաւանդ, մշակութային խոր տագնապէ մը կ'անցնի (տե՛ս «Յառաջ», Յունիս 9/10)։ Երկրին վիճակը մարդին

500–ը՝ 1968–1988 չրջանին եկած Ասիամըտահայեր եւ Պարսկահայեր են, 500-ն ալ՝ «հիմնականում Հայաստանից եւ այլ սովետական երկրներից»։ Համայնքը մըտահոգող մղիչ ուժը «մեր երեխաների հայ մնալու ապագան է», իր խօսքով։ Այս եւ այլ նպատակներ հետապնդելու յոյսով նախ հիմնած են «Հայ Քրիստոնեայ Մշակութային Կեդրոն»։ «Քրիստոնեայ» բառը հոն զետեղուած է մտածուած կերպով, Հայերը կը զանազանէ ուրիշ զաղթական-էթնիքական ազգերէ, ըսաւ զեկուցողը։ Ապա հիմնուած է դպրոց, –յստակ չէր թէ ամէնօրեայ թէ ոչ–։ Հոն կը դասաւանդուին դանիական ծրագիրը, հայերէնը, ռուսերէնը, եւ «կուլտուրային» նիւթեր, –երաժշտութիւն եւ թատրոն, ապա աղջիկներու երգչախումբ։ Գաղութը կազմաւորման ընթացքի մէջ է դեռ։ Կը գործածէ տեղացիներու եկեղեցի մը, կ'ուզէ ունենալ սեփականը։ Էթմիածին քահանայ մը նշանակած է, բայց ան դեռ չէ հասած. «չզիտենք ինչպէս պիտի հասնի»։ Պէտքը կը զգացուի Դանիայի փոքրամասնութեանց հետ կապ ունեցող օրէնքները աւելի լաւ ուսումնասիրելու։

Ըստ ժողովին ներկաներու անուանացանկին, զոր «Փորում»ի վարչութիւնը հայթայթած էր, մասնակիցներէն 75–ին երեքը Դանիայէն էին։ Միւսները չխօսեցան։ Տեղի ունեցաւ հարցում – պատասխան եւ քննադատութիւն, ռուսերէնի դասաւանդման մասին եւ անոր դէմ։ Պ. Ադաբալեան պատասխանեց որ նախ, իբրեւ սկզբունք, «որքան լեզու գիտես, այնքան մարդ ես»։ Երկրորդ՝ ընտանիքներու մեծամասնութիւնը ռուսախօս են, եւ երրորդ՝ Ռուսաստանի հետ կապերը կը մնան զօրաւոր։

Խօսք առաւ Հայր Մաշտոց, Էջմիածնոյ միաբանութենէն, որ 1997–էն ի վեր Վիէննա աստուածաբանութիւն կ'ուսանի, նաեւ օդնական է տեղւոյն հոգեւոր առաջնորդին՝ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեանին։ Ընդգծուեցաւ որ Հայր Մաշտոց «լիազօրուած է ներկայացնելու Աւստրիոյ հայ համայնքը»։ Աւստրիա 3·000 Հայ կայ, ըսաւ, 2·500–ը Վիէննա։ Կը գործէ Ս. Հռիփսիմէ Աւաքելական Եկեղեցին, անշուշտ նաեւ Մխիթարեան Հայրերու վանքն ու եկեղեցին։ Համայնքը ունի կանոնագրութիւն, վաւերացուած Աւստրիոյ կառավարութեան կողմէ։ Ունի Ընդհ. ժողով, որ կ'ընտրէ եկեղեցական կալուածով եւ մշակութային կեանքով զբաղող վարչութիւն։ Գոյութիւն ունի «Յովհաննէս Շիրազ» կիրակնօրեայ դպրոց, ծնողական խորհուրդ եւ տիկնանց յանձնախումբ։ Կը գործեն Հ.Մ.Ը.Մ. եւ միութիւն մը, որ կը մէկտեղէ համալսարանի բազմաթիւ հայ ուսանողները։ «Ազգային դիմագիծ» կերտելու մարտահրաւէրը կը մտահոգէ գաղութը, սակայն այդ իրագործելու յարմար ամէնէն ազդու միջոցները որո՛նք են, յստակ չէ գաղութին։ Ինք Պոն եկած է, մասամբ որովհետեւ հաւաքը «ճանաչողական բնոյթ» ունի, – կ'ուզէ տեսնել թէ ի՛նչ միջոցներ կան գաղութը եւ Հայ Եկեղեցին զօրացնելու եւ Հայաստանին օգնելու։

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՒԵԱՆ

(Շար. 1)

կը մղէ կասկածելու անցեալի արժէքին, ներկայի իրապարծութիւններուն եւ, յատկապէս, ապագայի յուսալիութեան վրայ: Վ. Կասման՝ նշանաւոր իտալացի դէմքը, իր կեցուածքով կ'ուզէր ըսել. Ինչո՞ւ կարելի է իտալական մշակոյթին վրայ կասկածիլ, երբ «Աստուածային կատակերգութեան» պէս գործ մը եղած է անցեալին: Իսկ Ռասկոնալ կ'աւելցնէ. – Ինչպէ՞ս յոյսեր չտածել մեր մշակոյթին վերաբերեալ, երբ Պորխէս մեր մէջ եւ մեզի համար գրեց, նոյնիսկ երբ Ուոլթ Ուիթմանի պէս, Քիցի կամ Սերվանթէսի մասին կը խօսէր»:

Հիմա, երբ հայութիւնը Հայաստանի մէջ Սփիւռքի մէջ յուսախաբութիւններու կասկածներու ժամանակ մը կը ըլլայ, մարդու հաւատքը զօրացնելու թեման ամէնէն ազդու միջոցը ներկայի եւ անցեալի մեր լաւագոյնին զարթ մըն է: Մէ թէ անցեալի լոզունգները ներկային ի ապազային կերտելու սին առաջադրանքով (օրինակ՝ Նժդեհի 1930-ական թուականներու գաղափարախօսութեան վերածածոմ), այլ՝ անցեալի, ներկայի քաւիտենական մեծութիւններուն օրինակով մենք մեզ վերահաստատելու նպատակով: Երբ մարդ լսէօրէն Խորենացի, Պեհլեացի, Վարուժան, Զարեհան, Օշական, Զարենց եւ այլք կը կարդայ, չի կրնար չմտածել, որ քան մը կ'արժենք վերջոյ, որ մեզի համար չարունակելու եւ ներկայի անսոտազութենէն դուրս գալու միջոց կայ դեռ: Ո՛չ թէ «փառաւոր անցեալ» չեմորելու ունայն նպատակով, այլ վաւերական հաղորդութիւն մը ստեղծելով:

Տարիներ առաջ, Գալիֆորնիոյ «80-ական» երբեմնի պարբերաթերթին մէջ, Աչիկ Թէօլէօեան հարց կու տար – յիշողութեամբ կը մտաբերենք – ի՞նչ էր մեր կարգացածը՝ որպէս հայկական մտածումի արտադրութիւն: Արդեօք կա՞յ «հայկական մտածում» կոչուած բան մը: Բայց անկարելի եղաւ զուտահեռ մը չքաշել, երբ Թապանալի յիշեալ յօդուածին մէջ հետեւեալ պարբերութիւնը կարդացինք.- «Ցաճախ ես ինծի հարց տուած եմ ի՞նչ կը կարդաց – եթէ կը կարդաց _ մեր բանաձեւական գործիչներն ու ձեռնարկատէրերը, ի՞նչ կը կարդան մեր դեկավարները եւ ի՞նչ կը կարդան մեր երիտասարդ համալսարանականները երբ բիչ մը ժամանակ ունին եւ իրենց ձեռքը գիրք մը կտանցնի: Պատասխանը միշտ տարտամ կամ զարմանալի՛օրէն շփոթ եղած է: Այս իմաստով, հարցախոյզները շատ բանի կրնան ծառայեր. բացարձակի կոչումով տոնեսներ կը յայտնաբերեն, բայց ընդհանրութիւն մը կը ցուցադրեն, որ խուսափողական ճշմարտութիւնը կը ծածկէ»:

Հարց տանք մենք այսօր. սահմանի երկու կողմերը, ի՞նչ կը կարդան մեր դեկավարները, ազդային ջոջերը, համալսարանականները: Կը կարդա՞ն մի թէ: Կը վերադառնա՞ն արդեօք անցեալի առողջ ու վաւեր օրինակներու յայտնագործութեան:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ ՏՆՕՒՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

— ❍ —

Ցաւ ի սիրտ եւ մեծ վրդովմամբ մըն է որ հետեւեալը գրի կ'առնեմ:

Հարցը կը վերաբերի Մթացեալ – Նահանգներու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Արեւելեան Թեմի նախաձեռնութեամբ եւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան հովանաւորութեամբ մեզի համար կրկնակ իմաստով նուիրական ուխտագնացութեան մը, քանի անոր ուղին կ'անցնէր Թուրքիոյ կողմէ հայաթափ մեր հայրերուն եւ պապերուն պատմական հողերէն – Կեսարիա, Ադրկիր, Մալաթիա, Բալու, Պլթլիս, Մուշ, Վան, Կարս, Անի – հասնելու համար Երեւան եւ Ս. Էջմիածին: Ամերիկայէն համբայ կ'ելլէինք Յունիս 4-ին չուրջ 150 ուխտաւորներով, իսկ Պոլսոյ մէջ մեզի միացան նաեւ չխուն հոգի:

Ըստ Առաջնորդարանի յայտարարութեան եւ խոստումներուն, ըլլալու էր ուխտագնացութիւնը պիտի գլխաւորէր նոյն ինքն՝ Առաջնորդ Խաժակ Ափքեպիկ Պարսամեան, որ պիտի ընկերանար ուխտաւորներուն մինչեւ Պոլիս, եւ ապա՝ չարունակուղ ուղեւորութեան ամէն խումբին մաս պիտի կազմէր հոգեւոր հովիւ մը, կարգադրութեամբը Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան: Խումբերը պիտի չմնային առանց եկեղեցական առաջնորդի մը:

Իրազութիւնը տարբեր եղաւ խոստացածէն. առաջին ակնթարթ երեւոյթը Առաջնորդ Ս. Հօր քացակայութիւնն էր իր խոկ կազմակերպած եւ գլխաւորած այս ուխտագնացութենէն: Միայն մէկ անգամ է որ, տեղի տալով զանազան անձնաւորութիւններու պնդումներուն, ան երեւցաւ Կեսարիոյ մէջ, ուր պատարագեց եւ խօսակցեցաւ ուխտաւորներուն հետ, ոյնպէս չատեր արդէն վրդոված էին իրմէ, քանի նախապէս Պոլսոյ մէջ տեղեկացած էին Մեծ Եղեռնի մասին անոր կատարած ընդվզեցուցիչ յայտարարութեան թերքաքական թերթի մէկ թղթակիցին, թէ ցեղասպանութեան մէջ «Թերեւս իր հայրն ալ ունէր յանցանքի իր բաժինը»: Երկար լռութենէ մը ետք Նիւ – Եորքէն իր կողմէ փորձուած տկար հերքումը դժբախտաբար չծառայեց ցրուելու տ՛է կասկածը, տ՛է ալ ստեղծուած ժխտական մթնոլորտը: Ըսենք նաեւ թէ Առաջնորդը մեզի հետ չէր նոյնիսկ Ս. Էջմիածինի մէջ:

Այս ուխտագնացութիւնը կը կազմակերպուէր երկու տարիէ ի վեր: Դժուար չէր նախատեսել Թուրքիոյ մէջ հաւանական պատահարները որոնց դէմ հանդիման կրնային գալ Հայերը: Հարցը չի վերաբերիր փիզիքական վտանգի: Թուրք մամուլը եւ դիւանագիտութիւնը պիտի պործածէին իրենց զէնքերը, – բարեկիրթ ընդատաւոմ, քաղաքավար վարմունք, բարեկամական մերձեցում եւ, ի հարկին, չողոքորթութիւն–, զանոնք ծառայեցնելու համար քաղաքական չահարկումի: Հետեւաբար պէտք է որ կազմակերպիչները նախապատրաստուած ընդայնին այս ուղղութեամբ, եւ մանաւանդ պատրաստ անդէպ եւ անդրդուելի չգգէին հօտը: Խոհեմութիւն էր նչանակել պատասխանատուներ, որոնք պատրաստուած ընդայնին հայկական խնկական ձայնը լսելի դարձնելու թուրք մամուլին, երբ առիթը ներկայանար: Եւ մանաւանդ՝ պէտք է զգուշութեան յորդոր ընել հեռու մնալու անպատասխանատու յայտարարութիւններէ: Այս պարագային, պիտի չլսէինք 1915-ի մեր մարտիրոսներուն յիշատակը աղաւաղող խօսքեր ոչ ալ մեր ազգ. հարցը մոռացութեան տուող թեթեւամիտ արտայայտութիւններ: Ամերիկահայ «ուխտաւոր» մը, օրինակ, միայն լրջախուզութիւն խօսքեր եւ բարձր դնահատանք ունէր հանդէպ «Թրքական իշխանութիւններուն այս բարեացակամ արտօնութեանը եւ հիւրասիրութեանը համար», երբ կը պատասխանէր լրագրողի մը հարցումին, եւ որպէս ընորհակալական արտայայտութիւն սկսաւ երգել թրքերէն երգ մը, զոր ժամանակին սորվեր է իր հօրմէն...:

Ու դեռ մեզի կը սպասէր չատ աւելի ահաճ եւ դառապարտելի երեւոյթ: Ուխտաւորներուն մաս կը կազմէր Ամերիկայի մէկ ծուխին հովիւը, անձնական հանգամանքով: Ան նախ սիրուարար դէպ կատարեց ծունկ մը աղօթք ընելու եւ մի քանի չարականներ երգելու կիսակործան մեր եկեղեցիներուն մէջ: Պատկերը, սակայն, այլափոխուեցաւ մէջ, երբ տեղւոյն քաղաքապետը «տատվուլ – գուռնայով» դիմաւորեց ուխտաւորները եւ խումբին եկեղեցական անդամը նկատեց որպէս անոր առաջնորդը, բարի գալուստի խօսքեր ուղղելով անոր:

Երանի թէ հայ եկեղեցականը գոհանար ընորհակալական քաղաքավար նախադասութեամբ մը: Ան իր խօսքը սկսաւ անգլերէն ըսելով... Թէ պէտք է մոռնալ անցեալին մէջ պատահածը, կամ թէ «անցեալինը ձգել՝ անցեալին» – Let the Bygone, be Bygone, մինչ Թրքական լրատուներու ներկայացուցիչները կ'արձանագրէին եւ տեսերիզի կ'առնէին զինք եւ իր խօսքերը: Սակայն ո՞վ է որ իրաւունք տուած էր մեր եկեղեցականին արտայայտելու ուխտագնացներուն կամքը: Ո՛չ ոք:

Տէր Հօր խօսքը պատճառ եղած էր որ դուրս ելլեմ հաւաքավայրէն քիչ մը զով օդ չնչելու համար: Այդ քայակայութեան Թուրք լրագրողը խօսքը ուղղելով միւս ամերիկահայ Տէր Հօր, յայտարարած է թէ... Թուրք – հայկական սահմաններուն փակումը հետեւանքն է նախ՝ Ղարաբաղի ապօրէն հարցին եւ դէպքերուն, եւ նաեւ՝ ամերիկահայ եւ Ֆրանսահայ գաղութներուն հակաթուրք գործունէութեանց: Եւ զարմանալին այն է, որ ներկաներէն ոչ ոք հակադարձած է լրագրողին հակահայ այս լուսանքին:

Ուշացումը բաւական խոր արմատներ նետած է մեր հոգիներէն ներս:

Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի պատմական թուականին առիթ երկու տարիէ ի վեր «կազմակերպուած» ուխտագնացութիւն մը եթէ պիտի ստանար այս անմխիթար արդիւնքը, մազքեալի պիտի ըլլար որ պատասխանատու մարմինները երբեք նախաձեռնարկ ջլլային իրենց ձեռնհասութենէն վեր գործի մը քանի ուխտաւորներէն չատեր զղացումը ունեցան Թուրքիոյ մէջ հայկական «լքեալ դոյք» մը ըլլալու նաեւ իրենք:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

Մանչէսթըր, Նիւ Հէմշայր

ՀԱՃԵԼԻ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋ ՄԸ

Անիէտ, Պուա–Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը կազմակերպած էր պատրտ մը դէպի Պուլոնիա–Սիւր–Մէր այցելելու համար ձուկերու եւրոպայի ամենամեծ ակուարիումը:

Յունիս 16, առաւօտեան ժամը 7·30–ին, հակառակ անհպատա օդին ընկերուհիները եւ բարեկամներ կը սպասէին Անիէտի քաղաքապետարանին առջեւ:

Ժամը 8–ին հանրակառքը ճամբայ ելաւ անցնելով Իսի – լէ – Մուլինոյէն, հոն ալ սպասող ընկերուհիները առնելով, բարձր տրամադրութեամբ չարունակեցինք մեր ճամբան, Ֆրանսացի չարժավարին ականջնելը լեցնելով մեր երգերով:

Ժամը 10–ին տուրճի անխոխրնելի պահը, կէս ժամ դադարի մը ետք ժամը 13–ին հասանք վայր, կէսօրուան ճաշէն յետոյ ազատ պտոյտ մը քաղաքին մէջ: Ժամադրուելով ժամը 15–ին ակուարիումին առջեւ:

Իսկապէս իր տեսակին մէջ եզակի էր այս ակուարիումը: Վայելեցինք ձուկերու, ոստրէներու եւ այլազան ծովային բոյսերու զեղեցկութիւնները իրենց լրիւ բազմազանութիւններով. ժամը 17–ին դարձեալ հանրակառքը առնելով ժամը 19–ին հասանք Առաս ուր ապահովուած էր մեր պանդոկը, խմորվին հաճելի երեկոյթ մը անցուցինք:

Յաջորդ առտու նախաճաչէն վերջ, ազատ պտոյտ մը, Առաս քաղաքին մայր հրապարակը բոլորովին տարբեր համայքունի, չրջապատուած կամարներով եւ 17-րդ դարու չէնքերով, չինութիւններով, նաեւ Երկրորդ աչխարհամարտին Անգլիացիներու կողմէ փորուած ընդհանուր ուղիներով:

Հաճելի պտոյտէ մը վերջ ժամը 13·30–ին վերադարձանք մեր առօրեայ կեանքին:

ԽԱԶՈՒՀԻ ՄԸ

Թուխ 17 Խաֆիէն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

– Դուն պարզապէս այդ ենթադրութիւնդ կ'ընես քու բարեկամիդ վրայէն կասկածները հեռացնելու համար, – ըսաւ Աթոս:

– Ինծի խօսքեր մի՛ ըներ, – պոռաց Ալպօյաճեան:

– Արշակին ըսածը անկարելի բան չէ, – միջամտեց Աբիկ, – կրնայ ըլլալ, որ այդ թուղթերը դեսպանատունէ մը առնուած են... արդէն ատանկ խօսք մը դարձաւ:

Նոյն միջոցին սենեակին դուռը բացուեցաւ, եւ երեւան ելաւ Բիւզանդ Քէչեհանի խոշոր փորը:

– Աչո՛ս, սըտնք ներս տուր, – գոչեց «Բիւզանդիոն»ի խմբագրապետը՝ ձեռքը բռնած թուղթերը երկարելով:

Աչոտ փութաց հայրական հրամանը կատարելու:

Քէչեհանի երեւումը վերջ տուած էր վիճաբանութեան: Աթիկ Մուստահեաճեան հեռացաւ Արշակին քովէն ու գնաց Քէչեհանի սենեակը իր «չատ կարեւոր» ըսելիքները հաղորդելու:

Արշակ վերսկսած էր իր թուարանական հաչիւներուն՝ երբ ներս մտաւ Ներսէս Օհանեան:

– Տեսա՞ր մի եղած խաղբութիւնը, – գոչեց բարկաճայթ ձայնով մը:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, – հարցուց Արշակ՝ իր աչխատութիւնը ընդհատելով:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, Վարուժանը պարզապէս մեր քէթին կը խնդայ կոր... թեւերնէն բռնելու, ամէնքն ալ դուրս նետելու է, ուրիչ ճար չկայ:

– Բայց արդէն հրաժարած չէ՞ն:

– Հրաժարած՝ սակայն նորէն իրենց ընելիքը կ'ընեն կոր:

– Նոր բա՞ն մը կայ:

– Աբիկ Մուստահեաճեանը չըսա՞ւ, – հարցուց Օհանեան:

– Զէ՛, բան մը չըսաւ, – պատասխանեց Արշակ:

– Ան անանկ է արդէն, ինչ որ ըլլայ՝ ծածուկ կը պահէ, ծածկելով – ծածկելով չէ՞ որ խնդիրը մինչեւ այստեղ բերինք... բայց ես ա՛լ պիտի չհամբերեմ, ամէն բան մէկդեղ պիտի հանեմ:

Եւ Օհանեան ձեռքը ծոցին զարնելով՝ չարունակեց.

– Ամբողջ հոս են ռազիւմանները... ալ կը բաւէ, որպէս որ մեզի խաբեցին... պարզապէս դաւաճանութիւն է ամէնուն ալ ըրածը:

– Բայց, Օհանեա՛ն էֆէնտի, խնդիրը ի՞նչ է, – հարցուց Արշակ:՝

Օհանեանի պոռալու ձայնէն հետաքրքրուած Պարոյր Քէչեհան իր սենեակէն դուրս ելաւ եւ մօտեցաւ երկու խօսակիցներուն:

– Եթէ դուք լուռ մնաք, եթէ չզրկէք ասնոնց միացած էք կամ անոնցմէ կաչառուած էք, – գոչեց Օհանեան՝ խօսքը Պարոյրին ուղղելով:

– Խնդիրը նախ բացատրէ՛, – պնդեց Արշակ:

– Խնդիրը այն է, որ Վարչութիւնը բոլորովին ծածկել կ'ուզէ կոր թիւ 17 խաֆիէի խնդիրը: Քննութիւնը վերջացուց առանց եզրակացութեան մը յանգելու. արդէն եղածը քննութիւն չէր, այլ կատակերգութիւն...

– Բայց ի՞նչ կ'ուզէիր, որ ընէր, քանի որ հետք մը չկար մէջտեղ:

– Հետք չի կա՞ր մի... ո՞վ կ'ըսէ կոր, միայն թէ ամէն բան ըրին, ամէն միջոցի դիմեցին խնդիրը խեղդելու համար... որովհետեւ եթէ այդպէս չընէին՝ իրենց ազատութիւնները մէջտեղ պիտի ելլար:

Եւ Օհանեան ուղղուեցաւ Բիւզանդ Քէչեհանի սենեակը:

Այս վերջինը պլուխ պլխի, խորհրդաւոր տեսակցութեան մը բռնուած էր Աբիկ Մուստահեաճեանին հետ:

Նորեկին մուտքը վերջ տուաւ այդ տեսակցութեան:

– Հրամմեցէ՛ք, նստեցէ՛ք, Օհանեան էֆէնտի, – ըսաւ Քէչեհան աթոռ մը ցոյց տալով:

Օհանեան նստաւ եւ գրպանէն խոչոր թաչկինակ մը հանելով՝ ճակատը սրբեց:

– Սիկառա չունիմ, որ քեզի հրամցնեմ, - ըսաւ Քէչեհան, – ես չեմ ծխեր:

– Ինչ չծխելդ պատճառ մը չէ, որ վաքէթ մը սիկառա չունենաս հիւրերու համար, - դիտել տուաւ Օհանեան:

– Եթէ ամէն եկողին սիկառա հրամցնեմ, օրը երեք վաքէթը չօգտեր:

– Թո՛ղ տասը վաքէթ ըլլայ, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր, – գոչեց Օհանեան, - պաթմի՞չ կ'ըլլաս:

Եւ գրպանէն սիկառէթի տուփը հանելով՝ հատ մը Աբիկ Մուստահեաճեանին հրամցուց եւ հատ մըն ալ ինք վառեց:

– Սիկառայէն վազ անցանք, փա՛ռք Աստուծոյ, վաքէթ մը սիկառա առնելու չափ դրամ ունիմ, – չարունակեց Օհանեան, – ես քենէ ուրիչ բան ուզելու եկած եմ...

– Ի՞նչ բան, - հարցուց Քէչեհան, – հիւանդանոցի համար նորէն բա՞ն գրել պիտի տաս... ասկէց վերջը պիտացած ըլլաս, որ հիւանդանոցին մասին ինչ որ գրուի՝ դրամով է:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. Էջէն)

հայկական ձեռագործ մը նուիրեց Ե. Հ. Մորհուրդին:

Իր եզրափակիչ խօսքով հանդէս եկաւ Աբրամ Կաթողիկոս, գնահատելով բոլոր դասախօսները ու մանակավիճները, որոնք այնքան բծախնդրութեամբ ներկայացուցին իրենց մանագիտութեան յատուկ նիւթեր:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ «ԱԶԳԱՑԻՆ ԱՄՕԹ»Ը՝ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԱԿԸ

Թուրքիոյ Ազգային ժողովը «Հայերը Օսմանեան վերջին շրջանին» խորագիրով հատոր մը հրատարակած է, որպէս պատասխան ցեղասպանութեան ճանաչումներուն: Հատորը առաջին հրատարակութեամբ լոյս տեսած է անգլերէն, կ'ըսուի թէ պիտի ղրկուի ամբողջ աշխարհի խորհրդարաններուն եւ մեծ դպրոցներուն: Երկրորդ հրատարակութիւնը պիտի ըլլայ թրքերէն:

Այս հատորին անդրադառնալով Զ. Կիւրճանլը («Սքար» Յունիս 29) կը գրէ թէ չատ անբաւարար է ան ընդունելի կարծիք մը պահելու համար հայկական տեսակէտը ցոլացնող հազարաւոր հրատարակութիւններուն հետ: Կ'ուզէ նաեւ որ Թուրքիոյ պատասխանատուները այլ քայլերու ձեռնարկեն, առաջքը առնելու համար այն «Ազգային ամօթ»ին որ սկսած է յայտնուիլ նոյնիսկ թուրք անչափահաս սերունդին մօտ, «ցեղասպան»ի, «ոճրագործ»ի վերադրումներով: Լրագրողուհին չուաձին որպէս օրինակ կու տայ ԱՄՆ ապրող մէկ պաշտօնակիցին պատահածը. այս վերջինին զաւակը օր մը արցունքոտ աչքերով տուն կու գայ դպրոցէն, գոչելով. «Ես ոճրագործ եմ եղեր. մեծ հայրերս Հայերը սպաններ, Յարդեր են...»: Այս օրինակէն մեկնելով Զ. Կիւրճանլը կը սպասէ որ Թուրք դեկավարները անյապաղ գործի անցնին, եթէ չեն ուզեր որ «ցեղասպան»ի սիւտակը որ «ներկայիս կախուած է բոլոր Թուրք հայրենակիցներուն վիզին» չփոխանցուի նաեւ յաջորդ սերունդներուն:

Գրութեան մէջ ակնարկութիւն մը կայ Ա. Եղոյեանի «Արարատ» ժապաւէնին ալ որ յայտնի է թէ Թուրքերուն մեծ սարսափին վերածուած է պատրաստութեան փուլէն իսկ: Լրագրողուհին կը գրէ թէ ժապաւէնը արդէն հիմակուընէ, Թրքական խժդուժութեան տեսարաններով եւայլն, միջազգային պատկերասրահ մտնելին հետաքրքրութեան թիրախ է: «Մտածեցէ՛ք, կ'ըսէ, թէ վաղը եթէ ցեղասպանութեան դրուի ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի մէջ, ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի գործէ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, Ռուսաստանի իր պաշտօնական այցելութիւնը սկսաւ Յունիս 1-էն Սէն – Պեռերբուրգով, ուր չորս տարի առաջ վերջացուցած էր իր պետական այցելութիւնը: Կիրակի օրուան ճաշը, Պուտինի հետ, ձկնեղէնի ճաշարանի մը մէջ պաշտօնական բնոյթ չունէր: Հետազօտական կեդրոնը արտասանած իր ելոյթին մէջ, Շիրաք պաշտպանողականը ըրած է Հիւսիսի փոքր եւ աղքատ ժողովուրդներուն, չեչեաերով թէ հարկ է փոխել հայրական եւ զաղթատիրական նայուածքը զորս արեմտեան մշակոյթները միշտ ունեցած են այդ ժողովուրդներուն նկատմամբ: Պուտինի ծննդավայր քաղաքին մէջ, Շիրաք ամոլը այցելած է էրմիթաժ թանգարանի Սուլժի ցուցահանդէսը, նկարիչին ընկերակցութեամբ, ապա, երեկոյթը անցուցած է օփերա: Յաջորդ օրը, երկուշաբթի, Շիրաք կ'անցնէր Մոսկուա, ուր կը սկսէին քաղաքական խօսակցութիւնները:

ՓԱՐԻԶի վարչապետարանին պարտէզներուն մէջ, կիրակի, Յուլիս 1-ին տօնուեցաւ 1901 Յուլիս 1-ի օրէնքին հարիւրամեակը: Այս օրէնքը քուէարկել տուած է այն առենուան վարչապետը՝ Փիէր Վալտէք – Ռուսօ եւ կը վերաբերի Միութիւններու ազատ ստեղծման: Այդ օրէնքին վրայ հիմնուած այսօր 880 հազար միութիւն կայ 11 միլիոն անդամներով: Հայկական միութիւններու մեծամասնութիւնն ալ հիմնուած է այս օրէնքին վրայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, առժամապէս ազատ արձակած են 30 բանտարկեալներ, որոնք 210 օր է հայցադուլ կ'ընէին: Վեց ամսուան ընթացքին պիտի կարենան վերադառնել իրենց առողջութիւնը ընտանեկան մթնոլորտին մէջ:

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉի յանձնամէն ետք, միջազգային հաւաքականութիւնը 1,28 միլիառ տոլար չնորհեց Եուկոսլաւիոյ, միայն 2001-ի համար եւ կը նախատեսուի 3,9 միլիառ տոլար ալ գալիք 3 – 4 տարիներուն համար: Եուկոսլաւիան բաւական ցնցուած է այս յանձնումով, որ պատճառ եղաւ նաեւ վարչապետին՝ Զիվիչի հրաժարման, քանի որոշումը տրուած էր միայն Սերպիոյ կողմէ: Յուլիս 2-ին, առաջին անգամ ըլլալով Միլոսեւիչ պիտի ներկայանար դատարան եւ յայտնէր թէ «յանցաւո՞ր» թէ «ոչ – յանցաւոր»ի դիրք պիտի բռնէ: Հոսովոյէն զատ, Միլոսեւիչ պիտի մեղադրուի նաեւ Պոսնիա եւ Խոր-ուաթիա գործած ոճիրներուն համար: Դատավարութիւնը կրնայ տարի մը տեւել:

ՍԱԼՅՊՈՒՐԿի (Աւստրիա) մէջ, Յուլիս 1-ին բաւական բուռն բախումներ պատահած են ապահովութեան ուժերուն եւ համաշխարհացնացման ընդդիմադիր ցուցարարներուն միջեւ: Այս վերջինները կը ջանային ընդհատել այն ժողովը որ տեղի կ'ունենար Եւրոպայի տնտեսական ապագային մասին: Հինգ ցուցարար ձերբակալուած է եւ չորս ոստիկան ալ վիրաւորուած:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ վաղիանիի իր ռազմակայանը վերադարձուց Վրաստանի, բայց, յայտնած է նաեւ որ պիտի ուշանայ յանձնելու Գուդաուտայի կայանը (Աբխազիա): Մոսկուա յանձնառու եղած էր մինչեւ Յուլիս 1 յանձնել Վրաստանի իր չորս կայաններէն երկուքը:

ԵԻՐՕ-ի ֆիասքոյին մասին, երկար յօդուած մը տորպեդրած է Շ. Փասքուա «Ֆիկարո»ի մէջ (Յուլիս 2), ուր կը թացատրէ պատճառները: Իր տեղծումէն երկուուկէս տարի ետք, կը դրէ, ամէն դեռնի վրայ ձախողած է: Իր արժէքին աւելի քան քառորդը կորնչուցած է տարիին բաղդատմամբ, մէկ երրորդը իչնի բաղդատմամբ եւ 30% համաչխարհային 36 դրամներու միջինին: Փասքուա կը չարունակէ երկար ցանկ մը թուելով:

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄԲԼԻՏՈՆ

Յունիս 29–ին Ս. Սարգսեան 4/6, 4/6, 5/7 արդիւնքով պարտուելով 1/8–րդ աւարտականներուն ամերիկացի Փ. Սեմփրասէն, դուրս մնացած է մրցաշարքէն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Ի.Է.Ֆ.Ա.–ի Բաժակի մասնակցութեան ճամբուն վրայ Էնթէրթօթոյի մրցաչարքի Ա. հագրուանին երթի մրցումին Գիւմրիի Շիրակը 3–2 առաւելութիւն մը ձեռք ձգած էր հունգարացի իր մրցակիցին՝ Թաթապանիայի դէմ: Սակայն, դարձի մրցումը 3 – 1 կորսընցուցած ըլլալով, Հայաստանի ներկայացուցիչը դուրս մնացած է:

Ա՛չ ծաղիկ, ա՛չ ծաղկեպսակ, նուէրները ընել հայկական հաստատութիւններու:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Էլէն Քէպաճեանի եւ ընտանիքին:

Այրէ Տիկին Վարսենիկ Քէպաճեան (Պոսթոն),

Այրէ Տիկին Էլէն Քէպաճեան եւ զաւակները Սիլվէնն եւ Քրիսթոֆ,

Տէր եւ Տիկին Պէրնար Քէպաճեան եւ զաւակները (Պոսթոն),

Տէր եւ Տիկին Գէօտ Քէպաճեան եւ զաւակները (Պոսթոն),

Տէր եւ Տիկին Ժան Քէպաճեան,

Պ. Միհրան Քէպաճեան եւ զաւակները,

Քէպաճեան, Պաղտասարեան, Ցարութիւնեան, Քայիշեան ընտանիքները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, եղբօր զաւկին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ (ՄԱՐԻԻՄ) ՔԷՊԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 30–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ջորեքշաբթի, Յուլիս 4, ժամը 15–ին, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը, ժամը 17–ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ա՛չ ծաղիկ, ա՛չ ծաղկեպսակ, նուէրները ընել հայկական հաստատութիւններու:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Էլէն Քէպաճեանի եւ ընտանիքին:

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷԼ.– Պ. Կարապետ Տէրտէրեան 500 Ֆր. իր ծննդեան 90-ամեակին առթիւ:

COMMUNIQUE D'ARMENIE VILLAGE

Depuis 1996, et après l'achèvement de l'école du Village de Yereknout (District de Lori) ARMENIE VILLAGE oriente définitivement son action vers la réhabilitation des Ecoles de Erevan et, plus particulièrement, des deux écoles françaises No 119 (District d'Erebouni) et No 48 portant le nom de Missak Manouchian.

Grâce è votre générosité, citons pour mémoire:

• Réfection totale des toitures et des sanitaires des deux écoles; • Envoi de plus de 200 livres scolaires et des dizaines de dictionnaires encyclopédiques; • Envoi de fonds pour l'achet à Erevan de vêtements (pour 100 élèves nécessiteux) des deux écoles; • Ecole No 119, réfection totale du hall et de la salle des professeurs (1er étage); • Envoi de 412 ouvrages et 10 dictionnaires encyclopédiques à la Bibliothèque Nationale pour enfants de Erevan «Khengo Aber»; • Envoi de vêtements et chaussures d'hiver pour 100 élèves de l'école GAYANAVAN (District de Davouch); • Envoi de 180 paires de chaussures pour enfants et 40 kg de vêtements distribués aux enfants démunis de plusieurs écoles primaires et maternelles d'Erevan.

Aujourd'hui, nous projetons d'entreprendre :

La réfection totale du rez-de-chaussée de l'école No 119, comme cela fut fait au 1er étage. Coût approximatif: 12 000 US Dolars. Réhabilitation de la partie Restauration des élèves. Coût approximatif: 1 500 US Dollars.

Cela ne sera évidemment possible que grâce à votre générosité.

Comme par le passé, nous et les enfants d'Arménie comptons sur vous, car nous savons que «Quand un enfant ne va pas à l'école, c'est tout un peuple qui ne grandit pas».

— — — — — — — — — — — — — —

Veuillez libeller vos chèques à l'ordre de :

ARMENIE VILLAGE

et de les adresser à :

ARMENIE VILLAGE
Centre Culturel UCFAF-JAF
6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒԼԻՍ 5

Տօն Սրբոց Թարգմանչացն Մերոյ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԿՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

UGAB — JEUNES Paris - IDF

DINER ORIENTAL

le samedi 7 juillet à 20h

l'UGAB - Jeunes fête le début des vacances avec ses amis

DINER ORIENTAL

Apéritif, vin et café compris

suivi d'un karaoké et d'une soirée musicale

Réservation obligatoire
au **06 62 72 37 76** (Sévane)

Prix: 150 F (-16 ans: 110 F)

organisé
par le **Comité des Jeunes de l'UGAB Paris-IDF**

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro: Courcelles)

TELEVISION

ARTE

Mercredi 4 juillet à 20h45 dans le cadre des «Mercredis de l'histoire» Arte Magazine présente «Des terroristes à la retraite» de Mosco Boucault **«Ce que peu de résistants français osaient faire, les membres du réseau comuniste MANOUCHIAN l'ont fait».**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

A la découverte du JURA

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial du 20 au 27 août dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Promenade dans les environs, journée à Genève à la rencontre de la communauté arménienne...

Places limitées.

Renseignements et inscriptions **avant le 25 juin** au: 01.48.24.46.57.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)

կամ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)

8 օրուան համար 8·900 Ֆր·

15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝

Յ ո ւ լ ի ս 1 0

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝

- Առաջնորդարանի բարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 4
MERCREDI
4 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·202 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·202

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(յուլիս 2 / 3)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա· ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ

Վարչապետ Ա· Մարգարեանի պետական պատուիրակութիւն մը Յուլիս 5ին Փարիզ կը հասնի, մասնակցելու Համաշխարհային դրամատան հետ խորհրդակցական հանդիպումի մը: Երէկ հանդիպումներով կը քննարկուին Հայաստանի մէջ տնտեսական կարեւոր խնդիրները, բարեփոխումները եւ այլ հարցեր: Հանդիպումին բացման խօսքը կ'արտասանէ Ա· Մարգարեան:

⁂

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԳՐՔՈՑԿՈՎ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՄԻԱՑԱԾ

Կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէին ղեկավարին մէջ Ղարաբաղը միացուած է Հայաստանի տարածքին, ինչ որ մեծ զայրոյթ պատճառած է ադրբեջանցի երեսփոխաններուն: Հանրապետութեան զբաղուր դատախազը խիստ ոճով յայտարարութեամբ մը պահանջած է որ կազմակերպութիւնը անմիջապէս ներողութիւն խնդրէ: Հակառակ պարագային ան պատնաշած է Մորհրդարանի օրակարգին նիւթ ընել Կարմիր Խաչի Ադրբեջանի զբաղեհաիին վարկումի հարցը:

ԹԻՖԼԻՍ – ՄՈՍԿՈՒԱ ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ ՄԸ ՌԱԶՄԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Վրաստանէն ռուս զինուորական կայաններուն մեկնումը սուր դժգոհութիւն պատճառած է ռուս երեսփոխաններու. անոնք այդ կարգադրութեան մէջ չընդունին հակակշիռը ձեռք առնելու ՕԹԱՆ-ի արամադրութիւնը նշմարած են, Յուլիս 2-ին պահանջելով իրենց կառավարութենէն որ Կովկասի մէջ զարկ տայ Ռուսաստանի ներկայութեան: Կրեմլինի մօտիկ երեսփոխանական խումբէն Գ· Գուտկով ամուլի ատելիսի մը ըսած է թէ Ռուսաստանի քաղաքական եւ պինուորական ազդեցութիւնը Կովկասի մէջ կը նուազի, տեղը ձգելով ՕԹԱՆ-ի երկիրներէն յատկապէս ԱՄՆ-ու եւ Թուրքիոյ: Ան պահանջած է որ ռուս կառավարութիւնը ուշադիր իր զօրախումբերուն վերաստանէն մեկնումէն: «Եթէ Կովկասը լքենք, այլեւս չեն կրնար երբեք հոն վերադառնալ» ըսած է ան: Մորհրդային Միութեան նախկին վարչապետ Ն· Ռիժկով ալ որ ներկայիս Անկախներու խումբին երեսփոխան է, «նախգահ Ելցինի հակազգային սխալը» որակած է ռազմակայանները վրաստանէն դուրս հանելու որոշումը:

Միւս կողմէ, Թիֆլիսի մէջ ալ դժգոհութիւններ արտայայտած են նոյն ազդմակայանները երկրէն հանելու ռուսական յապաղումին առթիւ: Ինչպէս գրուեցաւ, այդ կայանները պէտք է երկրէն դուրս բերուէին մինչեւ Յուլիս 1: Սակայն, Ռուսաստան ծրագրուած երկուքին միայն մէկը այդ պայմանաժամը թղթերով փոխադրեց, միւսին համար տակով թէ չի կրնար տէր ըլլալ խոստումին:

Վրաստանի Մորհրդարանի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին պետ, այդ պատճառով խստիւ քննադատած է Մոսկուան, որ ակներեւօրէն կը բռնաբարէ միջազգային համաձայնութիւնները: Ա·յսուհանդերձ, ան տրամաբանութեան երեւցած է 2 – 3 չարաթ յաւելեալ պայմանաժամ տալու Մոսկուայի, հեռաձգելով թէեւ թէ Թիֆլիս միջազգային առաքելոյն ճնշում պիտի բանեցնէ Մոսկուայի վրայ եթէ ան չարունակէ տնտեսել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին գործերու նախարարը Յուլիսի ամսուին մօտ Անգարա կ'երթայ, վերջակէտ դնելու Ֆրանքեթուրք յարաբերութիւններուն լարուած վիճակին որ հետեւանք եղաւ ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին: Այդ ճանաչումէն ոլոկս հակազդեցութիւն Թուրքիա ետ կանչած էր Փարիզի իր դեսպանը որ սակայն վերադարձած էր իր պաշտօնին Մայիսի վերջին:

ՇԻՐԱՔ – ՊՈՒՏԻՆ ջերմ յարաբերութիւնները բաւական պաղեցան Յուլիս 2ին, Մոսկուայի մէջ, երբ երկու ղեկավարները մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին արտայայտուեցան Միլոսեւիչի յանձնումին մասին: Ֆրանսայի նախագահը ողջունեց ձերբակալութիւնը անոր որ «պատասխանատու է Պոսնիոյ դժբախտութեան» զայն նկատելով «իրաւունքի եւ ժողովրդավարութեան յաղթանակը»: Պուտին, անմիջապէս հակազդեց· – «Հիմա, եուկոսլաւ դաշնակցութեան վարչանման սեմին ենք: Ինչ որ զէշ է պէտք է պատժուի: Հարցը սա է՝ ի՞նչպէս: Փիղի՞ պէս յախճապաղկիլ խանութի մը մէջ, թէ ոչ, խոհեմութեամբ, քաղաքակրթուած ձեւով»: Մըննդացեալ հարցերու չուրջ, Շիրաք եւ Պուտին նոյն լեզուն կը գործածեն, ինչպէս ռազմավարական եւ անվրէպեսային մարզերը:

ՅՈՒԼԻՍ ՄԷԿԸՆ, Ֆրանսայի մէջ, տեղի ունեցան ընթացիկ յաւելումները: Մեթրոյի տոմսը բարձրացաւ 8 Ֆր· 50–ի (1,3 եւրօ) եւ 10 տոմսերը 61 Ֆրանքի (9,3 եւրօ): Ամսական նարնջադոյն տոմսը մէկ եւ երկու գօտիներու համար կը բարձրանայ 291 Ֆրանքի (44,35 եւրօ): Նուազագոյն ամսականը 4,05 յաւելում կը կրէ:

ՄԵՐՋԱԻՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ հրադադարը չատ խախտուած է եւ վերջին 48 ժամերուն հինգ նոր զոհեր կային: Կիրակի, Յուլիս 1-ին, երեք Պաղեստինցիներ (2-ը՝ Համասի անդամ) սպաննուած էին: Նոյն օրը իսրայէլացի մըն ալ կը սպաննուէր, իրենց կողմն ալ Պեղաստինցի մը եւս:

Ս· ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ, առանց վճռաբեկի ներկայացաւ Լա Հէյ միջազգային դատարանին առջեւ, որ հաղորդեց իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Նոյն ժամանակ եւ օրերէ ի վեր, Պելկրատի մէջ կրնայ չարունակուին իր կողմնակիցներուն ցոյցերը, 10–էն 15 հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Ասոնք «դատաճանութիւն» կը բացագանչեն, եւ կը սպառնան սպանել Սերպիոյ վարչապետը՝ Ճինճիչ, զոր յանձնումին պլիտուր պատասխանատուն կը նկատեն:

Շ· ՓԱՓՈՒԱ քննութեան տակ առնուեցաւ էլֆ հարցին կապակցութեամբ: Իրեն դէմ եղած մեղադրանքը կը վերաբերի «Հանրային ինչքերու չհաստատման»: 1992-էն 1997, Փապուա 71 անձնական ընտրի թռիչքներ կատարած է, որոնց 24–ը էլֆի կողմէ վճարուած եւ որու դումարը 1,1 միլիոն Ֆրանք է:

ՁՈՐՍ ՌՈՒԱՆՏԱՅԻՆԵՐՈՒ դատապարտումը ցեղասպանութեան մերժումով Պելժիոյ արդարադատութեան կողմէ, պատճառ եղած է որ բողոքները բազմանան եւ Պելժիոյ Արդարադատութիւնն ալ չուարթ այլեւս: Չի կրնար ջնջել միաճայնութեամբ քուէարկուած եւ չատ ժողովրդական օրէնք մը: Բողոքներ կան արդէն Ս· Հիւսէյնի դէմ, Ա· Շարոնի, (Սապրա եւ Շաթիլայէն 23 վերապրողներու կողմէ), Փինոչէի դէմ· Զատի նախկին նախագահ՝ Հ· Հապրէի, կարմիր խմեր ղեկավարներուն, Իրանի նախկին ղեկավար Ռաֆսանճանիի, Մարոքի Ներքին նախկին նախարարին եւ այլն, եւ այլն: Պելժիոյ Արտաքին նախարարը կը խորհի սրբագրութիւն մը բերել օրէնքին, սահմանափակելու համար անոր տարողութիւնը:

ՅԱՌԱՋ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ
ՊՈԼՍՈՅ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ, ՀԵՏ

(Բ· եւ վերջին մաս)

– «Ակօս» շաբաթաթերթի Յունիս 15-ի մէկ վերնագիրը բաւական խօսուն եւ մտահոգիչ է· – «Եկեղեցիին լարուած վիճակը կը շարունակուի»: Որո՞նք են այդ եզրադրեալ «լարուած վիճակ»ին դերադպատճառները:

– Քանի որ հարցնելու պէտքը զգացիք, կը նշանակէ որ անտառյզ տեղեկութիւններու տաքարիւն ենթադրութիւններու վրայ հիմնուած այդ վերնագիրը արդէն իր նպատակին հասեր եւ միտքերը պղտորեր է: Հարց կու տաք լարուած վիճակին մասին: Լարուածութիւն չկայ: Պարզապէս անցումային՝ շրջան մըն է, որուն մէջէն կ'անցնինք: Անշուշտ որոշ անփորձութիւնն մըն ալ դեր ունեցաւ այս խնդրին մէջ: Խորհրդային Հայաստանի ժամանակ մեր ժողովուրդը անջատուած էր իր հոգեւոր աւանդութիւններէն: Այդ թոլորը վերականգնելը դիւրին բան չէ: Հայաստանի մէջ եկեղեցին վերջին տասը տարիներու ընթացքին դժբախտաբար չկրցաւ վերարժեւորել ինքզինքը: Ջմռռանք, որ կարճ ժամանակի ընթացքին երկու կաթողիկոսներ վախճանեցան: Էջմիածնի մէջ կատարուեցան նաեւ կաթողիկոսական երկու ընտրութիւններ, որոնց երկուքին ալ ցաւօք սրտի միջամուխ դարձան եկեղեցւոյ հետ կապ չունեցող մարդիկ: Այնուհանդերձ, քանի որ Հայ Եկեղեցւոյ ընդհանուր չահերը խնդրոյ առարկայ էին, մանաւանդ որ Հոկտեմբեր 27-ի սուրբ զէպքն ալ պատահած էր, աւելի քան զուսպ վարուեցանք եւ պարտաւորեցանք հաշտուիլ կացութեան հետ:

Գալով եկեղեցիին, մեր անունով կըրնանք ըսել, որ Գրիգոր Լուսաւորիչ Սուրբ Աթոռին հետ մեր հոգեւոր կապերը անճնտպէս մեզի համար չատ նուիրական եւ անփոխարինելի են: Սակայն եկէք ընդունինք որ Սուրբ Էջմիածինը Հայոց հոգեւոր ծննդավայրը լինելով հանդերձ Սփիւռքի ներկայ պայմաններով Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ամբողջութիւնը չի ներկայացներ, եւ Հայ Եկեղեցին ամէն տեղ ունի հայ քրիստոնեայ հաստատութիւն մը կայ: Աղօթելու եւ հոգեւոր կեանք ապրելու համար Էջմիածին երթալու ստիպուած չենք, ինչպէս Տէր Յիսուս Սուրբ Երուսաղէմի մասին չատ երբ կը զրուցէր Սամարացի կնոջ հետ Սիւքեմի մէջ: Եթէ կ'ուզէք, ապէս ամփոփենք· Եկեղեցւոյ մէջ Աստուծոյ Սուրբ Հոգին, հաւատքը, յոյսը եւ սէրը պէտք է տիրեն: Եկեղեցին դրամի եւ բազուկի ուժով չի կառավարուիր: Եթէ ոմանք լարուածութիւն տեսնել կ'ուզեն, կ'երեւի պատճառն ալ այս է:

– Վերջերս, Իսկենտէրունի մէջ ծորոգուած Ս· Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ բացումը տարբեր մեկնաբանութիւններու առիթ տուաւ մամուլին մէջ: Ոմանք հակած են էջմիածին – Անթիլիաս աւելի քան քառասնամեայ վէճին մէջ կողմնորոշում մը տեսնելու՝ յօգուտ Անթիլիասի· գործածուած է Անթիլիասի մէջ վերջերս օրհնուած Ս· Միւռոնը, եկեղեցիին Անթիլիասի նախկին պատկանելիութիւնը յիշուած է, Անթիլիասի միաբան վարդան Արք· Տեմիրճեանը պատարագ մատուցած է: Մինչեւ իսկ Ձեր ու Արամ կաթողիկոսի «դաշինք»ի մը խօսքը շրջած է: Ի՞նչ է Ձեր մեկնաբանութիւնը:

– Մեկնաբանութիւնը այս պարագային աւելորդ է: Ամէն ինչ աւելի քան պարզ է: Հայ Եկեղեցին հայ ժողովուրդն է: Ուխտատու ժողովուրդը չատ գոհ եւ տըպաւորուած էր Կեսարիոյ, Իսկենտէրունի եւ Վաղըֆ գիւղի ուխտատեղութիւններէն: Ամէն տեղ խունկ ու աղօթք կը բարձրանար, ամէն ինչ աստուածահաճոյ էր: Ուրեմն պարզ էր որ նախանձողներ ալ պիտի ըլլային եւ պիտի փորձէին խըռովութիւն յարուցանել: Լաւ եղաւ, մենք ալ պիտի աւելի մօտէն ճանչնալու առիթը կ'ունենանք:

Անդամ մը եւս կարեւորութեամբ ընդգծենք, որ Պոլսոյ Պատրիարքութիւնը իր վարչութեամբ եւ յարաբերութիւններով կատարելապէս ինքնավար է, կուսակցական կամ քաղաքական տրեւէ կապ չունի, ոեւէ մկկուն կո՛ղմն ալ չէ եւ պիտի չըլլայ: Զորս նուիրապետական աթոռներուն չո՛րսն ալ իրենց կարգին հաւասարապէս մերն են եւ իրենց յատուկ տեղն ունին: Աթոռներու չո՛րս պահակներն ալ նոյնպէս մեր հովուապետներն են, եւ իրենց կարգին ազգային – եկեղեցական կեանքի մէջ իրենց յատուկ տեղերը ունին: Էջմիածնի, Անթիլիասի եւ Երուսաղէմի բոլոր միաբաններուն, Հայաստանի կամ Սփիւռքի բոլոր քահանայ հայրերուն Պոլսոյ Պատրիարքութեան իրաւասութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր եկեղեցիները միշտ բաց եղած են, ասկէ յետոյ ալ բաց կը մնան, փոխադրը մեր այցելութեան կու գայ եւ փոխադրած եկեղեցին մէջ ալ կը պատարագէ, ինչպէս միշտ եղած է:

Հայ Եկեղեցին մէկ է եւ բոլորիս կը պատկանի: Հայ Եկեղեցին Միւռոնն ալ մէ՛կ է, ինչպէս հաւատքը, մկրտութիւնը, Պատարագը... Անթիլիասի Միւռոնը, ինչպէս էջմիածինինը, 4–րդ դարուն Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի կողմէ օրհնուածին վրայ աւելցուած է: Սուրբ Հոգիի էջքով, Լուսաւորչի մասունքով, չորս նուիրապետական աթոռներու հոգեւորականներու մասնակցութեամբ օրհնուած է, էջմիածնէն ղրկուածն ալ մէջը խառնուած է: Կը կրկնենք՝ Հայ Եկեղեցին մէ՛կ Միւռոն ունի: Ո՛ր վանքին մէջ ալ օրհնուած ըլլայ՝ Միւռոնը սուրբ է: Ասկէ առաջ ալ օգտագործած ենք Կիլիկեան Աթոռի Միւռոնը, այո՛, Իսկենտէրունի մէջ ալ գործածեցինք, ասկէ վերջ ալ սիրով պիտի գործածենք: Ասկէ առաջ Կիլիկեան կամ Աղթամարի միւռոնով օծուած հոգեւորականներ ալ ունեցած ենք Պոլսոյ մէջ: Օրինակի համար, Յովակիմ Պրուսացին կամ Ներսէս Վարժապետեան ո՞ր Միւռոնով օծուած էին...:

– Ինչի՞ պէտք է վերագրել, ուրեմն, նման կեցուածքը:

– Ասիկա խնդրոյ առարկայ ընելը պարզապէս տգիտութեան հետեւանք է: Սըրբալոյս Միւռոնը կը խորհրդանշէ Ս· Հոգիի ներգործութիւնը եւ երկնային պարգեւները, եւ ոեւէ Աթոռի սեփական ապրանքը չէ: Մեր հոգեւոր հայրերը հանդիսա սիրտով կրնան օգտագործել Սրբալոյս Միւռոնը, ուր որ ալ օրհնուած ըլլայ, կանոնական պայմանները տեղը բերելով: Իսկենտէրունի օծման պարագան հրապարակային վէճի նիւթ դարձընողը, բնականաբար, յարմար տեսեր է մոռացութեան մատնել նաեւ մեր տըւած բացատրութիւնը, քան որում 1700–ամեակի յոբելեանին առթիւ այս տարի օրհնուած առաջին Միւռոնն էր օգտագործուողը: Զորս աթոռներու ներկայ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Խօսք առաւ Ռումանիայէն Վարուժան Ոսկանեան, ներկայացուց ինքզինք ու իր գաղութը: Խօսեցաւ սահո՛ւն արեւմտահայերէն: 1958–ի ծնունդ է ինք, իր հաստատումով՝ բոլորովին Ռումանացի եւ բոլորովին Հայ: Տնտեսագէտ է, անդամ Ռումանիոյ անտեսագիտութեան ակադեմիային: Անդամ ընտրուած է նաեւ Ռումանիոյ Խորհրդարանին, նմանպէս՝ նախագահ Ռումանիոյ հայ համայնքին, որ պետութեան կողմէ պաշտօնապէս ճանչցուած է իբրեւ փոքրամասնութիւն: Հիմնադիրներէն է նաեւ Ռումանիոյ հայ գործավարներու խորհուրդին: «Մեծ–հայերէս մէկը էրզրումէն էր, միւսը՝ Առանայէն», ըսաւ ան, ապա ներկայացուց իրեն ընկերացող Պերճ Մարգարեանի եւ Ժիրայր Պետրոսեանի «փայլուն ընտանիքները»ն ալ: Անսովոր մօտեցում մը, վստահաբար, ուր ղեկավար – ներկայացուցիչներու աւանդական, գրեթէ աւատապետական ղէրքաւորումը (հին ընտանեկան ծագումի ընդգծում) զոդուած է ժողովրդավարին (Ոսկանեան ընտրուած է իր համայնքին նախագահ): Ապա ներկայացուց Ռումանիոյ հայ գաղութի անցեալն ու ներկան: «Արմատացած փոքրամասնութիւն մըն ենք» ընդգծեց, «Եւրոպայի ամէնէն հին հայ գաղութն ենք· Հայեր կան հոն 1000 թուականէն եառ, մեր առաջնորդարանը հիմնուած է 1401–ին, մեր վանքերը՝ 1350 – 1395 թուականներուն: 1919–ին Նանսէնեան անցագիրով օժտուած Հայերը հիմնած են «Ռումանահայոց Միութիւն»ը, որուն հինգերորդ նախագահը ըլլալու պատիւը ունի ինք: Գաղութը բազմամարդ եղած է 1920 – 1945 թուականներուն· չատեր 1956–էն գաղթած են դէպի Ամերիկա եւ Արժանթին, ներկայիս գաղութը ունի 7·000 բնակիչ, որոնց 2·000–ը 1991–էն ետք Հայաստանէն եկած են:

Յատկապէս հետաքրքրական էր Ոսկանեանի զեկուցումին այն մասը, ուր խօսեցաւ Ռումանիոյ ընտրական դրօշիի մասին: Հայ փոքրամասնութիւնը իրաւունք ունի Ռումանիոյ Խորհրդարանին մէկ ներկայացուցիչ ունենալու (Ն.Թ.– Ինչպէս նմանօրինակ իրաւունք ունի Իրանի հայ համայնքը, կարծեմ երկու եւրեսփոխան ունենալու Մաճլիսին մէջ): 1992–ին Ոսկանեան ընտրուած է իբր հայ համայնքի երեսփոխան, 2·500 հայ քուէով բայց նաեւ 4·700 ոչ–Հայերու քուէով, ընդամէնը՝ 7·200 ձայն: 1996–ին ընտրուած է 12·500 քուէով, 2000–ին՝ 23·000: Այս աճին մեծ մասը կը պարտի ոչ–Հայ Ռումանացիներու քուէներուն, և ան փաստ մըն է հայ համայնքի հանդէպ դրուելիին ունեցող վստահութեան եւ բարեացակամութեան: Արդարեւ՝ Գինչուներու մեծ ռումանական համայնքը կ'ուզէ Հայերէն սորվիլ գործունէութեան կերպեր:

Ոսկանեանի խօսքէն ետք, դադարի ընթացքին, ինքզինքիս սկսած էի արդէն հարց տալ թէ ի՞նչ կը նշանակէ ներկայ պատգամաւորներու «ներկայացուցչական» հանգամանքը, ինչպէ՞ս կարելի է բաղդատել կամ հաւասար նկատել Պ. Սդեփանեանի, Հայր Մաշտոցի եւ տոքթ. Ոսկանեանի վայելած դիրքերը, վարկը, յատկապէս, կրկնենք՝ «ներկայացուցչական» կշիռը, նկատի առնելով թէ՛ իրենց ընտրութիւն–նշանակութիւն տարբեր ձեւերը, թէ՛ ալ իրենց համայնքներու տարբեր կշիռը, – թիւով, ապա նաեւ կազմակերպչական որակով եւ վերջապէս դրամով: Մղուած էի նաեւ հարց տալու որ զանազան պատգամաւորներու ճամբորդական եւ կեցութեան ծախքերը ինչպէ՞ս հոգացուած են, եւ որո՞ւ կողմէ, – ուղարկողներո՞ւն թէ ընդունողներուն կողմէ: Այս հարցերը երկրորդական չեն, կամ չեն մնար: Առաջին ոգեւորութենէն ետք միշտ ալ կը յայտնուին իրենց ճնշիչ եւ հարց, – այդ է իմ փորձառութիւնը իրրեւ դէտ, մասնակից սփիւռքահայ կեանքի, եւ մասնագէտ՝ ուրիշ սփիւռքներու կազմակերպչական կեանքին: Ցաջորդող նիստերը առիթ տուին որ այս խորհրդածութիւնները վերանորոգուին:

Խօսք առաւ Հոլանտայէն Տիգրան Պայթեան, ծագումով Պարսկահայ, որ 1980–ական թուականներուն Պէյրութի մէջ Համազգայինի հայագիտական դաշնթացքին հետեւելէ ետք ուսանած է նաեւ Հայաստանի Արուեստի մանկավարժական դպրոցին մէջ, եղած է Թեհրանի համբաւաւոր «Արարատ» մարզաւանի վարիչ, 1996–ին հաստատուած է Թեհրան, ուր նախագահն է «Սասուն» մշակութային միութեան: Ան ցաւօք սրտի եւ զնահատելի անկեղծութեամբ ընդգծեց որ Հոլանտա 5–էն 8 հազար Հայ կայ, ոչ ոք ճշդրիտ թիւը չի գիտեր, – Թրքահայեր, Իրաքահայեր, Պարսկահայեր ալ: Գաղութը ունի հին պատմութիւն, որ սակայն ընդհատուած է ժէ. դարէն ետք: Նոր գաղութը 1955–էն ետք կը գոյանայ, պարսկահայ հատուածը՝ 1979–էն ետք: Գաղութը փոքր ըլլալով հանդերձ ունի 11 կազմակերպութիւն: Ինք չատ կը փափաքէր որ անոնք միասին մէկը ընտրէին, կամ պատգամաւորութիւն մը նշանակէին, սակայն այդ չեղաւ, ուրեմն ինք միայն «Սասուն» միութեան եւ անոր դիմումին («Ֆորում»ին անդամակցելու) անունով կը խօսի:

Պայթեան նշեց որ ներկայիս կան նաեւ Հայաստանէն գաղթող Հայեր, սակայն չկայ զանոնք համադրելու ի վիճակի եղող ուժ: Հիմնական յոյս Հոլանտայի Հայերու համագործակցութիւնը ապահովելն է, հիմնական դժուարութիւնը՝ նոյնը, մանաւանդ որ գաղութը այնքան ալ բարգաւաճ չէ, նիւթականի հարց ունի: Վերջերս գաղութը արձանագրեց յաջողութիւն մը, – երեք տարի տեւող պայքարէ ետք կրցաւ զետեղել խաչքար մը, որուն հոլանտերէն արձանագրութեան մէջ զոհերու խօսք կայ, սակայն «ցեղասպանութիւն» բառը արտօնուած չէր, ան կայ միայն հայերէն արձանագրութեան մէջ:

Խօսք առաւ Ռուսահայութիւնը ներկայացնող երկու խմբաւորումներէն մէկուն խօսնակը՝ Պ. Յարէթ Թափալեան: Ներկայացուեցաւ իր կենսագրականը, – ծնած Երեւան, աւարտած «Պոլիտեխնիկ»ը, նախագահն է թէքնիք հարցեր լուծող պիզնէսի ընկերութեան մը: Ինչպէս Ռումանահայերու պարագային, ընդգծուեցաւ իր ընտանիքի գործօն եւ փայլուն անցեալը, նշուեցաւ, որ «իր պապը եղել է Շթութկարթի ռազմագերիների միութեան նախագահը»: Ներկայիս, Պ. Թափալեան նախագահն է, ըստ երեւոյթին, Ռուսահայոց գլխաւոր կազմակերպութեան («Ռուսաստանի Հայերու Միութեան», որ կը տարբերի «Մոսկուայի Հայերու Խորհուրդ»էն, որուն ներկայացուցիչը եւ ժողովին գործօն մասնակիցն ու պատգամաւորն էր Պ. Կարէն Միքայէլեան): Պ. Թափալեան նշեց որ Ռ.Հ.Մ.Ը 2000 Յունիս 16–ին հիմնուած է եւ 2000 Սեպտ. 14–ին արձանագրուած է Ռուսաստանի պետութեան կողմէ: Անոր առաջին «աշխատանքային համագումար»ը տեղի պիտի ունենայ 2001–ի աշնան: Կազմակերպութեան հիմնումէն առաջ ալ Թափալեան, իրրեւ անհատ (ինք ըսաւ «մասնաւոր անձ») ներկայ եղած է «Ֆորում»ի առաջին, 1999–ի հաւաքին: Ներկայիս, կազմակերպութիւնը ի վիճակի է ներկայացնելու Ռուսաստանի հսկայ տարածքին ցրուած համայնքը, – Յունիս 16ի հիմնադիր ժողովին ներկայ էին օրինակ, պատգամաւորներ Սախալինէն (Սիպերիոյ արեւելքը կղզի) եւ Գալինինգրադէն (նախկին Գէօնիկզպըրկ, Էմանուէլ Քանթի քաղաքը, որ կը գտնուի Լիթուանիայէն հարաւ): Կազմակերպութիւնը հասկնալիօրէն կը դիմագրաւէ դժուարութիւններ, սակայն նաեւ կը ցուցաբերէ աշխոյժ գործունէութիւն, ունի 17 հոգինոց աշխատակազմ: Յատկապէս կարեւոր աշխատանք կը տանի տեղեկատուական եւ իրաւաբանական մարզերու մէջ:

Ռուսահայութիւնը միատարր չէ եւ ուրեմն տարբեր հատուածներ տարբեր խնդիրներ ունին, – ընդհանուր թիւ չը՛տուաւ: Սակայն հաստատեց որ գաղութը ունի «մշտական քաղաքացիներ», այսինքն՝ տասնամեակներ կամ դարեր առաջ Ռուսական կայսրութեան մէջ հաստատուած Հայեր, որոնք 1991–ին ինքնաբերաբար դարձան նորաստեղծ ռուս Հանրապետութեան օրինական հպատակներ: Գաղութը ունի երկրորդ հատուած մը՝ ոչ–քաղաքացի, ոչ–ռուսահպատակ անձերու, որոնք սակայն ունին օրինական «մշտական բնակութեան իրաւունք»: Կայ աւելի՛ մեծ, երրորդ զանգուած մը նորեկներու, որոնք ունին օրինական «ժամանակաւոր բնակութեան իրաւունք», զոր ռուս պետութիւնը անշուշտ ազատ է վերանորոգելու կամ ոչ: Վերջապէս կայ չորրորդ, դժբախտ խաւ մը, «առանց պետութեան» Ռուսաստան ապրողներու, որոնց մեծ մասը Հայաստանէն է, սակայն կան ուրիշներ, որոնք լքած են նորանկախ կովկասեան մարզերը եւ կեդրոնական Ասիոյ Հանրապետութիւնները, – ամէնէն եղերական պայմաններու մէջ ապրողները Ջէչէնիայէն փախած հայ ապաստանեալներն են–:

Ամէն տեսակի կարիքներ եւ հարցեր կան, ընկերային – տնտեսական մարզէն մինչեւ «ինֆորմացիա»յի մարզ: Կայ ռուս մտաւորականներու փոքր խաւ մը, որ լաւատեղեակ է հայութեան անցեալին մասին, սակայն Ռուսերու ստուար մեծամասնութիւնը իր հետ բնակող մօտ երկու միլիոն Հայերու մասին չատ քիչ բան գիտէ: Ռուս պետութեան պաշտօնեաներու ստուար մեծամասնութիւնն ալ նմանապէս տգէտ է: Պ. Թափալեան մանրամասնօրէն նշեց իր կազմակերպութեան ճիգերը՝ տեղեկատուական մարզի մէջ, – հանդիսաւոր կերպով պիտի նշուի քրիստոնէութեան 1700–ամեակը, նշուած է Աւարայրի հերոսամարտի 1550–ամեակը, կազմակերպուած են յաջող ելոյթներ ցեղասպանութեան մասին, ստեղծուած է «Վերադարձ» հիմնադրամը, որուն գործունէութեան ծիրը այնքան ալ յստակօրէն չներկայացուեցաւ: Մէկ բան յստակ էր, – կայ ստուար հայ բնակչութիւն Ռուսաստանի մէջ, եւ սկսած է ճիգ, թերեւս նաեւ պայքար, վերնշուած երկու միութիւններուն մէջէն, այդ բնակչութիւնը կազմակերպելու, զեկավարելու, անոր անունով խօսելու: Ստոյգ է որ հարցին ծալքերը բոլորովին յստակ չեն ինծի, յստակօրէն չը՛պարզուեցան Ֆորումի ժողովին, սակայն գովելի է երկուքին ներկայութիւնը:

ԱՒԱՋԻԿ ԹԻՕԼԵՒԵԱՆ

(Շար· 2)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՋԱՂԱՑՔ, ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՋՈՒՐ ՈՒ ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Հայելեթուրք «բարեկամութեան», «երկխօսութեան» թրքական ջաղացքը բաւական առեն դարձնելիք ջուր լեցուց ամերիկահայ պատասխանատուներու 150 հոգինոց խումբին Երեւանի ճամբուն վրայ Թուրքիայէն անցքը: Նկատի առած ազգային յիշողութիւն, արժանապատուութիւն կոչուած բաներու մեր աւանդական անտեսումը որուն խորհրդանիշը եղաւ կրօնական զգեստաւորումով ամերիկահայ ակտիւիստական կարսի քաղաքապետին հետ բռնած պարը, զարմանալի բան չկայ եզրածին մէջ. այլ, մէյ մըն ալ ցոյցնոյ: Կըրնայ բնական նկատուիլ հայկական աւերակներէ եւ նոյնիսկ թրքական հիւրընկալութենէն տարուած յուզումի, խանդավառութեան, կարօտի – մարօտի տպաւորութիւնները որոնք ընկերացան չըռայլօրէն «ուխտաւոր» որակուած այդ խումբին անդամներուն: Բայց ո՞վ պէտք է վճարէ այդ այցով եւ յատկապէս այցելուներու տեղի – անտեղի խօսքերով, ընթացքներով թրքական կողմին տրուած դոհունակութեան եւ հայկականին չարաչահումին գինը: Անշուշտ, բնական է որ 1700–ամեակի չուկայէն, ինչպէս մէկին ու միւսը, ճամբորդական գործակալութիւններ, պանդոկապետ ու խոհարարան, թարգման, ուղեկից, չարժավար, մուրացկան, եւ այլն, եւ այլն իրենց բաժինը ունենան: Թուրքիոյ պատագային, նոյնքան բնական է որ այս բոլորէն պետական համարուի քարոզչական նպատակը: Այսուհանդերձ, չո՞ր բան պահանջել կը նշանակէ յուսալ որ Արեւմտահայատան այլեւ գացող Հայեր գիտակցութիւնը ունենան թէ քանի մը կը բաժնէ պիզնէսը զբօսաշրջիկի ընթացիկ յատկանիշէն: Այդ «բան»ին քացակայութիւնը ոչ միայն պարզ հայ կրօնաւորին դուռնաւոր լուսանկարը կը գետեղէ թրքական թերթերու առաջին էջը, այլ նաեւ կ'արդարացնէ հայելեթուրք գործի մարդոց միութեան նախագահ Ռ. Սոյաքի ժամանակ մը առաջ մեր հոսհոսութեան քաջ ծանօթութեան վրայ հիմնուած վարկածը· որպէս թապուներ վերցնելու, «բնականացում»ի միջոց, ան չէ՞ր ըսած որ պէտք է արեւելեան Անատոլուի հայկական յուշարձանները բանալ զբօսաշրջութեան, հրաւիրել, այցերը խթանել, որպէսզի այդ յուշարձաններու տէրերուն աչխարհացրիւ չառաւիղները երթան իրենց կատը առնելու: Ան աւելցուցած էր նաեւ թէ այդ չառաւիղները արցունքի եւ տառապի տեսակէտէ հարուստ են· կ'երթան Անի, Վան, Կարս, եւ այլն, կը յուզուին, կ'ոգեւորուին, անոնց այցին եկամուտն ալ կը լեցնէ Թուրքիոյ զբօսաշրջութեան մարզին անտուկը: Կարելի՞ է չհիանալ ծըրագրին իրագործութեան, երբ Ամերիկահայերու խումբին անցքէն ետք գրուեցաւ թէ անով մէկ միլիոն տոլար եկամուտ ունեցած էր երկիրը:

Այդ նոյն չրջապտոյտին նախօրեակին, թրքական չարաչահումի ուրիչ եւ իսկապէս չատ աւելորդ օրինակ մըն ալ արձանագրուեցաւ· օրինակ որուն անդրադառնալն իսկ նոյնքան աւելորդ էր այլեւս, քանի – քանի՛ անգամ կրկնուած վհատեցնող չրջանակին մէջ դարձեալ չհիմնալու համար: «Ատիկա չէր բաւել ուզածս, գէշ բարգմաներ եմ, խօսքս խեղաթիւրեր եմ» եւ այլնի նման ճապկումները առաջին անգամը պիտի ջլլար որ հետեւէին դրուելիք յօդուածի մը, ակնարկի մը, առանց համոզիչ ըլլալու յատկանիշին: Այս անգամ սակայն, պարագան տարբերեցաւ երբ թրքական մամուլին չարաչահումին, խեղաթիւրումին հակազդեցութիւնը ոչ թէ անոր արձագանգող հայ լրատուին, այլ՝ բուն աղբիւրին, թուրք մամուլի մարզուն ուղղուեցաւ, թէեւ հոգ չէ թէ յաւերժանալու համար անոր մէկ թղթածրարին, կամ թերեւս գամբիւղին մէկ անկիւնը: Եւ եթէ նոյնիսկ նորութիւն չկայ ըսուած - գրուած - հերքուածի ռոտանիին մէջ, անկէ թելադրուած հետեւութիւնը կրնայ գործի ծառայել· 1700–ամեակի նչումներուն քոմն մասը նոր պիտի սկսի ու սխալ է, ապահովաբար, մտածել որ անոր ղեկավարութիւնն մէջ չկան ուրիշին փորձառութիւնէն օգտուելու իմաստութիւնը տանեցողներ:

Ինքներկը կը վերադարձի Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան թեմին առաջնորդ Խաժակ Արք· Պարսամեանի վերոյիշեալ խումբին Թուրքիա մեկնումի նախօրեակին, Յունիսի սկիզբը Նիւ - Եորքի մէջ թուրք լրագրողուհիի մը տուած հարցազրոյցին: Հարցազրոյցը լոյս տեսաւ թրքական մէկէ աւելի թերթի մէջ, այնպէս ներկայացումներով որոնք կը յիչեցնէին երկնքին մէջ վխտացող երկրի վրայ գտած մարդուն երջանկութիւնը: Լրագրողուհի Փընար Թիւրէնչի ու առաջնորդ Արքեպիսկոպոսին լուսանկարին տակ «Հայ ղեկավարին յանդուգն խօսքերը» խորագիրով ու «Պարսամեան Արք· կ'ըսէ· «Դուք ոճրագործ չէք: 1915ին մեռած մեծ հայրս ալ կրնայ յանցաւոր ըլլալ'' ենթախորագիրով «Հիւրրիյէթ» այդ զրոյցը հրատարակեց Յունիս 10–ի թիւին մէջ: Մեծազիր էջին ամբողջ երկու սիւնակը զբաւած նիւթը, նախաբանի տողերով կը ներկայացնէ «Թուրքահայ հարցին մասին տրամաբանական արժեւորումներով զարմանք պատճառող» կրօնաւորը որ նոյն աւուն ծայր աստիճան հիւրասիրած է: Ապա տեղ գտած են Խաժակ Արք·ի համառօտ կենսագրականը, չակերտուած արտայայտութիւններ: Այս վերջինիս – րուն մէջ չեչտուած է «իրականութիւնը ներքը ընդունելու, երկխօսութեան սկսելու» թելադրանքը որ ուղղուած է երկու կողմին ալ: Ըսելէ ետք թէ մեծ հայրը, 1915–ին, իր զաւկին ծնելէն վեց ամիս առաջ' սպաննուած է եւ հայրը որբ մեծցած, լրագրողուհին Խաժակ Արք·ի կը վերագրէ հետեւեալ խօսքերը· «ասիկա մեր ցաւն է. դուք ալ ցաւեր ունեցաք: Եթէ չխօսինք այս իրականութիւններուն մասին, ծայրայեղ խումբեր պիտի ծնին: Այս պատահարին մէջ մեծ հայրս ալ կըրնայ յանցաւոր ըլլալ: Սրտաբացօրէն խօսինք· ու թող ամէն բան յայտնուի: Գիտնանք, եթէ նոյնիսկ իրականութիւնները մեզ այլ տեղ պիտի տանին: Վիշտ. րը բարերար են, որովհետեւ իրական են: Ատիկա մեզի մեր մարդկութիւնը ցոյց պիտի տայ· այս բաները հաւատալով կ'ըսեմ»:

Կարելի՞ էր այս տողերը կարդալ ու երկխօսութիւն – մերկխօսութիւն նորոյ

ՀԱՄԱՐԿ 17

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԱՆՊԱՏՈՒՀԱՆ ԱՂՋԿ

- Հիասթափուած ես ինձնից, այնպէս չէ՞... դուն էլ ինձ պէս կը մտածես թէ ես ոչ մի բանի պիտանի չեմ, թէ ոչ մի բանի ընդունակ չեմ, ոչ մի բանի կարող չեմ, որ ես ոչ մի արժէք չունիմ, որ ես ոչ մի նշանակութիւն չունիմ, որ ես ոչ մի տեղ չեմ, որ ես ոչ մի բանի համար չեմ, որ ես ոչ մի բանի պէտք չեմ, որ ես ոչ մի բանի չեմ ծառայեր, որ ես ոչ մի բանի չեմ օգտակարանար, որ ես ոչ մի բանի չեմ հանդուրժուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ սիրուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ ուզուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ հաւնիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ գնահատուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ պատուուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ յարգուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ հաւատացուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ վստահուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ յուսադրուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ ակնկալուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ խրախուսուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ քաջալերուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ ոգեւորուիր, որ ես ոչ մի բանի չեմ հրճուանար, որ ես ոչ մի բանի չեմ ուրախանար, որ ես ոչ մի բանի չեմ գոհանար, որ ես ոչ մի բանի չեմ գոհանար, որ ես ոչ մի բանի չեմ գոհ

(Շար. Ա. էջէն)

յուշիչները հոգեւոր ուրախութեամբ մասնակցեր էին օրհնութեան: Անթիլիասի Մխիթարեան Միաբանութեան արարողութիւնն ալ երեք տարի, այո՛, լման երե՛ք երկար տարիներ առաջ ծանուցուած էր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի 1700-ամեակի յոբելենական հրատարակութիւններուն մէջ: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի նախաձեռնութեամբ, մենք անձամբ մասնակցեր ենք Միաբանօրհնէքին եւ մե՛նք պիտի չդրծածենք զայն:

Բան մը եւս աւելցնենք: Ամէն մէկ կաթոլիկ եպիսկոպոսի կողմէ Աւագ Հինգշաբթի օրը օրհնուած Միւռոնը սուրբ է՞: Դառնալով մեր եկեղեցիին, Ս. Ներսէս Շնորհալիի գրած չարականները՝ Շնորհալին էջմիածնեցի չէր, Կիլիկեցի էր ըսելով այլեւս զաղրի՞նք երգել: Էջմիածնեցի չէր, Ախթամարցի էր ըսելով Ս. Գրիգոր Նարեկացիի ազօթքնե՞րն ալ դաղրինք կարդալէ: Ա՛յսինքն... Այդ «դաչինք»ի իմաքն ալ ծիծաղելի է: Մենք բոլորս ալ հոգեւոր եղբայրներ ենք, նոյն Միւռոնով օծուած եւ ծառայական միեւնոյն ուխտը ըրած ենք:

– *Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան հետ Ձեր տարակարծութիւնները ֆաքի մը առիթներով հրապարակային բնոյթ ունեցած են: Յունիս 11-ի իր թիւին մէջ, Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթը «հեղինակութեան պայքար» կոչած էր զանոնք եւ այդ «պարբար»ը գլխաւորողի դեր կը վերագրէր Ձեզի: Որքա՞ն ճիշդ է այս վերագրումը:*

– *«Ժամանակ»ի իմաքագրի բուն դիտաւորութեան մասին չեմ փափաքիր խօսիլ: Մէկ բանի կը ցաւիմ, այդ ալ ծանրօրէն մտահոգիչ սա նորութիւնն է: Անցեալ դարասկիզբէն չուրջ հարիւր տարի յետոյ, արտասահմանի որոշ ուժեր առաջին անգամ կը յաջողին սողոսկիլ պոլսահայ մեր համայնքի կեանքէն ներս եւ տրամադիր դործակալներ կը գտնեն: Փաստն ալ այն է, որ այդ յօդուածը ո՛չ միայն կը հրատարակուի «Ժամանակ»ի մէջ, այլ փութով Հայաստանի եւ արտասահմանի որոշ կեդրոններուն ֆաքսով կ'ուղարկուի: Հիմա պիտի չհարցնենք, թէ ինչո՞ւ այդպիսի նախաձեռնութեան մը դիմուած է, որո՞ւն կամ որո՞նց գծելու համար: Եւ ինչո՞ւ դէպի Ամերիկա մեր ուղեւորութենէն անմիջապէս առաջ:*

Գալով ձեր բուն հարցումին պատասխանին, Ամենայն Հայոց մէկ կաթողիկոս կայ: Ուրիշ ոեւէ մէկը չկայ, որ ճնշուի այդ սրբազան տիտղոսին տակ, որ ո՛չ միայն յարդանք կը պարտադրէ բոլորին այլ նաեւ որոշ պարտաւորութիւններ կը բեռցնէ կրողին ուսերուն վրայ: Միւս կողմէ, Եկեղեցւոյ բուն դլուխը Քրիստոս է, եպիսկոպոսներն ալ՝ Քրիստոսի առաքեալներու այսօրուան համեստ ներկայացուցիչները: Իսկ առաջին եւ դլխաւոր եպիսկոպոսը, այսինքն եպիսկոպոսապետը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն է: Որովհետեւ Եկեղեցւոյ կաթողիկոսները, պապերը, պատրիարքները, եպիսկոպոսները մէյմէկ մեխեներ չեն, կանոններ եւ աստղութիւններ կան, որոնց Եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր կարդի եւ աստիճանի սպասաւորը համաւորապէս պէտք է հնազանդի: Այսքան պարզ է: Իսկ ինչո՞ւ մարդիկ միշտ համաձարծիք պէտք է ըլլան: Ժողովրդավար մարդիկ իրարու նկատմամբ խոր յարդանք կը տածեն, սակայն կրնան տարբեր կարծիքներ ունենալ: Կարեւորը ոգին է:

– *Ձեր տեսակիւնէն, ինչպէ՞ս կարելի է հարթել տարակարծութիւնները եւ Հայց. Եկեղեցւոյ ներքին անդորրութիւնը վերականգնել:*

– *Սիրելի եղբայր, այնպիսի բառեր կ'օդտադործէք որ կարծէք պատերազմ ըլլար մէջտեղը:*

– *Պատերազմ չկայ, անշուշտ, հակառակ անոր որ մամուլի մէջ երբեմն այդպիսի տպաւորութիւն ստեղծող յօդուածներ կը կարդանք...*

– *Անդորրութիւն կայ, փառք Աստուծոյ: Պակսողը թերեւս համագործակցութիւնն է: Մայր Աթոռն է որ պիտի ապահովէ առիկա: Նախ չորս նուիրապետական աթոռներու պահակներուն միջեւ քրիստոնէական եղբայրական անկեղծ սէր, փոխադարձ յարդանք եւ մանաւանդ կատարեալ վստահութիւն պէտք է հաստատուի: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, եւ ըստաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքներուն*

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի նախորդ թիւի (Յուլիս 3) մահազդին Ա. տողը պէտք է ըլլայ՝ Այրի Տիկին Վարսենիկ ՔԷՊԱՃԵԱՆ (եւ ոչ Քէպապճեան):

հետ, միայն այս չորսը միասնաբար, քանի մը օրուան համար պէտք է յարմար տեղ մը առանձնանան, աղօթեն ու բոլոր հարցերուն մասին խօսին: Ահռելի կարեւոր է, քանի որ միւս երեք նուիրապետական աթոռները լուսանցքայնացնելու համայնք երեւելի են, բան մը որ, եթէ առաջքը չառնուի, վնասակար կրնայ ըլլալ Եկեղեցիին եւ ժողովուրդին:

Ապա Եկեղեցիէն ներս բոլոր մակարդակներուն վրայ պէտք է վերահաստատուի ժողովականութեան սկզբունքը: Եթէ եպիսկոպոսները եւ առաջնորդները ազատօրէն չարտայայտուին իրենց գաղափարները, զգան որ հանդիսատ չեն կրնար խօսիլ կամ եղբայրական մթնոլորտը պակաս է, այն ժամանակ, ինչպէս Պօղոս Առաքեալը կ'ըսէ, կը տրամի եւ չի ներգործեր Սուրբ Հոգին: Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը պէտք է կազմուի պաղտնի քուարկութեամբ ընտրուած անդամներէ, որպէսզի աւելի վարկ ու հեղինակութիւն վայելէ: Եկեղեցւոյ հոգեւոր գործերը եպիսկոպոսաց դասուն կողմէ պէտք է անօրինուին եւ առաջնահերթ խնդիրներու լուծման համար յանձնաժողովներ պէտք է ստեղծուին, որոնց պէտք է հրաւիրուին նաեւ մասնագէտ այր կամ կիներ աշխարհականներ, առանց, կը կրկնեմ, լուսանցքի վրայ ձգելու Սփիւռքը:

– Որո՞ւն են Ձեր կարծիքով, Եկեղեցւոյ ներկայ առաջնահերթութիւնները:

– *Կարգը կարելի է փոխել, սակայն իմ կարծիքովս հետեւեալներն են. Եկեղեցւոյ մէջ սրբութիւնը, հաւատքը, աղօթքը վերադարձնել իրենց պատուոյ տեղերը: Ես սուրբ եմ, դուք ալ սուրբ եղէք, կ'ըսէ Աստուած: Հոգեւոր լուսաւորութեան եւ քարոզութեան նոր եւ միացեալ նախաձեռնութիւն: Եկեղեցւոյ բուն առաքելութեան բնորոշում եւ վերագնահատում: Եպիսկոպոսաց ժողովի ընդհանուր եւ լրջօրէն նախապատրաստուած համագումար, եթէ համաձայնութիւն դոյանայ՝ չորս աթոռներու միաբան բոլոր եպիսկոպոսներուն մասնակցութեամբ: Անմիջական ստուգում, տուեալներու վերլուծում եւ վերաժեւորում, թէ ինչո՞ւ մեր ժողովուրդը իր հոգեւոր անունդը աղանդաւորներու կամ այլ եկեղեցական հաստատութիւններու մէջ փնտռելու ձգտումը ունի: Ընդհանուր ծիսական դրութեան վերանայում: Վանական եւ թեմական կեանքի տարբերութիւնները նկատի ունենալով՝ կուսակրօնութեան հարցի քննարկում: Մայր Աթոռի թեմերուն համար վարչական կանոնադրութեան մը վերջնական պատրաստութիւնը: Անխտիր բոլոր թեմերու պարագային վերադառնալ «մէկ թեմ, մէկ առաջնորդ» համաքրիստոնէական սկզբունքին: Մանկանց, երիտասարդաց եւ կանանց համար բովանդակալից չօշափելի ծրագիրներու մշակում: Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու հետ, ինչպէս նաեւ այլ քրիստոնեայ եկեղեցիներու հետ աստուածաբանական լուրջ երկխօսութեանց հաստատում: Եւ այլն:*

– Որպէս փակման խօսք, ի՞նչ պիտի ուզէիք ըսել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

– *«Յառաջ»ը Սփիւռքի այն թերթերէն է, որուն հետաքրքրութեամբ կը հետեւինք եւ տեղ տրուած վերլուծական յօդուածներն անձնապէս չատ կ'օգտուինք: Շատ լաւ դիտենք, որ քանի մը բացառութիւնները յարգելով հանդերձ, մեր Եկեղեցւոյ ընդհանուր վիճակը Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի մէջ ալ այնքան յուսալի չէ: Մենք բոլորին պիտի պատուիրէինք սիրել մեր Եկեղեցին, մտահոգուիլ մեր արեւմտահայ հոգեւոր, դրական, մշակութային դրսրոցներու ընթացքով, արտայայտուիլ այս մասին, չըլլալ լուռ կամ անտարբեր դիտորդներ: Հաւաքական միացեալ վճռի դրսեւորումն է միայն որ մեր համայնքներու ապագային – եկեղեցական կեանքին մէջ ակնկալուած բարեփոխումները կարելի կը դարձնէ: Տիրոջ օրհնութիւնը անպակաս ըլլայ մեր պատուական ժողովուրդին վրայէն:*

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Ոսկերիչներու Ընկերակցութիւնը կուգայ հաղորդելու իր նախագահին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ (ՄԱՐԻՒՒՈ) ՔԷՊԱՃԵԱՆԻ

մահուան լուրը եւ այս տխուր առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Էլէն Քէպաճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան համայն պարագաներուն:

ՀԲԸՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2001 - 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելքոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 75 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, դիչերօթիկ եւ ցերեկեայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջները դոհացնող կառոյցներով. տարրական, համակարդիչներ, դրադարան, մարզական համալիր: Մելքոնեան կրնան դիմել Հայկական ծագում ունեցող 12 - 16 տարեկան երեխաներ:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

- *Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:*
- *Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:*
- *Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային:*
- *Դպրոցը ունի եօթը դասարան՝ (Ա. - է.), 12 - 18 տարեկան աշակերտներու համար:*
- *Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիչներու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի եւ SAT II-ի պատրաստութեան:*
- *Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:*
- *Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները կ'ունենան իրենց քաղաքացին ուսումը շարունակելու լայնգոյն համալսարաններու մէջ: (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):*
- *Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, քանդակագործութիւնը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները:*
- *Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:*

Ձեռնհաս տեղեկութիւններ առնելու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admissions Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195 / 422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒԼԻՍ 5
Տօն Սրբոց Թարգմանչացն Մերոյ՝
Սահակայ եւ Մեսրոպայ
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԿԱՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

TELEVISION

ARTE

Mercredi 4 juillet à 20h45 dans le cadre des «Mercredis de l'histoire» Arte Magazine présente «Des terroristes à la retraite» de Mosco Boucault **«Ce que peu de résistants français osaient faire, les membres du réseau comuniste MANOUCHIAN l'ont fait».**

UGAB — JEUNES
Paris - IDF

DINER ORIENTAL
le samedi 7 juillet à 20h

l'UGAB - Jeunes fête le début des vacances avec ses amis

DINER ORIENTAL

Apéritif, vin et café compris
suivi d'un karaoké et d'une soirée musicale

Réservation obligatoire
au **06 62 72 37 76** (Sévane)

Prix: 150 F (-16 ans: 110 F)

organisé
par le **Comité des Jeunes de l'UGAB Paris-IDF**

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro: Courcelles)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր.
15 օրուան համար 12·800 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝
Յուլիս 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի բարեւտղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա. Քհյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 5
JEUDI
5 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.203 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.203

ԱՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Կը Լսուի՞ն Մեսրոպ Պատրիարքին Մտնանձոյմները

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը մեր աչխատակից Վ. Մատթէոսեանի հարցումներուն տուած պատասխաններով ուշագրաւ յայտնութիւններ կ'ընէր Հայաստանեայց Եկեղեցիին ներկային մասին: Հարցազրոյցը որ մեկնած էր անոր վերջին շրջագային ընթացքին մէջ քննադատելի նկատած երեւոյթներու Պոլսոյ Թերթերէն երկուքին կողմէ քննադատութենէն, առիթ կ'ըլլար որ Մեսրոպ Արք. լ'ինք մատը դնէ վէրքերու վրայ որոնք նոյն ոլորտին պատասխանատուներուն կողմէ լռութեան մատնուած են, յատկապէս 1700-ամեակի պատրիարքը կը ներկայանայ մեր հուքեր աչխարհին հարցերով մտահոգ ու զանազան հրապարակային ուշադրութեան արժանիլու անկեղծութեան ու արիւնութեան մը կրօնաւոր: Յատկանիչ որ այնքան նպատակէպ է ձեւականէն, պարագայականէն, պատշաճութեան կեղծ չարդանքէն ազատագուած մեր իրականութեան մէջ:

Մեսրոպ Արք.ի մատնանչումներուն առաջինը կաթողիկոսական վերջին երկու գահակալութեան կատարուած միջամտութիւնն կը վերաբերի. ան «դրամին ու բանակին» ուժով կը տահմանէ այդ միջամտութիւնը որ լայն շրջանակներէ քննադատութեամբ, նաեւ հեգնութեամբ հանդերձ, հրապարակային արտայայտութեան նիւթ չեզաւ, մանաւանդ կրօնական դիմքի մը կողմէ:

Նոյնն է պարագան էջմիածնի ոչ ընդհանրական բնոյթին, յատկապէս Սիփիւռքի ներկայ պատկերին մէջ, որպէս Հայ Առաքելական Եկեղեցի, ինչպէս կը չեշտէ Մեսրոպ պատրիարքը: Ան «Հայ եկեղեցին Հայ ժողովուրդն է» տարազով կը ծանրանայ այդ եկեղեցիին ամբողջականութեան, մէկութեան յատկանիչին վրայ. յատկանիչ որ իր մէջ կը լուծէ աթոռներու, միաւորներու զանազանումներ որոնց անարիւմը փորձողներ կան այսօր: Մը տահոզիչ է տեսնել որ դանոնք կը նկատէ արտասահմանի որոչ ուժեր»ու պոլսահայ կեանքին ներս տաղտկած չօչափուկները որոնք «գործակալներ» ալ ճարած են: կացութիւն որ Պոլսոյ համայնքին դէմ ուղղեր պատճառելու վտանգին հետ, տածել կու տայ աւելի լայն շրջանակներ անոր կարելի չահարկումին հետեւանքներուն մասին:

Պոլսոյ պատրիարքը մատնանչումներուն չափ դարմանի առաջարկներով ալ բաւական եղակի դիրքէ մը կը յայտնուի մեր եկեղեցական աչխարհին մէջ: Երկու դիւաւոր կէտեր կը մատնեն այս հանդամանքը. առաջինը այդ աչխարհին մէջ տամագործակցութեան պակասին չեշտն է, երկրորդը Սիփիւռքին անտեսուած կը որ կը յղուի էջմիածնին, «միւս երեք թեմապետական աթոռները լուսանցքացնելու տակումներ»ով: Այս յղումը պղտիք չէ որ ան ընդդէմ էջմածնի կաթողիկոսին «Ամենայն Հայոց»ի յատկանիչը, յիշեցնելով նաեւ պարտաւորութիւնները:

Հասկնալի է որ նշուած սրբագրելիները – տամագործակցութեան պակաս եւ Սիփիւռքի անտեսում – դիմաւորելի հիմ ունին Գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդին նոր կազմը, հոն պատրաստուած եկեղեցական կանոնադրութիւնը. երկուքն ալ Սիփիւռքի զանագան շրջանակներու կողմէ քննադատութեան, առանց արձագանգ գտնելու կրօնական ոլորտէն: Մեսրոպ Արք. որպէս դարման կ'առաջարկէ էջմիածնի կաթողիկոսութեան վերանայումը, նախապատիւ իր հանդամանքը օգտագործելով, բայց, այս անգամ հարցը տարբեր է եւ կը վերաբերի հնչուն դրամով – 2,4 միլիոն Ֆրանք – տամբորդութիւններու վճարումին, 1992-էն 1995, իր, ընտանիքին եւ բարեկամներու համար:

Հանրապետութեան դատախազը կը գտնէ որ ոչ մէկ արդելք կայ որ Շիրաք ունկնդրուի որպէս «օժանդակութիւն վայելող վկայ մը» (թէմուէն ասիքէ) ինչ որ կը նչանակէ թէ կրնայ ներկայացնել փաստաթուղթով մը: Պէտք է բացատրէ թէ ուրկէ՞ է այդ հնչուն դրամը, որու չնորհիւ ճամբորդելը են ինք, վինը, աղջիկը, զօրանչը, Տիկին Փոնիիտու եւայլն, եւ այլն: Նախ ունկնդրութեան կրնան հրաւիրուիլ կինն ու աղջիկը: Անչուչտ իր բարեկամները «անտեղի» կը գտնէ այս «հարձանքը»: Է՛ն-Փէ-Է՛ն-ի բանբերը՝ Փ. Տէվէճեան կը յիչեցնէ թէ դատարանը դրասենեակի նախկին պետն էր Արդարութեան ընկերվարական նախարար Ա. Նալէի: Ընդհանրապէս դաւ մը կը տեսնուի, Շիրաքի դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ, Յուլիս 3-ին, առանց փաստաբանի ներկայացաւ Լա Հէյի դատարանին եւ միակ բանը զոր ըսաւ այն է որ չի ճանչնար այդ դատարանը, որ օրինական ոչ մէկ հանդամանք ունի: Պատասխանելով այն հարցումին թէ փաստարան չունի՞ր, պատասխանած է. – «Պէտք չունիմ փաստաբան մը նչանակելու ապօրինի դատարանի մը համար»: Միչտ անդրէրէն արտայայտուելով, Միլոսեւիչ դեռ կ'ըսէ. – «Այս դատավարութեան նպատակն է կեղծ արդարացում մը երեւան հանել ՕԹԱՆ-ի գործած ոճիրներուն համար Եուկոսլաւիա»: Յաջորդ նիստ Թուական նչանակուած է Օգոստոս 27: Միւս կողմէ, Պոսնիոյ Սերպերը տեղի ունին եւ ընդունեցան. օրինագիծ մը, զոր երկար ատեն է կը մերժէին, գործադրելու համար Լա Հէյի դատարանին հետ: Այս որոչումը թոյլ պէտք է տայ պատերազմական երկու ոճրագործներու՝ Ռատովան Քարատժիչի եւ իր զինուորական ղեկավարին ձերբակալութիւնը:

ԻՐԱՔի չրջափակումը ոչ մէկ մեղմացում պիտի վայելէ, ՄԱԿ-ը էյմողեցաւ համաձայնութեան մը գալ եւ ուրեմն ներկայ ծրագիրը՝ «քարիւղ սնունդի փոխարէն» հինգ ամիսով կ'երկարաձգուի: Այս բանակցութեանց ձախողութիւնը հարած մըն է Պուչի համար, քանի ինք է որ վերանայումի ուղած էր ենթարկել ներկայ կացութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի օդանաւային դիծերու Տուպոլեւ – 154 օդանաւ մը, որ կ'ապահովէր Վլադիվոստոկ-Էկատերինպուրգ երթեւեկը (Ուրալի մէջ) Յուլիս 3-ին, չախչախուեցաւ Սիբերիա, Իրկուցկէն 30 քիլոմեթր հեռու, 143 հոգիով: Ոչ մէկ վերապրող կայ:

ՖԻՃի կղզիներուն մէջ, Յուլիս 1-ին սպանուած է կարմիր Ֆաչի տնօրէնը եւ իր ընկերը: կը կարծուի թէ քաղաքական դրդապատճառներ կան:

ՍԵՐԺ ՉԻՒՐԻՒՔ, հարցազրոյցի մը ընթացքին «Ֆիկարո»յի (տնտեսական յուելուած, Յուլիս 4) կը չեչտէ որ 1998-ի տամառէն ի վեր իր ռազմավարութիւնը չէ փոխած: Չիւրիւքի վերջին որոչումը 50 գործատուն ծախելու, բաւական տարմուկ հանած է եւ Ալքաթէլի տնօրէնը – նախագահէն ալ քննադատութեանց թիրախ է ու կը չանայ բացատրել իր գործելակերպին դրդապատճառները: Քիչ չեն անոնք որոնք կը խորհին թէ ուրիշներու ծախելով գործատուներ, անոնց կը փոխանցէ գործազրկումներու պաչտօնն

(Շար.ը Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ՆՈՐ ՀՈԳԵՐՈՒ ԴԷՄ ՅԱՆԴԻՄԱՆ Է

Շիրաք Ռուսաստանի իր այցելութիւնը վերջացուց Սամարա (Վոլկա) որ տեսակ մը «ցուցափեղկը» կը նկատուի Ռուսաստանի դէպի արեւմուտք: Ֆրանսայի նախագահը այցելեց անջրպետային գործատուն մը եւ Եւրօ – ռուսական Սթարսէմ պոնասրսիոմը: Ամէն պարագայի մէջ, որքան ալ Շիրաք կրկնէ թէ «նոր չունչ մը ղադած է», պարզ է որ Պուտինի եւ իր միջեւ ջերմագին յարաբերութիւն մը չէ տեղծուած, ընդհակառակն:

Ինչպէս Գլինթըն եւ Շրէօտէր, Շիրաք ուղղակի արտայայտուած է Մոսկուայի էքօ ռատիօկայանին, որ վերջին բերդերէն կը նկատուէր, որոչ անկախութիւն մը վայելող: Նախորդ օրը տակայն, Յուլիս 2-ին, Ռուսաստանի արդարադատութիւնը կը յայտնէր կայանին դրամագլուխին 14%-ի դրաւումը: Պատճառ չեղաւ որ Շիրաք լսէ. – «20-րդ դարու այս վերջաւորութիւնը ցոյց տուաւ որ, մարդոց, տնտեսական զարգացման եւ ընկերային յառաջդիմութեան համար, ամէնէն յարմար վարչակարգը ժողովրդավարութիւնն է: Կարելի ազատութիւն չկայ, առանց արտայայտութեան ազատութեան, որու կարգին՝ մամուլի ազատութիւնը: Շատ ուչադիր ենք այն ամէնէն ինչին որ կը ըլնայ խնդրոյ առարկայ ընել այդ ազատութիւնը»:

Շիրաք այցելութիւն մըն ալ տուաւ իր «հին բարեկամին»՝ Ելցինի, ինչ որ անգամ մը եւս ցոյց տուաւ ջերմութեան պակասը Պուտինի հետ:

Վերադարձէն առաջ, Մոսկուայէն Սամարա տանող օդանաւին մէջ, Շիրաք լրագրողներու հարցումներու ալ պատասխանեց, բայց, երբ հարց տրուեցաւ իրեն թէ պիտի ընդառաջէ՞ դատաւորին հրաւէրին, Շիրաք պատասխանեց. – «Ինչպէս դիտէք, հոս Ռուսաստան ենք եւ կը հասկընաք որ չեմ արտայայտուիր Ֆրանսայի ներքին հարցերու մասին»:

Շիրաք Ֆրանսերէն արտայայտուեցաւ, թէեւ ռուսերէն դիտէ, սորված է պատանեկութեան չրջանին եւ նոյնիսկ թարգմանած է Պուչկինի եւ Եսէնինի Օնէկինը:

***

Փարիզի մէջ, դէմ յանդիման է, անդամ մը եւս դատաւորներուն հետ, որոնք պըրպտումէ պրպտում նոր քաներ կը գըտնեն դինքը նեղել դնելու համար: Յարց, Փարիզի քաղաքապետարանի հետ կապ ունեցող հարցեր, կրցաւ, դոնէ առժամեայ նախաձեռնութեամբ չորս աթոռներու միաձնական խորհրդակցութիւն, ապա եպիսկոպոսներու «ընդհանուր եւ լրջօրէն պատրաստուած համագումար մը»:

Մեսրոպ Արք.ի մատնանչումներէն ու դարմանի առաջարկներէն եաք հետաքրքրական է սպասել հասցէատիրոջ անդրադարձին. ի վերջոյ, պիտի զա՞յ անդրադարձը թէ անհրաժեչտ է արտայայտուած նախանձախնդրութիւնները, տըրուած ապահովութիւնները զործնականին փոխադրել այլեւս. եւ մանաւանդ չէզոքացնել 1700-ամեակի փառքին, վայելն քով միջուկին վուչերը անտեսելու վտանգը:

Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 3 / 4)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատաւարութեան Յուլիս 2-ի նիստին չարունակուած է գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեանի հարցաղնդումը: Թուրքիոյ մասին պատրաստած փաստաթղթական ժապաւէնին մէջ ան 1915-ին պատահածը «տեղահանութիւն» որակած ըլլալով, մեղադրող կողմին այս մասին հարցումին թիրախ եղած է. պատասխանած է թէ ինք ցեղասպանութիւն կը նկատէ կատարուածը: Աւելցուցած է նաեւ թէ մեծ տէրութիւններու կողմէ անոր ճանաչումը մեզի օգուտ չէ, այլ՝ այդ տէրութիւններուն այդ պահու չահուն համապատասխան քայլ:

Այն հարցումին թէ ոճիրը զուգադիպած է կաթողիկոսական ընտրութեան օրը, ատիկա ծրագրուած արարքէն եւ կենալու աղդակ չէ՞ր, Ն. Յունանեան պատասխանած է թէ դացած էր կասեցնելու հայ ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը եւ թէ ատկէ ուչինչ կրնար վինքը եւ վերցնել:

Նիստին մնացեալ մասին նիւթ եղած են քաղաքական կուսակցութիւն հիմնելու նպատակով 1997-ին անոր ունեցած չարք մը հանդիպումները, քաղաքական ոլորտի գանագան դէմքերու հետ:

***

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ԿԸ ԽՈՉԸՆԴՈՏԻ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդէն պատուիրակութեան մը դեկավար Փ. Էրքոլէ երեւանեան հանդիպումներուն ընթացքին կարեւորութեամբ կանդ առած է մահապատիժի չնչումին վրայ: Ըսած է թէ Հայաստանի անդամակցութեան պարտաւորութեան հակոդ յանձնախումբը չատ ուչադիր է այս մարզին մէջ եւ կը սպասէ Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան ատարին. եթէ մահապատիժ տրուի ամբաստանեալներուն, ատիկա կարելի է ձեւով մը ընդունիլ, բայց եթէ վճիռը կիրարկուի, ատիկա չատ ժխտական հետեւանք կ'ունենայ, մինչեւ իսկ առաչնորդելով Հայաստանի անդամակցութեան կասեցումին:

Փ. Էրքոլէ աւելցուցած է թէ Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումին նախագահը վստահեցուցած է որ իր պաչտօնավարութեան ընթացքին ոչ մէկ մահավճիռ գործադրուած է եւ ատկէ եաք ալ չի գործադրուիր:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ. – Յունաստան տեղի ունեցած է ծանրաբարձութեան եւրիատարդական ախոյեանութիւնը: Սելանիկի մէջ, Արմէն Ղազարեան 62 քկ. դասակարդի աչխարհի ախոյեան դարձած է: Սպիտակցի մարզիկը հրում եւ պոկում վարժութիւններուն 130 եւ 165 քկ. բարձրացնելով նուաճած է այդ տիտղոսը: Նոյն դասակարդէն Արթիւր Դանիէլեան երրորդ հանդիսանալով պրոնզէ մետալի արժանացած է: Իսկ 56 քկ. դասակարդին մէջ գիւմրեցի Մակար Թամրազեան դարձած է արծաթէ մետալիւր: Մրցաչարքը դեռ ատարած չըլլալով կան մետալի այլ յոյսեր ալ: Արդէն իսկ Հայաստան խմբովին լաւ դիրք ապահոված է:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ. – Ի.Ֆ.Ի.Ա. Բաժակի Հայաստանի ներկայացուցիչ «Արարատ»ի մրցակիցը յայտնի դարձած է: Ան Թել-Ավիվի «Հափոէլ» ակումբն է:

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ասոք արուեցաւ Լեհաստանէն Լուսինէ Պօղոսեանի, որ արդէն ընտրուած էր օրէնսդիր մարմնի անդամ: Ան ալ անկեղծօրէն ըսաւ որ ներկայ է իբր դէտ, չունի ներկայացուցչական հանդամանք, կ'ուզէ «Ֆորում»ի գործունէութեան տեղեկանալ, հմտանալ, հըմտութեամբ օժտուած Լեհաստան վերադառնալ: Հոն արդէն կան կազմակերպչական աշխատանքներ, եւ լինք կը յուսայ որ ոչ շատ հեռաւոր ապագային՝ Լեհահայութենէն պատուիրակութիւն մը պիտի գայ, դիմէ «Ֆորում»ին, որպէսզի ընդունուի իբր մասնակից միութիւն: Ընդգծեց որ ներկայիս ծանր է Լեհաստան ապաստանած Հայերու վիճակը: Մեծամասնութիւնը ապրուստ կը ճարէ մանր առեւտուրի միջոցաւ: Հայութիւնը այնքան ալ լաւ համբաւ չի վայելեր լեհ գանգուածին մօտ: Հակառակ ատոր, Քրաքովիի մէջ գիտեղած են խաչքար, Վարշաւայի մէջ գոյութիւն ունի «Հայ – լեհական Ընկերութիւն»: Սկզբնական քայլերը առնուած են:

Շուէյտի 1500 համրող համայնքէն վերջին վայրկեանին ժամանեց երեք հոգիէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը: Զեկուցողն էր Կարօ Ճակոբեան: Շուէյտի մէջ 100 ազգերու փոքրամասնութիւն կայ: Մինչեւ տասը տարի առաջ «անձեւ քաոս» էր Հայութեան վիճակը: Այսօր 15 անուն կայ տարբեր կազմակերպութիւններու: Այս վերջին տասնամեակի յաջողութիւնը եղաւ «առանց կուիւ – կոտորածի» համադրել այդ կազմակերպութիւնները, որոնք զիրենք նշանակեցին իբրեւ «Ֆորում»ի պատուիրակներ: Գաղութը ունեցած է այլ յաջողութիւններ: Շուէյտի Մորհրդարանին մէջ երեսփոխան ընտրուած է Արթին Մուրատ, սակայն ձախակողմեան կուսակցութեան մը ցանկին վրայ: Հայ գաղութի ներկայացուցիչ չէ: Գաղութը ունի Նոր Հորիզոն պարբերաթերթը: Մորհրդարանը որոշ ձեւով ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը: Ինք՝ Ճակոբեան, մասնագիտութեամբ անցեալին եղած է «մաթեմատիկայի ուսուցիչ, ներկայիս՝ մայրենի լեզուի», գաղութի չարաթօրեայ դպրոցին մէջ, որուն վիճակը լաւ չէ սակայն: Ցոյս ունի որ համակարգչային համացանցի գործածութիւնը պիտի օգտակար ըլլայ:

Նորվեկիոյ փոքրիկ գաղութին մասին խօսեցաւ Օսլօ բնակող Կայծակ Տեմիրճեան, ծագումով՝ Հայֆայէն: 30 ընտանիք կայ մայրաքաղաքին մէջ, յիսուն՝ համայն Նորվեկիոյ մէջ, բոլորն ալ նորեկներ: Հետաքրքրութիւն կայ՝ «Ֆորում»ի նման համաեւրոպական հայ կազմակերպութեան մը հանդէպ, սակայն կազմակերպչական գործունէութիւն չէ ծաւալած դեռ:

Պուլկարիոյ համայնքին մասին զեկուցեց Ռոպէր Գրիգորեան, պուլկարերէնով: Համայնքը մեծ է, կան 25·000 «տեղացի» Հայեր, 25·000 ալ Հայաստանէն նորեկներ: 12 կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի: Ամէնէն հեղինակաւորն է Եկեղեցւոյ Թեմական Մորհուրդը: Լոյս կը տեսնեն երեք թերթեր (երեւան, Սոֆիա, Վահան, Փլովտիւ եւ Հայեր, Պուրկաս): Կը գործէ թատերական խումբ (Համազգային), կառուցուած է նոր եկեղեցի մը, Վառնայի մէջ կայ ծերանոց մը: Պուլկարահայութեան 90%–ը հայ քրիստոնեայ չէր կնքուած, պատկներ եւ թաղումներ յաճախ կրօնական ծէսով չէին կատարուեր, սակայն յոյս կայ որ հիմա դանդաղօրէն պիտի փոխուի վիճակը: Գաղութը ունի արեւմտահայերէնարեւելահայերէնի, տարբեր լեզուներու եւ կենցաղներու հետ կապուած բոլոր դժուար հարցերը:

***

Այս այլազան, հետաքրքական զեկուցումներէն եւ զգարէն եաք Պ. Թորոս Սաղըրեան «գործնական զեկուցում» մը ներկայացուց եւ վարեց խորհրդակցական ժողով: Նշեց որ անհատ – միութիւն – համայնք կը գործեն տարբեր ձեւերով, եւ տարբեր մակարդակներու վրայ, բայց «Ֆորում»ը պիտի ուզէր տեղ տալ երեքին ալ, ոյդնունել կարողութիւնները ու գործունէութիւնը, որքան ատեն որ անոնց մտահոգութիւններու սեւեռակէտը նոյնն է, այսինքն՝ Եւրոպահայութեան եւ Հայաստանի վիճակը: Ապա ներկայացուց «Ֆորում»ի գործունէութեան (ներկայ եւ ապագայ) ծալքերն ու մարզերը, զանազան բնագաւառներու մէջ: Ամէնէն աւելի սեւեռեցաւ Եւրոպայի Հայ Գործատէրերու Ֆորումին (ԵՀԳՖ) վրայ, որ 17 երկիրներէ 70 հայ առեւտրական – գործավարներ մէկտեղած է արդէն: Այս ենթակամակերպութեան գրասենեակը պիտի հաստատուի Փէշտայի մէջ: Քիչ մը չատ արագ տուաւ անունները անձերու, որոնց մեծամասնութիւնը կը բացակայէին Պոնէն, սակայն եղած են եւ պիտի ըլլան զեկավար տարրեր՝ ԵՀԳՖ–ի մէջ, – (Տիգրան Դաւթեան, Ղարս Դանիէլեան, Ջիւան Մովսիսեան, Ալեքս Աւանէսեան եւ Ժան Ալթունեան, եթէ չեմ սխալիր): Ապա նշեց «Ֆորում»ի գործունէութեան մէկ ուրիշ քնագաւառը, – տեղեկատուականը, եւ ներկայացուց այս հարցին նուիրուած Պրիւսէլեան գրասենեակի վարիչը՝ Նիքոլա Դաւթեան:

Դաւթեան երիտասարդ, յայտնօրէն կարող անձ մըն է, որ լինճի յիշեցուց Ուաշինկթընի մէջ Հայկական Համագումարի գրասենեակը 20 տարի համօրէն վարած Ռոս Վարդեանի երիտասարդութիւնը, – սուր միտք, յստակ մտածողութիւն, գործնականութեան ոգի, պէտք եղած չափով լինքզինք զսպող, սակայն նաեւ կծու հեգնական կարողութեամբ օժտուած մէկը՝ որ ճիշդ անձն է, ճիշդ պէտք եղած տեղին մէջտեղ եղած, մէկը այն երիտասարդ սերունդէն, որ սկսած է արդէն պատասխանատու դեր ստանձնել եւ ապագային պիտի զեկավարէ Հայ Սփիւռքը: Դաւթեան զաւակն է անգլիացի մօր եւ Ֆրանսահայ հօր, տնտեսագէտ Միհրան Դաւթեանի, որ մօտ երեք տասնամեակ Պրիւսէլ աշխատած է Եւրոպական Միութեան համար (այս անունը՝ Ե. Մ., համեմատաբար նոր է անչուշտ, սակայն եղած է ընդլայնուող, տարբեր պիտակներ կրող կառոյց մը Պրիւսէլի մէջ, իր չարունակականութեամբ): Նիքոլա Դաւթեան կը տիրապետէ ֆրանսերէնին եւ անգլերէնին, դիտէ խօսակցական մակարդակի հայերէնն, եւ ամէնէն կարեւորը, ըստ իս, կը թուէր օժտուած ըլլալ եւրոպական մըթնոլորտը չնչող, եւ անոր յատուկ կազմակերպութիւններու մտածելակերպն ու գործելակերպը հասկցող անձի մը ինքնավստահութեամբ:

Պ. Սաղըրեան խօսեցաւ նաեւ «քաղաքական համագրիչ յանձնախումբ» մը կազմակերպելու կարեւորութեան, Հայաստանի պլոբֆատան վերացնելու համար Ե. Մ.–ի մօտ տարուելիք ճիգերու մասին, ապա անդրադարձաւ «Ֆորում»ի նիւթական–տնտեսական հարցերով զբաղող խմբակի գործունէութեան, որուն մէջ առանցքային գործունէութիւն ունեցած է Պ. Վահէ Կապրաչ (Ժընեւ) եւ Աւետիս Քիւլիւրեան (Լօզան, ծագումով՝ Լիբանահայ): Այս երկու անձերը հապճեպ, կրճատուած զեկուցումներ ներկայացուցին «Ֆորում»ի պիւտճէին մասին: Միակ կէտը որ յստակ թուեցաւ լինճի, այն էր որ նորէն զուգահեռ մը կայ հոս՝ «Ֆորում»ի եւ էսէմպլիի մէջեւ: Մինչ կան, մանաւանդ անցեալին եղած են հայկական կառոյցներ, որոնց պիւտճէն գոյացած է անդամներու անդամատուրքէն եւ համակիրներու մանր նուիրատուութիւններէ, եղած են նաեւ ուրիշներ՝ որոնց գործունէութեան ծախքերը (պիւտճէն), ապա նաեւ հիմնարկային հիմնադրամը գոյացած են ափ մը հարուստներու սկզբնական նուիրատուութենէն: Էսմպլին, իր սկզբնական տարիներուն մանաւանդ, յաջողեցաւ մի քանի նուիրեալ Հայերու ձրի կամ քիչ վճարուած, չատ ազնուական աշխատանքին շնորհիւ, ապա նաեւ մի քանի ունեւոր հոգաբարձուներու տարեկան պատկառելի նուիրատուութիւններուն շնորհիւ: «Ֆորում»ի տնտեսական կորիզն ու կազմակերպչական յզացքը, կը թուի, արդիւնքն է մի քանի Զուիցերահայերու ճիգին, սակայն առօրեայ գործունէութեան մէջ մեծ է դերը ուրիշներու, որոնք կ'աշխատին Պելժիոյ, Հունգարիոյ, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ ալ, նաեւ այլուր:

Իրեւ «Ցառաջ»ի թղթակից, կը խոստովանիմ որ յստակ չէր ինծի թէ «Ֆորում»ի պատգամաւորական ժողովին ներկայացուած տնտեսական տեղեկութիւնները որքանով Եւրոպահայութեան փոխանցուելու սահմանուած էին: Գրաւոր զեկուցում մը չէր հայթայթուած, զոյն հանրութեան մատչելի դարձնելու

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴՊՐՈՑԻՆ ՅԱՒԱՋԱՄԱՂԱՑՔԸ

ԺԻՐԱՑՐ ԶՈՂԱՔԵԱՆ

Արդէն երկու տարի է, որ Թարգմանչաց Դպրոցը դարձած է բանուկ կրթական օճախ մը: Դպրոցը իր անունը կրող ամէնօրեայ վարժարանին կողքին, իր հարկին տակ կ'ընդունի նաեւ՝ Իսի Լէ Մուլինոյի Ֆրանսական Անաթօլ Ֆրանս լիսէի հայերէնի դասընթացքները Մեսրոպ Աղամեանի զեկավարութեամբ եւ Մկրնիկ Չարաթօրեայ կրթական աշխատանոցը: Այսպիսով, Թարգմանչացը աշխատավայրը կը հանդիսանայ իրարու հետ գոյակցող այս երեք հաստատութիւններուն, երեք տարբեր միջավայրի ու հորիզոնի հայ մանուկներու, որոնց հաստատակաց հետաքրքրութիւնը հայերէն լեզուն է, ինքնութեան հաստատման խնդիրը:

Թարգմանչաց Դպրոցը իր կրթական հինգերորդ տարին կը բոլորէ: Արդէն վեց դասարաններ կը բանին. մանկապարտէզի ծիլէն մինչեւ նախակրթարանի երրորդ դասարանը (CE 2). վաթսուն աշակերտ կը հաշուէ. ամէն տարի, դէպի վեր, նոր դասարան մը պիտի բանայ:

Թէ անհերքելի է Թարգմանչացին դպրութեան անհրաժեշտութիւնը Իսի Լէ Մուլինոյի նման հայահոծ արուարձանի մը համար, կասկածէ վեր է, յատկապէս, Սամուէլ – Մուրատ Մխիթարեան վարժարանի փակուելէն եաք: Պարզ է, որ հայ նոր սերունդը չի կրնար միայն ցերտասանութեան ճանչցումի պայքարով անուիլ ու աճիլ, ոչ ալ հայութիւնը այս հեռանկարով գոյատեւել: Հայկականութիւնը հոգեւոր ու մշակութային ապրում է. քաղաքական պայքար կը տարուի, տնտեսական նուաճումներ ձեռք կը բերուին հոգեւորն ու մշակութայինը լրիւ կերպով ապրելու սիրոյն:

Եթէ այսօր դպրոցը գոյութիւն ունի, Իսիի համայնքը եւ Փարիզի հայութիւնը զայն կը պարտին մասնաւորապէս երեք անձերու վճռորոշ, անմոռաց աշխատանքին՝ Անարէ Սանթիինի, Զատիկ Ասլանեան եւ Վիքէն Կարապետեան: Վերջին երկուքը, սկզբնական շրջանին՝ 80–ական թուականի կէսերուն, Փարիզի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ անունով կը հետեւէին Իսիի դպրոցաշինութեան ծրագրին: Այն ժամանակ, հանդանակութիւն կը կատարուի՝ մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար ֆրանք, հողամաս մը գնելու համար, որուն պիտի կցուէր քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած երկու այլ հողամասեր: Սակայն, ատեն մը ետք, եկեղեցական իշխանութիւնը յետքայլ կ'ընէ անտեսական յանձնառութիւնը ծանր նկատելով: Կարապետեան եւ Ասլանեան դիմեր, յանուն Իսիի հայ համայնքին, ինքնագլուխ, հաստատակամ կը շարունակեն ծրագրի իրագործումը:

Երրորդը՝ Անարէ Սանթիինի, Իսիի քարտուղարն է, որուն հայանպաստ կեցուածքները բացայայտ են, այս ծրագրին պարագային ալ, ան չէ զլջած իր համբաւին: Առանց Սանթիինիին աջակցութեան ու քաջալերանքին՝ Թարգմանչացը գոյութիւն չէր ունենար: Սրամիտ, հեռատես, լարնախոհ, կրցած է վեր մնալ ներհայկական անտեղի վեճերէն ու բացառիկ առիթներ ստեղծել որ դպրոցի չինութիւնը չխափանուի:

Այսպիսով, տասը տարուան վերիվայրումներ հոգեւորն ու մշակութայինը ապրելու եւ ապրեցնելու ճիգերուն մէջ, Թարգմանչացը կը հանդիսանայ ուսումնական ամուր հաստատութիւն մը, որ կը հետապնդէ ազգային ինքնութեան պահպանումը, հայ գործակցութեան ոգիին զարգացումը, հայ մանուկներու ինքնավստահութեան ամրապնդումը, ինչպէս նաեւ՝ ազգային ինքնութեան հարցերուն նկատմամբ ազատ ու բանական մօտեցումի մը ներշնչումը:

Ներկայիս, Թարգմանչացը կը հաշուէ 180 աշակերտ, որոնց 60 տոկոսը Իսիէն եւ շրջակայքէն է, 40 տոկոսը՝ Փարիզէն: Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ 20 անձերէ, որոնց 12–ը հայ են: Ուսուցչական կազմին մէջ կան նաեւ Հայաստանէն հրաւիրուած երկու ուսուցչուհիներ, որոնք կը մասնակցին Թարգմանչացի հայագիտական ծրագրին: Ուսուցչական կազմին մէջ կան նաեւ Հայաստանէն հրաւիրուած երկու ուսուցչուհիներ, որոնք կը մասնակցին Թարգմանչացի հայագիտական ծրագրին: Միւս կողմէ, Պ. Քիրէեանի եւ Պ. Կապրաչի բերանացի զեկուցումները օրինակելի անկեղծութեամբ տուին թիւեր եւ անուններ, – ով ի՞նչ տուած է իրրեւ նուէր. ո՞ր միութիւնները ի՞նչ պիտակ կրցած են տրամադրել. գանազան ժողովներ որքա՞ն ծախքի առիթ եղած են, եւլն.: Հայ իրականութեան մէջ հաշուետուութիւնը զարգացած մարզ մը չէ: Այդ մարզը ունի իրեն յատուկ «թափանցիկութեան բարոյականութիւն», որով օժտուած չէ, ընդհանրապէս, մեր զեկավարութեան մեծամասնութիւնը: «Ֆորում»ի զեկուցումը հապճեպ, կրճատեալ, բերանացի էր (ինչ որ սովորաբար հարցականներ կը ստեղծէ թղթակիցի մը մտքին մէջ), սակայն նաեւ յստակօրէն տուաւ մանրամասնութիւններ, անուններ, թիւեր, զորս արձանագրեցի նօթերուս մէջ: Զանոնք հանրութեան չեմ փոխանցեր, պարզապէս, որովհետեւ դրաւոր, ճշդրիտ փաստաթուղթի մը բացակայութիւնը նման առիթներու, կը նշանակէ սովորաբար որ կազմակերպութիւնը դեռ որոշած չէ թէ որքան թափանցիկ ու մատչելի կ'ուզէ ըլլալ հանրութեան՝ իր պիւտճէական «խոհանոց»ին մասին: Գովելի էր բերանացի զեկուցումի անկեղծութիւնը: Ա՛լ աւելի գովելի պիտի ըլլար ճշդումը դիրքաւորումի մը որ ապագային կը ստանձնէ լիակատար հաշուետուութիւն հանրութեան: (Գովելի՝ մանաւանդ որ կազմակերպութեան յղացքը Զուիցերացի Հայերու կարելի է վերագրել, եւ Զուիցբացիներու գաղտնապահութիւնը, տնտեսական մարզին մէջ, առասպելական է...):

***

Այս թղթակցութիւնը չի միտիր մանրամասնօրէն ներկայացնել «Ֆորում»ի ժողովին բոլոր ծալքերը, որոնց մասին 40 էջ մանրագիր նօթ առած եմ: Մի քանի անգամ այնքան սեւեռած ունկնդրեցի որ անտեսեցի նօթագրութիւնը եւ ուրեմն ի վիճակի չեմ հաւատարմօրէն փոխանցելու Աւստրիոյ դեսպան Ճիւան Թալիաեանի վերլուծումը: Կ'արժէ սակայն հպանցիկ ձեւով անդրադառնալ որոշ զեկուցումներու ընթացքին արծարծուած հարցերու, որոնք յայտնօրէն կրկին ու նորէն յուզեցին ներկաները (որոնց թիւը կը տարուբերէր 54–էն 76–ի միջեւ):

Օրինակ՝ Պ. Ժան Ալթունեան խօսեցաւ հայ պիզնէսմէնն – գործավարներու ճիգերը համադրելու մասին, համաեւրոպական մակարդակի վրայ, մանաւանդ ի չահ Հայաստանի մէջ կատարուելիք ներդրումներու: Նշուեցաւ տնտեսական–տեղեկատուական նիւթերու մատչելիութեան կարեւորութիւնը, հայ գործավարներու միջեւ տեղեկութիւն փոխանակելու ճիգը՝ որուն դիւրացումը «Ֆորում»ի ենթայանձնախումբին պէտք է: Պարզուեցաւ նաեւ որ համաչխարհայնացումէն անբաժանելի տեղեկատուական – համակարգչային կառոյցին սահմանուած դերը, որուն յաճախ անդրադարձան զեկուցողներ, մանաւանդ՝ ամէնէն լաւատեսները, ապա՝ ամէնէն երիտասարդները (յաճախ՝ նոյն անձերը): Զօրաւոր է հաւատքը «Ֆորում»ի անդամներուն մէջ, զիրար ճանչնալու եւ հարցերու մասին զիրար տեղեակ պահելու կարեւորութեան մասին, – հաւատք մը որ ես կը բաժնեմ, թերեւս նոյնիսկ երբ պէտք է աւելի թերահաւատ ըլլալ: Դարերէ ի վեր Հայութեան բազմապիսի հատուածները եղած են անջատուած, զեկավարուած են վերնախաւի մը կողմէ որ նմանապէս եղած է անջատուած, զաղտնապահ, անտեղեակ, –վերնախաւ մը՝ որուն հատուածներուն միջեւ անվստահութեան հսկայ խրամատ մը գոյութիւն ունեցած է: Ձեմ կարծեր որ այդ հատուածներուն զիրար ճանչնալը, իրարու գործունէութեան մասին տեղեակ ըլլալը անպայման համագործակցութիւն պիտի ստեղծէ, ինչպէս կը թուին յուսալ «Ֆորում»ի զեկավարները: Ի վերջոյ tout comprendre c'est tout pardonner լողունդին զուգահեռ ու հակադիր, որով հայ թէ օտար անձերու եւ միութիւններու մասին կարելի է ըսել որ «ճանչնալը խորհիլ է»: Բայց եւ այնպէս, կը մնայ անդրդուելի իրականութիւն մը, – համաչխարհայնացումը հայ անդրազգի զեկավարութեան (Սփիւռքեան, Հայաստանեան, Արցախեան) պիտի պարտադրէ գոնէ իրերճանաչում եւ հաղորդակցութիւն: 1999–ի Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ գումարուած Սփիւռք – Հայաստան ժողովը քայլ մըն էր, վերնախաւի անդամները իրարու ծանօթացնելու: «Ֆորում»ը նմանօրինակ դեր մը կը թուի ստանձնել՝ Եւրոպայի մէջ: Այդ ճանաչումը կենսական է, ոչ այն պատճառաւ որ ան անպայման սահմանուած է համերաշխութիւն եւ համագործակցութիւն ստեղծելու (միամտութիւն պիտի ըլլար ատիկա ակնկալել), այլ որովհետեւ իրարու ծանօթ, իրարու չհերը, մտահոգութիւնները եւ դործելակերպը հասկցող վերնախաւ մը տարբեր ու աւելի առողջ ձեւով կը պայքարի ու կը զեկավարէ, քան տգիտութեան եւ նախապաշարումներու մթնոլորտին վճիռներ արձակող զեկավար տարր մը:

ՅԱՍՊԻԿ ԹՈՒՐԼՈՒԵԱՆ

(Շար. 3)

րումներէ եաք, զպրոցը կը կառուցուի եւ Թարգմանչաց իր դռները կը բանայ 1996-ին: Հողը՝ սեփականութիւնը կը դառնայ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ, իսկ զպրոցին չէնքը՝ սեփականութիւնը, որ զպրոցը վարող Ընկերակցութեան, 99 տարուան համար, որմէ եաք եկեղեցին ամբողջական տէրը կը դառնայ զպրոցին: Ներկայիս, զպրոցին կառավարումը կը տանի Դպրոցը Վարող Ընկերակցութիւնը, որուն զեկավարներէն կը դասնան Վ. Կարապետեան եւ Զ. Աբեղեան:

Սակայն, մէկ բան է զպրոցը չինել եւ զպրոցին այլ բան՝ զայն տնօրինելը, անոր միջուկը՝ կրթական գործը կազմակերպելը՝ որ կը նշանակէ, միանգամայն, նեթ ճակատի վրայ պայքարիլ:

- Եկամուտի աղբիւրներ որոնել, գոնէ առաջին երեք տարուան կրթական գործունէութեան ծախքերը ապահովելու համար. (յատկապէս նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ առաջին երեք տարիներուն, պետական նպաստ կարելի չէ ունենալ).
- Ճեռնհաս տնօրէն մը նշանակել, ուսուցիչներու խմբակ մը գոյացնել.
- Ծնողները համոզել, որ իրենց զաւակները արձանագրեն ու հայ համայնքին զօրակցութիւնը ձեռք ձգել.

Թէեւ Թարգմանչացի քացումը մեծ չուքով կատարուեցաւ, Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռքով, սակայն, այն խոստումները, որով նիւթական օժանդակութիւն պիտի ցուցաբերուէր, չուտով օդը կը ցնդին: Եւ տնտեսական տագնապը վրայ կը հասնի, որուն վրայ աւելնալով կրթական անհամապատասխան ծրագրի գործադրումը եւ իշխանութեան պայքարը՝ վարչութեան նախագահի ու տնօրէնութեան միջեւ, առաջին երկու տարիներուն, կը խանգարեն զպրոցին բնականոն ընթացքը:

Ընդհանրապէս, սփիւռքը զեռ չէ կրցած իր ինքնութիւնը կերտող տիպար զպրոցը սահմանել: Ինչ կը հասկնանք տիպար զպրոց ըսելով:

- սփիւռքահայ մանուկին երկլեզուութեան կրթական կարիքներու սահմանումը.
- այդ կարիքներու հիման վրայ կըրտական ծրագիր մշակել.
- կրթական ծրագրի իրագործման համար, ուսուցչական կազմի համալրումը.
- Միաժամանակ՝ վարչական մարմին մը ստեղծել որ դիտակցի կրթական պահանջներուն ու անոնց իրագործման համար նիւթական աղբիւրներ գտնէ: (Անշուշտ լաւագոյնը պիտի ըլլար, զպրոցին համար անձեռնմխելի հիմնադրամ մը գոյացնել, որուն եկամուտով ապահովուի զպրոցին տարեկան գործունէութեան ընթացիկ ծախքերու հաւասարակշռումը):

Կարելի է, հայկական իրականութեան համար, իտէալական թուի այս վերջին գտած գործընթացը, թէեւ եւրոպական կրթական հաստատութիւններու եւ նախարարութիւններու տնտեսական կառավարման ամէնէն տարրական սկզբունքներէն մէկն է: Զգսելու համար, որ զեռ կարելի է քայլ մըն ալ անդին երթալ ու տարբերանչելի սկիզբէն տնօրէնին տրամադրութեան յանձնել մէկ տարուան պիւտճէն ու պարբերաբար հաշուետուութիւն պահանջել անկէ:

Ֆրանսայի մէջ, հանրային զպրոցներու կողքին, անկախ զպրոցներ կը բանին իրենց ուրոյն կրթական ծրագրով ու դպրոցական ծրագրով: Դպրոցական ծրագիրը (projet d'école), կը ստանայ դպրոցին կրթական նպատակները ու դպրոցական համայնքը կազմող զանազան մարմիններու իրաւասութիւններն ու պարտականութիւնները: Հոգատարութեան պատասխանատուութիւնն ի նիւթական մատակարարումը ըստ կըրթական ծրագրի պահանջներուն. իսկ, տնօրէնինը՝ կրթական նպատակներուն իրագործումը, ծնողներունը՝ ուսուցիչներուն հետ գործակից երկլեզուութեան ամրապնդման համար եւ ընդհանրապէս զպրոցին նեցուկ կանգնիլ:

Սակայն, հայկական զպրոցներու իրականութիւնը, յաճախ, տարբեր պատկեր մը կը պարզէ մեր առջեւ: Տակաւին ոչ մէկ զպրոց կրցած է հայերէն – ֆրանսերէն (կամ հայերէն – անգլերէն կամ այլ լեզու) երկլեզու կրթական ծրագիր մշակել (կարելի է յիշել ԱՄՆ-ի մէջ, Ցովնան զպրոցը, ուր երկու տարիէ ի վեր նման ծրագիրը մը մշակուելու ընթացքի մէջ է Անի կարմիրեանի տնօրինութեամբ): Երկրորդ, ընդհանրապէս հոգատարութիւնն է որ կը պերիչէ զպրոցէն ներս, որուն կ'ենթարկուի տնօրէնը եւ յաճախ, կրթական կարիքներու կը զեղչուին ըստ եկամուտներու վերլուծումներուն: Դպրոցի տնօրէնի պաշտօնը՝ մտածուած, մշակուած ու տահմանուած կրթական ծրագրի վրայ չի յենիր: Թէեւ, կան լաւ կառավարուած հայկական զպրոցներ, ինչպէս օրինակի համար Լիոնի Մարգարեան - Փափազեանը ուր տնօրէնի զերիչխանութիւնը յարդուած է: Սակայն, հայերէն եւ ֆրանսերէն բաժինները համակուրմի կարիքը ունին:

Իսկ նորաստեղծ զպրոց մը ունի ճշդումներու, երազանքի մը իրականացման ցանկութեան դիմաց մանագիտական անփորձութիւնը, նիւթական դժուարութիւնները, կազմակերպչական բարդութիւններն ու հակառակութիւնները, ծնողները սիրաշահելու խնդիրը եւ հանրային կարծիքի նկատառումը:

Բարեբախտաբար, առաջին տարիներու ընկերումէն ետք Թարգմանչացը ինքզինք կը վերագտնէ եւ երկու տարիէ ի վեր, զպրոցը զարգացման իր ընականոն հունը գտած է: Վարչական կազմին գլուխը կ'անցնի Զաւիկ Աբեղեան: Ան կը ճգտի նոր էջ մը բանալ. չնորհիւ նոր նշանակուած տօրէնուհիին՝ Մարալ Գարօղլանեանին, որ կը կարողանայ իր չուրջ համախմբել ուսուցչական կազմը, կրթական ծրագրի մշակման ձեռնարկել, ծնողներու վստահութիւնը սիրաշահիլ: Այսպիսով, առաջին տարիներու աշակերտութեան անբաւարար արձանագրութիւնը զգալի աճ մը կ'արձանագրէ վերջին երկու տարիներուն երեսունէն վաթսունի հասնելով:

Նոյն միջոցին զպրոցը Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամէն ու Կիւլպէնկեան Հաստատութենէն զպրոցին թակը բարելաւելու համար նպաստ կը ստանայ: Ան կը բացուի նաեւ դէպի հայ համայնքը, իր հարկէն ներս տուն կու տայ այլ կրթական կազմակերպութիւններու:

Նոր տնօրէնուհին՝ Մարալ Գարօղլանեան, Պէյրութի՝ Սէն - Ժոզէֆ Ֆրանսական համալսարանէն, «Կրթական Գիտութիւններ» (Sciences de l'Education) մասնագիտութեամբ վկայուած է:

Այս տարի Կրթական նախարարութեան դիմում կատարուած է, որպէսզի պետութիւնը նիւթապէս յանձնառու ըլլայ Փըրանաբէնի ուսուցիչներու վարձատրութեան: Նախարարութեան քննիչներու դըրնահատանքը կրկնակի խրախուսիչ երեւոյթ է. առաջին՝ զպրոցին կրթական վարկին նկատմամբ եւ երկրորդ, նախարարութեան նեցուկը ձեռք բերելու տեսակէտէ:

Դպրոցին կրթական հեղինակութիւնը աւելի եւս պիտի ամրապնդուէր, եթէ զպրոցը կարենար անցեալէն դիզուած նիւթական բացը պոկել. բեռ մը որ արմատական լուծման կը կարօտի: Բնականաբար, օդնութեան կը կանչուին, առաջին հերթին հայ համայնքն ու կրթական պատ հաստատութիւնները: Անոնք որոնք նախանձախնդիր են հայ նոր սերունդին ինքնութեան կերտումին նպաստելու:

Թ. Զ.

ԳԱՂՈՒԹԸ ԳԱՂՈՒԹ

ՓԻՇՏԱՅԻ Քիչկելի եկեղեցի – Թանգարանին մէջ, Ցունիս 16, 17, 18-ին ներկայացուած է «Հայկական առասպել» Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հունդարիոյ հայ Ինքնավարութեան, օժանդակութեամբ զանազան կազմակերպութեանց: Ներկայացման հեղինակին նպատակը եղած է ոչ միայն 1700-ամեակի նշումը, այլեւ հոնկղար ժողովուրդին ներկայացնել Հայաստանի պատմական այն իրագործութիւնները որոնց հետեւանքով Հայաստան առաջինը ընդունած է քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօնք: Գործին հեղինակներն էին Ալեքս Ասանէսեան եւ Մոլտովա Տոմոկոշ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Ցունիս 17-ին, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ դաշնակահար Վարուժան Արսլանեան: Յաւաղցեալ տարիքը պատճառ եղած էր որ չըլլանէ մը ի վեր քաշուած կեանք մը ապրէր, թեմէն հեռու:

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

Նրբիմաց ընտրութիւն մըն էր, Սուրբ Էջմիածնայ Տօնին (Ցունիս 17) զուգադիպել՝ միջեկեղեցական հանդիսութիւնը՝ Քրիստոնէութեան 1700-ամեակին նուիրուած, որ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Սուրբ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Առաւօտեան իսկ եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ կը տիրէր աշխուժութիւն մը, ուր տեղ դրուած էին զանազան եկեղեցիներու տաղաւարները՝ Հայ եւ Ֆրանսական Առեւտրանական, Հայ եւ Ֆրանսական Կաթողիկէ, անկլիքան, յունական, սրբանկարներու (icône) եւ Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ: Նաեւ ստամոքսային մշակոյթ սիրող անկիւնը, որ ամենազործօնը կը թուէր:

Օրուան հանդիսութիւնը բաժնուած էր երկու մասերու՝ քանախօսութիւններ եւ եկեղեցական արարողութիւն: Եկեղեցւոյ կից Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ, ժամը՝ 14·30-ին սկսաւ դասախօսութիւններու շարքը օրուան չորս դասախօսներն ալ իրենց նիւթերը ներկայացուցին ֆրանսերէնով: Հայ եւ օտար ունկնդիրներու հոծ ներկայացութիւն մը ամբողջութեամբ լեցուցած էր սրահը, որ արտակարգ երեւոյթ է ընդհանրապէս դասախօսութիւններու համար: Հանդիսութեան բարի գալուստի եւ օրուան բացման խօսքը արտասանեց 1700-ամեակի յանձնախումբի անունով մէթր Յ. Վարժապետեան եւ ներկայացուց դասախօսները: Անոնցմէ առաջինն էր՝ Էքս - Ան - Փրովանսի համալսարանի հայերէնի դասախօս՝ Պր. Ռոպէր Տէր – Մերկերեան, որու նիւթն էր՝ «Հայերէն լեզուս, Այբուբեն եւ Աւետարան»: Ան իր խօսքերը սկսաւ լսելով՝ «Հայ ինքնութեան հիմքը կազմող երեք կարեւոր ազդակներն են՝ լեզուն, դիրերու գիւտը եւ Աւետարանի թարգմանութիւնը»: Բացատրեց նախաքրիստոնէութեան եւ դիրերու գիւտէն առաջուան բեղնաւոր բայց բերանացի լեզուի մասին, հանգելով դիրերու գիւտին եւ անոր հայ ժողովուրդին չնորհած անկախութեան: Այնուհետեւ երեւան եկած քացառիկ յօրինուածներու եւ թարգմանութիւններու շուրջ բացատրութիւններ տալով, ծանրացաւ Աւետարանի թարգմանութեան վրայ: Երկրորդ քանախօսն էր հետազօտութիւններու տնօրէն՝ Պր. Ռէյմոն Գէորգեան, նիւթ ունենալով՝ «Անին եւ Հայ Եկեղեցին»: Դասախօսը հակիրճ դիծերով տուաւ Անիի աշխարհագրականը եւ նախաքրիստոնէական շրջանը՝ իբր ամրոց: Ապա բացատրեց՝ Բագրատունիներու շրջանը, 961-ին Անին մայրաքաղաք հռչակումէն յետոյ անոր ունեցած՝ մշակութային, առեւտրական բարգաւաճումները, քրիստոնէութեան ազդեցութիւնները, եկեղեցի եւ իշխանութեան կապերը, եկեղեցաշինութեան, ճարտարապետութեան եւ Անիի Մայր Տաճարի մասին: Պր. Գէորգեան խօսեցաւ Սելջուքներու արշաւանքէն վերջ Զաքարեաններու բերած զարթօնքի շրջանի մասին եւ ապար Մոնղոլներու ձեռամբ Անիի վերջնական կործանումին:

Այս երկու դասախօսութիւններուն յաջորդեցին հարցումներ եւ կարճ զրուցարկ մը յետոյ ներկայացան վերջին երկու դասախօսները, որոնցմէ առաջինն էր Պր. Յաչիկ Եղմալեան «Հայ Եկեղեցւոյ Աբարողութիւնը» նիւթով: Ան իր նիւթը բաժնեց երկու գլխաւոր մասերու՝ Ա. – Առաւօտեան ժամերգութիւն, Բ. – Պատարագ: Շեշտելով թէ առաւօտեան երգեցողութիւնները մեծ մասամբ յօրինուած են Գրիգոր Նարեկացիի եւ Ներսէս Շնորհալիի կողմէ, բացատրեց «չարականի» թառական իմաստը եւ բովանդակութիւնը. ըսելով թէ անոնք զարեր շարունակ երգուած են ականջէ ականջ սորվելով, խազերու օգնութեամբ, հոս տրուաւ խազերու մասին տեղեկութիւն եւ անոնց աւելի վերջ գործածութիւնը Խաչատուր Տարօնեցիի կողմէ: Պր. Եղմալեան խօսեցաւ 18-րդ դարուն Համբարձումի Լիմոնճեանի ստեղծած հայկական նոր ձայնագրութեան մասին, յիշելով նաեւ եղիա Տնտեսեան եւ Նիկողոս Թաշճեանը: Ապա անցնելով Պատարագի բաժնին, տուաւ կենսագրականները Մակար Եկմալեանի, Կոմիտաս Վարդապետի նաեւ Վարդան Սարգսեանի, ծանօթանալու բացատրութիւններով եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագներու մասին: Դասախօսութեան այս բաժնին մէջ, մեծ հաճոյքով ունկնդրեցինք Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի մեներգիչ եւ մեներգուհիներէն, նիւթին առընչակից վարուներ: Անդրանիկ Մինասեանէ Խաչատուր Տարօնցիի «Սորհուրդ խորին»ը. Անի Եղմալեանէ Սահակ Զօրավարեցի Հայատառի «Ուրախ լեր»ը ու Նայիրա Աբրահամեանէն Գրիգոր Նարեկացիի «Հաւուն հաւուն»ը: Երեք գեղեցիկ ձայներ. նոյնքան գեղեցիկ մեկնաբանութեամբ զրաւեցին ունկնդիրները:

Օրուան վերջին դասախօսն էր Տիկին Թագուհի Սուլաճեան, որու նիւթին էր՝ «Հայկական առասպելներ, աստղագուութիւններ»: Ան սկսաւ իր խօսքերը ըսելով.- «Հայը չատ կապուած է իր կրօնքին եւ Աստուծոյ անունը ամենապարզ խօսակցութեան մէջ նոյնիսկ տեղ կը գրաւէ» եւ տուաւ օրինակներ առածներէ եւ ասացուածքներէ ու աւելցուց ըսելով թէ՝ մեր մամիկները իրենց պատմութիւնները միշտ քաղած են Աւետարանի էջերէն: Ապա Տիկին Սուլաճեան պատմեց երկու հայկական առասպելներ, հաճելի, զուարեչատական ոճով:

*
**

Երեկոյեան ժամը 17·15-ին հայ եւ օտար հաւատացեալներու բազմութիւնը լեցուցած էր Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին. մասնակցելու համար միջեկեղեցական արարողութեան: Թափօրը՝ կազմուած հայ եւ ոչ հայ բոլոր եկեղեցիներու հոգեւորականներէ «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց եկեղեցին ներս չըրջապատուած երիտասարդներով: Էքիւմենիք արարողութեան բացումը կատարեց Հարաւային Ֆրանսայի հայրապետական պատուիրակի Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեան: Ան յանուն 1700-ամեակի յանձնախումբի եւ Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան չնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ ներկայ հոգեւորականներու, բացատրեց Քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստանէն ներս: Այնուհետեւ ներկայ բոլոր հոգեւորականները մի առ մի կարդացին Ս. Գիրքէն էջեր կամ աղօթքներ, իսկ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Յաչիկ Եղմալեանի, անդամ մը եւս տպաւորեց հաւատացեալները իր ներդաշնակ երգեցողութեամբ, մերթ ընդ մերթ մեկնաբանելով «Քրիստոս ի մէջ», «Օրհնեալ է Աստուած», «Հոգի Աստուծոյ», «Տէր Ողորմեա», «Հայր Մեր», «Մաղթերդ Հայրապետական»ը: Երիտասարդներու կողմէ արտասանուեցան մաղթանքներ զոյս կոչած էին «Ցոյսի աղօթք»: Իսկ ներկաները միաբերան արտասանեցին «Հաւատք» եւ «Հայր Մեր»ը Ֆրանսերէնով: Եկեղեցական արարողութեան ամբողջութիւնը սփռուեցաւ «Ռատիօ Տիալոգ»էն, որ Մարսէյլի միջեկեղեցական Ռատիօկայանն է:

Հոգեւորական դասը եւ ներկայ ժողովուրդը առաջնորդուեցան Ս. Զրբաչեան սրահը եւ հիւրասիրուեցան ճոխ սեղաններու չուրջ: Հոս Տարօն Եպիսկոպոս իր չնորհաւորական խօսքը արտասանեց 1700-ամեակի յանձնախումբին եւ ի մասնաւորի այս հանդիսութեան պատասխանատու Պր. Մխէլ Կեւիկեանի:

Կարգ մը թերութիւններով հանդերձ մեծ ջանքերով եւ խնամքով պատրաստուած հանդիսութիւն մըն էր, ուր հակառակ անոր որ թէ՛ սրահը եւ թէ՛ եկեղեցին լեցուն էին, բացակայ էր զաղութը...

ԱՆԻ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

LIVRES REÇUS

L'EGLISE
FACE AUX GRANDS DEFIS

ARAM I, Catholicos de Cilicie

Catholicossat Arménien de Cilicie,
Antélias-Liban, 2001

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Մելքոն Կիւրճեան 1000 ֆրանք:

*
**

ԱՆԹՈՆԻ. Տոքթոր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիչեան 1000 Ֆր.:

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.

Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS
POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil

MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)

Enseignement de l'arménien : Langue — Culture — Civilisation — Religion

Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

●

Ա Ր Ջ Ա Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879–ին
Մանկապարտէզի բաժին, 3 դասարան:
Նախակրթարանի բաժին, 5 դասարան
(Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 դասարան
(Sous Contrat d'Association)
Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման ծրագիր:
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԻԼԻ.

Տիկին Ժաքլին Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Մխալեանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Բէրիթ եւ զաւակը, Խաչատուրեան ընտանիք, Այրի Տիկին Մոնթէ Լէօնէ, Թիւթիւնճեան, Փափազեան եւ Տիմմճեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, Կիրակի Յուլիս 8-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ աղգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ (ԿԱՍԹՈՆ) ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի պիտութիւն աղբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր·
15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝
Յ ո ւ լ ի ս 1 0

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի բարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Ա.թեոս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ **06 76 48 58 73**

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **SOIREE DANSANTE**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «G a ï d z a g' s»**

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE

organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

AU PROFIT DE L'ARMENIE

Vendredi 7 décembre

UGAB — JEUNES
Paris - IDF

DINER ORIENTAL
le samedi 7 juillet à 20h
l'UGAB - Jeunes fête le début des vacances avec ses amis

DINER ORIENTAL

Apéritif, vin et café compris
suivi d'un karaoké et d'une soirée musicale

Réservation obligatoire
au **06 62 72 37 76** (Sévane)
Prix: 150 F (-16 ans: 110 F)

organisé
par le **Comité des Jeunes de l'UGAB Paris-IDF**
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro: Courcelles)

(Շար· Ա· էջէն)

ալ, զոր չուզեր առանձնել: Վախ վայ նաեւ որ այս վաճառումը պատճառ ըլլայ որ Ալքմէկ «արտազաղթէ» եւ Ֆրանսա ալ եւս միայն ռազմավիտական եւ հետաքրքրական գործունէութեան տեղ տայ: Ձիւրիւք կը մերժէ այս մեկնաբանութիւնը եւ կը պնդէ որ այս որոշումը կ'ամրապնդէ Ալքմէկ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ծրնունդ տուին «Մահմետական Ծէսի Ֆրանսական Տարհուրդ»ի մը, որ պաշտօնական խոսակից կը դառնայ Պետութեան: Այս Տարհուրդը, 1901 Յուլիս 1-ի հիման վրայ, միութիւն մը պիտի ըլլայ, պաշտօնական խոսակիցի իր հանդամանքէն զատ, պիտի ապահովէ հեռաւեսիլի մշակութային յայտապիրը, տօնակատարութեանց կազմակերպումը, խմամներու պատրաստութիւնը եւ ներկայացուցչի մը ընտրութիւնը Ամանորեան մաղթանքներու համար էլիզէ:

«ՄՈՆԴ»Ը գնեց «Գուռիէ էնթէրթասիոնալ» չարաթաթերթը, որ եմսոական գետնի վրայ ալ լաւ վիճակի մէջ էր (2,4 միլիոն շահ, 2000–ին):

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կաղոյա Մաչէ Մարսէյլ Սչն – Թերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր· Սեդրակ Սամուէլեանի, Սամուէլեան, Թէզկէկէլ, Ասէրաֆ ընտանիքներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր՝ Տիկին Ազատուհիի Սամուէլեանի մահուան առթիւ եւ իր յիշատակին 250 Ֆր· կը նուիրէ հայատակ մեկամսեայ դասընթացքներէ:

ՅՈՒԼԻՍ 25 – ՕԳՈՍՏՈՍ 21, 2001

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ Խ· ԱԲՈՎԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ «ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Յուլիսի 25-էն հրաւիրում է Սփիւռքահայ վարժարանների ուսուցիչներին երեւան՝ վերապատրաստութեան հայագիտական մէկամսեայ դասընթացքների:

Տասը տարուայ ընդմիջումէն յետոյ սա երկրորդ փորձն է: Անցեալ տարի մեր կեդրոնում որակաւորուեցին 13 երկրներէն ժամանած հայ ուսուցիչներ:

Այս տարի դասընթացքները կ'ընթանան երեք փուլերով՝ նախակրթարանների ուսուցիչների, միջին կարգի դասարաններում աշխատող ուսուցիչների եւ երկրորդական (աւագ) վարժարանների ուսուցիչների համար առանձնացուած ծրագրերով:

Ուսումնական – առարկայական ցանկերը մշակուել են Սփիւռքահայ ուսուցիչների Ա· համագումարի (Նիս, 1996) պահանջներին համապատասխան եւ հաստատուել են 2000 թ. ՀՀ ԿԳ նախարարութեան կոլեգիայի նիստին:

Վերապատրաստութիւնն ընթանում է արեւմտահայերէն գրական լեզուով: Պարսկահայերի համար վերապատրաստութիւնն իրականացուում է արեւելահայերէնի հիմունքներով: Գործածական գրութիւնը բոլոր դէպքերում մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է:

Դասընթացքներ են նախատեսուում նաեւ (յետխորհրդային ԱՊՀ երկրների) ուսուցիչների համար, որոնց համար նախարարութիւնը նոյնպէս մշակել է առանձին վերապատրաստութեան ծրագիր:

Մասնագէտներին հրաւիրում ենք պայմանագրային սկզբունքով՝ ներգրաւելով Հայաստանի եւ Սփիւռքի բարձրակարգ դիտնականներին ու մանկավարժներ:

Ամառնային դասընթացքն անվճար է ուսուցիչների համար:

Ժամավճարները եւ հանգստեան օրերին կազմակերպուող պտոյտները Հայաստանի մէջ հոգում են ԿԳ նախարարութիւնը (պետապատուէր) եւ Լոս – Անճելըսի «Պոլսահայ Մխիթարեան» կազմակերպութիւնը:

Դէպի Երեւան եւ հակադարձ ուղղութեան ծախքերը եւ Հայաստանում կեցութիւնը լրացում են ժամանած ուսուցիչների կամ նրանց աջակցող վարժարանների կեդրոնն առաջարկում է Երեւանի Պետական Համալսարանի յարմարաւէտ եւ խիստ մատչելի հիւրատունը: Հայաստանի Քրիստոնէացման 1700–ամեակի առթիւ դասընթացքներին զուգահեռ կ'իրականացուի մշակութային հարուստ ծրագիր:

Այս տարուայ գարնան ու ամրան ՀՀ Արտաքին գործերի նախարարութիւնը ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան առաջարկով համապատասխան յանձնարարականներ է իջեցրել արտասահմանեան մեր դեսպաններին եւ հոդեւոր թեմական կառոյցներին՝ համալրելու համար ուսուցչական խմբերը:

Յատեր կարելի է ներկայացնել ինչպէս Արտաքին գործերի նախարարութիւն, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան Սփիւռքի բաժին (վարիչ՝ Պր. Եուրի Նաւոյեան):

Հեռաձայն. –
(374 1) 589.619 — (374 1) 581.391
e-mail : yurinavoyan@yahoo.com

Այնպէս էլ՝ ուղղակի «Սփիւռք» պատասխանատու կեդրոն:

Կեդրոնի հասցէն. –
Souren Danielyan
13 Alex Manoogian Str.,
375070, Yerevan, Armenia Rep.
Tél.: (374 1) 555.830 — (374 1) 617.724
e-mail : spyurksd@netsys.am

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 6
VENDREDI
6 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Ամերիկա : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՇԱԲԱԹ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·204 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·204

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդին կապուած Ցեղապաշտութեան եւ անհանդուրժողութեան դէմ պայքարի յանձնախումբը վերջերս հրատարակած է 2001–ի տեղեկագիրը ուր 24 էջ յատկացուած է Թուրքիոյ եւ քրտական հարցին: Այդ էջերուն մէջ բաւական սուր քննադատութիւններ ուղղուած են Անգարայի, յատկապէս մարդկային իրաւունքներու, դաշափարի, արտայայտութեան, կրօնքի ազատութեան եւ բազմամշակութայնութեան մարզերուն մէջ: Տեղեկագիրը քննադատութեան թիրախ դրած է Թուրքիոյ Սահմանադրութիւնն ալ որուն կարգ մը յօդուածները դեռին կը սրամադրեն ճնշումներու:

Այս մասին կը յիշուի օրինակ, թէ Թուրքիոյ մէջ Հայերը 19, Հրեաները 2, Յոյները 26(?) դպրոց ունին, իսկ Լազաներ դաշնագրէն դուրս մնացած ժողովուրդներու լեզուական եւ մշակութային իրաւունքներու ճանաչումը կ'արգիլուի Սահմանադրութեան թիւ 42 յօդուածով: Տեղեկագիրը կը չեշտէ թէ այդ լեզուները պէտք չէ արգիլուին· բան մը որ չի նշանակեր թէ դպրոցներու պաշտօնական լեզուն թրքերէնը պիտի չըլլայ:

Նկատի ունենալով Թուրքիոյ հարաւ եւ հարաւ–արեւելեան չրջաններուն մէջ մղուած պատերազմին ծանր հետեւանքները, տեղեկագրին հեղինակները որպէս կայութեան դարման, կը թելադրեն երկրին մէջ մշակութային եւ լեզուական բազմատարրութեան տեղ տալ, երաշխաւորել անոր անարգել գոյութիւնը: Տեղեկագրին հեղինակները գոհունակութիւն կը յայտնեն պինեալ բախումներու դադրին մէջ վերջին չորս ամիսներուն համար ու այդ վիճակը առիթ կը նկատեն ընկերային ու տնտեսական վերակազմակերպումի: Այդ չրջանակին մէջ նեցուկ կը կանգնին հարաւ–արեւելեան չրջանները դաղթած բազմութիւնները հոն վերադարձնելու թուրք իշխանութիւններու ճիգերուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ Պատմութեան եւ լեզուներու հիմնարկի հրատարակչականը (Թէթաւ) լոյս ընծայած է «Հայկական հարցին մասին ուսումնասիրութիւններ» հատորը որ կ'ամփոփէ նիւթին մասին ինչ յօդուածներ: Խմբագրական գործը կատարած է Իրհան Աֆեոնճու: Ան գրած է նաեւ հատորին յառաջաբանը ուր իրենց կամ խակալ կարծիքներուն պատճառով խստիւ քննադատուած են Հ. Պէրքթայ եւ Թ. Աքչամ որոնք ցեղասպանութեան նիւթին մէջ լայնախոհ եւ թրքական պաշտօնական թեզին հակադրուող կեցուածքներու տէր կը նկատուին ընդհանրապէս: Աւելորդ է, թերեւս, նշել որ հատորին նախաբանին մէջ խմբագիրը կ'ըսէ· «Ցատկապէս 1878-ին յաջորդող դէպքերը եթէ ուշադրութեամբ նկատի առնուին, պիտի հասկըցուի թէ 1915–ի պարտադիր աքսորը որ Հայերու կողմէ միշտ աշխարհի օրակարգին վրայ կը պահուի, իրենց ներկայացուցած ձեւով տեղի ունեցած չէ»:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ Փարիզ հասաւ, Յուլիս 5–ին, պիտի անցնի նաեւ Գերմանիա, բայց, հրաժարեցաւ Պելժիայէն: Բաւական նեղ կացութեան մատնուած է, որովհետեւ «նպատակակէտով սպանութիւն»ներու քաղաքականութիւնը, զոր Իսրայէլ որոչեց կիրարկել, բուռն կերպով քննադատուեցաւ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ: Հակառակ այս մթնոլորտին, Ֆրանսա որոշած է պետական պատիւներով ընդունիլ Իսրայէլի վարչապետը: Շարոնի առաջին արցելութիւնն է Եւրոպա եւ յոյս ունի որ պիտի կարենայ համոզել Ֆրանսան, որ ճնշում բանեցնէ Պելժիոյ վրայ, այս վերջինը հրաժարեցնելու համար Շարոնի դէմ դատէն (Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդերը): Ամէն պարագայի մէջ, հակառակ եւրոպական ընդդիմութեան, Ա. Շարոնի ապահովութեան դրաւենեակին զանազան անդամները, չորս ժամերու վիճաբանութենէ ետք, որոշած են ոչ միայն չարունակել, այլեւ աստիճանացնել թիրախ ունեցող սպանութիւնները պաղեստինցի պետականներու կամ ղեկավարներու դէմ:

ՇԻՐԱՔԻ եւ ընտանեկան պարապանութեան ճամբորդութիւններու (Մօրիս կղզի, Ճափոն եւ Միացեալ – Նահանգներ) վճարումը հնչուն դրամով կը չարունակէ պղտորել Էլիզէի երկինքը: Պէտք է ըսել որ տրուած յայտարարական եւ հակասական բացատրութիւնները չկրցան հարցին յստակացման: Ի վերջոյ, Էլիզէ կը պնդէ որ 2 միլիոն 400 հազարի գումարին աղբիւրը «յատուկ հիմնադրամ»ն է, բայց, համոզիչ չէ քանի այդ չրջանին 1992 – 1995 Շիրաք վարչապետ էր: «Յատուկ հիմնադրամ» դոյութիւն ունի 1946–էն ի վեր եւ գործադրութեան հրովարտակին ալ հրապարակուած է 1947–ին: Ե. Հանրապետութիւնը ոչինչ փոխած է: 2001–ի համար այդ հիմնադրամը կը հասնի 393 միլիոն 700 հազար Ֆրանքի, ինչպէս էր 2000–ին: 196,4 միլիոնը սահմանուած է դաշնի սպառազինութեանց: Մնացեալ 200 միլիոնը նախարարապետին տրամադրութեան տակ են: Այս գումարին բաշխումը յստակ չէ, բայց, կը վերաբերի պարգեւներու, Մաթինեոնի մատակարարութեան եւ Էլիզէն: Ժոսփէն դիմում մը կատարած է Հաշուեքննիչ Ատեանի նախագահին որպէսզի մինչեւ տարեվերջ իրեն յանձնէ տեղեկագիր մը այդ հիմնադրամին մասին:

ՇԻՐԱՔԻ եւ ընտանեկան պարապանութեան ճամբորդութիւններու (Մօրիս կղզի, Ճափոն եւ Միացեալ – Նահանգներ) վճարումը հնչուն դրամով կը չարունակէ պղտորել Էլիզէի երկինքը: Պէտք է ըսել որ տրուած յայտարարական եւ հակասական բացատրութիւնները չկրցան հարցին յստակացման: Ի վերջոյ, Էլիզէ կը պնդէ որ 2 միլիոն 400 հազարի գումարին աղբիւրը «յատուկ հիմնադրամ»ն է, բայց, համոզիչ չէ քանի այդ չրջանին 1992 – 1995 Շիրաք վարչապետ էր: «Յատուկ հիմնադրամ» դոյութիւն ունի 1946–էն ի վեր եւ գործադրութեան հրովարտակին ալ հրապարակուած է 1947–ին: Ե. Հանրապետութիւնը ոչինչ փոխած է: 2001–ի համար այդ հիմնադրամը կը հասնի 393 միլիոն 700 հազար Ֆրանքի, ինչպէս էր 2000–ին: 196,4 միլիոնը սահմանուած է դաշնի սպառազինութեանց: Մնացեալ 200 միլիոնը նախարարապետին տրամադրութեան տակ են: Այս գումարին բաշխումը յստակ չէ, բայց, կը վերաբերի պարգեւներու, Մաթինեոնի մատակարարութեան եւ Էլիզէն: Ժոսփէն դիմում մը կատարած է Հաշուեքննիչ Ատեանի նախագահին որպէսզի մինչեւ տարեվերջ իրեն յանձնէ տեղեկագիր մը այդ հիմնադրամին մասին:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՑի Ազգրիմ քաղաքին մէջ, 19–ամեայ կաթողիկէ մը սպանուած է թողքակաչ կէս պինուրական կազմակերպութեան մը կողմէ: Սին Ֆէյնը (ԻՐԱ-ի քաղաքական ճիւղը) կրօնական քնոյթ ունեցող սպանութիւն որակած է արարքը, որ նոր լարուածութիւն ստեղծած է չրջանին մէջ:

ԱՐԺԱՆԹինի դաշնակցային դատաւորը ամբաստանած է նախկին նախագահը՝ Գարլոս Մենէմ մեղսակցութեան յանգանքով կաչառակերութեան հարցի մը մէջ, որ կը վերաբերի զէնքի ապօրինի վաճառքի Խրուաթիոյ եւ Էքուատորի (1991–էն 1995): Բանտարկութեան հրահանգն ալ տրուած էր, բայց, տարիքի բերմամբ տունը կը մնար հսկողութեան տակ: Մենէմ 5-էն 10 տարի բանտարկութեան կրնայ դատապարտուիլ:

ԻՏԱԼԻՈՑ ծովային ուժերը, Գալապրիոյ բացը, նաւու մը օդնութեան հասած են Յուլիս 3–էն 4–ի գիշերը: Նաւը 650 գաղթի ճամբորդներ կը փոխադրէր, մեծ մասամբ Թուրք, Քիւրտ եւ Իրաքցի:

ՓԱՐԻԶի դերարդիական հիւանդանոցը՝ Ժորժ Փոնպիտու կրկին թիրախն է քննադատութիւններու, քանի չաբաթ. վերջէն կին մը եւս մեռած է լեժիոնէլղ, հակառակ անոր որ գարնան եղած քննութիւնները հաստատած էին որ Լուրի խողովակները այլեւս ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնէին: Տնօրէնը ցաւ կը յայտնէ եւ կը խոստովանի որ այս «միջադէպը ծանր հարուած մըն է», բայց, բնական կը գտնէ որ դերարդիական հիւանդանոց մը, սկզբնական չրջանին մանաւանդ, նման հարցեր ունենայ:

ԺԱՆ – ԿՐԻՍԹՈՖ ՄԻԹԵՐԱՆ կրկին քննութեան տակ առնուեցաւ Անկոլայի ծախսած զէնքերու կապակցութեամբ: Միթերանի անդրանիկ զաւակը կը հետապնդուի նաեւ «ազդեցութեան չահատակութեան եւ ընկերային ինչքերու չահագործման» մեղադրանքով:

ՏՈՒՊՈՒԼԵԻ 154–ի չախչախումէն ետք, հրովարտակով Պուտին ազգային սուգ հռչակեց Յուլիս 5–ի օրուան համար ի յիշատակ 144 զոհերուն: Այս յաճախակի արկածները կը վերագրուին հնամաչ օդանաւերու գործածութեան: Զոհերու ընտանիքները հատուցում պիտի ստանան, մարդ գլուխ 3000 Ֆրանք համեմատութեամբ:

ՊԵԼԺԻԱ, Յուլիս 1–էն ի վեր, կ'ապահովէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը եւ մտադիր է յառաջացնելու Եւրոպական Միութեան հիմնարկներու արդիականացումը: Կ'առաջարկէ «երրորդ ուղի» մը դաչնակցային դրութեան կողմնակիցներուն եւ «պետութիւն – ազգ» զադափարը պաշտպանողներու մէջեղ: Նկատի կ'առնուի որ ընդհանուր անտարբերութիւն մը կը տիրէ Եւրոպայ չահագրգռող հարցերու նկատմամբ: «Լը Սուար»ի հրատարակած հարցախոյզ մը կը պարզուի որ Պելժիացիներու 40% չի գիտեր որ Եւրոպական Միութեան ներկայ նախագահը Պելժիան է: Եւրոպացիներու 41%–ը ոչ մէկ լուր ունի Նիսի պայմանագրէն, 78%–ը լատատեղեակ չէ Եւրոպայի ընդլայնման հարցէն եւ 59%–ն ալ մեծ բան չի գիտեր Եւրոյի մասին:

ԼԵՀԱՍՏԱՆի Արդարադատութեան նախարարը՝ Քաչնակի պաշտօնազրկուեցաւ: Կը նկատուէր որպէս այն անձը որ պատերազմ յայտարարած է մաֆիային եւ հրապարակը պիտի մաքրէ: Նոր կուսակցութիւն մը հիմնած էր՝ Իրաւունք եւ Արդարութիւն:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՎՈՒԱՆԷ, Յուլիս 4–ին, վերջին անգամ մասնակցեցաւ Նախարարաց Խորհուրդի նիստին, որպէս նախարար Շրջապատի: Այլեւս պիտի նըւիրուի կանաչներու կուսակցութեան աշխատանքներուն եւ երեսփոխանական ընտրութեանց պատրաստութեան:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ աջը ինքնաքննադատութեան ձեռնարկած էր առջի օր (Յուլիս 4) քննելու համար թաղապետական ընտրութեան իր ձախողութեան պատճառները: Կազմակերպիչներն էին ՍթեֆանԷնի (ԷՒ – Փէ – ԷՒ), Կոզակէն (ՏԷ – Էլ), Լըլուշ (ԷՒ – Փէ – ԷՒ) եւ Տոմինաթի (ՏԷ – Էլ): Կեդրոնէն ոչ մէկը ներկայ եղած է:

ՅՈՒՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Յուլիս 4 / 5)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ· 27–ի դատավարութեան Յուլիս 4–ի նիստին դիմաւոր ամբաստանեալ Ն· Յունանեան պատասխանելով մեղադրողին հարցումներուն, ըսած է թէ կատարուած սխալին դրդիչը Հայաստանի չանգուածային պետական իչխանութիւնն է, իսկ համախոհը՝ հայ ժողովուրդը: Ան ըսած է նաեւ թէ արարքին կազմակերպիչը ինք եղած է:

Մեղադրող կողմէն Արմէն Ցարութիւնեան դիտել տուած է թէ Ն· Յունանեան զանազան անդամներ փորձած է խուսափել մեղադրանքին իսկական ծանրութենէն ու վիրաւորական արտայայտութիւններ ուղղած է քննիչ մարմնին, մեղադրողներու հասցէին:

*
**

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

ՂՀՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան, Յուլիս 4–ին ընդունելով Ղարաբաղի, Աբխազիոյ, Հարաւային Օսկեթիայի եւ Մոլտովայի Պրաքէն գործերու նախարարները որոնք կորչոտկացական հանդիպում մը ունեցած են Սեւափանակերտի մէջ, կրկնած է թէ իրենց նախընտրութիւնը խաղաղ բանակցութիւններով լուծում մըն է: Նախագահը գոհունակութիւն յայտնած է որ հանդիպեալութիւններու միջեւ չփումները պիտի շարունակուին 2000 Նոյեմբերի համանախընտրութիւնը հետզհետէ իրականութիւն կը դառնայ: Սահմանակերտի հանդիպումէն եռք չորս հանրապետութիւններու Արտաքին գործերու նախարարները միասնական յայտարարութիւն մը ստորագրած են:

*
**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՕՐԸ

Յուլիս 4–ին երկրորդ անգամ ըլլալով նշած է Ազգային գրադարանին օրը, նանակութեամբ՝ երեսփոխանութիւններու, նախարարներու, մտաւորականներու: 1919–ին, առաջին հանրապետութեան օրով հիմնուած հաստատութեան տնօրէնը Գաւիթ Սարգսեան ողջունելով ներկաները, ըսած է թէ գրադարանը հայերէն գրքի ամենէն մեծ եւ հարուստ պահեստարանն է: Հազուագիւտ հրատարակութիւններու հաւաքածոյին մէջ ամենէն հին նմոյշը 1512–ի Պարզատումարն է որ տըպուած է հայ առաջին տպագրիչ Յակոբ Մեղապարի կողմէ, Վենետիկ: Հոն կը պահուին նաեւ 1513–ին անոր կողմէ հրատարակուած Ուրբաթագիրքը եւ Տաղարանը:

Այսօր գրադարանը ունի 6·400·000 առանձ գիրք, չուրջ 30 հազար ընթերցող, 50 հոգինոց 14 ընթերցասրահ: Կը գործակցի բազմաթիւ երկիրներու գրադարաններուն, մշակութային հաստատութիւններու հետ:

ՅԱՐՋԱԿՈՒՄ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ՋՕՐՔԵՐՈՒ ՊԱՀԵՍՏԱՆՈՑԻՆ ՎՐԱՑ

Յուլիս 2–ի կանուխ ժամերուն գինեալ խումբ մը յարձակում գործած է Գալապիտիւ գիւղին գինամթերքի պահեստանոցին վրայ: Վիրաւորուած են պահակ մը եւ սպայ մը: Զինեալները ներքին գործերու գինուորներուն հետ փոխհրաձգութեան ունենալէ եռք, յաջողած խոյս տալ ու պահուըտիլ:

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՓՈՐՈՒՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Կ՚արժէ անդրադառնալ նաեւ Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանի փոխ–տնօրէն Կարապետ Տաքէսեանի օրինակելի ջեկուցումին: Թիւերով օժտուած, յստակ, լաւ տրամաբանուած իր ջեկուցումը պարզեց թէ՛ յոռետեսութեան, թէ՛ ալ պայմանաւորուած լաւատեսութեան հիմքերը: Ինչպէ՞ս կարելի է Եւրոպայի հիւրընկալ երկիրներուն մէջ պահպանել հայ ինքնութեան ծալքերը, հարց տուաւ Տաքէսեան: Որոշ միաւորներ, օրինակ՝ լեզուն, չեն դիմանար: Գաղթական ըմբռիւրքներու մէջ երրորդ սերունդի մին 3–5%–ը մայրենի լեզուն գիտէ: 75 տարուան ընթացքին, վիճակագրութիւնը ցոյց կու տայ թէ ա՛յդ է կորուստի ընթացքը: Նմանապէս, նոր երեք սերունդներու անցքը կը նշէ խառն ամուսնութիւններու ծաւալում, մինչեւ որ մեծամասնութիւն դառնան անոնք: Հակառակ այս տխուր, ծանրակշիռ վիճակագրութիւններուն, Տաքէսեան համոզուած է որ համայնքի գուրգուրանքին ենթակայ ղպրոցը ազգային ինքնութեան փոխանցումի համար ազդու կառոյց մըն է, կռուան մը, որուն լաւ կամ դէշ վիճակներն ալ կը մարմնացնեն «համայնքին էութիւնը»: Անչուշտ Մելգոնեանի համայնքը ներկայիս համայն Հայութիւնն է, հոն կ՚ուսանին ոչ միայն Լիբանանէն եւ Իրանէն, այլ նաեւ Թուրքիայէն եւ Պուլկարիայէն, Արցախէն եւ Հայաստանէն, Ճունաստանէն եւ Ալպանիայէն եկող հայ պատանիներ, եւ ղպրոցը իր բազմաթիւ փայլուն յաջողութիւններու կողքին կը դիմագրաւէ հայկական այլազան կենցաղներու ստեղծած դժուարութիւնները: Համաշխարհայնացումը եւ անոր պարփակին մէջ զարգացող նոր ազիւքացումը նմանօրինակ մէկվտեղումի վիճակներ պիտի ստեղծեն ուրիշ հայ ղպրոցներու համար, ապա հայ կազմակերպութիւններու համար ալ: Ամէն տեղ պիտի ապրուի, արեւելահայերէնի, արեւմտահայերէնի հարցի կողքին, բարքերու, կենցաղի, հասկացողութիւններու տարբերութեանց թնճուկը: Դժուար հարցեր, որոնցմէ ոչ Մելգոնեանը, ոչ «Ֆորում»ը, ոչ ալ միւս պատասխանատու ազգային կառոյցները կրնան խուսափիլ:

Նիքոլա Դաւիթեան ներկայացուց համակարգչային միջոցներով հայերէն ուսուցանելու ծրագիր մը: Այս մօտեցումը distance-learning կը կոչուի Ամերիկայի մէջ, հայերէնով պիտի ըլլար «հեռուսում» կամ «հեռակրթութիւն»: Մեթոտ մը, որ էլեկտրոնական միջոցներ կը գործածէ –հեռաձայն, պատառ, համակարգիչ–, բազմապիսի նիւթեր ուսուցանելու համար: «Ֆորում»ը արդէն կապեր մշակած է համաեւրոպական կազմակերպութեանց հետ, նաեւ՝ Հայաստանի Ամերիկեանին Համալսարանին հետ: Առաջին տարին 4–5 համայնքներէ 20–30 աշակերտներով պիտի զբաղի, ոչ մանուկներով, այլ հասունցած անձերով, որոնք սովորաբար նման մեթոտներու գիտակից յաճախորդներն են:

Այս ծրագիրը խանդավառեց եւ յուզեց շատեր, առիթ տուաւ նոր հարցումներու: Օրինակ, հայերէնի ո՞ր տարբերակը պէտք է ուսուցանուի: Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանին մասնակցութիւնը արդէն իսկ չերաշխաւորե՞ր արեւելահայերէնի գերակայութիւնը, ելն: Հետաքրքրական էր Գերմանիա (Տիւսպըրկի Մերքաթոր թէքնիք համալսարանին մէջ) ուսանող 27–ամեայ Լիբանահայ Մինաս Աւագեանի հակազդումը: Այս երիտասարդը, որ համալսարանի ուսանողութեան բերած իր ծառայութեան համար, ապա նաեւ համակարգչային հարցերու մէջ իր հմտութեան համար՝ մըրցանակի արժանացած է վերջերս, նախ հաստատեց, որ եթէ հարցը հայկական ինքնութիւնը պահպանելու հարց է, ապա Հայոց պատմութեան ծանօթ ըլլալը նոյնքան ազդու է իրրեւ ազդակ ու գործօն, որքան հայերէն լեզու գիտնալը: Ինք Լիբանահայ է, հայերէն գիտէ, սակայն իր կարծիքով Հայոց պատմութեան ճանաչումը եղած է զինք ոգեւորող, նաեւ ընդվզեցնող մասնիկը իր ազգային գիտակցութեան: Արդեօք հեռակրթութեամբ հայերէն լեզու դասաւանդելը (եւ պէտք է յիշել որ դժուարին աշխատանք է անկատար հայերէնի մը տիրապետելն իսկ) իսկապէ՞ս աւելի արդիւնաւէտ պիտի ըլլար, քան Հայոց պատմութիւն դասաւանդելը (նուազ դժուար, իր կարծիքով, բայց նոյնքան եւ աւելի՛ արդիւնաւէտ):

Ապա Նիքոլա Դաւիթեան կրկին ջեկուցեց, այս անգամ «Ֆորում»ի Պրիւսէլեան տեղեկատուական գրասենեակի գործունէութեան մասին, – այս գործունէութեան առաջին հանդրուանը պիտի ըլլայ «Ֆորում»ի անդամներ եւ ուրիչ հետաքրքրուած Հայեր տեղեակ պահել Եւրոպական Միութեան գործունէութեան եւ ծրագիրներուն, ապա նաեւ առոնց առթած կարելիութիւններու մասին նախաքայլը՝ համաեւրոպական հայ ցանցի մը ստեղծումին, համակարգչային միջոցներով: Անշուշտ աւելի աւանդական, տպագրական ցանցը կը ստեղծուի մամուլին կողմէ: Զեխիայի մայրաքաղաք Փրակայէն եկած էր Յակոբ Աատարեան, խմբագիր Օրեր պարբերաթերթին: Ան ընդգծեց հայերէն լեզուով հաղորդակցութեան կարեւորութիւնը, գաղթական Արեւելահայերու մօտ «թոյլ համայնքային կառոյցներու» գոյութիւնը (յաճախ՝ չգոյութիւնը), հայերէնի կարեւորութեան անգիտացումը, զանգուածին մօտ: Թերթը միջոց մըն է, մանաւանդ հոն ուր դպրոց չկայ, լեզուն պահելու եւ առաջին սերունդը հայերէնին եւ հայութեան կապելու, սակայն աւելի համապարփակ «լեզուամտածողութեան» կարիքը չատ զգալի է, եզրակացուց Պ. Աատարեան:

***

«Ֆորում»ի ժողովը բաւական ժամանակ յատկացուցած էր կարեւոր երեւոյթներու եւ հարցերու նուիրուած լուրջ, մտաւորական մակարդակի զեկուցումներու: Զանոնք ծրագրելու եւ վարելու պատասխանատուութիւնը վստահուած էր Պոխումի համալսարանին (Գերմանիա) կից Ցեղասպանութեան Ուսումնասիրութեան Հիմնարկի հիմնադիր եւ վարիչ տոքթ. Միհրան Տապաղին, որ վարեց յայտագրի այս բաժինը եւ անձամբ ներկայացուց Ցեղասպանութեան ուրացումի հարցը: Հմուտ եւ մանրամասն վերլուծումով մը ան ցոյց տուաւ որ սպանդի ուրացումի հիմքը դրուած էր 1916–ին, երբ ան դեռ չէր իսկ աւարտած: Իր զեկուցումը, եւ մի քանի ուրիշներ, թերեւս պէտք է հրատարակուին իբր առանձին յօդուածներ կամ պրակներ, մամլոյ մէջ կամ «Ֆորում»ի կողմէ: Հոս նպատակս չի կրնար ըլլալ ամփոփել՝ 1916–էն մինչեւ Թանէր Աքչամ երկարող ժամանակի ընթացքին յարուցուած հարցերու այն վերլուծումը, զոր ներկայացուց տոքթ. Տապաղ: Իր միտք բանին այն էր, որ «Ի՞նչ պէտք է ընել» Ցեղասպանութեան ճանաչումին ի խընդիր հարցումը յաճախ կը վերածուի «իբր թէ» գործնական հարցադրումի մը, որ մտածուած չէ, մեզ կ՚առաջնորդէ բուեռացնող բազմապիսի մօտեցումներու, Թուրքիոյ հետ ամէն յարաբերութեան մերժումի բեւեռէն մինչեւ այսպէս կոչուած տիալոգի հակադիր բեւեռը–: Այս երկրորդը կը յարաբերացնէ Ցեղասպանութիւնը, զայն զիջումի առարկայ կ՚ընէ, կը թելադրէ որ «մենք անպայման Թրքական այո՛–ին պէտք ունինք», եւ այդ «մեր պատմութեան հետ կապուող վճիռ մը կրնայ դահիճին յանձնել», եթէ տիալոգը վերածուի հրամայականի մը, –«ցեղասպանութեան տալ սահմանում մը որ Թուրքիոյ ընդունելի է»–: Կենսական է, ըսաւ տոքթ. Տապաղ, «ցեղասպանութիւնը մեր առօրեային մէջ զետեղել ու մտաւորականացնել զայն, մեր հաւաքական մտածողութեան հասանելի եւ մատչելի դարձնել զայն»:

Տոքթ. Տապաղի մօտեցումը միամտանակ ստեղծեց խոր հետաքրքրութիւն եւ պրպտեց ներկաներէն ոմանք: Առաջին անգամ չէ որ նշամարած եմ թէ Ցեղասպանութեան հարցը երբ կը մտածուի ընկերացած կաղապարներէն դուրս, կը յուզէ կրքեր, կը պղտորէ այլապէս լաւ մտածող մտքեր: Ջարժեր ամփոփել այն երկարապատում անդրադարձները, կարծիքները, յաճախ պոռթկումները, որոնք յաջորդեցին տոքթ. Տապաղի ելոյթին: Կարելի չեղաւ անոր խօսքին տրամաբանական քննարկումը, այլ՝ կրկնուեցան այլեւս աւանդականացած լոզունգներ, – Եղեռնը հիմնապէս քաղաքակա՞ն հարց է (կամ ոչ): Գլխաւորաբար քաղաքակա՞ն միջոցներով պէտք է հետապնդուի որպէսզի լաւ արդիւնք բերէ, թէ ոչ: Ի՞նչ քաղաքական արդիւնք պէտք կամ կրնայ ունենալ: Պէ՞տք է ընդունիլ ճանաչումի, առանց դատապարտութեան, կամ՝ դատապարտութիւն, առանց հատուցումի, եւլն.–: (Փակագծի մէջ ըսեմ, որ եթէ կարող ըլլայի, անմիջապէ՛ս անդրերկնէ Հայութեան բոլոր լեզուներուն թարգմանել պիտի տայի Սիմոն Փայասլեանի «Ճանաչումէն եաք» յօդուածը, ապա անոր մասին վիճարկումը, Նիքոլա Դաւիթեանի եւ Խաչիկ Տէր–Ղուկասեանի հետ: Այս բոլորին պատճէնը լոյս տեսան Արմինիոն Ֆորում–ի վերջին թիւին մէջ, հատոր 2, թիւ 3: Ապա, հարցին քաղաքական բնոյթին մասին վիճիլ ուզղ իւրաքանչիւր անձի պիտի պարտադրէի սերտել այդ գրութիւնները, վճռի անցնելէ առաջ):

Համաշխարհայնացումի հարցին մասին ելոյթներ ունեցան դեսպան տոքթ. Աչոտ Ոսկանեան, Պոխումի համալսարանէն ընկերաբան (եւ Հայկ. Եղեռնի ու Սփիւռքի հարցերով զբաղող) Քրիսթին Փլաթ, ապա նաեւ ես: Դեսպանը խօսեցաւ այն մասին, թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ինչպէ՞ս կը հասկնայ համաշխարհայնացումը, եւ արդեօք ան լծակներ կը հայթայթէ՞ մեր հարցերու լուծման համար, թէ «իմպերիալիզմ»ի եւ աշխարհակալութեան նոր միջոց մըն է միայն, որ կը ծառայէ Արեւմուտքի մեծ պետութիւններուն, յատկապէս Ամերիկայի շահերուն: Բնորոշեց աշխարհայնացման չորս յատկանիշներ, յստակօրէն ընդգծեց այն երկուութիւնը՝ որու տեսութիւնը չէ լուծուած, – համաշխարհայնացումը Ամերիկայի նման մեծ պետութիւններո՞ւն օգտակար է, թէ արտապետական կառոյցներու (դրամադլուխ, դեր–պետական սխթեմ): Իր խոր, բարդ, չատ լաւ մտածուած վերլուծումը, նորէն, պէտք է լոյս տեսնէ մամլոյ մէջ, կամ «Ֆորում»ին կողմէ հրատարակուած պրակով մը թէ՛ Հայաստանի թէ՛ ալ Սփիւռքի մտածող ընթերցողին համար: Նոյնն է պարագան Փլաթի դասախօսութեան, որ աւելի մանրազնին ձեւով որոնեց կապերը՝ Սփիւռքահայերու, մանաւանդ հայ Սփիւռքի, եւ համաշխարհայնացման ընթացքին միջեւ: Փրոֆէսիոնէլ մակարդակի վրայ պատրաստուած այս երկար եւ չատ լաւ ուսումնասիրութիւնը (այդպէս կրնանք կոչել զայն) համալսարանական դասընթացքի մը մէջ կարելի դասաւանդել: Իմ խօսքս եղաւ աւելի սահմանափակ, պարզապէս փորձ մը՝ ընդգծելու եւ վերբերելու համաշխարհայնացումի կարեւոր յատկանիշները, – ճիշդ մը, որ թերեւս ալ աւելորդ նկատած պիտի ըլլայի, եթէ նախօրօք պիտանայի թէ որքան համօրէն եւ աւելի մանրամասնօրէն զայն պիտի իրագործէին Ոսկանեան եւ Փլաթ:

Կիրակի օր խօսք առաւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան (Լիբան): Ասելիքս «Հայ Եկեղեցին դէմ առ դէմ համաշխարհայնացումի» նիւթին մասին: Հայ Եկեղեցին պաշտօնական դիրք ու տեսակէտ չունի այս մասին, սակայն հայ կղերը կը հետեւի համաշխարհայնացումի ընթացքին, կը յուսայ որ ան առիթ պիտի տայ Եկեղեցիներու եւ ազգերու միջեւ յարաբերութեանց զարգացման, հաւասարութեան հիման վրայ, սակայն միաժամանակ կը մտահոգուի որ համաշխարհայնացումը փոքր ազգերն ու եկեղեցիները կրնայ լուսանցքի վրայ զետեղել: Նորվան Եպիսկ.ի համար հարցը սա է. – «համաշխարհայնացումի լուսարձակին տակ ի՞նչպէս մտածել մեր ցրուած հաւաքականութեան բազմերանգ փորձառութիւնը»: Այս չատ դիպուկ հարցադրում մըն է: Անոր ստեղծած չըբռնակին մէջ Նորվան Եպիսկ. գետեղեց բազմաթիւ հարցեր, օրինակ՝ ազգային կրօնքը ի՞նչ ունի ուսուցանելիք համաշխարհայնացման դրօրին: Արդեօք Հռոմէական Կայսրութիւնը իր ժամանակի Ամերիկան չէ՞ր, համաշխարհայնացման գլխաւոր ռահվիրան չէ՞ր, որուն ստեղծած ոլորտին մէջ յաղթեց առաքեալներու քարոզած քրիստոնէութիւնը: Այսօր մեր եւ ընդհանրապէս քրիստոնէական ու կրօնական մտածելակերպերու տեղատուութեա՞ն չըլլան մըն է, կամ՝ արդեօք համաշխարհայնացումը լաւ մըտածուած, հաւատքով տոգորուած գործելակերպերու համար կը հայթայթէ՞ նոր դաշտ, ինչպէս Հռոմէական համաշխարհայնացումը՝ առաքեալներու համար:

***

Երկուշաբթի առաւօտ տեղի ունեցաւ «Ֆորում»ի վարչական ժողովը: Փուէրտոռիքոյէն եւս ընդունուեցան կամ «գրանցուեցան» նոր կազմակերպութիւններ, իրրեւ «Ֆորում»ի անդամ: Տեղի ունեցան ներկայացուցչական հանդամանքի եւ քուէի մասին լուրջ խօսակցութիւններ, որոնց մասին խորհրդածելով պիտի վերակեմ այս յօդուածը:

Ռումանահայ պատուիրակ Վարուժան Ոսկանեան հարց տուաւ թէ արդեօք իւրաքանչիւր համայնք (կամ միութիւն) վճռա՞յ, պէ՞տք է ընդունուի մէկական, հաւասար քուէով «Ֆորում»ի որոշումներուն մասնակցելու իրաւունքով: Ինչ խտրականութեան չատապով չէ, սակայն որքան տեսնի որ կան լուրջ անհաւասարութիւններ (համայնքի թիւ, ներկայացուցիչ–պատուիրակի ա.) ուղղակի ժողովրդական ընտրութիւն, բ.) նշանակում, գ.) ինքնակոչ ներկայութիւն), արդեօք արդա՞ր է քուէի հաւասարութիւն պարտադրել: Հարցը անծանօթ չէ: 1999–ին, Սփիւռք–Հայաստան խորհրդաժողովին, ապա նաեւ անկէ առաջ եւ վերջ, շատեր հարց կու տային թէ իւրաքանչիւր համայնք քանի՞ հոգիով իրաւունք ունի մասնակցելու եւ ի՞նչ միջոցաւ «կ՚ընտրուին» վաւերական ներկայացուցիչները: Հարցը 1787–ին աշխարհի օրակարգին վրայ դնեցին Ամերիկացիները: Նոր վերլուծումի ենթարկին զայն, Սահմանադրութեան վաւերացումէն առաջ, եւ ... չկրցան լուծել: Այն տեսն ալ, այսօր ալ, Ամերիկայի ներկայացուցչական դրօշքը «անարդար» է: Մէկ անձ, մէկ քուէ սկզբունքը կը կիրարկուի Ներկայացուցչական Տան ընտրութիւններուն, սակայն իւրաքանչիւր նահանգ երկու ծերակուտական կ՚ընտրէ, ի՛նչ ալ ըլլայ իր բնակչութիւնը: Անհեթեթ է, – 34 միլիոնոց Գալիֆորնիան ունի երկու ծերակուտական, 600 հազար բնակիչ ունեցող Ալասքան՝ նոյնպէ՛ս երկու ծերակուտական: Հայութեան մօտ ինչպէս նաեւ «Ֆորում»ի պարագային հարցը չատ լուրջ եւ կարեւոր է, սակայն լուծումը պարզ չի կրնար ըլլալ, մէկ անձ – մէկ քուէ պիտի չըլլայ մօտ ապագային, մանաւանդ երբ կայ ոչ միայն թիւի հարց, այլ ուրիշներ, – ո՞վ կը հայթայթէ դրամ–պիւտճէ, ո՞վ կը գործէ կազմակերպչական հմտութեամբ, ելն.: Եթէ դուտ մեծամասնութեան մօտեցումով քուէ, որոշէ «Ֆորում»ը օր մը միւս դեկավարները կրնան հրաժարիլ եւ կեդրոնը Մոսկուա փոխադրել, քանզի երկու միլիոնի մօտ Հայ կայ Ռուսաստանի մէջ, աւելի, քան՝ համայն Եւրոպայի մէջ: Հարցը պէտք է յանձնուի յանձնախումբի մը եւ լուծումը ստիպուած է հիմնուիլ ոչ պարզ, մէկ ընկերքանի վրայ՝ այլ աւելի նուրբ եւ հմուտ հասկացողութեան: Սա ժողովրդավարութեան ոտնակոխում չէ, քանի որ ներկայացուցչական սկզբունքը արդէն չի բանիր համայնքներու մէջ. – պրոֆեսոր Թաւիտեան եւ Միքայէլեան ռուսահայ գաղութին կողմէ ընտրուած չեն ժողովրդավարական սկզբունքներով, նըման «քուէարկութիւն չկայ», միլիոններու վստահութիւնը չեն ապահոված ընտրական միջոցառումով: Պատասխանատու անձեր են անկասկած, որոնք միութիւններ ստեղծած են, մղուած՝ Հայութեան չահերու մասին իրենց մտահոգութիւններէն եւ նուիրումներէն: Սակայն այդ նուիրումն ու դիրքը համահաւասար չեն «ներկայացուցչական» հանգամանքի: Նմանապէս, Ամերիկայի մէկ ոչ Հ.Ց.Դ–ն, ոչ ալ Էսքմպլին Հայութեան «ներկայացուցիչներն» են, ժողովրդավարական իմաստով, ընտրուած չեն:

Յստակ հասկնանք, – այսպանելի չ այս: Միայն ժողովրդավարական ընկերքանիներով եւ մաքուր ընտրութիւններով դիրքի տիրացած ներկայացուցիչը, որ կը պարծէ պետութեան ծիրին մէջ, կը վայելէ այն վաւերականութիւնը, որ պլացուած է այլ միութիւններու, հաւաքականութիւններու, ի միջի այլոց սփիւռքներու ղեկավար վերնախաւին: Նման ընտրեալ մարմիններու չգոյութիւնն է որ յաւէտ վատեղանիք կը հայթայթէ «ո՞վ իրաւասու է Հայութեան անունով խօսելու» հարցին: Հարցում մըն է որ սխալ հարցադրումի արդիւնք է, եւ պարզ պատասխան չունի: Աւեներն Հայաստանի մէջ ազգային հարցերու ծիրին մէջ Յովհաննէս Շիրազ, Պարոյր, Սեւակ, Խաչիկ Դաշտենց, Հրանդ Մաթեւոսեան, Վարդգէս Պետրոսեան եւ ... Վազգէն Կաթողիկոս «կը ներկայացնէին» ժողովուրդի իսկական ցաւագնդերը, սակայն նոյն ժողովուրդի ընկերային – հասարակական չահերը աւելի լաւ կը ներկայացնէր», ըսենք, Կարէն Դեմիրճեան, օր –ինչպէս միւսները– արդար ժողովրդավարական, մէկ անձ – մէկ քուէ դրօշքով չէր ընտրուած: Տեսիլքներ կան, զորս կ՚արժէ հետապնդել: Կան ու-

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Իր 64-րդ տարեդարձին համար Իրաքի նախագահը Ս. Հիւսէյն հարիւրաւոր օտարականներ ու հազարաւոր Իրաքցիներ պարգեւատրած էր ազնուական կոչումներով։ Օտարականները չքեղ պարդևներու մէջ հիւրընկալուեցան, անոնց ի հաշիւ կառավարութեան։ Իրաքցիները հանրակառքի ապատարկութիւն մը կ'ընդունէին իրենց տրամադրութեան տակ, քանի իրենց տրամադրութեան տակ մէ մը ամառուընջ ու իրենց առօրեային մէջ դարարի վոքր փակագիծ մը։ Նոյն ոգիով արտասահմանեան աշխոյժ եռուզեռ մը արձանագրուեցաւ. չէչէն պատերազմներու պարահանմբ մը բեմ բարձրացաւ, Սամալիխիներու բարեկամական ատուիրակութիւն մը այցելեր տուաւ, ուղի կիմիրներն ու ուրա գործի մարդիկ բերելու պարմանագրութիւններու շուրջ անակնկութիւն վարեցին, իրանցի սեւագլխոտ ուխտաւորներ այցի պագին Հիմնու նուիրական վայրերը։

Պաշտօնապէս Իրաք դրամական միջոցներ չունի։ ՄԱԿ-ը «Անդրեղէն – քարիւղ» ծրագիրով պարտաւոր է երկրին քարիւղի ծախքը դրամատնային յատուկ հաշիւներու վրայ դնելու եւ անոնց գործածութեան մասին հրահանգներ տալու պատասխանատու որ չի կրնար իր ուզած ձեւով ծախսել այդ հաշիւներուն դրամարները։ Սակայն, կազմակերպութիւնը ոչ մէկ հաշիւ ունի օրական 100 հազար տակառ քարիւղին վրայ որ կը վաճառուի միջազգային պատիժներէն խուսափելով։

րիներ, որոնք միրաժներ են միայն, եւ գրենք հետապնդող միութիւնները կ'ապաշորհեն աւազախրումի։ «Ֆորում»ի, ինչպէս նաեւ սփիւռքեան բոլոր «ոչ-դեղուրատական» կազմակերպութիւններու դեն գործը ազգային շահերու (և մարդային սկզբունքներու) տարբերակ մը ստանալ, պաշտպանել եւ հետապնդելն ի ժողովուրդը, նման գործունէութեան անդէպ ցուցադրած իր հաւատարմութեամբ կու տայ մեկ վաւերական փաստը թէ արդեօ՞ք կատարուածը իր կամքին մարմնացումն է, թէ ոչ։ Ոչ պետական կազմակերպութիւններու պարագային ազգային վաւերական ներկայացումը այդ է, ի բացակայութեան իսկական ժողովրդավարական միջոցներու, զորս փաստօրէն կարելի չէ կիրարկել սփիւռքեան պայմաններու մէջ, սահմանափակ չրջանակներէ դուրս։

«Ֆորում»ին կը մնայ որոշել թէ իր անցեալ երկու նիստերուն եւ այս նիստին քննուող բազմաթիւ (քիչ մը չատ այլազան) հարցերէն որո՞նք պէտք է հետապնդել աւելի սեւեռումով, ի չահ Եւրոպայութեան եւ Հայութեան, եւ առանց կրնալու ուրիշ կազմակերպութիւններու արդէն իսկ կատարած աշխատանքը։

Խ. Թ.

Յունիս 23, Փրովիտէնս

(Շար. 4 եւ վերջ)

Այդ մաքառումին 3 միլիառ տոլարի եկամուտով Ս. Հիւսէյն կրնայ բարձր պահել ապահովութեան իր ուժերուն տրամադրութիւնը, տանելակ պատրաստել եւ տարեդարձի մեծածախք տօնակատարութիւններ սարքել։

Այդ տօնակատարութիւններուն հիմնական մասը տեղի ունեցած է Թիքրիթ, իր ծննդավայրը քաղաքին մէջ։ Հոն Պաասկուսակցութեան ղեկավարներ, արուարձանութիւններ ղիտած են երիտասարդուհիներու պարերը, ունկնդրած՝ նուագախումբեր եւ չարքերով Իրաքցիներ որոնք բացակայ իրենց նախագահը փառաւորող լոզունգները արձակած են։ Նշումներէն անպակաս եղած է Ինթիֆատային նիւթը որուն համար Ս. Հիւսէյն յարմար գտած է առիթը. յուցահանդէս մը պատրաստուած է Ինթիֆատային տասարանները լուսանկարներով եւ պաղեստինցիներու կողմէ տարեդարձի նուէր տրուած թուրով։

ԱՄՆ-ու զօրութեամբ պարտադրուած չրջափակումին ծանրածանր հետեւանքները, յայտնի է որ կը կրէ Թիքրիթ։ Ամէնքան առեն որ Ս. Հիւսէյն կը մերժէ միջազգային քննիչներու թանալ պինուորական իր հաստատութիւնները, պինամթերքը, այդ չրջափակումը պիտի չարունակուի։ Աւտր հետալ տարածուն Թիքրիթութիւնը։ Ուսչինկթընի չրջափակումին վոգքին բազմաթիւ այլ միջոցներով ջանաց ժողովուրդին կողմէ նախագահին անկումը ապահովել։ Չեզաւ։ Ոչ միայն այս վերջինը երկաթեայ սանձով կ'վարէ երկիրը, նաեւ կայ հարցը թէ կարելի՞ է անօթի փորով ապստամբիլ, քաղաքական արկածախնդրութիւն փորձել։ Արեւմտեան պետութիւնները, անապահան նկատի առած այս կէտերը, «աւելի խելացի կերպով որոշուած պատիժներ» կիրարկելու տրամադիր կը թուին։ Որովհետեւ, այլեւս պիտին թէ Ս. Հիւսէյնի ներկայի քաղաքականութիւնը որքան ալ անմարդկային նկատուի, կ'արտօնէ անոր գոհի յատկանիշը չահագործելուն եւ միշտ պատնէշին վրայ մնալուն։

Մինչ այդ, Իրաքի նախագահը կը չարունակէ պահանջել որ պատիժները մարդոցովին վերնան, չպիչելով այլ կարգադրութեան. ատոր պատճառը կը նկատուի չրջափակումը ներքին անզօրացնելու մտադրութիւնը որով կրնայ վերջկուիլ արդելքի տակ դրուած զրամատնային հաչիւներէն, զինուորական հաստատութիւններուն քննիչներէն ու օտար միջամտութիւններէն։ Ուչադրութիւն կը դրաւեն Ռուսաստանէն, Ֆրանսայէն, Չինաստանէն, այլ երկիրներէ պաղտատ հասնող թռիչքները։

Մինչեւ որ ԱՄՆ-ու գլխաւորութեամբ Արեւմուտքը նոր միջոցներ գտնէ ու կիրարկութեան դնէ Ս. Հիւսէյնը ծունկի բերելու նոր փորձով, ան, այնպէս կը թուի որ տակաւին չատ տարեդարձներ պիտի կարենայ տօնել, միշտ աւելի մեծ չուքով։

ՔԱՂՀԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՀԷ ՃԱՂՄԱՏԱՐԵԱՆԻ

— o —

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութիւնը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր, Յունիս 28-ի իրիկունը, Փարիզի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, իր փոխ – նախագահ եւ գանձապահ Վահէ Ճաղմատարեանի ի պատիւ, Փարիզէն իր հեռանալուն առիթիւ։ Ներկայ էին կաթողիկոսական պատուիրակ՝ Գիւտ Արք., Հայ կաթողիկէ առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի անդամներ ու մեծարեալին բարեկամները։

Ստեղծուած մտերիմ չրջանակին մէջ, Միութեան Ֆրանսայի նախագահը՝ տոքթոր Է. Ադամեան խօսք առնելով անդրադարձաւ Վահէ Ճաղմատարեանի կեանքին ու մանաւանդ անոր տարած բեղուն աշխատանքին, երբ, Փարիզ հաստատուելով 1981-ին, գործօն դեր կը կատարէր Հ. Բ. Ը. Միութենէն ներս։ Տոքթոր Ադամեան արտայայտեց համակրութիւնը եւ երախտագիտութիւնը հանդէպ, ոչ միայն Վահէ Ճաղմատարեանի այլեւ անոր կնոջ՝ Սիրվարդի որ միշտ իր ամուսնոյն կողքին նպաստած է անոր հանրային գործունէութեան։ Ծնած Գահիրէ, Վահէ Ճաղմատարեան յաճախած է Միխիթարեաններու վարժարանը, Վիքթորիըն գոլէճ, 17 տարեկանին անդամակցած է Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան։ 45 տարի աչխատած է Գրեթի Սուիս դըրամատունը, Գահիրէէն Պէյրութ, հուսկ՝ Փարիզ տնօրէնի պաչտօնով, ուր յաճախորդները գարճած են իր բարեկամները։ Տոքթոր Ադամեան չեչտեց որ Վ. Ճաղմատարեանի ձեռնհասութիւնը մեծ օգտակարութիւն ունեցած է Միութեան մէջ եւ իր մատուցանած ծառայութիւններուն առ ի դնահատութիւն, Տիկին Լուիզ – Սիմոն Մանուկեան իրեն չնորհած է պատուոյ անդամի տիտղոս։ Տոքթոր Ադամեան թուեց նաեւ Պր. Ճաղմատարեանի բազմաթիւ այլ գործունէութիւնները, անցեալին ՍԻՒՄ-ի դլուխը (Ս. Ղազարի տագնապին առեն), Արմէնիըն Պիզնըս Ֆորումին մէջ, դեռ Հայաստանի Հիմնադրամի քննիչ մարմնի (1992էն ցայսօր), Հայ կաթողիկէ առաջնորդարանին, Փարիզի դեսպանատան Բարեկամներու Միութեան եւ այլն, եւ այլն, ուր միչտ բերած է ելմտագէտի իր տաղանդը։ Վերջացնելով իր խօսքը, Տոքթոր Ադամեան իր յուզումը յայտնեց, եւ մաղթեց որ Ճաղմատարեան զոյգը յաճախ Փարիզ այցելէ։ Արձագանգելով նաեւ չնորհաւորական դիրերուն Տիկին Լուիզ Սիմոն – Մանուկեանի, Վիպէն Զիտէճեանի որ յատկը յայտներ թէ չէր կրցած Պրիւսէլէն դալ։ Բացակայ էր նաեւ դեսպան Է. Նալպանտեան որ Փարիզ չէր գտնուեր։ Բայց, ներկայ էին դեսպանատան անճնակազմի անդամներ։ Հուսկ՝ Տոքթոր Ադամեան նուէր մը յանձնեց Պր. Ճաղմատարեանի։

Պր. Վահէ Ճաղմատարեան չնորհակալութեան իր խօսքը արտասանեց, ընդգծելով թէ ճակատագիրը այնպէս տնօրինած է որ 20 տարին անգամ մը երկիր փոխեն, Եգիպտոսէն եաք քսան տարի Պէյրութ, ապա 20 տարի Փարիզ։ Իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ ծառայած է իր ազգին եւ ուր որ ալ ըլլայ պիտի չարունակէ օգտակար հանդիսանալ ազգային կեանքին։

Հաւաքոյթը չարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ մտերիմ եւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

Ա. Մ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ 2001»

Կլենտէյլի «Սիվիք» հանդիսարահին մէջ, Յունիս 16 – 17-ին, տեղի ունեցած է «Հայկական յուցահանդէս 2001»ը, կազմակերպութեամբ Կլենտէյլի Առեւտուրի պալատի եւ հովանաւորութեամբ Հայաստանի Հիւպատոսութեան։ Ներկայ եղած են Հայաստանի Ուաչինկթընի դեսպան Արման Կիրակոսեան, աւագ հիւպատոս Վաղերի Մկրտումեան, Հայաստանի նախագահի անտեսական խորհրդատու Վահրամ Ներսիսեանց, ՀՀ նախագահի աչխատակազմի ղեկավար Արտաչէս Թումանեան, Թաղապետական Խորհուրդի եւ Գոնկրէսի անդամներ։ Երկու օրերուն բազմահարիւր այցելուներ ծանօթացած են աւելի քան 40 հայ գործարարներու եւ ընկերութիւններու արտադրութիւններուն՝ հայկական դինի, հանքային ջուր, անոյչ, պաղպաղակ, թխու, եկեղեցիներու մանրաքանդակներ, արձաններ, համակարգիչներ եւ այլն։

*
**

25 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հոլիվուտի «Ռոզ եւ Սվեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի մոտեցական խորհուրդի անդամ Տէր եւ Տիկին Վահէ Թաչճեանի բնակարանին մէջ, Յունիս 10-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն – հանդանակութիւն մը ի նպաստ վարժարանի դրադարանի վերանորոգման։ Ներկայ եղած են 100 հոգի։ Խօսք առած են Վահէ Թաչճեան, առաջնորդ Մուչեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ տնօրէն Վիդէն Եադուպեան չեչտելով գրադարանին անհրաժեչտութիւնը։ Գործադրուած է զարուեստական յայտագիր մը։ Եղած նուէրներէն գոյացած է 25 հազար տոլար։

ԼՐԱՏՈՒ

անդամներ։ Հուսկ՝ Տոքթոր Ադամեան նուէր մը յանձնեց Պր. Ճաղմատարեանի։

Պր. Վահէ Ճաղմատարեան չնորհակալութեան իր խօսքը արտասանեց, ընդգծելով թէ ճակատագիրը այնպէս տնօրինած է որ 20 տարին անգամ մը երկիր փոխեն, Եգիպտոսէն եաք քսան տարի Պէյրութ, ապա 20 տարի Փարիզ։ Իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ ծառայած է իր ազգին եւ ուր որ ալ ըլլայ պիտի չարունակէ օգտակար հանդիսանալ ազգային կեանքին։

Հաւաքոյթը չարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ մտերիմ եւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

Ա. Մ.

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՋՕՀՐԱՊ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹ

Ջօհրապ մեքենական չարժումով մը առաւ թէլէֆօնին փողը եւ ականջին մօտեցուց։

- Ալօ՛, ի՞նչ կ'ուզէք, - հարցուց։

- Ջօհրապ էֆէնտիի զրասենեա՞կն է պատեղ, – հարցուց ձայնը։

- Այո՛։

- Ջօհրապ էֆէնտին հո՞ղ է։

- Ես եմ։ Դուք ո՞վ էք…

- Թալէաթն եմ, - ձայն տուաւ զործիքը։ Անպատճառ կ'ուզեմ քեզ տեսնել այսօր։ Ե՞րբ երթաս դալ Պապը Ալի։

- Անմիջապէս, եթէ կարեւոր է։

- Այո՛, չատ կարեւոր, կը խնդրեմ լսես կոչն կառք նստեցէք եւ եկէք, ձեզի կը սպասեմ կոր։

- Դլուխս վրայ։

Ջօհրապ դատական թուղթերը ծրարեց, պարուճային մէջ զետեղեց, յետոյ իր դպրոցին քանի մը հրահանգները տալէ ետքը դուրս ելաւ Լաճիվէրտ խանէն, ուր կը գտնուէր մեծանուն վաստակաւոր դըպրասենեակը։

Փողոցը հանդիպած առաջին պարապ կառքը կեցուց, մէջը նետուեցաւ եւ՝

– Պապը Ալի, - հրամայեց կառապանին։

Այս վերջինը ձիերը մտրակեց, եւ կառքը ճամբայ ելաւ։

Ջօհրապ կառքին անկիւնը լնկողմանած, ոտքը ոտքին վրայ, սիկառէթ մը վառեց եւ սկսաւ ծխել։

«Ի՞նչ կայ արդեօք, որ Թալէաթը այսպէս, մկկէն ի մկկ զիս տեսնել կ'ուզէ, – կը մտածէր, - երկկ իրիկուն մինչեւ կէսգիչեր միասին էինք, ու որեւէ կարեւոր խնդրի մասին խօսք չեղաւ, անպատճառ անակնկալ բան մը ըլլալու է…»։

Եւ այս մտածումը իր մէջը կը լկէր։ Ժամանակէ մը ի վեր Ջօհրապ իթթիհատական պետերու մասին երկիւղներ ունէր։ Այլեւս ո՛չ անոնց թարեկամութեան եւ ո՛չ ալ խոստումներուն կը հաւատար։ Կը զգար, որ այդ մարդիկը երեսնոց բարեկամ ձեւանալով հանդերձ Հայերուն՝ ներքնապէս կ'ատէին զանոնք, եւ այս ատելութիւնը հետզհետէ որոշ ձեւ մը կ'առնէր ու կը սպասնար գործնական հողի վրայ փոխադրուելու։

Բարեկործութիւններու հարցը, այս առթիւ Հայերուն թոնած դիրքը, Պալքանեան պատերազմին ատեն Կիլիկիոյ մէջ փորձուած կարգ մը ապստամբական չարժումները, Հայերու համակրանքը դէպի պալքանեան քրիստոնեայ ազգերը եւ վերջապէս Եւրոպայի մէջ հայ պատգամաւորութեան գործունէութիւնը մէկմէկ պատճառներ եղած էին այդ ատելութիւնը հետզհետէ աւելի զգալու։

Պոլսոյ մէջ ալ ազգային իչխանութիւնը ակնյայտնի գործունէութեան մէջ էր հարեւնակ գաւառներու հիմնական բարեվոքութիւնը ձեռք բերելու համար Եւրոպական պետութիւններու միջնորդութեամբ։

Այլեւս թուրք կառավարութեան համար գաղտնիք մը չէր, թէ Պատրիարքարանը այս մտքով ուղղակի յարաբերութեան մէջ էր մեծ պետութիւններու դեսպանատուներուն հետ, եւ թէ այդ յարաբերութեան գլխաւոր միջնորդն էր Գրիգոր Ջօհրապ։

Կառքին մէջ բոլոր ատենք աչքի առնէ բերելով՝ Ջօհրապ տեսակ մը մտահոգութեան մատնուեցաւ։

«Աղէտք նոր յայտնութիւն մը եղա՞ծ էր, արդեօք թիւ 17 խաֆիէ՞ մէնն ալ մէջտեղ ելած էր»։

Այս մտածումը կը չարչարէր Ջօհրապի ուղեղը։

«Թերեւս ո՛չ այս, ո՛չ այն է, այլ լոկ անճնական խնդրի մը համար պիս տեսնել կ'ուզէ, - խորհեցաւ, – եւ ես պարապ տեղը միտքս կը չարչարեմ»։

Ու վանելու համար իր մտահոգութիւնը՝ նոր սիկառէթ մը վառեց։

Երբ կառքը հասաւ Պապը Ալի, էֆէնտիները արդէն կամաց – կամաց կը մեկնէին։

Ջօհրապ կառապանին պատուիրեց, որ սպասէ, ներս մտաւ եւ չիտակ ուղղուեցաւ դէպի Ներքին գործերու նախարարութիւն՝ ալ ու ճախ բարեւներ տալով։

Նախարարին սենեակին դրան առջեւ դռնապան մը կը սպասէր։ Մարդը Ջօհրապը տեսնելուն պէս ոտքի ելաւ եւ յարգանքով բարեւեց։

– Թալէաթ պէյը հո՞ս է, - հարցուց Ջօհրապ։

– Նորին վեհափառութիւնը ներսն է, - պատասխանեց միւսը։

– Առանձի՞ն է։

– Այո՛, առանձին է, կրնաք ներս մտնել, արդէն ապաղրեց, որ Ձեր բարձրութիւնը գալուն պէս ներս մտցնեմ։

Եւ դռնապանը վարագոյրը վեր առաւ։

– Վա՛յ, Ջօհրա՛պ էֆէնտի, բարի եկաք, ես ալ ձեզի կը սպասէի կոր, – դոչեց Թալէաթ գայն տեսնելով։

– Թէլէֆօն ընելնուդ պէտ ճամբայ ելայ, – պատասխանեց Ջօհրապ։

Եւ քանի մը վայրկեան անդադար խօսակցութենէ մը եաքը Ներքին գործերու նախարարը լռաւ։

– Շատ կարեւոր խնդրի մը մասին կ'ուզեմ խօսիլ ձեզի հետ։

– Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, - պատասխանեց Ջօհրապ։

Սուրիացիներու հետ մեր բոլոր առևտուրի խնդիրները կարգադրեցինք փոխադարձ դիջողութիւններով եւ բարեկամաբար։

– Շատ լաւ ուրեմն, - պատասխանեց Ջօհրապ։

Թալէաթ ոտքի ելաւ, դնաց սենեակին դուռը կղպեց եւ վերադարձաւ իր թիկնաթոռը։

(Շար. 13)

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.

Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS
POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil
MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)

Enseignement de l'arménien : Langue — Culture — Civilisation — Religion
Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

•

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879–ին
Մանկապարտէզի բաժին, 3 *դասարան*։
Նախակրթարանի բաժին, 5 *դասարան*
(Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 *դասարան*
(Sous Contrat d'Association)
Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ պետական լման ծրագիր։

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE

organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

⁂

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une SOIREE DANSANTE
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «G a ï d z a g' s»**

⁂

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Célébration des 1700 ans du Christianisme en Arménie comme religion d'Etat

50ème Anniversaire du Pèlerinage à SAINT-GREGOIRE de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Dimanche 9 septembre

Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours de
l'**Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes**
Sous la Présidence du
Mgr. DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

à 7h30— Départ de la Cathédrale Arménienne. **à 10h30**— La Sainte Messe sera célebrée par le Mgr. DARON GEREJIAN, avec la participation de la Chorale SAHAK-MESROP sous la direction de Khatchig YILMAZIAN; **à 13h**— Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Des autocars seront mis à la disposition pour les personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens. Les personnent qui désirent participer au Pèlerinage sont priées de s'inscrire par téléphone avant le **3 septembre.**

Renseignements & Réservations :
— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**
— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——
Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

UGAB — JEUNES Paris - IDF

DINER ORIENTAL
le samedi 7 juillet à 20h
l'UGAB - Jeunes fête le début des vacances avec ses amis

DINER ORIENTAL

Apéritif, vin et café compris suivi d'un karaoké et d'une soirée musicale

Réservation obligatoire au **06 62 72 37 76** (Sévane)
Prix: 150 F (-16 ans: 110 F)

organisé par le **Comité des Jeunes de l'UGAB Paris-IDF**
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro: Courcelles)

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապրուստ սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուք	700	(837,20)
Ծննդ.	700	(837,20)

Բոլոր ապրուստ սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% ԹԻ·ՎԷ·Ա· (*տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը*)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ապրուստ, Մինչեւ Մէկ ՔԱՌՕՐԴ Սիւնակ (25 *տող*) *մահազդներու պարագային եւ* 1./8–*րդ* (12–13 *տող*) *մնացեալին*։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

le domaine de chamerolles

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● **Semaine : 2100 F à 3 330 F** (selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր·
15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝

ՑՈՒԼԻՍ 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգոբեան՝ 01 47 43 12 66

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·205 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·205

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԲԱԿՈՒ-ՃԷՑՀԱՆ ՓԱՐԻԶԱՏԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ Կ'ԱՆՑՆԻ

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին մէջ հանրապետական եւ դեմոկրատ երեսփոխաններ Ճ. Վոլշհէյմըր, Ֆ. Փալոն, Ճ. Սուինի եւ ուրիշներ ընդդիմացած են ամերիկեան այն յատկացումներուն որոնք պիտի ծառայեն կասպից ծովու ուժանիւթի ծրագիրներուն իրագործումին, բացառելով Հայաստանը: Մմբակը կը յայտնէ թէ հաքու – ձէյհան քարիւղատար խողովակաշարը Հայաստանէն անցընել յարմար պարոյն կարգադրութիւնը կ'ընէր, ընդհանին մէջ ԱՄՆ-ու առեւտրական եւ ռազմավարական շահերուն տեսակէտէն:

Անոնք կը չեշտեն թէ ԱՄՆ պէտք չէ մոռնայ Հայաստանի կողմէ ունեցած քարիւղատարի, կամ կազատարի ընտրութեան որ չի յարգեր շրջանի ապահովութեան եւ բարգաւաճումին Հայաստանն ալ ներգրաւելու առաջադրանքը: Նոյն շրջանին համար կազի ու քարիւղի փոխադրութեան բոլոր ճամբաները պէտք է մեծ ուշադրութեամբ քննարկուին որպէսզի Կովկասի բոլոր ազգերը նկատի առնուին կիրարկելի տնտեսական քաղաքականութեան մէջ: Ուժանիւթի մարզին մէջ կատարուած որեւէ հետազօտութիւն այլ ծրագիրը որուն համար պիտի դրամներ յատկացնելիք գումարները, ինչպէս հաքու – ձէյհան խողովակաշարը, պէտք է ներգրաւեն Հայաստանէն անցնող ճամբաները ալ:

Շրջանին մէջ կազի ու քարիւղի խողովակաշարներուն կարեւորութիւնները ուռճացնող ամերիկեան հաստատութիւնները պէտք է հաշուի առնեն նաեւ Հայաստանէն անցնող հաքու – ձէյհան խողովակաշարին արժեզինը:

Յունիս 14-ին Ճ. Գրոուլի ելոյթ մը ուղղուած թելադրած է որ ԱՄՆ-ու նախագահը ծրագրին Հայաստանն ալ ներգրաւելու ուղղութեամբ վերաքննութեան ենթարկել տայ հաքու – ձէյհան խողովակաշարը, թէ՛ շրջանին, եւ թէ՛ ԱՄՆ-ու համ ունեցած շահերուն տեսակէտէն:

«Հայկական» ներթով պատասխան մը կը խանգարէ Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա յարաբերութիւնները

Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին Թուրքիոյ ներկայացուցիչը դեսպան Գարէն Ֆոկ պատասխանատուութեամբ կազմանթէպ գացած է Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա յարաբերութիւններուն նուիրուած հանդիպումի մը մասնակցելու: Անոնք այլ տուած են քաղաքագէտին, կուսակալին: Այս վերջինը ամսակուտեան ընթացքին ըսած է թէ կազանթէպի գործի մարդիկը յատուկ հետաքրքրութիւն ունին Ֆրանսացիներու նկատմամբ: Ատոր վրայ դեսպանուհին յիշեցնելով երկու տարի առաջուան այցին կուսակցութեան պատուոյ սրահին մէջ նշմարած մէկ պատառը, ըսած է կուսակալին. «Երբ Ֆրանսացի գործի մարդիկը հոս գան, անոնց ցոյց տուէք նաեւ վարի այդ պատառն ալ»:

Ինդրոյ առարկայ գործը, ինչպէս կը տեղեկացնէ Յուլիս 6-ի Թուրք մամուլը, նկատի ունի 1921-ին քաղաքին Ֆրանսացիներու կողմէ դրաւումը եւ թրքական դիմադրութիւնը. հոն ցոյց տրուած է Ֆրանսացի եւ հայ գործակիցներու իրենց սուինները թրքուհիի մը սպառնալու եւ անոր տղուն արգելք ըլլալու ջանքը ներկայացնող տեսարան մը:

Եւրոպական Միութեան ներկայացուցիչին խօսքերը չատ պաղ մթնոլորտ մը ստեղծած են սրահին մէջ ու կուսակալը դուրս հանել տուած է մամուլի ներկայացուցիչները, միջոց մը ետք ալ այլը վերջ դրած է:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆԻ փարիզեան այցելութիւնը չատ կարճ տեւեց: Յուլիս 5-ին, Իսրայէլի վարչապետը Երէօտէրէն ետք, ջանաց համոզել Շիրաքը որ ազդեցութիւն բանեցնէ Արաֆաթի վրայ: Ան կ'ըսէ. – «Եւրոպացիք կրնան օգնել մանաւանդ զանգուածային ճնշում բանեցնելով Ե. Արաֆաթի վրայ, զայն կզդիացնելով, որովհետեւ միակ միջոցն է զայն մղելու որ պայքարի ահաբեկչութեան դէմ»: Շիրաք ալ կ'ուզէ որ Իսրայէլ չապակայունացնէ Արաֆաթը: Փարիզի մէջ, քանի մը հազար հոգի ցոյց մը ըրին Շարօնի այցելութեան դէմ, դիմաւորարար որպէս պատասխանատուն Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդին (Լիբանան, 1982): Փարիզէն առաջ, Պէրլինի մէջ, Շրէօտէր պնդած էր որ Իսրայէլ ընդունի եւ գործադրէ Միչէլ ծրագիրը եւ վերջ տայ Իսրայէլացիներու տեղատարման գրաւեալ հողամասերու վրայ, բայց, խոստովանած է նաեւ որ միայն թելադրանք կրնայ ընել:

ԱԼԺԻ շրջափակման ենթարկուեցաւ Յուլիս 5-ին եւ Քասպլիսայէն չկրցան մայրաքաղաք մտնել, եւ ընել իրենց ցոյցը: Ով որ այդ կողմէն կու գար եւ կը ջանար Ալժիր մտնել ետ կը մղուէր: Զանազան միջոցներով միայն քանի մը հարիւր հոգի կրցած էին հաւաքուիլ Մայիս մէկ հրապարակը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Մշակոյթի նախարարն ալ, Արդարադատութեան նախարարէն առաջ իր հրաժարականը տուած է, որպէս պատկանութեան նշան այս վերջնոյն հանդէպ: Այս երկրորդ հրաժարումը ծանր հարուած մը կը նկատուի կառավարութեան համար, Սեպտեմբերի երեսփոխանական ընտրութիւններու նախօրեակին:

ԹՈՒՐԲԻՈՅ ՄԷՋ, հայցադուլի հետեւանքով 27-րդ անձ մը մեռած է Յուլիս 5-ին: Այս վերջինը պայմանաւորուած ազատութիւն կը վայելէր մէկ չաթաթէ ի վեր, առողջական պատճառներով:

ԼՂՀ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեան մեկնած է ԱՄՆ, «աշխատանքի» որակուած շրջապտոյտով մը: Դրզապատճառը, կ'ըսուի թէ Ղարաբաղի 2001-ի Արուեստներու եւ երաժշտութեան վառատօնին պատրաստութիւնն է: Ան պիտի անցնի նաեւ Գանատա, իսկ Լոս – Անճըլըսի մէջ ներկայ ըլլայ Նաւասարդեան 26-րդ խաղերուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՄԱՑԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մահմուտ – կէօքան իօղաչաք 41 տարեկան էր:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՄԱՑԵՐՈՒ նախարարութիւնը՝ էլիզապէթ Կիկու պատասխանելով Ժ. Փ. Էլքապաչի մէկ հարցումին «զաղտնի հիմնադրամ»ին վերաբերեալ, ամենայն անկեղծութեամբ խոստովանեցաւ «կը ծառայեն յաւելեալ աշխատավարձ մը տալու անոնց որոնք չաթաթեական 80 ժամէն աւելի կ'աշխատին», այսինքն իր գրասենեակի պաշտօնեաներուն: Բաւական հետաքրքրական պատասխան մըն է նախարարի մը համար, որ 35 ժամ կը պարտադրէ եւ տրամադրիչը է դրամական օգնութիւն ալ տալու այն միջին եւ փոքր ձեռնարկութիւններուն, որոնք դժուարութիւն ունին այլ 35 ժամերու կիրարկումին համար: Այլ խօսքով կ'արդիլէ յաւելեալ ժամեր ուրիշներուն համար ,բայց, առաւտաճեռն է իր մօտ աշխատող եւ 35 ժամու փոխարէն 80 ժամ աշխատողներուն:

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ եւ ալպանական կեդրոնական անսահման ժամանակի համար հրադադար մը ստորագրեցին Յուլիս 5-ին: Այս շրջանը թոյլ պէտք է տայ լուծում մը գտնելու:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ՝ Քոհլի կինը անձնասպան եղած է 68 տարեկանին, չկարենալով հանդուրժել հիւանդութիւնը որմէ կը տառապէր: Պարտաւորուած էր միշտ մուքը մնալ, մինչ այն վիշերը դուրս ելլել, արեւն ու լոյսը անտանելի տառապանքներ պատճառելով իրեն: 15 ամիս է որ տունէն չէր կրնար դուրս ելլել եւ Յուլիս 5-ին վինք մեռած գտած են, հրաժեշտի քանի մը նամակներով ամուսնոյն եւ երկու զաւակներուն: Գերմանիան խորապէս ցնցուած է, անձնազոհ կին մը եղած էր արկածեալներուն համար:

ՍԱՂՄՈՍ ՄԵՐԻՏՈՐ, համաշխարհային Սիոնական կազմակերպութեան եւ Հրէական գործակալութեան նախագահը երկու ղեկաւար աշխատանքներու լծուած է՝ դէպի Իսրայէլ ներգաղթին ուժ տալ եւ կապը պահել Սփիւռքի եւ Իսրայէլի միջեւ. «Լիպերասիոն»ի (Յուլիս 6) տըւած հարցազրոյցի մը մէջ, ան կը բացատրէ որ Ֆրանսա հաստատուած 500-էն 600 հազար Հրեաները պէտք է մղել ներգաղթի ,որովհետեւ՝ հրէական մեծամասնութիւն մը պէտք է պահպանել Իսրայէլի մէջ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԷՄ – 6 կայանի Լոֆթ Սթորին, որ այնքան աղմուկ հանեց, մանաւանդ ղեմ եղողներու չնորհիւ, վերջ դրաւ Յուլիս 5-ին Լոնտայի եւ Քրիսթոֆի «յաղթանակով»: Եօթը չաթաթներու ընթացքին կայանը 10% յաւելում արձանագրած է ծանուցումի գեանի վրայ նախորդ տարուան բաղդատմամբ եւ 6,8 միլիոն հեռադիտող ունեցած է: 70 օրերու ընթացքին, սկիզբը 11 երիտասարդներ (5 այր եւ 6 կին) կամաւոր կերպով արգելափակուեցան եւ չաթաթներու ընթացքին, ոմանք մեկնեցան, ուրիշներ արտաքսուեցան: Ցաղթող զոյգը պետք պարտի 45 օր միասին ապրելու Միջերկրականի ափը, ապարանքի մը մէջ, սիրանալու համար պարզեւ ստուած յարկաբաժինին: Հանրածանօթ դրագէտներ արտայայտուեցան այս ողորմելի յայտարարին մասին որ մկրտուած է «Ֆենոմէն տը Սոսիէթէ», գրաւոր մամուլը էջեր նուիրեց, «Լը Մոնտ» երեք անդամ իր «առաջինը» տրամադրեց եւ երկու համբաւաւոր նուիրեց: «Ֆիկարօ» Յուլիս 6-ին, 3 էջ նուիրած էր...: Կայանը «Լոֆթ Սթորի Բ·» մը կը ծրագրէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՒՐՕՆ ՄԵՐ ԴՐԱՄԱՊԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երկու հարիւր օրէն քիչ մնացած է եւրոպական նոր դրամանիշին՝ եւրոյի դրծածութեան: Անոր շրջանառութեան դըրեւելիք 12 երկիրներուն մէջ արդէն սկսած է ծանօթացումի, ընտելացումի արշաւը: Ամէն միջոցներով քարոզչութիւն կը տարւի որպէսզի նոր դրամը առանց քարդութիւններու իւրացուի դիպէս ազգային արժէք ու սիմպոլներ, անհամոյ դէպքեր չպատահին: Այսուհանդերձ, չատ յայտնի չէ թէ Եւրոպայի երկիրներու քնակիչներուն համար ան կազանդի նուէ՞ր մը պիտի ըլլայ, թէ չուկային հետ յարաբերութիւնները խոչընդոտող ազդակ մը: Անխուսափելի է, բնականաբար ,որ անոր գործածութիւնը, յատկապէս սկիզբի շրջանին, չուարտումներու, դժուարութեան պատճառ ըլլայ երբ տակաւին փոփոխութենէն աւելի քան չորս տասնամեակ ետք, օրինակ՝ Ֆրանսայի մէջ, միշտ կարելի է հանդիպիլ մարդոց որոնք ֆրանքին համար հին – նոր-ի զանազանութիւն կ'ընեն:

Եւրոյին համար վախ ունին եւրոպացի առեւտրականները. կը վախնան որ խառնաշփոթութիւն, ստեղծուի եւ մանաւանդ նաեւ՝ կեղծ դրամներ հրապարակ դրուին դրամանենգներու կողմէ: Բարեբախտաբար ,նոր դրամանիշին մէկ երեսը համաձայնցած պիտի ըլլայ այդ գծով ինչ որ պիտի կոչուի մաս կազմող բոլոր երկիրներուն, մէկը միայն իւրաքանչիւրին յատուկ ձեւաւորում ունենալ: Համաձայնցած երեսին վրայ տեղ կը գտնէ 12 աստղով շրջանակուած Եւրոպայի քարտէզը եւ դրամիշ արժէքը, միւս երեսին վրայ պիտի ըլլայ ամէն երկրի խորհրդանիշ դէմքը. Հոլանտայի Պէատրիքս թագուհին, Սպանիոյ թագաւորը, Պելճիոյ թագաւորը, Ֆրանսայի Մառիանը, Գերմանիոյ արծիւը, եւ այլն: Կան նաեւ Մոնաքոյի, Վատիկանի, Սէն Մարինի կողմէ պատրաստուած դրամները: Գերմանական թերթ մը հաշուած է թէ Եւրոպայի 12 երկիրներուն մէջ 112 տակաւ մանրուք դրամ շրջանառութեան պիտի դրուի:

Կեղծ դրամներու վախը ամէնէն աւելի կայ Իտալիոյ մէջ որ պատճառական երկիր ըլլալով, ամէն երկրի դրամ պիտի տեղայ հոն: Եւրոպական կեդրոնական դրամատան պատասխանատու մը դրեթէ այդ վախը արդարացնող արտայայտութիւն մը ունեցած է, ըսելով թէ դրամներուն զանազանութիւնը երաշխիք մը չէ կեղծելու դժուարութեան դէմ, քանի որ մէկ երեսը կեղծող դրամանենգը կրնայ նոյն յաջողութեամբ միւս երեսն ալ կեղծել:

Մարզին դէտերը նոր դրամանիշին դատապարտին դէմ ամէնէն անվրդովները ստած են գերմանացի և պելճ առեւտրականները. առաջինները վստահ են թէ նոյնիսկ եթէ քանի մը չաթաթ չուարտումներ ըլլան, առանց դժուարութեան պիտի ընդունուին նոր դրամները, իրենց յունական, ֆրանսական, կամ գերմանական երեսներով: Ինչ կը վերաբերի պելճ առեւտրականներու հանդուրժողութեան, ան, այնպէս կը թուի որ տեղեկատուութեան քացակայութեան հետեւանք է: Միջին դասու միութեան խորհրդական մը ըսած է թէ պելճ առեւտրականներու մեծ մասը նոյնիսկ տեղեակ չէ թէ եւրոները հատարակայ երես մը եւ ազգային երես մը պիտի ունենան:

Եւրոպական կեդրոնական դրամատունը եւ ազգային դրամատուները Սեպտեմբերին տեղեկատուութեան արշաւի մը պիտի ձեռնարկեն, նոր դրամներուն ծանօթացման ուղղուած: Բոլոր յոյսերը կապուած են այդ արշաւին որ դոնէ առիթ պիտի տայ ճանչնալու եւրոյին եւրոպական երեսը:

ՉՀԱՄՈԶՈՒԵԼՈՒ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

Հազարամեակը հայկական աշխարհին համար ուրիշ բաներու կարգին, վակուեցաւ դատավարութիւններու առեղծուածային երբեակով մը: Երկուքը կը վերաբերէին ամէնէն ծանրակշիռ պատահարներու որոնք կրնան արձանագրուիլ երկրի մը ներքին քաղաքականութեան մէջ. կազմակերպուած մահափորձ, ուղղուած՝ պետութեան ղեկավարներու: Այդ մահափորձերէն մէկը Հայաստանը զրկեց իշխանութեան դասու ամէնէն տիրական դէմքէն ու քաղաքական եօթը ուրիշ անձնաւորութիւններէ, միւսը՝ բանտի մը խցիկը նետեց Ղարաբաղի պատերազմի շրջանին հրամանատարը որ պատասխանատու նկատուեցաւ նախագահին ուղղուած մահափորձին: Երրեակին վերջին դատավարութիւնը որ կ'ամբողջացնէ առեղծուածային պատկերը, քաղաքական դէմք – մանկավարժ Ա. Բլէեանի գլխուն փաթթուածն է որով մանկավարժին վճարել կը տրուի քաղաքական մարդուն արարքը:

Այս երեք պարագաները առեղծուածային յայտարարով կը միաւորուին, որովհետեւ առաջ առաջ կը տրամադրէին զրմանալիին, ընդվզեցնողին: Առաջին դատավարութիւնը տակաւին աւարտած չէ. 1999 Հոկտ. 27-ին Վազգէն Սարգսեանի ու եօթը միւսներուն սպանութեամբ աւարտած արարքին պատասխանատուները դէմ – կազմակերպիչ, մարդասպան, օգնական, եւ այլն, – տակաւին վճիռ արձակուած չէ. դատական նիստերը կը շարունակուին: Առիկա արդէն չէ եղած սակայն որ 1700-ամեակի առիթով հրապարակուած համառօտագրէն առաջին օգտուող յայտարարուին այդ ոճիրով ամբաստանուածներէն վեց հոգի...: Նոյն տեղն Ղարաբաղի նախագահին քարեբախտաբար մխայն վիրաւորուելով աւարտած երկրորդ մահափորձին պատասխանատուն նկատուած Ս. Բաբայեան հակառակ քաղաքական դիմումներու, ժպտհութիւններու, բողոքներու, բանտարկութեան ծանր դատավճիռով մը նետուած է մոռացութեան փոսը: Իսկապէ՞ս Հայաստանի ու Ղարաբաղի արդարադատութեան մէջ այնքան մեծ է տարբերութիւնը որ առաջինին մէջ սոյդ ոճիրի մը ամբաստանեալներէն մաս մը ներումի կ'արժանանայ, իսկ երկրորդին՝ աւարկութիւններու, դիտողութիւններու տեղի տուած դատավարութիւն մը կ'աւարտի ծանր դատապարտութեամբ: Հապա ի՞նչ ըսել Բլէեանի պարագային որ ոչ մարդասպան է, ոչ ալ աւտր կասկածով ձերբակալուած մը. այլ՝ պարզապէս քաղաքական իրաւունքը զործածելու փորձով նախագահ Ռ. Քոչարեանի թեկնածութեան ու ընտրութեան աւարկած մէկը. ու այդ մեղքերուն հատցուած զրամական իւրացումի, կաշառակերութեան ծպտուքով դատապարտուած է հինգ տարի բանտարկութեան. չար բախտէն, համանեղուքն ալ որ կրնայ ուղի ղեկավարի ոճիրով ամբաստանեալներ ընդգրկել, ոչինչով կը հանդի երեն:

«Արդարադատութիւն» կոչուած այս բաւական չմեծնող պատկերին մէջ մարդ կը տարուի մոռնալու որ հազար անգամ աւելի լաւ է ամուր թիկունքով մը ոճրագործ ըլլալ Հայաստանի մէջ, քան՝ պատկանիլ օրուան տիրական դասուն ընդդիմադիր խմբակի մը ու հանրապատական գործ տեսնել: Կամ, նոյն պատկերը կըրնայ գոհունակութեան տպաւորութիւն ալ արթնցնել, քանի որ կարելի է, – յարմար գեղինը ճարելու պայմանով–, բողոքել, կոչ ընել, դիմում յղել, եւ այլն:

Այս վերջին կարելիութենէն օգտուած են Ղարաբաղի ազատագրման չարժումի 8200 վեթերանները, ստորագրելով երկու նախագահներուն՝ Ռ. Քոչարեանի եւ Ա. Ղուկասեանի ուղղուած դիմում մը («Ազատամարտ» Ցունիս 23): Այն նիւթ կ'ընէ Ս. Բաբայեանի բանտարկութիւնը որ հետեւած է «Լեռնային Ղարաբաղի Գերագոյն դատարանի խայտառակ դատավճիռին»:

Ո՛վ գիտէ քանի՛երորդ անգամ ըլլալով կը կրկնուի դատավարութեան հանդէպ անհաւատութիւնը. «կռուողները» կը զբաղեն. «Միջազգի է արժանի Ղարաբաղի որոշ իրաւապահներէ այն վարկածը թէ փորձառու երկու հրամանատարներ 4 – 5 մեքրիից 68 անգամ կրակել են Ա. Ղուկասեանի վրայ ու միայն մէկ անգամ վիրաւորել նրան ոտքից: Որից յետոյ 16 հոգով փորձել են պետական յեղաշրջում կատարել ու «այդ» նպատակով ... տուն են գնացել ճնելու»: Անոնք կ'ըսեն նաեւ թէ պարզուած «չնլաչփոթ»ը գիրենք չի համոզեր, ինչպէս չէ համոզած «հարիւր հազարաւոր հայրենակիցներ, աշխարհասփիւռ ողջ հայ հասարակութեանը»:

Ներումի պարագան անոնց ալ ուշադրութիւնը գրաւած է. ո՛չ հայատառանեան: Վեթերանները կը գրեն թէ իշխանութիւնները, «ժամանակ առ ժամանակ միակողմանիօրէն ներում են շնորհում այս կամ այն ազերի մարդասպանին, ներքանց, ում խղճին են հարիւրաւոր անմեղ հայ մանուկների ու ծերերի կեանքը, տասնեակ աւերուած բնակավայրեր: Ինչո՞վ եւ ինչպէ՞ս քացատրել այն իրողութիւնը որ հայ ազգի իշխանաւորները ի վիճակի չեն ազատ արձակել իր անմեղութիւնն ապացուցած հայազգի հերոսին, ում մեծապէս պարտական են սեփական պաշտօններով եւ բարեկեցութեամբ»:

Ճիշդ է որ համեմատութիւնը տեղին է, սակայն, նոյն առեն դիմումնագրին տակ մէկ կէտը կը մատնէ այս պարբերութիւնը. զգացական - բարոյականի խառնուրդ միջամտութիւն մը զգալի կ'ըլլայ անկէ, ինչ որ քիչ մը կը տկարացնէ ըսուածին թափը. Ս. Բաբայեանի ազատ արձակման ամէն դիմում, կոչ, ո՛ր կողմէն ալ գայ, պէտք է հիմնուի միմիայն արդարադատութեան պահանջքին վրայ, նոյնիսկ եթէ ճիշդ է որ առեն – առեն ազդրելանցի ոճրագործներ Ղարաբաղի իշխանութեան կողմէ ներումի կ'արժանանան, հաւանօրէն որպէս քաղաքական, դիւանագիտական գրաւարկի մը օգտագործում: Նոյնն է պարագան 1700-ամեակի յիշեցումին: Քրիստոնէականը, «նամուսն ու արժանապատուութիւնը» ի՞նչ գործ ունին նըման խնդրի մէջ որ պէտք է միայն ու միայն դիտուի արդարադատութեան ակնոցով: Հակառակ պարագային, 1700-ամեակին վրայ յոյս դնել կրնայ առաջնորդել ճգրագործութեան մեղսակիցներու ներումին ալ, ինչպէս եղաւ Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան պարագային...:

Բարեբախտաբար, վոչին հեղինակները վերջին պարբերութեան մէջ չեչտը կը դնեն Ս. Բաբայեանի «դատավճիռը վերանայելու» պահանջքին վրայ. կ'ուզեն որ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Լ.Ղ.Հ նախագահները անյապաղ միջոցներու ձեռնարկեն այդ ուղղութեամբ, նաեւ ենթական ազատ արձակել տալու: Իրենց պահանջակից որպէս, կը նշեն «հասարակութեան լայն խաւերը, պետական եւ ազգային բարձրագոյն շահը»:

Նման դիմումները, տարբեր առիթներով, ասկէ առաջ ալ ուղղուած են Հայաստանի ու Ղարաբաղի իշխանութեան դէմքերու. եւ ո՛վ չի պիտեր որ ընդհանուր առմամբ, իրենց կապուած յոյսերուն ոչ իսկ մէկ տոկոսը վրցած են արդարացնել: 8200 վեթերանի ստորագրութեամբ որուած այս մէկը կրնա՞յ տարբեր ճակատագիր ունենալ: Սակայն, թերեւս, անոր հեղինակները եւս մտածած ըլլալով այս մասին, ուզած են թղթածրարը այլ առեաններ փոխադրելէ առաջ անկարելին փորձել. վամ, պարզապէս օգտագործել բողոքելու ազատութեան իրենց իրաւունքը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՅԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒՆ ՋԻՆԱԴԱԴԱՐԸ

Ինծի ցայէ, – ըսաւ ճաշարանի սպասեակին, - հոս չծխողներու անկիւնն է, եթէ մէկը յանդգնի գլանիկ մը վառել՝ ճաշս կէս ձգած դուրս պիտի բալեմ:

Ծխողներուն ներկայութիւնը ծանր բեռ է չծխողներու համար, իսկ վոխադարձն ալ՝ աւելի ծանր է վիրաւոր խղճմտանքին պատճառաւ: Կ'ըսեմ, վասն զի կացութիւնը կը ճանչնամ պատնէշին երկու կողմերէն ալ:

Ընկերութիւնը հաշտութիւնը կնքելու ձեւեր կը վնտռէ՝ մասնաւոր անկիւններ ստեղծելով ծխողներու կամ ընդհակառակն՝ չծխողներու համար: Ձիշդ այսպէս՝ դիծ մը քաշելով եւ երկու մարտնչող կողմերուն դիծին եռին քաշուիլ հրահանգելով, իսկ երբեմն ալ մէկջեղը խաղաղարար զօրքը գետեղելով՝ կը վարուի Միացեալ Ազգաց Կազմակերպութիւնը:

Գիտակցելով հանգերձ, թէ սովետական խեղպրութիւնը ապականող ծուխին չափ տհաճ, վնասակար ու զարշահոտ է՝ անհրաժեշտ կը սեպեմ ստեղծել անկիւն մը, ուր այդ մոլութեան զերիները կարենան առաուան իրենց սուրճին հետ բան մը կարդալ կամ դրել իրենց նախընտրած ձեւով:

Կարգանք հետեւեալ նախադասութիւնը զոր ես անփոփոխ ձեւով կ'ընդօրինակեմ Երեւանի մէջ 1999-ին լոյս տեսած դիրքէ մը. Ինչպես հայտնի է, շուկայական հարաբերութիւնների դրսեւորման որոշ փուլերում արտադրութեան առանձին ճիւղերում տեղի է ունենում մրցունակութեան անկում, եւ մազում է շահութաբերութիւնը, թուլանում է ինվեստիցիոն ակտիվութիւնը:

Ձեզի կը դիմեմ, մայրենի լեզուի նախանձախնդիր պարոններ եւ տիկիններ. պիտի չհաւ՞ը մեր լեզուն, եթէ վերոնշեալ նախադասութիւնը կամ նոյնիսկ զայն պարունակող դիրքն ամբողջովին լոյս տեսած ըլլար ազգային ուղղագրութեամբ: Զէ՞ որ ներկայ տարազը կը վայլէ պարունակութեան, աւելին. մեզ չէ՞ մեր դասականը: Իր հերոսներէն մէկուն բերանը Տոսթոյեւսքի հետեւեալ բացատրութիւն մը դրած է. «Մարդիկ կան, որոնց մաքուր ճերմակեղէնն իսկ չի վայլեր»:

Հանգիստ չձգե՞նք մեր վարձառականները, որոնք որոտաձայն կ'աղաղակեն թէ դասական ուղղագրութեան վերադարձով ժողովուրդը անգրագէտ պիտի դառնայ: Ժողովո՛ւրդը չէ իրենց բուն մտահոգութիւնը, այլ իրենց անձերը: Դպրոցի աշակերտը կը սորվի, միւսները կը վարժըւին. ո՞ր մէկը աւելի դիւրին է Ցակոբը Ց-ով գրելը, թէ՞ առանք տաք ջուրի ամիս մը դիմանալը: Դպրոցի աշակերտը կը սորվի, ասկայն կաճառականը պիտի չսորվի, ան երբեք չէ սորված ,վասն զի ... ի ծնէ դիտուն է:

Մոնկոլները դրեթէ վաթսուն տարիէ ի վեր գործածելէ ետք կիւրեղեան գիրը, հիմա աստիճանաբար կ'անցնին իրենց ազգային գրելաձեւին, որ վանկային է: Ըստ մեր մարքսական իմաստակներու՝ հայերէնի պատմական ուղղագրութիւնը նախնական ձեւ է, մինչդեռ «հնչիւնային» խեղպրութիւնը՝ աւելի յառաջադէմ: Ալ որչափ յետադիմական քայլ է որդեգրել առաջուան վանկային գրելաձեւը: Բախէմ նաեւ, որ մոնկոլներուն վերադարձը նաեւ շատ աւելի ծախսալից է, քան Հայաստանինը, վասն զի անոնք ոչ թէ ձախէն աջ կը գրեն, այլ ուղղահայեաց՝ վերէն վար, որու համար իւրաքանչիւր համակարգիչ պէտք է օժտուի մասնայատուկ յայտագրով մը: Սակայն մեր տիտղոսաւորները պիտի ժպտին հեղնաբար. «Մոնկոլները մեզի ի՞նչ»...

Իրապէս, մոնկոլները մեզի ի՞նչ: Ուրիշ բան, եթէ Ռուսերը քայլ մը կատարէին վերականգնելու մինչեւ 1918 թուականը գործածուած իրենց ուղղագրութիւնը: Ռուս անտարակուսելի հեղինակութիւն է Երեւանի աւազանին համար: Գէշ կամ աղէկ՝ այդ քայլն ալ պիտի կապկպուէր: Մոսկուայի կեդրոնը վերահսկողութեան է Սթալինի վլաց ամեհի չափերով տաճար մը, ի դէպ վիճելի՝ ոճի եւ ճաշակի տեսակէտէն: Քանի մը տասն չանցած Հայը սկսած է Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին չինութիւնը:

Մինչդեղափոխական ուղղագրութեան վերադարձը անընդհատ կը ծեծուի թէ՝ ազգայնական, թէ՝ ազատական – մտաւորական Ռուս մամուլին մէջ: Սխիկ ամիս կը բաժնուին հին գիրքերու լուսատիպ հրատարակութիւնները: Փոխոխութիւնը կրնայ վրայ հասնիլ անապահովներէն՝ հրաբուխի ժայթքումին չափ:

Պիտի չուզէի սակայն, որ դասական ուղղագրութիւնը պետական հրահանգով հաստատուէր՝ 1922-ի խեղպրութեան պէս: Անիմաստ է կոչեր ուղղել նախագահ Ռ. Քոչարեանին, որ պատասխանատու չէ ներկայ կացութեան եւ անտեսած է ազգային ուղղագրութիւն – խեղպրութիւն հակամարտութեան դիմաց՝ չզրծածելով ոչ մէկ եւ ոչ միւսը, այլ երկուքին ալ տեղ նախընտրելով ռուսերէնը: Կը փափաքիմ, որ ժողովուրդը պետութենէն իսկ առաջ որդեգրէ ազգային եւ միակ մեր ուղղագրութիւնը: Անկախութիւնը ծնունդ առած է 1988-ին կիներուն ձեռքով կարած եռագոյններուն տակ: Այն օրերուն դառամ կաճառականներէն ոմանք եռագոյնը «դաչնակցական» դրօշակ կ'անուանէին: Մոռցենք որ ներկայ խնդրոյն մէջ ալ ոմանց քրմանցիները պատճառ կրնան դառնալ այս անգամ՝ ազգային լեզուին:

Պահանջ որ անկիւն մը տրամադրուի անունց, որոնք չեն կրնար հրաժարիլ անցեալի թոյնէն՝ առաուան իրենց սուրճին հետ: Անկիւն մը, ուրկէ հոն կեցողներուն կամքով իսկ վտարուած ըլլան աւելը, չնչելիք օդը, լոյսը եւ բանականութիւնը:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵՆ

ՏՕՔԹ. ՎԻՊԷՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 62 ՏԱՐԵԿԱՆ ՄՕՐ ՄԱՍԻՆ

Վերջին չարաթներուն, բերանացի թէ գրաւոր մամուլի նիւթ եղաւ Փրէզիւսի 62 տարեկան կինոջ մայրութեան հարցը: Ծանօթ է որ ենթական, Լոս – Անճըլըսի փասիֆիք Թերթիլթիք Սէնթըրի մէջ, տօքթոր Վիպէն Սահակեանի կատարած «հրաշքով» եղբօրը սերմով եւ Ամերիկուհիի մը ձուիկին միջոցաւ կրցած էր զաւակ ունենալ: Այս կարզադրութիւնը, որ արդիւնած է Ցրանասայի մէջ, բուռն վիճարկում մը ստեղծեց եւ ձայներ բարձրացան թէր եւ դէմ: «Մաչ» չարաթաթերթը հարցազրոյց մը ունեցած է այս առնչութեամբ տօքթոր Վիպէն Սահակեանի հետ (Յուլիս 5):

Տօքթոր Սահակեան չի հասկնար սենծուած վվլուկ: Ան կ'ըսէ. - Կանոնապէս կերպով կը խնամեմ 50–ը անց կիներ: Վարուելակերպ մը պարապրաստ եմ ունիմ: Այր ու կինոջ տարիքը պէտք է 110-էն աւելի ըլլայ: Եթէ կինը 45 տարեկանէն աւելի է եւ ամուրի՝ կը մերժեմ: Լրագրողը կ'առարկէ որ այս պարագային 62 առաւել 52, 110-էն աւելի կ'ընէ: Տօքթոր Սահակեան կ'ընդունի որ թուաբանութիւններ կ'ելլ: Իսկ եթէ 70 տարեկան կինն մը եւ 40 տարեկան ամուսինը դան...:

Ուշի հարց է, կ'ըսէ Սահակեան, վիրաբոյժ ըլլալէ, որովհետեւ, 70 տարեկանին, Ֆիզիքական անհրաժեշտ պարմանները չի ներկայացներ նման գործողութեան մը համար: Սիրտը չի տոկար: Բայց, այս օրինակներէն դուրս, պէտք է նաեւ հասկնալ որ ապրելու միջին տարիքը փոխուած է: Դարուս սկիզբը 60 տարեկան էր, այսօր 80-էն աւելի է: Տասը տարիէն, 60 տարեկանին յղի մնալը չատ սովորական բան մը պիտի ըլլայ, մի՛ մոռնաք յաւտծս:

Լրագրողը զարմանալի կը գտնէ որ տօքթոր Սահակեան խարտած է կնոջմէն եւ իր իրբեւ թէ ամուսինէն, որ իրականին մէջ, եղբայրն էր: Բժիշկը նկատել կու տայ որ ամուսնութեան վկայագիր չի պահանջուիր, երբ զոյգ մը իրեն կը ներկայանայ, կը խորհի որ պարկեշտ է:

Կ'ըսէ նաեւ թէ առաջին անգամն է որ 60-ը անց կնոջ մը հետ գործ ունեցած էր, բայց, զարմացած է որ այս հարցը այսքան մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ, երբ ամէն օր զոյգերու կը հանդիպինք, ուր 65 տարեկան այր մը զաւակ կ'ունենայ 30 տարեկան կնոջ մը հետ: Ոչ ոք թան մը կ'ըսէ: Ցայտուն օրինակն է առնական նեղմիտ ընկերութեան, ուր կ'ապրինք: Ըստ իրեն, որոշ կիզծաւորութիւն մը կայ այս նիւթին չուրջ, Ցրանսայի մէջ: Իրրեւ բժիշկ, բոլորովին դէմ է սակայն համաաերումի, որ չատ հեռուներն կը տանի: Իր խոնամքը, սակայն, ոչ մէկ կապ ունի:

Թ. Ա. Թ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնի մէջ, Յունիս 16-ին Հ.Օ.Մ.ի Ռուբինա մասնաճիւղի 8-րդ տարին ընդլայնով կազմակերպած է Ափեմտեան Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ հայուհի ջրհաններու նուիրուած «Տոհմիկ Օր»ը: Այս տարուանը նուիրուած էր Խարբերդի: Սրահի մուտքին զետեղուած են հայկական պուպրիկներ եւ Խարբերդի ձեռագործներ: Պատերուն վրայ կը նկարկայացուած են Խարբերդի մտաւոականներու, զրագէտներու եւ հոգեւոականներու նկարները: Այս առթիւ, կազմակերպիչ յանձնախումբը հրատարակած գրքոյկ մը նուիրուած Խարբերդի եւ շրջակայքի հայութեան, բաղկացած 52 էջէ: Օրուան հանդիսավարը՝ Մատիկա Տէրտէրեան, բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն, ապա կատարուած նախ ազգասիրութիւնը, որմէ ետք Մատթէոս Տէրտէրեան խօսք առնելով, պատգամած է այս տոհմիկ օրերու իմաստը ու ծանրացած Մոխոյ աշխարհի Խարբերդ քաղաքին վրայ, ուր հայ բնակչութեան թիւը, ցեղասպանութենէն առաջ 75.000 էր, քաղաքներուն եւ 366 գիւղերու մէջ: Իր խօսքէն ետք, Հալէպի ժամանած Մարօ Նալպանտեան ներկայացուցած է Խարբերդցիական հարատեւման տեսարան մը: Ձեռնարկին զվարթ հիւր ըլլած է Լոս – Անճըլըսէն հրաւիրուած Խարբերդցի փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Ան չնորհակալութիւն յայտնած է, ապա, անդրադարձած մանկութեան իր օրերուն, Պէյրութ մեկնումին հայերէն սորվելու համար եւ ուր իր ծնկներուն հետ մխիթարեան Խարբերդի թաղերուն մասին: Իրեն յաջորդած է Բէննա Թարզի, Հ.Օ.Մ.ի Ռուբինա մասնաճիւղի առեղնապետուհին, որ արձանագրած է Խարբերդ ծնած մայրեր: Պաշտօնական մասէն ետք, զրուցարանի մէջ է գեղարուեստական յայտագիրը:

*
**

Սեւանիկի Բիւզանդական Թանգարանի դահլիճին մէջ, Յունիս 5-ին, եղէռնի ունեցած է Հայաստանի պետական Կամերային նուագախումբը, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին առթիւ: Ձեռնարկը հովանաւորած են Հայաստանի գիտնականները, Երեւանի Երկրագիտական գրասենեակը ու կալըի Գալֆայեան: Նուագախումբը հրաւիրած են Սեւանիկի բիւզանդական թանգարանն ու Թանգարանի Բարեկամական Միութիւնը, չնորհիւ Համազգայինի տեղւոյն «Ղազարոս Սարեան» մասնաճիւղի ջանքերուն: Բուն յայտադրէն առաջ, յայտնորգաթար խօսք առած են Թանգարանի Բարեկամական Միութեան առեղնապետը՝ Նիքոս Նիքոնանոս, Թանգարանի տնօրէնուհի Անասթասիա Թուրլթա եւ Բիւզանդական Թանգարանի Բարեկամական Միութեան ընդհանուր քարտուղար Եորգոս Եորկիատոս: Հայերէն արտայայտուած է դեսպան Արմէն Պետրոսեան: Յայտադրին մաս կազմած են Մոցարթի, Շէֆրտուսի, Կոմիտասի, Պիզէի, Մերզոյեանի գործերը: Նուագախումբին դաշնակով ընկերացած է Էլլա Մելիք Հիւսեան, իսկ մենեվրած է Նունէ Պատալեան (սոփրանօ): Ելոյթի աւարտին մեծարանքի ճաշ մը տեղի ունեցած է:

*
**

ՎԱՆԴՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնին մէջ, Յունիս 9-ին, տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 83-րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Վահան Ծ. Վրդ. Պէրպէրեան, ճաշի ապատարկութենէն ետք, Հ.Յ.Դ. Սիմոն Վրացեան կոմիտէութեան երիցագոյն անդամ՝ Ալէքսան Ձղալեան ներկայացուցած է օրուան խորհուրդը եւ Մայիս 28-ի նշանակութիւնը: Տօնակատարութիւնը չարունակուած է երգերու յայտադրով մը:

*
**

ՊԼՅՐՈՒԹԻ Հ. Կ. Մ.ի Յովհաննէս Պօղոսեան սրահին մէջ, Յունիս 14-ին, կազմակերպութեամբ Մեսրոպեան Սանեկրու Միութեան, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Լեւոն Ծ. Վրդ. Զէքիեանի «Ինքնութեան խճանկար» հատորին: Բացման խօսքը արտասանած է Եսթեր Նիւրքէթեան, որ ընդհանուր դիծերու մէջ ներկայացուցած է Հայր Լ. Զէքիեանի հատորին արծարծած նիւթերը: Կարօ Աբրահամեան ներկայացուցած է Հ. Լեւոն Զէքիեանի կենսագրականը: Ապա, խօսք առած է Մեսրոպ Վրդ. Թօփալեան որ անդրադարձած է դիրքին տասը բաժիններուն եւ հոն արտայայտուած դատաբաններուն: Վերջին խօսք առնողը եղած է Հ. Լեւոն Ծ. Վրդ. Զէքիեան որ չնորհակալութիւն յայտնած է դիրքին մեկենասներուն եւ բոլոր անոնց որոնք մասնակցած են երեկոյթին յաջողութեան: Աւարտին դինեճոն մը տեղի ունեցած է:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ
ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Յունիս 4-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի Շրջ. վարչութեան կողմէ հանրային դպրոցներու հայ յառաջադէմ աշակերտներու պարգեւատրութեան ձեռնարկը, որ վերջին տարիները աւանդութիւն մը դարձած է: Հանդիսութիւնը վարած է Անիթա Հատտատ: Խօսք առնելով առեղնապետուհի Տիկին Մարօ Զարեան – Ռիտ նշած է թէ վայրկեան հայ աշակերտներ պատուելը Հ.Օ.Մ.ը դարձուցած է դեղեցիկ աւանդութիւն մը: Օրուան խօսքը արտասանած է Հայ դատի դրասենեակի վարիչ Ալեքս Սարդար: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը: Հուսկ, գնահատագրեր եւ մրցանակներ յանձնուած են 43 հայ աշակերտ – աշակերտուհիներու:

*
**

ԶԱՐԵՀ ԱՐՔ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ
ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ԼԵԱՐԴԻ
ՊԱՏՈՒԱՍՏՈՒՄԻ

Մեծ Տանն Կիլիկիոյ միաբաններէն Զարեհ Արք. Ազնաւորեան, Յունիս 15-ին, ենթարկուած է լեարդի պատուաստումի, Լոս – Անճըլըսի Եու. Էս. Սի. հիւանդանոցին մէջ: Միաբանութեան երիտասարդ անդամներէն Պարթեւ Վրդ. Կիւլիմեան իր լեարդէն մաս մը նուիրած է Զարեհ Արք.ին: Վիրաբուժութիւնը անցած է յաջող եւ զոյգ հոգեւորականները ներկայիս կը բոլորեն ապաքինման շրջան մը:

*
**

ՅԻԵՏԱՆԱ ՓԱՍՓԱԼԵԱՅԻ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլենտէյլի «Վէրտուկօ Գլապ»ի մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ունեցած է պուլկար լրագրող եւ տարբիներէ ի վեր Արցախի ազատագրական պայքարին նուիրուած Յուետանա Փասքալեւայի մամուլի ասուլիսը, որուն ընթացքին ան խօսած է ի նպաստ Սամուէլ Բարայեանի գատին եւ ազատագրուած հոգերու պաշտպան յանձնախումբին: Փասքալեւա, իբրեւ ներկայացուցիչ պաշտպան պոյտ յանձնախումբերուն, քննադատած է Ղարաբաղի եւ Հայաստանի իշխանութիւնները յիշեալ հարցերու գծով:

*
**

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Գուլպեան – Զաքարեան – Վասպուրական» վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 2-ին, տեղի ունեցած է Մայիս 28-ի տօնախմբութիւնը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. «Քրիստափոր» Կոմիտէին: Հանդիսավարուհին՝ Արլէթ Հայրապետեան, համառօտ դիծերով ներկայացուցած է հայ ժողովուրդի դարերու երազին իրականացման հանդրուանները: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Երեկոյթի ընթացքին հանդէս եկած է երգիչ Ճորճ Պաղտոյեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՈՐԿՐԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԵՐ

Ամրան սկիզբին հետ ԱՄՆ–ու մէջ կը բացուի որկրամոլութեան մրցումներու եղանակը: Ձիրվին, մասնակցութեան թեկնածու մըն է, 150 քիլօկրամ ծանրութեան տէր. պէտք է դիտնայ թէ 12 վայրկեանի մէջ քանի՛ հաթ տակ կրնայ լափել, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ միջազգային մրցումին: Բայց որպէսզի այդ հանդրուանին հասնի, անհրաժեշտ է որ չահի միջանկեալ մրցումներ որոնք տեղի կ'ունենան Յուլիս 1–էն, զանազան վայրերու մէջ: Տեղական ախոյեանները միայն կրնան միջազգային մակարդակի մրցումին մասնակցիլ: Ան կ'ըսէ թէ առաջ կարելի էր չրջանային զոտումները չահիլ 12 – 13 հաթ տակ ուտելով, բայց մրցակցութիւնը այդ թիւը 16 – 18-ի բարձրացուցած է: Տարուէ տարի մըրցակցութիւնը աւելի կը դժուարանայ:

Պէտք է ըսել որ միայն հաթ – տակ–ով չեն կազմակերպուիր որկրամոլութեան մրցումները. Լուիզիանայի մէջ խեցգետինի պատառներ պէտք է լափել, Թէքսասի մէջ խոզի մխոց, Նիւ – Ճըրզի՝ համպուրկեր, Օհիոյի մէջ հատուկ թեւ, եւայլն: Այս մրցումներէն որոնք առիթ առած փիճիճներու անթաժանելի մասը կը կազմէին, կամ բարեսիրական ձեռնարկներու, այսօր աւելի ընդհանրացած են ու մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրեն: Անցեալ ամիս Պոսթըն կազմակերպուած մըրցում մը չուրջ 20 հազար հոգի հաւաքած է:

Հետաքրքրական է որ ամերիկացի որկրամոլներուն լուրջ վախ կը պատճառեն ճափոնացի մրցակիցներ ու չատերու համար ազգային հպարտութեան հարց դարձած է ճախողութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

Հայաստանի իշխանութիւնները յիշեալ հարցերու գծով:

*
**

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Գուլպեան – Զաքարեան – Վասպուրական» վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 2–ին, տեղի ունեցած է Մայիս 28–ի տօնախմբութիւնը, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. «Քրիստափոր» Կոմիտէին: Հանդիսավարուհին՝ Արլէթ Հայրապետեան, համառօտ դիծերով ներկայացուցած է հայ ժողովուրդի դարերու երազին իրականացման հանդրուանները: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Երեկոյթի ընթացքին հանդէս եկած է երգիչ Ճորճ Պաղտոյեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ե·

ՋՕՀՐԱՊ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹ

– Հիմա ծածկաբար քեզի առաջարկութիւն մը ունիմ ընելիք, – չարունակեց նախարարը՝ ձայնը քիչ մը ցածցնելով, – նկատի որ հայկական խնդիրն ալ մէջերնիս կարգադրենք:

Զօհրապ թեթեւ ցնցում մը ունեցաւ, բայց իր պաղարիւնութիւնը պահեց:

– Դժբախտաբար հայկական խնդիրը ձեզի եկած է, – դիտել տուաւ, – եւ եւրոպական դահլիճներն են, որ կը զբաղին սոով:

– Իրար չհասկնանք ... Պօղոս փաշայի պատմատուրութիւնն է, որ Եւրոպայի մէջ այդ խնդիրը կ'արծարծէ ...

– Այդ պատմատուրութիւնն ալ մեր իրատուութենէն դուրս կը գտնուի եւ ուզդաղի Ռուսիոյ մէջ գտնուած կաթողիկոսին կողմէ պաշտօնի կոչուած է եւ անոր անունովը կը գործէ:

– Իսկ հոս ձեր Պատրիարքարանը քնաւ բան մը չընե՞ր:

– Մեր Պատրիարքարանը բոլորովին կրաւորական դեր մը կը կատարէ:

– Մեծ պետութիւններու դեսպանատուններուն հետ յարաբերութեան մէջ չէ՞:

– Այսինքն երբ դեսպաններէն մէկը որեւէ խնդրի մը մասին տեղեկութիւն հարցնէ՝ բնականաբար տիպուած է պատասխանելու:

– Զօհրա՛պ էֆէնտի, պիտար խաբելու չաչխատինք, – գոչեց Թալէաթ սրտնեղած դէմքով, – մենք ամէն բանէ տեղեկութիւն ունինք ... տպիկա դուք ալ գիտէք: Ամբողջ դաղտնի ոստիկանը կան ձեր խնդրին մասին: Պատրիարքարանի մէջ ինչ որ անցնի – դատնայ, մենք անմիջապէս լուրը կ'առնենք, նոյնիսկ դեսպանատուններու մէջ անցած - դարձածը գիտենք:

– Աւելի լաւ, մենք ծածուկ բան մը չունինք, մեր կատարած դերը պատեղ չատ անկեղծ է եւ կարեւորութենէ զուրկ ...

– Կ'ուզե՞ք, որ ձեզի լսեմ, թէ ո՞ւր կիլ երկ, – լաւ, Ներքին գործերու նախարարը՝ Զօհրապի խօսքը ընդմիջելով, – նախ անդլիական դեսպանատունը եւ յետոյ՝ դերմանական դեսպանատունը:

– Ձիշդ է, – խոստովանեցաւ Զօհրապ:

– Ըսե՞մ նաեւ, թէ ինչու գացած կիլ հոն. յիշատակագիր մը ներկայացնելու բարեներոգոմներու խնդրին համար եւ Անդլիոյ ու Գերմանիոյ օժանդակութիւնը խնդրելու: Իսկ դալով այդ յիշատակագրին՝ ահաւասիկ անոր մէկ օրինակը ...

Եւ Թալէաթ գլորցը բանալով՝ թուղթ մը ներկայացուց Զօհրապին: Այս վերջինը իր պաղարիւնութիւնը պահելու համար հզօր ճիդ մը ըրաւ, թուղթը առաւ, ակնարկ մը նետեց վրան ու վերադարձուց նախարարին:

– Ճիշդ չե՞ն լսածնիդ, – հարցուց Թալէաթ:

– Շատ չիտակ են:

– Ես ձեզի չեմ գատապարտեր այս դիմումներուն համար, անչուչա իրաւունք ունիք ձեր չահերը պաշտպանելու ձեր դիտցած ձեւով, միայն թէ լաւագոյն միջոցը չէ, որ ընտրած էք:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

– Ըսել կ'ուզեմ, որ մենք մեզի եւ բարեկամաբար կրնանք ամէն բան կարգադրել առանց օտար միջամտութեան, ինչպէս ըրինք Սուրիացիներուն հետ: Նմ դղացումները Հայկրու մասին յայտնի են եւ պէտք չկայ նոր փաստերու, որպէսզի ապացուցանեմ, թէ ես միչտ ձեր բարեկամը եղած եմ: Եթէ երկու կողմէն անկեղծօրէն մօտենանք իրարու, խնդրին լուծումը չատ կը դիւրանայ եւ օտար միջամտութեան տեղի չի մնար: Օտար միջամտութիւնը մեր ներքին գործերուն մէջ ամէնէն աւելի մեր չիղերուն կը դպչի, եւ մենք մեր ձեռքէն եկած ամէն բան պիտի ընենք, որպէսզի այդպիսի միջամտութիւն մը չըլլայ եւ եթէ, հակառակ մեր կամքին, ըլլայ իսկ, այն ատեն ամէն դժուարութիւն պիտի ստեղծենք, որպէսզի դադրի, եւ այս պարագային դուք պիտի ըլլաք տուժողը:

– Բայց ի՞նչ ծառայութիւն կը սպասէք ինձ, – հարցուց Զօհրապ:

– Ամէն բան ...

– Ես յանձնաժողովի մը պարզ անդամն եմ, ես Պատրիարք չեմ, ո՛չ ալ Եւրոպայի պատուիրակութեան նախագահը:

– Ես գիտեմ, որ եթէ դուն ուզես ամէն բան կրնաս ընել, Պատրիարքն ալ կը համոզես, պատուիրակութիւնն ալ, մի՞թէ պատուիրակութեան հետ յարաբերութեան մէջ չես ...

Զօհրապ չպատասխանեց այս հարցումին, իսկ նախարարը չարունակեց.

– Մի կարծեր, որ Եւրոպական պետութիւնները համաձայն են իրենց մէջ Արեւելեան նահանգներու բարեկարգութեան մասին, եւ մեր կողմէ այս կամ այն պետութեան վոքրիկ զիջողութիւններ ընելով՝ կրնանք զանոնք իրարու դէմ հանել եւ գործը ամբողջովին վիժեցնել ... Բայց այդ ծայրայեղութեան չենք ուզեր դիմել առ այժմ, որովհետեւ մենք ալ համոզուած ենք, որ բարեկարգութեան անհրաժեշտ պէտք կայ, ու այս վիճակը չի կըրնար այսպէս տեւել, բայց բարեկարգութիւնը հարկ է, որ մեր ձեռքով կատարուի կառավարութեան եւ Հայերու բարեկամական համաձայնութեամբ:

– Ձեր ըսածը չատ աղուոր երազ մըն է, – պատասխանեց Զօհրապ:

– Այդ երազը կրնանք իրականութեան փոխել, իսկ հակառակ պարագային կը վախնամ, որ պիտի ստիպուինք ձեզի հանդէպ մեր բարեացակամ ընթացքը փոխել եւ տարբեր ընթացք մը բռնել ... Մենք չենք կրնար ընդունիլ, որ պետութեան մէջ ուրիշ պետութիւն մը՛ն ալ հաստատուի եւ ասոր համար, եթէ հարկ ըլլայ, ամէն բան աչք առած ենք, նոյնիսկ թուրքիոյ կործանումը: Մեզի յուսահատական արարքներու մի՛ մղէք:

(Շար. 14)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սեդրակ Սամուէլեանին, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Սամուէլեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Ժէրէնին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Սաներաֆին եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց հինգ, մօր, մեծ - մօր եւ ապրականին՝

ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Ալատուրեան)

մահուան առիթով։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE

organisée par la

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

AU PROFIT DE L'ARMENIE

Vendredi 7 décembre

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :

— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

ՀԲԸՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ, ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2001 - 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելքոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 75 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, դիչելօթիկ եւ ցերեկեայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով. տարրական լուծարանները, համակարգիչներ, դրադարան, մարզական համալիր։ Մելգոնեան կրնան դիմել Հայկական ծագում ունեցող 12 – 16 տարեկան երեխաներ։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

● *Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։*

● *Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անթաւալար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։*

● *Կը դասաւանդուի աշակերտի ծնողքի մայրենի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։*

● *Դպրոցը ունի եօթը դասարան՝ (Մ. – Է.), 12 – 18 տարեկան աշակերտներու համար։*

● *Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի եւ SAT II-ի պատրաստութեան։*

● *Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։*

● *Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ։ (Ամերիկեան, եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։*

● *Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, քանդակագործութիւնը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները։*

● *Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։*

Յաւելեալ տեղեկութիւններ առնելու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admissions Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195 / 422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section d'Asnières

Au profit de la Colonie de Bellefontaine

Réservez votre soirée

du Samedi 20 octobre

GALA ARTISTIQUE ARMENIEN

avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels

au Grand Théâtre d'Asnières.

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ **06 76 48 58 73**

ՓՆՏԳԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԳԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ բաթաղոկ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՕԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր·
15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝

ՅՈՒԼԻՍ 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի բարեւոյզարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա· Փինյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգոբեան՝ 01 47 43 12 66

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 10
MARDI
10 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատ : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀՐԱՏ ՏԱՐԻ – Թիւ 20·206 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 20·206

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

Ա. ԲԼԷՅԵԱՆ ՉԻ ԴԻՄԵՐ ՎՃՌԱԲԵԿ ԱՏԵԱՆԻ

Յուլիս 3-ի մեր թիւով հաղորդած էինք որ Ալոտ Բլէյեանի բողոքը վճռաբեկատեանին պիտի քննուէր Յուլիս 6-ին, արդ, «Ազգ» Յուլիս 7-ի իր թիւով կը հաղորդէ որ Յուլիս 4-ին, դատարանը Ա. Բլէյեանէ դիմում մը ստացած է, որով ան կը պահանջէ վերադարձնել վճռաբեկի իր բողոքը:

Թերթը թացատրութիւններ կը փնտռէ այս յետքայլին առթիւ եւ կը զրկէ թէ նախքան բողոքին քննարկուիլը, խօսակցութիւններ կային որ Բլէյեան ազատ կ'արձակուի: Վճռաբեկ Ատեանի քննարկման արդիւնքը պիտի ըլլար այն որ յաջորդ նիստի համար Բլէյեան ամաներումով ազատ կ'արձակուի դատարանի դահլիճէն: Դատարանի որոշումը «չօշափելէ» եաք կրթութեան եւ Գիտութեան նախկին նախարարը որոշած է արդէն արդարացուելու պահանջ ներկայացնել և վճռաբեկի բողոքը ետ առած: Ըստ ամենայնի, կ'ուզենայ «Ազգ», այդ ըրած է որպէսզի Սթրազպուրկի դատարանը դիմելու կարելիութիւնը չկորսնցնէ:

Ա. Բլէյեան 5 տարուան արգելափակ – ման դատապարտուած է, որու մէկ երրորդը արդէն կատարած է: Իրեն յատնի դարձած է որ յառաջիկայ օրերուն պատիժէն կազատի քանի ո ր 2 տարի, 2 ամիս բանտարկութիւն ըրած է, իսկ մնացեալի մասին կարելի է մտածել աւելի բարենպաստ պայմաններու մէջ, ուրեմն Ա. Բլէյեան համաներում չուզեր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 7 / 9)

ԴՈՒՄԱՅԻՆ ՆՈՐ ՕՐԻՆՔԸ ԵՒ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԸ

Ռուսաստանի Դուման սահմանադրական նոր օրինք մը ընդունած է երկրին կառոյցին մէջ դաշնակցային նոր կարգաւորում ունենալու մասին: Խօսքը կը վերաբերի Ռուսաստանի դաշնակցութեան մաս կազմելու վավերաք ունեցող տարածքներու, կամ երկիրներու: Նոր օրինքը, կը սպասուի որ նախագահին կողմէ սանկցիոնուելէ ետք որոշ ազդեցութիւն ունենայ միջազգային քաղաքականութեան որոշ հարցերու վրայ:

Այդ ազդեցութեան մասնաւորութիւնը արդէն յայտնած է Ազրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւի նախկին խորհրդական Վ. Գուլուզատէ, պնդելով որ այդ օրինքով Ռուսաստան կը միտի անկայունութեան մղել Վրաստանը, խափանելու համար Բաքու – Ջէյհան, Տրապեզա ծրագիրները: Ան իր կարգին ալ ուղղուած սպառնալիք նկատած է նոր մէջ, ըսելով որ Մոսկուա կրնայ Լեռնային Ղարաբաղի միացման հարց ալ դնել:

Այս մտավախութեան մասին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան ըսած է. «Ղարաբաղեան կողմը վաղուց արդէն արտայայտել է իր սկզբունքային մօտեցումները տիեզական բաղաբական ճակատագրի վերաբերեալ, որոնք իրրեւ սկզբունքներ դրուել են ԼՂՀ կարգաւորման վերաբերեալ պաշտօնական դիրքորոշման հիմքում եւ ցայսօր որեւէ փոփոխութեան՝ կապուած բաղաբական իրավիճակի հետ, չեն ենթարկուել»:

Իսկ Դումային հանրային կազմակերպութիւններու յանձնաժողովին փոխնախագահը Ա. Զուեւ պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ օրէնքը ընդունուելու ընթացքին Լ. Ղարաբաղի խօսքը չէ եղած. անոր ճակատագիրը պէտք է լուծուի միջազգայնօրէն, հայեւազրբեջանական յարաբերութիւններու էնթախորքին վրայ: Սակայն, Լ. Ղարաբաղը նաեւ ռազմաքաղաքական խնդիրը է, աւելցուցած է ռուս երեսփոխանը:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՇՆԱՆ ԻՐԱՆ Կ'ԱՑՑԵԼԷ

Իրանի նախագահ Մ. Խաթամիի Բ. ընտրութեան Ռ. Քոչարեանի շնորհաւորական ուղերձը յանձնելու նպատակով Յուլիս 3 – 5 թեհրան այցելած է հայաստանեան պատուիրակութիւն մը: Ան հանդիպում ունեցած է նախագահ Խաթամիի, Ազգ. ապահովութեան խորհուրդի քարտուղարին, այլ պաշտօնատարներու հետ: Երկկողմանի քննարկումներու դլխաւոր նիւթը եղած են Երեւան – Թեհրան յարաբերութիւնները եւ շրջանային խնդիրները: Զրուցակիցները անդրադարձած են ուժանիւթի, հաղորդակցութեան մարդի միանանական ծրագրերու, ինչպէս՝ Իրան – Հայաստան կազատարը, Արաքսի ջրեելեկտրակայանը, Քաջարանի փապուղիին կառուցում:

Կը նախատեսուի աշնան նախագահ Ռ. Քոչարեանի այցը Իրան:

⁂

ԵՐԵՒԱՆ – ՄՈՆՐԻԱԼ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Մոնրէալի քաղաքապետ Փ. Պուռկի վլխաւորած պատուիրակութիւնը եռօրեայ այցով զացած է Երեւան: Երեւանի քաղաքապետ Ռ. Նազարեանի հետ հանդիպումին ընթացքին գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրուած է: Ներկայիս Հայաստանի մէջ գործունէութիւն ունին հայեւազանատական 70 ձեռնարկութիւններ որոնք տարեկան 2 միլիոն տոլար գործառնութիւն կ'ունենան:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՕՐ

Եւրոպայի Խորհրդարանը Յուլիս 5-ին առաջարկած է որ «Մահապատիժին դէմ եւրոպական օր» մը հաստատուի, որպէս դատապարտում այդ պատիժին որ տակաւին կը կիրարկուի 87 երկրի մէջ: Նոյն օրը քուէարկուած բանաձեւով մը եւրոպական երեսփոխանները ափսոսանք յայտնած են որ ԱՄՆ-ու մէջ որպէս դաշնակցային օրէնք վերսկսած է մահապատիժի դործադրութիւնը: Խորհրդարանը նաեւ կոչ ըրած է Ռուսաստանի, Թուրքիոյ եւ Հայաստանի որ յարդեն Եւրոպայի Խորհուրդի անդամակցութեան իրենց պարտաւորութիւնները եւ անյապաղ ջնջեն մահապատիժը:

Նոյն օրը Եւրոպայի Խորհրդարանը խորհրդանշական յայտնած է իր տես Զնաստանի մէջ նաեւ գաղափարական եւ կրօնական այլախոհներու տրուած մահապատիժներու եւ ձախողի մէջ անմարդկային ձեւով ու գաղտնօրէն, կախաղանով գործադրուած պատիժներուն:

Եւրոպայի երեսփոխանները ուզած են եւրոպական յանձնախումբէն որ մահապատիժին ջնջումը եւ գործադրութիւններու կասեցումը որպէս հիմնական ազդակ նկատի ունենան միութեան եւ երրորդ կողմերու յարաբերութիւններուն մէջ:

⁂

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՐԱՁԱՏՆԵՐԸ ԿԸ ԴԻՄԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Հոկտեմբեր 27-ի զոհերու՝ Կարէն Դէմիրճեանի, Յովիկ Աբրահամեանի, Եուրի Բախչեանի, Լէոնիա Պետրոսեանի, Մխքսիկ Քոթանեանի, Արմենակ Ամենակեանի, Ռուբէն Միրոյեանի կանայք եւ Վազգէն Սարգսեանի մայրը Յուլիս 7-ին հետեւեալ թաց նամակը յղած են նախագահ Ռոպէր Քոչարեանին. «Մամուլից տեղեկացանք, որ դուք Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութեան հետ հանդիպման ժամանակ յայտարարել էք, թէ ձեր նախագահութեան օրօք մահապատիժ չի կիրառուել եւ չի կիրառուելու: Ընդ որում, դա ասուել է Հոկտեմբեր 27-ի համատեքստում: Եթէ այդ յայտարարութիւնը, իրօք, արել էք, ապա դա ոչ այլ ինչ է, քան բարոյական աջակցութիւն

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ, Յուլիս 6-7-ի գիշերը ծագած փոթորիկը աւեր գործեց, գրեթէ ամէն կողմ: Ամէնէն ղլերզական արկածը պատահեցաւ Սթրազպուրկի արուարձանը, երբ բացօթեայ ելեւիչ մասաս էնտ փափաս ներկայացման հանդիսատեսները, անձրեւէն խուսափելու համար ապաստանեցան վրանի մը մէջ, որու վրայ տապալեցաւ ոսկի մը: Տասնեմեակ հոգի մեռած են տեղն ու տեղը, 85 վիրաւորնեբէն 41-ը դեռ հիւանդանոցը կը մնային Յուլիս 9-ին, ասոնցմէ 17-ը չատ ծանր վիճակի մէջ էին: Այս արկածը մեծ ցնցում առեղծեց երկրին մէջ, Առողջապահութեան նախարար՝ Պէրնար Քուշնէր փութաց տեղւոյն վրայ եւ իր ու կառավարութեան ցաւը եւ համակրութիւնը յայտնելով ճակատագրին վերագրեց ինչ որ պատահած է, ծառը, ըսաւ, պէտք չէ տապալէր հոն ուր տապալեցաւ: Յուլիս 6/7-ի գիշերուան փոթորիկը այլ աւերներ ալ գործեց: Սոմի նահանգը անդամ մը եւս տուժողներէն եղաւ, աղէտալի ողողումներով: Աւելնեանի ամրան բացօթեայ փառատօնին բացումն ալ տեղի չունեցաւ:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ հիւսիսը՝ Պրատֆորտի մէջ, բուռն բախումներ տեղի ունեցան չաբաթավերջին Ասիացիներու, ծայրայեղ աջ բրիտանացի տարրերու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: 100 հազար բնակիչներու չուրջ 15%-ը հարաւ – արեւելեան Ասիացիներ են: Ամէն ինչ սկսած է, երբ ծանուցուած է ծայրայեղ աջ Ն.Ճ.Ը.Ը.-ի ցոյցի: Ի պատասխան, հակառակ տեղական մի.ութիւն մը որ կը համախմբէ փաքիստանցիներ, Պէնկլատէշցիներ, հակացոյցի մը կոչ ըրած է: Ի վերջոյ ոստիկանութիւնը արգիլած է Ազգային ճակատին ցոյցը, բայց, անդամներ պացած են Պրատֆորտ եւ խանգարած հակացոյցը, նախատինքներով, հայհոյանքներով, ինչ որ պատճառ եղած է բախումներուն եւ անկանխելի բերած ապահովութեան ուժերը: 120 ոստիկան վիրաւորուած է:

ԳԱԶԱ – ԵԳԻՊՏՈՍ սահմանապրւելին վրայ, բախումներ պատահած են եւ 11-ամեայ Պաղեստինցի մը սպաննուած է: Համասը խոստացաւ տղեկին վրէժը լուծել 10 անճնասպանական ոճրափորձերով:

ՈՒԶԵՐԱՑԻ ՄԷՋ (Ալժերիա) տասը հոգի սպաննուած են Յուլիս 5-էն 6-ի գիշերը: Այս չարդն ալ կը վերագրուի իսլամապաշտ գինեալ խմբակներու: Յառջորդ գիշերն ալ 16 հոգի եւս մորթուած են, մինչ խռովութիւնները չեն դադրած Քապիլիոյ մէջ:

ՓՈՐԹՍԱՈՒՆԻ ՄԷՋ (Հիւսիսային – Իրլանտա) Օրանժիստները (բողոքական) իրենց տարեկան տողանցքը կատարեցին, լայց, չկրցան անցնիլ կաթոդիկէ թերդէն՝ Կարվիկի ուռէն:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետը Պ. Տըլանոյէ Ֆրանսահօս քաղաքապետներու միջազդային ընկերակցութեան նախագահ ընտրուած է, փոխարինելով իր նախնի դրը՝ Ժան Թիպէռին: Ֆրանսահօսութեան որուն անդամ է նաեւ Երեւան, յաջորդ վեհաժողովը կը դումարուի Պէյրութի մէջ, յառաջիկայ Հոկտեմբերին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ, Յուլիս 7-ի գիշերը, անակնկալի բերելով իր ունկնդիրները, Տանիէլ Պարընպոյմ իր նուագախումբը փակեց Ռիչար Վանկներ նուագելով ինչ որ «հրապարակային մշակութային բռնաբարում» որակուեցաւ: Ծանօթ է որ Վանկներ արգիլուած է Իսրայէլի մէջ իր հակահրէական պարսաւագիրներուն համար ու նաեւ անոր համար որ նախընտրած երաժիշտն էր Հիթլէրի: Մայիսի սկիզբը, Քնէսէթը (Խորհրդարան) 0-ի դէմ 17 ձայնով կոչ ըրած էր փառատօնին անօրէնութեան որ խուսափի Վանկներ դործերը դնելէ յայտագրին մէջ, փառատօնը երկրին մշակութային կարեւորադոյն ելոյթն ըլլալով: Եթէ նոյնիսկ, տեղ տեղ Վանկներ կը նուագուի, անլսելի է որ պաշտօնական յայտագրի մը մաս կազմէ: Պարընպոյմ նախ տեղի տալ ձեւացուցած է, ապա խօսքն ուղղելով 3000 ներկաներուն առաջարկած է անճնական նուագահանդէս մը որ ոչ մէկ անճնական փառատօնին հետ, բայց, աղմուկ բարձրացած է, ոմանք մեկնած են, բայց, ի վերջոյ մեծամասնութիւն մը զօրավիգ կեցած է եւ ծափահարած Թրիսթան եւ Իզոլտը:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՑ

ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒ «ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ»

Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեանի մանրամասն յօդուածը («Յառաջ», Մայիս 22 – 23) Թերեւս վերջնական ապացոյցն է, որ ուղղագրութեան բանավէճը իրականութեան մէջ մենախօսութիւն մըն է: Ակադեմականները, պաշտօնատարները, յօդուածագիրները հազար անգամ նոյն մաշած յանկերգները կը կրկնեն «նոր» ուղղագրութիւնը չատագովելով, իսկ դասական ուղղագրութեան պաշտպանները հազար անգամ նոյն քննադատութիւնը կը ստիպուին վերաչարադրել՝ պարզաբանելու որպէսզի առաջիններուն ճշմարտանման փաստարկները ճշմարտութեան չվերածուին կրկնութեան ուժով:

*Ազերիները, 1990-ականներու սկիզբէն լատինական գրութեան անցած ըլլալով, որոշ դժուարութիւններ ունին. – «Շատ աղբրբէնցի երախաները հիմա կրնան իրենց բնիկ ազերի լեզուն լատինատառով կարդալ: Բայց չեն կրնար կարդալ ռուսական ոճի կիւրեղատառ տպուած ամբողջ ազերի գրականութիւնն ու պատմութիւնը: Իրենց ծնողքը, միջանկեալ, նոր տպուած գիրքեր չեն կրնար կարդալ: Հանրային տարածքներու մէջ եւ ցուցատախտակներու վրայ, հիմա կիւրեղեանի, լատինականի եւ նոյնիսկ արաբականի փոխէյտոսմոփ մը կայ» (Hugh Pope, «A Soup of Alphabets Bedevils Azeris», **The Gazzette** (Montreal), November 26, 2000):*

Բայց Ազրբէջանի պարագային այդութիւնի՛ փոփոխութիւն մըն է եղածը: Հայոց պարագային՝ ուղղագրական քանի մը օրէնքներու հարց է միայն: Ցայտնապէս, ազերիները կրնան այդութիւնն փոխել, 70-ամեայ գրականութիւնէ հրաժարիլ եւ նոր ուղի ընտրել: Մենք այդ մբ տաւոր ընդունակութենէն զուրկ ենք:

Հանդուգնեալ Վահէ Օշականը՝ դասական ուղղագրութեան ջերմ պաշտպան մը. որ այդ հարցը պիտի յարուցանէր Հայրենիք – Սփիւռք համաժողովին՝ Սեպտեմբեր 1999-ին, ի դժգոհութիւն չատերու, կը նաեր մասամբ ճիշդ ըլլալ երբ Հոկտեմբեր 1998-ի նամակի մը մէջ կը գրէր, թէ «ուղղագրութիւն մէջտեղ նետել հիմա՝ համազօր է խզումը մեծցնելու, նաեւ Հայաստանի մէջ պառակտում յառաջացնելու այնպիսի ժամանակ մը երբ անոնք իրենց բոլոր ուժին պէտք ունին պահելու ինֆզինֆինին եւ փորձելու դառնալ Արեւմուտքին»:

Ահա թէ ինչո՞ւ մեռեալ կէտի մը վրայ ենք. ամէն մարդ իր դրոյթը կը պնդէ եւ հասկացողութեան որեւէ եզր նշմարելի չէ: Սակայն, այս նոյն վիճակը խորհրդային չրջանին ալ կար, խզումը աւելի մեծ չէր: Ի վերջոյ, Հարեր անգլիախօս, սպանախօս, ֆրանսախօս կամ գերմանախօս մարդոց չափ խելացի չենք, որ կրնանք «լարդ» ուղղագրութեան մը մասին մարտահրաւէրը դիմագրաւել: Ահա թէ ինչո՞ւ մեր ժողովուրդը... «անգրադէտ» կրնայ դառնալ:

Այս բոլորը լեզուական նոր ինքնութիւններու կազմաւորումը յառաջացուցած է: Դասական ուղղագրութիւն = արեւմտահայերէն, «նոր» ուղղագրութիւն = արեւելահայերէն: Այսպէս է, որ Սփիւռքի թերթերը իբր թէ «արեւմտահայ», իսկ հայրենի մամուլը՝ «արեւելահայ» ուղղագրութեան կը հետեւին: Ու ո՛չ միայն թերթերը, այլեւ անհատները:

Արդարեւ, վերջերս պատահարար հարանեւական հրաւիրատոմս մը տեսանք. Մխայեալ - Նահանգներ ծնած (կամ մեծցած) տղայ մը հայաստանցի աղջկան մը հետ պիտի ամուսնանայ: Ուրկէ՞ հասկըցանք. աչք մը նետելով հրաւէրին վրայ: Ծնողներուն մականունները (փոխած ենք)՝ Կարապետեան եւ Գրիգորեան:

Ամբողջովին դասական ուղղագրութեամբ տպուած հրաւիրագիրը ինքնութեան տարբերացումի հոյակապ վկայութիւն մըն է: Ի վերջոյ, եթէ մարդը արեւելահայերէնին կը խօսի, ինչո՞ւ «արեւելահայերէն» պիտի չգրէ իր մականունը...:

Ահա թէ ինչո՞ւ, թերեւս, Լոս – Անճըլըս տպուող պարբերաթերթ մը հպարտութեամբ կը յայտնէ, թէ արեւմտահայերէն ու արեւելահայերէն, դասական ու «նոր» ուղղագրութեամբ յօդուած կը սըպէ: «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ, մէկ ուղղագրութիւն» սկզբունքին որպէս զօրակցութիւն, կ'երեւի:

Այս բոլորը՝ դեռ ոչինչ: Ցաւալին այն է, երբ առանց որեւէ արդարացումի, դասական ուղղագրութեան ի խնդիր ճիգերը մեր ձեռքով կը խեղդենք:

Ատենին, հայրենի հեղինակներու գիրքերը կը տպուէին կամ կը վերատպուէին Սփիւռքի մէջ՝ ուղղագրութիւնը դասականի վերածելով: Ինչպէս յայտնի է, այդ գործը գիրք մը ծայրէն չարել կ'ենթադրէր: Բայց մարդիկ կ'ընէին, որովհետեւ, ինչ ալ ըլլար իրենց գաղափարական համոզումը, ա՛յդ կէտին չուրջ համաձայն էին:

Այժմ, երբ աշխատանքը դիւրացած է եւ կրնանք գիրք մը Հարթաւայրին Բեւեռին մէջ չարել ու էջադրել, եւ համակարգիչի մէկ հպումով՝ Ալասքա փոխանցել առ ի տպագրութիւն, սկզբունքները սկսած են արմատախիլ ըլլալ:

1993-ին, Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութիւնը Հայրենի Մտաւորականութեան Ֆոնտ մը հաստատած էր՝ Հայաստանի մտաւորականներուն իր նպաստը բերելու նպատակով: Ինչը գիրքեր մրցանակի արժանացան (մէկը՝ հեղինակին կողմէ քաչուեցաւ) ու կամաց – կամաց սկսան լոյս տեսնել:

Նոր ստացանք այդ չարքին վերջինը՝ եօթներորդ եւ ութերորդ հատորները. երկու արժանաւոր մանուկդէտներու՝ ազգապատկառ Սարգիս Յարութիւնեանի եւ լեզուտքան Գէորգ Զահուկեանի պատկառելի երկասիրութիւնները, որոնք տըպուած են Պէյրութ, Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» տպարանին (առանց թուականի նշումի, որ պէտք է ըլլայ 2000):

Կողքին վրայ կը կարդանք. –

Սարգիս Հարութիւնեան, «Հայ առասպելաբանութիւն»

Գեվորգ Զահուկեան, «Հայոց լեզուի տեսութեան եւ պատմութեան հիմնահարցերը»:

Ա՛յո՛, այսպէս:

Գիրքերը ծայրէ – ծայր տպուած են «նոր» ուղղագրութեամբ:

Անոնք յայտնապէս չարուած են երեւանի մէջ եւ սալիկով կամ առկցումով փոխանցուած՝ Պէյրութ: Արդ, քանի՞ օրւան գործ էր 527 (Յարութիւնեան) եւ 406 էջնոց (Զահուկեան) հատորներուն ուղղագրութիւնը փոխել: Լայն չունէ քաչելով՝ երկու չաբաթ իւրաքանչիւրին: Միակ անպատեհութիւնը՝ դասականի վերածելու ժամանակ, վերլուծական յանկերու սրբագրութիւնն էր, ընդամէնը՝ քանի մը ժամուան յաւելեալ աշխատանք:

Մանաւանդ լսելիք չէինք ունենար, եթէ Երեւանի մէջ հրատարակուէին «նոր» ուղղագրութեամբ եւ տեղ մը փոքրատառ գրուէր «տպուած՝ Պէյրութի մէջ», ինչպէս Լոնտոնի մէջ հրատարակուող, բայց Հոնկ - Քոնկ տպուած գիրքերու, կամ Ամերիքի հրատարակուող, բայց Պրազիլ տպուած պարբերաթերթերու պարագան է: Սակայն, երբ հատորներուն սփիւռքեան, թէկուզ եւ պարագայական պատկանելութիւնը կը տրուի, նոյնինքն Սփիւռքը պէտք է յարգէ ինքզինքն ու իր հաստատած սկզբունքը:

Արդարեւ, Սփիւռքի մէջ հրատարակուած գիրք մը մեզի սահմանուած է նախ եւ առաջ: Ապա թէ ոչ, որո՞ւ համար տասնամեակներով սկզբունքներ կը չեփորուին ու կը պաչտպանուին:

Այնուհանդերձին եւեւ էջը կը պարունակէ՝ արեւելահայերէնով, մեկենասութեան ազդը, ինչպէս եւ բացատրագիր մը՝ Հայրենի Մտաւորականութեան Ֆոնտի մասին: Յարութիւնեանի հատորը նոյնիսկ յաւելեալ ազդ մը ունի, ուր կ'ըսուի թէ «Աչխատանքը կատարուած է ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Ինստիտուտում եւ երաչխաւորուած է հրատարակութեան Ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոչմամբ»: Այս էջը միակ «գիջումն» է դասական ուղղագրութեան:

Արդար է նչել, որ այս խախտումը նախընթացներ ունի. Լոս – Անճըլըսի մէջ «նոր» ուղղագրութեամբ գիրքեր առատօրէն լոյս կը տեսնեն: 1990-ականներու առաջին կէսին, հայրենի տաղանդաւոր բանաստեղծ Հէնրիկ Էթոյեանէն քերթողագիրք մը լոյս տեսաւ Պէյրութի մէջ՝ «Նոր Կեանք» հրատարակչատան կողմէ (դժբախտաբար՝ անունը չենք յիչեր, ոչ ալ ճչգրիտ թուականը): Բայց այժմ խօսքը կը վերաբերի Սփիւռքի ամէնէն կարեւոր ու վաստակաւոր կազմակերպութիւններէն մէկուն:

Օրինակները վերջն կու գան:

Ժողովրդական խօսքին հակադրութեամբ, հաւկիթին մէջ մազ չենք փնտռեր: Մէկայն յարգանք ու թծախնդրութիւն՝ մե՛ր իսկ հանդէպ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԱՆՄԵՂ ԵՆ ՄԻՇՏ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

Մարզկային (կարճատեւ) կեանքի ամենաղեղեցիկ, նաեւ չատ անգամ ամենաերջանիկ ժամանակաչրջաններն են մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը: Թող ղայ սեւ ձեռք մը անոնց ջինջ երկնակամարը ամպոտելու, մանկական անմեղ ու մաքուր հոգին խաթարելու, եւ այդ երանիները վազը չափահաս՝ Անդրանիկ Ծառուկեանի քնութագրումով պիտի ըլլան «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ»:

Աչխարհաքաղաքական երկտասարդութիւնը, գոնէ արեւմտեան «զարգացած» եւ տնտեսապէս բարգաւաճ երկիրներու մէջ, ինչպէս Ֆրանսան, կը վայելէ ընդհանրապէս նիւթական լայն պայմանները, անհրաժեչտին ու պիտանիին քով ունենալով չատ անգամ աւելորդն ու անպէտը: Ճաճախ կը տարուինք ըսելու որ այսօրուան պզտիկները բանի մը յարդ չեն պիտեր: Անոնք կը վայելեն մանաւանդ չատ «թոյլատուու» միջավայր, սկսեալ ընտանեկան յարկերէն մինչեւ հանրային վայրերը, դպրոց, մարզական ակումբ եւ այլն: Ճաճախ նաեւ աչխատող կամ բաժնուած ծնողներ կա՛մ ժամանակ չունին իրենց պաւակներուն մօտէն հսկելու, կա՛մ ալ պարզապէս իրենց վիճակին կը ձգեն զանոնք: Ընտանեկան չինիչ դաստիարակութեան մը պակաս զգա, պատմութեան գիրկն անցած են այն յաիիէ բարձրախօսութեան դասերը որոնք աւելի քան կէս դար առաջ, ամէն առաւօտ 10 վայրկեան մեզի կու տային Ֆրանսական Գ. Հանրապետութեան նախիրեալ ուսուցիչները: Բացի ասկէ, չքացան նաեւ չաբաթական երկու պահ դասաւանդուած՝ քաղաքացիական կրթութեան – instruction civique – դասերը լիսէներու ցած դասարաններուն մէջ: Արդի՞ւնք. սերունդ մը որ լայն չափերով կտրանցուցած է բարոյական ամէն տեղանիչ (repère):

Երախաներու միտքն ու հոգին եղծող դրժօնններէն մեծագոյնն են թերեւս հեռատեսիլը եւ համակարգիչը, որոնք ենդովրոսի լեզուին պէս՝ աչխարհի ամէնէն լաւ ու նաեւ ամէնէն գէչ բաներն են:

Ճիչդ է, այսօրուան մանուկը աւելի արթուն է, աչխարհին աւելի բացուած է քան մէկ – երկու սերունդ առաջուանները: Նոյնիսկ 6 – 7 տարեկանները կը տիրապետեն համակարգիչին, եւ տեսախաղերը որոնք եկած են իրենց խաղալիքները փոխարինելու, բրտութենէն եւ կոպտութենէն ուրիչ բան չեն բերեր: Թող թուենայ քիչ մը իրենց վրայ հսկողութիւնը, եւ համացանցը ինչե՛ր ըսես որ իրենց չի բերեր: Գալով հեռատեսիլին որ սանձարձակ տուն կը մտցնէ ամէն ինչ, ընդունելիին հետ անընդունելին, մարսելիին հետ ամարսելին, եւ ատիկա, ա՛յնպիսի ժամերու – չատ անգամ լուրերու չարքին մէջ – երբ ամբողջ ընտանիքը նստած՝ մէկ կողմէն կը ճաշէ կամ կ'ընթրէ, միւս կողմէն կը «կլլէ» կապոյտ պատատին վրայ երեւցածը: Մանաւանդ արկածներ կը տրուին դէպքերը – faits divers – զորս ոչ միայն երախաները, այլեւ չափահասները ալ չատ անգամ պէտք չունինք դիտնալու: Այսօրուան մանուկներուն ուղեղները խճողուած են չատ մը բաներով որ իրենց անչափահաս տարիքը չի կրնար հասկնալ ու «մարսել», եւ ատիկա ուղղակի կը վնասէ թէ՛ իրենց, թէ՛ ուրիչին,

ՌՈՒՍ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒՐՋ ՀԱՐՑ Է

Ռուսաստանի մէջ խորհրդային չրջանի սովորութիւնները, ընթացքները բոլորովին անհետացած բաներ չեն, նոյնիսկ երիտասարդական կազմակերպութիւններու մարզին մէջ: Ինչ որ հաճելի չէ, կամ կասկածելի է իչխանութիւններուն համար, պրեթէ անցեալի մեթոտներով կազդեցութիւն կը պտնէ, մինչ երկրին իչխանութիւնները «Միասին քալենք» կամ անիչխանական) որոնք կ'ամբաստանեն կազմակերպութիւններ կը հիմնեն, ոստիկանական ուժերը ամէն առիթով ցրկու տան թէ նպատակ չունին ձեռնածալ դիտելու ծնունդ առնող այլ կազմութիւնները:

Արդէն, նախագահ Ելցինի օրով թիրախ էին ծայրայեղականները (ձախակողմեան կամ անիչխանական) որոնք կ'ամբաստանէին վայրագութեամբ, կամ իչխանութիւնները տապալելու նպատակով:

Հրապարակայնութեան հետ (1985) կեանքի կոչուած երիտասարդական կազմակերպութիւն մըն էր Փորթոսը, թէ՛ Ռուսաստանի, թէ՛ Ուկրանիոյ մէջ. քիչ մը վիպական դաղափարականով անոր անդամները թերթ մըն ալ կը հրատարակէին, մկրտուած՝ «Երջանկութեան տուսութիւնը ընկերութեան պաչտպանութեան

երբեմն անդառնալի եւ անդարմանելի կերպով: Կը տարուիմ երբեմն մտածելու թէ ա՛րդեօք երջանիկ ենք եղեր – չակառակ որ չատ պզտիկ, տեսանք եւ ապրեցանք Բ. աչխարհամարտի վախերն ու զրկանքները – զրեթէ մինչեւ պատանեկութիւն անդիտանալով չատ մը բաներ, ինչպէս՝ սեռային, միասեռականութիւնը, մանկամոլութիւնը եւ մասամբ նոցին...:

Օրերս, հեռատեսիլի Ֆրանսական կայաններէն, ԱՐԹԸ-ի (5-րդ) վրայ, կլոր սեղանի մը ընթացքին խօսուեցաւ զատավարութեան մը մասին որուն ենթական, «հերոս»ը այժմ 17-ամեայ պատանի մըն է: Ան չորս տարի առաջ ամբաստաներ էր իր ուսուցիչը «սեռային նախայարձակման» համար իբր թէ ուսուցիչը իր վրայ հպումներ ըրած ըլլար, եւ այլն...:

Առանց հասատ – քարակը չատ նայելու, ուսուցիչը ձերբակալեր էին ու բանտարկեր, չլսելով անմեղութեան իր բողոքներն ու աղաղակները: Մինչ այդ, իր գիւղաքաղաքին մէջ վարկ եւ պատիւ վայելող, ընտանիքի հայր հէք մարդը, չտեսլով իրեն եղած անպատուութեան, բանտին մէջ անճնասպան եղեր էր տակաւին երիտասարդ հասակին...: Այրեին վճռամտութեան չնորհիւ հեռատեսիլը ձեռք առնուեր էր կրկին, ու պարզուէր որ... տղան (այն ատեն 13 տարեկան) պատժուած ըլլալով ուսուցիչին, «վրէժ լուծելու համար» պարզ ամբաստաներ էր ծելու համար: Ապա պատճառ ըլլալով անոր մահուան: Այսօր զինք կը դատէին իր արարքին համար...: Ջոհին կլոր սեղանին մասնակից այրեն կ'ըսէր որ նոյնիսկ եթէ պատանին պատժուի, իր ամուսինին երիտասարդ կեանքը ետ պիտի չտրուի, եւ զաւակները իրենց հայրը պիտի չվերադառնան: Կլոր սեղանին մասնակից լուրջ մանկավարժ մը կ'ըսէր որ չհետեւելով հանդերձ երախաները (որոնցմէ ոմանք իսկապէս բրտութիւններու ենթակայ են), պէտք է մաղել, եւ քանի մը անգամ խիստ քննութենէ անցընել անոնց ըսած – չըսածը, չհետեւելով որ այս պարագային մեծ է չափահասներու պատասխանատուութիւնը: Կ'եղրակացնէր, ըսելով. «Մեր երախաները անմեղ չեն, բայց մեծ ենք ատոր պատասխանատու»:

Այս ընդհանուրին քով, մեծ է նաեւ մեր՝ հայ ծնողներուս եւ մեծ ծնողներուս պատասխանատուութիւնը, հանդէպ մեր զաւակներուն ու թոռներուն: Երեխային առողջ դաստիարակութեան տալին եւ լաւագոյն վայրն է ընտանեկան օճախը, ուր մայրական հարազատ կաթիվ հետ պէտք է անպայման իւրացնէ թիչ մը հայրենին ու մեր աւանդական տոհմիկ արժէքները:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

քեան համար»: Այդ երիտասարդները կ'օգնէին հաշմանդամներու, նախկին ռազմիկներու: Իրենց ապրուստը կը շահէին աշխատելով հոգալորձական հաստատութեան մէջ, գործի ժամերէն նաեւ հաշիւներ տալով, մարզական ներկայացումներ, մարզական գործունէութեամբ, համակարգչով, բանասիրութեամբ զբաղելով:

2000-ի վերջաւորութեան գաղտնի սպարկութիւնները սկսան հետաքրքրուիլ այս կազմակերպութեամբ. բայց ո՛չ ոստիկանութիւնը, ո՛չ նախկին ՔԱ – ՔԲ – ներկայ սպօրնի ոչինչ գաղտնի հոն: Մինչդեռ ոստիկանները առիթ կը փնտռէին ուժի գործադրութեան դիմելու: Առիթը ներկայացաւ տարեվերջին. համայնքին պետը պատժած էին 16 տարեկան երկու ներսարդները որոնք վոռնա խմած ու ծած էին. կազմակերպութեան կանոդով ծանր մեղքեր էին առոնք: Ցանկ տարրները կամ պէտք է մեկնէին ազատականէն, կամ ընտրէին պատիժ մը: Այդ երկուքը համաձայն գտնուեցան երկրորդին եւ խարազանուեցան: Յաջորդ օրը 30 ոստիկան խուժեց համայնքէն ներս. առնք անչափահասներու հանդէպ գէշ վերաբերումի ամբաստանութեամբ հակոութեան տակ առին զեկավարները եւ ազարկութեան պատրուակով ջարդուչին ամէն բան: Յաջորդ նոյն ներսարդութեան այլ ագարակներուն ալ թալանը, հրկիզումը:

Կազմակերպութեան չորս անդամներ ներկայիս բանտն են, տասնեակ մըն ալ որոնումի մէջ: Բանտարկուածները ապօրինի կերպով վնասել խոշտանգուելու, առեւնգումի ամբաստանութիւններով երեան մինչեւ 20 տարուան դատապարտուիլ:

Ուրիշ կազմակերպութիւն մը, Նաւին, կրօնական եւ փիլիսոփայական պրպտումներ կ'ընէր. անդամները հեթանոսական ջիանք ծէսեր կը կիրարկէին: Գաղտնի պատարկութիւնները անոր նկատմամբ ալ ակնոյժ հետաքրքրութիւն ցոյց տըին. կեդրոնատեղին յաճախ քննութիւններու ենթարկուեցաւ եւ անդամները արցաքննութեան հրաւիրուեցան: Անոնց առաջարկուեցաւ դէնքեր դնել, հրացան նուիրելու, կամ դրամական գումարներու խոստումով: Սպառնացին որ մերժումի պարագային լուրջ հարցեր կ'ունենան. պատահանդերձ, երիտասարդները տեղի չտուին:

Հակառակ որ 2000-ին կազմակերպութիւնը լուծուեցաւ, ոստիկանութիւնը չդադրեցաւ իր հետաքրքրութիւնը. նախագահը Ռ. Վորոնցով ձերբակալուեցաւ, այն ամբաստանութեամբ որ սատանայական ծէսի մը ընթացքին Քաղաք քաղաքին մէջ կին մը բռնաբարած է: Զանազան չարչարանքներով փորձեցին խոստովանութիւններ կորզել անկէ. բայց Վորոնցով դիմադրեց որովհետեւ ամբաստանութեան օրը Մոսկուա կը գտնուէր եւ ապացոյց ու վկաներ ունէր այդ մասին: Այնուհանդերձ, ան ազատ արձակուեցաւ իր մկ լարեկամուհիին չնորհիւ որ գիտէր Մոսկուայի լրատուիւնները գործի մղել ու մեծ փորձառութիւն ունէր ճնշումներու դէմ պայքարելու:

Սերգէյ Գրիգորեանց որ կը զեկավարէ «Կլաղնոթ» հանդէսը, ըսած է թէ ներկայիս ընթացքի մէջ են երիտասարդական կազմակերպութիւններու դէմ բացուած աւելի քան տասնեակ մը դատեր: Այդ կազմակերպութիւններէն են Ջէչէնիոյ անկախութեան համար ռուսական չարժումը, Ցեղափոխական նոր այլընտրանքը, Ցեղափոխական ռազմակաչ խորհուրդը:

Անոնց դատերը հասարակաց չատ կէտեր ունին: Ապահովութեան պաշտօնեայ սպասարկութիւնը ուղղակի, կամ անուղղակի կերպով մասնակից է անոնց ընթացքին. մինչդեռ այդ երիտասարդները լրտեսութեամբ ամբաստանուած չեն: Բայց կանոնը կանոն է – կանոնը խանգարող վտանգաւոր ուժեր չէզոքացնելը չէ, այլ՝ ցոյց տալ որ ՔԱ – կէ – ՊԲ-ին յաջորդած սպասարկութիւնը նոյնքան վճռակամ է ու խոստապահանջ: Ս. Գրիգորեանց կ'ըսէ թէ այդ դատերուն առաջին նպատակն է գաղտնի սպասարկութիւններու բազմամարդ պաշտօնէութիւնը արդարացնել, երկրորդը՝ վերադաստիարակել երիտասարդութեան ամբողջ գործօն դասակարգը. անոնց ներարկել այն համոզումը թէ Միասին քալելնք կազմակերպութիւնը այլընտրանք չունի եւ թէ «լուսանցքային» կազմակերպութիւնները վտանգաւոր են:

Այնպէս կը թուի թէ զանազանութիւնը, զարուղիները կը վրդովեն ազատական կոչուած վարչաճեւերն ալ որոնք միասորը բնակերութիւններ ունենալու համար իրենց միջոցները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հ. Օ. Մ.–Ի ՀԱՆԸ «ԱՐԱՐԱՏ» ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Լոս – Անճելըսի «Արարատ» հանդըստեան տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Յունիս 5-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի Շրջանային Վարչութեան կազմակերպած ճաշը: Հինգերորդ տարին ըլլալով, Հ. Օ. Մ.–ը Յունիս ամսուն նման ձեռնարկով ուրախութիւն կը պատճառէ հանդըստեան տան ծերերուն: Ներկայ եղած են 600 հոգի: Շրջանային Վարչութեան առենապետուհի Տիկին Մարօ Զալեան – Ռիա խօսք առնելով նչած է թէ «Արարատ» տան եւ Հ. Օ. Մ.–ի գործունէութիւնները զուգահեռ կ'ընթանան, որովհետեւ Հ. Օ. Մ.–ը եւս իր հիմնուած օրէն սկսեալ եւ 91 տարիներու ընթացքին բարժարաններ եւ անկելանոցներ հիմնելով, կը ջանայ օգտակար հանդիսանալ հայ ժողովուրդի տարեցներուն: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը՝ երգ, արտասանութիւն, նուագ:

*
**

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Յունիս 7-ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած՝ արձակագիր Վիկտորիա Սանասարեանին: Գրիչ Դաւթեան ներկայացուցած է հեղինակը, որ իր կարդին հատուածներ կարդացած է իր պատմուածքներէն, որոնք վերջերս լոյս տեսած են երկու հատորներով: Վերլուծելով հեղինակին վիպակներն ու պատմուածքները, Ստեփան Թոփչեան նչած է թէ Սանասարեանի եւ այլ արձակագիրներու ջանքերով կը չարունակուին րուիւրքահայ գրականութեան լաւագոյն աւանդութիւնները, որոնց հիմը դրուեցաւ 30-ական թուականներուն, Շահան Շահնուրի գրականութեամբ: Խօսք առած են Մերի Վարդանեան, Արմէն Պօղոսեան եւ Գէորգ Քրիստինեան:

*
**

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԸ ՀԻՄՆԱՐԿԻՔ ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Փասատինայի մէջ, Յունիս 24-ին, տեղի ունեցած է նոր կառուցելի եկեղեցւոյ մը հիմնարկէքը: Նոր եկեղեցին պիտի կառուցուի նախապէս գործող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ եւ յարակից հողամասին վրայ, ընդգրկելով չուրջ 600 հոգի: Նոյն օրը երեկոյեան, Հիլթըն պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է հանգանակութեաց ճաշ մը, նախագահութեամբ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի: Ողջոյնի խօսք արտասանած է չինուհեան յանձնախումբի առենապետ ձէք Ճանտիկեան: Հանդիսութիւնը վարած է իրաւաբան Հրանդ Լամպարճեան: Խօսք առած են Փասատինայի քաղաքապետը, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը եւ իրաւաբան Մարք Կիրակոս, որ վարած է նաեւ հանգանակութիւնը: Գոյացած է 400 հազար տոլար: Կառուցումը պիտի արժէ մէկուկէս միլիոն տոլար: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Առաջնորդը:

*
**

ՍԱԼԲԻ ՄԱՑԻԼԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի «Հուվըր» հանրային դպրոցի սրահին մէջ, Յունիս 3-ին, տեղի ունեցած է Սալբի Մայիլեանի երգահանդէսը: Յայտագիրը բաղկացած է հայկական ժողովրդական, աչուղական եւ ազգագրական երգերէ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՋԵԹԱԳԻՐՆԵՐԸ ՋԻՆ, ՎԵՐԻՆԴԱՐՁՈՒԱԾ

ՊՈՒՏ'Մ ԺԳԻՏ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ. –

Վլադիմիր Պուտին յոգնասպառ, կը պառկի: Սենեկընին մէջ, կը չանայ լուծում մը երեւակայել Ռուսաստանի բոլոր հարցերուն համար: Իրեն կ'ներեւնայ Ստալինի ուրուականը. – «Ըսէ՛, ժոգէֆ Վիսարիոնովիչ, ի՞նչ պիտի ընէիր իմ տեղս: Օգնէ՛: Խրատ մը տուր»:

= Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ, եթէ քու տեղդ ըլլայի, կը պատասխանէ Ստալինին, 100 հազար հոգի կը դնդակահարէի եւ Կրեմլինի պատերը կապոյտ կը ներկէի:

– Կապո՞յտ, կը հակադրէ Պուտին, չչմած: Բայց, ինչո՞ւ կապոյտ:

= Որովհետեւ, պիտէի, կը պատասխանէ Ստալինին, որ որեւէ հարցում պիտի չընէիր 100 հազար դնդակահարուածներուն համար:

– Պէտք էր, որ նախապէս մեզի հետ խորհրդակցէիր, – կ'առարկէն:

– Բայց երբոր թալէաթ գիս իր քով կը րաւիրեց, չէի գիտեր, թէ ի՛նչ խնդրի համար էր:

– Երբ խնդիրը հասկցար, այն ատեն կրնայիր կարծիք յայտնել:

– Տեսակցութիւնը պաչտօնական հանդամանք չունէր, զուտ մտերմական էր:

Զօհրապ հաղորդեց նաեւ գաղտնի թուրքերուն թալէաթի քով գտնուելուն պարագան:

Դարձեալ ցցուեցաւ, այս առթիւ, թիւ 17 խաֆիէին խորհրդաւոր գաղտնիքը:

Ցանձնաժողովի անդամները ամէնքն ալ յուզուած էին:

– Զարմանալի է, որ ազգային իշխանութիւնը տակաւին հետք մը չէ կրցած գտնել, – դիտել տուաւ մին:

– կարծեմ այս անգամ որոչ հետք մը գտած են, բայց չատ գաղտնի կը պահեն կոր, – ըսաւ ուրիշ մը:

– Թոխ ուզածնուն չափ գաղտնի պահեն, բայց գործ մը տեսնեն: Եթէ մեր գաղտնիքները, մեր խօսածները եւ գրածները այսպէս կառավարութեան ձեռք պիտի անցնին, մենք ոչ մէկս պիտի ուզէ իր պաչտօնը չարունակել:

– Բնականաբար ... ինչո՞ւ մեր անձը վտանգենք:

– Պէտք է ստիպել Վարչութիւնը, որ արագ եւ ազդու կերպով գործէ:

– Այս առթիւն վրայ նստողը պէտք է ամէն անձնական նկատում մէկ կողմ դնէ եւ ամէն վտանգ աչքը առնէ, – գոչեց Շահրիկեան:

Շահրիկեանի այս խօսքերը լիճը նետած քարի մը ազդեցութիւնը ըրին. բոլոր դորտերը լռեցին:

(Շար. 15)

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՋՕՀՐԱՊ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹ

Նախարարը լռեց եւ Զօհրապին նայեցաւ իր խօսքերուն ազդեցութիւնը նչմարելու համար անոր դէմքին վրայ:

Զօհրապ մտածկոտ դէմք մը առած էր եւ յայտնի էր, որ ներքին յուզումի մը անձնատուր եղած էր:

Թալէաթ դարձեալ սկսաւ խօսիլ եւ ըսել, թէ Հայերուն համար բարենորոգումներ ձեռք բերելու միակ միջոցն էր թուրքերուն մօտենալ եւ թողուլ եւրոպական տէրութիւններուն օձիքը:

– Անոնք ամէնքն ալ իրենց անձնական կեանքն կը հետապնդեն, – աւելցուց, – մենք ալ ձեր միակ բարեկամներդ:

– Ամէն պարագայի, – պատասխանեց Զօհրապ, – ես առանձին չեմ կրնար ձեզի բան մը ընել, պէտք է Պատրիարքին եւ ընկերներուս հետ խորհրդակցիմ:

– Իմ վատծներս արդարացի չե՞ն թուիր քեզի:

– Անշուշտ ճշմարտութիւններ կան անոնց մէջ:

– Ես կ'ըսեմ ,թէ ամէնքն ալ ճշմարիտ են:

Թալէաթ աւելի մտերմական չեչտ մը դրաւ իր խօսակցութեան մէջ եւ սկսաւ հարցուփորձել Զօհրապը մեծ պետութիւններու դեսպաններու տրամադրութեան մասին:

Զօհրապ մէկ քանի տեղեկութիւններ հաղորդեց՝ խորհելով, թէ առնք հայկական դատին չէին կրնար վնասել:

Ի փոխարէն Թալէաթ եւս թուրք պետութեան տեսակէտը պարզեց, ըսաւ, թէ Հայկական բարենորոգումներու համար մինչեւ որ ատիճան զոհողութիւններ կրնային ընել, եւ այլն:

Ցետոյ իրարու հետ կարծիքի փոխանակութիւններ ըրին, թէ ի՛նչ հիման վրայ կարելի էր բանակցութիւնները սկսիլ:

Ի վերջոյ Զօհրապ ոտքի ելաւ եւ մեկնեցաւ:

– Այս պիչեր Սէրքէլը տ'Օռիան իրարու հետ կը տեսնուէինք, - ըսաւ Թալէաթ՝ մտերմօրէն Զօհրապի ձեռքը սեղմելով:

Այս վերջինը ալտպ քայլերով անցաւ Պապը Ալիի նրբանցքներէն եւ դուրս ելաւ:

Իր կառքը կը սպասէր, Զօհրապ ժամացոյցը նայեցաւ եւ կառապանին հրամայեց.

– Դէպի Բերա:

Կառքին մէջ դարձեալ մտածումի մէջ թաղուեցաւ: Թալէաթի հետ ունեցած տեսակցութիւնը վինքը չափազանց վրդոված էր:

«Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ մեր բոլոր գաղտնիքները այսպէս կ'իմանայ, - կը մտածէր, – արդեօք լրտեսներով պաչարուա՞ծ ենք»:

Եւ մտածումը ուղղուեցաւ դէպի թիւ 17 խաֆիէն:

«Թերեւս ինքն է դարձեալ այս գաղտնիքները հաղորդողը: Ցիչատակագիր մը կու տանք դեսպանատուններուն, եւ օրինակը իսկոյն կը հաղորդուի Թալէաթի. ինչպէ՞ս կարելի է ասիկա: Ո՞ւրկէ առնուած է օրինակութիւնը, պատրիարքարանէ՞ն, թէ՞ դեսպանատուններուն մէկէն, երկուքն ալ կարելի է»:

Ցետոյ անդրադարձաւ Թալէաթի հետ ունեցած տեսակցութեան:

«կարծեմ սխալ ըրի քիչ մը չատ առաջ երթալով, – խորհեցաւ, – պէտք էր, որ աւելի խոհեմ ընթացք մը բռնէի... գէթեթէ բանակցութեան սկսայ հետը, առանց այդպիսի պաչտօն մը կամ իրաւասութիւն մը ունենալու, բայց եթէ խոհեմ վարուէի, այն ատեն ալ կասկած պիտի հրաւիրէի վրաս»:

Ինչպէս վսինք, այդ թուականին Զօհրապ սկսած էր չափազանց յոռետես ըլլալ, իրաւ է, որ կը չարունակէր աչխատիլ Հայկական բարենորոգումներու համար, բայց առանց համոզումի, առանց հաւատքի: Մտքի այդ տրամադրութեան ներքեւ իրեն համար Թալէաթի առաջարկը բոլորովին անընդունելի բան մը չէր թուեր իրեն:

«Եթէ վաղը Եւրոպական պետութիւններու միջեւ անհամաձայնութիւն մը ծագէր, եւ բարենորոգումներու հարցը մէկ կողմ ձգէին, ի՛նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը:

Լաւագոյն չէ՞ր կարելի եղածին չափ խզում յառաջ չբերել Իթթիհատի հետ»:

Այս մտածումներով տոգորուած՝ Զօհրապ հասաւ իր բնակարանը, Այազ փաչայի կողմը:

Հետեւեալ օրն իսկ Զօհրապ մանրամասնօրէն պատմեց Թալէաթի հետ իր տեսակցութիւնը Հարստահարութեանց չանճնաժողովի անդամներուն: Ասիկա լուռն վիճաբանութիւն մը առաջ բերաւ ժողովին մէջ:

Շատեր պատասխանեցին պինքը ինքնագլուխ այդպիսի բանակցութիւն մը կատարած ըլլալուն համար:

– Պէտք էր, որ նախապէս մեզի հետ խորհրդակցէիր, – կ'առարկեն:

– Բայց երբոր Թալէաթ գիս իր քով կը րաւիրեց, չէի գիտեր, թէ ի՛նչ խնդրի համար էր:

– Երբ խնդիրը հասկցար, այն ատեն կրնայիր կարծիք չյայտնել:

– Տեսակցութիւնը պաչտօնական հանդամանք չունէր, զուտ մտերմական էր:

Զօհրապ հաղորդեց նաեւ գաղտնի թուրքերուն Թալէաթի քով գտնուելուն պարագան:

Դարձեալ ցցուեցաւ, այս առթիւ, թիւ 17 խաֆիէին խորհրդաւոր գաղտնիքը:

Ցանձնաժողովի անդամները ամէնքն ալ յուզուած էին:

– Զարմանալի է, որ ազգային իշխանութիւնը տակաւին հետք մը չէ կրցած գտնել, – դիտել տուաւ մին:

– կարծեմ այս անգամ որոչ հետք մը գտած են, բայց չատ գաղտնի կը պահեն կոր, – ըսաւ ուրիշ մը:

– Թոխ ուզածնուն չափ գաղտնի պահեն, բայց գործ մը տեսնեն: Եթէ մեր գաղտնիքները, մեր խօսածները եւ գրածները այսպէս կառավարութեան ձեռք պիտի անցնին, մենք ոչ մէկս պիտի ուզէ իր պաչտօնը չարունակել:

– Բնականաբար ... ինչո՞ւ մեր անձը վտանգենք:

– Պէտք է ստիպել Վարչութիւնը, որ արագ եւ ազդու կերպով գործէ:

– Այս առթիւն վրայ նստողը պէտք է ամէն անձնական նկատում մէկ կողմ դնէ եւ ամէն վտանգ աչքը առնէ, – գոչեց Շահրիկեան:

Շահրիկեանի այս խօսքերը լիճը նետած քարի մը ազդեցութիւնը ըրին. բոլոր դորտերը լռեցին:

(Շար. 15)

Պ. կարօ Եօթնեղբայրեան,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ եւ Անիճա Աչըք-կէօզեան եւ զաւակները,
Եւ համայն ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱԳԱՊԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 6-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յուլիս 11, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. էջէն)

մարդասպաններին: Ձեր յայտարարութիւնը, համոզուած ենք, խոչընդոտում է ոճրագործութեան կազմակերպիչների բացայայտմանը, խրախուսում քաղաքական սպանութիւններ մտայղացողներին, որոնց գործունէութիւնից ոչ մի քաղաքական գործիչ, պարզում է, ղերծ չի կարող մնալ ձեր օրօք: Մենք չենք ուզում կրկնուի Հոկտեմբեր 27-ը: Ձենք կասկածում, որ դատարանի արդարացի վճիռը կը լինի քացահեր պատժամիջոց՝ մահապարտիք: Գտնում ենք, որ այն պէտք է իրագործուի այս պետութեան մէջ ահաբեկչութիւնը արմատախիլ անելու համար: Պր. նախագահ, մենք սպասում ենք ձեր պատասխանին. հաստատէք կամ հերքէք ձեզ վերագրուող նշուած յայտարարութիւնը»:

***

ՊՐԱԶԻԼԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՒՐՄԱՅԵԱՆ

Պրազիլի նախագահ՝ Ֆ. Քարտոսոյի հրամանագրով Պրազիլի Հայաստանի դեսպան նշանակուած է Վարուժան Պուրմայեան, որ արդէն Մոսկուայի դեսպան է եւ միաժամանակ կը վարէ դեսպանատուններուն: Ի մասոյ, Պրազիլ դեսպանատուն կ'ունենայ Հայաստանի մէջ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր·
15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝

ՅՈՒԼԻՍ 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի բարեացակամութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգոռեան՝ 01 47 43 12 66

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ **06 76 48 58 73**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Նուպար Փափազեանի մահուան առթիւ, Թուրատրդիսեան ընտանիքը 1500 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ Անժելինա Վիլլէրա 150 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Տիկին Ժոսլին Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սահակ Մխիթարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիպ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշել Բեքիթ եւ զաւակը եւ համայն ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին

ՆՈՒՊԱՐ (ԿԱՍՊԱՐ) ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան եւ քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խանասորի դպրատհանդէսին (Յուլիս 1) կազմակերպիչները շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուէրները· – Պ. Էրիք Պազըճեան 2·000 Ֆր·, Պ. Գասպարեան 500 Ֆր·, Պ. Գէորգ Գաւիլեան ապրանքներ:

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **SOIREE DANSANTE**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «Gaïdzag's»**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սօնիա եւ Բաֆֆի Փիլիկեան 300 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման իրենց հօր՝ Գրիգոր Փիլիկեանի յիշատակին:

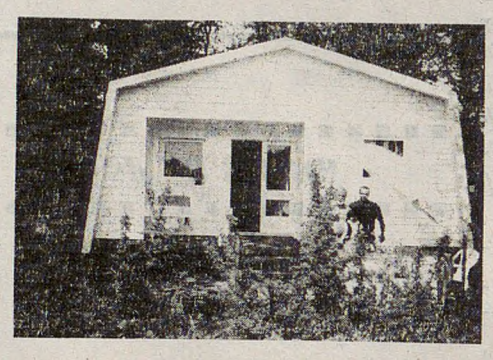
***

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Փափազեան եւ Եղմազեան ընտանիքները 300 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հարազատին՝ ողբացեալ Սիւզան Փափազեանի մահուան ը. տարելիցին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայց· Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմնուդը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· –

Պ. Սարգիս Պետոյեան 50·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 1·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ս. Վարդանեան թոռներուն՝ Սարգիսի եւ Շահէի մկրտութեան առթիւ 500 Ֆր·, Տիկին Սիլվա Սերոբեան Ս. Հոփոփմանց տօնին առթիւ, է յիշատակ իր մօր 500 Ֆր·, Ռ· Ամարպարեան (ԱՄՆ) 100 տոլար, Էօրոփ Էքսփօ 410 Ֆր·, Տիկին Շուչան Մամիկոնեան, Տէր եւ Տիկին Հանրի Գանճեան 1·000-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ֆրետերիք Նշանեան 500 Ֆր·, Էքս-ան-Փրովնսի Հայ Երիտասարդաց Մշակութային Միութիւն 500 Ֆր·, Պ. Նուպար Դաւիթեան խաչատուր եւ Աննժէլ Քէպապճեանի յիշատակին 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գումրուեան Մարտիրոս Քէպապճեանի մահուան առթիւ 200 Ֆր·, նոյն առիթով Պ. Սիմոն Մխիթարեան 100 Ֆր·:

le domaine de chamerolles

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang,
hébergement en châlets tout confort
pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● Semaine : 2100 F à 3 330 F
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11
MERCREDI
11 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅԵՐԹ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·207 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·207

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՐՄՊԷՆՓՐԷՍ»

(յուլիս 9 / 10)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Յուլիս 6–ի նախընթաց պլիւսատր ամբաստանեալ Ն. Յունանեան մեղադրող կողմին այն հարցումին թէ Հոկտեմբեր 27–ը իր յանցաւո՞ր է, պատասխանած է թէ անյանցաւութիւնը կը նկատէ, ժխտական պատասխան տուած է։ Ինք ապստամբութեան դրօշ բարձրացուցած է, սակայն, այդ խնդիրը որ դրուում էր ապստամբութեան միջոցով, չի իրականացուել»։

Նոյն դատին առընչութեամբ Եւրոպայի Արհուրդին ու Հայաստանի յարաբերութիւններուն չրջանակին մէջ խնդրոյ առարկայ եղած մահապատիժին նիւթին մասին Արդարադատութեան նախարար Դ. Յաքոբիենան ըսած է թէ մահավճիռը կը լուծուի հետեւանք ունենալ Խորհուրդին ու Հայաստանի յարաբերութիւններուն համար, սակայն պէտք չէ սպասել Հոկտեմբեր 27–ի դատավճիռին տեղ։ Ան աւելցուցած է որ միայն դատարանը կրնայ վճիռ արձակել Հոկտեմբեր 27–ի դէպքին մեղադրեալներուն մասին եւ հետամուտ ըլլալ որուած պատիժին դադրեցման։

Դատավարութեան Յուլիս 9–ի նիստին առանց մերժած է ամբաստանեալներէն Ն. Յունանեանի եւ Ա. Կնեազեանի վատառնեալներուն իրենց պաշտպանները դադրեցնելու եւ անոնց ներկայութեան դադրեցնելու առաջարկները։ Տուժող կողմին վարսատրան Մարինէ Ջանոյեանի դիմումով, նոյն օրուան նիստին Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայէն հոգեբան Ն. Տարտըլինա եւս ներկայ գտնուած է, երեւանէն երկու հայ հոգեբաններու հետ։ Նիստէն առ անոնք տեսակցած են Ն. Յունանեանի հետ։

*
**

ԼՂՀ

ՀԻՄԻՍ – ՀԱՐԱՒ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻ

Ղարաբաղի «Հիւսիս – հարաւ» մայրուղին երկու հատուածներով՝ Դաշբուլաղ – Գիչան (20 քիլոմեթր) եւ Կարմիր չուկայ – Դրախտիկ (10 քիլոմեթր) Սեպտեմբերին գործածութեան կը բացուի։ Այդ հատուածներուն վրայ որոնց լայնքը 10 մեթր է, հողային աշխատանքները ատարած են, մէկուն վրայ սկսած է կպրապատումը, միւսին վրայ կը սկսի Յուլիսի վերջաւորութեան։ Մայրուղին ամբողջութիւնը կ'ունենայ 170 քիլոմեթր երկարութիւն. ան կապուելով Գորիս – Սոթջանակերտ ճամբուն, կ'ապահովէ ԼՂՀ չրջաններուն կապը Հայաստանի ու այդ վիճակով արտաքին աշխարհին հետ։

*
**

ՏԱՐԵԿԱՆ 250 ԸՆՏԱՆԻՔ ԱՐՑԱԽ ԿԸ ՀԱՄՏԱՏՈՒԻ

ԼՂՀ գաղթականներու վարչութեան պետ Սամուէլ Յարութիւնեանի խօսքերով, տարին 200 – 250 ընտանիք բնակութիւն հաստատելու կ'ներթայ Արցախ։ 2000 Հոկտեմբերէն մինչեւ այսօր հոն փոխադրուելու համար մօտ 600 ընտանիք արձանագրուած է։ Ընդունելութեան համար նախապատրաստութիւն կը տրուի առաջմեայ կացարաններու, բնակիչ գաղթականներուն, տեղահան եղածներուն եւ բազմանդամ չընտանիքներուն։ Պատերազմին պատճառով Արցախէն Հայաստան փոխադրուած է 45 հազար չնտանիք։ Ամէն մէկ չնտանիքի վերաբնակեցման փոխարժէքը 6 հազար տոլար է, իսկ ամբողջ ծրագիրը կ'արժէ 300 միլիոն տոլար։

*
**

ՀԱՅՈՑ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ՎԱՆԸ 2825 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Վան քաղաքի հիմնադրութեան 2825-րդ տարեդարձին առթիւ Հայաստանի Վասպուրական Հայրենակցական Միութիւնը նախաձեռնած է այդ յոբելեանը նչելու։ Յուլիս 6–ին, մամուլի ասուլիսով մը Միութեան նախագահ Ռ. Միրզոյեան, հիմնադիր եւ պատուակալ նախագահ վ. Յարութիւնեան եւ փոխ – նախագահներ ներկայացուցած են Միութեան 20 տարուան գործունէութիւնը եւ նչումներու ծրագիրը։

*
**

ՍԵՒԱՆԸ ԶՈՀՆ Է ՄԱՐԴՈՑ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՃԱՀՃԱՑՈՒՄԻՆ

Գիտութիւններու ակադեմիայի երկրաբանութեան հիմնարկէն Ռ. Եաղոյեան ըսած է թէ Սեւանի աղէտը ջուրին նուազումին հետեւանք չէ, որքան ճահճացումի երեւոյթին։ Իսկ ատոր պատճառը լճին չրջակայքի հողամշակումն է որուն համար գործածուած պարարտացուցիչները զանազան ջուրերու հետ Սեւան կը հոսին։ Գիտնականը պնդած է թէ հիմ չունի լիճին ճահճացումը բացատրել ջուրի մակարդակին անկումով. մանաւանդ որ հնդպիտական աղբիւրներու համաճան երեք հազար տարի առաջ ալ լիճը ջուրի նոյն մակարդակը ունեցած է, բայց ճահճացումի երեւոյթ չէ նչմարուած։ Ռ. Եաղոյեան, հարկաւոր նկատած է փոխել չրջակայ մշակութեան բոյսերու տեսակը եւ հացահատիկներու ցանքերը ատելցնել։

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՐԸ Ա. ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԱՄՆ–ու նախորդ նախագահ Պ. Գլինթըն մէկ խորհրդականը Ա. Պլինքըն Սիէն – էն–ի թրքական կայանէն պատասխանելով թուրք լրագրող Մ. Ալի Պիրանտի հարցումներուն, պարզած է իր երկրին կատարած դերը, ՓՔՔ–ի ղեկավար Ա. Իօճալանի ձերբակալութեան մէջ։ Ա. Պլինքըն ըսած է թէ Թուրքիա աշխարհառազմավարական իր դիրքով մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ԱՄՆ–ու համար որոնք չեն ուզեր զայն կորնցնել։ Այդ պատճառով ամէն նեցուկ կը տրամադրեն Անգարայի, ահաբեկչութեան դէմ պայքարի չրջանակին մէջ։

Ըստ եղելոյ Ա. Իօճալանի ձերբակալութեան եւ թրքական ապատարկութիւններու յանձնումին մասին, ամերիկայի դիւանագէտը ըսած է որ իրենք եղած են քիւրտ դեկավարին չարժելու միջոցը քայլ առ քայլ նեղցնողը։ Բոլոր տարբացումները անմիջապէս փոխանցուած են Գլինթընի։

Ա. Պլինքըն աւելցուցած է նաեւ որ Ա. Իօճալանի յանձնումին համար երկու պայման դրուած է Անգարայի. առաջինը անոր արգարօրէն եւ ժողովրդավարական դատուիլն է, երկրորդը քրտական հարցին կարգաւորում։ Առաջին պայմանը այսօր չարգուած կը նկատուի, սակայն, երկրորդին մասին Թուրքիա մինչեւ այսօր հարկաւոր քայլը չէ առած։ Պլինքըն այս մասնաւորապէս եռք յայտնած է թէ մինչեւ որ քրտական հարցը չկարգաւորուի, Թուրքիա չի կրնար յառաջդիմութիւն արձանագրել։ Հարկաւոր նկատած է քրտերէն հրատարակութիւններու եւ քրտերէնով ուսուցում կարելիութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ տարակարծիք է Շիրաքի նկատմամբ։ Մինչ Փարիզի դատախազը՝ Ժան – Փիէր Տէնթիյաք կը գտնէր որ ոչինչ կ'արգիլէր որ Շիրաք ունակղերութեան ներկայանայ որպէս վկայ, փաստարանի մը օժանդակութեամբ (թէմուէն ասիսթէ), ընդհանուր դատախազ՝ Ժան – Լուի Նատալ դէմ կ'արտայայտուի Տէնթիյաքի տեսակէտին եւ կը գտնէ որ անոր «իրաւագիտական վերլուծումը» ինչ կը վերաբերի սկզբունքին իսկ Հանրապետութեան նախագահին ունակղերութեան, վիճելի կը թուի իրեն»։ Արդարադատութեան դիրքը հակասական կը գտնէ Հանրապետութեան նախագահին պատժական կանոնադրին հետ, այնպէս ինչպէս կը սահմանէ Սահմանադրական խորհուրդը։ Նատալ դիտել կուտայ նաեւ այն անկանոնութիւնները, որոնք կրնան պատահիլ այն պարագային, երբ դատաւորները այնուամենայնիւ հաւատարիմեն նախագահը։ Քննութիւնը երեսան հանած էր որ Շիրաք եւ իր հարազատները 2,4 միլիոն հնչուն դրամով վճարած էին չարք մը ճամբորդութիւններ, կատարուած 1992ի եւ 1995ի միջեւ։ Հարցը մէջտեղ եկած էր, երբ 3 հարցաքննիչ դատաւորներ հետաքրքրուած էին Նէօյիի ճամբորդական գրասենեակի մը հաշուապահութեամբ եւ նկատած որ կարգ մը չաճախորդներ Պէրնուէն – Փիէրրաք ծածկանուններով հնչուն դրամով կարեւոր վճարումներ ըրած էին եւ այդ ծածկանուններուն տակին էր ժաք Շիրաք։ Հետաքրքրական այլ կէտ մըն ալ ընդդիմութեան երեք ներկայացուցիչներու, (Էմ–փէ–Էմ, իւ – Տէ – Էֆ եւ Տէ – Իվ) դիմումը ըրած են, Յուլիս 9–ին, որ ընդուի այդ նչանակուր «պաղտնի հիմնադրամը» եւ արգելքի տակ կ'առնուի ներկայիս։ Ժոսփէն բացարձակապէս մերժած է, բայց, ապահովութիւն տուած որ իր չրջանին այդ դրամարներու երբեք չեն գործածուած քաղաքական նպատակներու։ Ժոսփէն «անպատասխանատու» որակեց այդ առաջարկը։

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ վաւերացուց Օրլէանի քաղաքապետութեան մէկ հրամանագիրը, ինչ կը վերաբերի 13 տարեկանէն վար մանուկներու, որոնց համար չուաբարձել հաստատուած է կէս դիւերէն մինչեւ առաւօտեան 6, եթէ ոչ ան կ'ընկերանայ իրենց, որոշ թաղամասերու մէջ։ Նոյն որոշումը տուաւ Գաննի (Ծովային Ալպեաններ) քաղաքապետարանը, բայց Քաղաքի ենթանախարարը դէմ է այս կարգադրութեան, յանուն մարդկային իրաւանց։ Ըստ երեւոյթին, բնական կը գտնէ որ 13 տարեկանէն վար մանուկ մը առանձին պտըտի, կէս գիւերէն ետք ալ։

ԱԼՊԱՆԻՈՑ ընկերվարականները (նախկին համամտնավար) որոնք իշխանութեան դրսին են, Յուլիս 8–ի դիւերն իսկ յայտարարած են որ չաղթած են երեսփոխանական ընտրութիւններու Բ. չրջանին։ Վարչապետին կուսակցութիւնը 44–ի վրայ 37 ընտրաչրջաններու մէջ չաղթական է, ինչ որ լայն մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ իրեն։

ՍԻՆՃԱՆԻ (Անգարայի մօտ) հիւանդանոց մնուած է հայցադուլ վտող 28–րդ բանտարկեալ մը՝ Ալի Գոչ։ Այս հայցադուլը ծայր առաւ թողթելու համար բանտային այն նոր պայմաններուն դէմ, զորս իշխանութիւնները կ'ուզեն կիրարկել, այսինքն առանձնացնել բանտարկեալները։ 2000 Դեկտեմբերին, այս նոյն հարցին կապակցութեամբ վինեալ ուժերը յարձակում գործեցին եւ 32 հոգի մեռաւ, ինչ որ 60–ի կը բարձրացնէ մեռելներու թիւը։ 1991–ին է, որ կառավարութիւնը որոշած էր առանձնացնել քաղաքական բանտարկեալները, որոնց թիւը 12 հազար է Թուրքիոյ մէջ (8000–ը ՓՔՔ–ի հետ ենթադրեալ կապերու համար)։ «Ֆիկարօ»յի թղթակիցը՝ Էրիք Պէկկալա կը գրէ թէ (Յուլիս 10) մեռելները ինքնապրաքնութիւն կը կատարեն, միայն «Ռատիքալ»ն է որ կ'արձագանգէ կացութեան։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԶԻՆԵՒԱԼ կազմակերպութիւնը (ՓՔՔ) քաղաքական կազմակերպուած պայքար տանելու նպատակով «ժողովրդական չարժում» մը ստեղծած է։ Շարժումը աչխատանք պիտի տանի որպէսզի ժողովրդային զանգուածները ժողովրդավարական ճամբով իշխանութեան լծակները հասնին։

Վ. ՊՈՒՏԻՆ դէմ արտայայտուեցաւ մահապատիժի վերահաստատման Համագործարհային Դրամատան նախագահ՝ Վոլֆըզոնի հետ հանդիպումի մը ընթ·

(Շար·ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE DIPLOMATIQUE»

(juillet)

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՊՈՒՆ՝ ԹՈՒՐՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԸ»

Թուրք ծանօթ ընկերագան – պատմագան Թանէր Աքչամ «Լը Մոնտ Տիփլոմատիք»ի Յուլիսի թիւին մէջ այս խորագիրով ծաւալուն յօդուած մը տորագրած է։ Հոն կը բացատրէ այն պատճառները որոնք կ'արգիլեն Թուրքիոյ իրականութիւնը ընդունելու, քանի որ առիկա պիտի նչանակէ ընդունիլ որ արդի թուրք պետութեան հիմնադիրներէն ոմանք նաեւ ոճրագործներ էին։ Իսկ նման ճանաչում կը խորտակէ երկրին պատմութեան ամբողջ պատկերացումը։

Գրութեան դրդապատճառ եղած է Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին թրքական հակազդեցութիւնը ուղղուած՝ Ֆրանսայի, որ ինչպէս կ'ըսէ հեղինակը, իրազեկ է ցեղասպանութեան մասին եւ ոչ՝ կեղծ ամբաստանութեան մը դէմ պաչտպանութիւն։

Յօդուածին սկիզբի մասին մէջ Թ. Աքչամ կրկնելով հանդերձ իր տեսակէտը թէ դարասկիզբին օսմանեան ղեկավարները երկրին ծանրակչիռ կորուստներու վրէժին թիրախ ըրին պատասխանատու նկատուած Հայերը, հետաքրքրական մէջբերումներու ալ տեղ կու տայ։ անոնք կը պատկանին Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադրութեան մէջ կարեւոր ներդրումի տէր անձերու որոնց մէջ կան մինչեւ իսկ Մ. Քէմալի մօտիկ չրջանակէն դէմքեր։

Մեր յառաջիկայ թիւերով յօդուածը կու տանք թարգմանաբար։

*
**

Նոյն էջին մէջ տեղ տրուած է «Գազան մը լուսնին վրայ» թատերգութեան նչուիրուած ակնարկի մը որուն հեղինակը՝ Սիլվիան Պէռնար «Ուրուականներ» խորագրուած գրութեամբ կ'անդրադառնայ նիւթին, բեմադրութեան։

ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԱՌՂՆՁՈՒԱԾ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Թերթին դրասենեակը եւ առաջարկեր է խմբագիր Լեւոն Ամանեանին եւ առնել իր թեկնածուելիքը: Պատճառ: Ինչպէս է եղեր որ Գրողներու Միութեան տեղապահ Հ.Հ. նախագահին «մարդը» ըլլայ: Սովետական շրջանէ մնացած մտայնութիւնը եւ ստրկական հանդուրժողութիւնը ինչ ահաւոր աւերը գործեր է մինչեւ իսկ ընտրեալ կարծեցեալ խաւերու մէջ:

Գ.

Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան այս իրավիճակը չատ լաւ արտայայտած է: «Սովետական բռնատիրութեան ամենամեծ վնասը ազդէն մարդուն մէջ իր ինքնութիւնն ու ազատ մտածողութիւնը պահպանելն է» կ'ըսէ 2000 Հոկտեմբեր 26-ին Երեւանի մէջ գումարուած եւ հայկական ուղղափառութեան ցաւոտ հարցին նուիրուած ժողովի մը նկարագրականը եւ քննադատութիւնը ընելով: «Մարդու իրաւունքներու Յանձնաժողովի նախագահի հանդամանքով Պարոյր Հայրիկեանի առաջարկը՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան դառնալու մասին, քննարկուելու է խնդրոյ առարկայ նիստին, որուն յատկացուցած է իր յօդուածը («Ցառաջ», Մայիս 22 եւ 23) եւ իր եզրակացութիւնը զրած է որպէս այս յօդուածին խորագիր:

Ժողովին մասնակից «հեղինակաւոր» ակադեմիկոս լեզուաբաններու արտայայտած այնքան անտրամաբանական, անմակարդակ խեղճութիւնները այս անգամ տարօրինակ են ոչ թէ զարմանալի ըլլալու հանդամանքով, այլ մեղ յուսալքող, հայաստանցի լեզուագէտներու հասունութեան եւ համբերութեան մասին մեր անուցանած հաւատքին եւ համարումին մի քանի ժամանակ վերջ տուող եւ յուսադրելու յառաջացնող տուեալներով: Երեւանի Պետական համալսարանի Հայոց լեզուի ամպիոնի դասախօս, բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր, փրոֆ. Աշխէն Բադիկեան, Ընդհանուր եւ համեմատական լեզուաբանութեան ամպիոնի վարիչ Լիանա Յովսէփեան, բանասիրական ֆակուլտետի դեկանի տեղակալ, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Արտաշէս Սարգսեան եւ վերջապէս Լեզուի պետական տեսչութեան պետ Լեւոն Գալստեան, երկինքէն չինան այդ դիրքերուն, պարապ գլուխներով չգրաւեցին այդ աթոռները: Ունին անշուշտ մասնագիտութիւններ: Անոնց արժանիքները ստորագնահատելու իրաւունք չունինք: Սակայն, կարելի չէ չզարմանալ, տեսնելով որ թերուս պատանիի մը անգամ անվարձել զաղափարներ կը յայտնեն: Այս վիճակին բացատրութիւն գտնելու անյաջող ճիգերէն ելք մը գտնելու միակ ճարը Հիլտա Գալֆայեանի միտքին յարիլ եւ ընդունիլ է թէ այդ ուսումնականներուն մտամոլորութիւնը այն է որ ուղղագրութեան փոփոխութենէ մը եաք իրենց նախապէս գրած դիրքերը ծախելու հնարաւորութենէն կը զրկուին, իրենց նստած ճիւղը հարատեւ ձեռքով կտրած կ'ըլլան:

Դ.

Լ. Ղարաբաղի հարցով ծնունդ առած պատերազմէն յաղթական դուրս եկաւ հայկական ճակատը: Բնական է որ ինչպէս միշտ, այս պատերազմին առեն ալ կուռողները ստացած ըլլային երկրորդ պետութիւններու օգնութիւնները, ծածուկ կամ ակներեւ կերպով: Հաստատուեցաւ հրադադար մը, որ ի պատիւ երկու կողմերուն, կը շարունակուի մինչեւ այսօր (թէեւ արդէն կրկին զէնքի դիմելու նոյնքան աղիտաբեր էր – եւ է տակաւին – Ադրբեջանցիներուն, որքան՝ Հայերուն): Սկսան հաշտութեան ժողովները, որոնք նոյնպէս կը տեւեն մինչեւ այսօր եւ վերջ չունին, վասնզի բոլոր մասնակիցները եւ խօսքի իրաւունք ունեցողները կը յամառին իրենց անդիջող կեցուածքով: Ադրբեջան եւս կ'ուզէ իր գրաւեալ հողերու ամբողջութիւնը, փոխարէն խոստանալով «ամենալայն» ինքնավարութիւն Լ. Ղարաբաղի, որ անվիճելիօրէն պէտք է մնայ իր հողերու ամբողջականութեան մէջ: Հայաստան գրաւեալ հողերուն մէկ մասը կը տեսնէ որպէս ապահովագրուած շրջան, իսկ տարբեր մաս մըն ալ որպէս իր ապահովութեան անհրաժեշտ հողաշերտ: Լ. Ղարաբաղ ինքնինքը

Այս դրութեամբ կ'ուզեմ ուշադրութիւն հրաւիրել տարօրինակ պատահարներու կամ իրադարձութիւններու վրայ, որոնք ուղղակի թէ անուղղակի առընչուած են Հայոց ու Հայաստանի: Այս դէպքերուն ընդհանուր որակումին համար ընտրեցի «տարօրինակ» ածականը, նկատի ունենալով իմաստի չատ լայն շրջանակը, որ կ'ընդգրկէ զարմանալի, անսովոր նշանակութիւնները եւ կ'երկարի հրաշալիէն մինչեւ այլանդակ եւ անճոռնի: Մեկնաբանութիւնը կը թողում ձեզի:

Ա.

Ժողովրդավարական կարգերու եւ ընտրական օրէնքին որոշ չափով վստահելու սխալը զործած հայրենակիցներէն մին ալ Աչոտ Բլէեանը ըլլալ կը թուի: Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէն Աչոտ Բլէեան համարձակութիւնը ունեցեր է 1998-ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայանալ, Ռ. Քոչարեանի մրցակից ըլլալով: Երկու տարիէ ի վեր արգելափակուած է, ինչպէս նաեւ հաստատութեան վարիչ հաշուապահ Ռիմա Պօղոսեանը: Դատարան յանձնուած են զեղծարարութեան եւ ապօրինի ծախքերու յանցանքով: դատախազին կողմէ որպէս վկայ կանչուածներէն ոչ մէկը մեղադրող կողմին ի նպաստ արտայայտուած է. աւելին՝ դատարանին թացատրած են թէ դատախազութեան կողմէ ճնշումներու եւ խոչտանգումներու ենթարկուած են: Սակայն, տարօրինակ արդարութիւն՝ Ա. Բլէեան դատապարտուած է եօթը տարուան, իսկ Ռ. Պօղոսեան վեց տարուան բանտարկութեան: Աչոտ Բլէեանի Փարիզի Պաշտպան Կոմիտէն կոչ մը հրատարակած է (Մայիս 21) ուր յիշեցնելով Վերաքննիչ Ատեանին կողմէ այս եօթը եւ վեց տարուան պատիժներուն հինգ եւ չորս տարուան զեղչուած ըլլալու պարագան, կը մատնանշէ որ դատարանը ոչ մէկ յանգանքի փաստ գտած է: Կոմիտէն Հելսինքիի դաշինքին, Միջազգային ներումին, Մարդկային իրաւանց, Ֆրանսայի հայ փաստաբաններու եւ իրաւաբաններու ընկերակցութեան լուրջ մտահոգութիւններն ալ նկատի առնելով, արդարութեան եւ ժողովրդավարութեան ջատագովներուն կոչ կ'ընէ որ այս ծանրակշիռ խոտորումին դէմ իրենց բուն զօրքը յղեն Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչներուն եւ այս տարօրինակ դատաստանին եւ դատապարտութիւններուն ջնջումն ու բանտարկեալներուն անպարտ արձակումը պահանջեն: Միայն թէ կայ կէտ մը որ կը մոռցուի. այս գատն ու դատապարտութիւնները օրինակ պէտք է ըլլան ու զգուշացնեն նոր թեկնածուները, որոնք առանց խամաճիկի դերով հանդէս պալու եւ կամ քուէարկութեան օրէն չաբաթ մը առաջ հրաժարելու, լրջօրէն պիտի փորձեն մասնակցիլ ընտրութիւններու: Այդէն յանդգնութիւն իր գինը ունի, որ այս պարագային հինգ տարի արգելափակում է:

Բ.

Մայիսի 17 – 19 Հայաստանի գրողները հաւաքուեր են իրենց միութեան նոր նախագահը ընտրելու համար: Արմի Թոթոյեան տեղական թերթերէ քաղելով համապարփակ նկարը տուած է այդ օրերու վարկաբեկիչ մթնոլորտին, որ աւելի կը պատչաճէր ռամիկ գաւառկարգէ մարզոց կապելայի մը մէջ կազմակերպած մէկ ժողովին, ուր թշնամի շրջանակներ, արբեցած եւ ինքնագիտակցութիւնը կորսընցուցած՝ իրաւունք տուած ըլլային իրենք իրենց խօսելու ամէն կերպ, ամէն բան եւ նիւթէն չեղելու գնով իրենց մէջ կուտակուած մաղձը թափելու: Հարկաւ թէ հոս պիտի չփորձեմ վերարտադրել այդ նուաստացուցիչ եւ անվայելուչ պատկերը, որ ինչքան ալ զարմանալի թուի, միակ օրինակը չէ մեր «պաշտելի հայրենիք»ի մէջ եւ որուն ականատես վարժուիլ սկսած ենք: Այս նիւթը այս գրութեան մէջ ներմուծեցի ընտրութիւններէն առաջ պատահած եւ իրապէս տարօրինակ միջամտութեան մը պատճառով: Սփիւռքի մէջ ալ ծանօթ գրող Ռ. Դաւոյեան, որ նախապէս Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահի պաշտօն վարած է, յատուկ այցելութեամբ դիմեր է «Գարուն» ամսագրի խմբագիր Լեւոն Ամանեանին եւ առնել իր թեկնածուելիքը: Պատճառ: Ինչպէս է եղեր որ Գրողներու Միութեան տեղապահ Հ.Հ. նախագահին «մարդը» ըլլայ: Սովետական շրջանէ մնացած մտայնութիւնը եւ ստրկական հանդուրժողութիւնը ինչ ահաւոր աւերը գործեր է մինչեւ իսկ ընտրեալ կարծեցեալ խաւերու մէջ:

Գ.

Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան այս իրավիճակը չատ լաւ արտայայտած է: «Սովետական բռնատիրութեան ամենամեծ վնասը ազդէն մարդուն մէջ իր ինքնութիւնն ու ազատ մտածողութիւնը պահպանելն է» կ'ըսէ 2000 Հոկտեմբեր 26-ին Երեւանի մէջ գումարուած եւ հայկական ուղղափառութեան ցաւոտ հարցին նուիրուած ժողովի մը նկարագրականը եւ քննադատութիւնը ընելով: «Մարդու իրաւունքներու Յանձնաժողովի նախագահի հանդամանքով Պարոյր Հայրիկեանի առաջարկը՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան դառնալու մասին, քննարկուելու է խնդրոյ առարկայ նիստին, որուն յատկացուցած է իր յօդուածը («Ցառաջ», Մայիս 22 եւ 23) եւ իր եզրակացութիւնը զրած է որպէս այս յօդուածին խորագիր:

Ժողովին մասնակից «հեղինակաւոր» ակադեմիկոս լեզուաբաններու արտայայտած այնքան անտրամաբանական, անմակարդակ խեղճութիւնները այս անգամ տարօրինակ են ոչ թէ զարմանալի ըլլալու հանդամանքով, այլ մեզ յուսալքող, հայաստանցի լեզուագէտներու հասունութեան եւ համբերութեան մասին մեր անուցանած հաւատքին եւ համարումին մի քանի ժամանակ վերջ տուող եւ յուսադրելու յառաջացնող տուեալներով: Երեւանի Պետական համալսարանի Հայոց լեզուի ամպիոնի դասախօս, բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր, փրոֆ. Աշխէն Բադիկեան, Ընդհանուր եւ համեմատական լեզուաբանութեան ամպիոնի վարիչ Լիանա Յովսէփեան, բանասիրական ֆակուլտետի դեկանի տեղակալ, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Արտաշէս Սարգսեան եւ վերջապէս Լեզուի պետական տեսչութեան պետ Լեւոն Գալստեան, երկինքէն չինան այդ դիրքերուն, պարապ գլուխներով չգրաւեցին այդ աթոռները: Ունին անշուշտ մասնագիտութիւններ: Անոնց արժանիքները ստորագնահատելու իրաւունք չունինք: Սակայն, կարելի չէ չզարմանալ, տեսնելով որ թերուս պատանիի մը անգամ անվարձել զաղափարներ կը յայտնեն: Այս վիճակին բացատրութիւն գտնելու անյաջող ճիգերէն ելք մը գտնելու միակ ճարը Հիլտա Գալֆայեանի միտքին յարիլ եւ ընդունիլ է թէ այդ ուսումնականներուն մտամոլորութիւնը այն է որ ուղղագրութեան փոփոխութենէ մը եաք իրենց նախապէս գրած դիրքերը ծախելու հնարաւորութենէն կը զրկուին, իրենց նստած ճիւղը հարատեւ ձեռքով կտրած կ'ըլլան:

Դ.

Լ. Ղարաբաղի հարցով ծնունդ առած պատերազմէն յաղթական դուրս եկաւ հայկական ճակատը: Բնական է որ ինչպէս միշտ, այս պատերազմին առեն ալ կուռողները ստացած ըլլային երկրորդ պետութիւններու օգնութիւնները, ծածուկ կամ ակներեւ կերպով: Հաստատուեցաւ հրադադար մը, որ ի պատիւ երկու կողմերուն, կը շարունակուի մինչեւ այսօր (թէեւ արդէն կրկին զէնքի դիմելու նոյնքան աղիտաբեր էր – եւ է տակաւին – Ադրբեջանցիներուն, որքան՝ Հայերուն): Սկսան հաշտութեան ժողովները, որոնք նոյնպէս կը տեւեն մինչեւ այսօր եւ վերջ չունին, վասնզի բոլոր մասնակիցները եւ խօսքի իրաւունք ունեցողները կը յամառին իրենց անդիջող կեցուածքով: Ադրբեջան եւս կ'ուզէ իր գրաւեալ հողերու ամբողջութիւնը, փոխարէն խոստանալով «ամենալայն» ինքնավարութիւն Լ. Ղարաբաղի, որ անվիճելիօրէն պէտք է մնայ իր հողերու ամբողջականութեան մէջ: Հայաստան գրաւեալ հողերուն մէկ մասը կը տեսնէ որպէս ապահովագրուած շրջան, իսկ տարբեր մաս մըն ալ որպէս իր ապահովութեան անհրաժեշտ հողաշերտ: Լ. Ղարաբաղ ինքնինքը

ՀԱՄԱՆԵՐՈՒՄՈՎ «ԿԱՐՃՈՒԱԾ» ՆԵՐԸ

Խորագիրին չակերտուած բառը հայաստանեցիի ժամանակակից առեղծուածներէն է որուն առաջին անգամ հանդիպեցանք 1998-ին երբ Ռ. Քոչարեան տակաւին նախագահի պաշտօնակատար, հրամանագրով մը հրահանգեց որ ՀՀՇ-ի իշխանութեան օրուան ամէնէն աղմկայարոյց մէկ դատին – Վ. Յովհաննիսեան + 30– գլխաւոր ամբաստանեալը ազատ արձակուի: Նախագահական ընտրովի այդ «ներում»ին մէջ թափանցիկ էր ՀՅԴ-ին հաճոյք պատճառելու, կամ թերեւս նոյնիսկ «պարտք» մը հատուցանելու նպատակը. տակաւին, Փարիզի հայ մամուլին հետ հանդիպումի մը ընթացքին այդ նախապատրաստութեան մասին նոյնինքն ենթակային ուղղուած հարցումի մը անոր լակոնական ոճով հեռագրային պատասխանը թէ «մեր գործը կարճուել է», պահեց բային քաւական անթափանց բնոյթը: «Կարճել»ը, հայաստանեցիի մարզին մէջ տպէտ ափիւռքցիներուն մտքին մէջ կ'առընչուէր «կարճ կապել»ուն որ ստեղծուած օրէնն դատական, արդարադատութեան եզր գառնալու յատկանիշ չէր ունեցած: Բայց ենթակային պատասխանը այնքան ժլատ էր որ լռելեայն կը թելադրեր իսկապէս կարճ կապել ու անցնիլ աւելի անմեղ հարցումներու:

«Կարճել»ը վերջերս կրկին ասպարէզ եկաւ, այս անգամ ալ 1700-ամեակին առիթով յայտարարուած համաներումին նիւթով: Այս անգամ իսկապէս կարճ կապուեցան Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան ամբաստանեալներէն վեց հոգիի դատավարութիւնները եւ անոնք ազատ արձակուեցան, հաւանօրէն իրենք ալ զարմանալով կատարուածին: Ճիշդ է որ այդ վեց հոգին ահաբեկչութեան սպանութիւններով ամբաստանուածները չէին, բայց պետական իշխանութիւնը թիլսիմ առածու նպատակին ալ հասած ահաբեկչութիւն մը որեւէ ներումի չրջանակին մէջ տեսնել բաւակաս երեւակայութիւն կը պահանջէր: Երբ մանաւանդ քրիստոնէական մարդասիրութեան մը դիմակը հագած այդ համաներումը չատ հեռուէն կ'անցնէր ո՛չ պետութեան դեկավարներու, ոչ ալ պարզ մահկանացուի մը կեանքին ուղղուած արարքի տէրերու: Սակայն, հոս ալ տրամաբանութեան գիծ մը գտնելու, եւ հասկնալու ջանքը աւելորդ է վստահաբար, բոլոր անոնց համար որոնք «կարճել»ուն իմաստին անգամ չեն կրցած թափանցել տակաւին: Այսհանդերձ, դժուար չէ տեսնելը թէ հակառակ քրիստոնէական մարդասիրութեան մակնիշին, հոչակուած համաներումը քաղաքականին կերպասէն ձեւուած է, բաւական հեռանկարային մեկնակէտերով:

Այս մասին մտածել կու տան ենթակայական եզրակացութիւններէ զատ հայաստանեան մամուլին մէջ տեղ գտնել սկսած էջերը ալ, որոնք կը մատնանշեն կատարուածին մէջ քաւական սուր կէտեր. եւ եթէ խնդրին գրաւարկը պետութեան առընչուած արարք չըլլար, կարելի էր դիւրաւ տարուիլ այդ մատնանշումներէն առթած երգիծելու ախորժակէն:

Յունիս 26-ի «Հայկական ժամանակ»ը օրինակ, հրատարակած է Նայիրա Զոհրապեանի մէկ գրութիւնը որ համաներումի նիւթով խնդրոյ առարկայ կ'ընկ երեսփոխաններուն անտեղեակութիւնը. այն երեսփոխաններուն որոնց ամէն մէկը կրնար առնուազն զոհը եղած ըլլալ Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործներուն զէնքերէն թռած պատահական գնդակներու. նաեւ այն երեսփոխաններուն որոնց թեր քուէներով ընդունուեցաւ համաներումը...:

Ցօդուածագիրը կ'ըսէ թէ նախորդ օրը Ազգային Ժողովին մէջ դրեթէ բոլոր երեսփոխանները դրաւած էին համաներումի որոշումը քննելով եւ զարմանալով իրենց անտեղեակութեան վրայ, քանի որ քուէարկութեան պահուն չէին նշմարած անգամ թէ որոշումը կ'արդիւլէր համանեռումի ենթակայ ընել դատաքննութիւնը սկսած դատերը: Կ'ըսուէր նաեւ որ «կարճել»ու է այն թղթածրարները որոնց դատաքննութիւնը սկսած չէ եւ որոնց ամբաստանեալներուն համար օրէնքը մինչեւ եօթը տարի բանտարկութիւն կը նախատեսէ:

Հակառակ այս երկու որոշումին, ի՞նչպէս եղաւ որ Հոկտեմբեր 27-ի դատին վեց ամբաստանեալները ազատ արձակուեցան, հարցումին Ազգային Ժողովի իրաւաբանական գրասենեակին պետը Վրթանէս Նազարեան կը պատասխանէ. «Միշտ էլ այդպէս է լինում, երբ գործով ոչ արհեստավարժներն են զբաղւում»: «Ոչ արհեստավարժ» կոչուածը Արդարադատութեան նախարարն է որ եթէ կ'ուզէր մեկուն լաւութիւն ընել, ինչպէս կը չարունակէ Վրթանէս Նազարեան, կրնար այդ երկու կէտերը ջնջել համաներումի բնագիրէն ու հարց չէր ըլլար: Բայց ներկայի կացութեամբ, «Արդարադատութեան նախարարը շատ վատ վիճակի մէջ դրեց Հանրապետութեան նախագահին»: Ան կ'ըսէ տակաւին թէ տուժող կողմերու փաստաբանները կը պատրաստուին բողոք ներկայացնել վերաքննիչ դատարանին, Յունիս 20-ի որոշումը չեղեալ յայտարարելու համար, բայց չի կարծեր որ արդիւնք կու տայ նման քայլ մը:

Տուժող կողմէն Ստեփան Դեմիրճեան լրագրողուհիին հետ ունեցած զրոյցին ըսած է. «համաներումը մարդասիրական ակցիա է, բայց ինչ վերաբերում է Հոկտեմբեր 27-ի գործով այդ վեց ամբաստանեալների նկատմամբ համաներում կիրառելուն, կարող եմ ասել մէկ բան՝ մենք ապրում ենք այնպիսի մի երկրում, որտեղ իշխանութիւնները հովանաւորում են տեռորիզմը: Այն ինչ կատարուեց Յունիս 20-ին դատարանի դահլիճում, ես համարում եմ այս պետութեաց խայտառակութիւնը»:

Բողոքի պատրաստուող տուժողները ըսած են թէ եթէ վերաքննիչ ատեանը անպատասխան ձգէ իրենց բողոքը, ատիկան պիտի նկատեն «քաղաքական պարտադրանք վերաբերեալ դատարանի վրայ»: Ն. Զօհրապեան ինք զժուար կը նկատէ երեւակայել որ նոյնիսկ եթէ Արդարադատութեան նախարարը եւ Հոկտեմբեր 27-ի դատաւորը ընդունին որ սխալած են, ի՞նչպէս ազատ արձակուածներուն պիտի ըսեն. «Ընկերներ, Կը ներէք, մենք սխալուած ենք, խնդրում ենք անցնել ձեր վանդակները»:

Համաներումին քաղաքական բնոյթին մասին մտածելու նոր ազդակ եղաւ Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութեան պետին նախագահ Ռ. Քոչարեանի տրուած ապահովութիւնն ալ թէ իր օրով Հայաստանի մէջ ոչ մէկ մահապատիժ դործադրուած է եւ ասկէ եաք ալ կը դործադրուի: Այդ ապահովութեաց մէջ Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործներուն ալ ուղղուած բաժին մը չկա՞յ իսկապէս, եթէ նոյնիսկ բուն հարցը կը վերաբերի Հայաստանի Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան: Երկրի մը մէջ ուր պաշտօնապէս ջնջուած չէ մահապատիժը եւ պետութեան ութ դեկավարի սպանութեամբ աւարտած ահաբեկչութեան մը դատը տեղի կ'ունենայ, մահապատիժի դործադրութեան մասին տրուած երաշխիքը եւրոպական չափանիշներու իրացումն այլ բան ալ չի՞ նշանակեր: Օրինակ, այն որ դատական որոշ դործերու պարագային «կարճել»էն տարբեր դործադրելիներ ալ կան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

(Յ Ա Պ Ա Խ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր Ո Վ)

● Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Յունիս 15-ին Քէօլնի Սանքթ Փանթալէոն եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ միջեկեղեցական հանդիսում ու պատարագ, որու ատենին Ռուս եւ Հայ Եկեղեցւոյ կողմէ նոզեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ անցեալի եկեղեցւոյ մէջ թաղուած, ծագումով հայ Թէօֆանու կայսրուհիի շիրիմին առիթեւ: Արարողութեան հայ եկեղեցին ներկայացուց Քէօլնի համայնքի պետը Հովիւ Մխոեան Քհնյ. Սարգիսեան, որ շուրջ 200 ներկաներուն իր խօսքն ուղղեց ներկայացնելով քրիստոնեայ Հայաստանի 1700-ամեակը, ներկայացնելով անոր կարեւորութիւնը միջեկեղեցական տեսլման մէջ, համեմատելով կայսրուհին որպէս էքիւմենիք մեծ դէմք, Եւրոպայի պատմութեան մէջ:

● Յունիս 16-ին Պրյէֆէլտի հայ համայնք իր ամառնային պատարագին եւ արեւկան ղաշտահանդէսէն եաք կազմակերպած էր դասախօսութիւն մը նուիրուած՝ «Հայոց մեծ եղեռնը եւ անոր ճանչման միջոցները Գերմանիոյ մէջ» նիւթով: Դասախօսութեան համար հրաւիրուած էր Իլիաս Ուլար անուն երիտասարդ, որ Թրիէրի համալսարանին մէջ իրաւաբանութեան ուսանող է:

● Յունիս 17-ին Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ նուիրուած՝ Ս. Գրիգորիս Լուսաւորչի տօնին, որ միաժամանակ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի պաշտօնական տօնախմբութեան օրն է:

Յետ պատարագի համայնքի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ տօնախմբութիւն, ուր նախ ունեցաւ համայնքի մանկանց երգչախումբը եւ մանկանց համար տեղի ունեցան մրցոյթներ եւ խաղեր:

● Յունիս 20, երեկոյեան ժամը 19-էն սկսեալ Պէրլինի Աւետարանական Մայր տաճարին մէջ կազմակերպութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերմանիոյ դեսպանութեան եւ Գերմանիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդութեան տեղի ունեցաւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Ձեռնարկը, որուն հրաւիրուած էին եւ ներկայ գտնուեցան հայ եւ օտար բազմաթիւ պետական, դիւանագիտական եւ եկեղեցական շրջանակներ, դրուած էր Գերմանիոյ եւ Հայաստանի նախագահներ Պր. Եօհաննէս Ռաուի եւ Պր. Ռոպէրը Քոչարեանի բարձր հովանաւորութեան ներքեւ: Ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Մորհրդարանական պաշտօնական պատուիրակութիւնը՝ Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ Պր. Գագիկ Ալանեանի ղեկաւարութեամբ, որ Գերմանիա կը գտնուէր հրաւէրով Գերմանիոյ Մորհրդարանի:

Հանդիսութեան նախագահեց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, իր շուրջ ունենալով Սերովբէ Վարդապետ Իսախանեանը եւ անուշաւան Արեզայ Ժամկոչեանը: Արարողութեան մասնակցեցան շարք մը օտար բարձրաստիճան եկեղեցականներ, ի շարս որոնց Պէրլինի Պրանտընպուրկի Աւետարանական Եպիսկոպոս Հուպէր, Պէրլինի Պրանտընպուրկի Քրիստոնեայ Համայնքներու Համագումարի Նախագահ եւ Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Եպիսկոպոս Անտոս Տամխան, Հռոմէական – Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Պէրլինի Կարդինալի Ներկայացուցիչ Դրան Եպիսկոպոս Վայտէր եւ Սերպ, Յոյն, Ռումէն, Ռուսկար, Ասորի եւ այլ եկեղեցիներու Ներկայացուցիչներ:

Արարողութեան ընթացքին գերմաներէն լեզուով քարոզեց Առաջնորդը, որ քարոզին սկզբնաւորութեան կարդաց Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջոյնի խօսքը: Այնուհետեւ անդրադարձաւ 1700-ամեակի արդիական եւ համաքրիստոնէական նշանակութեան, քրիստոնէութեան պետականօրէն ճանաչումը նկատելով ոչ միայն եւ ոչ այնքան պատմութեան մէջ պատահած սոսկական դէպք մը, այլ անկիւնադարձ մը, որ կանխորոշեց հայ ժողովրդի յետագայ ընթացքը:

Յետ միջեկեղեցական արարողութեան տեղի ունեցաւ նաեւ հանդիսութեան աշխարհիկ բաժինը՝ հանդիսավարութեամբ՝ պատուելի Մանֆրէտ Րիխթէրի, որ իր բացման խօսքին մէջ 1700-ամեակը լաւագոյն առիթ նկատելով կոչ ըրաւ եկեղեցական ու պետական ներկայացուցիչներուն՝ առանձնելու իրենց բաժին պատասխանատուութիւնը այն աղէտին մէջ, որ հայ ժողովուրդի նկատմամբ իրագործուեցաւ 20-րդ դարուն որպէս առաջին ցեղասպանութիւն:

Այնուհետեւ առաջին խօսք առնողը եղաւ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Պր. Աշոտ Ոսկանեան, որ Գերմանիոյ ու Հայաստանի Հանրապետութեանց նախագահներու ողջոյնի խօսքերը կարդալէ ետք անդրադարձաւ 1700-ամեակի խորհուրդին, նշելով, որ հայ ժողովուրդը 301 թուականին ընդունեցաւ որոշում մը, որ բախտորոշ նշանակութիւն ունեցաւ անոր պատմութեան մէջ, հայ ժողովուրդին հայեացքը ուղղելով դէպի եւրոպական քաղաքակրթութիւն: Դեսպանը ի մասնաւորի նշեց, որ թէեւ եւրոպական ընտանիքը քրիստոնէական միութիւն մը չէ, բայց անոր արժէքները հիմնուած են քրիստոնէութեան համամարդկային ըմբռնումներուն վրայ եւ այսօր հայ ժողովուրդը որպէս առաջին քրիստոնեայ պետութիւն կը ձգտի իր ուրոյն տեղին այդ ընտանիքին մէջ:

Դեսպանին յաջորդեց ԻՒՆԷՍԿՕյի Գերմանիոյ մասնաճիւղի ներկայացուցչին խօսքը, որ նշեց հայ ժողովուրդի մշակութային եւ հոգեւոր ժառանգութեան քանի մը կարեւոր թուականներն ու կոթողներու անուանները, որոնք ներառնուած են ԻՒՆԷՍԿՕ-ի պաշտօնական ցուցակներուն մէջ, ո րպէս համամարդկային յիշողութեան եւ մշակոյթի կարեւոր արժէքներ:

Ցաջորդաբար խօսեցան կաթողիկէ դերան եպիսկոպոս Վայտէր, Աւետարանական եպիսկոպոս Հուպէր եւ Ղպտի եպիսկոպոս Տամխան:

Վայտէր Եպիսկոպոս փոխանցեց Պէրլինի կարդինալ Շթէրցինսկիի ողջոյնը, ակնարկեց հայ եւ կաթողիկէ եկեղեցիներու ընդհանուր պատմական արմատներուն եւ կապերուն: Ան չեշտեց, որ հայ եկեղեցին ճշմարտապէս առաքելական եւ առաքելահաստատ, եւ թէեւ այսօր համեմատաբար փոքր է իր հաւատացեալոց թիւը, բայց անոր հաւատքի կայտնութիւնը ուշադրութեան արժանի կրնայ համարել նաեւ այսօր:

Հուպէր Եպիսկոպոս իր սրտաբուխ խօսքին մէջ նշեց իր եւ իր եկեղեցւոյ առանձնակի յարգանքը եւ նաեւ երախտագիտութիւնը հանդէպ հայ եկեղեցւոյ: Յարգանքը, զոր հայ եկեղեցին պատմութեան զառուղիներու վրայ ի գին ամէն զոհողութեան եւ առաքելանքի կենդանի վկայութիւն տուած է անսասան ու յարատեւ հաւատքի:

Տամխան Եպիսկոպոս նշեց Հայ եւ Ղպտի եկեղեցիներու հաւատքի ընդհանրութիւնը՝ նշելով, որ հաւատքի ու դաւանանքի ընդհանրութեան կողքին այս եկեղեցիները ու ժողովուրդները ունեցան նաեւ նոյն պատմական դժուարին ճանապարհն ու ճակատագիրը՝ վի տառապանքով ու կոտրածներով: Բայց երկուքն ալ կը չարունակեն իրենց առաքելութիւնը վասն Քրիստոսի եւ Անոր Աւետարանի քարոզչութեան:

Այնուհետեւ բեմ հրաւիրուեցան պետական ներկայացուցիչները եւ յաջորդաբար խօսեցան՝ Զաքսըն Անհալթի պետական նախարար Վոլֆկանկ Ամխլէր, Գերմանիոյ դաշնակցային կառավարութեան Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ պետական նախարար Քրիսթոֆ Յէօփէլ, որ խօսքին մէջ անդրադարձաւ նաեւ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան խնդրին՝ նշելով, որ գերման կառավարութիւնը կը հաստատայ, որ հայ – թրքական երկխօսութիւնը կը հաստատուի միայն այն ժամանակ, երբ յանգաւորը խոստովանի իր մեղքը եւ ներողութիւն խնդրէ եւ ուժդողը կարենայ ներողամտութեան ոգի ցուցաբերել անոր նկատմամբ:

Վերջին ելոյթ ունեցողը եղաւ Հայաստանի Ազգային Ժողովի փոխ - նախագահ Պր. Գագիկ Ալանեան, որ յայտնեց իր ուրախութիւնը սոյն ձեռնարկին նկատմամբ եւ չնորհաւորեց կազմակերպիչները ընդգծելով, որ 1700-ամեակի պատշաճ եւ բարձր մակարդակի նշումը է եւ կը մնայ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւններու առաջնահերթ պարտականութիւններէն մէկը, քանզի քրիստոնէութիւնը եւ ի մասնաւորի Հայ Առաքելական եկեղեցին իրենց ուրոյն եւ հիմնական դերն են ունեցած եւ ունին մեր պատմութեան բոլոր, բայց մանաւանդ օրհասական եւ դժուարին ժամանակներուն մէջ:

● Առաջնորդութեան Մշակոյթի Յանձնախումբը Յունիս 23-ի երեկոյեան հրաւիրած էր Քէմալ Եալչընն անուն թուրք դրողը Քէօլնի համայնքային սրահը, ուր ան հատուածներ կարդաց «Եւրէդիմ սէնինլէ կիւլէր – Թարգմանութիւն՝ «Սիրտս քեզմով կը հրճուի» գրքէն: Գիրքը կը պարունակէ բազմաթիւ Հայերու եւ կրօնքն ու անուններ փոխելու ստիպուած անձերու հետ հանդիպումներու ընթացքին տարուած խօսակցութիւններ, որոնք բոլորն ալ կը վկայեն 1915-ի ցեղասպանութեան, աղէտին տարողութիւնն ու ներգործումը: Սոյն երեկոյին հրաւիրուած էին նաեւ քանի մը ընտանիքներ, որոնք Գերմանիոյ մէջ եւս ստիպուած կը զգան ծածկուած ապրելու:

Երեկոյ սկսաւ Մշակութային Յանձնախումբի առենապետ Պր. Ալպէր Սէվինչի ողջոյնի խօսքով, ապա գրքին հեղինակը այս չատ յուզումնալից պատմութիւններէն հատուածներ կարդաց, ինչպէս նաեւ պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն: «Հուսկ Բանք»ը արտասանեց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան:

Քէմալ Եալչընն հայերէնով կարդաց նաեւ հետեւեալ ուղերձը՝ «Բոլորդ սիրով եւ յարգանքով կ'ողջունեմ: Դարերու մեծ ցաւը, մարդկութեան մուրը եղող չարդերու, կոտրածներու եւ ցեղասպանութիւններու ընթացքին կոտրուած, պատնուած, իր կեանքը կորանցուցած բոլոր Հայ եւ Ասորիներու յիշատակին առջեւ յարգանքով կը խոնարհիմ: Ձեր ցաւերը անձնապէս իմ կը նկատեմ թուրք դրող մը ըլլալով, իմ անունով ձեզմէ եւ մարդկութենէ ներողութիւն կը խնդրեմ: Բայց ասոր, այս աղէտներու ընթացքին Հայ եւ Ասորիներու ճակատագրին ենթարկուելով իր կեանքը կորանցուցած թուրք, քիւրտ եւ բոլոր մարդոց յիշատակին, առջեւ եւս կը խոնարհիմ, անոնց ցաւերը իմ կը նկատեմ: Մարդկութեան սեւ մուրը, այս աղէտին պատճառ եղող, ծրագրող եւ իրագործողները, բոլորը անիծեալ թող ըլլան: Հայ Առաքելական Հաւատքի հաստատման 1700-ամեակին առթիւ, սիրոյ, բարեկամութեան եւ հաշտութեան վերահաստատման, մեր ցաւերը մոռնալու եւ անգամ մը եւս այսպիսի ցաւերը չապրելու համար սիրտս ձեզմէ կ'երկարեմ: Սիրտս ձեզմով կը հրճուի»:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Յունիս 22, 2001

ի դաւանի որպէս տէ ֆաքթօ կայացած հանրապետութիւն եւ կը մերժէ որեւէ ծածուկ, բացի անկախութենէն, կամ Հայաստանի հետ միացումէն: Մինչդեռ Պրբիչեան Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութեան անունն իսկ բերան չառներ որպէս հակառակորդ կողմ եւ հաչտութեան սեղանին վրայ իրաւունք չի տար անոր ներկայութեան: Համաձայնութիւնը կրնայ ամպալին տարիներով ուշանալ, ապերի դաղթականներու անկայուն եւ տառապանքից պատսմը կրնայ չարունակուիլ եւ Հայաստանի ու Լ. Ղարաբաղի չրջափակումը կը դառնայ յաւերժական, եթէ ՄՄՆու քարիւղի կապուած, իսկ միջին արեւելեան այլ չահերն ու հաչիւները հանդուրժեն աւելի յապաղումի: Տրուած ըլլով որ յայտնապէս չկայ հաչտութեան լուծումի մը որ միաժամանակ համապատասխանէ հայաստանեան, ադրբեջանական եւ արցախեան պայմանները, բնական է որ կողմերը պէտք է յօժարին որոշ զիջումներու: Ցայտնի կը դառնայ թէ դժբախտաբար, հրադադարի առաջին տարբերակն իսկ (զոր ամենաքնական եւ սովորական կերպով յաղթական կողմը պէտք է թելադրէր) այս պարագային բաց կէտեր չատ ունի եւ ասոնք բաց են ամէն վիճաբանութեան: Ամէն պարագայի, այժմ հասած ենք իրապէս չատ տպաւորիչ կացութեան մը, ուր ոչ թէ յաղթական կողմը, այլ՝ պարտուածն է որ կը դնէ իր պայմանները եւ կը մնայ անզիջող:

Ա. Կ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԻ ՒՆ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱՆԴԻՐ ՄԸ

Այդ առտուն, երբ Աստիկ Մարկոսեան խնամուած արդուզարդ մը ընելէն եաքը տունէն դուրս ելաւ եւ դրպանները քննութենէ մը անցուց, չատ անհաճոյ անակնկալ մը ունեցաւ:

Դրպաններուն մէջ հազիւ 7 – 8 դուրուշ մնացած էր:

Նախորդ իրիկուն տակաւին բաւական դրամ մը, 4 – 5 ոսկի ունէր գրպանը, ինչպէ՞ս այդ փայլուն ոսկիները փոխուած էին փոքրիկ արծաթ դրամներու:

Աստիկ Մարկոսեան չէր կրնար լուծել այս հարցը, որովհետեւ յիշողութիւնը իրեն օգնութեան չէր գար:

Տարտամօրէն կրցաւ մտաբերել, թէ ծանօթներու հետ չատ մը քօնեաք խմելէ եաքը, մէկ – երկու ընկերներով ճաշ ըրած էր եւ յետոյ երգեցիկ սրճարան մը գացած էր:

«Ի՛նչ եւ, որ բոլոր լմպելիներուն եւ ճաչերուն դրամները ես վճարած եմ», – եզրակացուց:

Ցետոյ ինքնիրեն խորհեցաւ.

«Դրամին ինչպէս ծախուիլը խնդիր չէ եւ չարժեր ասոր համար միտք յոգնեցնել. աւելի կարեւոր խնդիր մը կայ, այն է՝ կորսուած կամ ծախսուած դրամին տեղը լեցնել: Ատոր վրայ մտածենք»:

Ո՞վ էր Աստիկ Մարկոսեան:

Կ'արժէ, որ պինդը քիչ մը մանրամասնօրէն ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն:

Հազիւ 38 – 39 տարեկան, բարեճեւ ու միջահասակ, համակրելի դէմքով երիտասարդ մըն էր, չաղանակադոյն պեխերով ու քիչ մը ճաղատ ճակտով:

Մասնաւոր հոգածութեամբ մը կը հագուէր՝ կրելով միշտ սեւ պօնժուռ մը, որ իրեն պաչտօնական հանդամանք մը կուտար: Թեւին տակ էր փաստաբանական սեւ պարտէայ մը՝ թուղթերով ու թերթերով ուռած:

Աստիկ խնամուած դասախարակութիւն մը ստացած էր եւ մասնաւորաբար քաղհմուտ էր թրքերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու: Այս երկու լեզուներով դրեթէ արտակարգ դիւրութիւն մը ունէր:

Փաստաբանական վարժարանի ընթացքը աւարտած էր թէեւ, բայց արհեստը իր գործ չէր դներ:

Կանուխէն աչխատակցած էր թուրք թերթերու, եւ խմբագրութիւնն էր այժմ իր խոստովանելի արհեստը:

Այս ճիւղին մէջ մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերած եւ մինչեւ իսկ թուրք կարեւոր օրաթերթի մը խմբագրապետը եղած էր՝ բուն խմբագրապետ – արտօնատիրոջ Եւրոպա ըրած մէկ երկարաւոր ուղեւորութեան միջոցին:

Հակառակ իր բազմադիմի կարողութիւններուն Աստիկ Մարկոսեան չէր կըրցած վայլուն դիրք մը ստեղծել իրեն համար, եւ ասոր միակ պատճառը այն էր, որ իր նկարագիրը բնաւ համապատասխան չէր իր մտային յատկութիւններուն, կամ աւելի ճիշդը, նկարագիրը չունէր բնաւ: Ուղղամտութիւն, պարկեչտութիւն, արժանապատուութիւն, բարոյականի տարրական սկզբունքները չկային իր քով: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ կարգ մը մոլութիւններ՝ զինեմոլութիւն, չուայտութիւն, խաղամոլութիւն, որոնց անձնատուր եղած էր սանձարձակօրէն:

Շուայտութիւնն ալ իր զլխաւոր թերութիւններէն մէկն էր: Դրամը գրպանին մէջ կը հալէր, ինչպէս կոր մը սառը՝ կրակին քով:

Որչափ ալ մեծաքանակ դրամ ունենար քովը, հազիւ օր մը կը բաւէր: Այս վիճակին մէջ ու այս նկարագրով մարդ մը, կրնաք երեւակայել, թէ ի՛նչ միջոցներու կարող էր դիմել դրամ ձեռք բերելու համար:

Դրամաչորթութիւնը արուեստի մը բարձրութեան հասցուցած էր, եւ ասիկա ի գործ կը դնէր այնպիսի մաչխարհայով մը, որ իրապէս զարմանք եւ հիացում կ'ազդէր: Այդ ճիւղին մէջ վրնար բացառիկ հանճար մը նկատուիլ:

Հիմա, որ ընթերցողները բաւական ճանչցան մեր հերոսը, ձեռք առնենք պատմութեան թելը:

Ինչպէս տեսանք, այդ առտուն Աստիկի դրպանները պարապ էին:

Աստիկա հանապազօրեայ վիճակ մըն էր իրեն համար, ուստի որեւէ ապշեցութիւն չէր լներ վրան:

(Շար. 16)

50ème Anniversaire
du Pèlerinage
à SAINT-GREGOIRE
de TALLARD

ԹԱԼԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes

Dimanche 9 septembre

à 10h30 — La Sainte Messe sera célebrée par

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes

l'Homélie sera prononcée par
Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Avec la participation de la Chorale
SAHAK - MESROP
sous la direction de
Khatchig YILMAZIAN

à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre

Renseignements & Réservations :
— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**
— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——
Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

***

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

***

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **S O I R E E D A N S A N T E**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «G a ï d z a g' s»**

ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԿԵՆԴԱՆԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)
Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր·
15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի բարեացակամութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 61 29
- Տիկին Մարիօ Գոգոբեան՝ 01 47 43 12 66

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébérgement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ 06 76 48 58 73

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

(Շար· Ա· էջէն)

թաղքին: Առաջին անգամն է որ Պուտին կ'արտայայտուի այս հարցին մասին, որու հանդէպ ռուս քաղաքական դէմքեր չատ երկդիմի դիրք մը ունին:

ԹԵՀՐԱՆԻ Համալսարանին առջեւ, խըռոմբիւններ պատահած են Յուլիս 9-ին եւ 15 ուսանողներ ձերբակալուած են: Անոնք կ'ուզէին մասնակցիլ 1999-ի համալսարանի դէմ յարձակման ոգեկոչման:

ԱՆԳԼԻՈՑ Մէջ գայթակղութիւն մը ծագած է, որովհետեւ պերման հրեայ դպրոցականներու օգնութեան բրիտանական ընկերակցութիւն մը, տարիներէ ի վեր կը դանձէր Հիթլէրի Մայն Քամֆ-ին հեղինակի իրաւունքները: Հիթլէր չառաւիղ չունենալով, հրատարակչականը այս լուծումը գտած էր: 25 տարիներու երկայնքին 800 հազար եւրօ (5,3 միլիոն Ֆրանք) վճարած էր: Հարցը վրդոված է բրիտանական միութիւնները:

ՅՈՒԹՊՈՒԼի «աշխարհի բաւազոյն խաղացողը»՝ Զինետին Զիտան 500 միլիոն Ֆրանքի «ծախուեցաւ» Մատրիտի Ռէալին Թորինոյի Ճուվէնթուսին կողմէ: Ամէնէն ուշ փոխանցումն է այս մէկը վերջին տարիներու փոյանցումներու շարքին: Զիտանի տարեկան «աշխատավարձ»ն ալ 50-էն 60 միլիոն Ֆրանք կը գնահատուի, տուրքէ զերծ: Զիտան Ֆրանսական ազգային խումբին մաս կը կազմէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԹՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ բաթպոկ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 12
JEUDI
12 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ե ԱՐԴԻ – ԹԻՒ 20·208 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·208

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՊՈՒՆ՝ ԹՈՒՐՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԸ

ԱՄԲ. – ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով (Յուլիս 11), յաջորդական իրիկ բաժիններով, թարգմանաբար կուտանք թուրք ընկերաբան – պատմաբան՝ Թաներ Աքչամի յօդուածը, լոյս տեսած «Մոմա Տիւլոմաթիք»ի Յուլիսի թիւին մէջ:

***

Միամտութիւն պիտի ըլլար, հաւանօրէն, կարծել որ 1915–ի ցեղասպանութեան ֆրանսական Խորհրդարանին կողմէ ճանաչումը Ֆրանսայի խոր վշտակցութեան ապացոյցն էր անցեալին Հայերու կրած տուժերուն նկատմամբ: Նոյն ձեւով, լաւ պիտի ըլլար նախ տեսնել որ «Ֆրանսա օրէնքի ճամբով ընդվզինք ցեղասպանութեան կամ մարդկութեան դէմ ոճիրի ենթադրեալ կը նկատէ Ալժերիոյ պարագային», համաձայն Թուրքիոյ մէջ յաճախ գործածուած պատճառաբանութեան:

Այսուհանդերձ, ինչ որ ալ ըլլայ Ֆրանսական Խորհրդարանին որոշումին դէմ ուղղուած տեսակէտը, ատիկա պէտք է պարզուակ ծառայէ 1913 – 1917–ին թուրք տարբեր տրապետուած օսմանեան կառավարութեան հայ բնակչութեան հանդէպ կատարածը անդամ մը եւս քննարկելու:

Մինչդեռ, բազմաթիւ պարագաներ ցոյց կուտան որ Ֆրանսայի դէմ հակազդեցութիւն նպատակը դէպքերը թաքցնել է եւ ոչ թէ պաշտպանուիլ անհիմն ամբաստանութեան մը առջեւ:

Անոնց ամէնէն նշանակալիցը կրնայ հաւատալ լրագրողի մը հետեւեալ խոստովանութիւնը. «Համաշխարհային հանրային կարծիքին թող յստակ ըլլայ թէ անցեալին պատժեցինք այն բոլոր անարգ խառնածիններն որոնք չգոհանալով մեր հողերը օգտագործելէն, ոտնձգութեան թիրախ ըրին Թուրքերու ստացուածքը, կեանքն ու պատիւը: Գիտենք թէ մեր հայրերը իրաւացի էին եւ եթէ այսօր եւս նման սպառնալիքներ ծագին կրկին, անհրաժեշտը կ'ընենք անվարան»(1): Այս խօսքերը որոնք լսուած են ծայրագոյն պարզութիւն մը, բացատրութիւն չեն ազդեր բնաւ. գիտական ըլլալու յատկութեամբ պատրաստուած հատորներ ասոնց նման արտայայտութիւններ կը պարունակեն:

Ինչո՞ւ «ցեղասպանութիւն» բառը նման պարզութիւ կը պատճառէ: Հակազդեցութիւն մը որ աւելի' եւս դժուար է հասկնալ երբ Թուրքիա կրնար, եթէ ուզէր, ընդունիլ կոտորածներու իրականութիւնը, յայտնելով նոյն ատեն որ իր պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ: Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրը, Մ. Քէմալ, տասնեակ անգամներ արտայայտուած է այս հարցին մասին, վատութիւն որակուած կոտորածները դատապարտելով եւ պահանջելով որ պատասխանատուները պատժուին: Օսմանեան Իթթիհատ վէ Թէրաքքի կուսակցութեան այն ղեկավարները որոնք կոտորածները կազմակերպեցին, 1926–ին դատուեցան, հակառակ որ այդ դատավարութիւնը այլ ոճիրներ կ'ընդգրկէր. անոնցմէ շատեր մահապատիժ կրեցին: Այս տուեալներուն լոյսին տակ Թուրքիա կրնար ցաւ յայտնել Հայերու դէմ գործուած ոճիրներուն համար եւ բացատրել որ անոնք օսմանեան պետութեան կողմէ կիրարկուած էին եւ ոչ՝ հանրապետութեան:

ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ԱՆՑԵԱԼ ՄԸ

Ցիշողութեան հաւաքական կորուստը որմէ կը տառապի երկիրը, հրապարակային վիճարկումի մը դիմաւոր խոչընդոտն է: Այդ կորուստը որ ընդհանուր է, արդիւնք է Թուրքերու պատմական դիտակցութեան տասնամեակներով մատնուած անդամալուծութեան: Հանրապետութեան հիմնադիրները առաջիօրէն խորտակեցին անցեալին հետ իրենց կապերը: Ձիշդ է որ բոլոր ազգ – պետութիւնները իրենց ստեղծումի պահուն պատմական արմատներ կը փնտռեն, իրենց օրինաւորութիւնը հիմնելու համար եւ երբ չեն գտներ, կը յօրինեն: Ինչպէս դիտել կուտայ Ռընան, «մոռացումը եւ նոյնիսկ պատմական սխալը հիմնական ազդակ են ազգի մը ստեղծումին համար» (2): Երիտասարդ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրները ամենայն բծախնդրութեամբ կիերարկեցին այդ կանոնը: Առաջ հանդերձ, դէմ յանդիման գտնուեցան մանաւանդ զինուորական մասնայատուկ դժուարութեան մը. օսմանեան պատմութեան ընթացքին խալիֆական կրօնքը հաւաքական յիշողութենէն աստիճանաբար սրբած էր Թրքական ինքնութեան յատկանիշերը: Ուստի, նահապետական շրջանին մէջ վնտռեցին ինքնութեան ընդունած արմատները, նոյն ատեն լռութեան մատնելով վերջահարիւր տարուան պատմութիւն մը:

Շարք մը բարեկորոգումներով, ինչպէս՝ զգեստաւորումի արեւմտեան ոճին ընդունումը, փորձեցին անհետացնել այդ անցեալը որ անթաղելի դարձած էր եւ երիտասարդ սերունդներուն դրեթէ անմատչելի էր, 1928–ին իսկ լատինական այբուբենին պատճառով: Հաւաքական յիշողութիւնը այդ կերպով իր պարունակութեան կարեւոր մէկ մասէն պարպուեցաւ: Ընդունելի միակ ազգութիւն վերածուած արտօնեալ քանի մը ակադեմականներու դրած պաշտօնական պատմութիւնը փոխարինեց ստեղծուած պարապը: Երեւակայեցէ՛ք ընկերութիւն մը որուն համար 1928–ին նախորդած դէպքերը եւ երկրաշան սերունդներուն դրածները դաղանիք են...: Անցեալի յիշողութիւնը աստիճանաբար անհետացող բանի մը վերածուած, յիշողութեան սահմաններ եւ պատմական դիտակցութիւնը դեղչուած էին Թուրքերու անհատական ապրումներուն եւ անոնց ամէնէն մօտիկ շրջապատին պատկանողներուն:

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կարելի էր այդ ընկերութենէն ակնկալել որ իր հարազատ պատմութեան մասին վիճարկումի մը նախաձեռնէ: Թէեւ պատմական դիտակցութեան բացակայութիւնը քիչ մը չատ ընդհանուր բացատրութիւն մը կը թուի: Այս կեցուածքին դրդխաւոր պատճառը պէտք է փնտռել այն իրողութեան մէջ որ պատմութիւնը լայն չափով, ցնցող դէպքերու յաջորդութիւն մը եղած է:

1878 – 1918 շրջանին օսմանցի Թուրք դեկավարները կայսրութեան հողերուն 85%–ը, իսկ բնակչութեան 75%–ը կորսնցուցին: Կայսրութեան վերջին հարիւրամեակը կրնայ ամփոփուիլ չարունակական քայքայումով. դինուորական ծանր պարտութիւններու չարան մը, ընդմիջուած հազուադէպ յաղթանակներով որոնք մեծ տէրութիւններուն ճնշումով անհապաղ զինադադարներու յանգած են: Անընդհատ պատերազմներու այդ շրջանը որ տասնեակ հազարաւոր կեանքեր արժած է, ընկալուած է որպէս անպատուութեան եւ ամէն տեսակ նուաստացումներու ժամանակը:

(Շար· 1)

(1) «Աֆիք»ի մէջ Պոլիս, 2001 Փետր· 12:

(2) Է· Ռընան «Ինչ է ազգ մը» Սորպոնի մէջ 1882 Մարտ 11–ին տրուած դասախօսութիւն:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԵՒ ՊՈԼՍՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ Կ'ԵՐԹԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՀԵՏ

Յուլիս 10–ին, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ուրկէ կը տեղեկանանք որ, Երուսաղէմի Թորգոմ պատրիարքը եւ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը, Յուլիսի վերջ Էջմիածին կը մեկնին, խորհրդակցելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, Հայաստանեայց Եկեղեցին յուզող վերջին իրադարձութիւններուն կապակցութեամբ: Երկու պատրիարքները բաւական առեն է պահանջք կը զգային նման հանդիպումի մը: Ստորեւ Պոլսոյ պատրիարքարանի հաղորդագրութիւնը. –

«Ս· Երուսաղէմի Ամեն· Տ· Թորգոմ Պատրիարքը եւ Պոլսոյ Ամեն· Տ· Մեսրոպ Պատրիարքը, շուրջ ամիս մը առաջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ միասնաբար խորհրդակցութիւն ունենալու փափաք յայտնած ըլլալով, որոշեցին Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածին մեկնիլ Յուլիսի վերջին օրերուն:

Ն·Ս·Օ·Տ·Տ· Գարեգին Բ· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ընդառաջելով Պատրիարքներու փափաքին, զիրենք Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածին հրաւիրած է եկեղեցական եւ վարչական հարցերու մասին խորհրդակցելու համար»:

ԴԻԻԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 10 / 11)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 10–ին ժամանած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները. բանակցութիւններուն մասնակցելու համար հոն զացած է նաեւ Ռուսաստանի Արտաքին գործերու առաջին փոխ – նախարար Վ. Տրուբնիկով եւս: Անոնք հանդիպում ունեցած են նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Պաշտպանութեան եւ Արտաքին գործերու նախարարներուն հետ: Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումէն ետք ԱՄՆ–ու ներկայացուցիչ Գ. Գաւտոս յայտած է թէ չատ աշխոյժ բանակցութիւններ ունեցած է նախագահին հետ եւ թէ կարգաւորման սկզբունքները մանրամասնօրէն պէտք է քննուին, որովհետեւ քանի խաղաղութեան ընթացքը կը զարգանայ ու վախճանը կը մօտենայ, խնդիրը աւելի կը բարդանայ:

Մ. Սարգսեանի ու Վ. Օսկանեանի հետ հանդիպումներէն ետք երեք նախագահները զոհունակութիւն յայտնած ու ըսած են որ պահը չատ յարմար է հակամարտութեան կարգաւորումին համար եւ անհրաժեշտ է օգտուիլ պատեհ առիթէն: Ամերիկան նախագահ Ժորճ Պուշ Ինքնին ալ կը մտադրի շուտով հանդիպիլ Ռոբերթ Քոչարեանի եւ Հէյտար Ալիեւին հետ:

Երեք նախագահները նոյն օրը ուղղաթիռով մեկնած են Ստեփանակերտ, հոն լրագրողներուն հետ հանդիպում ունենալու:

ՄԱՄՈՒԼ

« I H T »

(Յուլիս 10)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԱՄՈՒՏ

Թերթին Պոլսոյ թղթակիցը, Տակլըս Ճրանց, կը տեղեկացնէ թէ Հայաստանէն ու Թուրքիայէն երեւելի անձեր որոնց մէջ կան նախկին կառավարութեան դէմքեր, Յուլիս 9–ին ժողովի մէջ վերջին մանրամասնութիւնները ճշդած են հաշտութեան յանձնախումբի մը կազմութեան. այդ յանձնախումբին նպատակը պիտի ըլլայ նոր շրջան մը բանալ այդ երկու դրացի երկիրներուն յարաբերութիւններուն մէջ. երկու երկիրներ որոնք զարկ մը ի վեր հակադրուած են, ճակատումներու եւ ոխերու պատճառով:

Երկու կողմէն մասնակիցները ամիսներէ ի վեր հանդիպումներ կ'ունենային դործակցութեան եւ հաղորդակցութեան ճեւեր գտնելու համար, որպէսզի այդ հիմերով յետագային կարելի ըլլար Հայաստանի եւ Թուրքիոյ կառավարութիւններուն միջեւ ուղղակի երկխօսութիւն մը:

Տասը հոգինոց խումբին աշխատանքին մասին թերթը մէջբերած է Թուրքիոյ Լոնտոնի նախկին դեսպան Խ· Սանպէրքի, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախկին նախարար Ա· Աբրահամեանի, ԱՄՆ–ու Հայկական համագումարին նախագահ Վ· Գրիգորեանի դրական կարծիքները, այս վերջինին պարագային նշելով հանդերձ թէ Ամերիկահայերը Թուրքիան ամէնէն խիստ կերպով քննադատողներէն են:

***

Հայկական համագումարը հաղորդակցութեամբ մը ողջունած է հայ-թուրք հաշտութեան յանձնախումբին կազմութիւնը, իր զոհունակութիւնը յայտնելով առնուած քայլին համար:

Նիւթին տեղ տուած է նաեւ «Հիւրրիյէր» (Յուլիս 11), առաջին էջի «Պատմական քայլ» խորագիրով որուն տակ դեղեցկած են Հայաստանի ու Թուրքիոյ դրօշակները: Կ'ըսուի թէ ԱՄՆ եւ Ռուսաստան զօրավիգ են նախաձեռնութեան եւ թէ նախագահ Պուշին հայ խորհրդական Անդրանիկ Միհրանեան եւս 10 հոգինոց խումբին մաս կը կազմէ: Թերթին տեղեկատուութեան համաձայն, խումբին մէջ կան վեց Թուրքեր եւ չորս Հայեր. Վ· Գրիգորեանի, Ա· Աբրահամեանի, Ս· Միհրանեանի հետ տրուած է Դաւիթ Յովհաննիսեանի անունը. ան համալսարանի դասախօս է:

Յանձնախումբին երեք ամսուան պատրաստութենէն ետք կատարուած առաջին հրապարակումով կ'ըսուի թէ անոր անդամները կոմմերսն միջեւ ամէնէն ծանրակչիռ հարցը «1915–ին ապրուած դառն պատահարները» կը նկատեն ու կ'ըսեն թէ ժամանակի ընթացքին հարցը համապարփակ կերպով աչքէ անցընել կարելի պիտի ըլլայ:

Վերոյիշեալ ամերիկեան թերթը նոյն օրուան թիւին մէջ տեղ տուած է յայտարարութեան մըն ալ, «Օրհնեալ են խաղաղարարները» խորագիրով. ենթախորագիրով մըն ալ կը թելադրուի նախ տեսնել սեւիական աչքին դերանը: Յայտարարութիւնը, նշուած է թէ ներշնչուած է նոյն թերթին մէջ Յունիս 2–ին լոյս տեսած մաղթանք – կոչէն որով Թուրքիա կը հրաւիրուէր ճանչնալու Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Քրիստոնէական նման բնարանով չափաղրուած յայտարարութիւնը ստորագրած են Ամերիկայի Եկեղեցիներու Խորհուրդի (National Council of Churches) նախագահ Ռոբերթ Մոր, Ամերիկայի Եպիսկոպոսական Եկեղեցիի (Episcopal Church) նախագահ Ֆրէտրիք Բորոս, Ամերիկայի Լիւթերական Եկեղեցիի (Lutheran Church) նախագահ Քէրմիթ Քրաֆորտ, Ամերիկայի Մեթոտիստ Եկեղեցիի (United Methodist Church) նախագահ Ռոնալտ Սլէյթ Սթիվընս, Ամերիկայի Պրեսպիտերական Եկեղեցիի (Presbyterian Church) նախագահ Ճոն Հոլմ, Ամերիկայի Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Միութեան (Christian Church) նախագահ Ռիչըրտ Համմ, Ամերիկայի Ազգային Եկեղեցիի (National Baptist Convention) նախագահ Ճոն Սմիթ

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Զեմ գիտեր ուր եւ երբ կարդացի որ աշխարհահռչակ ամերիկացի ճարտարապետ Ռայթ, Հոլիվուտի մեծ գերասանի մը առանձնատունը չինած եւ յանձնած է, մոռնալով չէնքին ամէնէն օգտակար անկիւնը՝ բաղնիքը:

Կ'ըսուի նաեւ թէ, Միլլին զարուն, չեմ գիտեր ո՞ր քաղաքին, գողթական Մայր Տաճարը կառուցուելէն վերջ, անդրադարձեր են, որ Աւազ Խորանը ծրագրին մէջ նկատի առնելը մոռցուեր է...:

Կը թուի թէ «կարեւոր բան մը մոռնալը» մեծ մարդոց յատկանիշ է:

«Յառաջ»ի Յունիս 7 թիւին մէջ, մեծ գոհունակութեամբ կարդացի Վարդան Մատթէոսեանի տեղեկատուութիւնը Հայկական Պոլիսը Լոս – Անճելըսի մէջ գիտաժողովի մասին, որ տեղի ունեցած է Մայիս 19 – 20–ի շաբաթավերջին, ուր ժամ առաջ երկուական նիստերով Լոս-Անճելըսի Իւ. Սի. էլ. էյ համալսարանի Տիքսըն սրահին մէջ 400 – 500 հոգի ներկայութեան:

Նոյն յօդուածէն ամբողջական գաղափար մը կարելի է կազմել հոն, այդ «գիտական մեծ համագումարին» մէջ արծարծուած նիւթերուն. Բիւզանդիոնէն մինչեւ 19–րդ դար, 19–րդ 20–րդ դար:

Կը թուի թէ, սոյն համագումարը, յաջող ձեռնարկ մը եղած է, ըստ յօդուածագրին, եւ ծրագրուած է յառաջիկայ Նոյեմբերին, Սեւ ծովու չրջանին, Անիի, կարսի նուիրել 9–րդ համագումարը:

Վերոյիշեալ գիտաժողովը ընդգրկած է, զարձեալ համաձայն Վ. Մ.ի, Բիւզանդիոն – Պոլսոյ գրեթէ 14 դարու պատմութիւն, սկսելով Գրիգոր Լուսաւորիչէն, հասնելու համար, մինչեւ ամերիկացի մխիթարեան՝ Սայրըս Էհմլինի...:

Որքան պիտի փափաքէի, 4 – 500 բախտաւոր ներկաներուն մէջ գտնուիլ եւ օգտուիլ այս բազմազան ելոյթներէն: Դժբախտաբար, նման օգտակար գիտաժողովներու արձագանգները, յաճախ կը հասնին, աւարտելէն վերջ, մամուլի ճամբով...: Եւ թերեւս, փոքր մասնակցութեամբ մը, աղուս մըն ալ մենք կարենայինք աւելցնել այդ դեղեցիկ կառոյցին վրայ:

Ինձի համար, անբացատրելիօրէն տարօրինակ կը թուի, թէ ի՛նչպէս գիտաժողովի 26 զեկուցողներէն (ոմանք չատ ծանօթ, ուրիշներ լոուած, մաս մըն ալ՝ բոլորովին անծանօթ) ո՛չ մէկը, ակնարկ մ՛իսկ նետած է Մխիթարեան Միաբանութեան, որուն հիմը, հո՛ն Պոլսոյ սիրտին կեդրոնը, Բերայի մէջ դրուեցաւ, 1700 Սեպտեմբեր 8-ին, եւ որուն մեծագոյն դէմքերը, եկեղեցական թէ աշխարհական, ծնունդ եղ սուլթաններու մայրաքաղաքին, եւ որ տակաւին, 300 տարի վերջ, հոն ներկայ է գոյգ կրթական հաստատութիւններով՝ Բանկալթիի Մխիթարեան Երկրորդական Վարժարան, եւ Պօմոնթիի Մխիթարեան Նախակրթարան ու Միջնակարգ:

Գրութեանս նպատակը, փորձ մը պիտի ըլլայ, այս «մոռացութիւնը» դարմանելու:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը 200–է աւելի Կ. Պոլսեցի եկեղեցականներ տուած է, նոյնքան եւ աւելի երեւելի քանակ մը աշխարհականներու, վայլած բոլոր մարզերու մէջ: Պիտի փորձեմ, անոնցմէ ամէնէ՛ն յայտնիները միայն ներկայացնել, քանի Մխիթարեան Պոլիսը համայնապատարան մը լեցնելու չափ հարուստ նիւթ ունի:

ՊՈԼՍԵՑԻ ԵՐԵԻԵԼԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

Ամէնէն երեւելի Մխիթարեանը, որ թէեւ ծնունդով պոլսեցի չէր, բայց հայկական Պոլիսը պիտի յաւերժացնէր իր ձեռակերտով՝ եղաւ Մխիթար Սեբաստացին:

Ան առաջին անգամ Պոլիս ժամանեց, Սեբաստիայէն գալով 1697 Ապրիլին, բնակութիւն հաստատելով Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ խցիկներէն մէկուն մէջ: Հեռաւոր ծրագիր մը ունէր Միաբանութիւն մը հիմնելու, վանական կեանքի վերածնունդի չարժում մը առեղծելու համար, սակայն երբ կը տեսնէ Սուլթաններու մայրաքաղաքին մէջ «ազգին հարուստները եւ ամիրաները, որոնք ճոխութեանց եւ փառաց ետեւէ միայն զառածած, հաղիւ արհամարհոտ նայուածք մը կը ձգէին իրենցմէ ստորնագունից վրայ, փառամոլ առաջնորդները, որոնք զգեստէն զատ եկեղեցականութեան ուրիշ ոչինչ չունէին, եւ իրենց յանձնուած պաշտօնը չհասկցած իրենց անձնասիրութեան...» (1) անմիջապէս զործի անցաւ իր Միաբանութիւնը հիմնելու Խաչատուր կարնեցի, պիտանական վարդապետին յայտնելով իր դիտաւորութիւնը, որ զայն գտաւ աքանչելի, բայց անիրագործելի, դրամի պակասութեան պատճառով (տե՛ս նոյն էջ 119):

Ամէնէն տրամաբանող անձն ալ, որ էր Մխիթար, պահ մը մէկդի նետեց մարդկային հաչիւներն ու անտեսական առաքինութիւնները, եւ հաւատալով խորապէս իր գաղափարականին եւ Աստուծոյ նախախնամութեան ապաւինելով, որոշեց անձամբ գլուխ հանել իր մեծ ծրագիրը:

Երեք տարի գաւառները չրջելէն եւ իր գաղափարականին համակիրներ հաւաքելէն վերջ 1700-ի Յունիս ամսուն, գինք կրկին կը գտնենք Պոլիս, այս անգամ խումբ մը ընտիր աշակերտներով եւ նոյն տարուան Սեպտեմբեր 8-ին, Բերայի վերնատուներէն մէկուն մէջ, հանդիսաւոր երդումով եւ աղօթքով, հիմը կը դնէր Մխիթարեան Միաբանութեան, որուն երեքհարիւրամեայ հոգեւոր, ազգային, մշակութային գործունէութիւնը, պիտի անմահացնէր Հայկական Պոլիսին անունը (2):

– Պոլիս Մխիթարեան Միաբանութեան բոլոր քարոզութեանց կեդրոնատեղին էր – կը գրէ կենսագիրը՝ Հ. Ց. Թորոս – եաց (տե՛ս նոյն էջ 333) – Հոն կ'երթային ուղղակի այն բոլոր քարոզիչները որոնք գաւառներուն կամ հայրենի երկրին ոեւէ խորշի մը մէջ պիտի վարէին իրենց առաքելական պաշտօնը: Ապագան նաեւ ի գարձին, երբ իւրաքանչիւրին քարոզութեան սահմանուած ժամանակը կը լրանար, Պոլիս կու գային վանքէն եկած հրահանգներն ընդունելու, եւ ըստ այնմ կամ կը մնային եւ կը չարունակէին իրենց գործն, եւ կամ կը դառնային ի Վենետիկ: ... – Միաբանութեանս գրեանց գլխաւոր վաճառատեղին հոն էր, ուր կ'ուղղուէին վաճառելի գրքերը, գորս տեղւոյն գործակալը կը սփռէր գաւառներուն մէջ: Գարձեալ արեւելքի մէջ գտնուող քարոզիչներուն ուղղուած թուղթերը (նամակները) հոն կը ղրկէր Աբրահայրը, եւ գործակալն իւրաքանչիւրը իրենց տէրերուն ձեռքը կը հասցնէր. որով Պոլիս ամէն տեսակ տարընչութեանց միութեան օդակն էր կամ կապը ընդ մէջ վանաց եւ արեւելքի: Գարձեալ Պոլսոյ գործակալին կը պատկանէր գրով ծանուցանել Աբրահօր ազգին մէջ պատահած նչանաւոր դէպքերը, մանաւանդ որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կապ մ'ունէին Միաբանութեան հետ. նոյնպէս անոր պաշտօնն էր հոգ եւ փոյթ տանել վանք ղրկուելիք տղայոց ընտրութեան մասին, Աբրահօրմէն ընդունած հրահանգներուն համեմատ»: – (Նոյն, էջ 333 – 334):

Միաբանութեան հիմնարկութենէն ամիս մը չանցած, 1700–ի Հոկտեմբերին, Մխիթարեան առաջին տպարանը կը սկսի գործել Պոլսոյ մէջ, տունի մը գաղտնի սենեակին մէջ, օսմանեան գրաքննիչներու եւ դաւաճան ազգայիններու աչքէն հեռու, եւ 5000–ը անցնող Մխիթարեան գրացուցակին առաջին գիրքը կը հանդիսանայ Ցաղագս Համահետեւման Քրիստոսի – հատորը: Ատոր կը յաջորդեն երեք այլ գիրքեր: Համառօտ մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի (1701), Գիրք մեկնութեան յայտնութեանն Սրբոյ Յովհաննու (1701), Գիրք մատածական աղօթից, բանալի չերմեռանդակերտ (1701): 1705–ին լոյս կը տեսնէ Խոկումն Վարուց:

Հ. Մկրտիչ Աճաճեան (1715 – 1777), գրական արժէք ներկայացնող առաջին բնիկը Պոլսոյ, որ անխառն եւ վճիտ հայերէն մշակելով, եւ Մխիթար Աբբահօր Հայկազեան բառարանին կարողագոյն գործակիցը դառնալով, եղած է լեզուական վերանորոգութեան գլխաւոր դերակատարներէն մին:

Հ. Վրթանէս Ասկերեան (1720 – 1810), առաքինի, ուսումնասէր տիպար մխիթարեան միաբան մը, դուռը կը բանայ դասական գեղեցկագիտութեան ճաչակին, թարգմանելով Անտոն Կովզընի Փիլիսոփայութիւնը (1751), Քաւերիոս Դոմնեանի Քարոզք Համառօտք (1781), Թոմաս Գեմբացիի Ցաղագս նմանութեան Քրիստոսի եւ Թոլչնի մեծածաւալ Պատմութիւն Հռոմէական, վեց մեծադիր հատորները: Պոլսեցի Ասկերեան ունի նաեւ բազմաթիւ անտիպ գործեր:

Հ. Միքայէլ Չամչեան (1738 – 1823), Պոլիս ծնած առաջին մեծագոյն դէմքն է Մխիթարեան Միաբանութեան, որ իր մտքին հզօրութեամբ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է իր դարուն եւ յաջորդ սերունդներուն վրայ:

Մխիթարով սկսուած լեզուական մաքրութեան գործը, բազրատունիով եւ Ալիշանեանով պիտի հասնէր իր կատարելութեան: Չամչեանով սկիզբ կ'առնէ հրապարակական չարժում մը ճանչցնելու Հայուն իր պատմական անցեալը, տոհմային կեանքը, հողն ու բարքերը, արծարծելու համար ազգային նոր ոգի, կենդանութիւն, վերածնունդ:

Լէօ, Հ. Մ. Չամչեանի եռահատոր Հայոց Պատմութիւնը կ'անուանէ 18–րդ դարու գրական կոթողը: Սկիզբէն մինչեւ իր ժամանակը երկարող Հայոց Պատմութիւնը օգտագործած է, հայ եւ օտար բոլոր ծանօթ հեղինակներն ու փաստաթուղթերը:

Չամչեանի Հայոց Պատմութիւնը բազմաթիւ սերունդներու ներչնչած է ազգային գիտակցութիւն, հայրենասիրական ոգի:

Չամչեան որ կեանքին մեծագոյն մասը անցուցած է Պոլսոյ մէջ (1795 – 1823), հեղինակած է քառմաթիւ այլ գիրքեր / Քերականութիւն, Պատկեր տօնից Ս. Աստուածածնին, Սեղան խնկոց, Սաղմոսաց մեկնութիւն (10 հատոր), Նուագարան Օրհնութեանց, Վահան Ուղղափառութեան, Վահան Հաւատոյ, Մեկնութիւն Աւետարանին Յովհաննու եւ կարգ մը անտիպներ, ուր կը չօչափէ այն բոլոր հարցերը որ վիճուած էին, նպատակ ունենալով գոյց տալ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ուղղափառութիւնը:

Հ. ՂՈՒԿԱՍ ԻՆՃԻՃԵԱՆ (1758 – 1833)

Պոլսեցի ուրիշ հսկայ մը, Չամչեանի քեռորդին, ունեցած է գործունէութեան երկու կարեւոր ասպարէզ:

Ա. – Որպէս հնախօս, հեղինակն է Աստրաբութիւն Հին Հայաստանեայց (1822) եւ Հնախօսութիւն Հայաստանեայց աշխարհի (1835) որոնք կ'անմահացնեն իր անունը:

Գրած է նաեւ աչխարհագրութիւն Հայաստանի եւ ութ հատորներու մէջ ամփոփուած Դարապատումը:

Բ. – Որպէս հիմնադիր աչխարհիկ լեզուով հայկական լրագրութեան, լոյս ընծայած է նախ Տարեգրութիւնք (1799 – 1802) ապա Եղանակ Բիւզանդեան (1800 – 1820) ուր կը հաղորդէ բնագիտութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ: 1810–ին կը հիմնէ Աբչարունեաց Ընկերութիւնը, նպատակ ունենալով նպաստելու, գրականն միջոցներ հայթայթելով եւ քաջալերելով գրական կեանքը եւ ապագրական գործունէութիւնը:

1812 – 1816 տարիներուն, այդ նպաստներով լոյս կը տեսնէ Դիտակ Բիւզանդեան կիսամսեայ թերթը, ինչպէս նաեւ իր խմբագրած Կարգ կենդանեաց եւ Ագգասէրը:

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ (1751 – 1827)

Լուրջ, խոհական, գիտուն, սրբակեաց, աստուածաբան եւ խմաստասէր միտք, այնքան երեւելի իր աստուածաբանական գործերով, որքան Չամչեան իր Պատմութեամբ, եւ Ինճիճեան իր Չնախօսութեամբ:

Ա.ևտիքեան եղած է բեղուն գրիչ եւ խոր վերլուծող: Նարեկ Աղօթից-ով եւ Նարեկ-լուծ–ով կը յայտնուի որպէս մեծ մասնագէտ Ս. Գիրքի եւ Ս. Հայրերու եւ ազգային պատմութեան:

Երեք մեծադիր հատորներով տուած է Պօղոս Առաքեալի 14 Թուղթերուն Մեկնութիւնը որ կարելի է իր գլուխ – գործոցը անուանել – «ուր լոյն համութեան հետ կը տեսնուի աստուածաբանական խորութիւնն եւ բանասիրի քննական ճշդրտութիւն» (տե՛ս, Հ. Մեսրոպ Ճանաչեան – Պատմութիւն Արդի Հայ Գրականութեան, Վենետիկ, 1953 էջ 50):

Գրած է նաեւ Բացատրութիւն Շարականաց (1814), Ճառ յաղագս բղխման հոգւոյն սրբոյ ի հօրէ եւ յորդւոյ (1824):

Ունէր մտայնի հորիզոնի այնպիսի լայնութիւն, որուն արդիւնքն եղած են իր թարգմանիչ եւ գաղափարել արտադրութիւնները: Քերականութիւն Թօքանեան Լեզուի (իտալերէնի – 1792), Ընդդէմ Բարսեղ հայատեաց քահանայի աղմատումներուն, Հայկական Պատարագամատոյց-ի իտալերէն Թարգմանութիւնը, Հայկազեան նոր բառարանի երից վարդապետաց խումբին առաջինն է որ ամբողջութեամբ Ա. տարրը պատրաստած է: Ունի նաեւ Աչխարհաբար-ի քերականութիւն մը, Բանաստեղծական Տաղեր, Թատերական գործեր, Հոգեշահ մատեաններ: Տե՛ս Ճանաչեան, յ. գ. էջ 51 – 52):

(Շար. 1)

(1) Վարք Մխիթար Աբբայի: Հեղինակ Հ. Յովհաննէս Թորոսեան: Վենետիկ, 1901, էջ 117:

(2) Տե՛ս «Յառաջ», 2000 Մարտ 11-12 եւ յաջորդ թիւեր:

ՀԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԱՌՐՆՋՈՒԱԾ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե.

Յունիս 15–ին Ժընեւի մէջ կայանալի հանդիպումը, որուն չատ յոյսեր կապուած էր, յետաձգուեր է անորոշ թուականի մը: Պատճա՞ռ: Երկու կողմերուն ալ հանրային կարծիքը պատրաստ չէ եղեր ընդունելու այն զիջումները, որոնք անհրաժեչտ են հակամարտութիւնը լուծելու: Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւ ալ վերջապէս ընդուներ է – եւ այս անգամ պաչտօնապէս ,քանի որ հեռատեսլեկն խօսեր է – թէ ներկայ կացութեամբ կարելի չէ խաղաղութեան հասնիլ եւ թէ լուծման հասնելու համար պայման է հաստատ տարղութեամբ զիջումներ ընել երկուստեք:

Տարօրինակութեան գլուխ գործոց մըն է սա հակասութիւնը. հրապարակին յայտնուող բանակցութիւններէն սկսեալ մինչեւ օրս, այսինքն Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի եւ Ռ. Քոչարեանի չրջաններուն, հաչտութիւն փնտռող երկու երկրի նախագահներու միջեւ տարուած բանակցութիւններու ընթացքին հրապարակը՝ չարունակելու կողքին տրուած միակ որոչումը կ'ըլլար զաղտնապահութիւնը:

Համաձայնութիւնը մայր գիծերու մէջ գոյանալէ ետք էր միայն որ յայտարարութեամբ մը հանդէս պիտի գայի եւ ժողովուրդը տեղեակ պահէին: Համաձայնութիւնը պիտի յանձնուէր Մորվըդարանի եւ հայրենակիցներու վաւերացումին: Հակառակ պարագային, անվստահութիւն եւ լրատուիներէ եկած ամէն տեսակ մտածումներ եւ քննադատութիւններ ժխտական ազդեցութիւն պիտի ունենային գործընթացին վրայ եւ հաչտութիւնը պիտի վտանգուէր: Մինչդեռ այսօր, մենք պարմանալի, բանակցութիւնները կ'ընտաուին ճիշդ հակառակ պատճառութեամբ մը՝ թէ հանրային կարծիքը պատրաստուած եւ տեսակ չէ ընկալելու լուծումի տանող զիջումները: Միջազգային կատարկերգութիւն: Ներեցէք որ անպատ մըն ալ չեչտելով կրկնեմ այս տրօրինակ պատճառաբանութեան անմտութիւնը: Որոչումներէ, զիջումներէ ժողովուրդը տարիներով տեղեակ չպահել որպէսզի հաչտութիւնը չվտանգուի եւ յետոյ անդրադառնալ թէ տեղեակ պահած չըլլալով է որ հաչտութիւնը կրնայ վտանգուիլ: Մտածողութեան ուժի ինչ

առաքինի, ուսումնասէր տիպար մխիթարեան միաբան մը, դուռը կը բանայ դասական գեղեցկագիտութեան ճաչակին, թարգմանելով Անտոն Կովզընի Փիլիսոփայութիւնը (1751), Քաւերիոս Դոմնեանի Քարոզք Համառօտք (1781), Թոմաս Գեմբացիի Ցաղագս նմանութեան Քրիստոսի եւ Թոլչնի մեծածաւալ Պատմութիւն Հռոմէական, վեց մեծադիր հատորները: Պոլսեցի Ասկերեան ունի նաեւ բազմաթիւ անտիպ գործեր:

Հ. Միքայէլ Չամչեան (1738 – 1823), Պոլիս ծնած առաջին մեծագոյն դէմքն է Մխիթարեան Միաբանութեան, որ իր մտքին հզօրութեամբ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է իր դարուն եւ յաջորդ սերունդներուն վրայ:

Մխիթարով սկսուած լեզուական մաքրութեան գործը, Բազրատունիով եւ Ալիշանեանով պիտի հասնէր իր կատարելութեան: Չամչեանով սկիզբ կ'առնէ հրապարակական չարժում մը ճանչցնելու Հայուն իր պատմական անցեալը, տոհմային կեանքը, հողն ու բարքերը, արծարծելու համար ազգային նոր ոգի, կենդանութիւն, վերածնունդ:

Լէօ, Հ. Մ. Չամչեանի եռահատոր Հայոց Պատմութիւնը կ'անուանէ 18–րդ դարու գրական կոթողը: Սկիզբէն մինչեւ իր ժամանակը երկարող Հայոց Պատմութիւնը օգտագործած է, հայ եւ օտար բոլոր ծանօթ հեղինակներն ու փաստաթուղթերը:

Չամչեանի Հայոց Պատմութիւնը բազմաթիւ սերունդներու ներչնչած է ազգային գիտակցութիւն, հայրենասիրական ոգի:

Չամչեան որ կեանքին մեծագոյն մասը անցուցած է Պոլսոյ մէջ (1795 – 1823), հեղինակած է քառմաթիւ այլ գիրքեր / Քերականութիւն, Պատկեր տօնից Ս. Աստուածածնին, Սեղան խնկոց, Սաղմոսաց մեկնութիւն (10 հատոր), Նուագարան Օրհնութեանց, Վահան Ուղղափառութեան, Վահան Հաւատոյ, Մեկնութիւն Աւետարանին Յովհաննու եւ կարգ մը անտիպներ, ուր կը չօչափէ այն բոլոր հարցերը որ վիճուած էին, նպատակ ունենալով գոյց տալ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ուղղափառութիւնը:

Հ. ՂՈՒԿԱՍ ԻՆՃԻՃԵԱՆ (1758 – 1833)

Պոլսեցի ուրիշ հսկայ մը, Չամչեանի քեռորդին, ունեցած է գործունէութեան երկու կարեւոր ասպարէզ:

Ա. – Որպէս հնախօս, հեղինակն է Աստրաբութիւն Հին Հայաստանեայց (1822) եւ Հնախօսութիւն Հայաստանեայց աշխարհի (1835) որոնք կ'անմահացնեն իր անունը:

Գրած է նաեւ աչխարհագրութիւն Հայաստանի եւ ութ հատորներու մէջ ամփոփուած Դարապատումը:

Բ. – Որպէս հիմնադիր աչխարհիկ լեզուով հայկական լրագրութեան, լոյս ընծայած է նախ Տարեգրութիւնք (1799 – 1802) ապա Եղանակ Բիւզանդեան (1800 – 1820) ուր կը հաղորդէ բնագիտութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ: 1810–ին կը հիմնէ Աբչարունեաց Ընկերութիւնը, նպատակ ունենալով նպաստելու, գրական միջոցներ հայթայթելով եւ քաջալերելով գրական կեանքը եւ ապագրական գործունէութիւնը:

1812 – 1816 տարիներուն, այդ նպաստներով լոյս կը տեսնէ Դիտակ Բիւզանդեան կիսամսեայ թերթը, ինչպէս նաեւ իր խմբագրած Կարգ կենդանեաց եւ Ագգասէրը:

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ (1751 – 1827)

Լուրջ, խոհական, գիտուն, սրբակեաց, աստուածաբան եւ խմաստասէր միտք, այնքան երեւելի իր աստուածաբանական գործերով, որքան Չամչեան իր Պատմութեամբ, եւ Ինճիճեան իր Չնախօսութեամբ:

Ա.ևտիքեան եղած է բեղուն գրիչ եւ խոր վերլուծող: Նարեկ Աղօթից-ով եւ Նարեկ-լուծ–ով կը յայտնուի որպէս մեծ մասնագէտ Ս. Գիրքի եւ Ս. Հայրերու եւ ազգային պատմութեան:

Երեք մեծադիր հատորներով տուած է Պօղոս Առաքեալի 14 Թուղթերուն Մեկնութիւնը որ կարելի է իր գլուխ – գործոցը անուանել – «ուր լոյն համութեան հետ կը տեսնուի աստուածաբանական խորութիւնն եւ բանասիրի քննական ճշդրտութիւն» (տե՛ս, Հ. Մեսրոպ Ճանաչեան – Պատմութիւն Արդի Հայ Գրականութեան, Վենետիկ, 1953 էջ 50):

Գրած է նաեւ Բացատրութիւն Շարականաց (1814), Ճառ յաղագս բղխման հոգւոյն սրբոյ ի հօրէ եւ յորդւոյ (1824):

Ունէր մտայնի հորիզոնի այնպիսի լայնութիւն, որուն արդիւնքն եղած են իր թարգմանիչ եւ գաղափարել արտադրութիւնները: Քերականութիւն Թօքանեան Լեզուի (իտալերէնի – 1792), Ընդդէմ Բարսեղ հայատեաց քահանայի աղմատումներուն, Հայկական Պատարագամատոյց-ի իտալերէն Թարգմանութիւնը, Հայկազեան նոր բառարանի երից վարդապետաց խումբին առաջինն է որ ամբողջութեամբ Ա. տարրը պատրաստած է: Ունի նաեւ Աչխարհաբար-ի քերականութիւն մը, Բանաստեղծական Տաղեր, Թատերական գործեր, Հոգեշահ մատեաններ: Տե՛ս Ճանաչեան, յ. գ. էջ 51 – 52):

(Շար. 1)

կուսակում հայեւազգերի – Ֆրանքֆուռտեան համագործակցութեան մէջ:

Զ.

Հետաքրքրական է դիտնալ թէ հանրային կարծիքը պատրաստելու կարիքը ըմբռնուելէ ետք, ե՞րբ եւ ի՞նչ չափով պիտի սրտին ցաւը այլեւս բծախնդրութեամբ պահուած տեղեկութիւնները:

Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հրաժարումը անդրաժեշտութեան վերածող ազդակները կարեւորագոյնն էր Արցախի հարցին մէջ անոր խորհած դիւմային անընդունելի համադամանքը: Հայրենաբնակ ժողովուրդն ու Սփիւռքը մինչեւ այսօր չեն դիտեր թէ ի՞նչ զոհողութիւն էր այդ դիրքը: Մինչդեռ, եթէ լրօք դիւմը ըմբռնուած իշխանութեան փոփոխութեան պատրաստ, պէտք էր յայտնել թէ Հայաստան Արցախ ի՞նչ բան կորսնցնելու սեմին կանգնած էին եւ փրկուեցան չնորհիւ Ռ. Քոչարեանի: Այդ մասին լուսաբանութիւն տալու պահանջքը մանաւորապէս հրատնական դարձած է այսօր, որպէսզի դիտցուի թէ անցնող տարիներու սպառումով ինչը չահուեցան (կամ կորսուեցան) նոր նախագահին կեցուածքով: Սակայն Հայաստանի այժմու իշխանաւորները պիտի չկարենան խօսիլ նախորդ նախագահին ընդունիլ խորհած լուծումին մասին, այնքան աեն որ իրենց մօժարած պարտականութիւնները աւելի մարսելի չեն: Պիտի գանն այդ ծանօթութիւնը որպէս ազդակին դաղտնիք, որպէսզի ժողովուրդը տիտոտայ թէ այսքան տարի աւելորդ տեղ կրեց անտեսական դժնդակ կացութիւնը, պարապ տեղ ենթարկուեցաւ չբռնախումի, յումպէտս մտանութեցաւ արտադրի պատուհասին եւ զրկուեցաւ հաստութեան բերքերէն: Տարօրինակ բայց իրաւ. Ռ. Քոչարեան երբեք պիտի չկարենայ պարզել փախցուած այդ պատեհութիւնը, որպէսզի չվանդուի յաջորդ ընտրութիւնները չահելու հնարաւորութիւնը:

է.

Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարման լուրը ումբի նման պայթեցաւ հայ աշխարհի մէջ: Մինչ Սփիւռքը զարմացումի եւ ցաւումի մէջ էր, հայրենաբնակ պարզ ժողովուրդին համար ոմնական օր զարձաւ: Պատճառը այն էր որ Սփիւռքը չատ մեկին զաղափար չունէր ՀՀ առաջին նախագահին աչքին առջեւ տեղի ունեցած դիզումներուն մասին: Լ. Ղարաբաղի հաստութեան ճամբուն վրայ անընդունելի դիւմներով աւելի կը չահագրգռուէր: Սփիւռքին կեցուածքը ուրեմն եղաւ սպասողական եւ դրեթէ չէզոք: Մինչդեռ, հայաստանցի հայը զառնացած էր ՀՀՇ խմբակին հարստահարութիւններուն առջեւ իշխանաւորին ցոյց տուած անտարբերութենէն. ատով՝ նախագահն ալ կը նկատուէր նոյն ատիճանի յանցաւոր, նոյնիսկ մեզսակից: Կը յուսայինք որ իշխանութեան փոփոխութեամբ մեզաւոր դեղծարարները ու ապօրէնները պիտի պատժուէին, Գիւմրին եւ Սպիտակը պիտի վերջապէս վերակառուցուէին, կառաւարութիւնը պիտի վերնար եւ տնտեսութիւնը բարգաւաճէր: Մինչդեռ ամիսներ անցան, տարիներ զարձան եւ յուսախարութիւնը հասաւ նախկին սաստկութեան: Միակ յանցաւոր մը զտնուեցաւ հին չրջանի մեծերէն, սակայն ան ալ ձեռքէ (կամ ձեռքի տակէ) փախցուցին այնպէս որ էնթէրփոլն անդամ չկրցաւ դանել: Զայն դատապարտեցին չհած եւ զուրս փոխադրած հարստութիւնը օտարութեան մէջ վայելելու: Տարօրինակ դատապարտութիւն եւ տարօրինակ փախուստ:

Մինչդեռ բացի Հայաստանի դատախաղներէն, ամէնքին ծանօթ է որ Սիրաղեղեան միակ դատապարտելին չէ եղած նախկին իշխանութեան:

Ը.

Վատառողջ հոտ մը ալ Լ. Ղարաբաղէն կու գայ: Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը բարեբախտաբար ճակատագրական չեղաւ եւ կարելի է զայն զասել վրիպած զաւդրութիւններու կարգին: Այսուհանդերձ, անչուչա, հետապնդում եւ կասկածելիներու դատավարութիւն պայման էր: Եղաւ այդ դատավարութիւնը, նաեւ դատապարտութիւնը Սամուէլ Բարայեանի: Սակայն, նդհանուր կարծիքը չզոհացաւ իրաւակաս գործընթացէն եւ լրիւ չվստահեցաւ դատավճիռին խղճամիտ քնոյթին: Ս. Բարայեանի փաստաբան Թիւմէքա Շաքարեան միակը չէ որ կասկածի տակ կը դնէ կիրարկուած արդարութիւնը:

Հոմի Ֆահանայապետ Յովհաննէս-Պօղոս Բ. ալ մամափորձի ենթարկուեցաւ: Տարօրինակ հակազդեցութիւն մը ցոյց տուաւ ան, ոչ միայն յայտարարելով թէ կը ներէ ահարեկիչ, այլ նաեւ զնաց անոր արգելափակուած բանտը եւ այցելութիւն տուաւ անոր: Այո՛, այս ընթացքն ալ տարօրինակ էր սակայն այս անգամ այս բառին մեկնութիւնը ձեզի պիտի չթողում, չեչտեմ թէ զմայլելի, հրաչալի, քրիստոնեավայել էր այս արարքը: Իսկ անոնք որոնք պիտի հարցնեն թէ ի՞նչ աղերս ունի այդ յիչեցումը Հայոց աչխարհի հետ, պիտի յանձնարարեմ որ պահ մը խորհին Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահ Ա. Ղուկասեանի մասին, ջանան զնահատել բարոյական այն մեծ չահը եւ վարկը զոր ձեռք պիտի ձգէր ան, եթէ զոյզն ինչ օգտուած ըլլար պատին օրինակէն:

⁂

Հիմա պէտք է ներողամտութիւնը խնդրեմ ընթերցողներուս, որոնց ուչադրութեան չկրցայ յանձնել հայաստանեան այնպիսի տարօրինակութիւնները, ուր «հրաչալի»ի եւ «այլանդակ»ի մեկնաբանութիւնները միչեւ տատամսիլ հարկ ըլլար: Այս պարագան արդիւն քէ անոր որ իմ ցուցմունքը ստիպողաբար միչտ ուղղուած էր երկրին ղեկավար տարրին եւ տատր տարիէ ի վեր անլուծելի մնացած հարցերու:

Պոլսահայ բանաստեղծ Զ. Խրախունի (որ իր վերջին «Դարապատում» հատորով Տէրունի զարձած ըլլալ կը թուի) սապէս կ'ըսէ իր «Զինադադար» անուն պարզունակ նաւակին համար.

Մակոյկ մըն էր պարզունակ
Էնճր թիով ու անդեկ
որով յառաջ չէր երթար
այլ կը դառնայ ինծի իր շուրջ
ջուրին վրայ լպրծուն
որ աւելի ճախճախուտ էր քան թէ ծով
քանկ քարիւղի բարկ հոտով.

. . . . . .

Ու երբ խորշակը եկաւ
փոքր Ասիոյ տափաստանէն հրավառ,
Տապալեցաւ ընկղմեցաւ ընչնհետայն
Ընդար անկապ անուրջ ու սիրն երազներով
միասին
տարօրինակ անուն կրող այս տապանը
խօլական
Որ – ինչ մը ուշ թէպէտ ամէնին
հասկցան –
Թուղթէ նաւակ էր միայն:

Կասկած չկայ թէ «քիչ մը ուշ» հասկցողները մե՛նք, այսինքն՝ Սփիւռքեան Հայերս էինք, մինչդեռ 1988–ի աւարտին պատուհասող երկրաչարժէն տուժողները եւ ապա արցախեան ճակատներու վրայ զաւակ, ամուսին կամ եղբայր կորսնցնողները տեսնին հասկցողները եղան: Հրազադարի աւետումով ծնած յոյսերով վարագուրուած սուգի արցունքներէն անմիջապէս ետք, հաչտութեան օրօրները ալիք առ ալիք բերին անոնց քարիւղի բարկ հոտը: Անոնք զուչակել կարծեցին այն կոհակներն ու խորշակը որոնք անծանօթին, անվստահելիին տուած անհանգստութիւնը կ'ազդարարէին: Այս նախազգացումն էր որ յայտնուող արհաւիրքին որպէս հակազդեցութիւն, ծնունդ տուաւ արտազդթին:

Պիտի վերջացնեմ լատատես ակնարկ մը տեսնել յուսալով Զ. Խրախունիի «Դատապարտում»ին մէջ, որ քերթողական ոճով դրի առնուած ազդային պատմութեան հատուածներ կու տայ.

Զարտուղի ենք – ինքնապաստան՝
ինքնատիպ –
ուրիշներու նման չեղանք
նմանիլ ալ չուզեցինք
գաղտնիքը ա՞յդ է արդեօք
մեր տակաւին գոյութեան...

Ա. Կ.

Մոնրէալ, Յունիս 2001

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼԵՒՏԱՍԱՐԴ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՀԱՑԿ ԱՐՍԷՆԵԱՆ

Այրած հացի գոյնով, «էքրար» մակնիչի համերդներու այդ հրաչալի դաչնակին վրայ որ չինուած է Ի. դարու սկիզբին, այդ չրջանի ո՛վ գիտէ քանի դաչնակահարներ յաչողութիւններ արձանագրած են: Երիտասարդ (23 տարեկան) Հայկ Արսէնեան, Փարիզի Հայ կաթողիկէ Մայր տաճարին մէջ իր վերջին ռեսիթալով (Յուլիս 1) երկրորդ երիտասարդութիւն մը պարգեւեց անոր:

Ճիշդ է որ չէնքին ձայնականութիւնը որոչ խնդիր կը յարուցանէր եռեւի չարքերու ունկնդիրներուն, բայց առջեւը դանուողներուն համար հարց չկար:

Նկատի առած Հայկի տարիքը, կարելի է ըսել որ միգամածէն անջատուած արեւ մը ծագելու մօտ է: Ան երկու զլխաւոր խաղաքարտ ունի. մեկնաբանութիւնը եւ յօրինումը: Որպէս մեկնաբան, տիրապետած է Մոսկուայի դպրոցին թէքնիքին որ իրեն թոյլ կու տայ հանդստութեամբ ձեռք առնելու որեւէ դործ:

Ցայտագրին առաջին մասը յատկացուած էր Մոցարթի Ֆանթէզիին եւ ուր միներդ տոնաթին որուն մէջ մեծ հատուածներ ցոյց տուաւ: Գիտցաւ այդ կտորներէն արտաբերել երաժիչտին կըրքոտ ,տժականութեամբ լեցուն ոգին:

Երկրորդ մասը կը սկսէր գերմանացի երաժիչտ Ֆրոպէրկէրի (1616 – 1667) դաչնակի մէկ տուիթով որ քիչ նուագուած է: Ֆրոպէրկէրը Ժ. Ս. Պախին նախորդած երաժիչտ մըն է զոր կը կոչէին «միացեալ ոճերու» (անգլիական, գերմանական, իտալական եւ ֆրանսական) երդահանը. երդէոնահար էր եւ յարաղաչնակահար: Այս վերջին նուագարանին համար դրուած անոր տուիթը մեկնաբանեցաւ տիրականօրէն, ծանրախոհութեամբ եւ Ֆանթէզիի հարկաւոր այն պատրանքով որ անհրաժեչտ էր հնօրեայ այդ դործերուն քիչ մը չատ դրքունակ բնոյթէն խուսափելու համար:

Չ.Արսէնեան յայտագիրը աւարտեց իր յօրինումներով: «Ծովը» կտորին մէջ ձախ ձեռքի երանգաւորումները որոնք ալիքները կը յիչեցնեն, մտածել կու տան Լիսթի «Ս. Ֆրանուայի կոհակներուն վրայ քալել»ուն: Սիտալ չհասկցուիմ. խօսքս ինքնեկ յիչողութեան մը, կամ դրադողութեան մասին չէ: Իրականութեան մէջ, Հայկ Լիսթի հետ նոյն աւտադը ունի: Աւելիա վստահ Պորտոինի դաչնակի կտորին վրայ կատարած փոխանկերպումով որուն համար կը կրկնեմ ինչ որ դրած էի 2000 Նոյեմբերին. «Լիսթ պիտի չմերժէր այդ փոխանկերպումը»:

«Աչնան հովը» իր դիւականութեամբ, չի կրնար անտարբեր ձդել նոյնիսկ ամէնէն անդրդուելիները:

Անոր յօրինումներուն մէջ որոնց բոլորին թեւումը չըրի, պէտք է նչել հայկական ներչնչումը: Շնորհիւ Հայկին, մեծ դաչնակահար մը եւ բարձրամակարդակ յօրինող մը ունինք, որուն նոյն թափով յառաջդիմութիւն կը մաղթենք:

Ջերմ չնորհակալութիւն կամակերպիչներուն ,որոնք առիթ տուին նման վայելքի:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՑԻ

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱՆԴԻՐ ՄԸ

Քովը մնացած քանի մը ղրուչովը տուաւ մը առաջին կարդի սիկաուէթ առաւ, հատ մը վառեց եւ ճամբան չարունակեց դէպի Ղալաթիա, ուր խանի մը մէջ դրասենեակ մը ունէր:

Ճամբան կը քալէր՝ դրամ ճարելու մտքով մը վրայ խորհելով:

Մոտային այս աչխատութիւնը չատ երկար չտեւեց, յանկարծ դէմքին վրայ ժպիտ մը պնծադրուեցաւ, ինչ որ կը յայտնէր, թէ միջոցը դտնուած էր:

Ասիկ քայլերը արադեց, նոր սիկաուէթ մը վառեց եւ ճամբան չարունակելով՝ հասաւ Թիւնէլ եւ առաջին կարդի ոտմսակով մը մոտաւ վակօն:

Վակօնին մէջ մէկ քանի ծանօթներ բռնեց Թրքական Թէմէննահներով եւ քաղքավարական բանաձեւերով:

Ծօքի բռնուեցաւ մէկու մը հետ, որ իր կարծիքը կ'ուղէր իմանալ օրուան քաղքականութեան մասին:

Ասիկ քանի մը բառով բացատրեց Անդղիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ հետեւած քաղաքականութիւնը:

Թիւնէլէն դուրս ելլելով՝ Ասիկ ուղղուեցաւ Ուն Գարանի կողմը, ազատ սրճարան մը, ուր հաւաքուած էին բեռնակիրներ, նաւավարներ եւ այլն:

Այդ մթնոլորտին մէջ իր ներկայութիւնը տեսակ մը իրարանցում առաջ բերաւ: Ամէնքը զարմացած կը նայէին այդ չիք հագուած էֆէնտիին, որուն հոն ներկայութիւնը չէին կրնար բացատրել:

Ասիկ ուղղակի դիմեց սրճարանատիրոջ եւ հարցուց.

– Համալ պաչի մը կո՞յ այտեղ:

– Ահաւասիկ Պէքիր աղան, որ տա սեղանին քով նստած է, – պատասխանեց սրճարանապետը:

– Կ'ուզեմ քիչ մը հետը տեսնուիլ, – ըսաւ Ասիկ, – կրնա՞ս հոս կանչել:

Եւ Ասիկ բազմեցաւ պարապ սեղանի մը քով:

Րոպէ մը ետքը Պէքիր աղա յարդանքով մօտեցաւ իրեն եւ բարեւ մը տալով՝ոտքի կեցաւ:

– Նստէ՛, – հրամայեց Ասիկ՝ աթոռ մը ցոյց տալով:

Պէքիր կրկին բարեւեց եւ նստաւ:

– Սուրճ մը կ'առնե՞ս:

– Շնորհակալ եմ, էֆէնտի՛, հիմա խըմեցի: Ի՞նչ հրաման ունիք:

– Քենէ մէկը կ'ուզեմ, որ իմ սենեակիս պահապանութիւն ընէ:

– Ո՞ւր է ձեր սենեակը:

– Հոս, Ղալաթիա, խանի մը մէջ:

– Շատ աղէկ, ձեզի մէկը կը դտնեմ:

– Միայն թէ երբեմն ատդին – անդին պիտի երթայ, նամակ պիտի տանի, դրամ պիտի բերէ – տանի, վերջապէս դրասենեակի մը անհրաժեչտ գործերը պիտի տեսնայ:

– Բնական է, էֆէնտի՛ս, դրասենեակին ամէն գործերը պիտի կատարէ, պիտի աւլէ, սրբէ... դիչերն ալ հո՞ն պիտի պառկի:

– Եթէ կ'ուզէ՝ թող հոն պառկի:

– Ձեզի չնորհքով մէկը կը գտնամ:

– Բայց անմիջապէս պէտք ունիմ:

– Հիմա կը բերեմ մէկը:

– Ուրիչ խնդիր մը կայ սակայն:

– Ի՞նչ խնդիր, – հարցուց Պէքիր աղա:

– Ինչպէս ըսի, դրամական գործեր ալ պիտի ընէ, այսինքն դանձումներ կամ վճարումներ եւ այլն:

– Կ'ընէ, էֆէնտի՛մ, ձեզի աչքը բաց մէկը պիտի տամ, որ արդէն վարժ է այդ տեսակ գործերու...

– Վարժ ըլլալը թաւական չէ, քանի որ դրամի խնդիրը կայ, պէտք է, որ երաչխաւորութիւն մը տայ:

– Ես անոր համար երաչխաւոր եմ, – պատասխանեց Պէքիր աղա:

– Ասիկա բաւական չէ, դուն անոր բարոյականին կրնաս միայն պատասխանատու ըլլալ, իսկ նիւթականին համար պէտք է, որ դրամական երաչխաւորութիւն մը ըլլայ, այսինքն պէտք է, որ ենծի որոչ դումար մը յանձնէ: Ես այդ դումարը քովս կը պահեմ, եւ երբ որեւէ պատճառաւ քովէս մեկնի՝ իրեն կը վերադարձնեմ: Ես միչտ այս պայմանով քովս մարդ աչխատցուցած եմ:

– Ես երթամ մարդը բերեմ, դուք հետը համաձայնեցէ՛ք, – ըսաւ Պէքիր աղա՝ ոտքի ելլելով:

– Աղէկ կ'ըլլայ, միայն թէ չուտ եկէք, ես չատ ժամանակ չունիմ, ստիպուած եմ ներքին գործերու նախարարին երթալ:

– Վայրկեանէ մը կու գանք:

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

դրուած է չուրջ երկու տասնամեակ թուրք անձնատուրութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կողմէ, ինչպէս՝ Պոլսոյ, Անգարայի համալսարաններու պետրամարները, ըրոպրոդները, Հայկական Ուսումնասիրութիւններու Հիմնարկին նախագահը, գործի մարդիկ, եւ այլն: Անոնք կը կրկնեն այն ծանօթ տեսակէտը թէ 1915–ին հայ ազգայնական ղեկավարները հայկական պետութիւն մը հիմնելու հեռանկարով գործակցեցան ռուսական զօրքերուն հետ որուն պատճառով օսմանեան կառավարութիւնը Հայերը աքսորեց «թրքական Անատոլու»էն: Կը կրկնեն նաեւ 1915–ին նախորդած զանգուածային երկու ժողովուրդներուն թաղեկտական յարաբերութիւնները, եւայլն ու փափաք կը յայտնեն զանոնք վերակենդանացնելու, մինչդեռ հայ ազգայնականներու կազմակերպուած քարոզչութիւնը միշտ հետամուտ է միայն թուրքերը դատապարտելու, երբ ներկայիս հայկական դրաւիչ ուժերու պատճառով մէկ միլիոն Ադրբեջանցիներու ողբերգութիւնը անուշադրութեան մատնուած է:

Կոչը կ'աւարտի խաղաղութեան համար աշխատելու եւ պատմաբաններուն անցեալը լուսաբանելու առիթը տալու թելադրանքով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Շիրաքի հնչուն դրամով վճարումները իրեն եւ շրջապատին համար թենճուկ մը ստեղծած են դատակաղ քարձրագոյն խաւին մէջ: Ընդհանուր դատախազ Նատալի տեսակէտին (Շիրաք, որպէս վկայ ներկայանալու պէտք չունի իր հանդամանքով լակ) դէմ արտայայտուեցաւ դատախազ Տէնթիւյաք, որ կը պնդէ որ Շիրաք կրնայ ունկնդրութեան հրաւիրուիլ որպէս վկայ, վաստաբանի ընկերակցութեամբ: Երկու դատախազներու միջեւ այս վէճը բաւական անհամ կացութիւն մը ստեղծած է եւ էլիզէ ալ նեղը կը մնայ: Այժմ, Տէնթիւյաք հարցը կը յանձնէ երեք հարցաքննիչ դատաւորներու ոյոնց կը մնայ հետեւիլ կամ ոչ դատախազին որոշումին, եւ կանչել կամ ոչ Շիրաքը: Էն – փէ – էն–ն ալ իրար անցած է եւ բանտերը՝ Փաթրիք Տէվէճեան կը հեղնէ «անկախ դատախազ»ի պատմութիւնը, վստահ ըլլալով որ Տէնթիւյաք հրահանգները ստացած է: Մինչ այդ, հարցաքննիչ դատաւորները հրաւիրած են Շիրաքի աղջիկը՝ Գլօտ Շիրաք որպէս վկայ, բացատրութիւններ տալու համար այդ վճարումներուն մասին: Շիրաք ալ պէտք է պատրաստէ Ցուլիս 14–ի իր առանձական ըրոյցը լրագրողներու հետ եւ մանաւանդ «պունէ» տալիք տրամաբանական պատասխանները:

Զէզէնիոց Մէջ, տասնեակներով բնակիչներ չարչարուած, սպանուած կամ անհետացած են ռուսական բանակի զոհողութիւններէն ետք: Այս բրտութիւնները, առաջին անգամ ըլլալով, տագնապ մը ստեղծած են տեղւոյն ռուսամէտ չէչէն պատասխանատուներուն եւ Մոսկուայի միջեւ: Ա. Կադիրով, զոր Պուտին նշանակած է չէչէն վարչական մարմնին գլուխը, Ցուլիս 9–ին, դատապարտած է «զանգուածային ոճիրները» եւ կ'ուզէ որ պինուորականները պատժուին: Ան կ'աւելցնէ. – «Ոչ մէկ ըմբոստ ձերբակալուած է, ոչ մէկ դէնք գրաւուած է, ոչ մէկ պայթուցիկ երեւան հանուած է, բայց, բնակչութիւնը նախատուած, թալանի տրուած է: Մեր բոլոր ջանքերը կայունացնելու համար կացութիւնը կ'ոչնչացնան այդ ոճրային արարքներուն պատճառաւ»: Այդ գործողութիւնները կատարուած են Ցուլիս 2–ին եւ 3–ին Ախինովկայա եւ Սերնովոդսկ, Գրոզնիէն 40 քիլոմեթր հիւսիս – արեւմուտք: Վկայութիւններու համաձայն, Ներքին նախարարութեան զօրագունդերը խուժած են այն հողամասերը, ուր 25 հազար զաղթական կայ եւ մաքրագործման ձեռնարկած: Ռուսական էն – Թ – վէ հեռատեսիլի կայանէն, երիտասարդ մը կը պատմէ. – «Մեռելներ եւ վիրաւորներ կային: Ցետոյ, պինուորականները բանագրեցին մը դրկեցին որ մեզի ըսաւ. – Մարդ գլուխ 100 տոլար է, եթէ ողջ կ'ուզէք, եթէ դրամը չբերէք, կը սպանուին կամ

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԼՍԱՐԱՆ

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք հռչակման 1700–ամեակին առիթով, Ցուլիս ամիսէն սկսեալ պիտի տրուին դասախօսութիւններ Հայ Եկեղեցւոյ մասին:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի, Ցուլիս 17, երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի սրահին մէջ:

Կը դասախօսէ՝

ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԱ. ԳԼԼԸՃԵԱՆ

«Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ – կեանքը եւ Գործը» նիւթին չուրջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տօլօրէս Գուլումճեանի մահուան առթիւ. –

Նչան Գայան 100 Ֆր., Ժիրայր Գարակէօզ 500 Ֆր., Մարտիրոս Գայան 100 Ֆրանք, Խաչիկ Էօզէլինկիր, Թորոս Տէմէեան 500–ական Ֆր., Երուանդ Զիլ 300 Ֆր., Գրիգոր Մուրատ, Վարուժան Գնարեան 200–ական Ֆր., Վարդան Ճին 300 Ֆր., Գրիգոր Պարտաք 200 Ֆր., Ոմն 50 Ֆր., Նուբհան Իփէքճի 200 Ֆր., Վրէժ Ճին 150 Ֆր., Արման Տէմիրքեան 200 Ֆր.:

չարչարանքի կ'ենթարկուին»: Այդ պիտղերուն ռուսամէտ վարչականները հրաժարած են, ինչ որ ստիպած է Կադիրովը, որ դատապարտէ այդ ոճիրները:

ՄՍՏՐԻՏԻ կեդրոնը, Ցուլիս 10–ին, Արդարութեան նախարարութեան մօտ, թակարդ կատքի մը պայթումէն մեռած է ոստիկան մը եւ ութ հոգի ալ վիրաւորուած են: Արարքը ԷՒԱ–ին կը վերագրուի:

ՄԱԿ–Ը նեղ կացութեան մատնուած է Իսրայէլի եւ Հեզպոլլահի մէջեւ տեսերիզի մը պատճառով: Շարոն կը պահանջէ յանձնումը տեսերիզի մը, որ կը ներկայացնէ Իսրայէլեան բանակի երեք վիներու առեւանգումը 2000 Հոկտեմբերին, լիբանանեան չիի չարժումին կողմէ: Այս վերջինն ալ փոխ վրէժի սպառնալիք կ'ընէ ՄԱԿ–ին, եթէ փաստաբանները յանձնուի Իսրայէլեան իշխանութիւններուն: Չէզոքութեան դէղպապատճառով, ՄԱԿ–ը որոշած է արտօնել Իսրայէլի եւ Լիբանանի որ դիտեն տեսերիզը, միայն այն ատեն երբ ՄԱԿ–ի չպատկանող անձերուն դէմքերը քօղարկուին: Իսկ, Հեզպոլլան «թշնամիին ծառայ լրտես, կը նկատէ ՄԱԿ–ի անդամները:

ԼՈՒՍԱՔՈՑԻ ՄԷՋ (Զամպիա) Ցուլիս 10–ին բացուած է Աֆրիկեան Միութեան Կազմակերպութեան 37–րդ վեհաժողովը: Ընդհանուր քարտուղար ընտրուած է Գոթ տ'Իվուարի Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ամարա Էսէ: Քոֆի Անան բացումը կատարելով ըսած է թէ ալա վհհաժողովը մեծ խոստումներ կը կրէ իր մէջ Աֆրիկէի ժողովուրդներուն համար:

Զիլիի նախկին մենատէրին՝ Փինոչէի դէմ դատական հետապնդումները առկախուեցան, ենթակային առողջական պատճառներուն հետեւանքով: Այս որոշումը ենթադրել կու տայ որ Փինոչէ երբեք պիտի չդատուի: 85 տարեկան, կ'ըսուի թէ Փինոչէ ի վիճակի չէ դատարան ներկայանալու, մտային դեռնի վրայ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ կվանիէվսկի պաշտօնապէս ներողութիւն խնդրեց Հրէաներէն, Ցուլիս 10–ին, արարողութեան մը ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ Ժեռվասնի, հոն ուր 1600 Հրեաներ ջարդուած են, աւելի ճիշդ ողջ–ողջ հրկիզուած, 60 տարի առաջ, իբրեւ լեհ դրացիներուն կողմէ, ըստ պատմաբան Թոմաս Կրոսի: Նախագահը ըսած է «այդ ոճիրին համար, պէտք է պատասխնք մեռելներու եւ իրենց ընտանիքներուն չուքերէն որ ներեն մեղի»:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՎՈՒԱՆԷի քաչուելէն ետք, Ֆրանսայի կառավարութեան Շրջապատի նախարար դարձաւ Իվ Գոչէ:

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ 06 76 48 58 73

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :

— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆԻ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր·
15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի բարեւարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Ափոխս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Մնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

***

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **SOIREE DANSANTE**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «Gaïdzag's»**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 13
VENDREDI
13 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·209 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·209

ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՓՈՒՆ՝ ԹՈՒՐՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՁԱԽԱՆՔԸ

ԹԱՆԻԷՐ ԱՒՋԱՄ

Օսմանցի թուրք ընտրանին յաղթանդամանց անցեալի մը ծանրութեան տակ ճմլուած ու ինքնագնահատանքի կորուստին տառապանքով առաջին աշխարհամարտը պատմական առիթ մը նկատեց անցեալի մեծութիւնը վերահաստատելու եւ վերաւորուած ազգային արժանապատուութիւնը զարմանելու: Պատրանքը չուտով փուլ եկաւ: Ոխակալութեան ու կուրութեան այդ մթնոլորտին մէջ, այնպէս կը թուի որ ցեղասպանութեան որոշումը եղած է վրէժի արարք մը հանդէպ անոնց որոնք կացութեան պատասխանատուները կը նկատուէին. այսինքն՝ Հայերու: Անոնք փոխարինեցին բուն թշնամիները, նաեւ մեծ տէրութիւններն ու կայսրութեան ամբողջ քրիստոնեայ բնակչութիւնը:

Օսմանեան պետութեան ղեկավարները, զարմանալի, Հայերու վճարել տուին իրենց ոյր հաշիւները: Ասով կը բացատրուի այն յամառութիւնը որով կ'ուզեն Հանրապետութիւնը ներկայացնել որպէս վերածնունդ մը, կամ բացարձակ սկիզբ մը: Ղեկավար դասը չզոհացաւ հոգեբանկումներու այդ չրջանը տիրաբար փակելու համար պատշաճ պատմութիւն մը վերաշարադրելով, ազգային նոր ինքնութիւն մը թրծելով: Անոնք նաեւ գիտցան զրահով մը որ յիշողութիւնը պէտք է թաղնէր եւ թոյլ չտար որ որեւէ նահանջութիւն խանգարէր յիշողութեան այդ կազմակերպուած կորուստը: Ասով կը բացատրուի այն զգայնութիւնը որ ցոյց կը տրուի ամէն անգամ երբ հեռուէն կամ մօտէն ակնարկութիւն մը ականջուի Հայկական հարցին:

Երկիրը այսպէսով ապաքինած կը կարծէ ինքզինք եւ օժտուած՝ ամբողջովին նորոգուած անձնաւորութեամբ մը: Սակայն, եթէ ապաքինումը անթերի է, ինչու՞ կարելի չէ ազատօրէն խօսիլ այդ մասին: Իրականութեան մէջ, ընկերութիւնը տակաւին չէ կրցած՝ հին հոգեբանումէն դուրս ինքնութիւն մը կառուցանել: Եւ այնքան առեն որ պիտի մերժէ խօսիլ Հայերու ցեղասպանութեան մասին, չատ քիչ հաւանականութեամբ պիտի կարենայ ստեղծել այդ «այլ ինքնութիւն»: Միայն թէ, պետութիւնը կ'ուզէ անաղարտ պահել ընկերութեան ինքնութեան ունեցած մթնոլորտը եւ թոյլ չտալ հրահրել ցնորական աշխարհի մը մէջ ապրելու անոր փափաքը:

Հանրապետութեան հիմնումին եւ կարծրատներու առընչութիւնը նպաստած է Հայերու ցեղասպանութեան թաղուելուն: Հանրապետութեան ղեկավարները չեն վարանած այս նիւթին մասին հրապարակաւ մտածումներ ընելու: Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի ծանօթ պարագլուխներէն Հալիլ Մենթէշէ յայտարարած է. «Եթէ Աստուծոյ արեւելքը Թուրքերու գործակից հայ բաղաքականութիւնը մաքրագործած չըլլայիմք, մեր ազգային հանրապետութեան կազմութիւնը կարելի չէր ըլլար»(1): Նոյն ձեւով, Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի առաջին գումարումին նոյն միջուկով ճառերը կը լսուին. ««Փրկելու համար հայ բնիկը, ոճրագործ նկատուելու վտանգը յանձն առիմք»: Ըսուած է նաեւ. «Ինչպէս գիտէք, տեղահանութեան հարցը պատահար մըն էր որ ամբողջ աշխարհի հակազդեցութիւնը արթնցուց եւ մեզ որպէս ոճրագործ ցոյց տուաւ: Այդ արարքին ձեռնարկելէ առաջ գիտէիմք որ բրիտանեայ աշխարհին զայրոյթն ու ատելութիւնը պիտի թափէր մեր գլխուն: Ինչո՞ւ ուրեմն, մեր անունը ստուերեցինք ոճրագործի պիտակի մը ամօթով: Ինչո՞ւ ձեռնարկեցինք այնքան կարեւոր, նոյնքան դժուար գործի մը: Միայն, ռոմանտիստ, պէտք էր անհրաժեշտ էայլերը առնել պահպանելու համար մեր հայրենիքին գահը եւ ապագան որոնք մեզի համար ամէնի թանկագին եւ նուիրական են, բան մեր կեանքը»:

Ժամանակի ընթացքին, նման խօսքեր որոնք որոշ խիղախութեամբ մը կը հաստատեն թէ Հանրապետութիւնը հիմնուած էր ցեղասպանութեան վրայ, իրենց տեղը պաշտօնական պատմութեան ձգեցին. հակածաւալապաշտութիւնը, ինչպէս նաեւ Քեմալի Միլլիյէի (անկախութեան պատերազմին դէմադրական առաջին ղեկաւարները) նկատմամբ անուղղակի սէրն ու յարգանքը ազգային ինքնութեան անհրաժարելի բաղկացուցիչները եղան: Քեմալի Միլլիյէի ոգին, այսպէսով, 1960–ական թուականներու Թուրքիոյ յեղափոխական սերունդին հակածաւալապաշտ ինքնութիւնը կազմող յատկանիշ մը եղաւ:

Հայկական հարցը վիճարկումի նիւթ ընելու Թրքական մերժումին կարեւոր մէկ պատճառն է այս համոզումներուն փուլ գալու վախը: Թուրքիան եւ աշխարհը պատկերացնելու համար դարձածուած ներկայացումի սովորական կաղապարներուն չափչափումի վտանգը կար: Ցեղասպանութեան մասին վիճարկում մը կրնար յանդիլ ցոյց տալու որ Պետութիւնը հիմնականով հակածաւալապաշտ պայքարի մը արդիւնքը չէր եղած, այլ՝ աւելի յոյն եւ հայ փոքրամանութիւններուն դէմ մղուած պատերազմի մը: Նոյն ձեւով, յայտնի պիտի ըլլար որ Քեմալի Միլլիյէի չարքերէն ոչ արհամարհելի մաս մը զինուորներու որոնք հերոսութեան տլալարներ էին, ուղղակի մասնակցած էին ցեղասպանութեան, կամ հարստացած՝ Հայերը թալանելով:

Նոյնիսկ առաջին աշխարհամարտէն առաջ Անատոլուի մէջ նահանջը եւ ազգային դիմադրութեան մը կազմակերպումը պատրաստուած էին պարտութեան մը հեռանկարով: 1918–էն անոնք դարձդրութեան դրուեցան: Ազգային դիմադրական չարժումներու (Իրաւունքներու պաշտպանութիւն, Բաժանումի մերժում) ընկերակցութիւնները հիմնուեցան ներքին գործերու նախարար (1913–17) Թալէաթ փաշայի, կամ նոյն չըրջանի պաշտպանութեան նախարար Ինվէր փաշայի, կամ անոնց ղեկավարած ոստիկանատուներուն(2) չտապ հրահանգով: Այդ ընկերակցութիւնները գլխաւորաբար հիմնուած էին այն չրջաններուն մէջ ուր յունական, կամ հայկական ոսպառնալիք մը կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ:

(Շար· 2)

(1.) Պատմաբան Ե· Հ· Պայուրի կողմէ մէջբերուած յայտարարութիւն· «Թրքական յեղափոխութեան պատմութիւն», հտ· II, գլուխ IV, Պատմութեան թրքական հիմնարկ, Անգարա, 1988:

(2) Ոստիկանատունը (թրքերէն՝ քարաքոլ) պարտականութիւնը ունէր դիմադրութիւնը կազմակերպելու եւ օգնելու փախուստին բոլոր անոնց որոնք կը փնտռուէին Հայերու կոտորածներուն առընչութեամբ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ՆՈՐ ՎԱՐԿԵՐ ԿՈՒՏԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Համաշխարհային դրամատան փարիզի կեդրոնատեղիին մէջ Յուլիս 11 Ջորեքշաբթի կէսօրուան մամուլի ասուլիսով աւարտեցաւ վարչապետ Ա· Մարգարեանի գլխաւորած պատուիրակութեան հոր եայ այցը: Նոյն օրը խումբը վերադարձաւ Երեւան:

Ինչպէս ասուլիսին սկիզբը նչեց դրամատան Հարաւային – Կովկասի բաժնի պատասխանատուն՝ Տիկին Ճ· Օ'Գոնըը, տրուած վարկերը գլխաւոր նպատակը ունին օդնելու աղքատութեան չրջանակը նեղդնելու երկրին մէջ նաեւ բարելաւելու ընկերային վիճակը, կրթական մարզը, եւ այլն:

Գաւուիրակութեան կազմէն տնտեսութեան եւ ֆինանսներու նախարար Վարդան Ներսէսեան ամփոփեց իրենց հանդիպումները, ըսելով որ կառավարութեան ծրագիրներէն ներկայացուցած էին ու դրական արժեւորում ստացած. ան չնորհակալութիւն յայտնեց ցոյց տրուած հետաքրքրութեան ու տրամադրուած միջոցներուն: Ըսաւ թէ 2001 – 2003 եռամեայ համար նախատեսուած վարկերուն ընդհանուր գումարը կը հասնի 620 միլիոն տոլարի որուն 120 միլիոնը կը յատկացուի պետական պիւտճէին:

Հարցումները դիմաւորարար չօչափեցին կաչառակերութեան դէմ ճեռք առնուած, կամ առնուելիք միջոցներուն, պետական վճարումներու յետնեալ պարտքերուն, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ունենալիք ազդեցութեան նիւթերը: Նախարար Վ· Ներսէսեան ըսաւ թէ յատուկ ծրագիր պատրաստուած է այդ մասին, իսկ Տիկին Օ'Գոնըը հաստատեց թէ կառավարութիւնը արդէն սկսած է որոշ քայլերու դիմել. օրինակ, ղեկավարները իրենց ունեցածին մասին յայտարարագիր պիտի տան, յատուկ տուգղներ կը նշանակուին սեփական գործի նախաձեռնութիւններ կաչառք պահանջելու երեւոյթին արգելք ըլլալու համար, եւ այլն:

Ուրախալի էր լսել նախարարին բացատրութիւնները թէ պետութիւնը վճարած էր ուսուցիչներու ունեցած յետնեալ պարտքերը, նպաստներն ալ միայն 2 ամիս յապաղում ունէին:

Հետաքրքրական էր Սեւանի փրկութեան հեռանկարով վերջերս Ֆրանսահայերու ղրկուած մանրամասնուած հարցարանին մասին ուղղուած հարցումին պատասխանը: Համաշխարհային դրամատուն անուղղակի նոով ղրկուած այդ հարցարաններուն մասին յայտնի կ'ըլլար որ նոյն հիմնարկին Հայաստանով զբաղող պաշտօնատարները տեղեկութիւն չունէին: Տիկին Օ'Գոնըը տեղեկութիւն չունէին: Տիկին Օ'Գոնըը ըսաւ թէ Հայաստանի կառավարութեան նախաձեռնութիւնը պէտք է ըլլայ, ինք տեղեակ չէ, իսկ ուրիչ պաշտօնատար մը չնայած զբօսաշրջային մարդի քովընտի բացատրութիւններ մը տալ, ապա խօսուեցաւ լիճին ջուրերը տնտեսելու հարկին մասին:

Նման առիթի մը դժուար է չխորհրդածել վարկ տալու – առնելու իրականութեան դրականին հետ ժխտական երեսակներուն մասին. մամուլի ասուլիսին խօսք չեղաւ վարկերուն փոխարէն ակնկալուածին, կամ պարտադրուածին մասին: Սակայն, համաշխարհային փորձը ցոյց տուած է որ տրամադրուած դումարները խելացի կերպով ու տեղին չօգտագործելու պարագային անոնք ենթակայ կութեան միջոցներու կը վերածուին թեթրած երկիրներու համար: Այս առումով, թերեւս ուրախանալ պէտք է որ համաշխարհային դրամատան միջոցով յատկացուելիքը միայն 620 միլիոն տոլար կ'ըլլայ, երբ, ինչպէս ըսաւ Վ· Ներսէսեան, Հայաստանի պէտք ունեցածը կը հասնի երեք միլիառի:

Ա· ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Ադրբեջանի Ազգային Ժողովին նախագահ Մ· Ալասքերովի Անգարա այցը որ զուգադիպած է Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբի մը կազմութեան լուրերուն, առիթ եղած է անգամ մը եւս տեսնելու Թրքական պաշտօնական տեսակէտին անփոփոխ բնոյթը: Նախ Ալասքերով, ապա Թուրքիոյ փոխ – վարչապետ Մ· Եըլմազ դրեթէ նոյն խօսքերով արտայայտուած են այդ յանձնախումբին մասին, ըսելով թէ ամէն բան կախում ունի Ղարաբաղի հարցին լուծումէն:

Ադրբեջանցի ղեկավարը ըսած է թէ հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին աշխատանքը օգտակար կը նկատեն, այսուհանդերձ, ամէն բան կապուած է Ղարաբաղի հարցին լուծումին: Ան Հայաստանի եւ Թուրքիոյ խնդիրները ուղղակի առընչուած կը նկատէ Հայաստան – Ադրբեջան յարաբերութիւններուն, ըսելով որ «Միակ լուծումը Ադրբեջանի գրաւեալ հողերէն Հայաստանի առանց նախապայմանի նահանջն է եւ այս նիւթին մէջ նոյնն է Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտն ալ»:

Նոյն տեսակէտը կրկնած է Թուրքիոյ փոխ – վարչապետ Մ· Եըլմազ եւս, ըսելով որ հայեւթուրք յարաբերութիւնները կախում ունին Ղարաբաղի հարցին լուծումէն: Ան աւելցուցած է որ Թուրքիա եւ Ադրբեջան մէկ ազգ են որոնք ունին երկու պետութիւն:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԱԿԱՐԱՅ ՎԱՆՔԸ ՊԱՆԴՈՒԿԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական չրջանին մէջ մնացած հայկական Մակարայ վանքը, ինչպէս կիպրահաղ Թուրք մամուլին արձագանդելով կը տեղեկացնէ «Ակօս» (Յուլիս 6), պանդոկի վերածուելու ընթացքին մէջ է: Շէնքը ներկայիս կիսափուլ վիճակի մէջ է, մօտ մէկ միլիոն տոլարով երկու – երեք ամիսէն պիտի նորոգուի ու յիսուն անկողինով պանդոկի մը վերածուի: Թուրք ճարտարապետ մը որ կապ ունի վերանորոգման աշխատանքին հետ, ապահովութիւն տուած է որ առաւելագոյն ուշադրութիւնը ցոյց կը տրուի վանքին ճարտարապետական ու պատմական դիմագիծը կարելի չափով անվթար պահելու համար:

«Ակօս» կ'արձագանդէ նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռ Կաթողիկոսին նախաձեռնութիւններուն. ան դիմումներ ըրած է բողոքելով այդ կարգադրութեան դէմ ու եղածը սրբապղծութիւն, անմարդկային արարք որակած:

Ինդրոյ առարկայ վանքը 1425–ին եւ դիպուածի քրիստոնեայ Ղպտիներէն վանդանցուած է Հայերուն որոնք Մակար անուանած են զայն:

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 11 / 12)

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Յուլիս 10–ին, երեւանէն Ստեփանակերտ մեկնելով, ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեանի կողմէ ընդունուած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները: Բանակ-

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Հ. ԵԼԻԱ ԹՈՎՄԱՃԵԱՆ (1777 – 1848)

Հանճարեղ Պոլսեցի մը եւս, որուն գըրիչին տակ գրաբարը դեռ աւելի կը զարգանայ եւ կը ստանայ հանդիսաւոր չքնիղ ընթացք մը:

Եղած է առաջին թարգմանիչը Հոմերոսի Իլիական–ին եւ Ողիսական–ին, Եւրիպիդէսի ողբերգութիւններուն, Ս. Բեռնարդոսի Ի գովութիւն մօրն կուսի ճառը, Պրուտարքոսի Զուգակշիռը, Ս. Յովհաննէս Ոսկեբերանի ճառերը, Վիտայի Քրիստոսական կրօնական դիւցազներգութիւնը, հեղինակած է Քառամնորդական ճառեր եւ Դպրութիւն Նամակաց եւ հուսկ պատրաստած է Բագրատունիի մը նման աշակերտ մը որ զաւակական հայերէնը պիտի հասցնէր իր վերջնական կատարելութեան:

Հ. ԱՐՍԷՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ (1790 – 1866)

Մխիթարեան Պոլիսին չորրորդ կարեւոր դէմքն է, անտարակոյս Բագրատունին է գրաբարի մեծագոյն վարպետը որուն – «Լեզուին մէջ կը հայելանան գաղտնի զարերու հայերէնի ճոխութիւնը, ոսկեղարեան թարգմանիչները իրենց այլ եւ այլ յատկութիւններով եւ երանգով: Այդ բոլորը անճնաւորուած Բագրատունիի խառնուածքին մէջ, զարձած կենդանի եւ առոյգ լեզու մը եւ թէ կատարած...» (Ճանաչեան էջ 78):

Բագրատունի հայացուցած է յոյն, լատին եւ եւրոպական նոր գրականութիւններէն բազմաթիւ գործեր, նպատակ ունենալով գաւակն ճաշակն ու արուեստը ներմուծելու Հայոց մէջ:

Անոնցմէ յիշեմ Հոմերոսի Իլիական–ը, Պինդարի Ողիմպիական տաղքը, Դեմոսթենէսի Ցաղագս պսակին եւ Եսքինէսի Ընդդէմ Կտեսիփոնի ճառերը, Սոփոկլէսի Իդիպոս թագաւոր, Անտիգոնէ, Էլեկտրա ողբերգութիւնները եւ Թէոփրաստի Նկարագիր թարոյիցը:

Լատինական գրականութենէն թարգմանած է Վիրգիլիոսի Մշակականքը, Որատիոսի Արուեստ քերթողութեանը, Կիկերոնի Վասն արքիայ քերթողի, Վասն Լիգարիոսի, Վասն Արքայինդիոտայ եւ Ցուլիոս Կեսարի Ցիշատակարանքը (անտարտ մնացած):

Ֆրանսականէն Պոսիւէի Ճառք Դամբանականքը, Մասիլիոնի Փոքրիկ քառասնորդքը, Ռասինէն Գոթողիա, Բրիտանիկ, Միհրդատ, Իփիգենի, Վոլթերէն Ալզիրա, Մերոպէ:

Իտալականէն Սոաւէի Արուեստ Բանականքը, Ֆոսքոլոյի Տաղ գերեզմանացը, Ալֆիէրիի Սաուղը եւ անգլիականէն Միլտոնի Կորուստ դրախտին:

Բագրատունիի հանճարին ծնունդն է քերականական իր մեծագոյն գործը ի պէտս զարգացեալ: Ունի նաեւ Հայաբաժոյ նախնեաց լեզուի ոճերուն եւ ասացուածքներուն, ինչպէս նաեւ քերականութիւն Գաղղիերէն լեզուի:

Բագրատունի ունի չորք մը քերթողական գործեր, ինչպէս նաեւ գրած է թատերգութիւններ (Երուանդ եւ Արտաշէս) սակայն իր քերթողական մեծագոյն գործը կը մնայ Հայկ Դիւցազնը (1858),– «որ կը մնայ մեր գրականն ամենամեծ արտադրութիւնը... ծնունդ՝ մեծ ու հանճարեղ մտքի մը–» (Ճանաչեան էջ 73):

ԳԵՐՊ. ԳԻՈՒԱՐԳԻ ՀԻՒՄԻՒԶ
(1799 – 1876)

Հանճարեղ եւ մեծ հայագէտ պոլսեցի մը եւս, Գերպ. Եղուարդ Հիւմիւզեանի թողած գրական ժառանգութիւնը ընդարձակ է: Թարգմանութիւններ, տաղաչափական երկեր:

Հայացուցած է Վիրգիլիոսի Ենէական–ը, Հովուականքը, Փեղրոսի Առակք, Տակիտոսի Տարեգիրքը, Մարկոս Աւրելիանոսի՝ Իմաստասիրական եւ խրատական թուղթերը:

Ֆրանսերէնէն թարգմանած է Ռօլէնի վեց հատորեայ Հնախօսութիւն հին ազգաց–, Ֆենելոնի Տելեմաքը, Պարթէլըմիի Ուղեւորութիւն կրտսերոյն անաքարսեայ յԵլլադա (6 հատորներով), Ֆլորիանի Նումա Պոմպիլիոս–, Պերնարտէն Տը Սէն Փիէրի Պօղ եւ Վիրգինէն եւ Տիկին Ժանլիի Բելիսարը, Ռասինի Փեդրա ողբերգութիւնը եւ կրտսերն Լ. Ռասինի Երգ ի կրօնս, Քոթէն Տիկնոջ Ազտորականացն ի Սիպերիա վէպք, Բեմատացութիւնք ի Տիրամայրն ուր կ'ամփոփվէ Պոսիւէի, Պուրտալուի եւ Մասիլիոնի ճառերը:

Իտալականէն հայացուցած է Ալֆիէրիի Մերոպէն, Մոնթիի Արխատոտէմը, Մանծոնիի Խօսեցեալքը եւ Մեթաստազիոյի Սրբազան թատերգութիւնք:

Ունի ինքնագիր Առաձեռն բանաստեղծութիւն, Առաձեռն Դիցաբանութիւն, Առաձեռն Ճարտասանութիւն:

Հիւրմիւզի քերթողական մեծագոյն գործը Բուրաստանքն է վարդապետական քերթուած ծմբ, Վիրգիլիոսի Մշակականքի նմանութեամբ, ուր հեղինակը կը սորվեցնէ ծաղկագործանութեան արուեստը:

– «Դաչնակաւոր երաժշտականութեան զգացումին մէջ – կ'ըսէ Ճանաչեան (էջ 86) – ոչ ոք կրցած է գինք գերազանցել. ան կը ճանչնայ գրաբարը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, նրբութիւններով, բայց կ'ընտրէ այն ձեւերը որ միայն պեղեկութիւն, սահունութիւն եւ չնորհք կու տան իր լեզուին»–:

ԳԵՐՊ. ԳԷՈՐԳ ՀԻՒՄԻՒԶ (1797 – 1876)

Եղբօր նման, կատարած է թարգմանութիւններ, մեծապէս նպաստելով դասական չարժումին: Գոռնէյի Պոդիկտոս Հայկական Վկան, Ռասինէ Գոթոզիան, Պուրտալուի Առանձնութիւն Հոգեւորքը, եւ հեղինակած է Ինքնաստեղծ քերթուածք:

Հ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՃԱՐԵԱՆ (1819 – 1892)

Ալիշանի դասընկեր, երկար տարիներու սեռուչ Մխիթարեան զանազան վարժարաններուն մէջ, հասցուցած է սերունդներ, եւ արտադրած թարգմանիչ գործեր:

Ցիշատակութեան արժանի են Պղատոնի ՓԵԴՐՈՆ–ը եւ Ցաղագս անմահութեան, Թուկիդիտէսի Պատմութիւն Պեղոպոնեսական մարտին, Տակիտոսի Կենցաղ Ագրիկոլայ, Բարք Գերմանիոյ եւ Տրամախօսութիւն Հռոտորաց, Կայոս Սալլուստիոսի Պատմութիւն կատիլինեան դաւակցութեան եւ Պատմութիւն յուզորդեան պատերազմին եւ հուսկ Նախդէկոն Գ. ի Պատմութիւն Ցուլիոս Կեսարու:

Հ. ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆ (1820 – 1901)

Նոր ժամանակներու մեծագոյն, իշխող դէմքը, անտարակոյս ինքն է, Ալիշան:

Հայկական եւ Մխիթարեան Պոլիսի այս բացառիկ դէմքը, իմաստասէր, խոհուն միտքը արծիւի թռիչքով կը սաւառնի, իր բազմակողմանի յատկութիւններով, անսպառ արտադրութիւններով, ստեղծագործ հանճարով եւ մանաւանդ իր բերած անգնահատելի ներդրումով, հայ բանասիրութեան, պատմութեան, հնախօսութեան, աշխարհագրութեան, բանաստեղծութեան եւ թարգմանական անդաստաններէն ներս:

Ալիշանի արտադրութիւններուն ցանկագրութիւնը ինքնին, առանձին հատոր մը կրնայ լեցնել: Վերյիչեցնելու դիտաւորութեամբ, պիտի թուեմ միայն կարեւորագոյնները սկսելով քերթողական գործերէն:

Որպէս հայկական Ռոմանթիք դպրոցի հիմնադիր եւ գլխաւոր ներկայացուցիչ, Նուագներ ընդհանուր տիտղոսի տակ, 7 ենթախորագիրներով լոյս ընծայած է Մանկունի, Մաղթունի, Ծովունի, Բնութենի, Հայրունի, Տէրունի եւ Տիրունի:

Արձակ բանաստեղծութիւններու չարքին կարելի է յիշատակել Ծորհրդածութիւնք ընդ եղեւինեաւ եւ Ցուշիկք հայրենեաց Հայոց:

Չնապատմական գլխաւոր գործերն եւ գած են Քաղաքական Աչխարհագրութիւն, Տեղագիր Հայոց Մեծաց, Նշմարք եւ նըշխարք Հայաստանի, Շիրակ, Սիսուան, Այրարատ, Սիսական, Շնորհալի եւ սրբազան Իւր, Հայ Բուսակ, Հայ – վենետ, Աչալոյս Քրիստոնէութեան Հայոց, Հայրապատում, Հայաստան նախ քան զքինեալն Հայաստան–ն:

Հնախօսական եւ ազգագրական այս չարքին պէտք է աւելցնել իր անտիպ երկասիրութիւնները, որ ներկայիս Մխիթարեան հրատարակչատունը կը պատրաստէ տպագրութեան:

Ակադեմական վիթխարի աշխատանք մըն է, չուրջ 130 ենթաբաժանումներով որ կ'ընդգրկեն հայ մշակոյթի գլխաւոր բոլոր ճիւղաւորումները, սկսելով կաթողիկոսական կոնդակներէն, հասնելու համար հայ վաճառականներու, նօտարական գրութիւններու, տոհմածառերու, Հայաստանի տեղագրութիւններու եւ այլն: Ազգօգուտ աշխատանք մը որ կը կարօտի մեկենասի, անշուշտ, բայց որ անսպառ տեղեկութիւններ կու տայ հայկական աղբիւրներու, հնախօսական գանձերու, պատմական մութ ծալքերու դիտական ընթերցումին համար:

Ալիշան կատարած է նաեւ քառմաթիւ թարգմանութիւններ, նպատակ ունենալով ժամանակակից արեւմտեան գրականութիւնը ճանչցնելու նոր հասնող հայ սերունդին որոնք կը կազմեն Ալիշանեան Գրական Դպրոցը: Առանց գլխաւոր դերակատարներն են Մ. Պչիլիթաշլեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Մկրտիչ Ամէմեան, Թոմաս Թէրզեան, եւ Նարպէյ:

Մխիթարեան Պոլիսը կազմող վարդանքին, որ աւելի քան 200 կարկառուն դէմքեր տուած է Միաբանութեան եւ հայութեան, պէտք է աւելցնել տակաւին անուններու այն բոլորին որոնք իրենց գրական եւ դաստիարակչական գործունէութեամբ մեծ զարկ տուած են նոր դարերու հայ մշակոյթին:

Հ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԶԱՐՊՀԱՆԱԼԵԱՆ
(1827 – 1901)

Հեղինակ ընդարձակ Պատմութիւն հայերէն հին դպրութեանց որ ունեցած է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

«ՍՏՐԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՍՈՎԵՏԱՎԱՐԻ»

Այս խորագիրով, գրեթէ ամբողջ էջ մը յատկացուցած է Յունիս 15–ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը, 1949 Յունիսի ասմորին: Պատմաբան Հրանտ Ազրատեան համառօտ ներկայացումի մը մէջ կը գրէ թէ այդ տարուան Յունիս 14–ին մեծ թիւով բեռնատարներ ուշագրաւ էին երեւանի Բոժըշկական Հիմնարկէն մինչեւ Աբովեան փողոցին ծայրը կանգնած: Առտուան 4–ին, գիներեալներ 2750 ընտանիքի յայտնեցին թէ անորոշ ժամանակով պիտի ասորուին ու ժամ մը պայմաժանամ տուին պատրաստուելու: Յունիս 11–ին Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի խորհրդակցութեան պետական ապահովութեան նախարարը յայտնած էր թէ ամէն շրջան կատեր պիտի զրկուին որպէսզի «անվստահելի» ընտանիքները տանին: Այդ դասակարգին մէջ կը մտնէին պատերազմի գերիները, գերմանական զօրարաժիներ մէջ ծառայածները, երեսուներական թուականներուն գնդակահարութենէ փրկուածները, մաս մը հայրենադարձներ, եւլն.: Յուցակները կուսակցական եւ պետական մարմիններու օգնութեամբ կազմուած էին Յունիս 12–ին:

Գործողութիւնը 6–7 ժամէն աւարտեցաւ: Նման գործողութիւններ խորհրդային միութեան այլ վայրերուն մէջ ալ տեղի ունեցած էին: Փակ գնացքներու մէջ դիզուած ասորեալները կը տանէին Ալթայի երկրամասը ուր այդ դժբախտները եօթը տարի մնացին: 1956–ին Հայաստանի կեդրոնական կոմիտէն համակով մը Մոսկուա դիմած, ուզած է որ վերաբնակուի 1949–ին ասորուած հայերու հարցը ու անոնք վերադարձուին:

Վերադարձողներու կողմէ գրի առնուած յուշեր կը պահուին պետական դիւաններու մէջ: «Հայաստանի Հանրապետութեան» հրատարակածը կը պատկանի Գերասիմ Պաղտասարեանի: Ան ծնած է Նոր Բայազէտ, 1890–ին: Որպէս հաշտապահ աշխատած է Երեւանի, Գիւմրիի, Մոսկուայի մէջ: Ցետոյ ընտանիքով ասորուած է Ալթայի երկրամասի Ալմաթայ գետին Բլիւնով աւանը: Հրատարակութեան տրուած յուշերը գրի առած է 1969–ին: Զաւակը խաչիկ որ ներկայիս 77 տարեկան է, կը յիշէ. «1949–ի Յունիսի 14–ին պոլիտեխնիկական հիմնարկում պետական քննութիւն էի յանձնելու, սակայն այդ նոյն գիշերը մեզ տարան: Նոյն թուականի Դեկտեմբերին հիմնարկից ստացած տեղեկանքում գրուած էր. "Ձի աւարտել այլ բնակավայր տեղափոխուելու պատճառով": Իսկ թէ ասորում ինչ ծանր օրեր ենք ապրել, հայրս ի վիճակի չէր բոլորը գրելու»:

1949 Թ. ՅՈՒՆԻՍԻ 12/13 ԳԻՇԵՐԸ ԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՑԸ...

Ժամը 1–ին զանգ... Դուռը բացուեց... Փայլեցին մէկ սուին եւ երկու ուսադիրներ...

Պատուհանները ծածկուեցին... Վարագոյրները իջան...

Անձնագրերս ստուգեցին...

Քաղաքացիական հագուստով երրորդ անձը յայտարարեց.

«Քաղաքացիներ, դուք ընտանիքով ասորւում էք Հայաստանի սահմաններից դուրս...: Մեքենան սպասում է... Տըրւում է մէկ ժամ ժամանակ»...

Մեր աքսորելու որոշումը կասեցնելու միջնորդութիւնը՝ որպէս Հայրենական պատերազմի ռազմաճակատում զոհուածի ընտանիքի, չյարգուեց...:

***

Ժամը 5–ին մեքենան չարժուեց... Զանգուածային տեղահանութիւն էր... Աքսորականներով բեռնուած բազմաթիւ մեքենաների չարժման ուղղութեամբ գործում էին նկարահանման խցիկները:

Մեր մեքենան հերթի կանգնեց Ուլխանկու տանող (արդելուած գօտու) խճուղու 13–րդ քմ.ում: Մեր եռեւից հերթը երկարում էր: Առաջանում էին 10 րոպէում մէկ–մէկ մեքենայի զբաղեցրած տարածութեան չափով, երբ հերթական մեքենան բեռնաթափուելով վակնում, չարքից դուրս էր գալիս:

Արեւը բարձրանում էր: Տեղահանուած կանանցից չատերն ուշաթափւում էին: Նրանց երեխաները ճամբարներում էին: Միջօրէին մի բեռնատար մեքենայ եկաւ, երեք տասնեակ մատաղահաս երեխաներով: Նրանց բերել էին Ծաղկաձորի մանկական ճամբարներից...:

Եկաւ նաեւ մէկ փակ մեքենայ, ծը–նընդատնից բերեցին տասնեակ մայրերի՝ նորածին զրկանոցներով...:

Ճամբարներից բերած երեխաների եւ հիւանդանոցից եկած մայրերին միացընելու համար գոռում–գոչումով փնտրում էին գիշերը բերած նրանց ընտանիքներին: Աքսորականների հարազատներն ու բարեկամները իրենց հասած դժբախտութեան մասին լսել էին

կասիրութիւնները, որ ներկայիս Մխիթարեան հրատարակչատունը կը պատրաստէ տպագրութեան:

Ակադեմական վիթխարի աշխատանք մըն է, չուրջ 130 ենթաբաժանումներով որ կ'ընդգրկեն հայ մշակոյթի գլխաւոր բոլոր ճիւղաւորումները, սկսելով կաթողիկոսական կոնդակներէն, հասնելու համար հայ վաճառականներու, նօտարական գրութիւններու, տոհմածառերու, Հայաստանի տեղագրութիւններու եւ այլն: Ազգօգուտ աշխատանք մը որ կը կարօտի մեկենասի, անշուշտ, բայց որ անսպառ տեղեկութիւններ կու տայ հայկական աղբիւրներու, հնախօսական գանձերու, պատմական մութ ծալքերու դիտական ընթերցումին համար:

Ալիշան կատարած է նաեւ քառմաթիւ թարգմանութիւններ, նպատակ ունենալով ժամանակակից արեւմտեան գրականութիւնը ճանչցնելու նոր հասնող հայ սերունդին որոնք կը կազմեն Ալիշանեան Գրական Դպրոցը: Առանց գլխաւոր դերակատարներն են Մ. Պչիլիթաշլեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Մկրտիչ Ամէմեան, Թոմաս Թէրզեան, եւ Նարպէյ:

Մխիթարեան Պոլիսը կազմող վարդանքին, որ աւելի քան 200 կարկառուն դէմքեր տուած է Միաբանութեան եւ հայութեան, պէտք է աւելցնել տակաւին անուններու այն բոլորին որոնք իրենց գրական եւ դաստիարակչական գործունէութեամբ մեծ զարկ տուած են նոր դարերու հայ մշակոյթին:

Հ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԶԱՐՊՀԱՆԱԼԵԱՆ
(1827 – 1901)

Հեղինակ ընդարձակ Պատմութիւն հայերէն հին դպրութեանց որ ունեցած է բազմաթիւ տպագրութիւններ, Ուսումնասիրութիւնք Հայ լեզուի եւ Մատենագրութեան յարեւմուտս, Պատմութիւն հայկական տպարանոց եւ տպագրութեանց, եւ այլն:

Հ. ՊԵՏՈՍ ՄԻՒՆԱՍԵԱՆ (1799 – 1867)

Որ մեծ դեր կը խաղայ Պոլսոյ մէջ իր գոյգ թատերական գործերով Աստրոմեծ եւ Սմբատ Ա. ողբերգութիւններով մտցնելով կրթական ներկայացումները պալատ, հակադրելով զայն աշխարհիկին:

Հ. ԳՐԻԳՈՐ ՃԷԼԱԼԵԱՆ (1834 – 1912)

Հեղինակ Լուդովիկոս ԺԴ.ի, Աղաւնի, Նիկոդիմէս, Պատմութիւն Անգղիոյ:

Հ. ԴԱՒԻԹ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ (1840 – 1911)

Որ կատարած է կարգ մը թարգմանութիւններ. Մրմունջք չնորհակալեաց առ Ս. Կոյսն, Առաձեւ անտեսութիւն, Բիւզոլա, Ս. Կոյսն հին եւ նոր կտակարանաց մէջ:

Մխիթարեան Միաբանութեան վիճակագրութիւնը, որ 1773 – 2000 թուականն մասնաճիւղը, 227 երկար տարիներ, կ'ունենայ ինքնաւար գործութիւն մը, գրական, պատմական, հայագիտական նոյնքան հարուստ արտադրութեամբ, կրնայ արդարօրէն պարծենալ իր Պոլիսածին գաւակներով: Անոնք միացած վենետիկի իրենց եղբայրակիցներուն, իշխած են ԺԸ. ԺԹ. եւ Ի. դարի առաջին կէսին, հայկական մշակութային, բանասիրական կեանքին:

(Շար. 2)

վաղ առաւօտեան: Նրանք հաւաքուել էին արդելուած գօտու դարպասի մօտ եւ ենթարկուելով պարէտային արգելումներին, գօտին ճեղքել էին...

Պետական անվտանգութեան նախարար Վորմսպեանը արգելումն ամբողջնելու միջոցառումներից խուսափել էր...

Էլելոնները շրջապատուեցին աքսորականների հարազատների եւ բարեկամների հոծ բազմութեամբ...:

Կայարանի ցածրիկ պատի եռեւում գտնուողն ողջում էին նաեւ Ուլիխանլուի դիմից «Թամաչի» եկած աղբրեջանցի կանայք...

Մի աղբրեջանցի ծերունի, պատին թիկնած, անկեղծ յուզմունքով ու բռնկելի ձայնով երգում էր աղբրեջանական հանրայայտ մի բայաթի (ողբերգ)...:

ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արգելուած գօտին բաց մնաց մինչեւ Յունիսի 14–ի կէսօրը:

Զննիտաներն ինքնագոհ անցուդարձ էին անում:

Կարդը պաշտպանում էր պետական անվտանգութեան նախարար Կորմսպանի հրամանատարութեամբ:

Տեղահանուածները, փոքրաթիւ բառութեամբ, տանից դուրս էին եկել յատարկաճեռն...

Արգելուած գօտին ճեղքելուց յետոյ նրանց մեծ մասը բարեկամների ու ծանօթների օգնութեամբ ճանապարհածախով ապահովուեց, տակայն չատերը ծրախտ գնելու իսկ հնարաւորութիւնից զուրկ էին: Այդպիսիներին անտրտունջ օգնում էին հնարաւորութիւն ունեցող բախտակիցները...:

Յունիսի 14–ի ժամը 15–ին չոփեքարչը պատչէց:

Շարժուելու էինք Երեւան – Ջուլֆա – ճաքու գծով...:

Սահմանից չնկատուելու նպատակով վահոնների դռները ու պատուհանները ամուր փակուեցին:

Նաեւով բաժանուած երկու յարկում մէն վահոնում տեղաւորուած էինք 7–12 հոգանիք՝ վերցրած կահ-կարասիներով:

Արարատեան դաշտի եւ Մուղանի տափաստանի յունիսեան տօթի տակ, ապրանքատար վահոններում փակուած, առանց օդի ու ջրի, խեղդւում էինք: Ցուրս չթողնելու հետեւանքով՝ վերցրած խոհարարական ամանեղէնն օգտագործուեց որպէս զիշերանօթ...

Այդ դրութեամբ ճանապարհորդեցինք 22 ժամ...

Բալաչար կայարանում, դռները բացելիս, մարդիկ դուրս էին թափւում կիսաուշաթափ:

Վարաւներս յագեցնելուց, «օթեւաններս» մաքրելուց ու կարգաւորելուց յետոյ չարժուեցինք դէպի հիւսիս–արեւելք...

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ ՉԷ ՈՒՇԱՆԱՑ»
կ'ըսէ Ռահկին դեսպանը

Թուրքիոյ նախկին դեսպաններէն Շ. Էլէքթաղ որ քաղաքական նկատումներով պարբերաբար կ'աշխատակցի մամուլին, «Միլլիյէթ»ի Յուլիս 1 եւ 8–ի թիւերուն մէջ ահազանգ կը հնչեցնէ հայկական պնդումներուն, քարոզչութեան դէմ: Կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան ճանաչումին մէջ հայութիւնը բաւական ճամբայ կրնթացած է, իսկ Թուրքիա ոչ իսկ ամենափոքր քայլ մը առած է, հակադարձելու համար: Այդ յապաղումը մեծ վնաս կը ներկայացնէ, քանի որ ցեղասպանութեան վերագրումը ոչ միայն արժանապատուութեան, այլ նաեւ արտաքին քաղաքականութեան, տնտեսութեան, աշխարհի մէջ վայելած պատկերին եւ ապահովութեան առնչուած հարց է Թուրքիոյ համար:

Ըսելէ ետք թէ ԱՄՆ–ու Ներկայացուցչական Ժողովին մէջ միանակնան հակաթուրք վարձունդութիւն կը տանին հայկական եւ յունական խմբաւորումները, Շ. Էլէքթաղ բաւական բարձր կը նկատէ մօտ ապագային ցեղասպանութեան պնդումին առընչուած որոշումի մը քուէարկութիւնը: Եւ դրութեաց Բ. մասով (Յուլիս 8) կը մկրտէ Թուրքիոյ մօտիկ բարեկամ, ամերիկացի պատմաբան Ճ. Մաք Գարթիի արժեւորումը թէ Արեւմուտքի մէջ Թուրքիոյ պատկերին տրուած մեծագոյն վնասը Հայերու ցեղասպանութեան պնդումն է: Ուաշինկթընի մէջ 2002–ին բացուելիք Հայերու ցեղասպանութեան թանգարանն ալ քարոզչական տարատեսիլ դէնք մը պիտի ըլլայ: Ուաշինկթընի Թուրքիոյ դեսպանատունը մանրամասն ուսումնասիրութիւններով յանգած է այն եղրակացութեան, որ ԱՄՆ–ու օրէնքներով այդ թանգարանին բացումին արգելք ըլլալու կարելիութիւն չկայ:

Այսուհանդերձ, դեսպանը կ'առաջարկէ որ առանց աւելի յապաղելու Թուրքիա փորձէ հայկական պնդումները լրատուական մարզ փոխադրել ու հոն պատասխանել անոնց, քանի որ «հայկական կողմը մինչեւ այսօր միշտ խուսափած է հարցը իրաւապետական դեռնի վրայ ձեռք առնելէ, ջանալով Թուրքիան դատապարտել տալ քաղաքական շրջանակներու մէջ»: Ատիկա ընելու համար Թուրքիա միջազգային իրաւապետութեան փորձառու մասնագէտներու պահաս ուենալով հանդերձ, պէտք է դիմէ ծանօթ քանի մը օտարներու ու անոնց յուսմունքով դարմանէ աններելի ձգձգումը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
«ԵՐԱՋ» ԴՊՐՈՑ-ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Ցունիս ամսուան երկրորդ կէսը Փարիզի եւ շրջանի Հայկական կազմակերպութիւններու համար տարեվերջի հանդէսներու նուիրուած է: Նամանաւանդ երբ մի եւ նոյն շրջանի մէջ միաժամանակ պարահանդէս ձեռնարկներ կազմակերպուին՝ առանց որ մէկը միւսին տեղեակ ըլլայ:

Անցեալ Յունիս 24–ին Կիրակի օր, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին Ալֆորվիլի Սալ Վօլթէրի մէջ տեղի ունեցաւ Երազ Դպրոց – Պարախումբի առաջին ելոյթը: Ներկայ էին Ալֆորվիլի քաղաքապետը ներկայացնող փոխ – քաղաքապետ Պր. Ժան Մահէ եւ շուրջ 400 ծնողներ եւ հանդիսականներ: Մշակոյթը ժողովուրդի մը հոգեկան հանճարի արտայայտութիւնն է. եւ տուեալ Մշակոյթի իւրայատուկ եւ բարձր դրսեւորումներէն մէկը պարն է: Պարով արտայայտել յուզում եւ ուրախութիւն ու ներքին ապրումներ՝ կը կարօտի տաղանդի, աշխատանքի եւ մանաւանդ սիրոյ արուեստի եւ մշակոյթի նկատմամբ:

Ծանօթ է որ պարուսոյց Տիկին Քրիստինա Գալստեան չատ մեծ ու դժուարին «պարասկանութիւն» մը յանձն առած է՝ շրջանի Հայերու մէջ արթնցնել, զարգացնել ու տարածել «Հայկական Ժողովրդական Պարարուեստը»: Կը չեչտենք Հայերու մէջ քանի Երազ-ի չուրջ 120 անդամ – անդամուհիները կը բաղկանան 4–էն 70 տարեկան անհատներէ:

Պարախումբը յաջորդաբար կատարեց «Շալախօն եւ Կարապներու Պարը», «Կաքաւիկն ու Ալ Խնճոր եմ», «Շամբրամն ու Քոչարի», «Ալաքեազն ու տօնական» 16 պարեր Ներշատուր Սեւերեանի, Կոմիտաս Վարդապետի եւ Ժողովրդական մեղեդիներու ռիթմերով: Հակառակ անոր որ Երազ հազիւ մի քանի ամիսներու կեանք ունի, հակառակ սրահի մէջ տիրող տաք մթնոլորտին, պարախումբն ու երաժիշտները, իրենք զիրենք լաւ դրսեւորեցին, ու ամէն ջանք ու ճիգ կատարեցին իրենց լաւագոյնը տալով. որպէսզի իրենց լուման բերած ըլլան Հայկական պարին ու երաժշտութեան:

Հոս կարեւոր է չեչտել պարողներու դպեստներու դեղեցկութիւնն, ու ճաշակը, եւ պարողներու ներդաշնակութիւնն ու դեղարուեստական արտայայտութիւն – նեին ու երաժշտութեան բացառիկ ընտրութիւնը: Երաժշտութիւնը կը դեկավարէր Պր. Գագիկ Մուրատեան, մասնակցութեամբ Մայր Հայրենիքէն ժամանած Պր. Արայիկ Պաղտիկեանի եւ լիոնաբնակ հայ երաժիշտի մը:

Վերջաւորութեան «արցունքոտ աչքերով ու յուզուած» խօսք առաւ Քրիստինան ու ըսաւ. – «Այս առաջին ելոյթը կը նուիրեմ ընտանիքիս» որ թիկունք կանգնեցաւ ծրագիրիս իրագործումին, չնորհակալութիւն կը յայտնեմ բոլոր անոնց որոնց օժանդակութեան չնորհիւ կարելի եղաւ իրականացնել այս ելոյթը»: Երազ Դպրոց – Պարախումբը համեմատաբ կնոջ մը ինամասէր յուզութեան, մանուկի ծնունդին, մաղթելով որ Երազ – մանուկը աճի, զարգանայ եւ արդիւնաբերուի:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը պատրաստուած բոլոր ծնողներու կողմէ, առաւել սիրալիր ու բարեկամական մթնոլորտ մը ստեղծելով սրահին մէջ:

Իբր հայ մայր ու հանդիսատես կը փափաքիմ ուրախութիւնս յայտնել թէ դասակս նման խումբի իր մաս կը կազմէ, մեծապէս գնահատելով Քրիստինայի աշխատանքը, մաղթելով իրեն նորանոր յաջողութիւններ, իսկ Երազ-ին երկար ու արդիւնաւոր ելոյթներ: Պատւոյ Քրիստինա:

ՆԵՐԿԱՑ ՄՐ.

P.S. — Cours de danse hebdomadaires: tout âge (à partir de 3 ans), tous niveaux.
Stage de danse: 1 fois par mois le dimanche (tout âge, tous niveaux).
Inscriptions: Ch. Galstian 01.43.68.84.49
Cours de musique: Contact M. Basmadjian 06.16.46.18.57.

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԲԱՌԱՑԱՆԿԸ

Իսրայէլի Խորհրդարանին թարտյական հարցերու յանձնախումբը 68 անարդական արտայայտութիւններու ցանկ մը պատրաստած է, անոնց դործածութիւնը արդիլելու համար խորհրդարանականներուն: Այդ արտայայտութիւնները, ինչպէս՝ «զեղծարար, հակասեմական, անբան, պատաճան, տխմար, խոզ, մակաբոյծ, նացի, արիկա, հորեր Թունաւորող, Իսրայէլի թշնամի, փաշխատ, չանգաւակ, Տրովադայի ձի...» եւ այլն, ինչպէս են-թադրելի է, կը դործածուին Պաղեստինցիներու հասցէին: Յանձնախումբին նախադահն է բանուորական կուսակցութենէն մէն երեսփոխանոնհի մը որ ըսած է թէ մեծ դժուարութիւն ունեցած է ամբողջական ցանկ մը պատրաստելու համար. այնքան անսպառ են այդ մարդին մէջ Իսրայէլացի խորհրդարանականներուն պատչարները...:

ՔԱՂՀԱՒ.

նած Պր. Արայիկ Պաղտիկեանի եւ լիոնաբնակ հայ երաժիշտի մը:

Վերջաւորութեան «արցունքոտ աչքերով ու յուզուած» խօսք առաւ Քրիստինան ու ըսաւ. – «Այս առաջին ելոյթը կը նուիրեմ ընտանիքիս» որ թիկունք կանգնեցան ծրագիրիս իրագործումին, չնորհակալութիւն կը յայտնեմ բոլոր անոնց որոնց օժանդակութեան չնորհիւ կարելի եղաւ իրականացնել այս ելոյթը»: Երազ Դպրոց – Պարախումբը համեմատաբ կնոջ մը ինամասէր յուզութեան, մանուկի ծնունդին, մաղթելով որ Երազ – մանուկը աճի, զարգանայ եւ արդիւնաբերուի:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը պատրաստուած բոլոր ծնողներու կողմէ, առաւել սիրալիր ու բարեկամական մթնոլորտ մը ստեղծելով սրահին մէջ:

Իբր հայ մայր ու հանդիսատես կը փափաքիմ ուրախութիւնս յայտնել թէ դասակս նման խումբի իր մաս կը կազմէ, մեծապէս գնահատելով Քրիստինայի աշխատանքը, մաղթելով իրեն նորանոր յաջողութիւններ, իսկ Երազ-ին երկար ու արդիւնաւոր ելոյթներ: Պատւոյ Քրիստինա:

ՆԵՐԿԱՑ ՄՐ.

P.S. — Cours de danse hebdomadaires: tout âge (à partir de 3 ans), tous niveaux.
Stage de danse: 1 fois par mois le dimanche (tout âge, tous niveaux).
Inscriptions: Ch. Galstian 01.43.68.84.49
Cours de musique: Contact M. Basmadjian 06.16.46.18.57.

ԹԻՒ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.
ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱՆԴԻՐ ՄԸ

Ատիկ դրպանէն թերթ մը հանեց եւ սկսաւ կարդալ:

Համալ պահին արդարեւ քիչ ետքը վերադարձաւ՝ հետը մարդ մը բերելով:

Ատիկ անոր ալ բացատրեց, թէ ինչ պիտի ըլլար կատարելիք գործը եւ ի վերջոյ երաշխաւորութեան խնդիրը մէջտեղ դրաւ:

– Ինչ դումար պիտի տամ, – հարցուց հիւսը երկչոտ դէմքով մը:

– Առնուազն յիսուն ոսկի պէտք է տաս, – պատասխանեց Ատիկ:

– Աման, էֆէնտի՛, ես ուսկի՞ց կրնամ յիսուն ոսկի ճարել, – դոչեց մարդը:

– Դուն չնորհքով մարդ մը կ'երեւաս կոր, քառասուն ոսկի տուր, գործը լմընցնենք:

– Էֆէնտի՛ս, այդ դումարն ալ չեմ կրնար տալ:

Ատիկ կը պնդէ, միւսը կը խնդրէ, որ գինքը ընդունի առանց դրամական երաշխաւորութեան եւ կ'երդնու, որ հաւատարմօրէն պիտի ծառայէ: Բայց Ատիկ դիտել տուաւ, թէ իրեն համար սկզբունք ըրած էր այս պայմանով քովը մարդ առնել եւ հիմա չէր կրնար հրաժարիլ անկէ:

– Գոնէ պզտիկ բան մը տալու ես, որպէսզի սկզբունքը յարգուի, – ըսաւ մարդուն:

– Էֆէնտի՛, դուք բան մը որոշեցէք:

– Տասը ոսկի տո՛ւր:

Մարդը պէքիր աղային երեսը նայեցաւ: Այս վերջինը նշան ըրաւ, թէ ընդունի պայմանը:

– Շատ աղէկ, – ըսաւ մարդը, – քանի որ կը պնդէք, տասը ոսկի կու տամ:

– Բայց կանխիկ պէտք է վճարես:

– Դժբախտաբար վրաս այդչափ դրամ չունիմ: Երթամ ընկերներէս փոխ առնեմ ու բերեմ:

– Մի՛ ուշնար:

– Հիմա կու գամ:

Կէս ժամ ետքը վերադարձաւ եւ տասը ոսկի համրեց Ատիկի ձեռքը:

Բախտախնդիրին դէմքը ճառագայթեց:

– Հետս եկո՛ւր, – ըսաւ մարդուն:

Մարդը յարգանօք հետեւեցաւ անոր:

– Դուն ո՞րտեղացի ես, – հարցուց՝ երբ փողոց ելան:

– Պօլուցի, – պատասխանեց մարդը:

– Անունդ ի՞նչ է:

– Օսման:

– Քեզի ի՞նչ ամսական պիտի տանք:

– Էֆէնտի՛, դուք դիտէք:

– Հիմակուհիմա երեք ոսկի կու տամ, եթէ գոհ մնամ՝ ետքը կ'աւելցնեմ... ամսականէդ զատ, իմ գործիս մէջ բաւական պախշիշ ալ կ'ընդունիս, գիտցած ըլլաս...

– Էֆէնտի՛, դուք ինչպէս յարմար տեսնէք, անանկ ըրէք:

– Միայն թէ կ'ուզեմ, որ հաւատարմութեամբ ծառայես:

– Պէքիր աղային հարցուցէ՛ք իմ ինչ մարդ ըլլալս:

Վերջապէս հասան այն խանը, ուր կը պտնուէր իր դրասենեակը:

– Զիս փնտռող եղա՞ւ, – հարցուց օսմանպաշիին:

– Ո՛չ, էֆէնտի՛:

– Նամակ եւ այլ բան մը բերի՞ն:

– Այս երկու նամակները բերին:

Ատիկ անփոյթ ձեւով մը առաւ նամակները, աչք մը նետեց պահարանները վրայ եւ առանց բանալու՝ դրպանը դրաւ:

Ցետոյ Օսմանը հարկ ճաշ խանին երկրորդ յարկը, ուր կը գտնուէր իր դրասենեակը:

Սենեակին դուռը բանալու միջոցին նչմարեց պատանի մը, որ ուրիշ դրասենեակ մը դուրս կ'ելլէր: Իր մանաւանդ հոտառութեամբը խակոյն զուշակեց, որ այդ պատանին նոր որս մըն էր, եւ փոխանակ սենեակէն ներս մտնելու՝ դրան առջեւ սպասեց, մինչեւ որ պատանին մօտեցաւ իրեն:

– Ինծի այնպէս կը թուի, որ ձեզ պիտի ճանչնամ, – ըսաւ պատանին, – դուք Սերդիսեան էֆէնտիին գաւակը չէ՞ք, վահանը:

– Ո՛չ, – պատասխանեց պատանին, – իմ անունս Վահան չէ, Տիրան է եւ հայրս ալ Սերդիսեան չկոչուիր...

– Զարմանալի բան, որչափ կը նմանիք կոր իրեն... կարծեմ Պալթաեան էֆէնտիին գրասենեակէն դուրս ելաք, ապրա՞նքատուիչն ունիք հետը:

– Չէ, գործի համար եկած էի, ինծի ըսին որ գրագիրի մը պէտք ունի եղեր, անոր համար եկայ, բայց արդէն հատ մը գտեր է:

– Գրագիրի պաշտօ՞ն մը կը փնտռէք ուրեմն:

– Գրագիրի կամ ուրիշ տեւէ գործ մը, – պատասխանեց պատանին:

– Կը հաճի՞ք քիչ մը ներս մտնել:

– Շատ աղէկ, – պատասխանեց պատանին:

Ատիկ Օսմանին դառնալով՝ ըսաւ.

– Իմ գրասենեակս այս է, դուն աթոռ մը առ եւ դուրսը նստէ, եթէ պէտք ունենամ՝ կը կանչեմ: Մեզի երկու տուրճ պապրէկ...

Ներս մտնելով՝ բազմեցաւ գրասեղանին առջեւ, իսկ պատանին իր քովը, աթոռի մը վրայ նստեցուց: Ցետոյ գրպանէն սիկարէթի տուփը հանելով՝ հրամցուց:

– Շնորհակալ եմ ,էֆէնտի՛, սիկարէթ չեմ գործածեր, – ըսաւ պատանին:

– Շատ աղէկ կ'ընես, տղա՛ս, դժբախտաբար ես մէկ քանի տուփ կը ապառեմ օրը... այսպէս ուրեմն, գրագրի պաշտօն մը կը փնտռես կոր:

– Այո՛, – պատասխանեց միւսը:

– Ո՞ր դպրոցէն ելած ես:

– Կեդրոնական վարժարանէն չրջանաւարտ եմ:

– Թրքերէն եւ ֆրանսերէն գիտե՞ս:

– Կը գրեմ ,կը կարդամ:

– Մէկ լեզուէն միւսը թարգմանութիւն կրնա՞ս ընել:

– Կ'ընեմ, – պատասխանեց պատանին ինքնավստահ դէմքով մը:

Ատիկ դրպանէն թրքերէն թերթ մը հանեց, անոր մէջէն տեղ մը ցոյց տուաւ պատանիին եւ առաջարկեց, որ ֆրանսերէնի թարգմանէ:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

[redacted] յուխիւնները չարաւնակելու տրամադրութիւն յայտնելով Ա. Ղուկասեան չեշտած է որ կարգաւորումը պէտք է հիմնուի ներկայ իրավիճակէն իսկ սկզբունքներու վրայ: Ռուսաստանի Արտաքին փոխնախարար Տրուբնիկով որ միացած է նախագահներուն, ըսած է թէ կարգաւորման օրէնք տարբերակ պէտք է բոլոր կողմերէն ընդունելի ըլլայ, բայց, նախ եւ առաջ Ղարաբաղի ժողովուրդէն:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷն

Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութեան Ցուլիս 11ի նիստին Ն. Ցունանեան չարաւնակած է պատասխանել մեղադրող կողմին հարցումներուն: Ըսած է թէ յեղաշրջումի գաղափար չէ ունեցած: Իր մեղսակիցներուն՝ Է. Գրիգորեանի եւ եղբօրը Կ. Ցունանեանի դէնքի հետ կապին մասին բացատրած է թէ առաջինը որսորդ եղած է, եղբայրը այդ կապը չէ ունեցած, բայց Ղարաբաղի մէջ արձակած 1 – 2 կրակոցէն:

Մեղադրող կողմին քանի մը հարցումներուն Ն. Ցունանեան չէ պատասխանած:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան ի յիշատակ իր սիրելի ծնողքին, հօր՝ Արմենակ Մլքտչեանի (Սեբաստիոյ Կովսուն գիւղէն), նաեւ սիրելի զոյգ կնքահայրերուն, Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Հայկուհի Ճանիկեանի, Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Նուարդ Դարբինեանի, երիտասարդ զարմիկներուն Ռիչարի եւ երկու զաւակներուն կը նուիրէ 500 Ֆր. Հայաստան հիմնադրամին, 500 Ֆր. Ղարաբաղի տրբերուն (Հայաստանի հիմնադրամի) (ստանալ՝ «Ցառաջ»էն) եւ 1000 Ֆրանք «Ցառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Մարսէյլ Սէն – Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մանաճիւղը Տիկին Ազատուհի Սամուէլեանի մահուան առթիւ 250 Ֆր. կը նուիրէ Համազգային վարժարանին եւ 250 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՆԴՐԵԱՆ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԼՍԱՐԱՆ

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք հռչակման 1700–ամեակին առիթով, Ցուլիս ամիսէն սկսեալ պիտի տրուին դասախօսութիւններ Հայ եկեղեցւոյ մասին:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի, Ցուլիս 17, երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի սրահին մէջ:

Կը դասախօսէ՝

ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԱ. ԳՂԼՃՃԵԱՆ

«Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ – կեանքը եւ Գործը» նիւթին շուրջ:

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ռիպըրոլ եւ Վան Ռիւմպէք դատաւորները, մէկ ժամէն քիչ մը աւելի, հարցաքննեցին Գլօտ Շերաքը, որ Շերաքի աղջիկն ըլլալէ զատ, է նաեւ անոր հաղորդակցութեան սպասարկութեան պատասխանատուն: Գլօտ Շերաք հարցաքննուեցաւ որպէս պարզ վկայ՝ հընչուն դրամով վճարուած ճամբորդութիւններուն կապակցութեամբ: Հօրը հետ Նիւ–Եորք երթալը չուրացաւ (1993), բայց, յայտնեց թէ ոտքը երբեք ֆենիա չէ կոխած: Ցայտարարած է նաեւ թէ կ'անգիտանայ դրամին աղբիւրը: Նոյն օրը, Ցուլիս 11–ին, հարցաքննուեցան նաեւ Շերաքի չրջանակին պատկանող 4 այլ անձնաւորութիւններ: Շերաք անդրադարձի կը մնայ եւ կը մերժէ ներկայանալ ոեւէ դատաւորի: Ցուլիս 14–ին Տակտյարձակման պիտի անցնի: Կ'ըսուի նաեւ թէ 2,4 միլիոնի գումարը չափազանցուած է եւ թէ այդ վճարումները մէկ միլիոնի չ'են հասնիր: Փաթրիք Տէվէճեան «անօրինական» կը գտնէ այդ ունկնդրութիւնները եւ այս ամբողջին նախ–ընտրական բնոյթը կը չեշտէ:

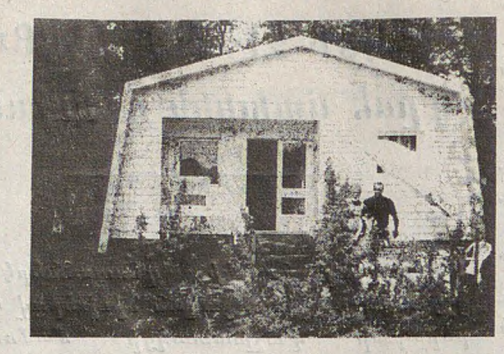
ԻՍՐԱՑԷԼ կը սպառնայ չարաւնակել Պաղեստինցիներու տուներուն քանդումը, ինչ որ Ուաշինկթընը «ծանրակչիռ գերզուրթիւն» կ'որակէ: Ցուլիս 11–ին, պաղեստինցի կին մը սպաննուած է այն հաւաքական թաքսին մէջ, ուր կը գըտնուէր: Շարունի կառավարութեան մէկ անդամը յայտարարած է որ Իսրայէլ պիտի քանդէ պաղեստինեան այն տուները, որոնք չինուած են առանց արտօնութեան: Անդին սակայն, Իսրայէլացիք տուներ կը կառուցեն, առանց արտօնութեան անչուշտ, պաղեստինեան հողամասերուն վրայ: Իսրայէլի Արդարութեան նախարարն ալ՝ Ուզի Լանտաու ամբաստանած է Արաֆաթը որ «Հրեաներու ըսպանութիւնը ազգային մարմնամարզի վերածած է Պաղեստինցիներուն համար»: Այս մեղադրանքը հետեւանք է Մաարիւի կողմէ հրատարակուած խորհրդաւոր փաստաթուղթի մը (թերթը աղբիւրը չի տար), ըստ որուն Արաֆաթ հրահանգած է օրական մէկ հրեայ գոլոն սպաննել:

ԼՐՋՐՈՒՄԻ մէջ, երկրաշարժ մը պատահած է Ցուլիս 10–էն 11 լուսնալիք գիշերը 5,4 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բացասանիշ աստիճանաչափին վրայ: 75 հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են: Ցնցումները պատահած են փասխկէրի չրջանը ուր 9 գիւղեր բաւական վնասներ կրած են:

ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ օրինագիծ մը ստորագրած է Ցուլիս 11–ին, որ կ'արտօնէ հիւլէական թափօններու ներածումը եւ անոնց վերամշակումը: Ուժանիւթի նախարարութեան համաձայն այդ կարգադրութիւնը պէտք է 20 միլիառ տոլար ապահովէ Ռուսաստանի, գլխիք տասը տարիներու ընթացքին:

ԱՐՖ–ի (խլիրդի հետազօտութեան կազմակերպութիւն) նախկին նախագահին պատիժը՝ 4 տարի բանտարկութիւն եւ 2,5 միլիոն Ֆր. տուգանք, վերջնական բնոյթ առաւ Ցուլիս 11–ին, Բեկանիչ Ատեանը մերժած ըլլալով Ժակ Գրոզմարիի դիմումը: Ծանօթ է որ բազմաթիւ միլիոններ իւրացուցած էր:

ՇՓԻՐԼիի (հարաւ–արեւմտեան Գերմանիա) մայր տաճարին մէջ, Ցուլիս 11–ին, կատարուած է Հանէլորէ Քոհլի յուղարկաւորութիւնը, որու ներկայ եղած են գերման թէ օտար քաղաքական բազմաթիւ դէմքեր, ինչպէս Շրէօտէր, Ռոմանօ Փրոտի, Ժակ Տըլոր եւլն.: Նախկին վարչապետին կնոջ անձնասպանութիւնը խորապէս ցնցած է ամբողջ երկիրը: Վերջին ամիսներուն մանաւանդ լսելի անհանդուրժողութիւնը աւելի անտանելի դարձած էր եւ այլեւս չէր դիմանար:

le domaine de chamerolles

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● Semaine : 2100 F à 3 330 F
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր.
15 օրուան համար 12·800 Ֆր.

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի բարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ազատուհի Սամուէլեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլի Համազգայինի պարտքը շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆր. Պր. Սեդրակ Սամուէլեանէ, 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժեզեքեէլ եւ 2000 Ֆրանք Պր. Ազատն Սամուէլեանէ եւ Տիկին Ալիս Ալանեանէ եւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սամուէլեան ընտանիքին:

*
**

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մանաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եազըճեանէ 500 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Մարտիրոս Քէպանեանի մահուան առիթով:

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Տոլորէս Գույումճեանի մահուան առիթ.

Ժիրայր Պէօնտէմ 600 Ֆր., Սիլվա Էլմաճեան, Ռոպէր Թօքաթ 200–ական ֆրանք, Արսէն Սէֆէր 500 Ֆր.:

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ 1500 Ֆր. Պ. Անանիա Մահտեսեանէ իր այցելութեան առիթ:

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Յովհաննէս Ճանճիկեանի մահուան առիթ. –

Աւետիս Գարամանուկեան 200 Ֆր., Ժաք Թուլումեան 100 Ֆր., Շահին Եչիլթէփէ 200 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

*
**

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՖՐԱՆՍԱ : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·210 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20·210

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՊՈՒՆ՝ ԹՈՒՐՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԸ

ԹԱՆԻԼ ԱՒՋԱՄ

1918 Հոկտեմբեր 30–ին Մուդրոսի (Յունաստան) մէջ ստորագրուած անձնաւորութեան պաշտօնական վաղորդայնին զինադադարեան առաջին հինգ կոմիտէները կազմակերպուած էին փոքրամասնութիւններու՝ երեքը Հայերուն, երկուքը՝ Յոյներուն դէմ: Անոնց հիմնադիրները իթթիհատ վէ Թէրաքքիի անդամներ էին. իսկ այդ կազմակերպութեան ղեկավարներէն ոմանք Բրիտանացիներու կողմէ կը փնտռուէին, ցեղասպանութեան մասնակցած ըլլալով, ի շարս այլ առաքելութիւններու: Ոստիկանատունը պէտք է պահանջ հարցաքննութենէ զերծ պահէր ու ապահով տեղ մը փոխադրէր, Անատոլուի մէջ: Այնպէս որ այդ կազմակերպութիւնը խորհրդանիշը եղած էր Հայերու ցեղասպանութեան մասնակցութեան եւ Անատոլուի դիմադրականութեան:

Ուրիշ կապ մը ցեղասպանութեան չըկայ նոր – նոր հարստացած դասակարգի մը յայտնութեան առընչուած է: Ա՛ղ պզտային չարժումին ընկերային հիմերն մէկը կը կազմէ: Այն երեւելիները որոնք թալանով բարգաւաճած էին, կը վախնային որ Հայերը կը վերադառնան իրենց ստացուածքը առնելու եւ վրէժխնդիր կ'ըլլան: Իրաւ ալ պատահեցաւ ասիկա, օրինակ, Զուրբուրսայի մէջ ուր հայ վերապրողները վերադարձան դրացի ուժերու հետ, իրենց պատկանածը եւ առներու: Այդ էր պատճառը որ այդ երեւելիները պզտային ազատագրումի չարժումին մօտեցած էին եւ նոյնիսկ հոս ու հոն կը տանձնէին չարժումին կազմակերպումը: Անոնց մէջ Մ. Քէմալի մօտիկ ընտանեաց մարդիկ կը գտնուէին. այսպէս էր օրինակը Թոփալ (կաղ) Օսմանին որ անոր թիկնապահներու խումբին հրամանատարը պիտի դառնար: Նաեւ 1920 Յունուար 8–ի Պոլսոյ կառավարութեան կողմէ հայկական կալուածներուն եւ տարբ որոշումները 1922 Սեպտեմբեր 14–ին կը ջնջուէին: Անգլիական կառավարութիւնը պիտակից էր պզտային պետութեան հիմնումին նպաստած անձերու չափը պաշտպանելու անհրաժեշտութեան: Քանի մը միլիւնի կազմակերպիչներուն եւ Մարմարայի, Եգէականի եւ Սեւ Ծովու առաջին չոկատներուն բարձրաստիճան պատասխանատուներուն մէջ կորածնեղուն մասնակցած ըլլալով վերնատուն անձեր կան: Ասիկա երբորդ կապն է Հայերու ցեղասպանութեան եւ Հանրապետութեան մէջեւ: Արդարեւ, դիմադրական չարժումին կազմակերպութեան մէջ Մ. Քէմալ լայնօրէն օգտուած էր իթթիհատ վէ Թէրաքքիի անդամներու գործնական օժանդակութենէն. անոնք որոնք Հայերու դէմ գործուած ոճիրներու ամբաստանութեամբ կը փնտրուէին: Ցետագային անոնց ծանր պատասխանատուութիւններ յանձնուեցան:

Օրինակ, Մ. Քէմալի կողմէ հիմնուած ժողովրդական հանրապետական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար եւ ներքին գործերու նախարար Շիւքրիւ Քայա «տարագրութեան» ընթացքին զբաղուած էր գաղթական եւ թափառական բնակչութիւնները տեղաւորելու գործին: Այդ կազմակերպութիւնը պաշտօնապէս պատասխանատու էր տարագրութեան կազմակերպումին: Տեղւոյն վրայ գտնուող գերմանացի հիւպատոսները արձանագրած են անոր հետեւեալ խօսքը. «Պէտք է քանդել հայկական գեղը»:

Ուրիշ անձնաւորութիւն մըն է Մուսթաֆա Ապտիւլհալիք Ռէնտա. կատարածներու ընթացքին նախ Պիթլիսի, ապա Հալէպի ոստիկանապետը եղած է: Գերմանացի հիւպատոս Ռէօսլըը զայն կը նկարագրէ որպէս մէկը որ «առանց դադարի գրաղած էր Հայերու բնաջնջումով»: 1919–ին գրի առնուած իր վկայութիւններուն մէջ Գ. բանակի հրամանատար Վէհիփ փաշա կը բացատրէ թէ պատերազմի ընթացքին (1916 Փետրուարէն ետք) ի՛նչպէս այդ նոյն Ռէնտան Մուշի մէջ հազարաւոր այրեր ողջակէզ ընել տուած է: Ցետագային ան նախարար եւ Ազգ. ժողովի նախագահ եղած է:

Տէյրզէքլերի կոտորածները ուղղակի կազմակերպած ըլլալուն համար Մալթայի մէջ 2743 թիւով բանտարկուած Ատիֆ Ֆէվզի 1922–23 տարիներուն պատերազմական նախարար էր: 2805 թիւ բանտարկեալ Ալի Ճէնանի պէյ որ ցեղասպանութեան ընթացքին հարստացած էր, 1924–26 առերեսութեան նախարարութիւնը կը դիւխաւորէր: Նոյնպէս Ռիւշթիւ Ատրաս որ սպաննուած Հայերը թաղելու առողջապահական յանձնախումբին անդամ էր, յետագային Անդարայի մէջ կարեւոր պաշտօններու տիրացաւ. 1925 – 38 տարիներուն եղաւ արտաքին գործերու նախարար:

Ամփոփելով, կարելի է ըսել որ ազգային անկախութեան պատերազմը մղելու համար Մ. Քէմալ օգտուեցաւ նաեւ Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի չարքերէն գէմքերէ որոնք հայ եւ յոյն բնակչութեան դէմ գործուած ոճիրներու համար որոնումի մէջ էին. օգտուեցաւ նաեւ երեւելիներէ որոնք Յոյներու եւ Հայերու վերջնդրութեան վախէն մղուած էին դիմադրական չարժումին յարելու: Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի եւ յատկապէս ոճիրները ուղղակի գործած Յատուկ կազմակերպութեան փնտռուած բոլոր անդամներուն համար անկախութեան պատերազմին մասնակցիլը վերապրելու հարց մըն էր: Այլընտրանքի մը առջեւ էին անոնք. կա՛մ պիտի յանձնուէին եւ ծանր պատիժի դատապարտուէին, նոյնիսկ մահավճիռ կրէին, կամ պիտի անցնէին դիմադրական չարժումին եւ զայն կազմակերպէին: Մ. Քէմալի մօտիկ բարեկամ Ֆ. Ռ. Ատայ լաւագոյնս կ'ամփոփէ կացութիւնը. «Պատերազմին աւարտին երբ Բրիտանացիներն ու անոնց դաշնակիցները որոշեցին Հայերու կոտորածներուն հաշիւը պահանջել Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի պատասխանատուներէն, բոլոր անոնք որոնք կրնային ատկէ տուժել, զինուեցան եւ դիմադրական շարժումին միացան»(*):

*Այս համայնապատկերը կրնայ օգնել աւելի լաւ հասկնալու թէ ինչո՛ւ Հայերու ցեղասպանութիւնը թապուի մը վերածուած է: Ընդունիլ որ «Հայրենիքին փրկիչ մեծ հերոս»ներէն ոմանք ոճրագործ եւ գող էին, անկասկած քանդիչ ազդեցութիւն պիտի գործէր: Ցաւելեալ, ժխտումը ամէնէն յարմար ուղին կը թողէր անոնց որոնց վախ կը պատճառէին այն բոլոր նախաձեռնութիւնները որոնք կրնային խափանել Հանրապետութեան եւ ազգային ինքնութեան մասին Թուրքերու համոզումները: Այսուհանդերձ, կայ այլ ուղի մը. այն որ երկիրը յանուն ժողովրդավարական արժէքներու, որոշ մի-**ջոց մը զնէ իր եւ սեփական անցեալին միջեւ:**

(Շար· 3 եւ վերջ)

(*) Ֆալիհ Ռըֆքը Ատայ, «Ձաճֆայա, Ատաթիւրքին ծնունդէն մինչեւ մահը», Պոլիս, 1980:

ՓՈՒԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՓԱՔԼԱՒԱ»Ն ԵՒ ՀԱՅ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՆԵՐԸ

Աւանդական է Թուրք իշխանութիւններու այս քաղաքականութիւնը: Եթէ որոշած են մէկը կախաղան բարձրացնել, կը խոստանան կեանքի փրկութիւն, կը չտյլեն այլ խոստումներ, կը դառնան մեղրաբերան, աղնիւ, փափկանկատ եւ անմրցելիօրէն ծառայասէր, մինչեւ որ պործակցող ամբաստանեալէն կորզեն վերջին գաղտնիքները: Վարպետորէն չիջած, չեն մոռնար նաեւ բանտարկեալին հրամցնելու հրուշակ, – իրենց «փաքլաւա»ն: Այսպէս է որ 1925–ին քիւրտ առաջնորդ Շէյխ Սայիտ, իրեն եղած խոստումներուն հաւատք ընծայելով, ընդունած էր իր ազատութեան պայմանը՝ թէ իր առաջնորդած ըմբոստութիւնը կրօնական չարժում մըն էր, մինչեւ որ անդրադառնար թէ պահակները զինք բանտին արտաքին դուռը չէ որ կ'առաջնորդեն, այլ դէպի կախաղան:

Թրքական այս հոգածու հիւրասիրութիւնը չէ՛ր երբ տեղեակ եղայ 200 Հայերու Թուրքիոյ հայկական քաղաքները եւ գաւառները կատարած Ցունիսի ուխտադնացութեան առընչուող դէպքերէն մէկուն, – ամենամէ ամէնէն յատկանշականին, որ մամուլին մէջ լոյս չտեսաւ, այդ մասին չխօսուեցաւ եւ ոչ ալ յիշատակութեան արժանացաւ որեւէ տեղ:

Նախ «փաքլաւա»ներէն մէկը. երբ 150 Ամերիկահայ եւ 50 այլ երկրացի Հայեր կեանքիս կը հանդիպին, զանոնք պաշտօնապէս կը դիմաւորեն, ի միջի այլոց, չորս թէ հինգ բարեկիրթ տիկիններ, հետեւեալ բարիզալուստի խօսքով. «Բարի եկաք ձեր հայրենիքը»... (Հոգ կէտիթնիզ սիզրն վաթանա): Ուղեւորութեան մնացեալ մասը մինչեւ կարս կը չարունակուի նոյն բարեկամական մթնոլորտին մէջ, ու նաեւ ապահովութեան ղգայումով, քանի Պրեզրուն ընկերակցած են Թրքական ապահովութեան գաղտնի ոստիկաններ իրենց ինքնաչարժներով, չհաշուած Թըղթակիցներու եւ հեռատեսիլի նկարահանները ընկերակցութիւնը: Կարսի մէջ փողով եւ Թմբուկով քաղաքապետին բարիգալուստի խօսքերը այլ կերպի հրուշակներ եղած են: Սակայն բեմադրութեան վերջին արարը չէ ուշացած:

Կարսի մէջ Թուրք առաջնորդը հայ ուխտաւորները կ'առաջնորդէ դէպի Թանդարան, գոնէ այդպէս կը խորհին առաջնորդուողները, մինչեւ որ ինքնին կը դտնեն յուշարձանի մը առջեւ. – Ցուշարձան՝ «Հայերու կողմէ ջարդուած Թուրքերու»: Հօրենական տան կարօտը իրենց հոգւոյն խորերը՝ Ատլանտեանի ափերէն եկած այս հայորդիները ունեցած են այն սառեցնող զգացումը՝ զոր կ'ունենայ օդին մէջ պատանիներուն ճօճումը տեսնող մահապարտը:

Որպէսզի պատկերը ամբողջանայ, պէտք է յայտնել նաեւ Թէ նոյն օրը, խումբին ընկերակցող հայ եկեղեցականը հանդիսաւոր արարողութեամբ տնկեր է ծառ մը՝ որպէս խորհրդանիշ «Հայ – Թուրք բարեկամութեան»:

Մէկ կողմէն Թրքական յաւխոճնական «փաքլաւան», միւս կողմէ զայն ուտելու պատրաստակամ հայ անվերականդնելի վիպապաշտութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԼՕՍԼԵԱՆ
Պոսթըն

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION» (13 juillet)

LES INEDITS DU QUAI D'ORSAY

TURQUIE, 1904

«LES ARMENIENS SAVENT QUE LES REPRESAILLES SERONT FEROCES»

AMBASSADEUR A CONSTANTINOPLE,
ERNEST CONSTANS RESTE GENE DEVANT LA TRAGEDIE

«Ամառ 2001»: «Լիպերասիոն» նիւթեր կը չօշափէ որոնք կապ ունին մերձաւոր կամ հեռաւոր անցեալին հետ: Յուլիս 13–ի իր թիւին մէջ, երկու պատկերազարդ էջեր նուիրուած են Հայերուն: Նկարները կը վերաբերին Ատանայի, Թարսուսի, Մալաթիայի, Ուրֆայի:

Այլապէս չահեկան վաստաթուղթերու կը վերաբերի յօդուածը, զոր ստորագրած է Մարք Սեմօ, Գարոլ Պըիւշի հետ: Նամակներ, վկայութիւններ Պոլսոյ դեսպան Էրնէսթ Գոնսթանտի, Վանի հիւպատոս Ռոպէնի, Էրզրումի փոխ – հիւպատոս Կրընարի: Յօդուածին սկիզբը կը նկարագրուի Էրնէսթ Գոնսթանտի գրասենեակը, Փերայի ծոցը պտնուող Ֆրանսայի պալատին (դեսպանատուն) մէջ: 1901, Յունիս 16, դեսպանը վարանոտ է.– «Սատունէն Պոլիս հասած լուրերը, զանազան աղբիւրներէ, դեռ չատ հավասական են, որպէսզի պաշտօնակիցներս ու ես կարենանք չափել զէպքերու ծանրակիռ բնոյթը»: Պոլսոյ մէջ, կեանքը կը չարունակուի առաջուան պէս, բայց, արեւելք, 1000 քիլոմեթր անդին, Հայերու ջարդերը Սուլթանին պինուորներուն եւ քիւրտ աւազակախումբերուն կողմէ վերսկսած են: Ամիսներ առաջ դեսպանը լուր տուած էր Փարիզ, որ բան մը կը պատրաստուի Մուշի շրջանի հարուածը, Սատուն՝ «Լեռնային շրջան մը, որ ինչպէս անցեալին Մոնթենեգրօն, դրեթէ անկախ է Օսմանեան տիրապետութենէն»: Պոլսոյ մէջ, Օսմանեան իշխանութիւնները կը մեղմացնեն, մեծ վեզիրը ապահովութիւն կու տայ որ «աւելի քան 600 հայ ապստամբներ ենթարկուած են եւ հանդարտութեան վերահաստատումը մօտալուտ է»:

Այս սկիզբէն ետք, կան բազմաթիւ այլ տեղեկութիւններ, վկայութիւններ, փարիզի իրարանցումը, Գլեմանտոյի, Անդրէ Ֆրանսի հակադրեցութիւնը, բայց եւ այնպէս է. Գոնսթանտ պաղարիւն կ'ուզէ մնալ եւ ստուգել հասած լուրերը: Այսուհանդերձ կը գրէ.– «Մայիս 31–ին,

(Շար·ը Դ. էջ)

Մարսէյլի համաշխարհային դպրոցը նոր հանգրուանի մը առջեւ

Մարսէյլի Համազգային դպրոցը կը պատկանի «Համազգային հայ կրթական եւ Մշակութային Միութեան» դպրոցական ցանցին: Ընկերութիւնը հիմնուեցաւ Գահիրէ, 1928–ին, նպատակ ունենալով հայ մշակոյթի ջահը վառ պահել Սփիւռքի մէջ՝ դպրոցներու, հրատարակութեանց, մշակութային եւ գեղարուեստական գործունէութեան ճամբով:

Եթէ դպրոցը հաստատուեցաւ 1980 Սեպտեմբերին, Մարսէյլի մէջ Համազգային ընկերութեան մասնաճիւղը ստեղծուած է 1934–ին եւ տիրական գործունէութիւն ունեցած մինչեւ 1960–ական թուականներու սկիզբը:

Դպրոցը որ նախկին անդանիւթի գործարան մըն էր բացուեցաւ չորս աշակերտով անյարմար եւ նիւթական դժուար պայմաններու մէջ: Ներկայիս կը հաշուէ 252 աշակերտ: Կը գտնուի Պօմոնի հայկեղեցւոյ արուարձանը:

Ծրագիրն էր տարուէ տարի աւելի բարձր դասարան մը բանալով դպրոցը հասցնել իր ամբողջացման՝ մանկապարտէզ երեք դասարանով, հնգամեայ նախակրթարան, քառամեայ միջնակարգ բաժին (Զ. – Թ. դասարաններ), եւ եռամեայ երկրորդական բաժին (Ժ. աստրատական դասարաններ): Այս ծրագիրը իրականացաւ 1994–ին, եւ դպրոցը տուաւ իր առաջին շրջանաւարտները: 1994–ի աւարտականները հարիւր տոկոսով յաջողեցան պետական պաքալօրէայի քննութեան:

Պետական ուսուցման ծրագրին առնթեր հայերէնը իր յաւելեալ մասնայատուկ եւ կարեւոր տեղը կը գրաւէ այդ ծրագրին մէջ: Տրուած ըլլալով որ աշակերտները կու գան գանազան միջավայրերէ, ուր մայրենի լեզուն միշտ ալ հայերէնը չէ, դպրոցը կը ջանայ զարկ տալ խօսակցական լեզուին, հայերէնով արտայայտութիւնը զարգնել ինքնաբուխ միջոց մը հաղորդակցութեան: Նոյն ատեն զարգացնել ընթերցանութիւնն ու գրաւոր արտայայտութիւնը: Կանուխէն, վառ պահել աշակերտներուն մէջ աւանդութիւնները, պատմութեան հերոսական դէմքերն ու դէպքերը, որպէսզի անոնք հպարտ ըլլան իրենց անցեալով: Ապա, դասաւանդել հայկական մշակոյթ, գրականութիւն եւ արուեստ:

Այս տարեշրջանին (2000 – 2001) երրորդ դասարանի աշակերտները հարիւր տոկոսով յաջողեցան Պրեվէ տէ Գոլէժի քննութեան (23 աշակերտ 23–ի վրայ), իսկ Պաքալօրէային՝ 5 աշակերտ 8–ի վրայ, երեք տարբեր «սեռի»ներուն մէջ:

Համազգային դպրոցը այսօր գործած է Մարսէյլի հայ գաղութին դպրոցը: Կը վայելէ անոր համակրանքն ու գուրգուրանքը, ինչպէս նաեւ նիւթական աջակցութիւնը: Տարին անգամ մը տեղի կ'ունենայ Համազգային դպրոցի բարեսիրատուակ հացկերոյթը, այս տարի Յունիս 15–ին, նուիրատուութեան գումարը անցաւ 400·000 ֆրանքը: Գաղութին այս կեցուածքը լաւագոյն վարձատրութիւնն է յաջորդական պատասխանատու մարմիններուն որոնք հանդրուան առ հանդրուան, յաղթահարելով խոչընդոտները, դպրոցը բերին ներկայ գոհացուցիչ վիճակին:

Աշակերտներու ծնողքները եւս դպրոցին հանդէպ ունին հաստատուած կեցուածք վստահութիւն եւ խանդավառութիւն: Տարուէ տարի աշակերտութեան թիւը կ'աճի եւ վարչական խորհուրդն ու ուսուցչութիւնը չեն կրնար պատասխանել բոլոր դիմումներուն: Դպրոցի դժուարին եւ անբաւարար պայմաններով թոյլ չեն տար աճի յաւելման: Տեղի չգոյութիւնը, անբարեմասն պայմանները կը պարտադրեն ճեռնարկել նոր կառոյցի մը շինութեան, համապատասխան դպրոցական վայել պայմաններու: Ծրագիրը պատրաստ է: Ան պիտի ունենայ 3300 քառակուսի մէթր տարածութիւն, ընդունելով մինչեւ 400 աշակերտ, դիէզէլթիկ բաժինով մը: Յատակագիծը կ'ընդգրկէ 25 դասարան եւ յարակից սրահներ: Այս ծրագրի ընդհանուր պիւտճէն է 24 միլիոն ֆրանք: Նախապատրաստական բոլոր դործողութիւնները աւարտած են, պատրաստ են ճարտարապետական յատակագիծը եւ շինութեան արտօնագիրը: Եթէ, ամէն ինչ լաւ ընթանայ, նոր կառոյցին բացումը կը նախատեսուի 2002 Սեպտեմբերին: Կազմուած է Մարսէյլի Համազգային ձեմարանի Շինութեան Գործադիր Մարմին մը հետեւելու համար աշխատանքներուն: Սկսած է նաեւ հանդանակութեան ձեռնարկումը: Աշխատանքները կը սկսին աշնան:

Համազգային դպրոցը ապահոված է պետական պայմանագրութիւն: Ունի համակարգիչ մեքենաներու սրահ մը յատուկ ուսուցիչով: Դպրոցը կապուած է «ինթերնէթ»ի:

Բացումէն քսան տարի յետոյ նոր մարտահրաւէր մըն է դոր Մարսէյլի, Փրանսայի, արտասահմանի հայութիւնը պէտք է վերցնէ ազգային արժանապատուութեան, գիտակցութեամբ, որովհետեւ դպրոցը հայկական անխորտակելի ամրոցն է, հզօրագոյն կռուանն է Հայրենապոյութեան եւ տեւականութեան: Հայ դպրոցին մէջն է որ փոքրիկները իրենց ծաղիկ հասակին եւ մատղաշ տարիքին կրնան սորվիլ իրենց մայրենի լեզուն, ստանալ ազգաշունչ կրթութիւն եւ տոհմային գաստիարակութիւն: Հայ տղան կամ հայ աղջիկը անդամ մը որ անցնի հայ դպրոցի բովէն, յետոյ ու որ ալ ըլլայ, ինչ պայմաններու մէջն ալ ապրի, պիտի չմոռնայ իր հայութիւնը եւ հպարտութեամբ պիտի յայտարարէ՝ թէ ինք հայ ծնած է մարդկութեան մէջ եւ ինքը հայ կնքած է պատմութեան էջը:

Դպրոցին անօրէնուհին է՝ Տիկին Լուսինէ Մալիքեան եւ վարչական Խորհուրդի ատենապետը՝ Սարհատ Գրիգորեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՍՏՐԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՍՈՎԵՏԱՎԱՐԻ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՓԱՒԱՐԱՆ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 30–ամեակին արհեստականօրէն արձանագրուեց 96 հազարանոց աքսորման ենթակայ ամբոխ. դաշնակցականներ, նորածին երեխաներ, մանկահասակներ, չքնաղ նշանակիր աշխատաւորներ, հայրենադարձներ, պատանիներ, մուրազազուրկ երիտասարդներ, զոհուած ռազմիկներու ընտանիքներ, կոմունիստական կուսակցութեան անդամներ եւ այլն, եւ այլն...

Իսկ դասակարգերը մեզմնում համարուում էին ի սպառ վերացած...

Անցքերի ազդեցութեան տակ թուում էր, թէ մեր 22 էչելոններն անցնում են քաւարանով, Հադէսի թագաւորութեան սահմաններով, անմահ Տանթէն երեսը դէպի Սիւրուս եւ Աքերոն զարձրած արտասնում էր իւր «Աստուածային կատակերգութիւնը...»:

Թուում էր, թէ Սիւքոս եւ Աքերոն դեռերով հոսող կրակների միջից գլուխներն ու ձեռքները դուրս հանած քմահաճ ժպիտներով մեր տեղահանութեանն էին ծափահարում Ներոնն ու Աթիլան, Զինգիզ խանն ու Լենկ Թիմուրը, Հազկերտն ու Բուդան, Շահ–Աբասն ու Սուլթան Համիտը, Պիսմարքն ու Կոլիցինը, Էնվերն ու Թալէաթը եւ մի չարք այլ ախրահրոշակ վանտալներ, ինկուիզիտորներ ու դեսպոտներ...

Քաւարանի ալ կողմում նմանութիւն էին հին–հին դարերից մինչեւ մեր օրերը նահատակուած բազմահազար հայրենասէրների ուրուականները: Դրանց առաջին չարքում Սենկեւիչի Պետրոնասը բարձրաձայն կարդում էր իր ուղերձը «Մեր արտիտին» իւր երակները բաց անելու նախաժամին, Խորենացին իւր «Ողբն առ Հայաստան», Վիքթոր Հիւկոն ծաղրում էր՝ «Մարդկային այն վէհ դործը, որը կոչւում է օրէնք եւ իրաւունք», իսկ Լեւ Թոլսթոյն անիծում էր «Աստուածային այն վէհ դործը, որը կարողանայ խօսքեր ճարել, 13/6 անցքերը լրիւ պատկերելու համար, անցքեր, որոնց հանդէպ պատմութիւնը մնացած բոլոր տեսակի բարբարոսութիւնները, դաժանութիւններն ու բռնակալութիւնները նսեմացնում են, յիշեցնելով միայն թալէաթեան Եղեռնը...

ԱԼԹԱՅՈՒՄ «ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Թալէաթի օրինակով հայ մտաւորականութիւնը չէզոքացնելով, աքսորելով եւ դնդակահարելով Յունիս 13–ի գիշերը, ժամը մէկին երկու հազար հայկական օճախներ մարեցին:

Շուրջ երեսուն հազար ընտանիքներ տառապում էին Սիբիրի տափաստանում:

Զարմանալու ոչինչ չկար:

Պատմութիւնը կրկնուում էր...

Մեր քաղաքակրթութեան ծնունդը՝ Թալէաթին զերազանցող բարբարոսը, երկու խօսքով հրամայում էր մեր Զէքի–փաչային (նախարար Կորխմազեանին)՝ «Մաքրել Հայաստանը»... 2000 տնտեսութիւն, 22 էչելոն, 96000 չունչ...

Այս մաքրման սկիզբն էր եւ 1915 թ. Եղեռնի չարունակութիւնը:

Պիսմարքի եւ Վիլհելմի փայփայած ծրագիրը՝ «Հայաստան առանց Հայի»...

Աբեմատեան Հայաստանը չկար...

Հիւթը Կոլիցին–Եուդենիչեան ծրագրինն էր...

Բարբարոսն ասում էր. «Հայը աշխատասէր եւ ստեղծագործող է: Տեղը նեղ է ու անբերրի: Նա Ալթայեան երկրամասում կարճ ժամանակամիջոցում հարուստ Հայաստան կը ստեղծի»...

Նորագոյն բարբարոսի այս «բարեհոգութեամբ» էր որոշուած մաքրել նաեւ Արեւելեան Հայաստանը, եւ այդ որոշումը բեկման ենթակայ չէր...

Բայց ո՞ւմ համար էր մաքրուում Արեւելեան Հայաստանը...

Այդ հարցին մինագամայն անկեղծ պատասխանեց Ադրբէջանի կենտկոմի քարտուղար Բաղիրովը (դատավարութեան ընթացքում). Ընդհում էր Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի պատմութիւնը:

ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՓԱՌԱՄՈՂՆԵՐԸ

Յունիսի 13–ի 2000 հայ օճախների մարումը Յունիսի 15–ին քօղարկում էր մի Հայի՝ ՍՍՌՄ Մինիստրների սովետի նախագահի տեղակալ առաջ քաչելու անհեթեթ քաղաքականութեամբ:

Մի քանի օր անց, երբ Կրեմլինում ցուցադրւում էր 96 000 Հայերի աքսորման չարժումը նկարահանած ժապաւէնը, բարբարոսը հրճուում է այնպէս, ինչպէս Ներոնը Հռոմի հրդեհին եւ «կառավարութեան յանճնարարութիւնը ժամանակին ու բարձր կազմակերպուածութեամբ անցկացնելու համար» մեր Զէքի–Փաչային (Կորխմազեանին) պարգեւատրում է Լենինի չքանչանով:

ՄԵՐ «ՏԷՐ–ՋՕՐԸ»

19 օր ճանապարհորդելուց յետոյ, Յունիսի 21–ին, կանոչ առանք նշանակուած կայարանից քիչ հեռու, տափաստանում...

Մեզ տեղափոխող չէլնայային միլպետը դիմաւորեց «բարձր տրամադրութեամբ»... Եկաւ ինքնաշարժերի մէկ չարասին: Էչելոնի առաջին 20 վագոնների աքսորականներին ճանապարհեցին տայգա... Սկսուեց անընդհատ յորդ անձրեւ: Ճահիճների խորանալու հետեւանքով կանոչ առանք կէս ճանապարհին: Մեքենաների չարժումը անհնարին էր...

Երեք չաբաթ ապրանքատար վագոնների ճօճուղ նաեւերում չարդուած, բեռնաթափուելիք ճահիճների վրայ՝ անձրեւի տակ, տարերքի քմահաճոյքին ենթակայ:

Չոր փայտից գուրկ, առանց կրակի, սոված ու անտէր...

Պատկերացրէք նորածին ու մանկահասակ երեխաներով մայրերի դրութիւնը...

16 օր ու գիշեր...

Այթալի տայգաններում մենք թողեցինք մի քանի տասնեակ ծառ–յուչարձաններ:

ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

Վերջապէս հասանք նշանակուած վայրը:

Իջեւանեցինք անձրեւի կաթոցից հողէ յատակը ճահճացած բարաքներում...

Լուսաբացին հաւաքուեցինք անտառտնտեսութեան հրապարակում...

Անտառտնտեսութեան խոտանագէտ լուազօրը մեր ֆիզիքական դրութիւնը մէկ–մէկիկ «տնտղելուց» յետոյ եօթ հոգու «խոտանեց»...

Նա մեզ տեղափոխող ներկայացուցչի հետ սակարկում էր. «Ես դրանց ընդունել, տեղաւորել եւ կերակրել չեմ կարող, դրանք ինձ համար ի՞նչ կարող են անել»...

Երեւոյթը յիշեցնում էր Մլընաղարեան դերեվաճառութիւնը...

ԱՆՀԵԹԵԹ ԲԺԱՒՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղերում եւս «անձի պաչտամունքի» երկրպագու չինովնիկները աքսորականների նկատմամբ դաժան էին:

Երուսաղէմից 1947 թ. հայրենադարձուած 64 տարեկան Նշան Ադամեանին, րեւքահաւաքից յետոյ Տեպրունի կոլխոզի դաշտում կարտոֆիլի մնացորդը հաւաքելիս, վրայ է հասնում կոլխոզի ֆերմայի վարիչը՝ հայհոյելով, որ իրենց խոզերին մնացած բաժնից գրկում է, այնպէս է ծեծում, որ այդ ծեծից վերջինս մահանում է...

(Ի՞նչ իղձերով էր վերադարձել հայրենիք...):

Նոյն ընտանիքի հարսը երկունքի մէջ էր: Կոլխոզի նախագահի կարգադրութիւնը՝ սահնակ տալ նրան՝ 15 քմ. հեռու ծննդատուն փոխադրելու համար, նոյն ոճրագործ ֆերմայի վարիչը մերժում է, պատճառաբանելով, որ «մի ինչոր աքսորական արմեաչկայի համար յոգնած ձիերը դուրս հանել չի կարող»:

Մեզ տեղաւորելու երկրորդ չաբաթւայ վերջին Սորոկինոյի միլպետ Գորչկովը, մեզ հրամցնելով քնաբեր թոյնով կաթ, կազմակերպեց մեր ունեցուածքի կողոպուտ մինչեւ վերջին ասեղը... Առաւօտեան դուրս եկանք հարեւանների տուած ցնցոտիներով:

Ուղղակի յանցագործների առկայութիւնը ապացուցող յանցանշանները, որ կողոպտողը միլպետ Գորչկովն է իր ճիպահի միջոցով (որի սենեակում տեղաւորուել էր հէնց ինքը՝ Գորչկովը), վարչական ու դատախազական մարմինները մատնեցին անուշադրութեան:

Շրջանային դատախազն ասել էր. «Ինչոր աքսորականների կողոպտման խնդրով տղաներին նեղացնել չարժէ»...

ՄԵՌԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Մեզ կողոպտելու երրորդ օրը, ցնցոտիներ հագած, աչխատանքի վերջին կայարանից անտառի արահետներով քայլում էինք դէպի տուն:

Ճանապարհին ինձ ընկերացաւ երկրամասի կենտրոնից (Բառնաուլից) դրուժման եկած արտադրական կոոպերացիայի մրութեան նախագահը: Նա պատերազմի օրերին եղել էր Հայաստանում: Ճանապարհին մեծ հետաքրքրութեամբ ծանօթացաւ Հայաստանի անցուդարձին, աքսորականների դրութեանը: Շրջանային կենտրոնում նա ինձ առաջարկեց հետեւել իրեն: Մտանք մի արտադրական արտելի գրասենեակ: Նա արտելի նախագահին առաջարկեց ինձ ընդունել աչխատանքի, որպէս գլխաւոր հաչուապահ, միաժամանակ կարդադրել ավանսաւորել հազար ռուբլով ի հաչիւ աչխատավարձի, որպէս կողոպտուածի հագնուելեղի, աչխատելեղ: Երրորդ եռամսեակի հաչուետուութիւնը յանձնելի Բառնաուլում, ժամանակին ու անթերի, պարզեւատրուելի մէկ ամսուայ աչխատավարձի չափով:

Հետեւեալ օրը դիմեցի գիւղանակի երկրամասային գրասենեակին, մէկ կով պէտք նելու՝ երկարատեւ վարկի ինդրանքով:

«Այդ դժուար չէ, – ասաց բանկի կառավարիչը, – միայն, ասացէք խընդրեմ, այդքան Հայ ի՞նչ յանցանքի համար են աքսորել»: Մեզ աքսորելու պատճառը անյայտ է, ուրիչ ի՞նչ կարող էի ասել: – Ես անվտանգ մարդ եմ, խընդրում եմ ինձ հետ լինել անկեղծ եւ ասել ճիչտը, – կրկնեց կառավարիչը՝ համակրելի ժպիտով:

– Ճիչտն այն է, ընկեր կառավարիչ, որ մեր աքսորումը ոչ որեւէ յանցանքի հետ է կապուած եւ ոչ էլ պետական անհրաժեչտութեան:

Կառավարչի հետաքրքրութիւնը բարձրացաւ: Նա մտախոհ գլուխը չարժեց, ապա «հասկանալի է» ասաց ու պլանավիկին կանչեց եւ կարգադրեց մէկ կով պնելու 2500 ռուբլի վարկ յատկացնելու:

Հաչուապահութիւնը յաջող յանձնելու կապակցութեամբ արտելի նախագահը հրամանագրեց անվերադարձ ձեւակեր-

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ ԵԼՈՒԹԸ Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՓԱՌԱՏՈՆԻՆ

Ս. Պետերսբուրգում Մայիս – Յունիս ամիսներին անց է կացւում «Պետերբուրգի դղեակներ» երաժշտական փառատոնը: Այս տարի փառատոնի եօթերորդ տարին էր. մասնակցում էին աշխարհի տարբեր երկրներից եկած երգիչներ, դաշնակահարներ, ջութակահարներ, երաժշտական ասպարէզի ճանաչուած մեկնաբաններ եւ խմբեր: Փառատոնի հիմնադիրն ու կազմակերպիչներն են կոնսերվատորիայի Օրբելեանը եւ Մարիա Սաֆոնովան: Փառատոնի նպատակն է օգտագործել Ս. Պետերսբուրգի ճանաչուած պատմա-ճարտարապետական յուշարձանները ծառայեցնելով դրանք որպէս համերգասրահ: Տասնեակ դղեակներ, պալատներ, ապարանքներ իրենց դռները բացում ունկնդրի առաջ: Ունկնդիրը ըմբռնելու եւ վեհութիւնը, այլեւ այնտեղ հնչող դասական ու ժամանակակից յօրինողների ստեղծագործութիւնները աշխարհի լաւագոյն կատարողների մեկնաբանմամբ:

Յունիսի 24–ին Էկատերինեան հռչակաւոր պալատի դահլիճում ելոյթ ունեցաւ երգուհի Հերմինէ Երիցեանը: Արեւմտաեւրոպական յօրինողների կողքին երգչուհին, ծրագրի երկրորդ մասը յատկացրել էր հայ յօրինողների ստեղծագործութիւններին: Եկատերինա Բ.ի կառուցած չքեղ պալատը երգչուհուն ունկնդրելու էին եկել Ս. Պետերսբուրգի երաժշտասէր հասարակութիւնը, փառատոնի մասնակից երաժիշտները, ըղբօսաշրջիկներ եւ Ս. Պետերսբուրգի քաղաքապետութեան ներկայացուցիչներ: Երգչուհու քնարական մեղմ ձայնը, անկեղծ վերապրումը, նուրբ երաժշտականութիւնը գնահատեցին ոչ միայն ունկնդիրները, այլեւ ռատիօն եւ հեռատեսիլը: Փառատոնին նուիրուած հաղորդաժամերում երգչուհու մասին դրուատական խօսքեր հնչեցին: Առանձնակի գովեստի արժանացաւ համերգի հայկական բաժինը:

Փառատոնի ծրագրով յաջորդ համերգը երգչուհին տուեց Ս. Պետերսբուրգի «Կապելլա» սիմֆոնիական սրահում: Ցայտապրում տեղ էին գտել հայ հոգեւոր երաժշտութեան գործեր: Այս համերգում առաջին անգամ հնչեց ռուս ժամանակակից յօրինող Ամելկովի Նարեկացու եւ Շահանդուխտ Սիւնեցու գործերի հիման վրայ գրուած ստեղծագործութիւնը՝ ջութակի, թենորի եւ երգչուհու համար գրուած:

Յունիսի 28–ին ելոյթը տեղի ունեցաւ աշխարհահռչակ էրմիթաժ թանգարանի թատրոնում: Համերգի մասնակիցներին ողջունեց էրմիթաժի տնօրէն Պիոտրովսկին: Նա գովաբանեց Հայերի գործունէութիւնը Ս. Պետերսբուրգում: Ասաց, որ առանց Հայերի կարելի չէ պատկերացնել այսօրուայ Ս. Պետերսբուրգի մշակութային կեանքը, որի առհասարակ չեան է «Ս. Պետերսբուրգի դղեակներ» փառատոնը, որի կազմակերպիչները Հայեր են: Համերգին ներկայ էին Հայաստանի Հանրապետութեան դէմքառոր հիւպատոսը Ս. Պետերսբուրգում, հոգեւոր առաջնորդ Հայր Եղրասը, այդ օրերին Ս. Պետերսբուրգում ընթացող «Հայաստանը եւ Հին Արեւելքը» փիլիսոփայական մասնակիցները: Փարիզից այդ փիլիսոփայական մասնակցում էր Գլօտ Մուրթաֆեանը: Համերգում հնչեց հայ հոգեւոր երաժշտութեան նմոյշներ: Մինչնադարեան մեր մեղեդիները հնչում էին Ս. Պետերսբուրգի սենեկային նուագախմբի ուղեկցութեամբ: Նուագախումբը ղեկավարում էր երիտասարդ տաղանդաւոր Տիգրան Սարդսեանը, որի հետ մեծ յոյսեր են կապում երաժշտասէրները:

Իսկապէս ճիշդ էր էրմիթաժի տնօրէն Պիոտրովսկին.

– Առանց Հայերի չի կարելի պատկերացնել Ս. Պետերսբուրգի մշակութային կեանքը:

ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ

Յուլիս 2

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՈՒԱԹԼՐԹԱՒՒՆԻ (Պոսթըն) Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնը, Յունիս 8–ին Պոսթոնի Մշակութային Կեդրոնը դինեճոն մը կազմակերպած է մեծարելու համար «Արմինէին Միրզը Սփեքթէյթըը» շաբաթաթերթի նախկին խմբագիրը եւ կըթական մշակ՝ Արայ Գալայճեանը իր «Օրը Օրին» հատորին հրատարակութեան առթիւ: Օրուան առաջին բանախօսը եղած է Նիւ–Ջըրզիէն Ռ.Ա.Կ.–ի կեդրոնական վարչութեան անդամ՝ Յակոբ Վարդիվառեան, որ ներկայացուցած է մարդը եւ գործը: Իրեն յաջորդած է Նիւ–Եորքէն կրթական մշակ եւ Թ.Մ.Մ. Նիւ–Եորքի մասնաճիւղի առենապետուհի՝ տիկին Զարմինէ Պողոսեան: Խօսք առած են նաեւ տոքթ. Նուպար Պէրպէրեան, Գրիգոր Ծ. Վրդ. Մադոսեան, եղիա Ասատուրեան, տոքթ. Վահէ Ղազարեան, Գրիգոր Քէօսէեան: Հեղինակին եղբայրը՝ Ալէքս Գալայճեան կարդացած է հատուած մը՝ «Մշեցի մայրիկս»: Գիւնեճոյի արարողութեան ատարին, խօսք առած է Արայ Գալայճեան, որ յուզումով չնորհակալութիւն յայտնած է խօսք առնողներուն եւ ներկաներուն: Հանդիսութիւնէն եաք տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

***

ՊՈՒԼՍՈՑ «Պէզճեան Ամիրա» սրահին մէջ, Յունիս 30–ին, տեղի ունեցած է կեդրոնական վարժարանի աւարտական հանդիսութիւնը: Այս տարի, կեդրոնականէն չրջանաւարտ եղած են 76 աշակերտներ, 45–ը՝ աղջիկ, 31–ը՝ մանչ: Վկայականներու բաշխումին արարողութեան համար բեմ բարձրացած է տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գուլումճեան - Մարկոսեան, որ խօսած է սրբագրիչները պաշտպանելու մասին, որոնց գլխաւորն է հայ վարժարանը: Վկայականի եւ մրցանակի բաշխումը կատարած է Մեսրոպ պատրիարքը, նշելով կեդրոնական վարժարանի կեդրոնական դիրք մը ունենալու պարտադան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՆԱՒԱԼԳԱՒՒԻ (Պոլիս) Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, Յունիս 29–ին, Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքի չրջանաւարտները ստացած են իրենց վկայականները: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է խոնամակալութեան ատենադպիր Պարոյր Քէպապճեան: Շրջանաւարտներուն իր սրտի խօսքը լսած է Դպրեվանքի տնօրէն՝ Հայր Նշան, բարեմաղթութիւններ ուղղելով եւ յորդորելով որ անոնք, ինչ ասպարէզի մէջ ալ որ ըլլայ, հաւատարիմ մնան իրենց ինքնութեան ու վարժարանին: Բարեմաղթութեան խօսքեր ըրած է նաեւ Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Աստուր Մեծատուր, որմէ եաք արտայայտուած են երկու չրջանաւարտներ: Վկայականներու յանձնումէն եաք, խօսք առած է Մեսրոպ պատրիարք եւ չեչտած թէ հմտութեան օրէն ի վեր Դպրեվանքը իր ուրոյն տեղն ունի ամէն մէկուն սրտին մէջ:

***

ԳՆԱՀԸ կղզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 1–ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ նշուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Գիւտ Նշխարաց տօնը, նախագահութեամբ Մեսրոպ պատրիարքի: Տէրունական աղօթքէն առաջ, Մեսրոպ Սրբ. Ժողովուրդին փոխանցած է Լոս – Անճելըսի, Նիւ – Եորքի, Նիւ – Ջըրզիի, Ցիւրիխի եւ Ժընեւի պոլսահայ համայնքներու ողջոյնները: Եկեղեցական արարողութենէն եաք, տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը:

***

ՊՈ»ՍՈՑ կղզիներու վոխ – քաղաքապետի պաշտօնին նշանակուած է Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի նախկին հոգաբարձու, կղզիներու քաղաքապետական խորհուրդի անդամ՝ Հերմաղ Պալեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍՍՐԿԱՒԱԳԻ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ ՉԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սեւանի սարկաւագ Մանուկեան
Թորգոմ արեզայ Մանուկեան

ԱՐԱՄ, Պոլիս 2001

***

ՔՆԲՈՒՇ ԾԱՂԻԿՆԵՐ
ԵՒ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՆԵՐ

ԵԴՐՈՒԱՐԴ ՍԻՄՓՏԷՇԵԱՆ

Պոլիս, 2001

պել նաեւ ինձ տուած հազար ռուբլի ադամանը:

Դէպքերը եղակի չեն: Հայ աքսորականների նկատմամբ մեծահոգութեան դէպքեր պատմում են երկրամասի այլ չրջաններում եղած չատ ու չատ աքսորականներ:

ԱՐՇԱԼՈՑՍ

Ճիշդ է, պայմաններին համակերպուել էինք, բայց դրութիւններս ծանր էր ու խիղճներս անհանգիստ...

Արեւաչող հայրենիքից ու հարազատներից զրկուած, հոգեպէս ու բարոյապէս ճնշուած, Ալթայի տառնամալիքներում սփռուած 96000 Հայ վտարանդիներս յոյսով սպասում էինք վաղուան...

Եօթ տարուայ տարադրութիւնից յետոյ վերադարձանք հայրենիք, «Հազար ու մէկ գիշերների» հրաչալիքները յետեցնող հայրենիք...

Մեր կրած տառապանքները մնացին որքան դառը, նոյնքան քաղցր յիշողութիւններ: Այնպէս, ինչպէս սրտներիս մօտ բազմահազար սրբացած նահատակների անմոռաց յիշատակը...

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Յունիս 15

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽԱՆԴԻՐ ՄԸ

Պառանին թարգմանութիւնը լրաւ եւ ներկայացուց Աստիկի, որ զայն կարդալէ եաքը յայտարարեց.

– Պզտիկ սխալներ կան, բայց բաւական լաւ է, վերդ ալ մաքուր է: Հաչուակալութիւն վիտես անչուչա:

– Ինչո՞ւ թողուցիր գործդ:

– Վաճառականը անանկացաւ:

– Կ'երեւայ, որ ոտքդ ուղուրլու չէ եղեր, – ըսաւ Աստիկ խնդալով:

– Ուրիշ վաճառականի մը բռնուած էր, որ անանկացաւ, այդ պատճառաւ ինքն ալ մեծ կորուստներ ըրաւ, – բացատրեց պառանին:

– Ինչ որ է, աստիկա խնդիր չէ, ես քեզի գործ մը կրնամ պտնեմ:

– Շատ չնորհակալ կ'ըլլամ... Ներեցէք, ինչ է ձեր անունը:

– Աստիկ Մարկոսեան: Իսկ ձե՞ր անունը:

– Տիրան Մինիկեան:

– Ծնողք ունի՞ս...

– Այո՛, հայր ու մայր ունիմ:

– Հայրդ ի՞նչ գործով կը զբաղի:

– Կէտիկ վաչայի կողմը ախտէրութիւն կ'ընէ:

– Քեզի երեք ոսկի ամսականով գործ մը առաջարկեմ՝ կ'ընդունի՞ս:

– Կ'ընդունիմ, – պատասխանեց պառանին:

– Ամսականն ալ կանխիկ:

– Անշուշտ:

– Հապա պայմանով մը... ես գործի մարդ եմ, պարապ տեղը ծառայութիւն չեմ ապասեր...

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, Աստի՛կ էֆէնտի, – հարցուց պառանին:

– Ըսել կ'ուզեմ, որ գործին համար առնուազն տասը ոսկի պիտի վճարես ինծի...

Պառանին պատասխանելէ առաջ պահ մտածեց: Յետոյ ըսաւ՝

– Տակաւին չըսիք, թէ գործս ի՞նչ պիտի ըլլայ:

– Մեծ բան մը չէ, երբեմն նամակներ պիտի դրես, երբեմն թարգմանութիւններ պիտի ընես, երբեմն դանձումներու պիտի պտըտիս... Հա՛, մոռցայ կարեւոր կէտ մը, աշխատութիւնդ կէս օր է միայն:

– Ինչպէ՞ս կէս օր...

– Այսինքն առտուները պիտի երթաս մինչեւ կէսօր, եաքը ազատ ես, այնպէս որ կէսօրէն յետոյ կրնաս ուրիշ գործով զբաղիլ:

Այս պարագան չափազանց ուրախացուց պառանին:

«Անտասիկ լաւ գործ մը, պէտք չէ ձեռքէ հանել», – մտածեց:

– Ե՞րբ պիտի սկսիմ գործի, – հարցուց Աստիկի:

– Անմիջապէս, երբոր տասը ոսկին բերես...

– Որո՞ւ քով պիտի աշխատիմ:

– Անունը կը տրվին, – պատասխանեց Աստիկ խնդալով, – կ'երեւայ, որ դիս չատ միամիտ մտկու մը տեղ կը դնես կոր, դուն նախ գրամը բեր, եւ ես անձամբ կը տանիմ քեզ մարդուն քով:

– Բայց եթէ դիս չընդունի...

– Պարապ խօսքեր մի՛ ըներ, բարեկա՛մս, ամէն բան ինծի յանձնուած է, ես պիտի հաւնիմ, ես պիտի քննեմ, ես պիտի տանիմ իրեն փնտռած պաշտօնեան, գործը իմ քովս կը լմննայ, հասկցա՞ր... նոյնիսկ առաջին ամսականն ալ տուած է, որպէսզի յարմար մտկը գտնելուս պէս վճարեմ: Կ'ուզե՞ս, որ կանխիկ տամ երեք ոսկին...

– Ինչպէս որ կ'ուզէք:

– Ա՛ռ, տղաս:

Եւ Աստիկ անխութօրէն ժիլէին գրպանէն հանեց տասը ոսկին եւ անոնցմէ երեքը պառանիին տուաւ:

– Եղիամ ուրեմն տասը ոսկին բերեմ, – ըսաւ պառանին բոլորովին ապահովուած:

– Ե՞րբ կը վերադառնաս, – հարցուց Աստին:

– Հազիւ քանի մը ժամէն... մինչեւ կէտիկ վաչա պիտի երթամ հօրմէս գրամը առնելու:

– Ուրեմն ցերեկուան մօտ եկուր Պոլիս, ինծի գտիր Պապը Ալիի դէմը գտնուող Տուպլը Տէ ճաշարանը, այս ցերեկ հոն պիտի ճաշեմ:

– Գլխուս վրայ, չատ երախտապարտ եմ ձեզի, Աստի՛կ էֆէնտի:

– Զլլայ, որ երեք ոսկին առնես վախիս ու մէյ մըն ալ մէջտեղ չելլես, – ըսաւ Աստիկ խնդալով:

Պառանին այս կասկածանքէն չափազանց վիրաւորուեցաւ եւ չկրնեցաւ:

– Եթէ կ'ուզէք՝ երեք ոսկին եաս տամ, – ըսաւ:

– Չէ՛, չէ՛, ես կատակ ըրի, – աւելցուց լախտախնդիրը, – դէմքէդ յայտնի է, որ դուն պատուաւոր ու պարկեչտ տղայ մըն ես: Զմոռնաս ըսած տեղս, Պապը Ալի ճաշատէսի, Տուպլը Տէ ճաշարանը:

– Գիտեմ այդ ճաշարանը, – պատասխանեց երիտասարդը, – ամէն օր առջեւէն կ'անցնիմ:

Պառանին մեկնեցաւ:

Աստիկ Մարկոսեան ժամացոյցը նայեցաւ եւ ինքնիրեն ըսաւ.

«Օ՛, ժամանակը ուչ է եղեր»...

Եւ ոտքի ելլելով՝ ուղղուեցաւ դէպի դուռը:

Օսման իր պաշտօնին վիտակից լրջութեամբ մը բարձած էր աթոռին վրայ. էֆէնտիէն մօտենալը տեսնելուն պէս ոտքի ելաւ:

– Օսմա՛ն, – ըսաւ Աստիկ, – ես ներքին գործերու նախարարը տեսնելու կ'երթամ կոր, անկէ ալ ուրիչ գործեր ունիմ, հասանելան է, որ ուչանամ կամ բնաւ չգամ: Դուն իրիկունը ժամը 5–ին գրասենեակը գոցէ:

– Գլխուս վրամ, էֆէնտի՛:

– Վարը առտու կանուխ կու գաս կը բանաս ու ես չեկած՝ կը մաքրես:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

25 պիւղեր հրկիզուած էին, հազարաւոր ղոհերու խօսք կայ: Մանրամասն կը նկարագրուի Սասունի եւ շրջակայ գիւղերու ջարդը ու Քրանսացի դիւանագէտին տեղեկատուութիւնը: Անոր մասին կան կենսագրական դիծեր. – Ծնած է 1833–ին, Ներքին նախարար է 1889–ին, 1898–ին դեսպան կը նշանակուի Պոլիս, լաւ յարաբերութիւններ ունի Ապտիւլ Համիտի հետ, «Կարմիր Սուլթանը» դերդիչը 1894–ի Հայերու մեծ ջարդերուն: Կը հեռանայ 1908–ին երիտթուրքերու յեղափոխութենէն ետք:

Մարք Սեմօ իր յօդուածը կ'եզրակացնէ ըսելով, որ զանգուածային ջարդերը պիտի կազմակերպուէին: Մօտ մէկուկէս միլիոն Հայեր պիտի սպաննուէին (Թուրքերուն համար 300–էն 500 հազար) ինչ որ պիտի դառնար 20–րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 12/13)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբի նախագահները ընդունելով Յուլիս 12–ին, նախագահ Հ. Ալիեւ ըսած է թէ ղարաբաղեան հակամարտութիւնը ռազմական միջոցով կարգադրելու յաճախակի դարձած կոչերը թէեւ վտանգաւոր են, բայց բնական: Ինդրին լուծումին ձգձգումը, Ադրբեջանի նախագահին կարծիքով, կընայ աննախատեսելի կացութիւններ ստեղծել որոնց հետեւանքը կ'ըլլան նոր ողբերգութիւններ: Այսուհանդերձ, ան կրկնած է թէ անձամբ ինք խաղաղ կարգաւորման կողմնակից է եւ Ադրբեջանի կառավարութիւնը ամէն ջանք կը գործադրէ հրադադարը պահպանելու համար: Միայն թէ պէտք է լուծումի ընթացքին թափ տալ որպէսզի մարդիկը յուսահատութեան չմատնուին:

*
**

ԿԱՐԿՈՒՏ ԵՒ ՀՐԴԵՀ ԼՈՌիի ՄԷՋ

Յուլիս 10 եւ 11–ին տեղացած կարկուտը մեծ վնաս հասցուցած է Տաշիրի եւ Թումանեանի շրջաններուն, փճացնելով դեռնախնձորի, հացահատիկի, բանջարեղէնի ցանքերը: Վնասը 480 միլիոն դրամէն աւելի կը նկատուի:

Յուլիս 11–ին ալ հրդեհ ծագած է Շնող պիւղին հնձուած խոտի դէզերուն մէջ, վնասելով նաեւ ցորենի արտերուն:

Կ'ակնկալուի որ այս տարի Լոռիի մարզէն նախատեսուած 80 հազար թոնին փոխարէն 120 հազար թոն խոտ կը քաղուի: Կը տպաւորի որ մէջինէն բարձր բլայ ցորենի հունձքին քանակութիւնն ալ:

INFORMATIONS ARTISTIQUES

les 18 & 19 juillet
dans le cadre de la promotion de son disque «Lessir Sirdess» («Listen to my Heart») distribué par SONY (EPIC) sorti en France le 19 juin 2001 (et disponible à la FNAC, VIRGIN, etc...)

DATEVIK HOVANESIAN
et son **TRIO**
sont au SUNSIDE
60, rue des Lombards, 75001 Paris
Tél. (réservation): 01 40 26 21 25
Prix des places : 80 F / 100 F
Concerts à 21 heures

Le 20 juillet, DATEVIK sera au Festival de Jazz de JUNAS.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ (Ֆապիւզեան հոսանք) երեսփոխան Միշէլ Շարզա տեղեկագիր մը յանձնած է Լ. Ժոսփէնի Ֆրանսայի հարկային դրութեան անհրապոյր պատկերին մասին: Բաւական յեղափոխական տեղեկագիր մըն է, որ կը ըննայ ցնցել բազմաստաբը մեծամասնութիւնը, քանի հեղինակին համաձայն Ֆրանսա պէտք է լաւ մտածէ եթէ կ'ուզէ դէմ դնել համաշխարհայնացման եւ եւրոյի աստակացուցած մրցակցութեան: Ծանօթ է որ Ֆրանսական բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ Մեծն – Բրիտանիա արտագաղթեցին, ուրիշներ հոն իսկ ձեռնարկութիւնները հիմնեցին, եւ Միշէլ Շարզա, նաեւ «ուղեղներու» արտագաղթին դէմ պայքարելու համար, կ'ուզէ որ Ֆրանսական սիստեմը չատ հեռու չմնայ միջազգային աստիճանաչափերէն: Շարզա դանազան միջոցներ կ'առաջարկէ, որոնց կարգին ընկերութիւններու տուրքերու զեղչը, վերատեսումը հարստութեան վրայ զօրակցութեան տուրքին եւ այլն, եւ այլն: Ժոսփէն պիտի քննէ տեղեկագիրը: Խոստացաւ որ առաջարկները անմիջապէս պիտի ուսումնասիրուին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ նախկին թաղապետը՝ Սիմէոն Բ. զարձաւ երկրին վարչապետը, իր Շարժումին չախչախիչ յաղթանակէն ետք, երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Տէը զարձած էր Խորհրդարանի 240 աթոռներուն 120–ին: Սիմէոն յայտարարած է, որ վարչապետի պաշտօնը կ'ընդունի խոր յուզումով, ծանր եւ բարդ պարտականութիւն մըն է եւ կը խորհի միայն ժողովուրդին կեանքի լաւ պայմաններուն մասին, յուսալով որ պիտի կարենայ իրագործել տրուած խոստումները: Արդարեւ, Սիմէոն, որու Ազգային Շարժումը հազիւ երկու ամսուան կեանք ունէր, երբ ընտրութիւնները տեղի կ'ունենային, չորայլօրէն խոստումներ ըրաւ, մինչ աւելի քան 50 տարի է աջտորական կեանք մը ապրած է Սպանիա եւ երկրին վիճակէն ալ լուր չունի: Հաւանական կը նկատուի, որ արագօրէն կորանցնէ իր փայլը:

ՄԱԿ–Ը կը չարունակէ ելք մը փնտռել պատիւով դուրս ելլելու համար տեսերիզի կնճիռէն: Ծանօթ է որ Իսրայէլ կը պահանջէ այդ տեսերիզը որ կը վերաբերի 3 իսրայէլացի զինուորներու առեւանգման (2000 Հոկտեմբերին) Լիբանանեան չիի Հեզպոլլահին կողմէ: Ըստ իսրայէլեան «Մաարիւ» թերթին, Հեզպոլլան կաշառած է ՄԱԿ–ի հնդիկ կապոյտ սաղաւարտաւորներէն, որպէսզի աչք գոցեն առեւանգումին վրայ: Տեսերիզը կը ներկայացնէ տեսարան մը, որ տեղի ունեցած է առեւանգումին վաղորդայնին եւ ուր կը տեսնուին երկու կառքեր զոյս Հեզպոլլան կը վերագտնէ եւ որոնք, ըստ երեւոյթին, ծառայած են առեւանգման:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Մարդկային Իրաւանց Միութիւնը, որու զօրավիգ են չուրջ 20 ձախ կուսակցութիւններ եւ արհեստակցական կազմակերպութիւններ, ցոյցի կոչ մը ըրած է, կիրակի, Յուլիս 15–ին համար, Պոլսոյ մէջ, կոտրելու համար լռութեան պատը հացադուլը չարունակող բանտարկեալներուն նկատմամբ: 266–րդ օրն էր Յուլիս 12–ին եւ արդէն 28 հոգի մեռած է, հակառակ անոր որ անոյշ ջուր եւ կենսանիւթ կ'առնեն, որպէսզի աւելի դիմանան: Այս չարժումին պատճառն այն էր որ իշխանութիւնները որոշեցին փոխել բանտային դրութիւնը, վերջ տալ հաւաքական ննջարաններուն եւ զանոնք փոխարինել 1–էն 3 հոգինոց խուցերով: Շուրջ 10 հազար քաղաքական բանտարկեալ կայ Թուրքիա, մեծամասնութեամբ քիւրտ, ամբաստանուած որպէս անդամ ՓՔՒ–ի, որոնք իրենց պատիժը կը կրեն 40 բանտերու մէջ: Բանտարկեալներուն համար, ի՛ծ տեսակի խուցերը կը նչանակեն առանձնացում, չարչարանք, մահ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն Է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ–

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ: *Ժամը 11–ին՝ Հոգեհանգիստ:*

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԼՍԱՐԱՆ

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք հռչակմանէ 1700–ամեակին առիթով, Յուլիս ամիսէն սկսեալ պիտի տրուին դասախօսութիւններ Հայ Եկեղեցւոյ մասին:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի, Յուլիս 17, երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի սրահին մէջ:

Կը դասախօսէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԱ. ԳԼՂԼՃԵԱՆ

«Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ – Կեանքը եւ Գործը» նիւթին չուրջ:

VIENT DE PARAITRE

LE MONDE DE LA BIBLE(*)

L'ARMENIE:

Mémoire de la Bible

Sommaire :

PRESENTATION (Pages 12 à 17)

Pâques dans le plus vieil Etat chrétien, par Nicole Jeanson;

Survol de l'histoire de l'Arménie, par Gérard Dédéyan;

LECTURE ARMENIENNE DE LA BIBLE (Pages 18 à 33);

La traduction arménienne de la Bible, par Jean-Pierre Mahé;

Un conservatoire de l'exégèse ancienne, par Folker Siegert;

Les Arméniens et la Liturgie de Jérusalem, par Charles Renoux,

Christologie de l'Eglise Arménienne, par Igor Dorfmann-Lazarev;

Les Eglise Arméniennes;

LES MANUSCRITS ARMENIENS (Pages 34 à 43);

Manuscrits bibliques, par Ionna Rapt;

Colophons arméniens: un dialogue entre les siècles, par Jean-Pierre Mahé.

(*) **Le Monde de la Bible** (Juillet-Août); 3et 5, rue Bayard, 75393 Paris Cedex 08 (en vente en kiosque).

Date à retenir

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
UNE SOIREE DANSANTE
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de

Mgr. IGNACE MALOYAN

Archevêque de Mardine, martyr en 1915.

le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 17
MARDI
17 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅՕՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·211
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20·211

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՇԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Յուլիս 14/16)

ԱՇՈՏ ԲԼԻԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Յուլիս 13–ին գտնուած բանաէն ապա արձակուած է Մխիթար Սեբաստացի կրթարանին անօրէնը Աշոտ Բլիեան որ Մայիս 1999–էն ի վեր արդելափակուած էր դրամական չարաշահումներու մեղադրանքով: Վիճակաւորեալ գատաւարութենէ մը եառ անցեալ Մայիսին վերջինիս առեանը պինդը գտած էր հինգ տարի բանտարկութեան:

⁂

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՔՆՆԱՐԿՈՒԻ ՃԵՆՈՎԱՑԻ ՄԷՋ

Ղարաբաղեան հարցը քննարկումի նիւթ դարձայ Յուլիս 20–22–ին Ճարտարաբաստակաւորուած ութ երկիրներու ճենովայի վեհաժողովին: Այդ մասին Մինսկի խումբի ռուս նախագահը Ն. Գրիբկով յայտարարած է Յուլիս 12–ին Բաքուի մէջ: Երեւան – Ստեփանակերտ – Բաքու կատարուած վերջին այցը ան կրեւոր նկատած է անոր որ նախագահներ՝ Քոչարեան եւ Ալիեւ կրկնած են խաղաղ կարգաւորումի եւ հրադադարը պահպանելու իրենց վճռակամութիւնը:

⁂

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԵՏ»

Արտաքին գործերու նախարարութեան մամլոյ Զիւնիկ Աղաջանեան Յուլիս 13–ին այս յայտարարութիւնը ըրած է ակնարկելով Հայաստան – Թուրքիա հաշտութեան յանձնախումբի մը կազմութեան: Ան ըսած է թէ այդ մասին նախարարութիւնը մէկայն տեղեակ պահուած է, ինչպէս ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու նման գործունէութիւններու պարագային: Զ. Աղաջանեան աւելցուցած է թէ նման երկխօսութիւններ չեն կրնար որեւէ կերպ փոխարինել պետական մակարդակի լուրջ քննարկումները, երկու երկիրներուն առնչուած խնդիրներ լուծելու համար:

⁂

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովին Յուլիս 12–ի նիստին օրակարգին կայ գտնուած են գինուորական երեք գործեր: Առաջինը կը վերաբերի գինուոր Միչա Յարութիւնեանի որ խոշտանգուած է որպէսզի իրեն վերագրուած սպանութեան մասին խոստովանութիւններ ընէ· երկրորդ պարագայ մըն է գաշտպանութեան նախարարութեան նախկին աշխատակից Գրիչա Գրիչեանը որ 70 հազար տոլարի գողութեամբ ամբաստանուած ու դատարին մէկ մասը վերադարձուցած է, այսուհանդերձ, կինը տոփած են 194 հազար տոլար վճարելու: Երրորդ դէպքը գինուոր Սուրէն Գրիգորեանին առընչուածն է որ մամուլին մէջ ալ արձագանգ գտած է· ան խոշտանգումի հետեւանքով եօթը ամիսէ ի վեր չի խօսիր: Այս հարցերուն կապ-

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐԸ ԶՕՐԱՎԻԳ ԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ

Դրամագլուխ եւ գրամատնային ծանրածանր տպագործներու ենթարկուած թուրքիոյ գործչ աշխարհին համար զօրակցութեան կարեւոր ապացոյց մը նկատած է Ֆրանսական 70 հոգինոց պատուիրակութեան մը այցը: Պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Արտաքին գործերու նախարար Հ. Վէդրին, մաս կը կազմէին Ֆրանսայի գլխաւոր գործատէրերը, ընկերակցաբար՝ Նախաձեռնողներու չարժումին նախագահ Ա. Սէլիէրէն:

Թուրք մամուլը արձագանգելով այցին, կը ծանրանայ յատկապէս այս վերջինին արտայայտութիւններուն վրայ· ան ըսած է թէ կ'աշխատին Հայերու ցեղասպանութեան Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ ճանաչումին յաջորդած անախորժ լարումը զարմանել ու զօրավիգ կանգնիլ Թուրքիոյ անտեսութեան: Ան ըսած է նաեւ թէ կը զօրակցին եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Ֆրանսական պատուիրակութեան մաս կազմած մեծ ընկերութիւններէ ոմանք են Արիանէսփասը, Գարֆուրը, Գլէօպ Մէտիթէրանէն, Պի – էն – Փի Փարիսան, Սոսիէթէ Ժենեռալը, եւ այլն:

«Մարմարա» (Յուլիս 14) կը հաղորդէ թէ Ֆրանսայէն Արտաքին գործերու նախարարին գլխաւորած գործավարներու բազմանդամ պատուիրակութիւնը բաւական պաղ ընդունելութիւն գտած է Թուրքիոյ իշխանութեան բարձրագոյն դէմքերէն: Նախագահ Սէզէր մերժած է ընդունիլ, յայտնելով թէ ինք բազմազբաղ է, պատուիրակութիւնն ալ չատ բազմանդամ: Իսկ վարչապետ Ճէմիլիթ հազիւ քառորդ ժամ տրամադրած է: Այդ կարճ պահերն ալ բաւարար եղած են արծարծելու ցեղասպանութեան ճանաչումի խընդիրը եւ կրկնելու թէ Հայաստան, պէտք է պարպէ Ղարաբաղն ու գրաւած տարածքներէն, նաեւ անոնք պէտք է բացուի Աղրբեջանի ու Նախիջեւանի մէջէն:

Թուրք մամուլի ներկայացուցիչներ ամէն առիթի ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին հարցումները ուղղած են պատուիրակութեան անդամներուն որոնք պատասխանած է. «Ցեղասպանութիւնը քաղաքական հարց է· մենք գործատէրեր ենք, եկած ենք Թուրքիոյ հետ գործի յարաբերութիւններ մշակելու»:

ած ութ առաջարկով յանձնաժողովը դիմած է նախագահին:

⁂

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՓԱՔԻԼԹԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍՆԵՐԸ

Յուլիս 12–ին, Երեւանի համալսարանի աստուածաբանական փաքիւլթէին մէջ հանդիսով մը վկայականները յանձնուած են 38 շրջանաւարտներու: Փաքիւլթէին առաջին անդամ ըլլալով տուած է տասը մագիստրոսներ: Վկայականները յանձնած է տեսուչ Շահէ Արք· Ազեմեան ուրուն նոյն օրը նշուած է 75–ամեակը:

ԱԲԽԱԶԻՈՑ ՄԷՋ ԶՈՐՍ ՀԱՅԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Վրացական մամուլի գործակալութիւնը տեղեկացուցած է թէ Աբխազիոյ մէջ տեղացի չորս Հայեր սպաննուած, վեց ալ պատանդ առնուած են: Բոլորն ալ քարահանքի բանուորներ են: Սպաննուածներուն մարմինները գտնուած են հայ գիւղացիներու կողմէ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (16 juillet)

AZERBAIDJAN — ARMENIE

Nouvelle initiative pour la paix au Nagorny-Karabagh

Թերթին աշխատակիցը Գլօա Լորիէօ Երեւան, Ստեփանակերտ եւ Բաքու այցելելէ ետք, թղթակցութիւն մը ղրկած է Թերթին, ուր կը պարզէ ներկայ կացութիւնը, Մինսկի խումբի համանախագահներուն այցելութեան վաղորդայնին:

Լրագրողը կը նկարագրէ Ռուսաստանի փոխ – նախարարին եւ երեք համանախագահներուն չրջապտյութիւնը Ղարաբաղ, իրենց ճամպրուկները բռնած, սաղարմանիով եւ փամփուչտարդել բաճկոններով պիւղի ճամբու մը վրայ: Կը յիշատակէ պատերազմը որ 30 հազար հայ թէ ազերի պոհ տուաւ 1989–էն 1994 եւ կ'աւելցնէ՝ «Բաքուի արժեց իր հողամասին մէկ հինգերորդը»: Լորիէօ կը դրէ թէ երեք նախագահներն ու նախարարը անցնելով հրադադարի գիծէն, ուզած են յիշեցնել երկու կողմերուն որ «ոչ խաղաղութիւն, ոչ պատերազմ կացութիւնը, որ կը տիրէ 1994 Մայիսէն ի վեր վտանգաւոր վերջով պիւրաբեկ է»: Աւելն, լրագրողը կը ծանրանայ քարիւղի վրայ, յիշեցնելով թէ այն պահուն, երբ Պրիթիշ Փեթրոլիումը որ քարիւղային գլխաւոր գործունէութիւնը տանողն է Կասպից ծովու մէջ, հինգ տարուան վերջ, 12 միլիառ տոլարի ներդրումի ծրագրի մը ձեռնարկած է, շրջանի կացութիւնը աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը նկատուի Կովկասի այդ շրջանին մէջ: Յուլիս 13–ին ալ Ֆրանսական Պուիկ Օֆշոր ընկերութիւնը ընտրուած է չինեւլու համար արտադրութեան ճաֆէքը: Այս պայմանագիրն ալ 150 միլիոն տոլարի կը հասնի:

Երեք համանախագահները դիտել կուտան թէ հակառակ հրադադարին, որ եօթը տարի է կը տեւէ, թեթեւ թափառմներ կը պատահին, ինչ որ 1000 զոհ պատճառած է, գլխաւորաբար բնակիչներէն: Այս է զոր երեք միջնորդները ըսած են իշխանաւորներուն Հորադիզի, քանի մը ջիւմաեթը Իրանի սահմանէն եւ գրաեալ գօտիէն Նակորնի – Ղարաբաղի հայ ինքնակոչ «հանրապետութեան» (չակերտը՝ Թերթինն է) ուժերուն կողմէ:

Համանախագահները այցելած են այդ շրջանը, որովհետեւ, ըստ իրենց, եթէ գինադադարի գործադրութիւնները վերլուծին, այդ տեղէն կրնան ծայր տալ: Այլեւս չկայ համանախագահներուն մօտ այն երանութիւնը որ կար Փարիզի եւ Ժընեւի հանդիպումներէն ետք: Համաձայնութիւնը դժուար է, ընդհանուր գիծերէն անդին, նախագահները կը խօսին բուն տարակարծութեան մասին, Ղարաբաղի կարգավիճակին, որու Բաքու «ամէնէն լայն ինքնավարութիւնը» կը խոստանայ եւ մանաւանդ Շուշիի մասին, որու երկու կողմերն ալ զգացական կապ մը կը միացնէ: Համանախագահները չեն ուզեր որեւէ բան կանխել, բայց, չեն կրնար ծածկել որ Երեւան, Ստեփանակերտ, Բաքու իրենց շրջագայութիւնը նախատեսուածէն աւելի դժուար եղած էր: Նախագահական ընտրութիւնը մօտ է երկու երկիրներուն համար ալ, ուրեմն ժամանակը կարճ է: Ռուս նախագահը՝ Գրիբկով կը նախատեսէ որ Պուշ, Շիրաք եւ Պուտին խօսին այս մասին, ձէնովայի «ութ»երու ժողովին առթիւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

ՏՈՂԱՆՑՔԻՆ ՊԱՏՈՒԻՈՑ ՀԻՒԸ՝ ԽՈՒԱՆ – ԳԱՐԼՈՍ

ՇԻՐԱՔԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տեղատարափ անձրեւի մը տակ է, որ Շարաթ, Յուլիս 14–ին, տեղի ունեցաւ տարեկան տողանցքը Շաւ գ'Ելիզէի վրայ: Այդ անձրեւը եւ ամպոտ երկինքը պատճառ եղաւ որ չնչուի օդանաւերու ցուցադրութիւնը: Օրուան պատուոյ հիւրերն էին Սպանիոյ Խուան Գարլոս թագաւորը եւ թագուհին: Տողանցքին բացումը կատարեց արքայական պահակազօրքը, երաժշտական քաժինով մը, որու յայտապիրը կը կազմէին Փասօ – Տոպլեր եւ Գարմինէն հատուած մը:

Շատ կը սպասուէր նախագահ Շիրաքի հարցազրոյցին, քանի ան առաջին անգամ պիտի արտայայտուէր իրեն վերաբերող հարցերու մասին, ի մասնաւորի հնչուն դրամով վճարուած ճամբորդութիւններու 1992–էն 1995–ի միջոցին:

Նախագահը, խորհելով որ լաւագոյն պաշտպանողականը յարձակողականն է, սկիզբէն այդ ոճը գործածեց: Նախ, արտայայտեցաւ Ֆրանսացիները ամէնէն աւելի յուզող հարցին մասին, որ անապահովութիւնն է: Ֆրանսացիք կը վախնան եւ նախագահին համար, այդ վախը հասած է անհանդուրժելի աստիճանի մը եւ հարկ է վերջ մը դնել: Ըստ իրեն պետութեան հեղինակութիւնը կը բացակայի, ինչպէս նաեւ քաղաքական կամքը: Այս նիւթին եւ յետագայ այլ նիւթերու առթիւ ալ, կրկնեց թէ բանակէն չուզեր կառավարութեան հետ, բայց, ամբողջ երկրի երկայնքին (մէկ ժամ քսան վայրկեան) բուռն կերպով քննադատեց կառավարութեան գործընթացը:

Իր ճամբորդութիւններուն մասին, պատասխանելով երեք լրագրողներու հարցումներուն (Պ. Շէօնպէրգ, Էլիզ Լիւսէ, Փուասվր – տ'Արվոր) յայտնեց թէ ինք հաշուետու է միայն ժողովուրդին, ոչ դատաւորներու: Ծանրացաւ այդ գաղտնի հիմնադրամին մասին, որ ընթացիկ սովորութիւն մըն է 1945–էն ի վեր եւ որու մեծ մասը, 95% վարչապետին տրամադրութեան տակ է եւ նուազ քան 5%–ը Էլիզէի: Կ'ուզէ որ արդելքի տակ առնուի այլեւս եւ վերջ տրուի այդ սովորութեան, զոր կը դատապարտէ: Այդ դրամարներով վճարած է իր եւ չրջապատին ճամբորդութիւնները, իր ստացած հատուցումներով, ստացուած նախարարապետ եղած չրջանին եւ դրամարը չատ հասու է 2,4 միլիոն Ֆրանքի հասնելուն:

(Շար·ը Դ. Էջ)

Ե. ՍԱՆԹԻՆԻ ՊԱՏՈՒՈՑ ԼԵԳԷՈՆԻ ԱՍՊԵԱ

Անտոյ Սանթինի, նախկին նախարար եւ Իսի – լէ – Մուլինոյի քաղաքապետ, մեծ բարեկամ մը Հայերուն եւ անոնց դատին, պատուոյ լեգէոնի ասպետի չքանշանին արժանացաւ Յուլիս 14–ի առթիւ եղած նշանակումներու չարքին մէջ:

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՄԷՆԷՆ ՅԱՑՏՆԻ ՊՈԼՍԵՑԻ ԴԷՄՔԵՐԸ

Անոնցմէ առաջինը, անտարակոյս է

Հ. ՅՈՎՍԷՓ ԳԱԹԼՐՃԵԱՆ (1820 – 1882)

Մեծատաղանդ բանաստէը, լեզուագէտ եւ գրական կեանքի հիմնադիրը:

Հեղինակն է Տիեզերական պատմութիւն (միայն երկու հատոր), Հին եւ Միջին եւ Պատմութիւն Մատենագրութեան Հայոց (միայն մէկ պրակը լոյս տեսած), հրատարակած է Հանդիսատ Երանելւոյն Յովհաննու եւ Քաղուածոյք ի Թագդմանութեանց նախնեաց հանդերձ յոյն բնագրաւ: Ցետ մահու լոյս տեսած է Տաչեանի խոստնամբով, իր Սրբազան Պատարագամատոյցը:

Ոսկեդարեան հայերէնով, որուն վարպետն էր, թարգմանած է Քսենոփոնեայ Կիւրոսի խրատու պատմութիւնք, Կիկերոնեայ Կատոյ երէց կամ վասն ծերութեան, Կուրտեայ Ռուփայ վասն գործոց և արութեանց Աղեքսանդրի Մեծի, Սրբոյն Կեդիլիոսի Կիպրիանու Կարքեդոնացւոց Եպիսկոպոսի դիրք վասն Միութեաց Եկեղեցւոյ եւ այլ չարք մը անտիպ թարգմանութիւններ:

Հ. ՄԱՏԹԻԱ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ (1818 – 1903)

Բանասէր եւ բանաստեղծ, խոստնածքով, երկրորդ կարեւոր դէմքն է Վիէննական Պոլիսին: Ջաքածոյ եւ յանգաւոր կը հայցնէ Ռասինի Երգ Վասն Կրօնից–ը, Լա Ֆոնթէնի Առակները, կը հեղինակէ Արուեստ ճարտասանութեան եւ Նկարագիր ուսմանց, յիշատակութեան արժանի է իր Քննական պատմութիւն Հայոցը Ա.–Դ. մասերով, իրեն կը պարտինք նաեւ, հայ բանասիրութեան նուիրուած ամսօրեայ հանդէս մը Ճաշակ ոսկեղէն դպրութեան անունով, որ դրաբար լեզուով կը հրատարակուէր:

Հ. ՂԵՒՈՆԴ ՅՈՎՆԱՆՆԵԱՆ (1817 – 1897)

Ոսկեդարեան հայերէնի չարժումին պարագլուխներէն մին, որուն անդրանիկ թարգմանութիւնը կ'ըլլայ Կուռնէլիոս Նէպոսի Վարք զօրավարաց անուանեաց:

Յովհաննեանի մեծ չահեկանութիւն ներկայացնող գործը կարելի է համարիլ Հետազօտութիւնք նախնեաց ոամկերէնի վրայ, երկու մասով: Առաջինին մէջ կուտայ ոամկերէնով մեզի հասած հայ մատենագրութիւնը (քաղուածաբար), երկրորդ մասը նուիրուած ոամկերէնի քերականութեանը, մնացած է անաւարտ:

Ունի տակաւին մի քանի կարեւոր հետինակութիւններ, ինչպէս Պատմութիւն քաղաքականութեան եւրոպական պետութեանց, Գաղղէերէն քերականութիւն (3 հատոր), Ուսումն փիլիսոփայական կրօնի:

ԳԵՐՊ. ԱՐՍԷՆ ԱՅՏՐՆԵԱՆ (1824 – 1902)

Հ. Արսէն Բագրատունի եւ Գերպ. Արսէն Այտընեան, այս զոյգ Արսէնները, կարելի է Հայոց Լեզուի Մի քէչ Անժ–ները համարիլ: Առաջինը իր Ի պէտս զարգացելոց–ով եւ Այտընեան իր Քննական քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի ուսումնասիրութիւններով են եւ կը մնան հայերէնի մեծագոյն ձեւակերպիչները: Մին՝ դրաբարի, երկրորդը՝ աշխարհաբարի:

Այտընեան իր կոթողային երկին մէջ, կը խօսի աշխարհաբարի ծագումին, կազմաւորումին, ձեւաբանական եւ համաձայնական կանոններու վերլուծումին ու քննութեան մասին: Կը խօսի ուղղագրութեան, առոգանութեան եւ տողաչափութեան կանոններու մասին:

Եթէ մեր օրերս հայ գրագէտներն ու բանասէրները, ակադեմիկոսներն ու հոն վերկացած Տօքթոր – Փրոֆէսէօր գիտաչխատողները, կարդային 135 տարիներ առաջ չարադրուած Պոլսոյ այս հանճարեղ գաւակին քննական քերականութիւնը աշխարհաբարի, պիտի նկատէին որ ան որքան առողջ սկզբունքներու վրայ հիմնած է լեզուին զարգացումը: – (1) Ժամանակն է որ կը կերտէ լեզուն եւ ոչ դրողներու Պարտաւորիչ Սահմանումը: – (2) Լեզուն պէտք է մաքրել Օտար տարրերէ եւ մոտենալ սկզբնական տիպարին, առանց աչքարկելու նաեւ դրաբարը, առանց հաբարի էութիւնը խախտելու: – (3) Զարգացնելու է զայն Նորակերտ բառերով, օգտուելով գաւառական տուեալներէն, ձեւերէն, բառադանձէն եւ լեզուի հարուստ ընդերքէն կերտելով նոր բառեր, առանց հետանալու ազգային լեզուի բնիկ նկարագիրէն:

Հ. ՊՕՂՈՍ ՅՈՎՆԱՆՆԵԱՆ (1802 – 1884)

Պատմաբան, աշխարհագրագէտ, հեղինակն է Աշխարհագրութիւն ուսումնական, բնական եւ քաղաքական, Պատմութիւն Տիեզերական Ժողովոյ արեւելեայց, Հնդրահանդ աստեղագիտական ի վերայ պիտաւոր աստեղաց, Առաջնորդ դաստիարակութեան և կարգ մը անտիպ գործեր:

Հ. ԿՂԵՄԷՍ ՍԻՊԻԼԵԱՆ (1824 – 1878)

Կարելի է պինք անուանել Հայկական դրամագիտութեան նահապետը: Երկար եւ կարեւոր աշխատանքներ կատարած է դէպի Փոքր Ասիա, Պարսկաստան, Միջին – Արեւելք եւ Կիլիկիա ազդագրական պրպտումներ կատարելու, հայկական դրամներ հաւաքելու, որ կը դառնայ իր ուսումնասիրութիւններու հիմնավաչարկան:

Ցետ մահու է որ լոյս կը տեսնէ իր Դասաւորութիւն Ռուբինեան Դրամոց ուր առաջին անգամ ըլլալով չուրջ երեք հազար կիլիկեան դրամներ կը դասաւորուին եւ անկէ յետոյ կը ծառայեն յետագայ բոլոր ուսումնասիրութիւններուն:

Հ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԳԱԼԵՄՔԱՐԵԱՆ (1862 – 1917)

Բանասէր, լեզուաբան, մատենագէտ պոլսեցի մը եւս, պատիւ բերող իր ծննդավայրին, որ կարեւոր դեր ունի հայերէն լեզուի պատմութեան բնագաւառին մէջ:

Հեղինակն է Ոսկեդարեան եւ ոչ ոսկեդարեան հայերէնի խնդիրը, նորագոյն աղբերք եղնկայ Կողբացւոյ, յուշակ հայերէն ձեռագրաց արքունի մատենադարանին ի Միւնխէն, Պատմութիւն հայ լրագրութեան ի սկզբանէ մինչեւ մեր օրերը, զանազան կենսագրութիւններ, եւ հրատարակած է Հենրիխ Գելցէրի Պատմութիւն Հայոց համառօտ աշխատութիւնը:

Հ. Գրիգորիս Գալեմքարեան, իր աշխատութիւններով ճշդած է դասական հայերէնի տարածական սահմանները եւ վերականգնած Եղնիկի եղջ Աղանդոցի պիտականօրէն ճշդուտած բնագիրը:

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՄԵՆԷՎԻՇԵԱՆ (1864 – 1936)

Վարած է զանազան պաշտօններ, մատակարարական եւ կրթական, Միաբանութեան առաքելութիւններուն մէջ:

Կատարած է ուսումնասիրութիւններ հայերէն բառերու ծագումի մասին, պարզած է ոսկեդարեան հայերէնի, աշխարհաբարի քերականութեան եւ ուղղագրութեան կարգ մը հարցեր: Հեղինակն է Արդի Լեզուագիտութիւն աշխատութեան, ուր կը չաղաղրէ ժամանակի լեզուագիտութեան նուաճումները եւ Գիրք դրելու արուեստը գրական քննադատութեան դերին եւ այլ խնդիրներու մասին:

Հեղինակած է նաեւ Պատկերազարդ Բնական Պատմութիւն եռահատոր մանկավարժական աշխատանքը, ուր կը խօսի կենդանաբանութեան, բուսաբանութեան եւ հանքաբանութեան մասին:

Ունի նաեւ բազմաթիւ թարգմանական գործեր եւ բանասիրական յօդուածներ:

(Շար. 3)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՁԱՅՆ ԲԱԶՄԱՑԸ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Գողգոթա՝ ի փորձութիւն տարուած Հայոց լեզուի տառապանքը չարունակուում է: Պիզատոսներն ու Հերովդէսները չքուել են, սակայն ինչ որ գլուել է, մընում է անփոփոխ:

Անցեալ դարավերջին արուած այն պընդումը, թէ հայերէնի երկքնոյթ ուղղագրութիւնների հետեւանքն ապղակործան է, որովհետեւ որդիւնքում կը կաղմաւորուեն «երկու ազգեր՝ երկու տարբեր ուղղագրութիւններով», հնչում էր որպէս կանխատեսութիւն, տագնապալի ահազանգ: Տագնապողը բանասիրութեան տոքթոր, փրոֆէսօր Լեւոն Ալաչերեանն էր: Ընդամէնը երկու տարի անց, 21–րդ դարը հազիւ սկսուած, մի ուրիշ փրոֆէսէօր՝ Գոլոմպիա համալսարանի հայպիտութեան ամպիոնի վարիչ Մարկ Նշանեան, «բուռն համոզումով», ինչպէս նշել է մամուլը («Յառաջ», 2001, փետր. 3), արտայայտել է այն տեսակէտը, թէ Հայաստանի Հայերը եւ Սփիւռքի Հայերը «գրեթէ երկու տարբեր ժողովուրդներ են... երկու տարբեր լեզուահասկացողութեամբ»:

Այն, ինչը դարավերջին թուում էր ընդամէնը կանխատեսում, նոր դարի սկզբին մատուցւում է որպէս իրողութիւն: Թերեւս հնարաւոր լինէր այս ամէնն ընկալել իբրեւ ծայրայեղ մտածողութիւն, եթէ երկուատեք՝ Հայրենիքում եւ Սփիւռքում հնչող դրողների, մանկավարժների, լրագրողների, պատմաբանների եւ այլոց կարծիքները խորին մտահոգութեամբ չարձանագրէին ազգային մխիթարականութեան՝ այլեւս անհանդուրժելի չափերի հասնող խոթարուածութիւնը, որի առաջին պատճառը երկքնոյթ ուղղագրութիւնների առկայութիւնն է:

Եթէ ազգային ուղղագրութիւնը պահպանած ու նրանով սերնդէ սերունդ դաստիարակուած Սփիւռքի համար հարցը յստակ է, ապա չուրջ ութսուն տարի խորհրդային խեղաթիւրութեանը վարժուած Հայաստանցիներից չատերի համար հարցը յստակեցման կարիք ունի՝ մէկից աւելի առումներով:

Այսպիսի իրադրութեան մէջ անբնական չէ, որ իշխանութիւնները հարցի լուծումը վստահել են այսպէս կոչուած մասնագէտներին՝ ի դէմ Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի: Անբնական է այն, որ այս մասնագէտ համարուողները չատ հեռու են միասնական ուղղագրութեան խնդիրը անաչառօրէն լուծելու ցանկութիւնից... Իսկ սա մի այնպիսի հանդամանք է, որ կարող է երկար, չատ երկար ձգել – ձգձգել խնդրի լուծումը: Մինչդեռ վէրքը ամբողջ Ազգինն է եւ այնքան է հասունացած, որ հրատապ դարմանումի է կարօտ:

Դժբախտաբար, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մամուլի ու պիտական դրականութեան մէջ հնչող, ըստ էութեան՝ միանգամայն համոզիչ, ձայները տակաւին չեն արժանանում հայրենի իշխանութիւնների պատչաճ ուչադրութեանը: Պատճառներից մէկն էլ այն է, որ այդ ձայները անհատ – անհատ հնչող ձայներ են միայն:

Ըստ ատմ, վաղուց էր դրացում Հայաստանում գործող աւելի քան ութսուն հասարակական–քաղաքական կազմակերպութիւններից գոնէ մէկի հաւաքական ձայնի անհրաժեչտութիւնը: Գոհութիւն Աստուծոյ, վերջապէ՛ս... Առաջին ձայնը հնչեցրեց «Ինքնորոչում միաւորումը» (ԻՄ):

«Ինքնորոչում միաւորման» սոյն թըւականի Ցունիս 22–ին կայացած 21–րդ համագումարը անդրադարձաւ Հայոց լեզուի միասնական ուղղագրութեան խընդրին:

Ահա թէ իր զեկուցման մէջ ինչ ասաց ԻՄ–ի հիմնադիր եւ սոյն համագումարում վերստին նախագահ ընտրուած Պարոյր Հայրիկեանը.

«Աշխարհասփիւռ հայ ժողովրդին պառակտելու, նրա միասնականութիւնը կոտրելու, նրան իր ազգեալից կտրելու նպատակով բոլշեւիկները 20–ական թուականներին սովետականացուած Հայաստանում բնակուող հայութեանը պարտադրեցին նոր ուղղագրութիւն: Սփիւռքը մերժեց այդ ուղղագրութիւնը եւ հայ եկեղեցին շարունակեցին կիրառել Մեսրոպ Մաշտոցի, Նարեկացու, Խաչատուր Աբովեանի, Րաֆֆու, Յովհաննէս Թումանեանի, Ստեփան Շահումեանի, նախնական Զարեհցի ու Գարեգին Նժդեհի ուղղագրութիւնը, իսկ բոնազաւթուած Հայաստանի բնակիչներին պարտադրուեց առայսօր գործող, պրոֆեսոր Խաչերեանի բնորոչմամբ, խեղագրութիւնը: Ինչպէս բոլոր աւազակապետական բռնապետութիւններում, այդպէս էլ Հայաստանում օրուայ իշխանութիւնները գտան եւ այսօր էլ ունեն իրենց Հայոց լեզուի ու լեզուամտածողութեան դէմ ուղղուած դաւադրութեան նուիրեալ «մասնագէտներ» ու կոյր, տուեալ դէպքում ճիշդ կը լինի ասել՝ հետեւորդներ: ԱԻՄ–ը ստալինեան ազգային բաղաքականութեան հաւատաւոր այդորակ «մասնագէտներ»ի դէմ պայքարի փորձ ունի եւ չի ընկրկելու: Ի դէպ, նրանք, ովքեր ասում էին, որ մեր ժողովուրդը կ'անցգայթագիտանայ այդ փոփոխութիւնները վերականգնելու պատճառով, աւելի ճիշդ՝ դասական ուղղագրութեանը վերադառնալու պատճառով, նրանք պարզապէս խեղաթիւրում են փաստերը: Խօսքը վերաբերւում է ընդամէնը՝ գրագէտ մարդկանց համար երկշաբաթեայ, երեք շաբաթեայ դասընթացքներին, իսկ վատթարագոյն դէպքում՝ մի քանի շաբաթւայ:

Ադրբեջանը Օգոստոսի 1–ից ոչ թէ մի քանի գրելաոճ է փոխում, մի քանի կանոնիներ, այլ ամբողջութեամբ անցնում է լատինական այբուբենի, ամբողջութեամբ փոխելով ուղղագրութիւնը, եւ այնտեղ անգրագիտութիւնից ոչ ոք չի վախենում: Պարզւում է, աշխարհում ամենաթոյլ, ամենադանդաղամիտ ժողովուրդը, մեր «մասնագէտների» կարծիքով, մենք՝ Հայերս ենք:

Մարդու իրաւունքների յանձնաժողովի 2000 թուականի տարեկան զեկոյցում յատուկ անդրադարձ կայ խնդրին: Միայն մէկ օրինակով կամենում եմ ընդգծել, թէ ինչպիսի ուղղուածութիւն է ունեցել այս չարաբաստիկ «ռեֆորմը»: Եթէ այսօր յարութիւն առնէր Մովսէս Խորենացին եւ կարդար գործող խեղագրութեամբ գրուած. "Աստված սեր Է" յայտնի դարձուածքը, ապա կը հասկանար, որ մենք ժամանակակիցներս մեր Աստուած ենք համարում կաթի սերը, այլ խօսքով նիւթն ու ստամոքսայինը... Այսպիսով, անկախութեան վերականգնումից 10 տարի անց էլ այս հարցը շարունակում է այս հարցը մնալ չլուծուած»:

Եթէ մանաւանդ ի նկատի առնենք, որ Հայրիկեանի զեկուցումը ծաւալուն չէր, ապա վստահ կարելի է ասել, որ ուղղագրութեանը յատկացուեց սպասուածից աւելի տեղ եւ ժամանակ: Սա եւս խընդրոյ առարկայի հանդէպ լրջմիտ վերաբերմունքի եւ լիակատար ուչադրութեան վկայութիւն է:

Եզրափակումները թողնելով յարգարժան ընթերցողին, նչենք միայն երկու հանգամանք: Առաջին, միասնական ուղղագրութեան հարցը մնում է Հայաստանի Նախագահին առընթեր Մարդու Իրաւունքների Յանձնաժողովի օրակարգում: Երկրորդ, լեզուի ուղղագրութեանը կուսակցական համագումարի մակարդակով անդրադառնալը երեւոյթ է ժողովրդի պիտակցութեան ձեւաւորման ու զարգացման ճանապարհին:

... ԻՄ–ի 21–րդ համագումարին եւ մասնակցում էի որպէս հրաւիրեալ: Երբ տուն էի վերադառնում, մտքիս մէջ կրկնւում էր բանաստեղծութեան Ջուլիետա Ոսկանեանի սրտմաչուկ տողերից մէկը՝ «Ա՛խ, հիւանդ է Հայոց լեզուն»:

ԻՄ–ը իրեն անուանում է քրիստոնեական: Համագումարում հնչեց նաեւ հետեւեալ աստուածաշնչական օրհնութեան խօսքը: Ուրեմն հաւատք, որ Աստուած ընդ մեզ է: Իր խոստումների ականջն էլ, ի վերջոյ, լսելու համար է: Զէ՞ որ սա ձայն բարբառոյ է: Տարին էլ՝ Հայոց քրիստոնէութեան 1700–ամեակի յոբելինական տարին:

Յուլիս 24, 2001

ՄԹՆՈԼՈՐՏԻՆ ՋԵՐՄԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՍՊԻՏԱԿ ՏՈՒՆԸ

Արհրդական մը մտնելով նախագահին դրասենեակը, կ'ըսէ անոր.

- Պր. նախագահ չատ տաք է հոս:

- Օդափոխիչը պէտք է բանեցնել. քանի՞ աստիճան ցոյց կու տայ ջերմաչափը:

- 21 աստիճան. 18–ի կ'ինջեցնեմ: Եթէ ֆիրմայի համաճայնագիրը ստորագրած ըլլայինք, չէի կրնար տիկնա ընել, բայց, հոդ չէ՛, դուրսը տաք է:

- Այդ մարդիկը իմ ապրած տեղս, թէքաս պէտք է երթան, այն տաեն կը հասկնան թէ «տաք» ինչ կը նշանակէ:

- Աշխատելի ծանօթ պիտանականներու խումբի մը տեղեկագիրը որ կ'ըսէ թէ Միջոյրին ջերմացումը իսկական երեւոյթ է:

- Եթէ տուրքի յաւելեալ գեղէ մը կընենք անոնց համար...

- Եւրոպան գայրացած է որ չենք սատարած համաճայնագիրը:

- Արդէն անմիջապէս որ բան մը կ'ըսեմ, կը դայրանան: Ես ալ իրենց կ'ըսեմ որ ֆիրմայի համաճայնագիրը կրնամ չսատարել այն միակ պայմանով որ ԱՄՆ–ու թոյլատրուի հակահրթիռային վահանին կառուցումը:

- Տեղին ատամանուհի, Պր. նախագահ: Ուրեմն, իրենց կ'ստացկուի ջերմանոցային ազդեցութեամբ կապին փոխարէն հիւլէական վահանը:

- Չինաստան բացառութեան իրաւունք տացար, մինչ երկրագունտի երկրորդ պահանդն է: Ամէն մարդ պիտէ:

- Իսկ ո՞վ է առաջինը:

- Մենք: Եւ պիտէ՞ք ինչու: Մեզի բացառութեան իրաւունք չեն տար ջերմացումին համար: Անոր որ կը կոչուի ջերմանոցային ազդեցութիւն: Երբ երկրագունտը կը տաքնայ, ընելիք ուրիշ բան չկայ օդափոխիչը բանեցնելէ զատ: Բայց քանի՞ ան բանի, այնքան աւելի կազ կ'ածաղրուի: Ատոր համար հակառակ եմ ֆիրմայի համաճայնագրին: Իրար լաւ հասկանանք. ես ալ որեւէ մէկուն չափ դէմ եմ ջերմացումին, բայց ամէն բան իր տաեղը ունի... Հոս աւելի ու աւելի տաքնալ սկսաւ:

- Թերեւս էլեկտրականութեան խզում մը ընալ ու օդափոխիչը կանգ առաւ:

- Հեռաձայնեցէ՛ք Քիւթօ եւ ըսէք թէ ինչ կը պատահի:

- Ա՜հ, վերսկսաւ քանիլ:

- Կ'ուզեմ որ կլիմայի փոփոխութեան ազգային թէքնոլոժիք մարմին մը կազմուի: Երբ ջերմաստիճանը 37–էն վեր բարձրանայ, պիտի ըսուի որ տաիկա զանազան կարեւորութիւն ունի...

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ 26–ՐԴ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐՈՒ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վէն Նայսի «Պիրմինկհամ Հայ Սքուլ»ի չրջափակին մէջ, Յուլիս 4–8, տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.Ի Նաւասարդեան 26–րդ խաղերու մրցումները եւ եղրափակիչ տօնախմբութիւնները: Իւրաքանչիւր օր, մարզական խաղերէ ետք, զանազան երգիչներ իրենց ելոյթներով խանդավառութիւն ստեղծած են հանդիսականներու մօտ: Բացուած են առեւտրական բազմաթիւ կրպակներ: Յուլիս 6–ի կէս գիշերին տեղի ունեցած է հրաւառութիւն: Յուլիս 7–ի երեկոյեան, «Եունիվերսըլ Հիլթըն» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է Նաւասարդեան բաղձանակի պարահանդէսը, որուն մասնակցած են հազար հոգի: Կիրակի, Յուլիս 8–ի կէսօրէ ետք կատարուած է փակմանց արարողութիւնը, նախապահութեամբ Տէր եւ Տիկին Վաչէ եւ Ձկյն Սոզոմոնեանի: Բազմահազար հանդիսականներու կողքին ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանէ եւ Ղարաբաղէ հանրապետութիւններու ներկայացուցիչներ: 4000 Հ. Մ. Ը. Մ.–ականներ տոզանցած են յատուկ կերպով նչելով նաեւ քրիստոնէութեան 1700–ամեակը: Խօսք առած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Հ. Մ. Ը. Մ.Ի Երջանկայիշատակ Արամ Ա. Կաթողիկոսի այրի տիկին Զարուհի Տէր Յակոբեան, Հ.Օ.Մ.Ի Կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչները եւ Միասք Ազգումանեան (Լիբանանէն):

***

Հ.Օ.Մ.Ի ՄԻՕՐԵԱՑ ՍԵՄԻՆԱՐԸ

Կլէնտէյլի Հ.Օ.Մ.Ի կեդրոնին մէջ, Յունիս 9–ին, տեղի ունեցած է միօրեայ սեմինար մը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.Ի դաստիարակչական յանձնախումբին: Բացումը կատարած է Անի Զալեան: Առաջին դասախօսին՝ Ալիս Ադպաշեանի նիւթը եղած է «Հայ առանդական սովորութիւնները», զոր ներկայացուցած է բանահիւսութենէն պատուիրներու եղդեցողութեամբ եւ քանի մը առասպելներու պատումով: Երկրորդ դասախօսը՝ տոքթ. Էմմա Օշական, խօսելով «Տարբեր արժէքներ, տարբեր սերունդներու մօտ» նիւթին չուրջ, անդրադարձած է ծնողք – զաւակ յարաբերութիւններուն եւ կատարած կարդ մը թելադրութիւններ հայ ընտանիքի մէջ համերաչխ եւ իրերահասկացողութեան մթնոլորտ ստեղծելու ուղղութեամբ:

***

1700–ԱՄԵԱԿԻ ՄԻԻՌՈՆՈՎ ՋՐՕՐՀՆԵՔ ԵՒ ՀԱՆԴԷՍ

Օրհնճ Քառանթ. Ս. Քառանոյշ Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 24–ին, տեղի ունեցած է Աթթիլիասի մէջ նոր օրհնուած Ս. Միւռոնով ջրօրհնէքի արարողութիւնը: Պատարագած է Աչոտ Քհնյ. Գամպուրեան: Քարոզած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Ճառերու արարողութեան, յարակից «Ղուկասեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդէս մը, որուն ներկայ եղած են 300 հոգի: Բանախօսած է Ժաղ Ս. Յակոբեան, չէշտելով հաւատքի կարեւորութեան հարցը: Գործադրուած է պեղարւեստական յայտադիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

***

Ս. ԳՐՔԻ ՍԵՐՏՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽՄԱՒԿԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 3–ի առաւօտեան նչուած է Հոգեզալստեան տօնը, ժամերգութեամբ եւ պատարագով, իսկ երեկոյեան, յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Ս. Գրքի սերտողութեան երիտասարդաց խմբակին, որուն 18 – 45 տարեկան անդամ – անդամուհիները ամէն Զորեքշաբթի կը հաւաքուին եկեղեցւոյ մէջ եւ կը կատարեն Ս. Գրքի սերտողութիւն: Հանդիսութեան ներկայ եղած են 200 հոգի: Դասախօսած են Արտակ Քհնյ. Տէմիրճեան եւ տոքթոր Յակոբ Տիւզրանեան: Խմբակին գործունէութիւնը ներկայացուցած է Գրիգոր Մարկեան: Գործադրուած է պեղարւեստական յայտադիր մը: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան:

***

ԸՆԴՈՒՆՆԷՈՒԹԻԻՆ Ի ՊԱՏԻՒ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու» սրահին մէջ, Յունիս 26–ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ «Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ – նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի եւ դրծադիր տնօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի: Ներկայ եղած են թեմակալ զոյգ առաջնորդները, հայկական զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վաղերի Մկրտումեան: Բացումը կատարած է Հիմնադրամի տեղական վարչութեան ընթացաւարտ նախագահ Զաւէն Խանճեան: Ցայտագիրը վարած է դատախազ Արման Արապեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ աւագ հիւպատոս Վաղերի Մկրտումեան: Խօսք առնելով Գագիկ Յարութիւնեան նչած է թէ համայն հայ ժողովուրդը պէտք է ապագայի տեսիլք ունենայ, այլապէս դատապարտուած է կորուստի, աւելցնելով. «Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը վկայում է, եթէ այսօր մի կաթիլ քրտինք չթափուի, վաղը քրտինքի կաթիլներ եւ բառերով արիւն ենք հեղելու»: Վահան Տէր – Ղեւոնդեան հատուած մը ձեւով ներկայացուցած է Հիմնադրամի աշխատանքները, յատկապէս Արցախի մէջ, նչելով որ հիւսիս – հարաւ մայրուղիի 30 քիլոմեթր հատուածը կը սկսի օգտագործուիլ Սեպտեմբերին: Ելոյթ ունեցած են նաեւ հիմնադրամի տեղական վարչութեան նախկին եւ ներկայ նախագահները Բաֆֆի Ուրֆալեան եւ Թոմիկ Ալեքսանեան: Գնահատանքի արժանացած են երկու քոյրեր՝ Աննիկ Սահակեան եւ Սոնիա Քիւթիւկեան, Հիմնադրամին մատուցած իրենց ծառայութեան համար: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդ Վսգէ Արք. Ծովակեան:

***

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 9–ին, տօնուած է Մայրերու եւ Հայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան առենապետ Ռուստոմ Այնթապլեան: Բանախօսած է Արաքս Սարեան: Իր երգերու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած է երգահան Արմէն Մանդակունեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Արմէն Մովսիսեանի, որ իր կարգին մեկնաբանած է քանի մը երգեր: Փակման խօսքը արտասանած է Բարգէն Ծ. Վրդ. Զարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹՒ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

- Նա՛ տղէկ, էֆէնտի՛:

Աստիկ փողոց ելլելով՝ առաջին պարապ կառքին մէջ ցատքեց եւ կառապանին պոռաց.

- Պապը Ալի ճառտէսի...

Աստիկ սոսկումներուն ունէր երբեք չքաշելու, երբ զրպանը կառք մը վարձելու չափ գրամ գտնուէր:

Երբ կառքը հասաւ Բ. Դրան պողոտան՝ Աստիկ զայն կեցնել տուաւ «Սապահ»ի խմբագրատան առջեւ ու գրամը վճարելով՝ կառապանը ճամբեց:

Ցետոյ մտաւ խմբագրատուն, մէկ քանի թուղթ խմբագիրներու հետ տեսակցեցաւ ու ապա բարձրացաւ վերի յարկը, ուր կը գտնուէր խմբագրապետ Տիրան Քիւլէկեան:

Այս վերջինը թիկնաթոռի մը մէջ քաշուած, ակնոցը քիթին, պատկառելի մօրուքը դրասեղանին քաշելով «Սապահ»ի խմբագրականը գրելը զբաղած էր:

«Վա՜յ, էֆէնտի՛մ» ըսելով Աստիկ սկսաւ թրքերէն չարք մը քաղաքավարական բանաճեւեր չարել, որոնց յաջորդեցին գովեստներ իր գրած խմբագրականներուն մասին.

- Տէհշէթ, էֆէնտիմ, տէհշէ՛թ:

Տիրան Քիւլէկեան, որ չէր սիրեր ընաւ աչխատած միջոցին ընդմիջուիլ, անհամբերութեան չարժումներ ընելով՝ միանվանկ բառերով կը պատասխանէր իրեն ուղղուած խօսքերուն:

Բայց Աստիկ առանց կարեւորութիւն ընծայելու այս պաղ ընդունելութեան, չարունակեց իր խօսքը, մինչեւ որ Քիւլէկեանի համբերութիւնը ապառեցաւ եւ նեղսիրտ ղէմքով մը ըսաւ.

- Կը ներէք, Աստի՛կ էֆէնտի, գրաչարները իմ ձեռագիրիս կը սպասեն կոր, դուք խմբագիրը էք, գիտէք, որ ճիշդ այս միջոցիս մեր ամէնէն զբաղած տաեղն է...

Այս խօսքերը իրենց ազդեցութիւնը ըրին: Աստիկ ոտքի ելաւ, ներողութիւն խնդրեց եւ մեկնեցաւ:

Քիչ մը ետքը մտաւ «Իդտամ»ի խմբագրատունը, ուր մնաց կէս ժամու չափ, յետոյ ճամբան չարունակեց եւ եկաւ «Ժամանակ»ի խմբագրատունը, ուր Սարգիս Գոչունեան նարկիլէ կը քաշէր:

- Ի՞նչ նոր բան կայ, - հարցուց Գոչունեան, - եթէ լուր մը ունիս՝ ըսէ տէ, գրենք:

- Չէ, դեռ Պապը Ալի չգայի, կէսօրէն ետքը պիտի երթամ:

- Եթէ կարեւոր բան մը իմանաս, մեզի հանդիպէ...

- Շատ աղէկ, կը հանդիպիմ, - խոստացաւ Աստիկ:

- Մեզի երբեմն քաղաքական յօդուածներ չգրե՞ս...

- Հայերէն գրելու վարժութիւն չունիմ, ասկէ զատ ժամանակ ալ չունիմ, այս մէկօրայիս չափազանց զբաղած եմ... հազար տեսակ գործ ունիմ...

Ցետոյ, պահ մը լռելէն ետքը, աւելցուց.

- Դուք ի՞նչ լուրեր ունիք, տեսնենք:

- Մեր լուրերը «Ժամանակ»ին մէջն են, - ըսաւ Գոչունեան:

- Այդ թիւ 17 խաֆիէին խնդիրը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

- Այդ մասին նոր բան մը չկայ, խընդիրը մարած պէս է:

- Վերջապէս չհասկցուեցա՞ւ, թէ ով է եղեր...

- Քանի մը հոգիի վրայ կասկածներ կան:

- Ես ալ այդ խնդիրով քիչ մը զբաղեցայ, - ըսաւ Աստիկ, - իմ կողմէս քննութիւն մը ըրի եւ սա համոզումը գոյացուցի, թէ այդ թուղթերը Ներքին գործերու նախարարին հաղորդողը հայ չէ:

- Ո՞վ է ուրեմն:

Աստիկ ձայնը ցածցուց եւ խորհրդաւոր դէմքով մը ըսաւ.

- Գերմանական դեսպանատունէն հաղորդուած են... Վանկէնհայմը իր ձեռքով այդ թուղթերը յանձնած է Թալէաթին:

- Իրա՞ւ կ'ըսես, - գոչեց Գոչունեան զարմացած:

- Գիտես, որ ես դեսպանատուններու հետ միշտ յարաբերութիւն ունիմ, մօտէն գիտեմ անցած – դարձածները:

- Կարծեմ դուն Թարգմանի պաշտօն ալ վարած ես դեսպանատան մը մէջ:

- Այո՛, յետոյ ձգեցի պաշտօնս, որովհետեւ ամսականս գոհացուցիչ չէր:

Աստիկ կը ստէր, դեսպանատունէն գինքը ճամբած էին, որովհետեւ իր մէկ քանի պեղծումները մէջտեղ ելած էին:

- Բուն թիւ 17 խաֆիէին Վանկէնհայմն է...

- Մե՛ղք, որ տաիկա չենք կրնար թերթին մէջ գրել, - ըսաւ Գոչունեան:

- Եթէ այդպիսի բան մը «Ժամանակ»ին մէջ գրես, թերթն ալ ձեռքէդ կ'երթայ, դուն ալ ինքզինքդ մինչեւ եէմէն կը զբօսնաս:

- Կը վայլէ՞ դեսպանի մը, որ տասնակ բան ընէ:

- Քաղաքականութեան մէջ չատ բաներ չեն նայիր: Այս միջոցիս Գերմանիա ամէն ջանք կ'ընէ կոր Հայկական բարենորոգումները վիժեցնելու եւ ատոր համար ամէն միջոց կը գործածէ: Շատ բաներ կ'անցնին – կը գտնուին կոր դեսպանատուններու մէջ, բայց մերինները լուր չունին:

Եւ Աստիկ ոտքի ելաւ մեկնելու համար:

- Եթէ կարեւոր լուր մը առնես, չմոռնաս հոս հանդիպելու, - յանձնարարեց Գոչունեան:

- Անհոդ եղիր... հիմա չիտակ Ներքին գործերու նախարարին քով կ'երթամ կոր, եթէ բան մը իմանամ՝ չիտակ հոս կուգամ:

Աստիկ «Ժամանակ»ի խմբագրատունէն մեկնելով՝ արդարեւ Պապը Ալի գնաց, հոն մէկ քանի անձնչան պաշտօնեաներու հետ տեսնուեցաւ մինչեւ կէսօր եւ յետոյ եկաւ Տուպլը Տէ ճաչարանը:

Հապա թէ սեղանի մը առջեւ նստած եւ կերակուրը ապսպրած էր, երբ առտուան պատանին՝ Տիրանը, ներս մտաւ ճաչարանէն, վեհերոտ ակնարկ մը նետեց չորս դին եւ Աստիկը նչմարելով՝ մօտեցաւ իրեն:

(Շար. 20)

(Շար. Ա. էջէն)

Բուն դամարը չվաւաւ թէեւ, այլ գոհացաւ փշբ մը ընելով: Միշտ վճարած է հաշուեցոյցերու վրայ, հնչուն դրամի եւ ծածկանուններու գործածութիւնը եղած է ապահովութեան միջոցներու բերմամբ: Յորապէս վկայուած է որ խնդրոյ առարկայ եղած են ազջիկն ու կինը: Ինք ալ իրաւունք ունի անձնական կեանք մը ունենալու եւ այս ընթացքը զայթակղեցուցիչ կը գտնէ: Եթէ, այսօր, չհոթոթիւն մը կայ արդարադատութեան մէջ, պետութեան յանցանքն է, ոչ՝ արդարադատութեան: Դատաւորները իրաւունք չունին չյարգելու Սահմանադրութիւնը եւ միայն Սահմանադրական Յորհուրդը կրնայ մեկնարանել Սահմանադրութիւնը:

Այս անձնական հարցէն դուրս, Շիրաք քննադատեց կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը: Աճը դէշ գործածած է, հանդատեան թոշակները առկախ կը մնան, ընկերային ծրագիրները պէտք է լաւ կիրարկուին եւ այլն, եւ այլն:

⁂

Ինչպէս ամէն անգամ, ալը չատ գոհ է նախագահին արդելքած ղիրքէն, յարձակողական ոճէն, եռանդէն եւ համոզիչ բացատրութիւններէն: Զախը, նոյն կարծիքը չունի եւ եթէ Ժոսփէն անմիջական հակազդեցութիւն չունեցաւ, նախարարները, կազդով հակազդեցին, նչելով նախագահին սխալները ինչ կը վերաբերի զործազրկութեան նուազումին (կիւս) կամ արդարութեան վերաբերող իր տեսակէտին (Լըպրանչիւ), տնտեսական ճգին (Ֆասլիւս), Ֆ. Հոլանտ, Ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղարը ամէնէն խիտան էր: Շիրաքի խօսքերը սրակեց՝ սուտեր, անպատասխանատուութիւն եւ կեղծարարութիւն:

Պէտք է ըսել որ Ժ. Շիրաքի բացատրութիւնները համրորդութիւններու եւ գաղտնի հիմնադրամին վերաբերող յստակ չէին եւ խուսափեցաւ որեւէ ճչգրիտ բան մը ըսելէ, ծանրանալով իր անձնական կեանքի իրաւունքին վրայ եւ այն վիրաւորանքին զոր զգացած է, երբ զած են իր ընտանիքին: Ընդհանուր ձեւով չատ տկար պաշտպանողական մը:

⁂

Հարցը կը մնայ դատաւորներուն ձեռքը եւ ի՞նչ պիտի կարենան որոշել երկար դատաւորները, երբ վիճաբանութիւն կայ դատախազին եւ ընդհանուր դատախազին միջեւ: Շիրաքի աղջիկը ներկայացաւ դատարանին, պատասխանեց հարցումներուն, պատասխանեց հարցումներուն, ապա, նոյնիսկ դրաւոր յաւելեալ բացատրութիւններ տուաւ, ըսելով թէ մոռցած էր յիշելու Սպանիա կատարած ճամբորդութիւն մը, ընկերուհիի մը հետ, ամուսնոյն մահէն (1993) ետք: Վճարած էր հնչուն դրամով, զոր որպէս նուէր ստացած էր ամուսնութեան առեն: Այս հարցին կապակցութեամբ, վերջին խօսքը կը մնայ քեկանիչ Ատեանին, որու բոլոր անդամները նոյն ձեւով չեն մեկնաբաններ Սահմանադրութեան Յորհուրդին վերլուծումը Պետութեան դեկավարին մասին (ան՝ անհպելի նկատած էր Հանրապետութեան նախագահը):

⁂

Շիրաքի ամէնէն բուռն պաշտպանն է Փաթրիք Տէվէճեան, հակառակ անոր որ նախկին «պալատիւրիէն» է ինչպէս դիտել կու տայ «Ֆիկարօ» (Յուլիս 14/15), հրատարակելով նաեւ նկարը եւ չնորհելով դրուատալից տողեր:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2008–Ի ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ համար, ինչպէս կ'ակնկալուէր փեքինը ընտրուեցաւ 105–ի վրայ 56 ձայնով երկրորդ քուէարկութեան իսկ: 2–րդ դիրքի վրայ կը հանդէր Թոլոնթօ 22 ձայնով, մինչ Փարիզ 3–րդ էր 18 ձայնով, նախավերջին էր Պոլիս 9 ձայնով, Օզաքա դուրս մնացած էր առաջին քուէարկութեան առեն: Ֆրանսա յուսահատ է, որ Հոգիւ 18 ձայն ստացած է, հակառակ անոր որ համոզուած էր թէ իր թղթածրարը լաւագոյնն էր: Մնաց որ առաջին քուէարկութեան, Ֆրանսայի վիճակը դեռ աւելի տխուր էր քանի կը հանդէր 4–րդ դիրքի վրայ, Պոլսէն ետք: Ժոսփէնի դլխաւորութեամբ

Տիկին Սօնա Պուտաֆեան,

Մանէ եւ Սեպաստիէն Պլանչար – Պուտաֆեան եւ զաւակը՝ Թէօ

ինչպէս նաեւ ընտանեկան թոլոր պատգամները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՐՄԷՆ ՊՈՒՏԱՖԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 12–ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Յուլիս 18, ժամը 14·30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն – Թ'Ուէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահագդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սօնա Պուտաֆեանի եւ զաւակներուն:

բազմանդամ պատուիրակութիւն մը Մոսկուա փութացած էր պաշտպանելու համար Փարիզի դատը, բայց, ապարդիւն: Շիրաք արտայայտեց իր ափսոսանքը, բայց, յստակ է որ նման ընտրութիւնները կ'ըլլան աւելի առեւտրական եւ նմանց նպատակներով քան մարզկային իրաւանց, ժողովրդավարութեան դրդապատճառներով: Յուլիս 16–ին ալ կ'ընտրուէր, միշտ Մոսկուայի մէջ, Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէի նախագահ՝ Խուան Անթոնիօ Սամարանչի (81 տարեկան) յաջորդը, յանձին պելժիացի Ժաք Ռոկ, վիրաբոյժ, ինչպէս կը սպասուէր:

ԳԱՀԻՐԻ Մէջ, Յուլիս 14 – 15–ին Ս. թաֆաթ հանդիպում մը ունեցած է Իսրայէլի Արտաքին նախարար՝ Շիմոն Փերէսի հետ: Այս վերջինը պահանջած է եօթը օրուան թացարձակ հանդարտութիւն նախքան Միջին Ծրագրի գործադրութեան դրուիլը: Փերէս ճնչում բանեցուցած է Շարոնի վրայ, որպէսզի համբայ մը բանայ Արաֆաթի հետ եւ վերջ տայ իր որակումներուն՝ «հիւանդապին ստախօս», «մարդատպան» եւայլն, եւ այլն: Իսրայէլ անդրադարձած է որ իր ընթացքը տեղ մը չի տանիր, ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարն իսկ՝ Գոլին Փաուըլ ըսած է Իսրայէլացիներուն.– «Երբ պիւլտոզըներով տուներ կը քանդէք, կրնաք ակնկալել որ բնակիչները վրէժի դիմեն, երբ կը յայտարարէք որ գաղթատիրութիւնը պիտի չարունակուի, ատիկա չի կրնար բաղձալի պայմաններ ստեղծել որպէսզի միւս կողմը վերջ տայ բռտութեան»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Թիփազա դատարին մէջ, 11 հոգի եւս ջարդուած են Յուլիա 14–ին, որոնց մէջ երեք մանուկներ: Հինգ հոգի ալ վիրաւորուած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արդարադատութեան նախարարը՝ Հէքմէթ Սամի Թիւրք յայտարարած է Յուլիս 15–ին, որ այլեւս պիտի չբացուին արդիական քանաեր (Լֆ· տեսակի) 1 – 3 հոգիի խուցերով, ինչ որ պատճառն էր այն հացադուլին որ սկսաւ անցեալ Դեկտեմբերին: Ներկայիս, այս տեսակի չորս քանաեր կը գործեն եւ եօթը ուրիչներ պիտի բացուէին:

ՍՈՒՐԻԱՅԻ ԼՐԱԳՐՈՂԸ Նիզար Նաուֆ Փարիզ հասաւ Յուլիս 14–ին: Սուրիոյ նախագահը յայտարարած էր որ ընդդիմադիր եւ մարդկային իրաւանց պինուորեալը ազատ է եւ կրնայ արտասահման գալ: Ժամանած պահուն յայտարարած է.– «Կու գամ երկրէ մը ուր չատ պատթիններ կան եւ ուրախ եմ որ կը հանիմ երկիր մը ուր քանդած են պատթիլ»:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
63, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Իւզափինի հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Մարգրիտ Գուլումճեան 200 ֆրանք, Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 100 ֆրանք, Տիկին Սիւզան Քէլէչեան 200 ֆրանք, Տիկին Նաթալի Լասթր 400 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժաք – Փիէռ Քիպարեան 200 Ֆր·, Տիկին Ազնիւ Տաքիլճեան 500 ֆրանք, Տիկին Թէրէզ Քէօչկէրեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կրկոուար Օհանեան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Խաուար Պոզահեան 200 Ֆր·, Տիկին Սյուա Պետրոսեան 500 Ֆր·, Տիկին Սեդա Պահաբեան 200 Ֆր·, Պր· Ստեփան Քէչճեան 300 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Կիմիչճեար 200 Ֆր· Օր· Նատին Լէյլոզեան 3000 ֆրանք, Տիկին Լիւսի Պօղոսեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քեպապճեան, Տէր եւ Տիկին Միչէլ Մեծատուրեան 1000–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Աբթինեան 3000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլոտ Քնոպլոք 1000 Ֆր·, Պր· Կարապետ Գորգիկեան 400 Ֆր·, Տիկին Ժանն Քէօթահեան, Տէր եւ Տիկին Փաթրիկ Կիւլպէնկեան 300–ական Ֆր·, Պր· Ժան Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Ուրամթան 1500–ական Ֆր·, Տիկին Անժէլա Ֆորթիւնաթօ 100 Ֆր·, Տիկին Մարի Հայթեան 200 Ֆր·, Պր· Էտմոն Ղազարեան, Պր· Ժերար Քիւրքճեան 250–ական ֆրանք:

⁂

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի հանդուցեալ Համբարձում Մոսիճի մահուան առիթով.–

Պր. Միհրան Աֆար, Պր· Հրանդ Սդայ, Տիկին Սուրբիկ Մուրատեան, Պր· Սարգէն Քան 200–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սրթօ Թաչճը 500 Ֆր·, Պր· Օսքար Կիւրլէք 200 Ֆր·, Տիկին Մէյլի Սայրին 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կօրիւր 400 Ֆրանք:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոճ–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՅ: Ժամը 11–ին՝ Հոգեհանգիստ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մանաճխլուզի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Շամիրամ Խաչիկեանէ 250 Ֆր·:

Date à retenir

**La Section «TER-DAVTIAN»
de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens
de France**

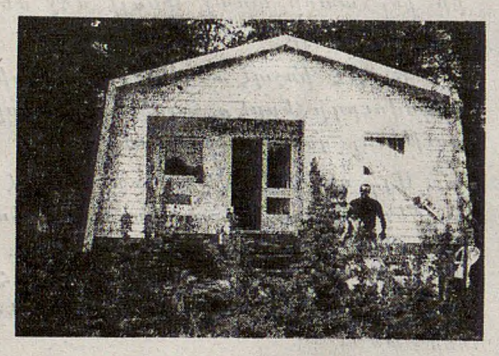
organise

le Samedi 27 octobre

UNE SOIREE DANSANTE

A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann

avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

le domaine de chamerolles

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● Semaine : 2100 F à 3 330 F
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ **06 76 48 58 73**

ՀԱՐԱՒԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՒԱՆԴ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 18

MERCREDI 18 JUILLET 2001

LE NUMERO : 6,00 F

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·212

Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN

76e ANNEE — N° 20·212

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հայեւթուրք Հաշտութեան Դաշտին Առաջին Փուրջերը

Վերջին տարիներու «Հայեւթուրք երկխօսութեան» Բ. արարը ներկայացնելու կոչուած «Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբ»ը ղրկան տուեալներէ առաջ ուշադրութիւն կը դրաւէ հակադրութիւններով: Հակադրութիւն՝ հայկական հանրային կարծիքին, նաեւ իր իսկ անդամներուն մօտեցումներուն միջեւ: ԱՄՆ-ը Թուրքիա գործակցութեան նոր այս պատգրութիւնը որուն Մոսկուա եւս համախմբ ըլլալ կը թուի, ճարած է դուրսէն հրամցուած ապուրին համար Հայաստան ու Սփիւռքէն միշտ պատրաստ ղալմ ունեցողներ ալ· Թաւ ու թմբուկով ծնունդ տուած էր մասնակից է Հայկական համագումարին անօրէններու խորհուրդին նախագահը, Երեւանէն Լեւոն Տէր – Պետոսեանի շրջանի Արարաքիոց գործոց նախարար մը եւ դեսպան մը· Մոսկուայէն նախագահ Պուտինի հայ խորհրդականը:

Հակադրութեան առաջին արտայայտութիւնը եղաւ Հ.Յ.Դ.–ի Երեւանի Բիւրոյին տրուած հաղորդագրութիւնը· Հոն կ'ըսուի թէ «չհակառակելով հանդերձ երկու ժողովուրդներու եւ պետութիւններու միջեւ ազատ երկխօսութեամբ հարցերը լուծելու սկզբունքին», հայկական չահերուն ներհակ կը գտնուի յիշեալ գործունէութիւնը: Պատճառներէն առաջինը անով մտահոգուած արտաքին ուժերու դերդրումն է, երկրորդը՝ մասնակիցներուն ամէն հանգամանքէ զուրկ ըլլալը: Թէ՛ առաջիններուն, թէ՛ երկրորդներուն չի հոլլաարտուիր «հաշտութեան ճօղին սուկ նեմացնելու Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու բա՛ւն բնոյթը, շէրթանցելով ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը»: Կ'ըսուի արդարօրէն թէ նման փորձ կրնար արդիւնք տալ միայն այլ ճանաչումէն առաջ: Կուսակցութիւնը անդրադառնալով Արցախի նկատմամբ ալ Թուրքիոյ կողմնակալ ընթացքին, «վտանգաւոր նախաձեռնութիւն» կը տեսնէ յանձնախումբը, «քացարձակապէս չ'ունենալով արկածախնդրական այս գործունէութիւնը» եւ յատակ դիրք կը պահանջէ Հայաստանի իշխանութիւններէն:

Կայ երկու կողմէն մասնակիցներու առաջին արտայայտութիւններով չեչտուած նախազգուշութիւն ալ· «Առաւօտ» թերթը հարցազրոյց մը ըրած է յանձնախումբին անդամ, նախկին դեսպան Դ. Ցովհաննիսեանի հետ· ան ՀՅԴ.–ի առարկութիւնը կ'արդարացնէ ըսելով թէ ինք իր անձը կը ներկայացնէ եւ ուրիշ ոչ ոք: Թուրք խօսակիցները կը նկատէ «ազատամիտ», ապա պատասխաններով ցեղասպանութեան մասին հարցումի մը, կ'աւելցնէ· «Վերջնական նպատակը Թուրքիայի կողմից ճանաչման հարցն է» եւ «չի կարող կասեցնել տակ դրուել ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութիւնը Թուրքիայի կողմից»:

Նոյն նիւթը, Թուրք մասնակից նախկին Արտաքին գործերու նախարար Ի· Թիւրքմէնի տեսանկիւնէն, երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութիւններու դիւաւոր դժուարութիւններէն է· Կ'ըսէ թէ գործը կը դիւրանայ եթէ Հայաստան պահանջուի որ հրաժարի այդ մարզի իր պնդումներէն եւ միջազգային ճանաչման ջանքին: Կ'ուզէ որ դանուի գտնել տարբ մը որով Հայաստանէն պահանջուի յարգել սահմաններու անխափանելի ըլլալու սկզբունքը եւ պատմական պնդումները չխոչընդոտել քաղաքական դեմնի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԻՆԻԱՄԻՆԱՅԻ մէջ (Թել–Ավիվի հիւսիսը), Յուլիս 16–ի կէսօրէ վերջ, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործած է Իսլամական ձիհատը, մինչ խիտ պաշտպանութեան տակ, Երուսաղէմի մէջ կը պատրաստուէր Իսրայէլեան 16–րդ Ոլիմպիական խաղերու բացումը: Արարքը գործուած է հանրակառքի կայանի մը քով, երկու Իսրայէլացիներ մեռած են, նաեւ արարքին հեղինակը, կան վիրաւորներ ալ: Շարոնի համար, Արաֆաթ պատասխանատուն է եւ ըստ իրեն պատճառած իշխանութիւնը դեռ չէ որոշած պայքարիլ կամ գործել ահաբեկչութեան դէմ: Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը անմիջական եղած է եւ ռմբակոծութիւններ սկսած են պաղեստինեան դիրքերու վրայ: Շարոն, նախապէս ալ յայտարարած էր որ հակազդեցութիւնները աւելի խիտ պիտի ըլլան եւ իսրայէլեան հրասայլները անմիջապէս խուժած են Հեբրոնի արաբական թաղամասերը:

ԱՆԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ամէն օր քիչ մը աւելի կը սաստկանայ Ֆրանսայի զանազան շրջաններու եւ փարիզեան արուարձաններու մէջ: Յուլիս 14–ի չաբաթավերջին, Սարթրուվիլ եւ Օլնէ Սու Պուա 130 կառքեր կրակի տրուած են, ապահովութեան ուժերէն երեք հոգի վիրաւորուած են, ինչպէս նաեւ չորս հրշեջներ: Նոյն կացութիւնը տիրած է Լիոնի արուարձաններէն՝ Վո–ան–Վըլէն: Նիսի, Գաննի, Օրլէանի եւ Գոլմարի մէջ, արդիլուած է 13 տարեկանէն վար մանուկներուն առանձին շրջագայիլ կարգ մը թաղամասերու մէջ ժամը 23–էն մինչեւ ժամը 6: Ոչ ոք կը համոզուի թէ նման կարգադրութիւն մը վերջ պիտի տայ պատանեկան յանցագործութեան եւ արդէն իսկ բողոքներ կը բարձրանան յանուն մարդկային իրաւանց:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի եւ ՉԻՆԱՍՏԱՆի յարաբերութիւնները կը սերտանան եւ Յուլիս 16–ին, Մոսկուայի մէջ իսկ ստորագրուած է երկկողմանի դաշինք մը, որ կոչուած է զարկ տալու իրենց փոխադարձ չահերուն:

ՊՈՒՏԻՆ կ'ուզէ որ կազմալուծուի ՕԹԱՆ–ը եւ ստեղծուի պաշտպանութեան եւրոպական նոր կազմակերպութիւն մը, որ ներառնէ Ռուսաստանը: Գոռիէոէ տելլա Սեռայի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Ռուսաստանի նախագահը այն կարծիքը կը յայտնէ թէ ներկայ կազմակերպութեան՝ ՕԹԱՆ–ի ընդլայնումը պիտի չլուծէ անոր ներկայ դժուարութիւնները: Կ'ուզէ նաեւ որ որպէս խելացի քաղաքականութեան նշան, Թուրքիա սահմանին վրայ մուտքի արտօնագիրը վերահաստատէ Հայաստանի քաղաքացիներուն համար: Իսկապէս խելացի քաղաքականութիւն. ազգային պահանջներով վճարել տալ մուտքի արտօնագիրը···:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ Դ· Ցովհաննիսեանի եւ իր թուրք «ազատամիտ» խօսակիցները նման դիրքերէ ի՛նչպէս պիտի յաջողին չարունակել զրոյցը, եթէ անշուշտ իսկապէս կը հաւատան թէ խօսակցելու դեռին մը ձգուած է իրենց ու միայն Թուրքին դերով հոն չեն:

Ա· Թ·

(Շար·ը Դ· Էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 16 / 17)

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԱՏԵԱՆԻՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Յուլիս 13–ին ազատ արձակուած ըլլալով հանդերձ, Մ· Սեբաստացի կրթարանին անօրէնը Ա· Բլէեան վճռաբեկ դատարանին կը դիմէ,, բողոքելու համար վերաքննիչ Ատեանին կողմէ իր մասին Մայիս 18–ին տրուած վճիռին դէմ: Լուրը հաղորդած է Ա· Բլէեանի կինը՝ Արմինէ Օհանեան:

*
**

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Պաշտօնական այցով Երեւան գացած է Սուրիոյ Խորհրդարանի նախագահ Ալատ էլ Քասիը Քատաուրայի պէխաւորած պատուիրակութիւնը, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները ամրապնդելու նպատակով: Ծրագրուած են հանդիպումներ վարչապետ Ա· Մարգարեանի, Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի, ապա նախագահ Ռ· Քոչարեանի հետ:

*
**

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Յուլիս 13–ին, պէխաւոր դատախազ Ա· Թամալեանի հրամանագրով կազմուած է յանձնաժողով մը որ պիտի ստուգէ պետական դատախազութեան համակարգին չարաշահումներուն մասին մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովի նախագահ Պ· Հայրիկեանի կատարած հրապարակումները: Գլխաւոր դատախազը յայտնած է թէ կանուխ է տակաւին ներկայի պետական դատախազ Գաղիկ Ջհանպէրեանի պաշտօնավարումը առժամապէս դադրեցնելու մասին խօսելու համար, քանի միայն ստուգումներու արդիւնքով կարելի կ'ըլլայ որոշակի հետեւութիւններ ունենալ:

*
**

ԾՂՐԻԹՆԵՐՈՒ ՋԱՆԳՒՒԱԾԱՅԻՆ ՇԱՐԺԵՐ

Նայիրի շրջանին մէջ Արա լերան, Ծաղկաձոր, Թեղենիս լերան բարձր լանջերուն վրայ, նաեւ Մեղրաձոր, Աղանձոր եւ Ջրառատ գիւղերուն շրջակայքը ծղրիթներու զանգուածային չարժեր նկատուած են: Յուլիս 17–ին անոնք յայտնուած են Սիւնիքի, Կոտայքի, Մեղրիի, Նոյեմբերեանի մէջ: Թունաւոր նիւթերու յատուկ չարժիչներով սրսկումով վտանգը նուազած է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՄԱՀՄԱՓՈՐՁ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Յուլիս 7–ին երկու հայ գործարարներ վարձկան ոճրագործներու զոհը ղարձած են Մոսկուայի մէջ, ինչպէս կը հաղորդէ յաջորդ օրուան «Ազգ»ը, արձագանգելով ռուսական մամուլին: Նախ կրակոցներու թիրախ եղած է 38 տարեկան վարսավիր Մելիք Առաքելեանը որ վերջերս գործարու անյաջողութեան պատճառով վճարած էր գործատուին: Անկարելի չի նկատուիր որ մահափորձը հաւանական պարտքերու հետեւանք ըլլայ: Ենթական չորս կրակոցի թիրախ եղած է ու ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած: Քանի մը ժամ ետք նոյն տեսարանը կրկնուած է քաղաքին մէկ ուրիշ շրջանին մէջ· այս անգամ յարձակումը գործուած է Ֆրունզէ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ԹԵՄԷՆ ՆԵՐՍ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսիոյ հայ համայնքի ազգային – եկեղեցական կեանքէն ներս վերջին շրջանին յառաջացած տագնապին որպէս հետեւանք, «Մոսկուայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներէ Միաւորում»ի կողմէ Ն·Ս·Օ·Տ·Տ· Սրամ Ա· Կաթողիկոս 2001 Յունիս 7 թուակիր նամակ մը ստացաւ, ուր կը խնդրուէր Վեհափառ Հայրապետէն, որ «ժամանակաւորապէս Մոսկուայի Եկեղեցական Միութիւնը (մօտ ապագային Ռուսաստանի Եկեղեցիներու Միութիւն) ճանաչէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսէ պրակայութիւնը, կանխելու համար սեռղծմանը Ռուսիոյ Հայ Եկեղեցի Աթոռին»:

Վեհափառ Հայրապետին նախագահութեամբ գումարուած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը քննելէ յետոյ վերյիչեալ խնդրանքը, մերժեց ընթացք տալ նման առաջարկի մը, Ռուսիոյ հայութեան ամբողջականութիւնը ու հայ եկեղեցւոյ ու ժողովուրդին միասնականութիւնը ամուր պահելու նախանձախնդրութենէն մղուած: Իր պատասխան նամակին մէջ, Վեհափառ Հայրապետը թելադրեց, որ Ն·Ս·Օ·Տ·Տ· Գարեգին Բ· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ կատարուած հայրապետական տնօրինումներու լոյսին տակ ու Ս· Էջմիածնի հետ փոխադարձ հաւակացողութեամբ բարւօք լուծում մը գտնէ Մոսկուայի մէջ ժողովուրդի կեանքէն ներս ստեղծուած տագնապը:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՍԱՐԱՆի

Յուլիս 14

Ալեքսիաս, Լիբանան

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՈՅ ԼԵԳԷՈՆի ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Յուլիս 14–ի նշանակումներու կարգին, հրամանատարի աստիճանի չքանչանի արժանացած է Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք· Նագգաշեան, Ներքին Նախարարութեան բաժինէն:

Այս առթիւ, «Ֆիկարօ» (Յուլիս 17) կը հրատարակէ Գիւտ Արք·ի կենսագրականն հակիրճ դիծերը: Ծնած է 1933–ին Հալէպ, քահանայ ձեռնադրուած է 1955–ին, պաշտօնավարած է Լիբանան եւ Կիպրոս: Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1973–ին, Փարիզի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ առաջնորդ դարձած է 1988–ին, այդ թուականէն է նաեւ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Լուրին խորագրին վրայ կը ճչդուի որ հրովարտակով այս նշանակումը կ'ըլլայ բացառիկ կերպով:

*
**

Տնտեսական նախարարութեան մարզին մէջ, ասպետի չքանչան ստացած է Փանթէնի տուրքերու միջերկրանային պատուիրակ՝ Սերժ Մարկոսեան:

Վարդանեանին վրայ որ սեւ եւ գունաւոր մետաքսներու առաքումներով եւ զբաղի եւ կառավարիչն է Հայկական «Դանա» հաստատութեան: Այն եւս ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է: Ոստիկանութենէն ըսուած է որ երկու արարքները նման ձեւով, նոյն տեսակի զէնքով գործուած են, բայց կը թուի թէ ատիկա զուգադիպութիւն է:

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՋՏԻԿԵԱՆ

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԻ» ԵՐԵԻԼԻ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

«Մխիթարեան Պոլիսը» իր 200-ի հասնող զարգացած, գիտնական եկեղեցական պատկիներով (որոնցմէ ամէնէն երեւելիները միայն նկատի առի) եւ նոյնքան եւ աւելի աչքառական սաներով, ինչպէս ըսի, կրնայ հանրագիտարան մը լեցնել, եւ մի քանի դիտաժողովի առարկայ դառնալ:

Ես, հոս պիտի բաւականանամ այդ աշխարհական դասէն, բոլոր մարզերէն, ամէնէն յայտնի դէմքերը միայն յիշատակելով, այն յոյսով որ, եթէ տարիներ վերջ, համալսարանի մը դիտական մարմինը (նախընտրաբար Գալիֆորնիական) որոշում տայ երկրորդ անգամ մը «Հայկական Պոլիս»ի մասին դիտաժողով կազմակերպելու, քիչ մը հում նիւթ ուներայ իր տրամադրութեան տակ:

1773-ին կը սկսի գործել առաջին Մխիթարեան վարժարանը Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ: 1803-ին կը բացուի երկրորդ մը: 1808 – 1870 Բերայի մէջ կը գործէ երրորդ վարժարանը, Ղալաթիոյ մէջ չորրորդ մը 1808 – 1915, եւ զարձեալ Պոլսոյ մէջ (Քադիկեղմն) 1870 – 1915, 45 տարի:

Այսօր, Մխիթարեան Միաբանութիւնը կանգուն կը պահէ, Խոթանպուլի մէջ, երկու կարեւոր զլորոցական հաստատութիւններ, որոնցմէ առաջինը հիմնուած 1773-ին Փանկալթիի հռչակաւոր լիսէն է, եւ երկրորդը Պօմոնթիի վարժարանը:

Այս եւ զաւառներու մէջ հիմնուած տասնեակ մը զլորոցներէն կու գար Փատուվայի եւ ապա Փարիզի Սամուէլ – Մուրատեան եւ Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանները, ուր երկրորդական բարձրագոյն ուսումներու մէջ կատարելագործուելով եւ հայագիտական յատուկ խնամք վայելելով, Միաբանութեան ամէնէն կարկառուն վարդապետներու ձեռքերուն մէջ, կը վերադառնար Պոլիս եւ գլուխը կ'անցնէր զեղարուեստական, գրական, թատերական չարժումներու. մաս մըն ալ կը փայլէր քաղաքական եւ վարչական ասպարէզներու մէջ: Տեսնենք անոնցմէ ամէնէն յայտնիները:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԵՏՆԵՐ

Օսմանեան կայսրութեան լուսանկարչական ասպարէզին մէջ, ոչ ոք այնքան մեծ գեր ունեցած է որքան Ապտուլլահեան գերդաստանը:

Կոմիտաս, Վիչէն, Գէորգ, Ստեփան, Աբրահամ, Յովսէփ առաջին անգամ ըլլալով լուսանկարչութիւնը վերածած են արուեստի գործի եւ բացի սուլթաններէն, անոնց վէզիրներէն եւ սորդարաս պաշտօնեաներէն, անոնց աշխատանոցը դարձած է մայրաքաղաքի դեսպանութիւն, անոնց ընտանիքներուն եւ մեծահարուստ օտարականներուն ժամադրավայր:

Ապտուլլահեան զոլոր եղբայրներն ալ իրենց ուսումը կատարելագործած են Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, իրենց ծննդավայր Պոլիս վերադառնալէ առաջ:

Իսկապէս մեծ ափսոս է որ տակաւին, լուրջ, ամբողջական ուսումնասիրութիւն մը գոյութիւն չունի լուսանկարչական արուեստի այս մեծ վարպետներու մասին: Հայկական Հանրագիտարանը ոչ իսկ կը յիշէ անոնց գոյութիւնը...:

Արդի Հայ Գեղարուեստի վարպետներուն, կարելի է ըսել մեծադոյն մասը, դասակ են Պոլիսի եւ սան Մխիթարեան հաստատութիւններու: Անոնցմէ ամէնէն յայտնին Էտկար Շահինը, թէեւ Պոլիս չէ ծնած, բայց զաւակն է Պոլսեցի ընտանիքի:

Յիշատակութեան արժանի են Նուրհան Ֆրէնկեան, Երուանդ Ոսկան, Շապանեան, Կարապետ (Շարլ) Ադամեան, Մելքոն Տիրացուեան, Յակոբ Տամատեան, Յակոբ Փափազեան, Յակոբ Արսլանեան, Զիկ Տամատեան:

ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ

Նոր զարերու հայ բեմի մեծադոյն վարպետներն ալ ծնունդ են Պոլսոյ եւ դրեթէ լրիւ Մխիթարեան վարժարաններու սաներ: Ցիշատակութեան արժանի են. Արմէն Արմէնեան, Ստեփան Էքճեան, Յովհաննէս Աճէմեան, Դաւիթ Թրեանց, Մկրտիչ Ասլանեան, Եսայի Եսայեան, Տիգրան Տօմինեան եւ յատկապէս Պետրոս Ադամեան եւ Վահրամ Փափազեան:

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐ

Արդի թատրոնը ծնած ըլլալով Ս. Ղազարի մէջ, եւ զարգացած Փարիզի եւ Վենետիկի զոյգ կրթական հաստատութիւններուն մէջ, ինքնաբերաբար ծնունդ պիտի տար նաեւ լատադոյն թատերագիրներուն: Կը յիշատակեմ միայն Պոլիսի զատկները:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Պէշիկթաշլեանի թատերական գործունէութիւնը տեւած է միայն վեց տարի (1856 – 1862), եւ այդ տարիներուն արտադրած է չորս ողբերգութիւններ եւ երկու համառօտ կատակերգութիւններ: Ողբերգութիւնները առնուած են պատմական կեանքէ, հայրենասիրական բովանդակութեամբ: Կոռնակ, Արչակ Բ., Վահան եւ Վահէ:

Միջազգային գրականութենէն հայացուցած է Ալֆիէրիի Սաուլ եւ Բրուտոսը Վոլթէրի Մահ Կեսարու ողբերգութիւնները, նպատակ ունենալով պատահարութեան մէջ արթնցնել հայրենասիրութեան զգացումը եւ պայքարիլ երկպառակութեան դէմ, ընդդէմ հասունեան պառակտիչ քաղաքականութեան:

ՍՐԱՊԻՈՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆ (1829 – 1892)

Աշակերտած է Ալիշանի. որպէս թատերագէտ երգած է Հայրենիք, սէր, մահ, բնութիւն: Ձեռնարկած է գրաբար, տապալած ողբերգութիւններու. Արտաշէս, Սաթենիկ, Հարմակ, Աշխէն, Յուլիանէ, Սամուէլ կամ Կրօնք եւ տիրասիրութիւն, Վահան կամ Ասպետ Երկաթբազուկ (ԺԹ. դարու հայկական կեանքէ առնուած ողբերգութիւն մը) եւ այլն:

Սրապիոն Հէքիմեան գրած է նաեւ աշխարհաբար եօթը ողբերգութիւններ, որոնցմէ միայն Սմբատը բեմադրուած է եւ ձեռագիրը կորսուած միւսներուն հետ:

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԶԵԱՆ (1840 – 1909)

Եղած է ուսուցիչ եւ բանաստեղծ եւ հասցուցած հարուստ ներուժ մը (Գ. Զօհրապ, Անտրիս, Երուխան, Պէրպէրեան, Մ. Զերազ, Տէմիրճիպաշեան): Իր թատերական գլխաւոր գործերն են՝ Սանդուխտ, Յովսէփ Գեղեցիկ, Արչակ Բ., Մոսրով Բ., Մովսէս, Կայէն եւ այլն...:

Թէրզեան բացի թատերական կտորներէն, ունի քնարերգական քերթուածներ, թիւով 234 հատ, վիպերգութիւններ, այսինքն տաղաչափեալ պատմուածքներ, որոնց նիւթը առնուած է իրական կեանքէ, եւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ, մանաւանդ դասական յունարենէ, որուն քալ ծանօթ էր:

ՆԱՐՊԷՅ – ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՓԱՅԵԱՆ (1832 – 1892)

Ծնած Պոլիս, ուսումները կատարած Ս. Ղազարի մէջ եւ ծծուած քահանայ, ներքին պատճառներով կը հեռանայ Միաբանութենէն եւ կը հաստատուի Պոլիս: Կը ձեռնադրուի եպիսկոպոս, կը կարգուի ռումանահայ զաղութին հոգեւոր առաջնորդ, բայց իր գործունէութեան գլխաւոր կեդրոնը կ'ըլլայ Պոլիս, ուր կը մեռնի Թունաւորուած 1892 Նոյեմբեր 4-ին, սուլթանին հրահանգով:

Նարպէյ բացի թատերական գործերէն զատ թողած է քնարական երեք հատորներ: Վարդենիք, Քնար Պանդուխտի, Ստուերք Հայկականք:

Թատերական գործունէութիւն վարած է Թէոդոսիա եւ Պոլիս: Գրած է Արչակ Բ. ողբերգութիւնը եւ Ալաֆրանկա կատակերգութիւնը, պոլսական բարքերուն:

Անտիպ գործերէն են Վարդան, Փառանձեմ եւ Լուսինէ ողբերգութիւնները:

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ (1839 – 1907)

Թատերական տեւի տաղանդն ունեցող այս Պոլիսի ծնունդը, դժբախտաբար ինքզինք ամբողջովին թատրոնի չէ տուած: Դատելով իր թողած Արչակ Բ. եւ Հռիփսիմէ ողբերգութիւններէն, չատ հաւանաբար կրնար զերազանցել ժամանակակից բոլոր թատերագիրները: Ունի նաեւ բանաստեղծութեանց հատոր մը Մեծաճարի ներշնչմունք:

ՍՐԱՊԻՈՆ ԹՂԼԵԱՆ (1840 – 1919)

Պոլսահայութեան վերածնունդի այս չրջանին, Թղլեան բերած է իր բաժինը:

Բազմաթիւ են իր թատերական գործերը: Տիգրանուհի, Գնել եւ Փառանձեմ, Կայէն եւ Աբէլ, Կարինէ, Կոյրն Տիրան, Արա Գեղեցիկ, Մեծն Տրդատ, Արչակ Բ., Սափիով, Գարեգին Ռչտունի, Էլէօնորա պատմական ողբերգութիւնները:

Թղլեան կատարած է չարք մը զատական կտորներու թարգմանութիւններ, այսպէս Հիւկոյի Էրնանին, Կոլտոնիի Նեղսիրտ Բարեգործը, Շէյքսփիրի Ռոմէօ – Ժիւլիէթը եւ Տիմայի Թէրեզան:

(Շար. 4)

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՐՆԵՆ ՀԱՄԱՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Ղարարաղի հարցին խաղաղ կարգաւորումին յոյսերը չատերու համար լայն չափով կապուած են Մինսկի խումբին հովանաւորութեամբ ու միջնորդութեամբ տարուող բանակցութիւններուն. այդ բանակցութիւնները ընդհանուր առմամբ կը տարուին հակամարտութեան կողմ որոշուած Հայաստանի ու Ադրբեջանի զեկավարութիւններուն հետ, համաձայնութեան միջին եզր մը գտնելու նպատակով: Պաչտօնական ներկայացումի այս չրջանակին մէջ աղաղակող է Ղարաբաղի բացակայութիւնը. անոր որ հարցին բուն տէրն է, այդ հողին համար մղուած պայքարով, անոր համար վճռելի ճակատագրով: Սակայն, որովհետեւ միջազգային քաղաքականութեան մասնագէտներ նման պարզունակ տրամաբանութիւններով չեն աչխատիր, բանակցութիւնները, հանդիպումները, այլ խօսքով՝ սակարկութիւնները կը տարուին Երեւանի ու Բաքուի միջեւ:

Այսուհանդերձ, վերջին չրջանին Մինսկի խումբին երեք նախագահները սկսած են իրենց այցերուն չրջանակին մէջ առնել Ստեփանակերտն ալ, եթէ նոյնիսկ միջազգային տեղաններու վրայ ան տեղ չունի, գոնէ առ այժմ: Կարելի է այցի մակարդակին Ստեփանակերտի ներկրաւորմամբ դրական տուեալ նկատել. թէեւ անկարելի է որ մարդ առնուազն ինքն իրեն հարց չտայ թէ իրականութեան մէջ ի՛նչ է այդ քայլին բուն պատճառը: Իրա՞ւ է որ կարգաւորումին համար Ստեփանակերտի տեղեկութիւն տալ, կամ անոր կեցուածքին տեղեկանալ անհրաժեշտ նկատուած է. բայց, նման համոզում գոյացնելու պարագային, բնականը այն չէ՞ր ըլլար որ երեք նախագահները ժամ առաջ լուծումի յանգելու ջանքով Բաքուին հակակչռին այդ անհրաժեշտութիւնը, ապահովելով որ չհակառակի Ղարաբաղի եւս մասնակցութեան:

Նախագահներուն յատկապէս Ստեփանակերտ այցերուն նուիրուն քիչ մը ուշադրութիւնով հետեւիլ, արդէն, նման հարցականներու չատ տեղ չի ձգեր. երբ մարդ կը կարդայ օրինակ՝ անոնց աղբրբեջանական, եւ հայկական հողերուն միջեւ ճակատագրական ճոդերուն քարելով Ղարաբաղ անցքին մասին, ակամայ ցուցադրականի ու պրօսպէրջականի խառնուրդ մը կը յայտնուի մտքին, վանելով լուրջ հետաքրքրութիւնն ալ, սպասումներն ալ: Ճիշդ է որ այդ անցքին պարագան չեչոտոդ լրատուիւններու ատոր մէջ քաղաքական իմաստալից ենթախորք մը մատնանչելու ջանքը կը մատնէին. բայց, վստահաբար անցուդարձին նկատմամբ հետաքրքրութեան տէրերու չահկռիչ մեծամասնութիւնը չէրցաւ այդ ենթախորքը յայտնաբերելու վերլուծումը ընել: Ի վերջոյ, նկատի առած՝ ամսէ ամիս, տարուէ տարի երկարաձգուող տեղաղերգութիւնը եւ Ալաֆրանկա կատակերգութիւնը, պոլսական բարքեր:

Անտիպ գործերէն են Վարդան, Փառանձեմ եւ Լուսինէ ողբերգութիւնները:

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ (1839 – 1907)

Թատերական տեւի տաղանդն ունեցող այս Պոլիսի ծնունդը, դժբախտաբար ինքզինք ամբողջովին թատրոնի չէ տուած: Դատելով իր թողած Արչակ Բ. եւ Հռիփսիմէ ողբերգութիւններէն, չատ հաւանաբար կրնար զերազանցել ժամանակակից բոլոր թատերագիրները: Ունի նաեւ բանաստեղծութեանց հատոր մը Մեծաճարի ներշնչմունք:

ՍՐԱՊԻՈՆ ԹՂԼԵԱՆ (1840 – 1919)

Պոլսահայութեան վերածնունդի այս չրջանին, Թղլեան բերած է իր բաժինը:

Բազմաթիւ են իր թատերական գործերը: Տիգրանուհի, Գնել եւ Փառանձեմ, Կայէն եւ Աբէլ, Կարինէ, Կոյրն Տիրան, Արա Գեղեցիկ, Մեծն Տրդատ, Արչակ Բ., Սափիով, Գարեգին Ռչտունի, Էլէօնորա պատմական ողբերգութիւնները:

Թղլեան կատարած է չարք մը զատական կտորներու թարգմանութիւններ, այսպէս Հիւկոյի Էրնանին, Կոլտոնիի Նեղսիրտ Բարեգործը, Շէյքսփիրի Ռոմէօ – Ժիւլիէթը եւ Տիմայի Թէրեզան:

(Շար. 4)

քայլը, աւելի դիւրին է զործնական լուծումներ գտնել ու եզրակացնել թէ արեւմտեան պաչտօնատեղիներու, քաղաքական հանդիպումի չոր ու ցամաք սրահներու միջոլորտութեան մէջ չանձնելի փոփոխութիւն մը կ'ըլլան ղարաղեան բնութիւնը, պաչտօնականը զանցող ջերմ ընդունելութիւնը, թուրք օղին, ժենգալին ու խորոված... : Պէտք է ըսել նաեւ որ յանկարծ այս տարբերակին, հանդրսացնող ազդեցութիւն կը զործէ, սիրտ մաչող հարցականներու, անհամբերութեան տեղ հանդիստ սպասելու, չվրդովելու տրամադրութիւն ստեղծելով:

Թո՛ղ նախագահները երբորդութիւնը չէզոք զօտին հետխոտն անցնել, քայլը անդամ մը օդասաթիռով ուղղակի Ղանճասար իջնել, այնքան ատեն որ թուրք օղին պաչարները եւ խորոված պարագաները չարանները չեն հասնիր. Ղարաղաղը մտահոգուելու պէտք չունի. կրնայ վստահ ըլլալ որ նախագահները ըսելիք կամ հարցնելիք բան մը միւտ պիտի ունենան Ստեփանակերտի պատասխանատուներուն, ամէն անգամ որ պաչտօնականին յորդութիւնը զան:

Ինչ կը վերաբերի բանակցութիւններու աւելի լայն ու քիչ մը աւելի լուրջ չրջանակին, հոն ալ չատ բան չկայ որ կարգաւորման ընթացքը արագացնելու մղէ: Ճիշդ է որ ամէն առիթով կը կրկնուի վերջնական լուծումով չրջանին գտնելիք բարօրութիւնը, կամ կը մատնանչուի ադրբեջանցի (եւ չես գիտեր ինչո՛ւ, ոչ հայ) մինչեւ մէկ միլիոնի հասած գաղթականներու անմխիթար վիճակը, սակայն, տակիկա ալ այլեւս ակնկալուած ազդեցութիւնը չի գործեր: Կաղապարատիպ տուեալները կրկնուելէն սկսած են մաչել ու լուրը տուողներն ալ, տատպղներն ալ տակիկա կ'ըլլեն չատ սովորական դարձած ընթացքով մը: Մանաւանդ որ կարեւոր նկատուած մէկ հանդրուանէն միւսը երբեմն անհասկնալի չեռքայլերով բացատրելէ աւելի միտք կը պղտորեն կացութեան մասին: Այդպէս եղաւ օրինակ՝ Փարիզէն ՔԻ Ուէսթ. իրրեւ թէ առաջինին, կողմերը լուծումի բաւական մօտեցած էին, երկրորդին՝ չեռքայլ արձանագրուեցաւ. ամէնէն տարօրինակն ալ այն է որ աչխարհի մէկ անկիւնէն միւսը փոխադրուող բանակցութեան սեղաններուն անյայտոդութիւնն ալ երկու ժողովուրդներուն չամաուութեան վերագրելու փորձեր եղան. ըսուեցաւ որ չեն ընդունիր փոխադարձ զիջումները: Ցաջորդեց անուղղակի մեդայական – սրբագրութիւն մը թէ ժողովուրդներու համաձայնութեան – անհամաձայնութեան մասին կարելի չէր խօսիլ, քանի որ անոնց տրուած չէին բանակցութիւններու բոլոր մանրամասնութիւնները:

Յուլիսի 10 – 11-ին հակամարտութեան առընչուած երեք մայրաքաղաքներուն նոր այց մը տուին նախագահները: Ուչագրաւ միակ կէտը հաւանաբար Ռուսաստանի Արտաքին գործերու փոխ – նախարարին անոնց մասնակցութիւնն էր: Նման արժեւորումի ազդակ են անոր մէկ – երկու արտայայտութիւնները որոնցմով Մոսկուայի չահագրգռուածութիւնը կը չեշտուի հարցին կարգաւորման մասին: Ան զսպեր էր թէ լուծումի որեւէ տարբերակ բոլոր կողմերէն եւ գլխաւորաբար Ղարաղաղի ժողովուրդէն պէտք է ընդունելի ըլլար: Ատոր մէջ կը նչմարուի բուն հարցասիրոյ իրաւունքը ճանչնալու, կամ անոր նախընտրութիւն չնորհելու կեցուածք մը որ որոչ չափով կը տարբերի երեք նախագահներուն միմչեւ այսօրուան համախոհութենէն: Գոնէ հրապարակուած չափով, անոնք կը ծանրանային հողային ամբողջականութեան վրայ, մէկդի ձգած ժողովուրդի մը ինքնորոչումի սկզբունքը: Սակարկութիւնները կ'ըլլային Ադրբեջանի կազմին մէջ Ղարաղաղի ամենայնի ինքնավարութեան նախապայմանով: Այս համախոհութենէն Մոսկուայի չեղումին մասին մտածել կու տայ ռուս փոխ – նախարարին միւս ըսածն ալ թէ ինք ու նախագահները մտադիր են կոպիտ ու ժխտական, հակազդեցութիւն ունենալ այն ռազմատենչ կուչերուն որոնք պարբերաբար կը հնչեն «անպատասխանատու ղարաբաղահայ գործիչներու բերնով»: Այս արտայայտութիւնը ան ունեցած է, պատասխաններով հայ լրագրողի մը Ադրբեջանի նախագահին ծանօթ յայտարարութիւններուն առընչուած մէկ հարցումին:

Մնացածը կ'ամփոփուի «զժուար է ասօր այդ մասին խօսիլ», «չեն փափաքիր

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

Հալէպի Արամ Մանուկեան Ժողովրդական Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Յունիս 22–ին տեղի ունեցած է բանասէր եւ ուսուցիչ Յակոբ Զոլաքեանի «Քարէն եփիլ՝ հայ գողգոթային եւ վերածնունդին մասին» խորագրեալ նորատիպ հատորին շնորհահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Ք. Ե. Ազգային Ձեմարանի Շրջանաւարտից Միութեան: Բացումը կատարած է Ալին Քիւրքմէեան, բացատրութիւններ տալով Շրջանաւարտից Միութեան գրական եւ ընկերային գործունէութեան մասին: Նորատիպ հատորը ներկայացուցած ու անոր համապարփակ վերլուծումի ենթարկած է Լեւոն Շաուրեան, դիտել տալով որ առաջին անգամ է որ Քարէն Եփփէի մասին հայերէն մենագրութիւն մը լոյս կը տեսնէ եւ ատիկա կը զուգադիպի անոր ծննդեան 125–ամեակին (1876 – 1935): Ան մեծապէս դրուատած է հեղինակին ճիգերը՝ արխիւային անտիպ նիւթով համալրելու իր մենագրութիւնը ու երեան բերելու դանիացի հայասէր գրիգորին տարաբնոյթ գործունէութեան անծանօթ մնացած ինչ – ինչ երեսները: Իսկ Միքիկ Աշիկ Ալանեան անդրադարձած է Յակոբ Զոլաքեանի կրթական ու բանաստեղծական վաստակին, ընդգծելով որ ան այսօր հեղինակ է արդէն չուրջ 20 հատորի: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Յ. Զոլաքեան, որ այնուհետեւ փափաքողներուն համար մակագրած է իր նոր գիրքէն օրինակները:

այդ արտայայտութիւնները մեկնաբանել», «այս պահուն պատրաստ չեմ նման կեցուածքներ մեկնաբանելու» եւ նման կոր խօսքերու պատրաստի պաշարով: Այդ խօսքերը կը պատկանին երեւան – Մեհմանակերտ – Բաքու վերջին այսկոյ համակիցներուն, որոնց հետ «Ազգ»ի Վարագուղ Թղթակից Թաթուլ Յակոբեան ունեցած է համառօտ զրոյցը:

Որպէս յաւելեալ մանրամասնութիւն քառակին Ղարաբաղ այցէն, կարելի է նկել որ այս անգամ գործածուած փոխադրամիջոցը ուղղաթիռը եղած է, Շուշիի մէջ անոնք այցելած են Ղազանչեցոց եկեղեցին, պարակական մզկիթը, Վ. Սարգսեանի յուշարձանը եւ լուսանկարած ճիշդ անդունդին եզրին: Իսկ Շուշեցիները, ինչպէս կը դրէ Թ. Յակոբեան, փ տարբերութիւն նախորդ անգամ տեղի ունեցած բողոքի ցոյցի, այս անգամ ոչ մի ձեռով չարձագանգեցին համանախագահների այցելութեանը»:

Յայտնապէս, միջազգային ատեաններու մէջ զետեղուած բանակցութեան սեղաններէն ծալուած պարագայականը ճամբայ դրած է մինչեւ Շուշի:

Ա. Թ.

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔի ԼԵՀԵՐՈՒՆ

Խորհրդարանին մէջ, միշտ վիճաբանութի մէջ է լեհական անձնաթուղթի մը շնորհումը: Հարցը կը վերաբերի Սփիւռքի 13 միլիոն Լեհերուն բազմաթիւ առանձնաշնորհումներ տալու, նման լեհ քաղաքացիներու վայելած առանձնաշնորհներուն, պայմանաւ որ կարենան փաստել իրենց ծագումը: Այդ անձնաթուղթը էրաւունք պիտի տայ ձրի եւ բազմակի գործածութեան վիզայի, երկրին մէջ հաստատուելու, լեհ քաղաքացիներու նըմանի կրթութեան, աշխատանքի առանց արտօնագրի, ընկերային պաշտպանութեան եւ անգործութեան նպաստի, կը հղէ «Կազետա Վիբորչա» օրաթերթը: Տնտեսական գետնի վրայ, արտասահմանի Լեհերը պիտի կարենան ձեռնարկութիւններ հաստատել երկրին մէջ, նման մայր հայրենիքի տեւէ քաղաքացիի:

Այդ անձնաթուղթը պիտի տրուի հիւպատոսական սպասարկութեանց կողմէ քանի մը տուգումներէ ետք, որոնք կը վերաբերին, ի մասնաւոր «կապերու լեհ մշակոյթին հետ» եւ «լեզուին ծանօթութիւններուն»:

Ըստ Ռդեչ Փոսփոլիթա–յի Միացեալ Նահանգներու 10 միլիոն Լեհերը չատ չհաղորդուած չեն, մինչ նախկին Խորհըրդային Միութեան Լեհերու պարագան ճիշդ հակառակն է եւ առաջին դիմողները կ'ըլլան, երբ օրէնքը կը քուէարկուի:

⁂

ԲԱՑՁ... ԿԸ ԽՄԻՐ

Թիւրքմէնիստանի վարչապետը Ատաքին իր նախարարին՝ Բաիր Բերդիեւի պաշտօնազրկումով կը բացատրէ սապէս.– «Համակրելի տղայ է, բայց, չատ կը խմէ»: Ենթական այնքան խմեր էր կիրակի օր եւ երկուշաբթի չէր կրցած ոտքի ելլել: Նախարարը ընդունած է որոշումը եւ ներողութիւն խնդրած:

⁂

Ի՞ՆՉ Է ՄԱՄՈՒԼԸ

Ըստ Ճերիւսալէմ Ռիփորթի, Պեն Կուրիոն, Իսրայէլի Պետութեան հիմնադիրը, յայտարարած կ'ըլլայ Քնէսէթին (Խորհրդարանը) 50–ական թուականներուն՝ «Ի՞նչ է թերթ մը: Մարդ մը որ դրամ ունի եւ մարդիկ գործի կ'առնէ, որպէսզի գրեն ինչ որ կը փափաքի»: Հակառակ ատոր որ մամուլը անընդդատելի կերպով աւելի ազատ է Իսրայէլի մէջ քան Միլլին – Սբեւելքի այլ երկիրներու, կիսամսեան կը չեչտէ որ մամուլի կեդրոնացումը քանի մը մեծերու ձեռքը մտահոգիչ հարց մը կը դառնայ: Երեք ընտանիքներ իսրայէլեան մեխանիներու 90%–ին տէր են:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ ԶԻ

1998 Յուլիս 17–ին, ՄԱԿ–ի հովանիին տակ, Հռոմ հաւաքուած 160 երկիրներ որոշեցին Միջազգային Պատժական Ատեան մը ստեղծել, որու պաշտօնը պիտի ըլլար դատել ցեղասպանութեամբ, պատերազմական ոճիրներով, մարդկութեան դէմ ոճիրներով ամբաստանուած անձերը: Այդ օրը, Ատեանին կանոնագիրը ընդունեցան 120 պետութիւններ: Եօթը երկիրներ այդ դատարանի ստեղծման դէմ քուէարկեցին, ասոնց կարգին Չինաստան, Իսրայէլ եւ Միացեալ – Նահանգները: Այս վերջին երկուքը իր վերջոյ ստորագրեցին 2000 Դեկտեմբեր 31–ին, որ վերջին պայմանաժամն էր:

Ատեանը պիտի հաստատուի Լա Հէ եւ դործի անցնի, անմիջապէս որ 60 պետութիւններ վաւերացնեն: Այս թիւին պէտք է հասնիլ 2002–ի կէսերուն, ըստ ՄԱԿ–ի: 2001 Յունիս 30–ին, 36 երկիրներ վաւերացուցած էին, որոնց մէջ Եւրոպական Միութեան 15–էն 10 երկիրներ: Ֆրանսան առաջիններէն եղած էր:

Եթէ նոյնիսկ կարեւոր քայլ մըն է անպատժելիութեան դէմ պայքարին մէջ, Մ.Պ.Ա.ը թոյլ պիտի չտայ դատելու այրարկի մէջ գործուած բոլոր վայրագութիւնները: Իր ձեռնհասութիւնը յետադործօն չէ, այսինքն կը սահմանափակուի այն ոճիրներուն, որոնք կը գործուին իր կանոնագրին գործադրութեան դրուելէն յետոյ: Միւս կողմէ, կրնան դատուիլ միայն այն անձերը որոնք Ատեանին ձեռնհասութիւնը ընդունած երկրի մը քաղաքացիներն են կամ ոճիրներ գործած են ատորագրած երկրի մը մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ՈՒՆԵՆԱ՞Ց ՏԸ ԿՕԼԻ ԱՐՋԱՆ ՄԸ

Ռուսաստանի պաշտօնական արձանագործներու ղէմքն է Զ. Ծերեթելի որ նաեւ նախագահն է երկրին Գեղարուեստից ակադեմիային: Երկրին մայրաքաղաքը իր նոր դիմագիծը մեծ մասով անոր կը պարտի. չէ պատահած որ կիւրակուի ծրագիրը մը, առանց անոր վաւերացումին, բազմաթիւ ծրագիրներու ալ ուղղակի հեղինակն է ինք: Այդ դիրքին մէջ կարեւոր դեր ունի անշուշտ քաղաքապետ Լուժկովի զօրակցութիւնը:

Ծերեթելի նկատի առած ռուս ժողովուրդին նկատմամբ զօրավար Տը Կօլի յատուկ հետաքրքրութիւնն ու սէրը, յայտնի գաղտնիք է որ Մոսկուա ունենայ անոր մէկ արձանը: Ինք զօրավարին հանդիպած է 1968–ին Փարիզ, երբ Գեղարուեստից վարժարանին վերջին դասարանի ուսանող էր: Կ'ըսէ թէ հոն իրենցմէ կը պահանջուէր ընտրել արուեստի որոշ ճիւղ մը. նկարչութիւն, քեմայարդարում, դծադրութիւն, եւ այլն: Աւելի հետեւանք էր ընկերվարական իրապաշտութեան: Մինչդեռ, Փարիզի թանգարաններու երիտասարդ այս այցելուն կը նկատէ որ Փլեքասօ նաեւ յախճապակիի վրայ կը նկարէ ու կը քանդակէ: Աւելի յայտնութիւն մը կ'ըլլայ իրեն համար, թափ տալով ստեղծագործ երեւակայութեան: «Ահա թէ ինչո՛ւ սիրեցի Տը Կօլը» կ'ըսէ Ծերեթելի որ կարճ ժամանակ ետք իր հայրենիքին՝ Վրաստանի մէջ բացուած մրցում մը կը շահի:

Ան զօրավարին արձանին համար երեք նախագիծ ներկայացուցած է Դումային որ մօտ աւելնէն պիտի հաղորդէ իր որոշումը: Արուեստագէտը բաւական լաւատես է, քանի որ արդէն դժուար է մերժել իր մէկ առաջարկը: Անորոշ մնացած միակ կէտը այն է որ քաղաքապետական խորհուրդը պիտի նախընտրէ Տը Կօլի անձին մէջ վինուորական՞ը մեծարել, թէ նախագահը. այլ խօսքով՝ պիտի որոշուի համազգեստաւո՞ր արձան մը կանգնեցնել, թէ քաղաքացիական զգեստաւորուած մը:

ՔԱՂՀԱՆ

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԷՔՍԻ 42 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հինգշաբթի Յուլիս 12–ին, առաւօտեան Թ.Ժ.Վ.–ով 42 երիտասարդներ մեկնեցան դէպի Ռուսաս օդակայանը՝ երեւան ուղեւորուելու համար:

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած այս ճամբորդութիւնը կը խթանէ հետեւեալ Միութիւնները՝ Տ. Ա. Քոնէքսիոն, Էտուար Տէրվիքեան խումբ, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Երիտասարդաց Յանձնախումբ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ – Էքս, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ – Մարսէյլ, Հայ Արեւնոյր, ԺԱՄ, Ժ2Ա, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Երիտասարդաց:

Խումբը պիտի մասնակցի Ս. Էջմիածին եւ այլուր կատարուելիք հոգեւոր հանդիսութեանց, որոնք յառաջիկայ օրերուն վերապահուած են երիտասարդութեան: Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Զատիկ Վարդապետ Սահակեանի ուղեկցութեամբ մեկնող այս խումբը, որու ղեկավարներն են Լորան Կարապետեան, Արման Զիրեքեան, օրիորդներ՝ Սիլվա Գաբրիէլեան եւ Սաթենիկ Սիլոյեան, ատիթը կ'ունենայ այցելելու հայրենի տեսարժան վայրերը:

Անմոռանալի տեւողութիւն մը կը տիրէր Մարսէյլի կայարանի այն Թ.Ժ.Վ.–ին մօտ, ուր նոյնպէս փութացած էին մեկնողներուն ծնողներն ու բարեկամները:

Ողջերթի եկած էին նմանապէս ՊՊ. Ազիրապեան, Պանտիկեան, Ճէբրայեան, Կարապետեան՝ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդէն, Օրիորդ Սիմոնեան՝ Էտուար Տէրվիքեան խումբէն ու ՊՐ. Մաքինաճեան՝ Ժ2Ա–էն:

Խումբը կը վերադառնայ Մարսէյլ Յուլիս 19–ին:

Ց. Վ.

Մարսէյլ
Յուլիս 12, 2001

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՈՆԴԻՐ ՄԸ

– Ասի՛կ էֆէնտի, զրամը բերի, – ըսաւ ամչկոտ ձայնով մը:

– Հա՛, աղէկ, – ըսաւ Ասիկ անտարբեր ձայնով մը, – տո՛ւր, տեսնենք:

Պատանին տասը ոսկին յանձնեց:

– Այսօր ա՛լ ժամանակը ուշ է, – ըսաւ Ասիկ, – ինչպէս ըսի, քու գործդ կէսօրէն առաջ է, ուստի վազը առաւու կանուխ զրասենեակս գտնուէ, որպէսզի միւս օրուան երթանք եւ քեզ ներկայացնեմ քու նոր բաիրօնիդ:

– Շատ աղէկ, – պատասխանեց պատանին եւ ակնածալից բարեւ մը տալով՝ դուրս ելաւ ճաշարանէն:

«Այս օրուան օրականը հանեցինք», – խորհեցաւ բախտախնդիրը դոհունակ դէմքով մը:

Ճաշը ապահովել ետքը նչմարեց, որ քիչ մը անդին, սեղանի մը քով նստած էին Թղթատարական նախարար Ոսկան Մարտիկեան, Հանքերու եւ Անտառներու նախարար Սիւլէյման Էլ Պուսթանի եւ Լեւոն Տէմիրճիպաշեան:

Ասիկ մօտեցաւ անոնց, յարգական թէմէննահներ ըրաւ, քաղաքավարական բանաձեւեներ կրկնեց, որպիսութիւններն հարցուց, իրենց առողջութեան համար մաղթանքներ ըրաւ եւ դուրս ելաւ ճաշարանէն:

Հազիւ թէ քանի մը քայլ առած էր, երբ մարդ մը մօտեցաւ իրեն եւ դաժան ղէմքով մը ըսաւ.

– Երէկ մինչեւ իրիկուն զիս պարապ տեղը ապացուցիր զրասենեակդ, մէջտեղ չելար:

– Կը ներես, – ըսաւ Ասիկ, – երէկ սաստիկ զբաղած էի, անհնկնալ գործեր պատահեցան: Առտուն գահաժառանգ իշխանին այցելութեան զացած էի, յետոյ ստիպուեցայ Պապը Սվի երթալ, Արտաքին գործերու նախարարը պիտի տեսնէի, բայց Նախարարաց Խորհուրդ կար, պատուոյեցայ սպասել, հոնկէ ալ Ֆրանսական դեսպանատունը զացի...

– Ատոնք պարապ խօսքեր են, Ասի՛կ էֆէնտի, պարզապէս երեսդ ծածկեցիր, որպէսզի պարտքդ չվճարես:

– Հաւատացէք, որ ճշմարտութիւնը այն է:

– Ինչ որ է, քանի որ հանդիպեցանք՝ տո՛ւր, տեսնեմ:

– Այս իրիկուն ո՞ւր կրնամ գտնել քեզի:

– Իրիկուան պէտք չկայ, հիմա հոս տուր տալիքդ, լմնայ... տասը ոսկիին համար քառասուն անգամ է եռեւէդ կը պտտիմ կոր:

– Ժամը երկուքին գանձում մը պիտի ընեմ, իրիկունը անպատճառ կը վճարեմ:

– Ա՛լ այդ տեսակ խօսքերէ չեմ խաբուիր, դրամս կ'ուզեմ...

– Կ'երդնում, որ երկու ժամէն գանձում մը ունիմ... այս իրիկուն Պրասըթի տը Լօնարը ինծի սպասէ, ժամը 5–ին:

– Տեղ մըն ալ չեմ սպասեր, ա՛լ հերիք է, որչափ սպասեցի... առնելիքիս չափ ալ ստիպուեցայ սպդին – անդին պարծկուրի, սուրճի եւ այլ դրամ վճարել... պարզապէս խաղբութիւն է ըրածդ:

– Կը խնդրեմ, վոլոդային մէջ այսպէս մի՛ պոռար, ամէն մարդ մեզի կը նայի կոր:

– Թո՛ղ նային, ես փարա կ'ուզեմ:

– Փարադ պատրաստ է...

– Եթէ պատրաստ է, տո՛ւր:

– Իրիկունը ժամը հինգին:

– Օձիքդ չեմ ձգեր մինչեւ որ դրամս չառնեմ:

Ասիկ տեսաւ, որ պիտի չկրնար այդ յամառ պարտապահանջին ձեռքէն ազատիլ, ըսաւ.

– Լա՛ւ, հետս Ղալաթիա եկուր, երթանք, դանձումը ընեմ եւ դրամդ տամ:

– Շատ աղէկ, – ըսաւ մարդը, – հետդ կու գամ:

– Բայց ես տակաւին այս կոմմերը գործ ունիմ:

– Ես գործ մը չունիմ, քեզի կրնամ ընկերանալ:

Պարտապահանջը անտանելի կը դառնար, Ասիկ անհամբերութեան չարժումներ ըրաւ, պահ մը խորհեցաւ փոքրիկ թեր հաշիւ մը տալ ու ճամբել մարդը: Չեռքը դրպանը տարաւ, բայց հազիւ թէ մատները ոսկիներուն հետ չփոում մը ունեցան, իր միտքը փոխեց եւ արագ շարժումով մը ձեռքը հանեց դրպանէն:

– Եղբա՛յր, զիս մի՛ նեղեր, այսչափ սպասեցիր, քանի մը ժամ ալ սպասէ, – ըսաւ:

– Չէ՛, – գոչեց միւսը ձայնը բարձրացընելով, – ալ չեմ կրնար սպասել, միտքս դրած եմ օձիքդ չձգել մինչեւ որ առնելիքս չգանձեմ:

– Կատակ կ'ընես...

– Շատ լուրջ կը խօսիմ... դրամի պէտք ունիմ:

– Լա՛ւ, ուրեմն հետս եկուր:

(Շար. 21)

(Շար. Ա. Լջէն)

նոյմը դէպի արեւելեան Եւրոպա կրնայ արծարծել Ջրամարտի պատահարները:

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ ծնունդ առած է կեդրոնաձախ նոր կուսակցութիւն մը՝ Մարգարիթեան: Յուլիս 14-ին, Հռոմի մէջ տեղի ունեցած է սահմանադրական ժողովը, Հռոմի նախկին քաղաքապետ՝ Ֆրանչեսքօ Ռութելլիի ղեկավարով: Շուրջ հարիւր պատգամաւորներ սահմանած են նոր կուսակցութեան կեդրոնաձիգ կոչումը ընդդիմութեան մը մէջ, ուր ցարդ կը տիրապետէին ձախի դեմոկրատները: Մարգարիթեան ուղերձ մը ստացած է նախագահէն:

ԼՈՒՏԵՐԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ մը, առաջին անգամ ըլլալով Լուտերի բարենորոգումէն ի վեր (16րդ դար) որոշած է զանանափոխ ըլլալ եւ անդամակցիլ կաթոլիկէ եկեղեցւոյ: Պատուելի Միչէլ Վիօ իր անդամակցութիւնը տուած է Յունիս 28-ին, արարողութեան մը ընթացքին, որու կը նախագահէր Շարթրի եպիսկոպոսը՝ գերպ. Պերնար-Նիքոլա Օպէրթէն: Վիօ, այլեւս թեկնածու է կաթոլիկէ քահանայի մը պաշտօնին, թայց Հռոմ պատուելի իր ձեռնադրութիւնը չի ճանչնար, ուրեմն, քահանայ կը ձեռնադրուի հաւանաբար գալ տարի, պատրաստութեան չրջանի մը աւարտին: Ծնած 1944-ին, ազատ-օրմնադիր եւ կաթոլիկէ հօրմէ, մկրտուած է կաթոլիկէ եկեղեցին, բայց, 14 տարեկանին մտած է Լուտերական եկեղեցի եւ պատուելի ձեռնադրուած 1968-ին: 1998-ին, Օկզպուրկ (Գերմանիա) ստորագրուած համաձայնագրութիւն մըն է «արդարացման» վերաբերեալ, Վատիկանի եւ Լուտերական Համաչխարհային Դաշնակցութեան միջեւ, որ համոզած է զինքը ընտրութիւն մը ընելու:

ՀԱՐՒՈՒԹԻՒՆ դէմ կարգ մը դեղեր, ասկէ ետք, միայն դեղագրով պիտի ծախուին: Ցայտնաբերուած է որ այդ դեղերուն որոշ բաղադրիչները վտանգաւոր են եւ կրնան պատճառ ըլլալ ուղեղային արիւնահոսութեան:

ԻՐԱՆի մէջ, բարենորոգիչ լրագրողը՝ Աքպար Կանճի վեց տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, այսինքն նախորդ դատապարտումը, Յունուարին, որ 10 տարուան բանտարկութիւն էր, մեղմացած է: Ամբաստանուած էր որ վնասած է Պետութեան ապահովութեան եւ մասնակցած Պէրլինի հակիսլամական համագումարի մը:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՒՈՒՐԵԱՆ
Հայր. Պատւիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ:
Ժամը 11-ին՝ Հոգեհանգիստ:

Date à retenir

La Section «TER-DAVTIAN»
de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France

organise

le Samedi 27 octobre

UNE SOIREE DANSANTE

A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann

avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

VIENT DE PARAITRE

LE MONDE DE LA BIBLE(*)

L'ARMENIE:
Mémoire de la Bible

Sommaire :

PRESENTATION (Pages 12 à 17)
Pâques dans le plus vieil Etat chrétien, par Nicole Jeanson;
Survol de l'histoire de l'Arménie, par Gérard Dédéyan;
LECTURE ARMENIENNE DE LA BIBLE (Pages 18 à 33);
La traduction arménienne de la Bible, par Jean-Pierre Mahé;
Un conservatoire de l'exégèse ancienne, par Folker Siegert;
Les Arméniens et la Liturgie de Jérusalem, par Charles Renoux,
Christologie de l'Eglise Arménienne, par Igor Dorfmann-Lazarev;
Les Eglise Arméniennes;
LES MANUSCRITS ARMENIENS (Pages 34 à 43);
Manuscrits bibliques, par Ionna Rapt;
Colophons arméniens: un dialogue entre les siècles, par Jean-Pierre Mahé.

(*) **Le Monde de la Bible** (Juillet-Août); 3et 5, rue Bayard, 75393 Paris Cedex 08 (en vente en kiosque).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de

Mgr. IGNACE MALOYAN
Archevêque de Mardine, martyr en 1915.

le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

ՅՈՒԼԻՍ 25 – ՕԳՈՍՏՈՍ 21, 2001

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ Ս. ԱՐՈՎԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ «ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՀԱՍԻՄՆԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Յուլիսի 25-էն Հրաւիրուած է Սփիւռքահայ վարժարանների ուսուցիչներուն երեւան՝ վերապատրաստութեան հայրենիքական մէկամսեայ դասընթացքների:

Տասը տարուայ ընդմիջումէ յետոյ առաջին կեդրոնում որակաւորուելու 13 երկրներէ ժամանած հայ ուսուցիչներ:

Այս տարի դասընթացքները կ'ընթանան երեք փուլերով՝ նախակրթարանների ուսուցիչներուն, միջին կարգի դասարանները աշխատող ուսուցիչներուն եւ երկրորդական (աւագ) վարժարանների ուսուցիչներուն համար առանձնացուած ծրագրով:

Ուսումնական – առարկայական ցանկերը մշակուել են Սփիւռքահայ ուսուցիչներուն Ա. համագումարի (Նիս, 1996) պահանջներուն համապատասխան եւ հաստատուել են 2000 թ. ՀՀ ԿԳ նախարարութեան Կոլեգիայի նիստին:

Վերապատրաստութիւնն ընթանում է արեւմտահայերէն դրական լեզուով: Պարսկահայերի համար վերապատրաստութիւնն իրականացուում է արեւելահայերէնի հիմունքներով: Գործածական պէրութիւնը բոլոր դէպքերում մեծագոյն ուշադրութիւնն է:

Դասընթացքներ են նախատեսուում նաեւ (յետխորհրդային ԱՊՀ երկրների) ուսուցիչների համար, որոնց համար նախապատրաստութիւնը նոյնպէս մշակել է առանձին վերապատրաստութեան ծրագիր:

Մասնագէտներին հրաւիրում ենք պատասխանատուական սկզբունքով՝ ներգրաւելով Հայաստանի եւ Սփիւռքի բարձրակարգ դիտանականներին ու մանկավարժներ:

Ամառնային դասընթացքն անվճար է ուսուցիչների համար:

Ժամավճարները եւ հանգստեան օրերին կատմակերպուող պատյառները Հայաստանի մէջ հոգում են ԿԳ նախարարութիւնը (պետպատուէր) եւ Լոս – Անճելըսի «Պոլսահայ Մխութիւն» կազմակերպութիւնը:

Դէպի Երեւան եւ հակադարձ ուղղութեան ծախքերը եւ Հայաստանում կեցութիւնը լոծում են ժամանած ուսուցիչները կամ նրանց աջակցող վարժարանները:

Կեդրոնն առաջարկում է Երեւանի Պետական Համալսարանի յարմարաւէտ եւ խիստ մատչելի հիւրատունը: Հայաստանի Քրիստոնէացման 1700-ամեակի առթիւ դասընթացքներին զուգահեռ կ'իրականացուի մշակութային հարուստ ծրագիր:

Այս տարուայ գարնանն ու ամրանը ՀՀ Արտաքին գործերի նախարարութիւնը ՀՀ կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան առաջարկով համապատասխան յանձնարարականներ է իջեցրել արտասահմանեան մեր դեսպաններին եւ հիւպատոսական կառոյցներին՝ համակերպելու համար ուսուցչական խմբերը:

Յայտերը կարելի է ներկայացնել ինչպէս Արտաքին գործերի նախարարութիւն, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան Սփիւռքի բաժին (վարիչ՝ Պր. Եուրի Նաւոյեան):

Հեռաձայն. –
(374 1) 589.619 — (374 1) 581.391
e-mail : yurinavoyan@yahoo.com

Ինչպէս նաեւ՝ ուղղակի «Սփիւռք» վարժարանական կեդրոն:

Կեդրոնի հասցէն. –
Souren Danielyan
13 Alex Manoogian Str.,
375070, Yerevan, Armenia Rep.
Tél.: (374 1) 555.830 — (374 1) 617.724
e-mail : spyurksd@netsys.am

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT»
d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **SOIREE DANSANTE**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec **l'Orchestre «Gaïdzag's»**

ՀԱՅՈՑ ԽԱՉ
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

***

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens,
chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 19
JEUDI
19 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·213 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·213

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 17 / 18)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ Է ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Խաչատեան Յուլիս 17–ին յայտարարած է թէ կը հրաժարի ժողովրդական կուսակցութենէն, այն պատճառաբանութեամբ որ հոն սկսած են տիրել հիմնադիր Կարէն Դեմիրճեանի սկզբունքներուն եւ դաղափարներուն խորթ եւ վտանգաւոր քարքեր : Ա. Խաչատրեան կ'ը պ թէ կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդը նեղմիտ ընթացք ունի եւ իր կարծիքին անհամաձայն անդամները քաղաքական հետապնդումներու թիրախ կ'ընէ· այդ ձեւով չարքերէն հեռացուած կամ մեկուսացուած են Կ. Դեմիրճեանի մտիկ չառ նուիրեալները : Ինք չանցած է որ կուսակցութեան դեկավարութիւնը վերադառնայ պետականութեան եւ կառուցդակաց մեծ ներուժ պարունակող դեմիրճեանական քաղաքական ուղղութեան, սակայն զղացած է որ կացութիւնը անյոյս եւ անհեռանկար է, ուստի որոշած է հրաժարիլ :

*
**

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՈՎ

Ադրբէջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւի կարծիքով ոչ մէկ արդիւնք տուած է Մինսկի խումբի նախագահներուն վերջին այցը Երեւան, Ստեփանակերտ եւ Բաքու : Ան ըսած է թէ մեծ յոյսեր կապած են անոնց միջամտութեան որպէսզի Հայերու կողմէ ստեղծուած վերջին մթնոլորտը մեղմանայ, բայց Երեւան անդամ մը եւս անդրդուելի մնացած է, փաստը տալով որ պատասխ չէ փոխադարձ դիմումներու :

Նախագահ Ալիեւ եւս դժգոհութիւն յայտնած է կարգաւորման յապաղումին. անոր համոզումով՝ Մինսկի խումբը իր երկրէն աւելի մեծ դիմումներ կը պահանջ, քան խաղաղ գործընթացը կը նախատեսէ :

*
**

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ ԵՆ

Աշնան կատարուելիք մարզահամարին համար կը նախատեսուի 1·5 միլիոն հարցաթերթիկ տպագրել, իւրաքանչիւրը 32 հարցումներով : Ամէն ընտանիք պէտք է պ հարցաթերթիկ լրացնէ : 1·5 միլիոնը կ համապատասխանէ Հայաստանի ընտանիքներուն թիւին, սակայն, կարելի պատճառներ, եւ այլն նկատի առած, այդպէս որոշուած է : Ինչ կը վերաբերի պիւտճէին որ 206 միլիոն դրամի բաց ունի, Համաշխարհային դրամատան, կարգ մը երկիրներու աջակցութեամբ պիտի լրանայ : Մարդահամարի ամբողջ ծախքը կը նախատեսուի 955 միլիոն դրամ, որուն 200–ը պիւտճէէն տրուած է, մնացածը՝ բրխտանեաին գործակալութեան մը, ՄԱԿ–էն Համաշխարհային դրամատունէն :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ արդելք կը հանդիսանայ Եւրոպայի պաշտպանութեան ծրագրին, ինչ որ բաւական ջղագրգռած է 15–երը : Պրիւսէլ հաւաքուած Յուլիս 16–ին, Եւրոպական Միութեան Արտաքին նախարարները քննած են Անգարայի վէթօն, ինչ կը վերաբերի ՕԹԱՆ–ի միջոցներու օգտագործման Եւրոպական Միութեան ապարատներուն : Եւրոպայի Ատեանը պատճառաբանած է որ պետութեան ապահովութեան դատարանին մէջ վճիռ արձակողները իրենց պինուորական հանգամանքներով չէին կրնար անաչառ վարուիլ :

ՇԻՐԱՔ պէտք է լուծէ Ազգ· Ժողովը ըստ Փասքուայի եւ Ժոսփէն ալ պէտք է քաշուի : Միւս կողմէ, աջը չատ բուռն կերպով կը դատապարտէ ընկերվարականներու հակազդեցութիւնները Շիրաքի ելոյթին դէմ : Փաթրիք Տէվէճեան կ'ըսէ թէ անուանարկութենէն ետք, անոնք նախատինքներու անցած են : Ամէնէն ծանր խօսքեր ընողը եղած էր Ֆր· Հոլանտ, բայց, նախարարներ ալ եւ չէին մնացած : Մնաց որ, օտար մամուլն ալ խիստ է Շիրաքի հանդէպ, բառախաղով մը Լոնտոնի Ինտէփէնտէնթը կը գրէր· – «Les vacances de Mr. Culot», իսկ իտալական Լա Ռեփուպլիքայի Փարիզի թղթակիցն ալ կ'անդրադառնար «ընտրապայքարի ամբոխավար ելոյթի մը» մասին, որու ընթացքին Շիրաքի օգնեցին լրագրողները որ գոհացան երեւումով (ֆիկիւռասիոն) :

ԳՐՈԶՆԻի հարաւը՝ Ստարբիյէ – Ատակկի մէջ, ռուսամէտ չէչէն պատասխանատու մը սպանուած է եւ երեք ոստիկաններ ալ ականներէ մեռած են : Ռուս զօրավարին՝ Վլադիմիր Մոլտենկովի յայտարարութիւններէն ետք – կը դատապարտէր ծաիրները – Պուտին իսկ ստիպուեցաւ ընդունիլ որ «անկանոնութիւններ եւ չհաղորդումներ եղած են ռուսական բանակէն ներս», աւելցնելով սակայն, որ թերեւս անխուսափելի է ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ :

ՓԱՐԻԶի այն երեք դատաւորները, որոնք քննութիւն կը կատարէին Շիրաքի հնչուն դրամով վճարուած ճամբորդութիւններուն վրայ, յայտարարեցին թէ ձեռնհաս չեն հարցաքննելու համար Հանրապետութեան նախագահը : Այս յետքայլը, առ այժմ, կը նշանակէ որ Սահմանադրութեան կառչողները յաղթած են : Երեք դատաւորները Ա. Ռիվըրոլ, Մարք Պրիսէ – Ֆուքօ եւ Ռ. Վան Ռիւիմպէք Յուլիս 17–ի ամբողջ օրը այս հարցը քննած են եւ 18 էջերու մէջ յայտնած արդիւնքը : Նոյն օրը հարցաքննած են Շիրաքի նախկին վարորդը, որ կ'ընդունի թէ պահարաններ տարած է Նէօյիի Համրբուրգեան պրասեներակը, բայց, չէր գիտեր թէ մէջը ի՞նչ կայ : Ամէն պարագայի մէջ, հարցը բոլորովին փակուած չէ, վերջին խօսքը կը պատկանի Բեկանիչ Ատեանին :

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ յարձակման անցած են եւ Բեթղեհէմի մէջ առնուազն չորս մեռեալ կայ Համասի դէմ տարուած գործողութենէ մը : Միւս կողմէ, իսրայէլեան ոստիկանութիւնը արգիլած է յարդանքի արարողութիւն մը Ցասյասր Հիւսէյնիի յիշատակին, Արեւելեան – Երուսաղէմի «Արեւելքի Տան» մէջ, որ ՊԱԾ–ի կիսապաշտօնական կեդրոնատեղին է : Հիւսէյնի խորհրդանիշն էր Պաղեստինցիներու պայքարին Արեւելեան – Երուսաղէմի ազատագրման համար եւ մեռաւ Մայիս 31–ին, Փուէյթ, ուր կը մասնակցէր Իսրայէլի դէմ ժողովի մը :

ՏԱՃԻԿԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, նախագահ Ռախմոնովի մէկ խորհրդականը սպանուած է Դուշամբէ : Պատասխանատուն էր մի-ջազգային հարցերու :

ՄԵՏԻՍԱՑի (Աֆրիկա) մօտ, Յուլիս 16–էն 17–ի գիշերը 12 հոգի եւս սպանուած են :

ՄԱՄՈՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN»

(12 juillet)

LES OUBLIES DU 20 HEURES

LES SOURCIERS DE SAINT-THADEE

Շարաթաթերթը հինգ նկարազարդուած էջերը նուիրած է Ս. Թադէի ուխտագնացութեան, ընդհանուր ակնարկ մը նետելով Հայոց պատմութեան վրայ : Գրութեան եւ նկարներուն հեղինակն է Փասքալ Մակեսեան : Գրութեան կցուած է նաեւ հարցազրոյց մը Փաթրիք Տէվէճեանի հետ :

Յօդուածին սկիզբը կը նկարագրուի Ս. Թադէի ղերեզմանը, 2000 մեթր բարձրութեան վրայ, Պարսկաստանի հիւսիս–արեւմուտքը, ուր յանկարծ կը ժամանեն 45 համբորդներ եկած, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն եւ նոյնիսկ Միացեալ – Նահանգներէն : Տեսարանը աստուածային է, կը գրէ Փ. Մակեսեան : Վանքը ամբողջութիւն մը կը կազմէ իր շրջապատին հետ, կ'ըսէ Գեղամ Գեւոնեան, որ կ'աւելցնէ· – «Ասկէ է որ Աստուծոյ ձօնուած գործերը կրնան իսկապէս հասկցուիլ՝ միացած զիրենք շրջապատող բնութեան» : Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Գ. Գեւոնեան այսպէս կը թարգմանէ այն վերացումը, զոր կը ներշնչէ այս վանական համալիրը, իսկական փարոս հայկական քաղաքակրթութեան : Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան հիմնադիր՝ Գ. Գեւոնեան, դլխաւոր պատասխանատուն Ս. Թադէի այս ուխտագնացութեան, քանիցս կամակերպած է վանքին եւ շրջապատող եկեղեցիներու վերականգման աշխատանքներ, առնչի՝ 25 տարի առաջ : Արեւմուտքէն, Հայերու խումբեր, Ֆրանսացի ընկերոջ մը հովանիին տակ (Ժան Մարթէն Իինէսքայը), առ այժմ, կը նշանակէ որ Սահմանադրութեան կառչողները յաղթած են : Երեք դատաւորները Ա. Ռիվըրոլ, Մարք Պրիսէ – Ֆուքօ եւ Ռ. Վան Ռիւիմպէք Յուլիս 17–ի ամբողջ օրը այս հարցը քննած են եւ 18 էջերու մէջ յայտնած արդիւնքը : Նոյն օրը հարցաքննած են Շիրաքի նախկին վարորդը, որ կ'ընդունի թէ պահարաններ տարած է Նէօյիի Համրբուրգեան պրասեներակը, բայց, չէր գիտեր թէ մէջը ի՞նչ կայ : Ամէն պարագայի մէջ, հարցը բոլորովին փակուած չէ, վերջին խօսքը կը պատկանի Բեկանիչ Ատեանին :

ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ կ'ըսէ հարցազրոյց մը կայ Անթոնիի երեսփոխան – քաղաքապետ՝ Փաթրիք Տէվէճեանի հետ : Սկիզբէն իր մէկ արտայայտութիւնը կայ· – «Մեր մեռեալներու պատանքը կրնայ միայն ճշմարտութիւնը ըլլալ» : Անդրադարձ մը կայ 2001 Յունուար 18–ի Ազգային ժողովի նիստին, երբ վերջապէս օրէնքի ընդմէջ առաւ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը : Բայց, հետանանք, կը պրէ Թերթը Ազգային ժողովէն, յայտնաբերելու համար այդ ինքնութիւնը որու կ'ակնարկէ Փ. Տէվէճեան, երբ կ'ըսէ թէ ճանաչման մերժումը ազդակող ասներդարութիւն մըն էր մեր ինքնութեան դէմ : Ան կը բացատրէ այդ ինքնութիւնը· – «Նախ՝ ուրիկ կու գամ : Կաղամբի մը մէջ ծնած չեմ : Ծնունդն եմ ողբերդութեան մը, ցեղասպանութեան, որ ջարդնեց ազգակական ղդայնութիւնս, դրչամեց դիտակցութիւնս, մտածողութիւնս» : Ան դեռ կը չեշտէ· – «Մեր ամբողջ մշակոյթը մեզի սորվեցուցած է ներել : Բայց, ներումը կրնայ տրուիլ միայն անոր որ դիմէ այդ ներումին» :

ՔԱՐՆ ԱԼ ՄԵՆՔ, ԹՌՉՈՒՆՆ ԱԼ...

Վերջին տարիներուն Հայաստան–Թուրքիա յարաբերութիւններուն ստեղծած պարապին մէջ հոս ու հոն կազմակերպուած ձեռնարկներով, հանդիպումներով, անոնց մասին հրատարակութիւններով, «հայեւթուրք երկխօսութեան» ջանք մը արձանագրուեցաւ: Անոր խօսքի բեմերը նախ վեհերոտեցան քոմփլոտի կազմակերպութիւններու, յետոյ կամաց – կամաց համալսարաններու, քաղաքական շրջանակներու մէջ: Առաջին նախաճեռնութիւններէն դժուար չեղաւ նշմարել թէ այդ նորութիւնը «տրամաբանական» մէկ օդակն էր թրքական կողմէն պատրաստուած այն չղթային որ բաւական ճարտարութեամբ մշակուած ու հրապարակ հանուած էր, վակերու համար մօտ հարիւրամեայ պարտք մը: Այդ «պարտք»ը Հայերու ցեղասպանութեան բաց մնացած հաշիւին կը վերաբերէր. անոր մասին Թուրք պաշօնական կարծիքը մի–այն արհամարհանք ունենալով հանդերձ, հայկական կողմին ճանաչումի ջանքերը, միջազգային շրջանակէն յարմար դասուած պահուն ասոնց տրուած դրական մեծ կամ փոքր արձագանգները, կարգ մը գործնական ճապկումներու մղեցին Թուրքերը: Անմիջապէս պէտք է ըսել, որ, ինչպէս միշտ հաւանօրէն, այդ ճապկումներուն մէջ կարեւոր դեր ստանձնող Հայեր ու հայկական կազմակերպութիւններ ալ գտնուեցան. թէ՛ Սփիւռքէն, թէ՛ Հայաստանէն: Անոնք եթէ երբեմն առաջնորդուած էին յաւտոթղթածրար մը վերջապէս վակելու անկեղծ, այլ միամիտ մղումէն, մեծ մասով թրքական բեմադրութեան մէջ փիկիւռան դերին սա կամ նա պատճառով յօժարածներ էին:

Երկկողմանի այս ջանքերով նախ հանրային ուշադրութեան յանձնուեցան պատմաբան ու հրապարակագիրներու դասէն Թուրք դէմքեր. անոնք ներկայացան որպէս այլախոհ, ճշմարտութիւնը ըսելու եւ գրելու յանդգնութեան տէր ու ատոր համար հալածուած, առնուազն արհամարհուած անձեր: Ուշագրաւ էր որ այդ խումբին մէջ քաղաքական մարդի պատկանող մարդ չէր ըլլար, յատակ ցոյց տալով նաեւ թրքական կողմէն գըծուած սահմանները. չէ՞ր կրկնուած ամէն առիթի որ ցեղասպանութիւնը պատմութեան, պատմաբաններու վերաբերող հարց էր եւ ոչ քաղաքականին:

Մանաւանդ է այն ընկալումը որ ունեցան այլախոհի պիտակով յայտնուած առաջին այդ անպաշտօն դեսպանները, հայկական շրջանակներու մեծ մասէն: Տասնամեակներով երկինքին մէկ վինտածը յանկարծ առանց ճիղի երկրին վրայ գըտնողի խանդավառութեամբ մեր բամութիւնները ոչ իսկ հարկ զգացին պրպտելու եւ տեսնելու թէ ի՛նչ կար պիտակէն անդին: Այս առումով ամէնէն յատկանշական օրինակը կրնայ համարուիլ ընկերարան – պատմաբան Թանէր Աքչամի պարագան: Ճիշդ է որ նորութիւն կրնար նկատուիլ Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով իր հատորը որ գոնէ չակերտներէն ազատագրած էր բառը: Իսկ այդքան արդէն բաւարար էր, երախտագիտութեամբ, արցունքներով ողջունելու, մեծարելու, փառաբանելու համար զինքը. մենք քէչով գոհացող էինք ու կարեւոր չէր որ Աքչամի դիրքով բուն արուածը նորովի ինքնադրացում մըն էր, թըրքական ազգային ինքնութեան յապաղած կազմաւորումով բացատրող Հայերու ցեղասպանութիւնը: Զինքը աչխարհի այս կամ այն ծագի հայկական որահները հրաւիրող այդ խանդավառներէն որոշ տակաս մը այսօր անդրադարձած է ենթարկուած խաղին, բայց Աքչամ իր դերը յաջողութեամբ կատարած մըն է որուն հետեւորդները գրաւեցին ու կը գրաւեն այլապէս բեմեր:

«Այլախոհ»ներով բեմադրուած այդ առաջին արարին յաջորդող նոր արար մըն է «հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբ»ը որ հրապարակուած դաւաճանութեան կիսապաշտօնական բնոյթ մը տալու ձգտումը եւ այդ ձգտումին հետ իրերը քաշողներու դոյութիւնը: Այս անգամուան քայլին փոքր չափով մը քաղաքակիր մարդն ալ մասնակից է, երկու երկիրներէն Արտաքին գործերու նախկին նախարարներու ընդգըրկումով: Առաւել ուշագրաւը Հայաստանն ու Սփիւռքը համախոհ ներկայացնող պատկերն է, Հայաստանի նախկին նախարարին քով տեղ գրաւած երկու դէմքերով որոնց մէկը ԱՄՆ–ու Հայկական համագումարէն եկած է, միւսը՝ Ռուսաստանի պաղութէն: Առաջինին անձին մէջ կը չեշտուի ոչ միայն տեղւոյն հայութեան, այլ մանաւանդ ուղղակի ԱՄՆ–ու պաշտօնական դասուն առնուազն համաձայնութիւնը. նոյնն է պարագան Ա. Միհրանեանի որուն անձին մէջ կը չեշտուի Ռուսաստանի նախագահին խորհըրդականի հանգամանքը:

Արդէն հայկական լրատուականներու չըրջանակին մէջ մատնանշուեցաւ թէ Հայաստանի երկու ներկայացուցիչներն ալ ՀՀՇ–ի չրջանի դէմքեր էին: Աւելի արդարօրէն մտածել կու տայ թէ նման քանի մը ձեռնարկողները չեն ուզած մոռցումի մատնել այդ Շարժումին իշխանութեան չրջանին Թուրքիոյ եւ ցեղասպանութեան նիւթին նկատմամբ ցոյց արուած կեցուածքը: Թրքական մամուլի ու նաեւ քաղաքական չրջանակի դէմքեր քանի՛ – քանի անգամ քննադատական արտայայտութիւններ ունեցան իրենց դեկավարերուն հասցէին, ըսելով, գրելով թէ Թուրքիա սխալ քաղաքականութիւն վարած էր Ադրբէջանի ճնշումին ենթարկուելով ու անտեսելով Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի օրով Երեւանէն երկարող ձեռքը: Այս քննադատութեան, անոր ընկերացած պարբերական զղջումին մէջ անչուշտ միամտութիւն է բարիդրացնութեան ձգտումի պէս բաներ նշմարել: Հարցը միայն Թուրքիոյ չափով առնուած՝ առաւելապէս տնտեսական է, իսկ վիճած մեծերու չահերուն դործիքի տեսանկիւնէն, քաղաքական: Պարզ է որ եթէ հաշտութեան պէս վիճակ մը ստեղծուի, Թուրքիա սահմանը բանայ, Թրքական ապրանքները աւելի կարճ ճամբով, հետեւաբար աւելի ցած գինով կը հասնին հայաստանեան չուկաները, աւելի մեծ թիւով գնորդի մատչելի դառնալով: Ճիշդ է որ աւելի քան 60 միլիոնոց երկրի մը քով հազիւ 2 – 2·5 միլիոնոց չուկան ծովուն մէջ կոտրի կաթիլին կը նմանի, սակայն, յատկապէս տնտեսութեան ծանրակչիռ տագնապի Թուրքիոյ ներկայի մէջ աւելի քան երբէք աւելորդ չէ մտածել թէ ամէն ծով ալ կաթիլներէ կը բաղկանայ...: Ինչ կը վերաբերի աւելի լայն, միջազգային չափով քաղաքական դործօնին, քանի՛ անգամ նիւթ եղան ու կը չարունակեն ըլլալ Կովկասի մէջ ԱՄՆ–ու նկրտումները, Ուաշինկթըն – Մոսկուա մրցակցութիւնը: Սխալ չէ համարել որ այդ երկու մեծ պետութիւնները, ալ իւրովի չահ մը կը տեսնեն Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու բարելաւումին մէջ:

Յանձնախումբին մասին առաջին հրապարակումներէն ուշագրաւ այլ կէտ մը Թրքական մամուլին այն մատնանչումն է որ երկու կողմերուն միջեւ ամէնէն ծանրակչիռը «1915–ին ապրուած դառն պատահարներ»ն են: Եթէ չակերտուած տարազումը կողմերէն գոնէ հանուր համաձայնութիւն կը վայելէ, կամ պիտի վայելէ, կը նչանակէ թէ հայեւթուրք հաշտութեան այս նոր նախաձեռնութիւնը բնականոն յարաբերութիւններու բո՛ւն խոչընդոտը մէկդի ձըգելու համախոհութիւնը ապահոված է: Այլ խօսքով՝ ցեղասպանութեան իրերու թէ ճանաչումին կողմնակից «այլախոհ»ներուն իսկ կրկնածը թէ հարցը պատմաբաններուն պէտք է ձգել, այլեւս գոնէ կիսապաշտօն կերպով իւրացուած է հայ մասնակիցներէն ալ:

Այդ պարագային, յանձնախումբին վստահուած առաքելութեան կ'աւելնայ այլ տարածք մըն ալ որ այս անգամ կ'ընչուի Սփիւռքին. «1915–ին ապրուած դառն պատահարներ»ու զեղչուած ցեղասպանութեան իրականութիւն մը, կարելի՞ է մտածել որ բազմակողմանի այս համաձայնութեան այլախոհին չվերածէ առնուազն մէկ հատուածը: Ոչ ոք կրնայ սկզբունքով հիմնովին հակառակիլ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման. բայց ի՞նչպէս ընդհանուր վաւերացում կարելի է յուսալ «ցեղասպանութիւն – ապրուած դառն պատահար» չփոթէն, եթէ անչուշտ հաշտութեան յանձնախումբին առաքելութեան յանձնախումբը. մէկ քարով քանի մը թռչուն զարնելու քաղաքականութիւն մը: Քարը արձակուած է արդէն ու կը մնայ տեսնել թէ հայութեան պարապային թրուտեսնել թէ հայութեան պարապային թրուտեսնել թէ հայութեան պարապային թրուտ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ

ՎԱՀԱՆ ՏԵՐ-ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

(1842 – 1897)

Ծնվել է Ալաշկերտի գավառի Մեծ Մանթաշ գյուղում, հոգևորական ընտանիքում: Ստացել է տնային դաստիարակություն: Ուսումը շարունակել է Էջմիածնի Գևորգյան ճեմարանում: Ավարտելուց հետո եղել է Ալաշկերտի վանքի միաբան, ապա՝ Մուշի Կարմրավանքի առաջնորդ: Ուսումնասիրել է հայ հին մատենագրությունը, հրատարակել հնագույն ձեռագրեր: Հեղինակ է «Ալաշկերտի պատմություն» աշխատության, որը մնացել է անավարտ: Թարգմանել է Ագաթանգեղոսի «Պատմություն Հայոց» երկը, Եղիշեի «Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին» պատմությունը, Ղազար Փարպեցու «Պատմություն Հայոց» երկի մի մասը, Ստեփանոս Տարոնեցի Ասողիկի «Պատմություն տիեզերական» երկի մի մասը, Ստեփանոս Օրբելյանի «Պատմություն նահանգին Սիսական» երկը, Թովմա Արծրունու «Պատմություն տանն Արծրունեաց» երկի մի մասը, Կիրակոս Գանձակեցու «Պատմություն Հայոց» երկի մի մասը, Հովհաննես Կաթողիկոս Դրասխանակերտցու «Պատմություն Հայոց» երկի մի մասը, Ստեփանոս Տարոնեցի Ասողիկի «Պատմություն տիեզերական

Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան եւ զաւակը՝ Փիլիփ,

Տիկին Անժէլ Ղազարեան եւ աղջիկը՝ Սօնիա,

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Յանճեան (Պէյրութ),

Բուամէլեան, Յանճեան, Պօղոսեան, Գաւունճու ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խանճեան – Մարաշցի)

մահը, որ պատահեցաւ, 2001 Յուլիս 10–ին, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 20, ժամը 13·30–ին Խաչ – Լէ – Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին

6, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Փոխանակ ծաղկեպսակի, նուիրատուութիւնները ընել Ղարաբաղի որբերուն

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեանի։

50ème Anniversaire
du Pèlerinage
à SAINT-GREGOIRE
de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԴՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de
l'**Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes**

Dimanche 9 septembre

à 10h30 — La Sainte Messe sera célebrée par

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes

l'Homélie sera prononcée par
Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
sous la direction de
Khatchig YILMAZIAN

à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre

Renseignements & Réservations :

— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**

— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——

Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս գոհունակ ուրախութեամբ կը յայտնենք, թէ՝

Ֆրանսայի Ազգային Տօնին (Յուլիս 14) առիթով կատարուող Նշանակումներու շարքին՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ
ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

Եւրոպայի
Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
Բարձրաշնորհ

Տ. ԳԻԻՏ Արքեպս. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

պարգեւատրուած է

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԳԻ
ՊԱՏՈՒՈՒՈՑ ԼԵԳԻՈՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ
աստիճանով՝

Commandeur de la Légion d'Honneur

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 22
Պայծառակերպութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԱ. ԳԼԼՃԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 23
Բ. օր Վարդավառի։
Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ։
Ժամը 11–ին՝ Հոգեհանգիստ։

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :

- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébérgement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ՓՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթաղոկ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

***

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

***

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une S O I R E E D A N S A N T E
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «G a ï d z a g' s»**

***

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville de la Croix Bleue des Arméniens de France

organise

le Samedi 27 octobre

U N E S O I R E E D A N S A N T E

A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann

avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակարկը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուած	700	(837,20)
Մկնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս դիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչդեռ Չեխ Մէկ Քառորդ Սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 20
VENDREDI
20 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·214 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·214

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յալիս 18 / 19)

ԱՋԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԿՐՆԱՅ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻԼ

Ժողովրդական կուսակցութեան քարտուղար Վ. Մկրտչեան անդրադառնալով Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի կուսակցութենէն հրաժարելուն, ըսած է թէ ան դիտէր որ հաւանական էր իր հեռացումը, քանի կար քաղաքական խորհուրդին որոշումը։ Ան ըսած է նաեւ որ Ազգային Ժողովի նախագահի պաշտօնը Ժողովրդական կուսակցութենէն եղած է եւ քաղաքական բոլոր ուժերը հաւանական է որ պահանջեն Ա. Խաչատրեանի հրաժարականը։

⁂

«ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԸ ՔԱՅՔԱՅՄԱՆ ԵԶՐԻՆ

Ազգ· Ժողովի «Կայունութիւն» խումբի անդամ Ց· Յակոբեան հրաժարած է Յուլիս 18–ին։ Հրաժարումը բացատրած է խումբին ղեկավար Վ· Ալվադեանի ախալ նկատած աշխատանքով որուն հետեւանքը եղած է 23 երեսփոխաններու մեծ մասին կորուստը։ «Քանի որ Վ· Ալվադեանի նախարարութեան խնդիրը հասուցած է, չեմ ուզում որ իմ անունն էլ լինի նրան սատարողների ցուցակի մէջ» ըսած է ան։ Նոյն հարցին մասին Վ· Ալվադեան ըսած է թէ տակաւին քննարկումի փուլին է։ «Կայունութիւնը» ներկայիս 10 երեսփոխան ունի եւ եթէ դեկավարը նախարար նշանակուի, խումբը կը լուծուի։

⁂

ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ԴԵՍՊԱՆԸ· – «ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊԱՏԱՀԱՐ»

Պատասխանելով «Արմենփրէս»ի թղթակիցին հարցումին թէ իր երկիրը ինչպէս կը վերաբերի ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին, Բրիտանիոյ դեսպանը Թ· ձոնս ըսած է· «Մեր երկրին մէջ կը ճանչնանք ցեղասպանութիւնը որ գործուած է Հայերու դէմ 1915 – 1923 թուականներուն։ Մենք ատիկա կը կոչենք պատահարներու սարսափելի շարք մը»։

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Սուրիոյ Ազգային Ժողովի նախագահին պատուիրակութիւնը Յուլիս 12–ին ընդունուած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի կողմէ։ Ան արաբական երկիրներու հետ յարաբերութիւններու մարզին մէջ առանձնայատուկ կարեւորութեամբ անդրադարձած է հայեւսուրիական կապերուն։ Նախագահը ըսած է թէ հայ ժողովուրդը երբեք չի մոռնար 1915–ին յաղորդած չրջանին Սուրիոյ բացառիկ դերը հայութեան կեանքին մէջ։ «Սա ազգի յիշողութիւնն է որ փոխանցուում է սերունդէ սերունդ եւ յատուկ վերաբերմունք ձեւաւորում երկրի ու ժողովրդի նկատմամբ» ըսած է ան։

Զրոյցին նիւթ եղած են տնտեսական գործակցութեան հեռանկարները։ Ապա էլ Քաոիր Քատուրա Սուրիոյ նախագահ Ասատի կողմէ Ռ· Քոչարեանը հրաւիրած է պաշտօնական այց կատարելու Սուրիա։

⁂

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐՈՒ ԹԻՒԻ ՑԱԻԵԼՈՒՄ

1700–ամեակի նչումներուն առիթով արտասահմանէն Հայաստան զացողներու թիւը չուրջ 30 տոկոսով աւելցած է։ Անոնց 55%–ը մուտքի արտօնագիր կը ստանայ տեղւոյն վրայ, քանի որ Հայաստան տակաւին բոլոր երկիրներուն մէջ դեսպանատուն ու հիւպատոսարան չունի։ Շնորհիւ սահմանային կէտերուն վրայ դրուած արդիական սարքաւորումներու, վերջին չրջանին Հայաստանի կեղծ անձագրով մուտք գործողներ յայտնաբերուած են։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՍՓԷՆ ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷ ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՏԱԽՈՐՆԵՐԸ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԸ ԿՈՂԵԿՈՉԵՆ

Չորեքչաբթի, Յուլիս 18–ին, նախարարապետ Լ· Ժոսփէն հրապարակաւ մանրամասնութիւնները տուաւ գաղտնի հիմնադրամներուն, որոնց մասին Շիրաք կարդ մը ակարկութիւններ ըրած էր Յուլիս 14–ի իր հարցազրոյցին ընթացքին։ Խորհրդարանին քուէարկած 393 միլիոն ֆրանքը 2001–ի համար հետեւեալ ձեւով բաշխուած է· –

Արտաքին ապահովութեան ընդհանուր տնօրէնութիւն. – 234 միլիոն։

Կառավարութիւն. – 159 միլիոն, որ կը բաժնուի սա պէս· – Վարչապետութիւն 133 միլիոն, Էլիզէ 24 միլիոն, Արտաքին նախարարութիւն 2 միլիոն։

Վարչապետութեան 133 միլիոնն ալ, իր կարգին, կը բաժնուի հետեւեալ ձեւով·–

Մաթիւնեոնի ներկայացուցչական ծախքեր եւ պահազան ձեռնարկներ·– 36 միլիոն։

Անձնակազմի անդամներու պարգեւներ եւ նախարարապետին ապահովութեան առընչուող ծախքեր· – 24 միլիոն։

Կառավարութեան ամէն մէկ անդամ ամսական չուրջ 131·000 ֆրանքի պահպան մը կը ստանայ (52 միլիոն), Մարզային կամ հիմնարկներու փինանսաւորում 12 միլիոն։

Մնացած դումարը որ դեռ չէ ծախսուած 9 միլիոն ֆրանք է։

⁂

Միւս կողմէ, դատաւորները յայտնելով հանդերձ թէ ձեռնհաս չեն Հանրապետութեան նախագահը հարցաքննելու, 18 էջնոց իրենց տեղեկագրին մէջ ճնշումը չեն դադրեցներ եւ կ'ոգեկոչեն Բաոճրապոյն Ատեանը, հաստատելով Շիրաքի հնչուն դրամով կատարած վճարումները դումարը՝ 2·4 միլիոն ֆրանք։

Իրենց եզրակացութիւնն այն է որ միայն Բարձրագոյն Ատեանը ձեռնհաս է ունկնդրելու Հանրապետութեան նախագահը եւ այս, որեւէ ձեւով, դէմ չէ իշխանութեանց բաժանման սահմանադրական սկզբունքներուն։

Դատաւորներու այս տեսակէտը թուենաւոր նուէրը մըն է Շիրաքի համար։ Տեղեկագրին մէջ, մանրամասնօրէն կը թուէ այն դրդապատճառները, որոնք կ'արդարացնեն նախագահին ունկնդրութիւնը, բայց, կ'ըսեն՝ մենք ձեռնհաս չենք այդ գործը ընելու համար, թող ուրիշը ընէ։

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԵՆՈՎԱՑԻ մէջ, ուր Յուլիս 20–ին կը բացուի ժէ 7+1 վեհաժողովը, ապահովութեան աննախընթաց միջոցներ ձեռք առնուած են, քանի հոն հաւաքուած են նաեւ համաչխարհայնացումի ընդդիմադիրները, որոնք թէեւ խոստացած են խաղաղ ցոյցերու դիմել։ Ոստիկանութիւնը զրաւած է դանակներ, սուրեր, կեղծ ատրճանակներ եւ ռումբ պատրաստելիք նիւթեր։ Ժողովին օրակարգի նիւթերն են· – առողջապահութիւն, կլիմայ, աղքատութեան դէմ պայքար, համաչխարհային տնտեսութիւն։ Անշուշտ պիտի խօսուի նաեւ Միջին–Արեւելքի եւ Մակեդոնիոյ մասին։ Ղարաբաղի հարցն ալ պիտի ծեծուի առնուազն Շիրաքի, Պուտինի եւ Պուշի միջեւ։

ՎՂ· ՊՈՒՏԻՆ առաջին անգամ ըլլալով մամուլի ասուլիս մը տուած է Յուլիս 18–ին եւ ենթարկուած լրագրողներու հարցումներուն։ Ծեծուած են դրեթէ բոլոր հարցերը՝ ՕԹԱՆ, Չէչէնիոյ պատերազմ, Դումայի գործունէութիւնը, Ռուսաստանի արդիականացում, Քուրիլ կղզիներ, մինչեւ իսկ իր չունին գոյնը։ Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան հակահրթիռային վահանի ծրագրին, Պուտին ապահովութիւն տուած է որ Ռուսաստանի եւ Չինաստանի կողմէ հասարակաց պատասխան չկայ· – «Ամէն մէկ պետութիւն կ'որոշէ թէ ի՛նչ կ'ուզէ ընել։ Չինաստանի հետ միասին պատասխան մը չենք ծրագրեր։ Ռուսաստան հարկ եղած միջոցները ունի իր իսկ պատասխանը ներկայացնելու համար։ Պատրաստ ենք ամէն հաւանականութեան»։ ՕԹԱՆ–ը թշնամի մը չի նկատեր, բայց, երբ իրեն կ'ըսուի թէ քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է, այն ատեն ինչո՞ւ Քոսովոն կը ռմբակոծէ։ Ինք երեք առաջարկ ունի Եւրոպայի պաշտպանութեան համար· – լուծել ՕԹԱՆ–ը, ինչ որ Ռուսաստան կ'ուզէ, ուրիշ կազմակերպութիւն մը ստեղծել եւ ներառնել Ռուսաստանը, կամ Ռուսաստանը առնել ՕԹԱՆի մէջ։ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ բրտութիւնը պէտք է վերջ դնէ։ Միայն Չէչէնիոյ պարագային է որ Պուտին իր պաղարիւնը կորսընցուցած է, հիւսիսային կովկասը «ախտ մը» որակած է (մեթաստազ) եւ չեշտած· – «Իրականութեան մէջ, Չէչէնները անկախութիւն ունէին 1999–ին եւ պինուած Տաղստան մտան իսլամական Հանրապետութիւն մը ստեղծելու դաղափարով կասպից ծովէն Սեւ ծով։ Կ'ուզէին օգտագործել Չէչէնիան Ռուսաստանի վրայ յարձակելու համար։ Պէտք է չնորհակալութիւն յայտնէք մեզի մեր ըրածին համար»։ Պուտին չատ դրական դաղափար ունի Պուշի մասին, զոր ճիւճիւիը չի նկատեր։ Գալով մամուլի ազատութեան եւ ընդհանրապէս մամուլին, այն հարցումին որ կը վերաբերէր Բորիս Բերեզովսկիի (անցեալին իրեն չատ մօտ մէկը), Պուտին ամէնէն կարճ պատասխանը տուած է· – «Բորիս Բերեզովսկի՞, ո՞վ է»։

ԹԵՀՐԱՆԻ յեղափոխական դատարանը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Յուլիս 17–ին ընդդիմութեան դեկավարի մը՝ Իպրահիմ Եազտիի դէմ, որ պարագլուխն է Իրանի Ազատագրման Շարժումին եւ ներկայիս Միացեալ–Նահանգներ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐՈՒ «ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ»

Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեաց հարցը, որ կրկին ծեծուած է վերջերս Պրիւսէլ Արտաքին նախարարներու նիստին, դէմու ցաւ ալ կը պատճառէ 15–երուն։ Եւրոպական հարցերու Ֆրանսայի նախարարը՝ փէէր Մոսքովիչի տեսլողական կը գտնէ քաղաքական լուծում մը, որովհետեւ սխալ պիտի ըլլար խորհիլ բաժանեալ կղզիի մը անդամակցութեաց մասին։

1974–ի Թրքական գրաւումէն ի վեր, Մեծերը, Ամերիկա թէ Եւրոպա չկրցան կարզադրութեան մը յանդիլ, «խօսք հասկցնել» Անգարայի, որ ՄԱԿ–ի քննէարկած բանաձեւերն ալ բարձր թողլ ըրաւ։ Թրքական ինքնակոչ «հանրապետութիւնը» սակայն վայլուն վիճակ մը չունի եւ տեղւոյն Թուրք կիպրացիները կ'արտագաղթեն, նախընտրելով կիպրոսի հարաւը, այսինքն յունական բաժին փոխանակ ներգաղթելու իրենց հայրենիքը՝ Թուրքիա։ Երիտասարդ մը, անդրադառնալով կիպրոսի Եւրոպական Միութեան անդամ դառնալուն, կ'ըսէ·– «Ի՞նչ պիտի պատահի, չատ պարզ է, Եւրոպա պիտի ներառնէ կիպրոսի յունական բաժինը, Թուրքիան պիտի ներառնէ հիւսիսային կիպրոսը, մենք ալ պիտի անհետանանք ... արդէն ոչնչանալու եզրին ենք»։ Դառնացած է, ինչպէս բազմաթիւ Թուրք կիպրացիները։ Կը նախընտրէ Եւրոպական Միութիւն մտնել քան Թուրքիա երթալ, բայց ընտրութիւն չունի։ Ուրեմն, Թուրք կիպրացիները կը հեռանան կղզիէն, որովհետեւ, վերջին ամիսներուն անտեսական վիճակը ողբերգական կերպով վատթարացած է։ 27 տարի է բան չէ չարժած։ Թուրքիա 30 հազար պինուող կը պահէ կղզիին հիւսիսային մէկ երրորդին մէջ, ուր ծնած է «հիւսիսային կիպրոսի Թրքական հանրապետութիւն մը» ինքնակոչ, 1983–էն ի վեր։ Շուրջ 205 հազար հոգի կ'ապրի հոն, բայց, միայն 165 հազարը ինքնակոչ Հանրապետութեան քաղաքացի կը նկատուին։ Կը կարծուի որ 65–էն 70 հազարը Թուրքիայէն եկած են 1974–էն ի վեր, կ'ըսէ հարցախոյզի գլխաւոր հիմնարկին պատասխանատուն։ Վերջին ուսումնասիրութեան մը համաձայն, Թուրք կիպրացիներու 32%–ը կողմնակից է վերամիացման դաշնակցութեան ձեւի տակ, 27%–ը կը նախընտրէ համադաշնակցութիւն մը եւ 23%–ը կողմնակից է երկու անջատ պետութիւններու։ Միայն 7·7% կ'ուզէ Թուրքիոյ հետ կցում մը։ Բայց, այս վերջին տեսակէտն է, զոր կը պաշտպանէ Տէնքթաշ, նախագահը այդ «Թրքական Հանրապետութեան»։ Հիւսիսային կիպրոսի մէջին եկամուտը զլալի կերպով աւելի բարձր է քան Թուրքիոյ (4000 տոլար 3000–ի փոխարէն), բայց, նուազ է քան հարաւային կիպրոսի մէջ։ (15·000 տոլար)։ Արտագաղթի թեկնածուներու թիւը մեծ է։ Գալով ընդդիմութեան, վիճակը դիւրին չէ «Աբուսիա» (Եւրոպա Թերթը, օրինակ, երկու ոճրապարտի թիւրախ եղած է 6 ամսուան ընթացքին։

Յոյցեր կ'ըլլան, բայց Ռ· Տէնքթաշին հոգը չէ· – «Մեզի կ'ըսեն որ Եւրոպայի ճեպընթացը չվարիացնենք, բայց, յունական ճեպընթաց մըն է եւ կը մերժենք հոն մտնել։ Ոչ ոք կ'ուզէ ընդունիլ մեր ինքնիշխանութիւնը եւ անընդունելի է։ Անցեալը իմ այժմէականութիւնս է»։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՐԱԿԷՄ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

(Ց. Գեղարդի «Ակօս. Հունձը եւ հնձուորները»)

1922 – 1939–ին, Սփիւռքի գրական – իմացական կեանքի անվիճելի կեդրոնը Փարիզն էր. անոր թիկունքին Միացեալ – Նահանգները կը մնար՝ «Հայրենիք» ամսագրով, իսկ շատ աւելի հեռու՝ Միջին – Արեւելքը, ուր երուսաղէմն ու Գահիրէն որոշ հեղինակութիւն կը վայելէին:

Բ. Աշխարհամարտէն ետք, կեդրոնը Միջին – Արեւելք, է մասնաւորի՝ Լիբանան ու Սուրիա պիտի փոխադրուէր, ուր «Նշան Փալանճեան» ճեմարանի, «Մելպոնեան» Կրթական Հաստատութեան եւ «Քարէն Եփիփ» ճեմարանի շրջանաւարտները կենսական պիտի դառնար՝ մտաւորական նոր սերունդ յառաջացնելու գործին մէջ: Գոնէ մինչեւ 1980–ական թուականները, Պէյրութը այդ կեդրոնը մնաց:

Փոխանցումի շրջանի կարեւոր գործօններէն մէկը «Ակօս»ը եղաւ, հրատարակութիւն՝ «Նշան Փալանճեան» ճեմարանի շրջանաւարտից Վարչութեան, որ 1944–1960 տարիներու մշակութային գլխաւոր պարբերականն էր, մանաւանդ՝ «Նայիրի» ամսագրի չարաթաթերթի վերածումէն ետք, միջոց մը՝ «Անի» ամսագրի (1946–1955) հարեւանութեամբ:

Այժմ փարիզաբնակ, դրագէտ Ց. Գեղարդ 1948 – 1955–ին «Ակօս»ի խմբագրական աշխատանքին անմիջական մասնակիցը եղաւ՝ որպէս խմբագիր, խմբագրակազմի անդամ թէ շրջանաւարտից Վարչութեան ներկայացուցիչ: Իր օրով (1953), «Ակօս»ը, որ սկզբնապէս որպէս ներկամսեայ լոյս կը տեսնէր, ամսագրի վերածուեցաւ: Աւելի ուշ, Ց. Գեղարդ «Բագին»ի խմբագրութեան անդամ եղաւ՝ մինչեւ 1970–ական թուականներու կէսերը, իսկ անկախաբար «Բժիշկ» ամսագիրը խմբագրեց:

Իր այդ հանգամանքով, արձակ, քերթողական եւ առակագրական գործերու հեղինակ Ց. Գեղարդ բոլոր նախաձեռնները ունէր «Ակօս»ի պատմութեան նուիրուած հատոր մը պատրաստելու: Յովհաննէս Մանուկեանի (Ալպիաղ) մեկնաբանութեամբ լոյս տեսած «Ակօս. հունձը եւ հնձուորները» հատորը գրական – յուշագրական անդրադարձ մըն է այդ 16–ամեայ շրջանին, երբեմն՝ իր թելերը երկարաձգելով մինչեւ 1990–ական թուականները (*):

Հատորը բաղկացած է վեց անջատ մասերէ: Առաջինը՝ «Անդաստանը» (էջ 9 – 22), ճեմարանի Շրջանաւարտից Վարչութեան ամփոփ պատմութիւնը եւ «Ակօս»ի 16 տարիներու առարկայական պատկերը կը ներկայացնէ՝ թուականներով, անուններով եւ ընդհանուր արժեւորումներով: Ձիւղ է հեղինակին քնորոշումը, թէ «գրական հանդէսներ կան, որոնք կ'արժեւորուին իրենց ծնունդ տուած գրական հոսանքով կամ շարժումով. երբեմն ալ՝ հիմնադիր – խմբագիր (ներուն) մտաւորական ստեղծագործական եռանգայարդումով: «Ակօս» բնորոշուեցաւ Հայ Գրականութեան եւ Մշակոյթի հանդէպ ցուցաբերած հաւատքին եւ յարգանքին լրջախոհութեամբը» (էջ 21):

Արդարեւ, այս պարբերականը ընթերցողին գրական ու պատմա – քանասիրական հարուստ նիւթ մատուցեց. թէեւ 1950–ական թուականներուն զայն աւելի դուռ դրական զարձնելու ճիգ մը փորձուեցաւ, սակայն ըստ էութեան ան մըտայ մշակութային տարբեր կալուածներ ընդգրկող հրատարակութիւն մը՝ «Հայրենիք»ի հետքերուն վրայ – բացառելով կուսակցական – քաղաքական բաժինը:

Հեղինակը կազմած է «Ակօս»ի լիակատար մատենագիտութիւնը եւ վարչական համարատուութիւնը, զոր յաւօք չէ հրատարակած՝ «հատորին գրապատմական դիմագիծը աւելի պահելու մտահոգութեամբ ,նաեւ հրատարակչական նկատառումներով» (էջ 203): Այլապէս արժէքաւոր յաւելում մը պիտի ըլլային անոր դրապատմական դիմագիծին, որպէս լրացում «Ակօս»ի պատմութեան ընդարձակ ու ճշդրիտ տեսութեան:

Երկրորդ մասը՝ «Հնձուորները» (էջ 23 – 119), յուշագրական բաժին մըն է՝ «Ակօս»ի հետ առընչուած 21 դէմքերու մասին: Անշուշտ, ընթերցողը պէտք է որոշակի պատկեր մը ունենայ, եթէ ո՛չ ժամանակաշրջանի, գոնէ դէմքերէն ոմանց ինքնութեան եւ վաստակին մասին, որպէսզի կարենայ ամբողջութիւնը ճաշակել: Հեղինակը, բնականաբար, դէպքեր կամ դրուագներ կը պատմէ զրեթէ առանց կենսագրական – մատենագիտական հարցերու մէջ մտնելու: Հոս կը տանգնեն Ս. Վրացեան, Լ. Շանթ, Գ. Ինճիկեան, Կ. Սասունի, Գառնիկ Գիւզալեան, Գառնիկ Բանեան, Մուշեղ Իշխան, Հուրի Իփէկեան, Տիրան Ամէմեան եւ Լիբանանի թէ արտասահմանի մէջ ապրած ուրիշ դէմքեր, որոնք Սփիւռքի մթնոլորտ ու ժամանակ կազմեցին՝ գոնէ մինչեւ 1970–ական թուականները:

Ի հարկէ, շուրջ 100 էջնոց պատումը՝ առանձին գլուխներու բաժնուած, իւրաքանչիւր անունի միայն ուրուանկարներ կրնար փոխանցել: Յամենայնդէպս, շահեկան մանրամասնութիւններ չեն պակսիր, որոնք նոր պիծեր կ'աւելցնեն արդէն ծանօթ դէմքերու մասին, նուազ ծանօթներ կը վերակենդանացնեն կամ յատնի կը դարձնեն, իսկ երբեմն նոր հարցականներ կը բանան: Օրինակ, հեղինակը կ'ակնարկէ 1952–ի շուրջ գոյացած ծրագրի մը՝ «Լաստ» ամսագիրը հրատարակելու մասին, որ «Ակօս»ի զուտ գրական տարբերակ մը պիտի դառնար (էջ 75 – 76), եւ որ երբեք կեանքի չկոչուեցաւ: Այդ մասին կ'արժէր աւելին իմանալ, ի՞նչ խմորումներ, հակազդիր հոսանքներ կային այդ ժամանակ՝ անուն – մականուններով, որոնք նման ծրագրի մը թերկամ զէմ էին: Ըստ երեւոյթին, պէտք է սպասել հրատարակելի «Ամբողջական երկեր»ուն Զ. հատորին, ուր «Լաստ»ի մասին գրական յուշերու խոստումը կայ (էջ 207):

Իսկ «Լաստ»ի կապակցութեամբ, պէտք է յիշել Հուրի Իփէկեանը, որ գլխաւոր խմբագիրը պիտի ըլլար (Ց. Գեղարդի կողքին, օգնական խմբագիրը պիտի ըլլար... Վահէ Օշականը), որուն մասին միայն «Բագին»ի մէջ երկու էջ կարդացած ենք՝ մահուան առիթով (1980), եւ որ ակնյայտօրէն այդ սերունդի «կորսուած» անուններէն մէկը եղած է: Ինչպէս կը յիշէ հեղինակը, «ճեմարանի մէջ իրեն արժանի ամպիոնին չտիրանալը, հրապարակի վրայ, հանրային կեանքի մէջ «Ովսաննա»ներով ծափողջոյնքերէ ետք՝ կարահաս դատափետումն ու անհարկի ցետարձակումը փշրած էին, իրենց կարգին, քանաստեղծի ցուրբ ու զգայուն իր թեւերը» (էջ 76): Արդ, այս սեղմ տողերուն ետին ծածկուած ամբողջ ողբերգութիւնը պիտի արժէր բացայայտել. բոլորս գիտենք, որ հայկական իրականութեան մէջ նման դէպքեր մարուելի նիւթ չեն:

Երրորդ մասը՝ «Պատկերաշար Լ. Շանթէն» (էջ 120 – 173), մեզի կը բերէ դէպքեր մեծանուն դրագէտ – մանկավարժի կեանքէն, որոնք իրաւամբ աւելի «պատկեր»ներ են, քան յուշագրական պեղում մը: Արդար պիտի չըլլար բաղդատական մը ընել, օրինակ, Մուշեղ Իշխանի յուշերուն հետ, ուր աւելի ամբողջական դիմանկարի փորձը կատարուած է: Այսուհանդերձ, Ց. Գեղարդի «պատկերաշար»ը հոգեբանական կարդ մը յայտնուն դիծեր կ'ուրուագրէ, որոնք այլապէս չհաճեկան են: Որպէս լրացում, Դ. մասը («Հինէն արձագանգներ», էջ 174 – 186) Շանթին նուիրուած երեք դիմաստերներ կը համախմբէ:

Հինգերորդ մասը՝ «Մի խօսք ունիմ» (էջ 188 – 199), հեղինակին ենթավերնագրով իսկ՝ «փշրանքներ» են Նիկոլ Աղբալեանի՝ ճեմարանի միւս մղիչ ուժի կեանքէն, որոնք նոյնպէս հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին:

Այս երեք մասերու ընթերցումէն ետք, պէտք է արձանագրել, որ տասնամեակներու ընթացքին մտաւորական դաշտի հերկոզ մը չդառնուեցաւ, մանաւանդ՝ ճեմարանի շրջանաւարտներուն մէջ, որ Շանթի ու Աղբալեանի (եւ ո՛չ միայն իրենց) պէս դէմքերու կենսագրական հատոր մը նուիրէր՝ արխիւային եւ այլ բնոյթի նիւթերու օգտագործումով: Տասնամեակներու փականքէ ետք, այդ գործը ներկայիս Հայաստանի մէջ ձեռնարկուած է, բայց ցաւալի է, որ Սփիւռքը տէր չկանգնեցաւ իր արժէքներուն երբ հարկ էր՝ գետին պատրաստելով:

Վեցերորդ մասը (էջ 200 – 202) արժեւորում մըն է ճեմարանի եւ իր սերունդի մասին, գրուած՝ 1966–ին, որ ձեւով մը ղիրքին ժամանակագրական շրջագիծը կ'եզրափակէ:

Բովանդակութեան ցանկը՝ համալրակալումի սխալի մը հետեւանքով, էջերու թուագրումին հետ համաձայն չէ, ու հետեւաբար՝ ընթերցողին կիսով չափ պիտանի:

Որպէս ամբողջութիւն, Ց. Գեղարդի այս հատորը՝ ժամանակաշրջանի իր վերակազմութեամբ, ողջունելի նպաստ մըն է սփիւռքահայ նորագոյն գրականութեան պատմութեան համար: Մաղթենք, ի մասնաւորի, որ իր ամբողջական երկերու Ե. («Նամականի») եւ Զ. հատորները («Գրականութեան պատմութեան համար») չուտով լոյս տեսնեն, նոր նիւթերով ճոխացնելու համար զայն:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ձըրզի

(*) Ց. Գեղարդ, «Ակօս». Հունձքը եւ հնձուորները, Պէյրութ, Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» տպարան, 2001, 207 էջ:

Հասցէ. –
P.O.Box 80211, Bourj Hammoud, Lebanon.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵԾ ՀԱՅՈՐԴԻՆ ԻՄ ՅՈՒՇԵՐՈՒՄ

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՃԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

(1901 – 2001)

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Ակադեմիկոս, «Վասպուրական» Հայրենակցական Միութեան Պատուաւոր Նախագահ

Երբ 1931–ին ընդունուեցի նորաստեղծ Հինարարական (1933–ից պոլիտեխնիկական վերանուանուած) Հնատիտուտի Վնարարական Ֆակուլտետի ճարտարապետութեան բաժինը, իմ մեծանուն հայրենակից Աղասի Խանճեանը Հայաստանի կոմկուսի առաջին քարտուղարի պաշտօնում փոխարինել էր Հայկազ Կոստանեանին: Ես՝ ուսանող, ինքը՝ բարձրաստիճան դիւրքի գործիչ: Նրան հանդիպելու, մանաւանդ՝ հետը զրուցելու առիթ չէի կարող ունենալ: Միայն ուրիշների պատմածից տեղեակ էի, որ Աղասի Խանճեանը վանեցի է, կիրթ ու հայասէր մի անձնաւորութիւն, ուսանել էր իր ծննդավայրի զպրոցներից մէկում, կրթութիւնը շարունակել Երեւանի թեմական դպրոցում, հիանալի տիրապետում է հայերէնին, նոյնիսկ զրաբարին, զարմանալի արագ տիրապետել էր նաեւ ռուսերէնին, երբ որոշ տարիներ պաշտօնավարել էր Լենինկրատում, որպէս կուսակցութեան շրջանային կոմիտէի քարտուղար:

Պարզ ու հասարակ մարդ էր, Արմենական կուսակցութեան անդամ՝ ուսուցիչ Ղեւոնդի որդին: Ներան յաճախ կարելի էր հանդիպել Աբովեան փողոցում, ուր պատկառ էր դուրս գալիս առանց թիկնապահների: Ընդունում էր անցորդների բարեւները, պատասխանում, ոմանց հետ կանգնում զրոյցի: Ուշադիր էր երիտասարդութեան նկատմամբ, այցելում էր ուսանողական թաղամաս, մանում դասարանները, ուսանողական ճաշարան, հետաքրքրւում, թէ ինչպէս են սընւում:

Առաջին անգամ առիթ եմ ունեցել ներան մօտիկից տեսնելու 1934–ին՝ Ծաղկաձորում (հին անունով՝ Ղարաչիլակում), ուսանողների մի խմբի հետ այնտեղ էինք մեկնել կեչառիսի վանքի յուշարձաններին ծանօթանալու, նկարելու: Վանքային համալիրից ոչ հեռու գտնւում էր մի յարկանի, համեստ յարմարութիւններով օժտուած մի տուն, որը տեղացիները «Խանճեանի դաչա» էին անուանում: (Պատերազմի տարիներին, երբ զօրակոչւեցի ու ծառայում էի Ծաղկաձորում, ստեղծուել էր զինուորական հիւանդանոց. մէկ տարի ապրեցի այդ տանը: Մի օր Աղասի Խանճեանի զլխաւորութեամբ մեզ անծանօթ գործիչների մի մեծ խումբ յայտնուեց վանքի տարածքում: Աղասի Խանճեանը հիւրերին ծանօթացրեց վանքի յուշարձաններին, վերջում կանգ առաւ կաթողիկէ կոչուած եկեղեցու առաջ: Ընթերցեց ու թարգմանեց մուտքի բարաւորի վրայ փորագրուած վիմական արձանագրութիւնը՝ զարմանք պատճառելով հիւրերին եւ մեզ:

Յաջորդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ մէկ տարի ետք երեւանում, երբ մի հնատիտուտից քիչ ցած գտնուող տարածքում տեղի ունեցաւ գրքերի պալատի (հրատարակչութիւնների շէնքի) հիմնադրման արարողութիւն:

Մասնակիցները բաւմամարդ էին, մենք էլ՝ մի քանի ուսանողներ, «խղկուել էինք» նրանց մէջ: Ներկայ զործիչներից ճանաչում էի միայն Արամայիս Եղոյեանին: Երբ փորւած հիմքում չաղախ լցրին, մէկը՝ կարծեմ Արամայիս Եղոյեանը, Խանճեանի կեպին գլխից վերցրեց ու դրեց չաղախի մէջ: Բոլորը ծափահարեցին, ներկաներից մէկը բացատրեց՝ կառուցուող շէնքի հիմքերն ամրակուռ կը լինեն:

Խանճեանը մօտ էր հայ մտաւորականներին, յատկապէս Եղիշէ Չարենցի, որի ջերմեռանդ հովանաւորը եղաւ իր «վահակեանութեան» տարիներին: Այդ ժամանակաշրջանում զրողների միջեւ երբեմն խմբաւորումներ կային, իշխում էր թէժ մթնոլորտ. փոխադարձ ամբաստանութիւններ էին տպագրւում «Գրական թերթում»: Ոմանք հանդէս եկան Եղիշէ Չարենցի նոր լոյս տեսած «Գիրք ճանապարհ»ի քննադատութեամբ, որն առժամանակ արգելուեց: Դժուար էին ու պարդիւն Աղասի Խանճեանի ջանքերը՝ խաղաղեցնելու առաջացած վիճակը: Այդ տարիներին արդէն սկսուել էր տասնեան նախձիրը, իսկ զրողներից ոմանք ինչ – որ չափով աւելացրին «ըրաղային կործանարար ջրերը: Բանաբերուեցին Ակսել Բակունցը, Ալազանը, Գուրգէն Մահարին, Վաղարշակ Նորենցը, Զապէլ Եսայեանը, Վալտեր Արամեանը, Վահան Թոթովենցը եւ էլի շատերը:

Իր մշտական հովանաւոր Աղասի Խանճեանի մահուանից ետք նոյն՝ 1936 թուականին հերթը հասաւ մեր ժամանակների մեծագոյն բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցին:

Իմ վերջին հանդիպումը Չարենցի հետ տեղաւորւեց էր: Թիֆլիսից ստացել էինք Աղասի Խանճեանի «ինքնասպանութեան» մասին լուրը: Մինչեւ ուշ գիշեր Ասվեաց փողոցը լեցուն էր բազմութեամբ: Մարդիկ յուզախռով ու ցածրաձայն խոսում ու քննարկում էին անթացատրելի այդ արարքը, չէին հաւատում պաշտօնական հաղորդմանը, որի համար բաւականին տուժողներ եղան:

Կուլտուրայի տան Ասրովեան փողոցի կողմի մուտքի մօտ կանգ առաւ վայտնիթ բարձած մի ապրանքատար ատոմեքենայ: Արագ դատարկեցին բեռն ու վեր բարձրացրին: Տեղեկացանք, որ յաջորդ օրը երկրորդ տարկի գահլիճից (այժմ՝ Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճ) կատարուելու էր հոգեհանգստեան արարողութիւն: Որոշ ժամանակ անց՝ նոյնպիսի արագութեամբ փայտանիքը իջեցրին, բարձեցին նոյն անտոմեքենան ու տարան: Ստացուել էր թաղման ծէսը փոփոխելու յատուկ կարգադրութիւն: Ջի՛ որ ինքնասպանին չէր կարելի պատուով թաղել:

Յաջորդ օրը յուզարկաւորութեան թափօրի մաս կազմեցինք ես ու կինս (երկուսս էլ՝ վանեցի), քանզի ողբացեալը մեր պաշտելի հայրենակիցն էր: Դագաղը բարձր պահած, բազմամարդ թափօրը կայարանից անցաւ Մաշտոցի պողոտայ, շրջուեց ու մտաւ Սպանդարեան (այժմ՝ Արամի) փողոցը: Անկեան նորակառոյց շէնքի պատշգամբում թաղակը զլխին մի պահ երեւաց Եղիշէ Չարենցը, ապա արագ ներս մտաւ, որպէսզի իջնի ու միանայ թափօրին, որն ուղղութիւն էր վերցրել դէպի Կոնդ՝ Աղասի Խանճեանի տապանին հանգրուանատեղը:

Մորապէս ողբաց Եղիշէ Չարենցն իր

մեծ բարեկամ կորուստը, յիշատակ թողնելով «Դոֆին» իրական քանաստեղծութիւնը։

Այս գաղթական կանանց ընտանեկան
սուգով,
եւ շիւանով միայն շրջապատած
փայտեայ դագաղն ու դին
արիւնոտուած
Մի՞թէ, օ՛, Աղասի, – դիա՞կն է Ֆո...
Դո՞ւ ես արդեօք պառկած ալդիան
անյոյզ դէմքով՝ յանցապարտի,
գողի դագաղ մտած...
երբ ժողովուրդն անգամ աչքերն
իր թաց
վարանքով է սրբում մուրթ
դագաղի դէմ
Ֆո...
Որպէս ջրհորն ընկած աստեղային
մի ջահ՝
Ընկաւ, սուգուեց յանկարծ եղերական
միգում
Թէ դոֆինեան Ֆո դէմքը, թէ
անուրըդ՝
«Խանճեան»...
Ինչ պատասխան ես տամ իմ
յանցապարտ
սգուն,
Որ անմոռաց մի օր՝ կարօտով հին՝
Քեզ անուանեց, յիշո՞ւմ ես
«Նայիրական դոֆին»...:
11 – 7 – 1936

Աղասի Խանճեանի մահով Հայաստանում (եւ ոչ միայն) էլ աւելի մեծածաւալ դարձաւ այն տարիներին չղթայազերծուած մարդատորը, որին զոհ գնացին կուսակցական, պետական գործիչներ, բարձրաղոյն դպրոցների նշանաւոր վերֆիզիկոսներ, գիտութեան եւ տեխնիկայի նշանաւոր մասնագէտներ, նոյնիսկ աշխատաւոր մարդիկ:

Ամէն օր մարդիկ վախճուած ու չչուկով մխմանց յանձնում էին, որ այս գիշեր...-ին տարան...:

Մոլեգնութեամբ որսում էին «ժողովրդի թշնամիներին»: Այդ պիտակին զոհ գնացին նոյնիսկ նրանց հարազատներից շատերն ու նրանք, ովքեր բախտի բերմամբ «դուբան» էին մնացել: Ցայտնուել էին «վսակածելինների» թիմում: Ներկայիս էր Աղասի Խանճեանի քոյրը՝ Ալիսան, որը երեւան էր ներդաղթել Լենինգրադից: Նման մարդկանց սպասարկում էր երեւանի քաղաովետին առընթեր գործող ներդաղթողներին ընդունող, տեղաւորող ու սոցիալական պայմաններ տրամադրող բաժինը, որն առժամանակ գլխաւորում էր մասնագիտութեամբ ճարտարապետ կինո՝ Գոհար Քանքանեանը: Նա արժանացաւ քաղաովետի նախագահի տեղակալ, թունդ ստալինեան Սոնիա Մատեոսեանի խիստ յանդիմանութեանը՝ «ժողովրդի թշնամի» Աղասի Խանճեանի քրոջը՝ Ալիսային նոյն կարգի օդնութիւն ցուցաբերելու համար:

Ինչ վերաբերում է Աղասի Խանճեանի դերեզմանին, ապա տեղից – տեղ փոխադրուեց, մինչեւ հանդրուանեց Երեւանի գլխաւոր դերեզմանատան (Թոխմախ դեղի) պանթէոնում: Այս տարի, երբ լրանում է նրա ծննդեան 100–ամեակը, բազում գնահատող մարդիկ, նաեւ վանաստուրականցիները կ'այցելեն նրա շիրիմին, ծաղիկներով կը զարդարեն, լրջենց յարգանքի տուրքը կը մատուցանեն Աղասի Խանճեանի անչէջ յիշատակին: Մի պայծառ գործչի, որի կեանքն այդպէս գաժանօրէն ընդհատուեց, երբ ընդամէնը 36 տարեկան էր:

«Ազգ», Յունիս 30

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● *Գերմանիոյ Մէքլընպուրկ – Ֆոլփոմէրն նահանգի միջ–եկեղեցական խորհուրդի եւ անոր նախագահ պատուելի Տիկին կէօպէլի հրաւէրով Սերովբէ Վրդ. Խաչանեան, իր հետ ունենալով Առաջնորդարանի դպրապետ Վարուժան Կիտասարկաւագ Մարգարեան Յունիս 15–ին կիրակի անգամ այցելեց շրջանի հայ ապաստանեալներուն: Նախապէս նախատեսուած յայտագրին համաձայն կրաֆիվալա քաղաքի գերման – կաթոլիկ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ պատարագ նուիրուած 1700–ամեակին, որուն սկզբնաւորութեան ողջոյնի խօսքով հանդէս եկան պատուելի Կէօպէլ եւ եկեղեցւոյ վանահայրը:*

Ճեմ պատարագի, որուն ներկայ էին շուրջ 120 հոգիներ, Հայ եւ Գերմանացի, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն, որու ընթացքին Հայր Սերովբէն գերմաներէն լեզուով բանախօսեց «1700–ամեայ Հայ Եկեղեցին» նիւթով: Իսկ երաժիշտ Վարուժան Մարգարեան քանի մը կատարումներով ներկայացուց հայ հոգեւոր եւ ժողովրդական երգը:

● *Յունիս 16, Սերովբէ Վրդ. Խաչանեան ընկերակցութեամբ երաժիշտ Վարուժան Մարգարեանի այցելեց Իէնա քաղաքը, ուր 1700–ամեակի նշումներու առիթով կազմակերպուած էր Հայաստանի եւ Հայ Եկեղեցւոյ նուիրուած ձեռնարկ մը՝ մեր հայրենակից Պր. Արման Մնացականեանի ջանքերով եւ տեղւոյն գերման մէկ - երկու կազմակերպութեանց աջակցութեամբ: Ձեռնարկը բաղկացած էր քանի մը բաժիններէ.*

«Հայաստանը եւ հայ մշակոյթը». Այս բաժնին մէջ ցուցադրուեցաւ տեսերիզ մը գերմաներէն լեզուով, որ կը ներկայացնէր այսօրուան Հայաստանը՝ ակնարկ մը նետելով նաեւ պատմութեան կարեւոր հանգրուաններուն վրայ:

«Հայ աչխարհիկ – ժողովրդական եւ հոգեւոր երաժչտութիւնը». Այս բաժնին մէջ Հայկ Դէլինեան եւ Սաթենիկ Մկըրտումեան զոյգը ներկայացուց կատարումներ հայկական ժողովրդական երգերու, իսկ Վարուժան Մարգարեան հոգեւոր երգերու փունջ մը:

«Հայ Եկեղեցին, անցեալը եւ ներկան» նիւթով գերմաներէն լեզուով բանախօսեց Սերովբէ Վրդ. Խաչանեան:

Բանախօսութիւններէն եւք տեղի ունեցաւ հայկական ճաշերով հիւրասիրութիւն եւ աղջիկներ հայկական պարերով հանդէս եկան աւանդական տարազներով:

● *Յունիս 30 – Յուլիս 1-ին Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ 2001 տարեշրջանի Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը, որուն մասնակցեցան Թեմի բոլոր հոգեւորականներն ու Թեմին կապուած 14 եկեղեցական համայնքներէն ժամանած շուրջ 30 պատգամաւորներ: Թեմակալ Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկ. Պեքճեանի նախագահութեամբ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեանի ատենապետութեամբ գումարուած ժողովը Առաջնորդարանի եւ առանձին համայնքներու տարեկան տեղեկագրութիւնները եւ հաշուեկշիռները լսելէ եւ հաստատելէ, ինչպէս նաեւ ընթացիկ հարցերը քննարկելէ ետք, օրակարգի համաձայն մանրամասնօրէն անդրադարձաւ հետեւեալ հիմնական նիւթերուն.*

1. – Հոգեւոր գործունէութիւնը Թեմին ներս, որուն մասին մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Սերովբէ Վարդապետ Խաչանեան:

2. – Նորակազմ Մշակութային Յանձնախումբի գործունէութիւնը, որուն մասին տեղեկութիւններ տուաւ Յանձնախումբի անդամ Տիկին Մելինէ Բոհլման: Յանձնախումբին մասին լուսաբանութիւններ տուաւ նաեւ Առաջնորդը նշելով, որ Առաջնորդարանի նպատակն է հիմնել Մշակութային Կեդրոն մը՝ համադրելու եւ փոխադարձ համագործակցութեամբ կազմակերպելու գաղութին ներս տարուելիք մշակութային աշխատանքը: Կեդրոնին կից պիտի ստեղծուի նաեւ Տեղեկատուական – Փաստաթղթական բաժին մը:

3. – 1700–ամեակի ներհամայնքային, համագերմանական եւ միջ – եկեղեցական մակարդակի վրայ նշումներ, ինչպէս նաեւ դէպի Հայաստան եւ Սուրբ Էջմիածին տեղի ունենալիք Ուխտագնացութիւններ:

4. – Գերմանիոյ Հայոց Թեմի հիմնադրութեան 10–ամեակին նուիրուած ձեռնարկներ: Զանազան ձեռնարկներու կողքին այս առիթով կեդրոնական մշակութային – եկեղեցական ձեռնարկը տեղի պիտի ունենայ Գերմանիոյ Ֆրանքֆուրթ – Մայն քաղաքին մէջ: Նոյեմբեր 3–ին տեղի պիտի ունենայ մշակութային հանդէս մը՝ մասնակցութեամբ սիրուած երգիչ Յարութ Փամպուկչեանի եւ Մարսէյլի «Արաքս Սասուն» պարախումբի, իսկ Նոյեմբեր 4–ին՝ հանդիսաւոր պատարագ մը՝ նախագահութեամբ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի:

● *2001 Յուլիս 9 – 10 թուականին Գերմանահայոց Առաջնորդութեան հրաւէրով Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանական Աւետարանական Եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան հինդ Ուղղափառ Եկեղեցիներու հերթական տարեկան խորհրդակցական հանդիպումը:*

2001 թուականի հանդիպումը, որ Հայ Եկեղեցւոյ 1700–ամեայ յոբելեանին առթիւ Քէօլնի Հայոց Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ, Հայ Եկեղեցին կը մասնակցէին Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկ. Պեքճեան, Արմաշ Աթեղայ Նարպանեան եւ Մխուռն Քհնյ. Սարգիսեան, Ղպտի Եկեղեցին՝ Գերմանիոյ Առաջնորդ Անպա Եպիսկոպոս Տամիան, Ասորի Եկեղեցին՝ Հաննա Վրդ. Այտըն, Եթովպիոյ Եկեղեցին՝ Մէրավի Քհնյ. Թէպէկէ, ինչպէս նաեւ Հանս Քլաութքէ Գերմանական Աւետարանական Եկեղեցւոյ կեդրոնական խորհուրդէն իր հետ ունենալով չորս փոքրօֆիսէօրներ, որոնք իրրեւ արեւելեան եկեղեցիներու մասնագէտներ տարբեր համալսարաններու մէջ կը դասաւանդեն:

Երկօրեայ այս հանդիպման բացումը ողջոյնի խօսքով կատարեց Գարեգին Արք. Պեքճեան մաղթելով ներկաներուն արդիւնաչատ աշխատանք: Այնուհետեւ Արմաշ Աթեղայ ներկաներուն ներկայացուց Գերմանիոյ Հայոց պաղութը, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ 1700–ամեակի յոբելենական կատարուած եւ կատարելիք միջոցառումները, հանդիպումները, համերգները, ուխտագնացութիւնները եւ պատարագները՝ թէ՛ Հայաստան եւ թէ՛ Գերմանիոյ մէջ:

Առաջին օրուան երկրորդ բաժնի հանդիպման նիւթն էր եկեղեցի եւ պետութիւն փոխ – յարաբերութիւնները: Աւետարանական Եկեղեցւոյ կողմէ տոքթոր Գարլ Բենկերա ներկայացուց եկեղեցի – պետութեան յարաբերութեան իրավիճակը Գերմանիոյ մէջ եւ Աւետարանական Եկեղեցւոյ դիրքորոշումը: Իսկ յանուն Արեւելեան հինդ Ուղղափառ Եկեղեցիներու եւ Հայ Եկեղեցւոյ կողմէ Արմաշ Աթեղայ ներկայացուց Հայ Եկեղեցւոյ եկեղեցի – պետութիւն փոխ – յարաբերութիւնները պատմական անցեալէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը: Ապա եղան հարցումներ եւ մտքերու փոխանակումներ: Իրիկունը ժողովականները մասնակցեցան երեկոյեան ժամերգութեան Քէօլնի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ նախագահութեամբ Առաջնորդին:

Երկրորդ օրուան հանդիպման նիւթն էր այլ դաւան ամուսնութիւններու հարցը: Փրոֆ. Ր. Թէօլէ ներկայացուց խառն եւ այլադաւան ամուսնութիւններու հարցը: Հասարակ եւ Գերմանիոյ մէջ մասնաւորապէս: Ան տեղեկացուց, որ Գերմանական Աւետարանական Եկեղեցին եւ բլուզանդական աւանդութեան Ուղղափառ Եկեղեցիները միանաբար բաւական յառաջացուցած են իրենց երկխօսութիւնները ու չուտով փաստաթուղթով մը պիտի հրատարակեն արդիւնքները: Առաջարկուեցաւ որ նոյն ձեւով կարելի է նաեւ Գերմանական Աւետարանական Եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան հինդ Ուղղափառ Եկեղեցիներու միջեւ ծէսերու վերաբեր եալ նման նախագիծ մը խմբագրել եւ հրատարակել: Մտքերու փոխանակումէ ետք որոշուեցաւ այս նիւթը յառաջիկայ տարուան հանդիպման աւելի մանրամասն քննարկել:

Երկրորդ օրուան հանդիպման վերջին բաժնին նիւթն էր Եւրոպայի Եկեղեցիներու կողմէ հրատարակուած «Էքիմենիքմի Ուղեգիծ» գրքոյկը: Զայն ներկանեուն ծանօթացուց Հանս Քլաութքէ: Այս գրքոյկի չուրջ եղաւ թէ քննադատական եւ թէ խրախուսական մտքերու փոխանակում, որմէ ետք որոշուեցաւ այս հարցը յառաջիկայ հանդիպման օրակարգին առանձին նիւթ դարձնել, ուր աւելի մանրամասնօրէն քննարկուի եւ դիրքորոշում մը որդեգրուի:

Երկօրեայ այս հանդիպումը աւարտեցաւ միասնական ճաշով: Յառաջիկայ տարի Յուլիսի սկզբին տեղի պիտի ունենայ յաջորդ հանդիպումը նոր նիւթեր եւ հարցեր քննարկելու եւ խորհրդակցելու:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
2001, Յուլիս 11

ԹԻ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵՐ ԱՐԿԱԾԱՒՈՐԸ

– Եկուր, մէկմէկ քօնեաք խմենք, – առաջարկեց:

Մարդը մերժումի չարժում մը ըրաւ, բայց թախտախնդիրը այնչա՛փ սիրեց, որ վերջապէս հաւանեցաւ:

– Միա՛ւ Եանի, մեզի երկու գաւաթ Ռաթէլ ղրկէ՛, – հրամայեց Աստիկ՝ թաքը պարկըլատան սիրոյ ուղղելով:

Եւ սեղանի մը առջեւ նստելով՝ թեւերն ականին պարուելնան բացաւ, մէջէն թուղթեր հանեց եւ սկսաւ ուշադրութեամբ կարդալ:

Առեն – առեն ընթերցումը կ'ընդհատէր եւ քովը նստողին դառնալով՝ կ'ըսէր.

– Բարեկա՛մ, քօնեաքդ չխմե՞ս... կը նեղես, ես կ'ուզեմ սա թուղթերը կարդալ, ցերեկը այնչա՛փ զբաղած էի, որ ժամանակ չգտայ... հիմա կը ըմնցնեմ, ներողութիւն...

Գաւաթները երբ պարպուեցան, հատ մըն ալ ապսպրեց:

Մարդը փորձեց մերժել, ըսելով, թէ քօնեաք խմբելու սովորութիւն չունի:

– Ասիկա ֆրանսական առաջին կարգի քօնեաք է, – դիտել տուաւ Աստիկ, – թէ՛ մարսողական է եւ թէ բոլորովին անվընաս:

Միւսը ստիպուեցաւ համակերպիլ:

Աստիկ վերջապէս թուղթերուն ընթերցումը աւարտեց եւ երրորդ քօնեաք մը ապսպրեց:

– Շնորհակալ եմ, պէնովցայ, – խօսաւ պարտապահանջը:

– Ա՛յս քօնեաքը չպինովցներ:

– Ես բնաւ վարժութիւն չունիմ:

– Եթէ կ'ուզես ուրիշ բան մը խմէ, հոս աղէկ օղի կայ, ինչպէս նաեւ դերմանական առաջնակարգ գարեջուր... ուիսքի մը կը խմե՞ս... կամ պրանտի մը, կամ Տիւպօնէ մը...

– Բան մըն ալ չեմ խմեր, բաւական է ինչ որ խմեցի:

Այսուհանդերձ ստիպուեցաւ երրորդ գաւաթն ալ խմել, որուն յաջորդեց չորրորդը:

Աստիկ երկար պատմութիւն մը սկսաւ: Սքանչելի գործ մը կար, շատ դրամ չահելիք, գժբախտաբար քիչ մը դրամագլխի պէտք կար, ոչինչ բան մը, 200–250 ոսկին կը բաւէր, բայց այդ միջոցին այս գումարը չունէր քովը:

– Զեռքս քանի մը գործեր ունիմ, երբոր աւարտեմ՝ բաւական դումար մը պիտի ունենամ, – բացատրեց, – բայց կը վախնամ, որ միւս գործը կը փախցնեմ մինչեւ այն ժամանակ... ասանկ առիթներ շատ չեն ներկայանար:

– Ի՞նչ տեսակ գործ է, – հարցուց միւսը:

– Վաճառական մը մեծ քանակութեամբ էլեկտրական գործիքներ բերել տուած է, կ'ուզէ օրեւէ գնով ձեռքէն հանել, որովհետեւ սնանկութիւն պիտի յայտարարէ... խաբեբայական գործ մը, բայց վերջապէս ինծի ի՛նչ, իր գիտնալիք բանն է, իրողութիւնը այն է, որ հազար – հազար երկու հարիւր ոսկինոց ապրանքը այսօր պատրաստ է 200 – 250 ոսկիի ծախելու: Ես մէկ քանի վաճառականներու խօսեցայ, այսօր պատրաստ են այդ տեսակ ապրանքները առնուազն հազար ոսկիի առնել... երկու օրուան մէջ 7 – 8 հարիւր ոսկի չահիլը բան մը չէ... քօնեաք մըն ալ կը խմե՞ս:

– Շնորհակալ եմ, շատ եղաւ:

– Խաթերս համար, հատ մըն ալ խմէ՛:

Եւ հինգերորդ գաւաթը եկաւ:

Աստիկ չարունակեց իր բացատրութիւնները այդ չահաւէտ գործին մասին:

Մարդը, որուն դլուխը բաւական տաքցած էր, ուշադիր կը հետեւէր բախտախնդրին պատմութեան առանց կասկածելու, թէ ըոլորովին մտացածին գործի մը չուրջ կը դառնար խնդիրը: Ի վերջոյ հարցուց.

– Այդ էլեկտրական գործիքները կարելի չէ՞ անգամ մը տեսնել:

– Ինչու չէ, թերեւս կարելի է, – պատասխանեց Աստիկ, – միայն թէ մարդը չուզեր կոր, որ գործը իմացուի, կարծեմ ընկեր մը ունի ու անկէ ծածուկ պիտի ծախէ ապրանքները, վերջապէս գաղտուկ կ'ուզէ ընել ամէն բան:

(Շար. 23)

(Շար. Ա. էջէն)

կը գտնուի դարմանուելու համար խլիրդէ մը: Ամբաստանուած է որ գործած է իրանեան Պետութեան ներքին ապահովութեան դէմ, ինչպէս չուրջ 60 այլ ընդդիմադիրներ: Դատարանին զեկոյցը կը յայտարարէ որ էնթէրփոլի միջոցաւ հարկ եղած միջոցները պիտի առնուին իր յանձնումը պահանջելու համար:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը՝ Հ. Մուպարաք յայտարարեց որ Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու հակամարտութեան որեւէ լուծում չի նախատեսուիր: Իրեն համար «Շարոն մարդ մըն է որ միայն ոճիր, յարձակում եւ պատերազմ գիտէ»: Աւելորդ իսկ կը նկատէ որեւէ երկխօսութիւն Շարոնի կառավարութեան հետ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յայտարած են որ հակամերիկեան ոճրափորձերու վտանգ կայ Մոսկուայ չորջանը: Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած է որ կառավարութիւնը լուրջ տուեալներ ունի խորհելու համար որ անձեր կան որոնք կը պատրաստուին ահաբեկչական արարքներ գործելու, ի մասոյ, ամերիկեան չահերու դէմ:

«ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԸ քայքայման մէջ» խորագրին տակ, էրիք Պիէկալա երկար թղթակցութիւն մը ստորագրած է Ֆիկարօ–ի մէջ (Յուլիս 19), ուր կը պարզէ Թուրքիոյ ծանր կացութիւնը: Էճեվիթի կառավարութիւնը վարկաբեկուած է, անտեսութիւնը անդամալոյծ է եւ Էֆ.Էմ.Ի.–ի (Միջազգային Հիմնադրամ) պահանջած բարենորոգումներն ալ կէս ճամբան մնացած են:

ԳԱԼԼՈՒՒՀէի Սահմանադրական Ատեանը արտօնեց միասեռականներու ամուսնութիւնը, մերժելով պահպանողական Լէհներու մերժումի բանաձեւերը: Կին թէ այր միասեռական կրնան ամուսնանալ եւ նոյն անունը կրել:

ԳԱՀԻրէի մէջ բացուած է 52 միասեռականներու դատավարութիւնը: Անոնք կը հետապնդուին «ծայրայեղական գաղափարներու տարածման» եւ «սեռային անբարոյականութեան» համար: Հինգ տարի բանտարկութեան կրնան դատապարտուիլ:

Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան եւ զաւակը՝ Ֆիլիփ,

Տիկին Անժէլ Ղազարեան եւ աղջիկը՝ Սօնիա,

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Յանճեան (Պէյրութ),

Բումէլեան, Յանճեան, Պօղոսեան, Գալուստեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՑԿԱՆՈՑՇ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խաճեեան – Մարաշցի)

մահը, որ պատահեցաւ, 2001 Յուլիս 10–ին, 97 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 20, ժամը 13·30–ին Իսի – Լէ – Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին

6, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն պերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Փոխան ծաղկեպսակի, նուիրատուութիւնները ընել Ղարաբաղի որբերուն

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մանանճիւղի վարչութիւնը, չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Յասմիկ Նատիրեան – Գեւոնեանէ 300 ֆրանք իր որդւոյն Գնել Գեւոնեանի մահուան 2–րդ տարելիցին առիթով:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓԱՐԻԶ. *– Ամմէն Պուտաֆեանի թարմ յիշատակին, Սօնա եւ Պերճ Պետրոսեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Աղքատախնամին (առաջնալ՝ «Յառաջ»ին) եւ 500 ֆրանք «Յառաջ»ին:*

***

ԼԻՈՆ. – Տորումեան ընտանիքները, զաւակներն ու թոռները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝ Էլիզ Տորումեանի մահուան (Լիոն Յուլիս 2) առթիւ:

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu
le samedi 22 septembre à 15 heures

à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:
01.46.65.81.53

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 22
Պայծառակերպութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին: Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԱ. ԳՐԼՐՃԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Ամբոխ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 23
Բ. օր վարդավառի:
Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱՒԼԸԵԱՆ

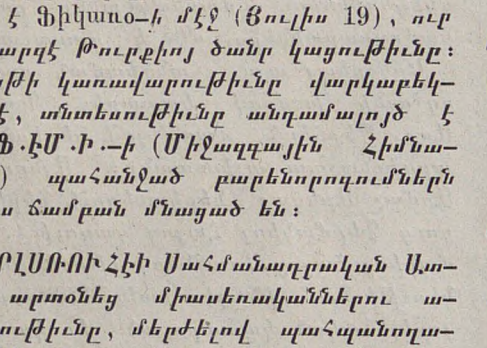
Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ:
Ժամը 11–ին՝ Հոգեհանգիստ:

le
domaine
de
chamerolles

45170 Chilleurs-aux-Bois

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang,
hébergement en châlets tout confort
pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends
et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● Semaine : 2100 F à 3 330 F
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30 ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·215 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·215

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍՕ»

(Յուլիս 19 / 20)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ· 27–ի պատահարութեան Յուլիս 19–ի նիստին չարունակելով պատասխանել իրեն ուղղուած հարցումներուն, դիտուր ամբաստանեալ Ն· Ցունանեան յանձնախումբին մասին լայ տեսած յօդուածի մը: Յօդուածագիրը՝ Արման Ջիրաեան դրութիւնը խորագրած է «Հայ-Թրքական Թանկօ մը, ամերիկեան ոճով»: Ան անդրադառնալով այն հանգամանքին թէ յանձնախումբին մէջ Թրքական կողմը ներկայացուած է «չատ լուրջ» մակարդակի վրայ, կը գրէ որ Թուրքիա կ'ներեւի որոշած է դուրս դալ Ադրբեջանի քաղաքական պատանդը ըլլալու կարգավիճակէն եւ կ'ուզէ տարածքային մէջ խաղալ իր առանձին խաղը, բան մը որ արժանացած է նաեւ Անդարայի ռազմավարական դաշնակից ԱՄՆ-ու ալեակցութեան:

Ուշադրութեան քաշուած է որ կազմուած յանձնաժողովը կրնայ ծառայել իրրեւ թէ՛ Երեւանի, թէ՛ Բաքուի նկատմամբ քաղաքական եւ հոգեբանական ճնշումի միջոց: Օրինակ, Թուրքիա կրնայ բաքուն վախցնել հայ-թրքական սահմանը բանալու եւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու առաջարկութիւններով: Միւս կողմէ, այսպէս Թուրքիա Երեւանը կրնայ դնել ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան չափազանց բարդ կարգավիճակի մը մէջ, ինչ որ կընայ առաջացնել աւելորդ խնդիրներ թէ՛ հայ հասարակութեան զանազան շրջանակներուն, թէ՛ Հայաստանի ու մերձակայ դաշնակիցներու միջեւ: Օրինակ, Հայաստանի ու Իրանի, կամ Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ: Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ որ հայկական կողմին համար առանձնապէս վտանգաւոր է յանձնաժողովին մէջ հայ ներկայացուցիչներու անբաւարար մակարդակը: Որոշ տեղեկութիւններու համաձայն, նախկին Արտաքին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեանի մասնակցութիւնը պահանջուած է Ամերիկայի կողմէ, որ յանձնաժողովի անպաչտօն կազմակերպիչն ու հովանաւորն է: Ուշադրաւ է որ այսօր Արզումանեան կ'անցամակցի ՀՀՇ–ի, կուսակցութիւն մը որ սա շրջանին Հայաստանի մէջ ժողովրդականութիւն չունայ ի վայելեր: ՀՀՇ-ն կուսակցութիւն մըն է որուն անպաչտօն առաջնորդը համարուած է մինչեւ Հայաստանի առաջին նախագահ Լ· Տէր – Պետրոսեանը· անոր հրաժարումէն վերջ ՀՀՇ-ն դարձաւ «քաղաքական դիմակ»: Յանձնաժողովին մէջ թոյլ կերպով ներկայացուած է նաեւ Սփիւռքը:

Ռուսական թերթը կը գրէ որ Վան Գրիգորեան կամ Անդրանիկ Միհրանեան Ամերիկայի ու Ռուսաստանի հայ համայնքներու առաջնորդներ չեն եւ լայն ժողովրդականութիւն չեն վայելեր:

Բայց եւ այնպէս պէտք է խոստովանիլ որ Ամերիկայի վաղեմի երազները իրականացան, «հայ-թրքական թանկօ»ն կայացաւ: Եւ սակայն ասոր մէջ ալ զգայացնոց ոչինչ կայ: Արդէն քանի մը տարիէ ի վեր տարածքայինին մէջ կը գործէր համանման թուրքե-հայկական կառոյց մը, մտաւորական համագործակցական ոչ – կառավարական յանձնաժողով մը, որուն գործունէութիւնը որեւէ արդիւնք չէ տուած մինչեւ այսօր: Ըստ երեւոյթին, առանց քաղաքական կամքի եւ պետական մերձեցումի կարելի չէ յաջողութեան հասնիլ, կ'եզրափակէ ռուսական թերթը:

«ՀԱՅԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ԹԱՆԿՕ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՃՈՎ»

ԻՐ ԽՕՍՔԸ ՏԱՐՕՆ

Վարդավառ է այսօր: Իսկ Վարդավառը, առանց Տարօնի, ժպտուն, աղօտ յիշատակ մը միայն:

Բառը ինքնին, – Տարօն – ամբողջ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Թերեւս խորհուրդ մը:

Երբ կ'յանէք Մուշ – կը հասնիք աշխարհագրական – վարչական բացատրութիւն մը:

Բոլորովին ուրի՛շ բան է Տարօնը: Գոնէ անոնց համար որ տեսեր ու ապրեր են, չնչեր ու անցեր: Ամբողջ հեթանոսութիւն՝ իր սարերովն ու դաշտերովը: Նոյնիսկ եկեղեցիներով ու վանքերով:

– «Հէյ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ...»:

Եւ պէտք է տեսած ըլլալ Վարդավառը՝ Ս· Կարապետի տարին վրայ, երբեմն հեթանոսական լերան մը կատարը, մինչեւ տասը հազար բազմութեամբ: Ս· Կարապետի Վարդավառը՝ իր ուտեստական լրատեսդացներով, բայց մանաւանդ իր իսկ եւ իսկ հայկական խանդավառութեամբ, – ծիծղուն, ծփուն եւ անարեւտ:

Անահիտի հովանին է – կ'յանէն – փռուած այդ ամբողջ տարածութեան վրայ, հեռուն, մինչեւ Մեղրագետն ու Արածանին, եւ աւելին, մինչեւ Իննակեան լեռները: Այլեւս Վահագնի հոգին: Եւ կը թուի թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը այստեղ միայն պարտուած է, չկարենալով կորզել դաշտնիքը Աստղի:

Հեթանոս քրմապետը չէ ուզած յանձնել թանկագին դաշտնիքը, յանձն առնելով ծառայել վանքին մէջ, իրրեւ պարզ մշակ:

«Կաղ Դեւ»ն է այս, – իրեն յատուկ խոհիկով եւ գուբով, որուն յատակը, – ո՛վ գիտէ – ապահովաբար կը պահէ մեր հեթանոսական շրջանի անծանօթ, անլուծահատելի հարստութիւնները: Թոնիրները կը վառին գիշերը, եւ առտուն կանուխ «Կաղ Դեւ»ը մաքրած կ'ըլլայ ամէն բան: Մաքրած իր գուբը քաշուած, առանց մոխիրի հետք մը ձգելու...:

Ուրկէ՞ ուր այս միամիտ աւանդութիւնները՝ այս համայնակուլ ափերուն վրայ: Ան ալ օրուան այս ժամուն, երբ չատ – չատեր մոխիր ցանած իրենց գըլուխներուն, կը հառաչեն ու կը յօրանջեն:

Անոր համար ոը, ոչ միայն Վարդավառ է այսօր, այլեւ տարեդարձը Տարօն աշխարհի վերջին ջահակալութեան:

Վարդավառ կիրակի մըն էր – 1915 Յունիս 28 – երբ Տարօնն ալ արիւնլուայ վտանգաւ պահին, դաւադիր «եաթաղան»ը կուրծքին: Կամ ամբողջ բազմութիւններով ողջակէզ՝ բոցերու մէջ: Կամ ջարդուփչուր՝ բահով, բրիչով, կացինով, թնդանօթով ու գնդացիրով...

Մահ կ'ուտար Թշնամին, ամբողջ հայաչխարհին վրայ, պատանեկային մորուքով մը: Եւ գերանդին ձեռքը, ժանիքները ցից, դանակները սրած՝ չունչը տաք էր Տարօն:

Հայ չմնաց Մուշի մէջ: Բայց Թուրք ալ չմնաց, ինչպէս կը խոստովանէր էնվէրը ինք:

Միշտ արթուն եւ ըմբոստ, անած՝ Սեբոքներու, Զավուշներու, Հրայրներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Տէր Քալէրու, Վահան Մանուէլեաններու եւ դեռ անհամար «անծանօթ զինուորներ»ու չունչով, Տարօն աչխարհը փլաւ ճակատագրական պահուն: Վրիպեցա՛ւ վերջին քառորդ ժամուն...:

***

Փլաւ՝ փիզիքական աչխարհը· բայց կ'ապրի հոգեկանը:

Այսօր, ամէնէն հեռաւոր ափերուն վրայ իսկ, ո՛ղջ է Տարօնի ոգին: Ու թերեւս աւելի աչխուժացած, ինչպէս բոլոր այն մնացորդներուն մէջ որ համբանքով վերկուեցան հայաջինջ սարսափներէն, եւ կ'ապրին վաղուան համար:

Ո՛ղջ է Տարօնը՝ իր գիրովն ու խօսքովն ալ:

Ջուչանար առաւօտը, Տարօն, քանի դուն հաւատարիմ ես քու սարերուդ եւ անոնց վտաքերուն, քու դաչտերուդ եւ անոնց արդար վաստակին:

Շ.

Յուլիս 12, 1931

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Յուլիս 19–ին ազգային ժողովին ներկայացուցած է ահմանադրական փոփոխութիւններու վերջնական տարբերակը: Ան Սեպտեմբերին, աչնան նստաչրջանի սկիզբին օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ եւ մինչ այդ քաղաքական ուժերը կարելիութիւն պիտի ունենան մանրամասն ծանօթանալու կատարուած աչխատանքին: Ռ· Քոչարեան «առանց աղմուկի, գուտ մասնագիտական հսկայածաւալ աչխատանք» որակած է պատրաստուած տարբերակը: Ըսած է թէ նախընտրական չրջանի իր խոստումները ամբողջութեամբ ցոլացած են ներկայացուած փաստաթուղթին մէջ, որպէս համոզում: Ցոյս յայտնած է որ քաղաքական ուժերը չինիչ մօտեցումով պայն լայնօրէն կը քննարկեն:

Փոփոխութիւնները որոնք երկրին կառավարութիւնը ամրապնդելու ուղղուած կ'ըլլան, ըստ նախագահին, յատակ կը ձեւակերպեն իչխանութիւններու տարանջատում եւ ճիւղերու միջեւ ճիշդ հաւասարակչռութեան սկզբունքը· որակապէս փոխուած է մարզկային իրաւունքներու վերաբերող բաժինը:

Առաջարկուած փոփոխութիւններով հասկնալի ու թափանցիկ պիտի ըլլայ պաչտօնավարութեան քաղաքականութիւնը, պիտի սահմանափակուին կամայականութեան կարելիութիւնները եւ առարկայական սկզբունքներու հիմնուած պետական կառավարման համակարգ ձեւաւորել կարելի պիտի ըլլայ:

ՄԵԹՐՈՑԻՆ ՄԷՋ ՌՈՒՄԲՈՎ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Յուլիս 19–ի կէսօրին ձեռնառումբերով մէկը մեթրոյի Գ· Նժդեհ կայարանին մէջ պատնացած է պայթեցնել զայն: Ցեսոյ, ոտիկաններէ խոյս տալով մատ է Շէնգավիթ տանող փապուղին, այդ կայարանը զրոս ելած ու ռումբը պայթեցուցած մեթրոյի գիծերուն վրայ: Զինեալը ձերբակալուած է, առանց վիրաւորներու պատճառ դառնալու: Ան 40 տարեկան երեւանցի մըն է, բարձրադոյն ուսումի տէր:

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԸ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԿՅ ԿՈՂՄԷ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ Գերմանիկյ դեսպանը մամուլի ասուլիսի մը խօսած է գերման Խորհրդարանին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթին մասին: Ծանօթ է որ անցեալ տարուան ընթացքին 11 հազար ստորագրութեամբ դիմում մը կատարուեցաւ Խորհրդարանին դիմումներու յանձնաժողովին· դեսպանը ըսած է թէ իր կարծիքով, երկրին Խորհրդարանը անպայման որոշում տալու դիրքին մէջ չի գտնուիր:

Աւելի հաւանական կը նկատէ որ ըսուի թէ դիմումնագրով նչուած կէտերը չինիչ բնոյթ չունին եւ ատոնց քննարկումը հարկաւոր չէ համարուիր: Դեսպանը գոհ է որ Գերմանիոյ Արտաքին գործոց նախարարութիւնը հարցը Խորհրդարանին մէջ ձեռք առնուելիք չի գտներ եւ մօտեցումը այն է որ ատիկա գերմանութեան յարաբերութիւններուն չի նպաստեր:

Ան խօսելով Գերմանիոյ Թուրքերուն կողմէ դիմումնագրին դէմ հաւաքուած 100 հազար ստորագրութեան մասին ալ, ըսած է թէ իրենք ատոր մէջ որեւէ դեր չեն կատարած: Երկրին մէջ մեծ թիւով թուրք կայ եւ անոնք ուզած են ժողովրդավար ձեւով գոյց տալ որ իրենց անհանգստութիւն կը պատճառէ ցեղասպանութեան նիւթին Խորհրդարան մուտքը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵՊՐՈՆԻ մօտ (Ախթյորտական) խրայէլացի գլուխներ կրակ բացած են Պաղեստինցիներու կառքի մը վրայ: Երեք մեռեալ կայ, որոնց մէջ երեք տարեկան մանուկ մը եւ չորս վիրաւոր: Շարոն դատապարտած է արարքը: Պաղեստինցիք կոչ ըրած են Ժէ· 8–ի վեհաժողովին, որ դէտեր զրկէ դրաւեալ չրջաններըը ի պաչտպանութիւն Պաղեստինցիներուն, բայց, Շարոնի կառավարութիւնը բացարձակապէս դէմ է:

ԲԵԿԱՆԻԶ ԱՏԵԱՆԸ, Հոկտ· 5–ին պիտի քննէ Շերաքի իրավիճակի պարագան եւ որոչէ թէ Հանրապետութեան նախագահը կրնա՞յ ունկնդրութեան հրաւիրուիլ փաստաբանի մը ընկերակցութեամբ կամ հեռապնդուիլ: Ատեանին քննելիք հարցը չի վերաբերիր սակայն հնչուն դրամով վճարուած արձակուրդներուն, այլ Սեմփափին, որ խառն ընտեսութեան ընկերութիւն մըն է, որ ստանձնած է Փարիզի քաղաքապետարանի տպագրական գործերը: Այս հարցը յաճախ երեան կ'ելլէ եւ սկսած է 1997–ին: Կը վերաբերի «հանրային ինչքերու իւրացման, չահարաժնի ապօրինի ընկալման եւ նը–

(Շար·ը Դ· Էջ)

ՓՈՔՐ ՆԱՄԱԿԱՆԻԻՆ ՄԵԾ ՀԱՐՑԵՐԸ

Երեւանի «Գարուն» ամսաթերթը լաւ սովորութիւնը ունի, նոյնիսկ եթէ ոչ ամէն թիւի, տեղ տալու ընթերցողներէ հասած նամակներու. առաջ կը չարունակուի նամակներէ սովորութիւնը որ ներկայիս չատ խուսափուկ ներկայութիւն կը պահէ հայ մամուլին մէջ, որպէս մշտական բաժին: Նամակներ այժմէական անմիջական մասնակցութիւն մը կը բերեն թերթի մը պարունակութեան ու այդ հանգամանքով հետաքրքրական են. ըսուածը անշուշտ կապ չունի սարէն – ձորէն ճառով, կամ կարեւոր հարցերու լուծումներով լեցուն, յաճախ չկարզացուելիք էջերու հետ որոնց հեղինակները դրամոլներ պէտք է ըլլան: Մեր ներկայիս մէջ ուր անհատը նոյնիսկ ընտանեկան չարկի տակ, յաճախ կ'ապրի առանձին, ինքներէն խօսողներուն, երգողներուն մէկ տարբերակը կը կազմեն հանրօրէն, այդ պրամոլները:

«Գարուն»ի նամականիին էջը միշտ խորագրուած կ'ըլլայ «Երեւան – 15 Գրիգոր Լուսաւորչի 15». ասիկա խմբագրութեան հասցէն է: Հոն տեղ գտած նամակները անպայման'ն ընկերային կեանքի էջ մը կը բանան, նոյնիսկ երբ գրուած ըլլան զուտ անձնական ոճով: Վստահաբար, խմբագրութիւնը դրամոլներէ ղրկուած չատախօսութիւններ ալ կը ստանայ, բայց միշտ չատ լաւ կ'ըլլայ թերթին մէջ դէպքերէն ու պամբիւղ նետուելիքին ընտրութիւնը:

Այդ ընտրութեամբ 2001–ի 3–րդ թիւը տեղ տուած է երկու նամակի. երկուքն ալ գրուած են կիներու կողմէ. մէկը Երեւանէն է, միւսը՝ Աբովեանէն: Առաջինը կը մատնանշէ եհովայականներու վնասակար գործունէութիւնն ու անոնց գործունէութեան նկատմամբ ցոյց տրուած ընդհանուր անտարբերութիւնը: Կ'ըսէ թէ առաջ տեսն մը անոնց «որսավայրը» փողոցն էր, հիմա սկսած են բնակարանները այցելել: Ու կը զարմանայ կառավարութեան, Մայր եկեղեցիին, տեղական իշխանութիւններու ցոյց տուած կրաւորականութեան:

Աւելի հետաքրքրական է Աբովեանէն ղրկուած նամակը որ խորագրուած է. «Ցո՞ երթաս, Հայ...»: Նամակագիրը Նանէ Զաքարեան կ'ըսէ թէ կը դժ ոչ թէ պատասխանի ակնկալութեամբ, այլ մըտածումները հարազատի հետ բաժնելու պահանջով: Անոր մտածումները կը վերաբերին արտագաղթի երեւոյթին որ մեկնողին հարցերուն լուծում բերելու միջոց մը չէ միշտ: Նախ կ'ըսէ թէ բոլոր հարազատները աշխարհով մէկ ցրուած են եւ այսօր չկայ այդ ցաւէն ղերծ Հայ: Այսուհանդերձ, մեկնողը մեղադրելու, կշտամբելու կեցուածքը այլեւս իրապաշտական չէ, քանի որ ատիկա ընելու հիմերը հեռացած կը խարխլին: Ինչո՞ւ. որովհետեւ «յուսահատութեան ճիրաններէն մէջ ես յայտնուում, երկրիդ ունեցածը վաճառի հանած ներկայ իշխանաւորների վարքագիծը, ընթացող դատավարութիւնների երթը, շրեղ խանութներուն առջեւ դրուած աղքարկղները ուտելիք փընտռող մարդկանց, սեփական երախայիդ հրաժարուող գործազուրկին տեսնելիս»:

Բայց գոնէ մեկնողը փրկուած ըլլալու ապահովութիւնը ունենար եւ միայն կարօտը տանջէր զինքը...: Նանէ Զաքարեան կ'ըսէ թէ այդպէս կը կարծէր մինչեւ որ երկու ընկերուհիներուն մեկնումները այլ բան պատմած են իրեն:

Երկուքն ալ 90–ական թուականներու սկիզբին «էն սեւ ու մութ տարիներին» հեռացած են Երեւանէն. մէկը ամուսինը ձգելով (քանի որ ան չէ ուզած հայրենիքը լքել) գացած է Մոսկուա, միւսը ընտանիքին հետ հաստատուած է Լոս – Անճըլըս: Առաջինը երկու տարի առաջ ստիպուած իր զաւակը եա, երեւան ղրկած է, որովհետեւ այդ պատանին՝ Վարդանը որ դպրոցական արձակուրդներուն միշտ հօրը քովը գացած է, չէ յաջողած համակուիլ Մոսկուայի կեանքին. իսկ դպրոցի մէջ ալ իր տարեկիցներուն հետ ազգային պահանջներու խնդիրներ ունեցած է: Այլ խօսքով՝ տղեկը որ դիմադրութեամբ հօրը միջոցով մեկնումէն ետքն ալ սերտ կապը պահած է հարազատ միջավայրին հետ, չէ կրցած համակուիլ: Առջը մէջ անշուշտ իր դերը ունեցած է Մոսկուայի այլամերժ չրջապատն ալ որ ինչպէս ծանօթ է, ծայր աստիճան անհանդուրժող է կովկասցիներու հանդէպ:

Նոյն խնդիրին մէկ տարբերակը ունեցած է Ն. Զաքարեանի Լոս – Անճըլըս մեկնած ընկերուհին ալ: Ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս վարուիլ մեծնալու տարիքին մէջ գտնուող զաւկին հետ, այս անգամ անհակակշռելի համարկումին վախով: Զէ՞ որ «այդ հասակի երեխաներին, ամերիկեան բարքերն շրջապտոյտի մէջ առնելով, արատաւոր միջավայր են տանում»: Շատ արդար ու հասկնալի է այդ վախը երբ կ'ապրինք չրջան մը որ լեցուն է յատկապէս Լոս – Անճըլըսի մէջ, դիմաւորաբար Հայաստանէն արտագաղթած երիտասարդութեան մասին սարսափ ազդող տուեալներով: Ո՞վ չէ լսած թէ տեղական բարի սովորութեան հետեւելով հայ երիտասարդներն ալ զինեալ խումբ կազմած են, յետոյ հատած նման բոլոր խումբերը իրենց եարին ձգելու «յաղթութեան»: Հոնկէ վերադարձողներէ չատեր դիմու տարտամ օրօրումով մը կ'ըսեն թէ հայերու զինեալ խմբակէն միւս բոլորը կը վախնան. սեւամորթներն ալ, սպանախօսներն ալ: Եւ ըսել որ այդ երեխայթէն անպակաս են թմրեցուցիչի վաճառքի, մարմնավաճառութեան նման գործունէութիւններ: Եւ ինչպէս ամէն յաջողութիւն իր փոխարժէքը ունի, այս մարզին մէջ վայրկեաններն ալ առանց պատճառի չէ որ կը ստուարացնեն լոսեան բանտերու բնակիչներու չարքերը: Ոչ միայն ըսուեցաւ, գրուեցաւ ալ թէ եօթը հատարի չափ էր այդ դժբախտ երիտասարդներուն թիւը: Իսկ մեր պաչտօնակից «Նուվէլ տ'Արմէնի»ին համաձայն, ատոր աւելի քան կրկինն է իրականութիւնը: Նիւթին մասին ընդարձակ հրապարակումի մէջ տեղ տրուած է «Լոս Անճըլըս Թայմզ»ի մէկ հարցախոյզին ուր կ'ըսուի թէ Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ 200 լեզու կը դործածուի: Առաջին տեղը սպաներէնը կը դրաւէ, երկրորդը՝ վիէթնամերէնը, երրորդը՝ քորէերէնը, իսկ չորրորդ կարգի վրայ կու գայ հայերէնը:

Նման միջավայրի մէջ ի՞նչ կ'ընէ Հայաստանէն արտագաղթած ծնողք մը որ կրցած է այլասերումի ճահիճը չխրնալ. մանաւանդ երբ օրուան հացը ճարելու պարտաւորութիւնը չատ հաւանօրէն աչխատանքի պարտադրութիւնը թերած է նաեւ ընտանիքին մօրը համար:

Նամակագիրին այս ընկերուհին ալ ճարը կը գտնէ մոսկուայինին օրինակին հետեւելու մէջ: Կը մտածէ զաւակը երեւան եա ղրկել, մեծ հօրն ու մեծ մօրը մօտ: Եւ լսելով որ Մոսկուայի ընկերուհին ալ երկու տարի առաջ նոյնը ըրած է, տխուր հարց կու տայ. «Եթէ մեր զաւակների փրկութեան վայրը Հայաստանն է, էլ ինչո՞ւ էինք տարիներ առաջ փախչում...»:

Կարդալէ ետք Հայաստանէն մեկնումի մղող ազդակներուն թուումը, ապա երկու մայրերուն ապրած յուսախաբութիւնն ու մանաւանդ գտած ճարը, կրկնապէս կ'իմաստաւորուի խորագրիրին հարցականը: Իրա՞ւ, ո՞ւր կ'երթայ Հայը, յաճախ մղուած՝ ոչ թէ մեկնելու, այլ, չմնալու տրամադրութենէն: Ու երբ երեւոյթը ընդհանուր, գրեթէ փոխանցիկ բնոյթ ստացած է, կարծես ծրագրուած ու կիրարկութեան դրուած ընթացքով մը, ափսոսանքը, կչտամբանքը, զայրոյթը անհասցէ բաներու կը վերածուին: Ի՞նչ ընել զանոնք երբ պլիաւոր հասցէատէրը ինքնադոհութիւնը հասցուցած է իր չուքէն ուրիշ բան չտեսնելու, իր ըսածէն տարբեր ձայն չլսելու մակարդակին: Իսկ մեկնողները պիտի յաջողի՞ն օր մը միջին դիծը գտնել, խուսափելու համար իրենց զաւակները բանտի բնակիչ տեսնելու, կամ զանոնք լքուած երկիրը վերադարձնելու անհեթեթութենէն:

Սակայն, արդեօք այսօր անհեթեթութիւն կարծուածը վաղը եղարժի, անով նոր ծաղկումի մը մեկնակէտը չի՞ կրնար ըլլալ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՆՑ ԴԻՄԱԿԻ...

Վարուժան մեր բարեկամի որդին է: Համակրելի եւ ուշագրաւ մի երիտասարդ: Զերմանոցի Ծնունդ է, բայց ոչ մի «ծագումով հայ»... նա իրոն համարում է 3000 տարուայ Տարօնցի... Թէպէտ, իրականում, իր զարձը դէպի հայութիւն բաւական ուշ կատարուեց:

Ուշ կատարուեց Վարուժանի մուտքը, պարզապէս ծնողների սխալ հակացողութեան պատճառով: Հայրը, ժամանակին, որոշել է վատրել անից Հայոց լեզուն, հեռու մնալ հայութիւնից, որպէսզի աւելի լաւ մերուի Ֆրանսայի կենցաղին, աւելի քախտ ունենայ յաջողել իր ուսման եւ իր ապագայ աշխարհզում:

Ու այսպէս էլ եղաւ. Վարուժանի հայրը դառաւ յարգուած եւ հանրածանօթ մի փաստաբան: Ցետագայում, բնականաբար, նրա զաւակները եղան համր Հայեր...

Երբ պատահեց 1988 Դեկտեմբեր 7–ի Հայաստանի երկրաչարժը, Վարուժան բժշկական համալսարանի 5–րդ տարուայ ուսանող էր: Այդ ահաւոր դէպքը ցնցեց նրան եւ իսկոյն մեկնեց Երեւան: Մէնաղով Médecins sans Frontières կազմակերպութեան բժիշկներին, դիշեր – ցերեկ, աղէտեալ չրջաններում, անխոնջ նուիրումով, ջանում է մեղմացնել, հոդալ, վիրաւորների ցաւերը: Իր մարդասիրական աղնիւ առաքելութեան չրջանին ինքն էլ է օգտուում՝ հարստանում է ապրանգետելով իր արեան լեզուին:

Այլ խօսքով՝ Վարուժան երկու անչրջելի թուական ունի մտքում՝ իր ժամանումը այս մոլորակի վրայ եւ իր մուտքը Հայոց աշխարհում...

Իր երկարատեւ առաքելութեան ամիսներում Վարուժան բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաւ ուրիշ երիտասարդ Ֆրանսացի կամ Ֆրանսահայ բժիշկների հետ: Պատահում է, որ դրանցից մէկին ու մէկը հեռաձայնի Վարուժանի հօրը՝

– Ինչպէ՞ս է Վարուժան, վերադարձե՞լ է Հայաստանից, կարելի՞ է հետը խօսել:

– Ո՞վ է Վարուժան, զարմանքով պատասխանում է հայրը:

– Ինչպէս թէ ո՞վ է, դուք Վարուժան Մինասեանի հայրը չէ՞ք:

– Դուք սխալւում էք, ես մի որդի ունեմ, որի անունը Ժան – Մարք է:

Դու մի ասա, որ Հայաստան հանելուն պէս Ժան – Մարք «զիմակը» պոկում է եւ իրան մկրտում է՝ Վարուժան.

Ոչ արիւնն է ջուր դառնում
ոչ էլ հողը դաւաճանում...

Երկար ամիսներից յետոյ Վարուժան վերադառնում է իր ծննդավայրը Լիոն: Աւարտում է համալսարանը եւ դառնում է բժիշկ: Ցետագայում ամուսնանում Հայաստանից պոկուած մի դեղեցիկ Անահիտի հետ եւ ստեղծում՝ հարազատ հայաբոյր մի օճախն, ուր զերիչխում է միա՛յն ու միա՛յն Սուրբ Մաչտոցի լեզուն, համեմուած երեւանեան դառն բոյսերով...

*
**

Անցեալ օր պատահմամբ «մեթրօ»ում հանդիպում եմ Տարօնի նորաբոյս երդուեալին:

– Ո՞ւր ես գնում Վարուժան այդպէս արագ քայլով:

– Օ՛հ քարեւ, ինչպէ՞ս ես, արի ինձ ընկերացիր, գնալու եմ Père La Chaise պերեզմանոց:

Ու ինձ պարզեց մի թղթածրար:

– Այս ի՞նչ է:

– Սա, մկկիկ – մկկիկ պիտի կպցնեմ պապիս եւ ուրիչ Հայերի չիրմաքարերի վրայ, փոխան ծաղկեփունջի:

Ծաղկեփունջ ասածը Journal Officiel–ում լոյս տեսած Յունուար. 29–ի մեր ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքն է (2001 – 70), որից բամաթիւ պատճէններ էր հանել, փոքր «ֆիլչ»ի նման: Շշմած վիճակս տեսնելով աւելացնում.

– Շերմաքարերի տակ երկարած պապս եւ մեր Հայրենակիցները, Թող իմանան որ Ֆրանսայում դաղարեցին, վերջապէս, մեր ցեղասպանութեան չուրջ ամօթալի սակարկութիւնները:

Անհաւատալի, բայց իրաւ...

Մի պահ մտքիցս անցաւ որ այս մարդու գլխի «ուրբաթը» կարծես թռել է...

Ազդուած այս անսովոր «ծաղկեփունջ»ից, պարտք զգացի մի օրինակ գնել այդ Journal Officiel –ի Յունուար 30–ի համարը որպէս պատմական մի վաւերագիր: Նման մի պարտամուրհակի ուր չի նշուած պարտապանը՝ մարդկային այդ ոճիրի հեղինակը...

Այս աչխարհում առանց կեղծաւորութեան քաղաքականութիւն չկայ:

Այսպէս է նոյնիսկ մեր սիրած ասպետական Ֆրանսայում: Մարդկային իրաւունքների հայրենիքը: Վա՛յ թէ մի վաւերագիրում էլ, ազատամիտ Ֆրանսական հանրապետութիւնը հռչակի՝ Փարիզի Gay-Pride –ների մայրաքաղաք...

Սակայն Journal Officiel –ի նոյն համարում – էջ 1639 – աչք ինդիպաւ 3 պաչտօնական դիմումները որոնք վերաբերում էին մականուններ փոխելու: Ու կարդում ենք՝ Crétin (Ապուշ) չանկանում է կոչուել Cristin, Fric (Փող) ուզում է դառնալ Antona, Sallaud (զզուելի նոյնաճախութիւն) որոշել է անուանուել Salland:

Ուստի այս 3 դիմումները վկայում են, որ Ֆրանսայում կարելի է օրէնքով սրբագրել, փոխել արատաւոր ու վիրաւորական մականուններ, կրելու համար վայելուչ քրիստոնեայ մի ազգանուն:

Անշուշտ մեղադրելի էչ այն Հայը, որ դաժան տարիներում, ապրելու համար, ստիպուել է դիմել դիմակի, թաքցնելով իր հարազատ լինքնութիւնը: Բայց այժմ Ֆրանսայում եւ գրեթէ բոլոր ժողովրդավար երկիրներում պայմանները արտօնում են մեզ վերադառնել մեր արմատների բիւրեղ մականուններուը:

Երբ արդարօրէն, պահանջում ենք, որ անկախ Հայաստանում վերահաստատուի հարազատ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը – վերջ տալով մանուկաքեղեանական կեղծաւորութեան – մի գուցէ ցանկալի է, որ մենք էլ սկսենք, սրբագրել մեր կեղծ մականունները, ինչպիսին են՝ Աղբօղլու, կամ էլ Զիմզիմով, Դուռակով, Ստեփանով եւ այլն:

Հարկ է նչել նաեւ ուրիչ դիմականերուած Հայերի, ինչպիսին են Delacroix, կամ Los-Angeles–ի հայրենակիցս Baker որոնք մեր եկեղեցիում մկրտուել են Յաչատուրեան, Հացագործեան: Թոքերդ ուռեցնող պատուական ազգանուններ: Այս տակառի պատկանող Հայեր, հաւանաբար դիտակից որ պատկանում են պատկառելի անցեալ ունեցող մի ազգի, մի գուցէ մղուած ինչ որ մի համեստութեան զգացումով, նախընտրել են որ չիմացուի ի՞նչ հարուստ ժառանգութեան տէր են...

Ի միջի այլոց կան էլ նաեւ «Թլփատուած»ները: Ախինքն՝ Աղբօղլուն կրճատել են ազգի, դուռակով՝ դուռակի: Սրանց հայ լինելը այլեւս վերածուում է հանելուկի:

Ընդունենք որ Հայաստանի ներկայ պայմաններում, վերադարձը ուղղագրական ակունքին, աւելի դժուար է քան Լենինիկ արձան – պատուանդան ջնջել... Սակայն, այլափոխուած ազգանունների յարատեւող որդեգրում, այսինքն ազգային ինքնութեան մի տեսակ անտեսում, դա էլ ճուլման մի ախտանիչ չէ՞:

Բայց ի՞նչ արած, սովորութիւնը այն դէչ տեսակի խոտն է որից դժուար է ձերբազատուել:

Այս տարի 1700–ամեակն է մեր հնաւանդ հաւատքի պետականացման: փառահե՛ղ մի տարեդարձ որ բնականաբար արժանի է ուխտաւորութիւն կատարել Սուրբ Էջմիածին: Յանկալի է նաեւ որ այսպիսի պատմական եւ յուզիչ առնչ կատարութեան առթիւ «ծպտուած» Հայերը, յանդուգն ու ազդօղու մի որոշումով, դէն չպրտեն իրենց ազեղ դիմակները եւ վերադառնան զուլա՛լ, պատուա՛բեր ու անփոխա՛րինելի հայ – քրիստոնեայ ազգանունը:

Մոլորակ փոխած պահին, աստուածավախ Հայը, երբ հասնի դրախտի սեմին, Ամենակալը կարող է մերժել նրա մուտքը, եթէ նա չունի հարազատ քրիստոնեայ դրոշմը... (poinçon):

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

փարիզ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Թարգմանչաց վարժարան։ Յունիս 24։ Թարմեալ ամավերջ։ Կրկին հանդէս։ Հայ մանուկին խանդավառութեան ու հպարտութեան օր։ Հայ ծնողքին՝ անոնցմէ ետք աւելին... Բերքի արդասիքով յագենալու օր... Նախնիներէն ձգուած նշխարական աւանդի նուաճումի օր...

Հանդէսին ներկայ էին ՀԱՄ-ի գործադիր պատգամաւոր Պր. Ա. Սանթինի, Մխիթարեան Վրդ. Գալուստեան, Պատուելի Ժիլպէռ Լեւոնեան, ինչպէս նաեւ հրաւիրեալները, հիւրերը ու ծնողները։ Կէսօրուան ժամը 12-ին, վարժարանիս ճոխ դահլիճը Տիկին Մարալ Գարաօղլանեան հակիրճ ու բովանդակալից խօսքով բացումը կատարեց հանդէսին։

Ցայտագիրը կ'ապրեցնէր «հանդէս»ը իր խորքով ու ներկայացումով, որովհետեւ դպրոցական տարեշրջանի ծոցագրի մը լաւ ընտելացած ու ըմբռնուած վերաբերումն էր, որ մեզի հրամցուեցաւ մանկապատանեկան՝ մանկավարժական, դասակարգային, մարզական, երկլեզու, խանդավառ, բեղուն ու այլազան՝ նըրբամաշակ ու կոկիկ յայտագրով, ուր ուսուցչական կազմին անխոնջ աշխատանքը պրպտաբերուած ի յայտ եկաւ։ (Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ՝ Մարալ Գարաօղլանեանէ, Վիլմա Թամճրեանէ, Էմանուէլ Տիւզէ, Արեգնազ Մանոքէ եւ Յաասիկ Նէմէէ)։

Այս տարեշրջանի բարձրագոյն կարգերու ուսումնական ծրագրին նորութիւնը թատրոնն էր։ Հետեւաբար, Օրիորդ Լենա Զորզաճեանի ջանքերով, աչակերտները ներկայացուցին «Քաղաքավարութեան վնասները»էն հատուած մը։ Բեմադրարուեստի, բեմադրութեան, խաղարկութեան ու յատկապէս սքանչելի ուղղութեամբ, հայերէնի սահուն արտաբերումը ներկաներուն բարձր գնահատանքին արժանացաւ որոնք յոտնկայս ծափահարութեամբ սրահը թնդացուցին։

Ցայտագրի վերջին բաժինը վկայականներու բաշխումն էր, ուր Նարինէ Մկըրտիչեան, Արմինէ Նաճարեան, Նայիրա Մելիքեան, Թալին Պիլթմէկ, Գլարա Պօղոսեան, Դաւիթ Ալեքսանդրեան, Սեւակ Էօզկիլ, Լորիս Փափազեան եւ Նարեկ Պօղոսեան տիրացան իրենց մանկապարտէզի վկայականին ու ստացան բարձրագոյն վկայականներու տիրանալու յաջողի մաղթանքները։

Նուրբ երկու ժամ տեւող հանդէսէն ետք ներկաները ուղղուեցան դպրոցին պարտէզը, ուր հռչակաւոր խորոված ու կորանցուց։

Ատիկ, ընդհակառակն, պահած էր իր կատարեալ պաղարիւնութիւնը եւ բանականութիւնը։

– Ալ երթանք, – լսաւ ոտքի ելլելով, – ժամադրութիւն մը ունիմ, պէտք է անպատճառ գտնուիմ, շատ կարեւոր է։

Միւսն ալ, ջանք մը ընելով, կրցաւ դժուարաւ ոտքի վրայ կենալ եւ դէպի դուռ ուղղուիլ։

Դրան առջեւ իրարմէ բաժնուեցան։

«Այս մարդն ալ այսպէս ճամբեցինք»,– մին մէջ թաղուած էր, երբ սրճարանէն լով դէպի Կալաթա Սէրայ։

Հոն ուրիշ սրճարան մը մտաւ եւ դարձեալ քօնեաք մը ապսպրեց եւ ակսաւ «Սթեանպուլ»ը կարդալ։ Այս ընթերցուածին մէջ թաղուած էր, երբ սրճարանէն ներս մտաւ մանկամարդ, բաւական դեղեցիկ կին մը, վեց տարեկան մանուկի մը ձեռքէն բռնած։

Այս կինը Ատիկի ամուսինն էր, զոր երեսի վրայ թաղած էր եւ ատեն – ատեն, եթէ դրսանը դրամ գտնուէր, նիւթական օգնութիւն մը կ'ընէր։

– Վերջապէս կրցայ քեզ գտնել, – ըսաւ կինը անոր մօտենալով, – տղուդ հետ ժամ մըն է Շիտակ ճամբան վեր – վար կը պըտտինք կոր քեզի հանդիպելու յոյսով։

– Ի՞նչ կայ նորէն, – հարցուց Ատիկ նեղացած դէմքով մը։

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, երեք օր է տասը վարա չկայ դրպանս... գոնէ սա տղան մեզքիր։

Ատիկ ձեռքը դրպանը տարաւ եւ չորս ոսկի հանելով՝ կնոջը տուաւ։

– Ասիկա ի՞նչ բանի կը բաւէ, – ըսաւ կինը, – մսավաճառին, հացավաճառին ու նպարավաճառին պարտքերս անդամ չեմ կրնար վճարել։

– Պարտք վճարելը ի՞նչ պիտի ըլլայ, – դոչեց Ատիկ, – թո՛ղ սպասեն, վաթսմիշ չեն ըլլար կոր ա՛...

– Տղուն վրան – գլուխը նայէ՛ մէյ մը, կօշիկի պէտք ունի, հագուստի պէտք ունի...

– Հիմա քովս աւելորդ դրամ չունիմ, ունեցած տուի, ահա՛...

– Խմելու դրամ կը գտնաս միշտ։

– Շատ մի՛ երկարեր, ամէն մարդ մեզի կը նայի կոր։

– Յանցանքը քուկդ է, եթէ կը սոխալիմ սրճարաններու մէջ այս տեսակ լուրեր ընելու...

– Ես տունէն հեռացայ, որպէսզի այդ տեսակ դիտողութիւն չլսեմ։

Կինը տեսնելով, որ կարելի չէր աւելի երկարել խօսակցութիւնը, հեռացաւ՝ տխրօրէն գլուխը օրօրելով։

Ատիկ քանի մը գաւաթ քօնեաք եւս խմեց եւ հաշիւը մաքրելով՝ դուրս ելաւ սրճարանէն։

Մութը կոխած էր արդէն։ Ատիկ ժամացոյցը նայեցաւ եւ մտովի ըսաւ.

«Դեռ ժամ մը առջեւ ունիմ... երթամ անգամ մը Լիւքսէնպուրկ, ուր մէկ քանի ժամադրութիւններ ունիմ»։

Արդարեւ, բախտախնդիրը օրական գըրեթէ 30 – 40 ժամադրութիւններ կուտար, որոնց մեծ մասը միեւնոյն ժամուն եւ զանազան տեղեր կ'ըլլային, այնպէս որ նիւթապէս անկարելի էր իրեն համար այս ժամադրութիւններուն գտնուիլ։

Հաղիւ թէ Լիւքսէնպուրկ մտած էր՝ մէկ քանի սեղաններէ սկսան զինքը կանչել։

Ատիկ մէկ սեղանէն միւսը սկսաւ պըտտիլ եւ իրեն ապասողներուն խօսք հասկցնել։

(Շար. 24)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀՆԶԱԿԵԱՆ ՓՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ, Յուլիս 8-ին, տեղի ունեցած է հնչակեան քսան կախազաններուն նուիրուած հանդիսութիւնը։ Բացումը կատարած է Ստեփան Յովակիմեան։ Բանախօսած է տոքթոր Կարպիս Տէր – Եղիայեան, որ նշելէ ետք թէ քանիներըը իրենց հաւատքով հայրենակերտումի, ազգակերտումի ոգեվիրաններ հանդիսացան և ապագայ սերունդներուն՝ ներշնչման աղբիւր, Աւետարանէն մէջբերուած օրինակներով չեշտած է հաւատքի, գոհողութեան, բարոյականի եւ միասնականութեան զօրացման անհրաժեշտութիւնը։ Յանուն Ս. Դ. Հ. Կ. Աբեմտեան Ամերիկայի վարիչ մարմնին խօսք առնելով Գաբրիէլ Մոլոյեան պանծացուցած է քաններու պաղափարանուէր ու հայրենասիրական ոգին։ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վաղերի Մկըրտումեան յարգանքի տուրք տալէ ետք հնչակեան քսան կախազաններուն, կոչ ըրած է Սփիւռքի գործարար հայ մարդոց եւ կազմակերպութիւններուն սատարելու Հայաստանի անտեսական եւ ընկերային ծանր վիճակը բարելաւելու գործին։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ «Սիփան» երգչախումբին (դեկավար՝ Հենրիկ Անասեան), «Օլիմփիա» համոյթին եւ այլ արուեստագէտներու։

*
**

ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Լոս – Անճըլըսի Հայ Աւետարանական համադամ ճաշերով պիտի սկսէր դաշտահանդէսը։

Երեկոյեան ժամը 19-ին վերջ գտած էր ձեռնարկը։

*
**

Վերամուտին՝ (Սեպտեմբեր 6) դասահանդուէթեան դուռները պիտի լծթանան նորեկներու արձանագրութիւնները։

ԾՆՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

ԵԿԵղեցւոյ մէջ, Յուլիս 1-ին, տեղի ունեցած է սրբազան երաժշտութեան համերգ մը, նուիրուած «Հայ ժողովուրդի քրիստոնէացման 1700-ամեակին»։ Ներկայ եղած են առաջնորդ Վաչէ Սրբ. Յովսէփեան, Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան եւ 600 հանդիսականներ։ Եկեղեցւոյ 60 հոգինոց երգչախումբը, դեկավարութեամբ Հրանդ Սալապեանի, մեկնաբանած է հայ եկեղեցւոյ չարականները եւ հոգեւոր երգերու այլ մշակումներ։ Համերգի ընդմիջումին խօսք առնելով վերապատուելի Պարգեւ Տարպինեան նշած է թէ քրիստոնեայ ապրելու եւ Քրիստոսի պատգամը աւետարանելու գործը մշտական երեւոյթ պէտք է դառնայ։ Գործ մը՝ որ նոյնքան հրամայական է այսօր, որքան 1700 տարի առաջ։ Համերգի աւարտին ներկաներ ապրիթ ունեցած են դիտելու յարակից դիւանասրահին մէջ բացուած եւ 1700-ամեակին նուիրուած նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 8 նկարիչներէ կրօնական նիւթեր չօչափող 60 գործեր։

*
**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Ա.ԻԱԳ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէջըն» սրահին մէջ, Յունիս 21-ին, տեղի ունեցած է բարի գալուստի ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Հայաստանի Լոս – Անճըլըսի աւագ հիւպատոս Վաղերի Մկրտումեանին, որ արդէն քանի մը ամիսէ ի վեր ստանձնած է իր պաշտօնը։ Ընդունելութիւնը կազմակերպած է հիւպատոսարանի բարեկամներու յանձնախումբը։ Բացումը կատարած է «Հայաստան» հիմնադրամի տեղական վարչութեան նոր ատենապետը՝ Թոմիկ Ալեքսանեան։ Հանդիսութիւնը վարած է Միացեալ Հայկական Ֆոնտի տնօրէն Յարութ Սասունեան։ Խօսք առած են հայկական 3 կուսակցութիւններուն ներկայացուցիչները, Հերմինէ Ճանոյեան, տոքթոր Միհրան Ադպաշեան եւ նախագահ Քոչարեանի աշխատակազմի դեկավար Արտաշէս Թումանեան։ Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ աւագ հիւպատոսը իրեն ուղղուած խօսքերը վերագրած է իր աշխատակազմին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հանդէպ գաղութի հայութեան ունեցած սիրոյ արտայայտութեան, խոստանալով ամրապնդել գաղութին կամուրջները Հայաստանի եւ Սփիւռքի հետ։

ԼՐԱՏՈՒ

ՏՂԱՐ ՄԵՐԺՈՂ ԱԼ ԿԱՑ...

«Նիւ – Եորք Թայմզ» որու կ'արձագանգէ «Գուռիէ Էնթէրփրայսիոնալ», կ'անդրադառնայ Գուպացիներու զօրակցութեան օրինագիծի մը (Հելմս – Լիպըրման), որ կը նախատեսէ 100 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը, դրամական եւ բժշկական կամածներու ձեւին տակ զուպայական ոչ կառավարական եւ անկախ կազմակերպութիւններուն, ինչպէս նաեւ քաղաքական հատածանգներու գոհերուն։ Հատնայէն, խնդրոյ առարկայ կազմակերպութիւնները ընդունելով հանդերձ որ ամերիկացի ծերակուտականները կ'ուզեն վճռական եւ չեշտակի օժանդակութիւն մը բերել գուպացի ժողովրդավար ընդդիմութեան, կը խորհին որ կղզին այլախոհները պէտք է պատասխանեն՝ «Ո՛չ, չնորհակալ ենք, ոչ այդ ձեւով»։ Կ'ամարկեն որ իրենցմէ անոնք որոնք կ'աշխատին Գուպա, Պետութենէն անկախ, անարդարացի կերպով կը մեղադրուին կառավարութեան կողմէ, որ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներուն ծախուած են։ Եթէ ընդունին այդ նպաստը, ամբաստանութիւնները աւելի հիմք կը դանեն։

Գուպայի իշխանութիւնները կը հալածեն անոնք որոնք անկախ գործունէութիւնները կը վարեն, ըլլայ մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան մարզին մէջ, ըլլայ անկախ գրադարաններու կամ լրագրութեան։ Նպաստը, յաճախ հոմանիշ է նեղութիւններու ենթակային համար, նոյնիսկ, եթէ օժանդակութիւնը ԱՄՆ-ուէն չի գար։ «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի յօդուածին հեղինակները են, Հատնայէն, Փեդրօ Փապլօ Ալվարէզ Ռամոս եւ Հեքթոր Փալասիոս Ռիւիզ։ Անոնք յաւակնութիւնը չունին խօսելու Գուպայի լրիւ անկախ գօտիին անունով, բայց, գիտեն որ համայնքի այլ կարեւոր ներկայացուցիչները, նոյն վերապահութիւնը ցուցաբերած են ամերիկեան առաջարկին հանդէպ։ Կ'ըսեն թէ, իրենցմէ մէկը, գուպացի Աշխատաւորներու Միասնական Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղար, 3 ամիս բանտը անցուցած է, որովհետեւ տունը 5000 տոլար գտած էին, անկախ սենեակներու համապատասխան սահմանուած։ Գումարը, զոր ղրկած էր Հոլանտայի Քրիստոնեայ սենեակներու համագործակցութիւնը դրաւուած է Պետութեան Ապահովութեան կողմէ։ Աւելին, 1999-ի օրէնսդրութիւնը փոփոխութեան ենթարկած է Գուպայի Պատժական Օրէնքը, այնպէս որ ոեւէ անձ որ «կը ստանայ, կը բաշխէ կամ կը մասնակցի դրամական, նիւթական կամ այլ միջոցներու ամերիկեան կառավարութենէն եկած», կրնայ մինչեւ 20 տարուան բանտարկութեան ենթարկուիլ։ Յօդուածադիրներուն նման գործօն տարրերը մնայուն հսկողութեան տակ են։

Ուաշինկթընի մէջ, դիտել կը տրուի որ անցեալին ամերիկեան օգնութիւնը թոյլ տուած էր զօրավիգ ըլլալ լեհ այլախոհներուն։ Բայց, այդ օգնութիւնը հրապարակուած էր միայն այն ատեն, երբ ժողովրդավար փոփոխութիւնները կատարուած էին։ Յաւելեալ, Լեհաստան ցամաքային սահմանապուխներ ունի, ինչ որ արտաքին ամէն տեսակի հաղորդակցութիւն աւելի դիւրին է քան կղզիի մը վրայ։ Եթէ, կը չարունակեն, գուպացի յօդուածագիրները, կարդ մը այլախոհ Գուպացիներ ընդունէին ամերիկեան օգնութիւնը, մինչ ուրիշներ կը մերժէին, հետեւանքն այն կ'ըլլար որ պատկառում կը յառաջանար ժողովրդավար փոփոխութիւններու ձգտող չարքերուն մէջ եւ պատճառ ալ կ'ըլլար պաշտօնական քարոզչութեան, որ ամբաստանուին որպէս վարձկան կամ մակաբոյծ։

Այս դրդապատճառներէն ոմանք, թերեւս կը բացատրեն թէ ինչո՛ւ, երբ Փորթուգալի մէջ իրեն հարց տրուած է Հելմս – Լիպըրման օրինագիծին մասին, Գասթրօ պատասխանած է՝ «հրաշալի գաղափար է», աւելցնելով թէ այդ օրէնքը ցոյց կու տար որ Ուաշինկթընի իր հակառակորդները «չատ չեն օգտագործեր իրենց ուղեղը»։

Թ. Ա. Թ.

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵՆ ԱՐԿԱԾԱՒՈՐԻՐ ՄԸ

– Բայց առանց ապրանքները տեսնելու ինչպէ՞ս կարելի է դրամ համրել։

– Դուն միտք ունի՞ս ծախու առնելու։

– Ես՝ ո՛չ, բայց բարեկամ մը ունիմ, որ այդ տեսակ գործեր կ'ընէ։

– Դրամ ունի՞ այդ բարեկամդ, – հարցուց Ատիկ հետաքրքիր։

– Գանի մը հարիւր ոսկի կրնայ ապրանքդրել այդ գործին, եթէ վստահ ըլլաս, որ չհոգայ։

– Շահը ապահով է... դուն այդ բարեկամդ մէյ մը ինծի ղրկէ, հետը լրջօրէն խօսինք...

– Բայց նախ ապրանքները տեսնելու ենք ու յետոյ այդ վաճառականին հետ ալ ծանօթանալու ենք։

– Առտուն գիւրին են, խնդիրը դրամին վրան է, դրամ եղա՛ւ մի՝ ամէն բան կ'ըլլայ, մարդը ինծի ղրկէ... կառնո՛ն, սա պաւթիները լեցուր։

– Աման, Ատի՛կ էֆէնտի, չափազանց խմեցի... հինդ պաւթի եղաւ, եռքը տունս չեմ կրնար գտնել։

– Այս քօնեաքը քնաւ չվնասեր։

Եւ չարունակեցին խմել այն աստիճան, որ պարապահանջը դրեթէ ինքզինք

(Շար. Ա. էջէն)

պատասխանատուի» եւ կրկին հրապարակ եւ-լած է զարնան, երբ հորս տպագրիչները քննութեան առի առնուած են, շուրջ 100 միլիոն ֆրանքի մսխումի մը պատճառաւ (սխալեմ մը հաստատուած էր հաշուեյոյգերու գումարները բարձրացնելու եւ զանազան այլ գեղծարարութիւններ ընելու)։ Եթէ նոյնիսկ, Շիրաք որպէս քաղաքապետ ուղղակի խնդրոյ առարկայ չէ, չմիջամտելը զայն կրաւորական դերակատարի մը վերածած է եւ վկայութեան կը կանչուի։

ՓԱՓՐԻՔ ՏԻՎԼԻՃԵԱՆ պատասխանեց Ֆր. Պայրուի (ԻՒ. Տէ. էֆ.–ի նախագահ), որ Լիվերասիոնի մէջ (Յուլիս 19) կ'ըսէր թէ Պեսութեան գեկավարը պէտք չէ «խմբակի մը մարդն ըլլայ», չեշտելով թէ «իմաստուն գործ չէ անձնական պզտիկ ընտրապայքար մը ընել օգտուելով ներկայի դժուարութիւններէն։ Շիրաք բոլոր Ֆրանսացիներուն նախագահն է»։ ԷՒ. Թէ. էվ.–ի ալիքներուն վրայ, էՒ. Փէ. էՒ.–ի բանբերը դեռ աւելցուցած է որ ձախը անուանարկութեան իսկական արշաւի մը ձեռնարկած է Շիրաքի դէմ, ինչ որ չի կրնար դիւրացնել համակեցութիւնը։

ՌԵՁԷՓ ԹԱՑԻՓ ԷՐՏՈՂԱՆ, արդիապաշտ իսլամականներու պարագլուխը նեղումի արժանացաւ Թուրքիոյ սահմանադրական ատեանին կողմէ եւ այլեւս կըրնայ քաղաքական ասպարէզ վերադառնալ։ Ֆազիլէթ (Առաքինութիւն) կուսակցութեան արգիլումէն ետք, էրտողան կը խորհի նոր կուսակցութիւն մը հիմնել Թուրքիոյ մէջ։

ԳՐՈԶՆիի մօտ, պինուորական թռան մը ջախջախուած է։ Ութ մեռեալ եւ վեց վիրաւոր կայ։ Արկածին պատճառները ծանօթ չեն։ Պատերազմի սկիզբէն ի վեր, Ռուսերը աւելի քան 25 թռան կորանցուցած են։

ՌՈՒՄ ՎԵՑ ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ձերբակալուած են «առեւանգում»ի, «աւազակութեան», «իշխանութեան չհամագործման» յանցանքներու համար, զոր գործած են չէչէն երեք զիւղերու մէջ։ Կրեմլին ապահովութիւն տուած է նաեւ որ ոճրային 30 քննութիւններ բացուած են ռուս պինուորականներու դէմ, Չէչէնիոյ պատերազմին վերսկսումէն ի վեր (1999, Հոկտ. 1)։

ՆԵՓԱԼի վարչապետը՝ Քուարալա, որ բոլորին թիւրախն էր վերջերս, իր հրաժարականը տուած է, զոր Ժիննեներա թագաւորը անմիջապէս ընդունած է։ Վարչապետը կ'ամբաստանուէր մանաւանդ որ չատ սակար եղած է մաոյական կեղեքչային նկատմամբ։ Քուարալա, 78 տարեկան, յայտարարած է.– «Երկիրը դժուար չրջան մը կ'ապրի, մաոյականները կը յարձակին ոչ միայն ժողովրդավարութեան վրայ, այլեւ կը վտանգեն երկրին ապահովութիւնը»։ Մաոյական պարագլուխները իր մեկնումը որպէս նախապայման դրած էին, որեւէ բանակցութեան համար։ Իրենց ասպատմբութեան հետեւանքով, հինգ տարիներու երկայնքին 2000 հոգի մեռած է։

ԻՐԱՆի մէջ, ընդդիմադիր Այաթոլլա Հոսէյն Ալի Մոնթազերիի մէկ փեսան եւ երեք ուրիշ կլօնաւորներ ձերբակալուած են, կղերին յատուկ դատարանի մը ոստիկաններուն կողմէ։

ՓԱՐԻԶի վրայ անձրեւները Յուլիս ամսուան ընթացքին, կոտրած են բոլոր մրցանիշները 1873էն ի վեր, երբ բացուած է օդերեւութաբանական առաջին կայանը։ Յուլիս 1–էն 18, երեք անգամ աւելի անձրեւած է քան 31 օրուան ընթացքին, սովորաբար։

ՉԻՆԱՍՏԱՆի հիւսիսը, ամէնէն աղքատ գաւառներէն մէկուն մէջ, պայթուցիկներու գաղտնի պահեստանոց մը օդը ելած է։ 69 մեռեալ կայ եւ 85 վիրաւոր։

ՔԵԼԵԿԵԱՆի հաւաքածոն, կը գրէ Ֆիգարօ (Յուլիս 20) ինքզինք պարտադրեց Յունիս 18–ին, Գլօտ Պուաժիլարի աճուրդի վաճառքով (տե'ս. «Յառաջ», Յունիս 8) եւ մասնագէտ Անի Գէորգեանի կողմէ։ 86 դանազան կտորներու հասոյթը հասած է 7,7 միլիոն ֆրանքի, երեք անգամ աւելի քան գնահատումը։ Առաջարկուած կտորներու մեծ մասին տիրացած է Քաթարի Սաուտ իշխանը։

ՍԵՐԲԻՈՑ նախկին նախագահ՝ Միլոսեւիչի կինը Լա Հէ գացած է այցելութիւն տալու համար բանտարկուած իր ամուսնոյն։ Իրեն կ'ընկերանայ եւկոսլաւ փաստաբան մը։ Միլոսեւիչ ամբաստանուած է պատերազմական եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու համար։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Սեդրակ Սամուէլեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճմանդ իր կնոջ՝ Ազատուհի Սամուէլեանի մահուան առթիւ։

Նոյն ախուր առիթով Սէյն Ժերմէն կապուտ Խաչը կը նուիրէ 250 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան։

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu
le samedi 22 septembre à 15 heures

à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 22
Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին։ Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԾ. ԳՐԼՐՃԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Աւագ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 23
Բ. օր Վարդավառի։
Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՊԱԼՂԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ։
Ժամը 11–ին՝ Հոգեհանգիստ։

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 16 Septembre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchestre S P I T A K
qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

P r o g r a m m e : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 120 F
Enfants 80 F

Réservation par tél. : 01.44.59.23.50 (Paroisse de Paris)
01.40.51.11.90 (Centre culturel)

50ème Anniversaire
du Pèlerinage
à SAINT-GREGOIRE
de TALLARD

ԹԱԼԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes

Dimanche 9 septembre

à 10h30 — La Sainte Messe sera célébrée par

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes

l'Homélie sera prononcée par
Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Avec la participation de la Chorale
SAHAK - MESROP
sous la direction de
Khatchig YILMAZIAN

à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre
Renseignements & Réservations :
— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**
— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——
Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 24
MARDI
24 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՇԱԲԱԹ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·216 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 20·216

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՎԵՐԱ ՏՈՒԱԾ ԲՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՇՏՕՆԻՆ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Յուլիս 21–ին ցամանագրով մը վերջ տուած է Բնապահութեան նախարար Մուրատ Մուրատեանի պաշտօնին: Որոշումը առնուած կը նկատուի կառավարութեան մէջ սպասուած վոխոխութիւններուն: Մ· Մուրատեան կը պատկանէր «Կայունութիւն» խմբակցութեան որ վերջին շրջանին կարեւոր ցնցումներու բեմ կ'ըլլայ յաջորդական հրաժարումներով:

⁂

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԱԼԻԵԻ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻ ՄԸ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Նախագահ Ալիեւ Յուլիս 20–ին Բաքուի մէջ Ռուսաստանի դեսպան Ռեապովի հետ ունեցած տեսակցութենէն եաք լրագրողներուն յայտնած է թէ ինչպէս Ձենովայի մէջ, նոյնպէս Օգոստոս 1–3–ին Սոչիի մէջ ալ կը քննարկուի Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը, ՀԱՊ–ի անդամ երկիրներու ղեկավարներու ոչ պաշտօնական հանդիպումին: Ռուս դեսպանն ալ ըսած է որ Հ· Ալիեւ մտադիր է Սոչիի մէջ հանդիպում ունենալու Ռ· Քոչարեանի հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 20 / 22)

ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Յուլիս 19–ին վարչապետ Ա· Մարգարեան ընդունած է ԼՂՀ իր պաշտօնակից Ա· Դանիէլեանը: Երկու վարչապետները քննարկած են Օգոստոսին Ա· Մարգարեանի ԼՂՀ կատարելիք այցին մանրամասնութիւնները եւ երկու կառավարութիւններուն միջեւ ստորագրուած գործակցութեան յուշագրին կատարման ընթացքը:

⁂

ԱՆԳԼԻՈՑ ԴԵՍՊԱՆԸ «ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ՉԻ ԸՍԵՐ...

«Արմէնփրէս» իր լրատուութիւններու շարքին մէջ անդրադարձած էր Մեծն–Բրիտանիոյ Երեւանի դեսպան Թիմոթի Ճոնսի Եղեռնի մասին արտայայտութիւններուն, պանդք խորագրելով՝ «Թիմոթի Ճոնս· Հայերի ցեղասպանութիւնը ապրափելի պատմական իրադարձութիւն է» (տե՛ս· «Յառաջ», Յուլիս 20): Այս առթիւ Մեծն–Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպանութիւնը ճշդում մը կատարած է, ըսելու համար որ դեսպան Ճոնս «ցեղասպանութիւն» բառը չէ գործածած այլ ըսած է «Այն, ինչ կատարուել է հայ ժողովուրդի հետ 1915–1923 թթ· Օսմանեան կայսրութիւնում, մեր երկրում գնահատում է որպէս պատմական իրադարձութիւնների սարսափելի մի շարք»:

«Արմէնփրէս» կ'աւելցնէ սակայն թէ դործակալութիւնը չէ թիւրիմացութեան պատասխանատուն եւ թէ դեսպանին արտայայտութիւնները ու անոնց թարգմանութիւնը պահպանուած են ձայներիզի վրայ, ուր կը լսուի՝ «Մեր երկրում ճանաչել են ցեղասպանութեան փաստը, որն իրականացուել է 1915–1923 թթ· Օսմանեան կայսրութեան կողմից Հայերի նկատմամբ»:

⁂

ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴԱՐ ԳՏՆՈՒԱԾ

Հայեւիտալական հնագէտներու արշաւախումբը որ ներկայիս Գեղարքունիքի մարզին Սարուխան գիւղին մէջ պեղումները կ'ընէ, Արտաշէսեան ժամանակի սահմանաքար մը յայտնաբերած է, արձանագրութեամբ: Ըստ խումբին ղեկավարներուն ընթերցումին, հոդ ըլլացած է «Ես Արտաշէս, որդին Զարեհի, այս սահմանաքարը դեռեզեցի»:

⁂

«ԵՐԿԻՐ ԵԻ ՄՇԱԿՈՑԹ»Ը ՇՈՒՇիի ՄԷՋ

«Երկիր եւ մշակոյթ կազմակերպութեան երիտասարդները, Ֆրանսայէն եւ ԱՄՆ–էն, ձեռնարկած են Շուշիի հիւանդանոցին մէկ բաժնին վերանորոգումին: Նոյն կազմակերպութեան կամաւորներ արդէն նորոգած են Քարխնակ գիւղի Մշակոյթը տունը, դպրոցը, եկեղեցին եւ մանկապարտէզը:

⁂

ԼՂՀ

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԽԹԱՆԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

Տարւոյն առաջին կէսին զարթարդեայ ընտանիքներու երրորդ եւ չորրորդ զաւակներուն թիւը անցեալ տարուընկն 83 աւելի եղած է: Կառավարութիւնը կը կիրարկէ ծնունդները խթանելու ծրագիր մը եւ երրորդ եւ յաջորդ զաւակներուն համար «Արցախպանք»ի մէջ հաշիւ կը բացուի: Կը նախատեսուի Մարտակերտի, Մարտունիի եւ Ասկերանի շրջաններուն մէջ ապրող եօթը եւ աւելի թիւով զաւակի տէր ընտանիքներուն համար մէկ տարուան ընթացքին երեք սենեակնոց տուներ կառուցանել:

ՊԱՊԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-ԷՆ 27

Մայր Աթոռ Էջմիածնէն պաշտօնապէս ճշդուեցաւ Ցովհ· Պօղոս Բ· քահանայապետին այցելութեան թուականը Հայաստան:

Պապը կը ժամանէ Սեպտեմբեր 25–ին (23–էն 25, կ'այցելէ Ղազախստան, որու 15 միլիոն բնակիչներէն 360 հազարը միայն կաթոլիկէ են) եւ կը մնայ մինչեւ Սեպտեմբեր 27:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION» (23 juillet)

Le monde fracassé de Sétrak

Երկու նկարազարդուած էջերու մէջ, Ժան Քեհայեան կը խօսի իր հօրը՝ Սեթրակի մասին, անոր կեանքին, երբ 1915ին կը լքէ Խարբերդը թուրք ոստիկաններու եւ Քիւրտերու խուժումէն եաք: Տարիներ եաք, ինք պահանջը կը զգայ Անատոլու երթալու եւ քալելու հօրը հետքերուն վրայ: Այդ է զոր կը պատմէր արդէն իր վերջին հատորին «L'Apatrie»ի մէջ:

մանեան կայսրութեան կողմից Հայերի նկատմամբ»:

⁂

ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՔԱՐ ԳՏՆՈՒԱԾ

Հայեւիտալական հնագէտներու արշաւախումբը որ ներկայիս Գեղարքունիքի մարզին Սարուխան գիւղին մէջ պեղումները կ'ընէ, Արտաշէսեան ժամանակի սահմանաքար մը յայտնաբերած է, արձանագրութեամբ: Ըստ խումբին ղեկավարներուն ընթերցումին, հոդ ըլլացած է «Ես Արտաշէս, որդին Զարեհի, այս սահմանաքարը դեռեզեցի»:

⁂

«ԵՐԿԻՐ ԵԻ ՄՇԱԿՈՑԹ»Ը ՇՈՒՇիի ՄԷՋ

«Երկիր եւ մշակոյթ կազմակերպութեան երիտասարդները, Ֆրանսայէն եւ ԱՄՆ–էն, ձեռնարկած են Շուշիի հիւանդանոցին մէկ բաժնին վերանորոգումին: Նոյն կազմակերպութեան կամաւորներ արդէն նորոգած են Քարխնակ գիւղի Մշակոյթը տունը, դպրոցը, եկեղեցին եւ մանկապարտէզը:

⁂

ԼՂՀ

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԽԹԱՆԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

Տարւոյն առաջին կէսին զարթարդեայ ընտանիքներու երրորդ եւ չորրորդ զաւակներուն թիւը անցեալ տարուընկն 83 աւելի եղած է: Կառավարութիւնը կը կիրարկէ ծնունդները խթանելու ծրագիր մը եւ երրորդ եւ յաջորդ զաւակներուն համար «Արցախպանք»ի մէջ հաշիւ կը բացուի: Կը նախատեսուի Մարտակերտի, Մարտունիի եւ Ասկերանի շրջաններուն մէջ ապրող եօթը եւ աւելի թիւով զաւակի տէր ընտանիքներուն համար մէկ տարուան ընթացքին երեք սենեակնոց տուներ կառուցանել:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՁԵՆՈՎԱ

ՈՒԹԵՐՈՒ ՎԵՀԱԾՈՂՈՎԸ, ԲՈՒՌՆ ՑՈՑՑԵՐ, ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 500 ՎԻՐԱՒՈՐ

Համաշխարհայնացման ընդդիմադիրները հաւաքուած էին Ձենովա եւ Ուրբաթ օր, ժողովին բացման պահէն իսկ, բուռն ցոյցեր ծայր տուին հակառակ ձեռք առնուած արտակարգ միջոցներուն: Ինչպէս ամէն անգամ, խաղաղապաշտ ցուցարարներուն կը խառնուին անիշխանական տարրեր, որոնք թալանի կու տան ամէն ինչ, կառք կ'այրեն, ցուցափեղկեր կը կոտրեն, կը քարկոծեն ապահովութեան ուժերը եւ խռովութիւնները կը սաստկանան: Բայց, առաջին անգամն է որ մահ ալ պատահեցաւ, յանձին երիտասարդ Իտալացիի մը որ կը փորձէր ջարդուփշուր ընել ոստիկանական կառք մը եւ ոստիկանի մը փամփուշտը ստացաւ պանկին մէջ, նախքան ճմռուիլը կառքին տակ: Եղան նաեւ վիրաւորներ, ոստիկան մը, սպանուհի ցուցարար մը: Ոստիկանական ուժերը եւ անոնց արճակած արտասուաբեր ռումբեր չկրցան հանդարտեցնել 150–էն 200 հազարի հասնող ամբոխ մը, որ Ձենովան վերածած էր պատերազմական դաշտի մը: 180 վիրաւորներ կային Յուլիս 20–ին եւ յաջորդ օրն ալ, Շաբաթ, կիրքերը լարուած կը մնային, մանաւանդ որ ցուցարարները նահատակ մըն ալ ունէին այս անգամ: Անմիջապէս ծագած հարցն այն էր որ քննուին այն պայմանները, որոնց մէջ կը կազմակերպուին այս վհատեցնող ժողովները, որքա՞ն պատեհ է անոնց տալ նման ցուցադրական բնոյթ, Սիաթըլի նախընթացն ալ պէտք է օրինակ ծառայած ըլլար:

Հաւաքուած էին աշխարհի եօթը մեծահարուստ պետութիւնները, որոնց կը մասնակցի նաեւ Պուտին: Այն պահուն, երբ ցուցարարները իրենց բողոքը կ'ուղղէին արտայայտել յանուն աղքատութեան, թշուառութեան, անիրաւութեան, ութերու օրակարգը կը զբաղէր այդ հարցով եւ հրապարակ կը դնէր 1,2 միլիառ տոլարի հիմնադրամ մը պայքարելու համար ճահճախտի (փալիւտիզմ), թոքախտի եւ սիտա-յի դէմ:

Օրակարգի այլ նիւթերու կարգին էր նաեւ Աւժանթինի եւ Թուրքիոյ անտեսական ծանր վիճակը, ապահովութիւն տալով որ զօրավիղ են անոնց: Կարելի չէ պիրենք երեսի վրայ ձգել:

⁂

Առողութեանց տարողութիւնը սակայն, դպրոցական ցնցեց ժողովականները եւ առաջին արտայայտուողը եղաւ Շիրաք, որ ըսելէ եաք թէ մէկ կողմ պէտք է դնել թալանողները, որոնք կու գան միայն թալանելու համար, դիտել տուաւ որ «120–150 հազար հոգի տեղէն չի շարժիր, եթէ չկայ բան մը որ զօրակոչի կ'ենթարկէ իրենց սիրտն ու մխիթը: Չեմ ըսեր թէ իրաւունք ունին կամ ոչ, այդ չէ հարցը, բայց, կը նշանակէ թէ անձկութիւն մը կայ, դժուարութիւն մը, եւ այնպէս չենք կրնար ընել որ գոյութիւն չունի»: Իրեն համար ցուցարարներու դիրքը կը վերաբերի համաշխարհայնացման եղաշրջումին ստեղծած անորոշութիւններուն եւ պետութեանց կարողութեան անոր տիրապետելու: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է նկատի ունենալ:

Յուցարարներուն մէջ, խաղաղապաշտներէն զատ, կան խռովարարներ համախմբուած Պլէք Պլոք անունին տակ, որոնք յատուկ ռազմավարութիւն մը կը կիրարկեն: 20–էն 30 տարեկան, իրենք դիրենք կը ներկայացնեն որպէս յեղափոխականներ եւ հակադրամատէրեր:

Շաբաթէն Կիրակի (Յուլիս 21 – 22) լուսնալիք դիշերն ալ ոստիկանութիւնը խուժում մը գործած է Ձենոա Սոսիալ Ֆորումի կեդրոնատեղին եւ կոպտօրէն խուզարկութիւն մը կատարած է դէնք դտնելու միտումով: Գտած են ճողեր, քիչ մը թմրեցուցիչ, քանի մը դանակ, համակարդիչներ եւ երկու տոպրակ սեւ դլեստներ, որոնք «համազդեստներ» են թալանող Պլէք Պլոքին, որ տակն ու վրայ ըրաւ Ձենովան: Հոս ալ 50 հոգի վիրաւորուած է: 48 ժամուան խռովութիւններէն եաք վիրաւորներուն թիւը հասած էր 500–ի: Այս կեդրոնատեղին դանուողներն ալ Գերմանացիներ, Ֆրանսացիներ, Թուրքեր էին ալեւ: Ընդհանրապէս այն համոզումը կը տիրէ որ Պլէք Պլոքի տարրերը դործիք են եւ կու գան միայն սարսափ տարածելու քաղաքին մէջ եւ վարկաբեկելու գոյց մը, որ տարբեր նկարագիր ունի: Ամէն պարագայի մէջ, պարզ է որ իտալական ոստիկանութիւնը չէ կրցած հակակշռել կացութիւնը, մինչ Պէրլուսքոնի ինքզինք կ'արդարացնէ ըսելով թէ ամէն ինչ կարդադրուած էր իշխանութեան գլուխ իր քալէն առաջ, քաղաքին ընտրութիւնն ալ, ապահովութեան միջոցներն ալ:

Ամէնէն ցաւալին այն է նաեւ որ ժողովը արդիւնք չի տար եւ այս անգամ մանաւանդ, հաստատուած են ութերու տարակարծութիւնները: Պուշ տեղի չէ տրուած Քիոթոյի համաձայնութեան չուրջ: Հատարակաց յայտարարութիւնն ալ մեծ բան չըսեր, մեղմացնելու համար տարակարծութեան հարցը, հոն կ'ըսուի·– «Մենք (ժէ· 8–ի անդամներ) կը հաստատենք մեր վճռականութիւնը ամբողջական լուծումներ գտնել այն սպառնալիքներուն, որոնք կը վտանդեն մեր երկրադունդը»:

Այսուհանդերձ, այս ժողովները անհրաժեշտ կը նկատեն եւ յաջորդը տեղի պիտի ունենայ Գանատայի մէկ քաշուած անկիւնը, 2002 Յունիսին եւ նուազ ցուցակող բնոյթ պիտի ունենայ: Պատուիրակութիւններն ալ քառմանդամ պիտի չըլլան:

«Ամօթալի ժէ· 8 մը» կը խորագրէր «Լիպերասիոն» Յուլիս 23–ին, բայց, ժողովին լատադոյն ամփոփումը կը նկատուի խտալական մամուլի մէկ ծագրանկարը: ժէ· 8–ի ղեկավար մը, աչտարակի մը քարձրութենէն կ'ըսէ՝ «ժէ· 8–ի հայրերն ենք, ի՞նչ է ձեր ուզածը», ամբոխը կը պատասխանէ·– «Վեց ութի (68) որդիներն ենք»:

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐ Հ· Վեարին աչխատանքի այցով մը Անգարա կ'երթայ Յուլիս 27–ին· տեսակցութիւն կ'ունենայ Թուրք իր պաշտօնակիցին Ի· Ճէմի հետ: Կը քննարկուին Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան մերձեցման, նաեւ Իրաքի, Կովկասի, Մերձաւոր – Արեւելքի եւ Պալքանեան թերակղզիին առընչուած հարցեր:

ՀԵՊՐՈՆ ցնցուած կը մնար երեք պաղեստինցիներու սպանութենէն եաք, 20 տարեկան երիտասարդ մը նոր ամուսնացած, զարմիկը եւ երեք ամսու նորածին

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՒՈՂ՝ ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մօտ 10 տարիէ ի վեր հեռատեսիլի պաստառներուն վրայ գրեթէ ամէնօրեայ ներկայութիւն է նախկին Եուկոսլավիան իր ազգամիջեան կռիւներով ու պատերազմներով. միջազգային պետնի վրայ՝ այդ պատերազմներուն հետեւանքներով, եւրոպական պետութիւններուն եւ մանաւանդ՝ ամենազօր ԱՄՆ–ու հոն կատարած միջամտութիւններով:

Դիտմամբ գործածեցի «նախկին» ածականը. թէեւ այսօր իրաւական վիճակի վրայ նախկին դաշնակցութենէն մնացած են Սերպիան եւ Մոնթենեգրօն. բայց եթէ այս երկուքին ալ ապահարզանը տակաւին չէ ստացած օրինական վճիռ, գործնականօրէն փոքրիկ Մոնթենեգրօն ալ ցած թօ անկախացած է:

Ասկէ երեք տասնամեակ առաջ զրօսաշրջական գրքոյկ մը կը ներկայացնէր Եուկոսլավիան որպէս 248·000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ եւ 20 միլիոն բնակչութեամբ դաշնակցային երկիր մը որ կը պարփակէր վեց հանրապետութիւն եւ երկու ինքնավար մարզ, 5 լեզու, 3 կրօնք եւ 2 այբուբեն:

Այդ հանրապետութիւններն էին Սլովենիա, Խրուաթիա, Պոսնիա – Հերցեկովինա, Մոնթենեգրօ, Սերպիա եւ Մակեդոնիա: Սերպիոյ կազմին մէջ կը մտնէին երկու ինքնավար մարզերը Կոսովոն եւ Վոյվոտինան:

Այսօրուան կացութեան, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ կացութիւններուն, անդրադառնալէ առաջ՝ քանիներ նախ՝ պատմութեան դիրքը եւ թեկուզ թռուցիկ ակնարկ մը նետենք, աւելի լաւ կարենալ հասկնալու համար ներկան: Եուկոսլավիան կազմուեցաւ 1918–ի աշնան, իբր տեղական հետեւանք Առաջին աշխարհամարտին՝ դաշնակիցներու կողքին Սերպիոյ յաղթանակին եւ Աւստրիոյ – Հունգարական կայսրութեան պարտութեան ու փլուզումին: Այն նախ միներ 1921 կրեց Սերպերու, Խրուաթներու եւ Սլովենիներու թագաւորութիւն անունը, որ յետոյ փոխուեցաւ Եուկոսլավիոյ: Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով նոյն դահին ու դայիսոնին տակ կը մէկտեղուէին ժողովուրդներ տարբեր բարքերով ու լեզուներով, տարբեր կրօնքներով ու մշակոյթով, եւ այդ ոչ թէ դաշնակցային, այլ կեդրոնաձիգ թագաւորութեան մը մէջ: Փաստօրէն, Եուկոսլաւիոյ ստեղծումը աւելի քան մէկ դարու պայքարին յաղթանակն էր սերպ ազգայնականութեան, պատկումը անոր երազներուն մէկ միաւորի մը մէջ ամփոփելու հարաւային Սլաւները (Եուկոսլավիա կը թարգմանուի հարաւ – Սլաւիա): Պէլկրատ կը դառնար նորաստեղծ թագաւորութեան մայրաքաղաքը, եւ Սերպիոյ թագաւորը՝ անոր միապետը:

Աներեւոյթ դիծ մը կը կտրէր սակայն երկիրը երկուքի, գրեթէ հորիզոնական կերպով: Հիւսիսը միշտ ենթակայ եղած էր արեւմտեան ազդեցութիւններուն, կը բնականաբար հոռմէադաւան կաթոլիկ էր. Խրուաթները ծ.–ժ.Ա. դարերուն վաղանցուկ թագաւորութենէ մը յետոյ կցուած էին նախ Հունգարիոյ, ապա Աւստրօ – Հունգարական կայսրութեան: Իրենց կապը Սերպերուն հետ, լեզուական էր միայն: Խօսելով նոյն լեզուն, խրուաթները զայն կը գրեն լատինական տառերով, Սերպերը կը գործածեն կիւրեղեան այբուբենը: Իսկ Սլովենիան վերջին տասը դարերուն ուղղակի տիրոյթը եղած էր Քարինթիոյ աւստրիական իշխանութիւնն:

Այդ աներեւոյթ դիծը կը խորհրդանշէր օսմանեան նուաճումներուն սահմանը: Այդ դիծին հարաւը բնակող բոլոր ազգերը՝ Սերպ, Մակեդոնացի, Ալպանացի, հինգ երկար դարեր «ճաշակած» էին թուրքական գրաւման թաղմապիսի «բարիքները». հողերու գրաւում, տեղահանութիւն, գրկանք, առեւանգում եւ ջարդ. նաեւ մեծ մասամբ բռնի իսլամացումներ. մէկ խօսքով՝ այն ամէնը որ թուրքը չէր զլանար մարդարէին Ալլահին կողմէ իր «հոգածութեան» յանձնուած կեավուրին: Կրօնական տեսակէտէ ալ հարաւը կրած բլլալով յունա – բիւզանդական ազդեցութիւնը, մեծ մասամբ ուղղափառ քրիստոնեայ էր, մահմետական կարեւոր փոքրամասնութիւնով մը:

Աւերակին դէմն վրայ, ոչ բոլորին հաճոյք կը պատճառէր մեծ Եուկոսլավիոյ մը ստեղծումը, եւ առաջինը՝ Իտալիոյ: Պատերազմի սկիզբը դաշնակիցները՝ Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսիա, լայն խոստումներ չէին պաշած իրեն, յաղթանակի պարագային ամբողջ Տալմաթիան իրեն տալու եւ Ադրիականը իտալական լիճի վերածելու...: 1918–ին այդ խոստումները չիրականացան. Իտալիա ըտիպուեցաւ պոհանակ միայն Իտալիա թերակղզիով եւ Զատարի միջնադարեան քաղաքով: Դժգոհ էր նաեւ Հունգարիան, որուն տարաւէն լայն հողաշերտ մը կազմէր Եուկոսլավիոյ, հէս մէկու մեծ ճառ բնակչութեամբ: Անդին Պուլկարիա որ տակաւին չէր մարսած 1912–ին Մակեդոնիոյ կորուստը, չատ հաշտ աչքով չէր նայեր իր արեւմտեան դրացիին ուժեղացումին: Այնպէս որ, Ֆրանսայի «ինքնահաւրութեամբ» Եուկոսլավիա պաշտպանողական դաշինք մը կնքեց Ռումանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ. ապագան չուտով ցոյց պիտի տար որ այդ դաշինքը սահմանուած էր Թուրքին վերայ մնալու, ո՛չ մէկ օգուտ բերելով տարաշրջանէն ոչ մէկուն:

Ներքին գետնի վրայ ալ նորաստեղծ Եուկոսլավիոյ կեանքը չատ հանգարտ չեղաւ: Ծերացած Պետրոս Ա. թագաւորին՝ որ մեռաւ 1921–ին, յաջորդեց իր եռանդուն ու գործունեայ որդին Ալեքսանդր Ա.: Խրուաթները կը կազմէին երկրին երկրորդ ազգութիւնը, թուական տեսակէտէ: Խրուաթ ծայրայեղ ազգայնական չարժումը՝ Ուսթաշան, չմոռնանք իրենց միացումը Սերպերուն, եւ երազեց անկախ Խրուաթիա մը: Շուտով այդ չարժումը գտաւ օտար նեցուկներ, նախ Հունգարիոյ մօտ, ապա եւ մանաւանդ Իտալիոյ, ուր Մուսոլինիի փաշըմը բացէ ի բաց իրենց օգնեց: Վերջապէս նացիական Գերմանիան: Այդ տարիներէն կը սկսի օտար միջամտութիւններու չարքը որ կը տեւէ մինչեւ այսօր: 1929–ին Ալեքսանդր Ա. թագաւորը – որ հրաշքով ազատած էր մի քանի մահափորձերէ - լուծեց խորհրդարանը, ճամբեց վարչապետը, ինք անցաւ կառավարութեան գլուխը, հռչակելով բացառիկ իրավիճակ: Երկիրը քիչ մը խաղաղելու վրայ էր երբ 1934 Հոկտեմբերին պաշտօնական այցելութեան առաջին իսկ վայրկեաններուն, թագաւորը սպանուեցաւ Մարսէյլի Գանաթիէր պողոտային վրայ: (Այն առենուան մեծ պարբերականը Իլլիւթրասիոն, բացառիկ թիւով մը անդրադարձաւ այդ դէպքին. մարդ չմած կը մնայ և տես ապահովութեան ուժերու եւ միջոցներու գրեթէ բացակայութեան...): Սպաննուած թագաւորին յաջորդեց իր անչափահաս զաւակը Պետրոս Բ.: Ալեքսանդր, կտակով մը անչափահաս զաւկին անդր, կատակով մը անչափահաս զաւկին անդր, կատարեց ինքնաիշխանութիւնը ձգած էր իր հօրքեռօր տղուն՝ Պօղոս իշխանին, որ դէպքերու արդպացումներուն հետեւանքով հետզհետէ գերմանամէտ քաղաքականութիւն վարեց: 1941–ի գարնան գերմանական զօրքերը երկիրը ներխուժեցին իբր հետեւանք իտալական բանակի անզօրութեան Յոյներուն դէմ, Եփիրոսի մէջ, Յունաստան տանող կարուկ ճամբան Եուկոսլավիան էր...: Ուսթաշիներու երազը կ'իրականանար. Զաղրէպ կը դառնար մեծ Խրուաթիոյ մը մայրաքաղաքը որ կը պարփակէր նաեւ Սլովենիան եւ Պոսնիան: Ուսթաշիներուն պարագլուխը Անթէ Փաւելիչ՝ հոն կը հաստատէր վարչակարգ մը որ իր վայրագութեամբ կը դէմ կ'անցնէր գերմանական ֆաշիզմը: «Փոկլաւնեկին» (առաջնորդ) արիւնարբութեան յափրդոտ ախոյեան մը կը դառնար, կ'ըսեն թէ պէտք էր իրեն ամէն առաւօտ 40 հատ հանուած Սերպի աչք տանիլ...: Միւս կողմէ, երկրին մեծամասնութիւնը ուղի կը կանգնէր անկախութեան դիմադրութեան մը համար: Այդ դիմադրութիւնը ունեցաւ երկու հակոտնեայ պարագլուխներ՝ զօրավար Միխայէլովիչ թագաւորական, իսկ Եոզիփ Պրոզ, համայնավար ճակատէն, աւելի ծանօթ Թիթօ ծածկանունով: Ի դէպ, Թիթօ ազգութեամբ Խրուաթ էր: Սկզբնական չրջանին համերաշխութեամբ տարուած դիմադրութիւնը թոյլ տուաւ որ 1944–ին Եուկոսլավիա առաջին եւ միակ երկիրը ըլլայ որ ազատագրուի ա-

կեցէ՛ք, թէ ափսո՛ս...

2001 թուականը ոչ քրիստոնէութեան աշխարհի մէջ առաջին անգամ պետական կրօնք հռչակումին 1700–ամեակը կը նշէ, համաշխարհային հետաքրքրութեան առարկայ պէտք է դարձնէր Հայաստանը որ եղած է այդ հռչակումին ակբը: Տարբոյն կէսը անցած է արդէն ու նման հետաքրքրութիւն չէ յայտնուած, եթէ մէկդի ձգուի Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին սեպտեմբերեան այցը. ան, վստահաբար, միջազգային լրատուիւռներու եւ անոնցմով՝ աշխարհի ակնարկները պիտի պարձընէ դէպի Երեւան, կամ էջմիածին, բայց առիկա պարագայականին կապուած երեւոյթ պիտի ըլլայ եւ ոչ քրիստոնեայ առաջին պետութեան ուղղուած կեցածք: Նման հետաքրքրութեան արժանացած են այն բոլոր երկիրները ուր այցելած է պապը, առանց որ անոնք ունենան 1700–ամեակի նման նշելի հանգրուան: Անկէ անդին, Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ իր հասկցած ու կրցած ձեւով կը նշէ այս առաջնութիւնը: Բնական է, հասանօթքն, որ ամէն ձեռնարկով առաւելադոյն փայլին ձգտումը կ'արտայայտուի, անկախ՝ կատարուածին առիկա արդարացնելու պարագայէն: Ծանելու, մեծարելու, հպարտանալու համայնական արամադրութիւն ցուցադրելու մղում մը զգալի է, որուն յաջողութիւնը դնէ առ այժմ բաւական թէական կը թուի:

Այս պատկերը կը վերաբերի եկեղեցականն մարզին արտաքին կեղեւին: Իսկ միջուկը, յատկապէս վերջին չրջանին, տօնականէն, հպարտութենէն բաւական անդին կ'ուղղէ հետաքրքրութիւնները որոնք արդարօրէն սկսած են մտահոգութեան վերածուիլ: Կայ Ռուսաստանի ու Նախիջեւանի թեմին ծանօթ խնդիրը որ յանգեցաւ նախորդ առաջնորդին կարգալոյծ ըլլալուն, առով աւելի' եւս բարդնալով. կան Պոլսոյ պատրիարքին ուշադրաւ մտահոգութիւնները որոնք եկեղեցականի մարզին մէջ լուրջ վերաքննելիներու կ'անդրադառնան եւ որոնք արդէն դիւրազգածութիւնը արթնցուցած են որոշ չրջանակներու: Անոնք պատակտումի ամբաստանութիւններ կ'ուղղեն Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի', առանց անդրադառնալ ուզելու անոր մէկ մտահոգութին թէ կաթողիկոսական վերջին ընտրութիւնները էնթակայ եղած են արտաքին – բաղուկի ու դրամի – միջամտութեան, առոր էնթադրելի հետեւանքներով:

Այսուհանդերձ, լուրը թէ Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքները Յուլիսի վերջաւորութեան իրենց փափաքին վրայ էջմիածին հրաւիրուած են, չունչ մը առնել կու տայ: Ենթակաները արկածախնդիր, կամ պատեհապաշտ դէմքեր բլլալէ չատ հեռու են ու առիկա ապահովութիւն կու տայ որ Գարեգին Բ.ի հետ իրենց հանդիպումը դոնէ այդ չրջանակին հանդարտութիւն կը բերէ:

Ինչ կը վերաբերի Մոսկուայի խնդրին, Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմին նոր առաջնորդ Եզրաս վարդապետին հետ «Հայկական ժամանակ» թերթին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյց մը թաւական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ: Զրուցավար Վահագն Թեւոսեան նախ կ'ուզէ դիտնալ թէ նոր նշանակուած առաջնորդը ի՞նչ միջոցներ կը նախատեսէ ստեղծուած կացութիւնը զարմանելու համար: Պատասխանը քիչ մը խուսափուկ է ու կը չտնայ ծանրանալ Հայ Առաքելական Եկեղեցիին կանոնական, իրաւական կանոններուն, եկեղեցիին համամաժողովրդական հանգամանքին վրայ: Կ'ըսէ թէ կարգաւորումը ժամանակի հարց է, մանաւանդ որ իր տեղեկութեամբ, կարգալոյծ հռչակուած նախորդ առաջնորդը միայն քանի մը անհատ ունի իրեն զօրավիգ:

Եկեղեցիին 1700 տարուան օրինականութիւնը, արժէքները, սրբութիւնները, եւ այլն նիւթ կ'ըլլան նաեւ Մեսրոպ պատրիարքին ըսածներուն առընչութեամբ, թէեւ պէտք է ըսել որ Մոսկուայի մէջ ստեղծուած կացութեան նիւթով հարցումներու յարմարագոյն խօսակիցը չի կրնար նկատուիլ Եզրաս Վրդ., նոյնիսկ կաթողիկոսի եղբայր ըլլալու հանգամանքով:

Ռուսաստանի մէջ եկեղեցին արձանագրուած է որպէս իրաւական կառոյց: Ունի ամբողջ ներքին Սիբիւռքին եւ Հայաստանի մէջ եկեղեցիին ունեցած իրաւական դաշտին սահմանները, կը բացատրէ երիտասարդ առաջնորդը: Աչ պատասխանելով իր նախորդին այլ աթոռներու կողմէ վերաձեռնադրութեան կարելիութեան մասին հարցումին, կրկնելով Սուրբ Էջմիածնի 1700–ամեայ առաքելութիւնը, կ'ըսէ թէ նոր նուիրապետական աթոռի հետանկարը իրեն կը յիշեցնէ եկեղեցականի մը ըսածը թէ «ժամանակը ծնել է, ժամանակն էլ կը տանի»: Այսուհանդերձ, նման հետանակը կը կոչէ «ազգաբանդ գործելակերպ, երբ ցուցաբերեցիք նման պահուածք այն կառոյցների հանդէպ, որոնց առաքելութեանը մեզանից ոչ ոք նոյնիսկ բարոյական իրաւունք չունի կասկածելու»: Աչ չի վախնար չեշտել թէ խօսքը ուղղուած է կարգալոյծ եպիսկոպոսո՞ն, թէ Մեսրոպ պատրիարքին: Միայն կ'ըսէ թէ նկատի ունի բոլոր անոնք որոնք կը չեղին այն արժէքներէն, կանոնական կառոյցներէն որոնք կ'ապահովեն ժողովուրդին յարատեւութիւնը, առնոր դոյութեան երաչխիքն են:

Ներկայի տագնապին քով այս քիչ մը վերացական – բարոյական ոճը կը չարունակուի, երբ աւելի անմիջական, չօշափելի տուեալներ նիւթ կ'ըլլան պրոյին վերջին մասին մէջ: Վ. Թեւոսեանի հարցումէն կը տեղեկանանք թէ Եզրաս Վարդապետի առջեւ տակաւին փակ են թեմին առաջնորդարանին դռները եւ ան պանդոկը կը բնակի: «Եթէ ձեզ դիմակալողները մի բանի անհատ են, ապա ինչո՞ւ է դա նրանց յաջողում: Միեչեւ ե՞րբ է տեւելու այս անորոշ վիճակը» հարց կուտայ ան. պատասխանը կը վաւերացնէ լուսածը. «Ղազարոս կիւրեղեանը փակում է առաջնորդարանի դռները, կամ չի ազատում առաջնորդարանը, երբ դա ոչ նրա սեփականութիւնը է, ոչ էլ դրա նկատմամբ ունի առանձնաշնորհեալ իրաւունք»: Ու կրկին, յղումը կ'ըլլայ ժամանակին. «պարզապէս ժամանակ է պէտք, ուստի պէտք է լինենք համբերող եւ անենք այն ամէնը, ինչը չի վնասի մեր եկեղեցու եւ մեր ժողովրդի արժանապատուութեանը»: Ցետոյ կ'ըսէ թէ պէտք է ապասել որ կամ նախորդը հրաժարի առոգարհէքը ազատ ձգելով, կամ իրենք ապացուցեն որ անոր նեցուկ կազմակերպութիւնը ապօրինի է: Իսկ մինչ այդ, ներկայի քաշքշուկը միակողմանի ձեւով կը չարունակուի, քանի որ ինք մտադիր չէ անոր մասնակից ըլլալու: «Ես այսօր չեմ կարողանում կատարել ինձ վրայ դրուած պարտականութիւնները» կ'ըսէ Եզրաս Վրդ., անուղղակի արձագանգելով հարցումին թէ ցոյց տուած հանդուրժողականութիւնը իր տեարութեան հետեւանք չէ՞: Թեմին մէջ ստեղծուած կացութեան չարունակութիւը, թէեւ նոր նշանակուած առաջնորդէն աւելի մտածել կու տայ պերազոյն իշխանութեան տակրութեան մասին, քանի որ նշանակումին, որքան դիտենք, չյաջորդեցին վճռական քայլեր, վերջ տալու համար անբաղձալի ու նաեւ մտահոգիչ կացութեան մը:

Վ. Թեւոսեան աւարտելէ առաջ նիւթ կ'ընէ «չատերու» մտածումը թէ Եզրաս Վարդապետին Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմին առաջնորդ նշանակումը պայմանաւորուած է կաթողիկոսին եղբայրը ըլլալու հանգամանքով. ինք կը կարծէ՞ որ իրապէս ի զօրու է այդ թեմը առաջնորդելու: Պատասխանը ծառայասիրութեան, խոնարհութեան արտայայտութիւն մըն է. «Ծառայել եմ եւ իմ պարտքն եմ մատուցել մեր սուրբ եկեղեցուն եւ ժողովրդին: Եւ դեռ շարունակելու եմ ծառայել իմ եկեղեցուն որ իմ ժողովուրդն է, անկախ դիրքից, անկախ պաշտօնից: ... Մենք կամաւոր զինուրագրեալներ ենք հայ եկեղեցու նուիրեալների բանակի մէջ»:

Կեցցէ՛ 1700–ամեա՞կը, թէ ափսո՛ս 1700–ամեակին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԸ ԿԱԼԻՆԻՆԳՐԱԴԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Կալինինգրադ, կամ գերմանական իր հին անունով Քէօնիկզպերկ, պալթեանծովեան ափին կը գտնուի: Գրեթէ կէս մի-լիոն բնակիչ հաշուող այս նաւահանգիստը վարչական կեդրոնն է նոյնանուն գաւառին, կամ աւելի ճիշդ Լենհասատանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ սեղմուած ռուսական միջնադիր հողամաս: Ձեւով մը «տեղական Ղարաբաղ» մը: Քաղաքը յայտնի է անուշա իր դիրքին պատճառով, ան ճանչցուած է նաեւ որպէս անուանի փիլիսոփայ՝ Էմանուէլ Քանթի ծննդավայրը:

Քաղաքին մէջ, բացի ռուսերէն, կ'ապրին մեծ թիւով Լեհեր, Գերմանացիներ, Ուկրանացիներ, Լիթուացիներ: Զար-մանալիօրէն Հայեր չկային այստեղ գոնէ մինչեւ վերջերս: Սակայն ամէն ինչ փոխուեցաւ Մայիս 19-ին երբ Կալինինգրադի թեմի առաջնորդ նշանակուեցաւ Սերաֆիմ Եպիսկ. (Սերովբէ) Մելքոնեան: Ան ոչ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, ոչ Ռուսաստանի, ոչ Անթիլիասի եւ ոչ ալ Հոլոյ Պատրիարքութեան միաբան է... այլ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցւոյ: Մոսկուայի Պատրիարքութեան համացանցային կայքէն կ'իմացուի թէ Նորընծայ Եպիսկոպոսը ծնած է Կրասնոդարի Հայաբնակ Լճկան Աւերը քաղաքը, Սոչիի մօտ:

Լուրը անուշա մեզ անտարբեր չի կրնար ձգել երբ Ռուսաստանի մեր համայնքացեալ փոթորկալի օրեր կ'ապրի: Աւելորդ խօսքերու տեղ չկայ. մեզի կը մնայ միայն յուսալ որ մեր եկեղեցւոյ այդ կարեւոր թեմը չուտով իր անդորրութիւնը կը վերագտնէ որպէսզի իր զաւակները իրենց հարազատ Մայրը Եկեղեցւոյ ծոցէն չեռանան մոլորուելու համար «օտար ու ամայի ճամբաներու» վրայ:

ԿՈՐԻՒՆ

ռանց արտաքին որեւէ ուժի օգնութեան. սակայն, ի պին մէկ միլիոնէ աւելի զօրերու, 13 միլիոն բնակչութեան վրայ, պիտաւորութեամբ սերտ զոհերու: 1942ին Հիթլեր Լենինկրատի ճակատի հրամանատար Գերմանիոյ կոչեր էր. վազանցուկ Մեծ Գերմանիոյ մը որ կը տարածուէր Բէօնիկզպերկէն Ալզաս, Պալթեան ծովէն Ադրիական՝ ներառեալ Թրիեսթէն...:

Ս. Պ.

(Շար. 1)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 3-ՐԴ ՁԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայ Ոսկերիչներու Միութեան Արեւմտեան Ամերիկայի մասնաճիւղի 3-րդ տարեկան ճաշ – պարահանդէսը տեղի ունեցած է Լաս Վեկասի «Թրէժըր Այլընտ» պանդոկին մէջ, մասնակցութեամբ 350 հոգիի, որոնց կարգին նաեւ աշխարհի զանազան երկիրներէ եկած Հայեր: Հանդիսութիւնը վարած է վարչութեան փոխատենապետ Բեզալր Փիլաճեան: Բանախօսած է Ամերիկայի Թանկարժէք քարերու Հիմնարկի նախագահ Ուիլեըմ Պոյաճեան, իր լաւատեսութիւնը յայտնելով ոսկերչական ճարտարարուեստին մէջ հայ ոսկերիչներու ընկերակցութեան, ապագայ դերակատարութեան գծով: Կարգացուած է հայ ոսկերիչներու միջազգային ընկերակցութեան նախագահ Հայկ Արսլանեանի չնորհաւորութեան նամակը: Ընկերակցութեան զօրակցողներուն, հովանաւորներուն եւ վարչութեան անդամներուն ուղղուած չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է վարչութեան առենապետ Սարգիս Կիւլճեան:

*
**

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՆԴԷՍ

Լինսինոյլ «Ֆերահեան» վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Յունիս 16ին, տեղի ունեցած է Կիրակնօրեայ վարժարաններու միացեալ հանդէսը, 1700-ամեակի առիթով: Ներկայ եղած են 500 հանդիսականներ: Բացումը կատարած է Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ վարժարանի տեսչուհին՝ Արաքսի Յարութիւնեան: Շրջանի կիրակնօրեայ վեց վարժարաններու աշակերտները մասնակցած են յայտագրին տաղմոսներով, շարականներով, հոգեւոր երգերով, արտասանութիւններով եւ արտասանութիւններով: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ վկայականներ բաշխած Կիրակնօրեայ վարժարաններու ատենապետ Սարգիս Կիւլճեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒ ՈՍԿԻՆ ԿԸ ՎԵՐԱՐԺԵՒՈՐՈՒԻ

Եգիպտացի երկրաբան մը ուսումնասիրելով ոսկեհանքերու չորս հազար տարուան քարտէս մը, պեղումներու ճեռնարկած է Մարսա Ալամի շրջանի մէջ: Վեց տարուան հետազօտութիւններէ ետք ո-րոնց ընթացքին 33 հազար քառակուսի մեթր տարածքի վրայ պեղում ըրած է, այսօր վստահ է թէ այդ շրջանը ոսկիի ոչ միայն Եգիպտոսի, այլեւ Ափրիկէի մեծագոյն պաշարներէն մէկը կը ներկայացնէ: Ոչ միայն պաշարները մեծ են, այլ նաեւ անոնց պարունակած ոսկին բարձր որակի է: Երկրաբանին հիմնած ընկերութիւնը կը ծրագրէ տարին չուրջ 18 հազար թոն ոսկի արտադրել· այդ քանակութեամբ, Մարսա Ալամի հանքերը աշխարհի տասը գլխաւորներուն կարգին տեղ կը գրաւեն, ըլլալով նաեւ ամէնէն աժաններէն մէկը:

Երկրաբանը կ'ըսէ թէ դժուար չէ տարին 2 – 3 միլիառ տոլար ձեռք ձգել այդ արտահանումով: Աւելի, վստահաբար, Եգիպտոսի եկամուտի աղբիւրներուն գլխաւորը կ'ըլլայ, եւին ճգելով գրօսաշրջութիւնը, քարիւղը եւ Սուէզի ջրանցքին ապահոված շահը: Երկրաբան Ալ Բահի մեծ յոյսեր ունի որ ոսկիէն զատ կրնան հանդիպիլ նաեւ զանազան գոհարներու հանքերու, ինչպէս՝ զմրուխտի, ադամանդի, եւ այլն: Ան Միջերկրականի վրայ ալ պեղելի հողամասեր ունի եւ կը կարծէ որ իր օրինակին հետեւելով ուրիշ ձեռնարկութիւններ ալ պիտի լծուին նոյն գործունէութեան: Կը յիշեցնէ որ ԱՄՆ-ը, Գանատան, Աւստրալիան, Հարաւային – Ափրիկէն ալ հանքերու ճարտարարուեստով կառուցուած են: Աշխատանքներուն համար ներկայի միակ հարցը ջուրին անբաւարարութիւնն է: Պեղումներու շրջանին ջուրի պաշարները բաւարար չեն արտահանումի պահանջներուն. լուծում մը կրնայ բերել Կարմիր ծովը եթէ յաջող ջուրին աղազերծումի գործը:

Երկրաբանը այդքան մեծ գործ մը իրականացնելու համար լայն միջոցներու պէտք ունի, ինչ որ որոշ չափով կը խոչընդոտէ աշխատանքը· բայց, կ'ըսէ թէ նոյնն է պարագան Եգիպտոսի վարչաբարութեան, Թղթատարութեան: Հարկ է, օրինակ, արդիականացնել հանքերու օրէնքը որ պատրաստուած է 1948-ին: Ներկայի պայմաններուն մէջ ոչ մէկ ընկերութիւն կ'ընդունի մնալ ու գործել Եգիպտոսի մէջ, կ'ըսէ Ալ Բահի· ինք կը յարատեւէ որովհետեւ եգիպտացի է, բայց եթէ փոփոխութիւնները չկատարուին, ոչ ոք կ'երթայ հոն, նոյնիսկ Եգիպտոսի ամբողջ ոսկիին սէրոյն:

Եգիպտոսի հանքերը կառնուատր կերպով օգտագործուած են փարաւոններու շրջանին: Ատոր գլխաւոր ապացոյցն է մոմիաներու յարդարանքին, դիմակներու համար գործածուած ոսկին: 1952-ի պետական հարուածէն ետք հանքագործութիւնը գրեթէ լքուած է, քանի որ Նասըրի իշխանութեան գալուն հետ հանքերու հսկակչռին տէր օտարականները մեկնած են երկրէն. այն ատեն ոսկիին գինը ցած էր, որ քարիւղի լայն պաշարներ գտնուած էին, ինչ որ ամբողջ ուշադրութիւնը հոն կեդրոնացուց: 70-ական թուականներուն երբ ոսկիի գինը սկսաւ բարձրանալ, այդ արտադրութիւնը կրկին հետաքրքրութիւն արթնցուց: Սակայն, երկիրը Իսրայէլի հետ պատերազմի մէջ ըլլալով, մեծ նախաձեռնութիւններ չեղան: Ռուսերու կողմէ միայն հոս ու հոն փոքր չափերով աշխատանքներ տարուեցան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԳՊԻՏ

•

Միջազգային պիտաժողովում փորձում են պարզել, թէ ի՞նչ ազգութեան են եղել Ադամն ու Եւան: Ֆրանսիացի գիտնականն ասում է.

– Նրանք Ֆրանսիացի էին, որովհետեւ միայն Ֆրանսուհին կարող է տրուել մէկ խնճորով:

– Ո՛չ, նրանք Անգլիացիներ էին, – պնդում է անգլիացի գիտնականը, – որովհետեւ միայն խելական ճկնթլմէնը կարող է խնճորը գիջել կնոջը:

– Ո՛չ, նրանք Ռուս էին, – պնդում է ռուս գիտնականը, – միայն Ռուսներն են տկլոր ման գալիս:

– Ի դուր մի վիճէք՝ նրանք Հայ էին, – ասում է հայ գիտնականը, – որովհետեւ միայն Հայը կարող է մի խնճորի համար դրախտով մէկ ամուսկ բարձրացնել...

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱՆԴԻՐ ՄԸ

Այնչափ ճարպիկ էր համոզելու արուեստին մէջ, որ յաջողեցաւ քանի մը վայրկեանի մէջ ամէնը զոհացնել եւ ճամբու դնել:

Ինքն ալ սրտի զոհունակութեամբ եւ պղպեական ձեւով մը դուրս ելաւ սրճարանէն ու ճամբան չարունակեց դէպի Թաքսիմ:

– Վա՛յ, էֆէնտի՛մ, մաչալահ, այս կողմերը այս առեն ի՞նչ գործ ունիք, կարծեմ դուք Գատըգիւղ կը բնակիք, – սաւ նիհարակազմ խարտեաշ պեհերով նարդու մը, որ նոյնինքն Երուանդ Տէր-Անդրէասեանն էր:

– Չէ, Գատըգիւղ չեմ բնակիր, Սկիւտար կը բնակիմ, – պատասխանեց Տէր – Անդրէասեան իր պարտիզակցի յատկանշական հնչուածով:

– Ալ լրագիրներուն մէջ չենք կարդար որ ձեր դեղեցիկ յօդուածները, ինչո՞ւ համար:

– Ի՞նչ ընեմ, եղբա՛յր, ժամանակ չունիմ դրելու, դասերով զբաղած եմ:

– Յաւալի բան, որովհետեւ միշտ հաղորդով կը կարդամ ձեր քաղաքական տեսութիւնները:

– Շնորհակալ եմ, Աստի՛ւկ էֆէնտի, ես ձեզի չատ կը սիրեմ ու կը յարգեմ եւ սիրով կ'ընդունիմ ձեռքէս եկածը... միայն թէ քիչ մը դրամ անհրաժեշտ է, որպէսզի գործը չուտով մը լմննայ:

– Որչա՞փ պէտք է, – հարցուց Տէր – Անդրէասեան մտահոգ դէմքով մը:

– Մեծ բան չէ, պզտիկ գումար մը... վերջապէս դուն մենէ ես, եթէ ուրիշ մը ըլլար՝ տարբեր բան ... անցածները Թուրքի մը համար թերթի մը արտօնութիւն առի՝ մարդը 50 ոսկի վճարեց:

– Ցիսուն ոսկի՛, – գոչեց Տէր-Անդրէասեան սարսափած:

– Ձանըմ, անիկա ուրիշ, ես քու վիճակդ դիտեմ, անոր համեմատ կու տաս:

– Օրինակի համար՝ քանի՞ ոսկի...

– Եթէ երեք ոսկի տաս՝ արտօնութիւնը երեք օրէն գրպանդ է:

– Կանխի՞կ պիտի վճարեմ:

– Բանականաբար, չմոռնամ ըսելու, որ խնդրագիրը եւ այլն ես պիտի գրեմ, ղրկոշմաթուղթին դրամը պիտի վճարեմ, ասկէ զատ ուրիշ մանր – մունր ծախքեր ալ կան ընելիք, որպէսզի գործը չուտով կարգադրուի... դուն մէկ կողմէն տպարանի եւ այլ պատրաստութիւնները տես, որպէսզի անմիջապէս գործի սկսիս. ես քեզի լուրի մասին ալ դիւրութիւններ ցոյց կու տամ... «Իզտամ»ին կ'ըսեմ, որ իրենց լուրերը ձեզի տան ամէն իրիկուն. առտուա՞ն, թէ՞ իրիկուան թերթ պիտի ընես:

– Դիտաւորութիւնս առտուան թերթ հրատարակել է:

– Շատ աղէկ կ'ըլլայ...

– Ուրեմն երեք ոսկին հիմա պէ՞տք է, որ վճարեմ, – հարցուց ապագայ արտօնատէրը վարանոտ դէմքով մը:

– Բայց այդ դրամը հազիւ կը բաւէ ըլլիք ծախքերուն, ես մէջը չահ մը չունիմ, պարզապէս բարեկամաբար գործդ պիտի տեսնամ:

– Գոնէ ապահո՞վ ես, որ արտօնութիւնը պիտի կրնաս առնել:

– Համարէ՛, որ արտօնութիւնը արդէն գրպանդ է, եւ անոր համեմատ գործդ տես, – ըսաւ Աստիկ հաստատուն չեչռով մը, – ես երբեք չեմ խոստանար գործ մը, որ կարող չեմ կատարել... իմ սկզբունքս այդ է:

Տէր – Անդրէասեան վերջապէս հանեց երեք ոսկին ու յանձնեց բախտախնդրին, որ անվոյթ ձեւով մը դրամը գրպանեց եւ ըսաւ.

– Եկուր միասին մէկ մէկ բան ճնկենք:

– Չէ՛, եղբա՛յր, ժամանակը ուշ է, հաղիւ վերջին չոգենաւին կրնամ հասնիլ, – պատասխանեց Տէր – Անդրէասեան, – մնա՛ք բարով, կը խնդրեմ, որ սա թերթին գործը չուտով կարգադրես...

– Անհոգ եղի՛ր, վաղը կամ առ առաւելն միւս օր արտօնութիւնը պատրաստ է:

Աստիկ բաժնուեցաւ Տէր – Անդրէասեանէն ու մտաւ Սաքըզ Աղաճ փողոցը եւ հասաւ Թառլա Պաշի ու կանգ առաւ հանգստաւէտ երեւոյթով տան մը առջեւ:

Հաղիւ թէ դրան զանգակը հնչեցուց, մանկամարդ դեղուհի մը եկաւ դուռը բանալու:

Կանանչ հովանոցով կինն էր, զոր տեսանք մեր պատմութեան սկիզբը:

–Վերջապէ՞ս եկար, – գոչեց ուրախութեամբ, – անհամբեր քեզի կը սպասէի, վախցայ, որ պիտի չգաս:

– Բայց այս իրիկուան համար խօսք տուած էի:

– Քու խօսքիդ չատ վստահութիւն չըլլար:

– Ուրիշները թերեւս իրաւունք ունին այդ խօսքը ըսելու, բայց դուն՝ ո՛չ, – ըսաւ Աստիկ տունէն ներս մտնելով:

(Շար. 25)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Վարդավառի Մուշի նահատակներուն ի յիշատակ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու ասկագիները

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԻՀ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

(Շար· Ա· էջէն)

մը։ Ընտանիքին միւս անդամներն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած էին։ Ամբոխը գործ կ՚ունենայ հրեայ ծայրայեղ խմբակի մը, որ ինքզինք մկրտած է· – «Կոմիտէ ճամբաներու ապահովութեան համար»։ Ամենայն պաղարիւնութեամբ կրակած են կառքին վրայ։ Ճուղարկաւորութեան առթին, քաղաքին բոլոր խանութները փակ մնացած են, մինչ Իսրայէլի իշխանութիւնները կը կրկնէին իրենց ցաւն ու դատապարտումը։ Այսուհանդերձ Իսրայէլ կը շարունակէ մերժել ՄԱԿ–ի դէտերու ներկայութիւնը։ Կը նախընտրէ ՍԷ–Ի–Ա–ի գործակալներ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ երեւան հանուած է խարդախութիւնի չհատատակութիւն մը, որ լրջօրէն կը մտահոգէ, քանի կրնայ նշանակել որ ցանց մը գոյութիւն ունի։ Ձերբակալուած են 2 գամբռնցի եւ Ֆրանսացի մը։

Ա.ԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ դիւանը, Յուլիս 25–ին, պիտի հաւաքուի քննելու համար դատաւոր Արման Ռիպըրոլի դիմումը ինչ կը վերաբերի Ժոպ Շիրաքի հարստութեան յայտարարութիւններուն 1988–էն 1993, երբ երեսփոխան էր։ Դատաւորը որոշած է փարիզեան չրջանի ԱՇ – Էվ _ Էմ–ներու չուկային հարցը, կ՚ուզէ պիտնալ թէ Շիրաք յայտարարա՞ծ է այն հատուցումները զոր գանձած է, ինչպէս ըսաւ, պաղտնի հիմնադրամէն եւ որոնք ծատայած են ընտրդրութիւններու վճարումին։

ՀՈՆՇՈՒ (Ճափոն) կղզիին հարաւը, Գոպէի մօտ կազմակերպուած վտառաոնի մը ընթացքին, կամրջակ մը վլած է, որու հետեւանքով 10 մեռեալ եւ աւելի քան 100 վիրաւոր կայ։ Կամրջակը սեղի տուած է անցորդներու ծանրութեան տակ։

ՇԵՐԱԿՈՑՏԻ եմտական յանձնախումբի տեղեկաբերը իր զարմանքը յայտնած է ի տես Ժոսփէնի հրապարակած հաղորդագրութեան դաղտնի հիմնադրամին վերաբերեալ եւ ուր կ՚ըսուի թէ հաւաքուած եւ տրամադրելի 100 միլիոն ֆրանք կայ։ Եթէ այդ էր կացութիւնը, կ՚ըսէ, Ֆելիփ Մարլին, հասկնալի չէ որ վարչապետարանը յաւելեալ կարեւոր դումարներ պահանջէ տարուան ընթացքին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

le domaine de chamerolles

45170 Chilleurs-aux-Bois

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● Semaine : 2100 F à 3 330 F
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de

Mgr. IGNACE MALOYAN
Archevêque de Mardine, martyr en 1915.

le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 16 Septembre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

Programme : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 120 F
Enfants 80 F

Réservation par tél. : 01.44.59.23.50 (Paroisse de Paris)
01.40.51.11.90 (Centre culturel)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծաչի Պօմանի մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ժապ Սարաճեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Հայկ Ա.րթինեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Ա.րթինեանի, նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, ընկերուհի Բարուհի Ա.րթինեանի մահուանէ առիթ։

Վարչութիւնս այս տխուր առիթով չէ նորհակալութեամբ ստացած է 4000 Ֆր· ընտանիքին կողմէ, 500 Ֆր· Համազգայինի դպրոցէն։

Date à retenir

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France

organise

le Samedi 27 octobre

UNE SOIREE DANSANTE

A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

ՀԲԸՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելկոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 75 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, դիշերօթիկ եւ կիսօրեկեայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջները գոհացնող կառոյցներով. տարբ. լուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։ Մելկոնեան կրնան դիմել Հայկական ծագում ունեցող 12 – 16 տարեկան երեխաներ։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

● *Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։*

● *Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անթաւթար մակարդակ ունեցող պահերաններուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։*

● *Կը դասաւանդուի աշակերտի ծնողքի դավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային։*

● *Դպրոցը ունի եօթը դասարան՝ (Ա· – է·), 12 – 18 տարեկան աշակերտներու համար։*

● *Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի եւ SAT II–ի պատրաստութեան։*

● *Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։*

● *Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ՚ունենան իրենց թարմարգոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ։ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։*

● *Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, քանդակագործութիւնը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները։*

● *Հաստատութիւնս իր կարելին կ՚ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։*

Ցանկալի տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —

Melkonian Educational Institute
Admissions Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195 / 422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu
le samedi 22 septembre à 15 heures

à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

ՀԱՅԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՅԱՍ

ՀԱՅԱՍ

ՀԱՅԱՍ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՅՍ ՆՇԽԱՐՆԵՐԸ»

(Հեղինակ՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ)

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – 2000

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

1995–ի այն օրէն ասդին, երբ արդիւնաչատ ու բեղուն ծառայութենէ մը ետք Մեսրոպ Արք. Աշճեան Թողուց Միացեալ – Նահանգներու Արեւելեան Կիլիկեան Թեմի առաջնորդական իր Աթոռը ու գընաց հաստատուիլ Հայաստան, կամաց-կերպչական, բարեգործական ու հոգեւոր իր նորատեսակ ծառայութիւններուն զուգահեռ՝ ուշադրութեան կիզակէտ դարձաւ նաեւ Հայ Գիրքը: Վերջին սա քանի մը տարիներուն, Մեսրոպ Արք.ի նախաձեռնութեամբ կամ հետապնդումներով, անոր ընծեռած հովանաւորութեամբ կամ նիւթական օժանդակութեամբ, Հայաստանի մէջ հրատարակուելով ընթերցողին հասցէագրուեցան գրական, բանասիրական, պատմական եւ այլ բնոյթի քանի մը տասնեակ հատորներ, որոնց մէջ առանձնապէս աչքի կը զարնէին Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան եւ մշակոյթին նուիրուած արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ ու արխիւային հետաքրքրական հրապարակումներ ալ (նկատի ունիմ մասնաւորաբար «Վաւերագրեր Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութեան» մատենաշարը):

Գրական ու հրատարակչական այս եզակի աշխատանքին առ ի գնահատում՝ Մեսրոպ Արք., վերջերս (2001 Յունուար 26) անդամ կ'ընտրուէր Հայաստանի Գրողներու Միութեան: Բայց ան՝ գրական գործունէութեան սկսեր էր շատ աւելի կանուխ: Դեռ 1979–ին, Նոր Ջուղայի մէջ (Իրան) Մեսրոպ Արք. լոյս ընծայեր էր «Դիւան Մեսրոպ Դ. Թաղիադեան» խորագրեալ ստուարածաւալ հատոր մը, որուն մէջ մեկտեղեր էր 19–րդ դարու առաջին կիսու հնդկահայ ու պարսկահայ գաղութներուն տիրական մէկ դէմքին առընչուող բազմաթիւ վաւերագրեր, նամակներ ու գրական ստեղծագործութիւններ: Այս հատորին յաջորդեր էին ուրիշներ ալ:

Հիմա մեր սեղանին վրայ է Մեսրոպ Արք.ի նոր մէկ գիրքը՝ «Լուսաւորչի լոյս նշխարները», 196 էջ, լոյսին բերուած՝ Մայր Աթոռի տպարանէն, Վարդան Դեւրիկեանի եւ Ֆլորա Կաբաղեանի խմբագրական հոգածութեամբ: Այս «հոգածութիւն»ը, ըստ երեւոյթին, աղերսուած է ոչ միայն հատորին լեզուին, որ ժամանակակից արեւելահայերէնն է, այլեւ ուղղագրութեան ալ, քանի գիրքը ամբողջովին (բացի յաւելուածական վերջին բաժինէն) շարուած է «արեւելահայկական» տարբերակով: Ու որքան ալ պարագայական նկատենք այս յոռի միջամտութիւնը Մեսրոպ Արք.ի անունին կապուած հատորի մը վրայ, երեւոյթը դժբախտաբար ցոյց կու տայ թէ տակաւին շատ հեռու ենք միամտական ուղղագրութեան ցանկալի հեռանկարէն...:

Ինչպէս ենթադրելի է արդէն գրքին խորագրէն իսկ, հատորին բովանդակութիւնը առանցք ունի մեր «Հաւատոյ Հայր»՝ Գրիգոր Լուսաւորիչն ու անոր նշխարներուն ողիականը: 1700–ամեակի չռնդալից տօնախմբութեանց ծիրէն ներս, վերջերս, շատ խօսուեցաւ Լուսաւորիչէն մնացած նշխարներու պոյութեան մասին, ու Մեսրոպ Արք.ի ներկայ երկասիրութիւնը պատմա – քննական յետադարձ ակնարկով մը լուսարձակի տակ կ'առնէ այդ մասունքներուն ճակատագիրը՝ 4–րդ դարէն մինչեւ մեր օրերը:

Գրիգոր Լուսաւորիչի նշխարներուն «Պատմութիւն»ը կը զբաղէ նորատիպ այս հատորին գլխաւոր երեք գլուխներէն մէկը միայն (էջ 73 – 128): Մնացեալ էջերը ճոխացած են տարբեր հեղինակներէ կատարուած քաղուածքներով, միշտ առընչուած՝ Գրիգոր Լուսաւորիչի կեանքին, գործունէութեան եւ վախճանին: Այսպէս, հատորին որպէս նախամուտ, Մեսրոպ Արք. ամբողջին արտատպած է դար մը առաջ (1901–ին) Թիֆլիսի «Լուսաւոր» հանդէսին մէջ երեւցած ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, գրուած՝ Սուրբ Էջմիածնի հիմնադրութեան 1600–ամեակին առթիւ, եւ ուր գրուագ առ գրուագ կը պատմուի Գրիգոր Լուսաւորիչի կեանքին ծանօթ եղելէջները՝ Սոր Վիրապի դէպքէն մինչեւ Հռիփսիմեանց կոյսերու նահատակութիւնը, Տրդատ Թագաւորի մկրտութենէն մինչեւ Հայոց Հայրապետական եկեղեցաշէն գործունէութիւնը, յարակից այլ եղելութեանց մանրամասնութիւններով: Մեսրոպ Արք. դիտել կուտայ, որ համապարփակ այս գրութիւնը «ամենայն հաւանականութեամբ պատկանում է Գիւտ Քհնյ. Աղանեանի գրչին», որ հրատարակիչ – խմբագիրը եղած է «Լումայ» հանդէսին (1896 – 1912) ու ժամանակաշրջանի քահանայից դասուն մէջ բացառիկ դիրք մը կը գրաւէ իր թարգմանչական ու պատմագրական երկասիրութիւններով:

Գիւտ Քահանայի այս հետաքրքրական պատումը գրուած է քննական մերձեցումով: Զորօրինակ, ան չի հաւատար որ Տրդատի չուքին տակ 20 տարուան իր ծառայութեան չրջանին՝ Գրիգորի քրիստոնեայ ինքնութիւնը անյայտ մնացած ըլլայ Հայոց արքային: «Որովհետեւ, կը գրէ ան, անհնար էր որ այդքան երկար ժամանակ արտաքին ուրացութեան մէջ ապրէր Լուսաւորիչը: Արդէն էրիստոնէութիւնը արգելք չէր արեւմտեան ծառայութեան, քանի որ հալածանքների հրաման չկար, եւ էրիստոնեաները նոյնիսկ հռոմէական կայսրերի պալատներում էին ծառայում: Անյայտ մնացածը Գրիգորի բուն գեղն ու ծագումն էր, եւ պէտք է ասել, թէ իրրեւ կեսարացի՝ հասարակ մէկն էր նկատւում նա արեւմտեան» (էջ 14): *Հռիփսիմեանց կոյսերու հոմմէն մինչեւ վաղարշապատ ճանապարհորդութիւնն ալ անկրկնելի կը թուի հեղինակին համար, մանաւանդ որ՝ «այսպիսի նշանաւոր մի դիպուած բոլորովին անծանօթ է արեւմտեան պատմութեանն ու վկայաբանութեանը»: Ինչ կը վերաբերի կեսարիոյ մէջ Ղեւոնդիոս Հայրապետի ձեռամբ Գրիգորի ստացած ձեռնադրութեան, Գիւտ Քահանայ կը գրէ.– «կեսարիայի Աթոռը Գրիգորին ձեռնադրութիւն տալով, Հայոց Աթոռը չհիմնեց: Կեսարիան չարեց այն, ինչ որ առաւորաբար արել են կազմաւորուած աթոռները էրիստոնէական աշխարհակալութեան ոգով: Ուրիշ տեղեր յատկապէս եկեղեցական պաշտօնեաներ ուղարկուել են քարոզելու այնպիսի երկրներում, ուր էրիստոնէութիւնը չէր մտել, եւ այդ պաշտօնեաները, երբ նոր հաւատացեալներ էին շահում՝ իրենց հետ մէկտեղ նրանց եւս հպատակեցնում էին այն Աթոռին, որի կողմից առաքուած էին: Կեսարիան ո՛չ քարոզիչ եւ ո՛չ պաշտօնեայ ուղարկեց, որովհետեւ Հայաստանը էրիստոնէութիւնից աւետեղակ մի երկիր չէր: Հայոց էրիստոնէութեաց վերազարթօնքը եղաւ առանց ուրիշ Աթոռի միջամտութեան, եւ Հայերը՝ իրենց թագաւորով իրե՛նք ընտրեցին իրենց առաքելական Աթոռի յաջորդը, իրենց եկեղեցու գլուխը, եւ պարզապէս հոգեւոր շնորհաբաշխութիւն առնելու համար դիմեցին Կեսարիայի Աթոռին:*

Գրիգորի ձեռնադրութիւնը ոչ թէ մի նոր հաստատութեան հիմնումն, այլ Հայոց առաքելականը Աթոռի վերաւորոգումն է հաստատում. նոյնիսկ այդ է վկայում գործողութեան արդիւնքը: Կեսարիայի Աթոռը ոչ այն ժամանակ եւ ոչ յետոյ երբեք չի միջամտել Հայոց եկեղեցու գործերին եւ երբեք հսկողութեան իրաւունք չի ունեցել: Գրիգորը ինքն էր տնօրինում եւ կարգադրում ամէն ինչ, եպիսկոպոսներ էր ձեռնադրում, մինչեւ իսկ իր հովանաւորութեան ներքոյ փոքր կաթողիկոսութիւններ էր հաստատում» (էջ 33 – 34):

Գիւտ Քհնյ. կատարելապէս կը ջրէ նաեւ Տրդատի եւ Գրիգորի միամտարար Հռոմ ուղեւորութեան եւ այնտեղ Սեղբեստրոս քահանայապետէն կաթողիկոսական իշխանութիւն ստացած ըլլալու աւանդական վարկածը, որ յառաջ կու գայ Ագաթանգեղոսի «Պատմութեան» հայերէն կրկնօրինակէն եւ որ մերթ ընդ մերթ կը յիշատակուի ցայսօր ալ (վերջին անգամ՝ 2001 Փետրուար 18–ին, կաթողիկէ Հայոց պատրիարք Ներսէս – Պետրոս ԺԹ. Թարմունիի կողմէ, Վատիկանի մէջ կայացած հայածէս հանդիսաւոր պատարագի ընթացքին – տե՛ս «Յառաջ», 2001, Փետր. 21): Ան «անհիմն ու անվաւեր գրոյց» մը կը նկատէ այդ պատմութիւնը ու կ'ըսէ թէ Գրիգորի պէս ճգնական կեանքի սիրահար մէկու մը համար, որ նոյնիսկ հայրապետական իր պաշտօնը զաւկին փոխանցեց ու նախընտրեց հեռանալ Վաղարշապատէն, «հաւանական չէ Հռոմի ոստանը այցելելու ենթադրութիւնը»:

***

Գրքին մէջ զետեղուած երկրորդ գլուխը մը առանձնապէս կը պատմէ Տրդատի հրամանով Գրիգոր Լուսաւորիչի վրայ կիրարկուած 12 տեսակ չարչարանքները, տալով նաեւ առանց աստուածաբանական մեկնութիւնը՝ Գրիգոր Տաթեւացիի գըրչով: Այս պատումին կցուած է նիւթին առընչուող գունաւոր պատկերներու քանչելի շարք մը, որ կը ներկայացնէ Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի 17–րդ դարէն յամեցող որմնանկարները, որոնք աւանդաբար կը վերագրուին Յովհաննէս Մրքուզ դեղանկարիչ վարդապետին: Միաժամանակ, չարչարանքներու մեկնութեան մէջ տեղ տրուած է նաեւ Յովհաննէս Պլուզի տեսութիւններուն (ԺԹ. դար), որոնք բանաձեւուած են չարտակնի վերածուած չափածոյ երկարաչունչ գրութեամբ մը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՌԸ՝ ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

ԹԻԹՈՅԻ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

Պատերազմի թէժ ժամերուն իսկ ազատագրուած Պոսնիոյ Պանիա–Լուքա քաղաքին մէջ Թիթօ 1943 Նոյեմբեր 29–ին գումարեց Ներկայացուցչական Ժողովուրդի Հռչակաւոր Եուկոսլավիոյ Դաշնակցային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը, որուն նախագահ ընտրուեցաւ ինք, վարելով նաեւ Համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնը: (Այսպէս ուրեմն աւելի քան չորս տասնամեակ Նոյեմբեր 29 եղաւ եւ Եուկոսլավիոյ եւ Արեւելքի Հայատառանի ազգային տօնը): Ցաւակ էր այլեւս որ երկու լարախաղացներ պիտի չկրնային նոյն պարանին վրայ խաղալ: Ոչ մէկ արեւմտեան ուժ օգնութեան հասաւ զօրավար Միխայլովիչին, ինչպէս եղած էր Յունաստանի թագաւորականներուն: Ինք եւ իր չուրջինները 1944–ին դատուեցան եւ գնդակահարուեցան իրրեւ ազգին դաւաճաններ եւ օտարին գործակալներ...: Մառեչալի աստիճանին բարձրացած Թիթօ եկաւ հաստատուիլ Պելկրատ եւ իր մեծ եղբօր՝ Խորհրդային Միութեան օրինակով ձեռնարկեց նոր Եուկոսլավիոյ եւ հմմօ Եուկոսլավիուսի կերտման, չնայած սրբելով երկրին բազմաթիւ ժողովուրդները իրարմէ զանազանող բոլոր ազգակները, մանաւանդ կրօնքը: Ամէնէն չատ տուժեցին քրիստոնեայ եկեղեցիները. Զագրէպի կարդինալը 10 տարի արգելափակուած մնաց, իսկ Յերինէի Ուղղափառ Արքեպիսկոպոսը գնդակահարուեցաւ: Միայն սեւ գոյներով պէտք չէ նկարագրել սակայն համայնավարութեան տարիները: Երկիրը որ մինչեւ 1940 արդիւնաբերութենէ գրեթէ զուրկ երկրագործական յետամնաց երկիր էր, վերածուեցաւ չինարարական հսկայ հրապարակի. անգրագիտութիւնը վերցուեցաւ, չինուեցան ճամբաներ, դործատուներ, մեծ թիւով բնակարաններ, եւ այլն:

1948–ին սակայն, տեղի ունեցաւ խզումը կոմինֆորմի հետ. Թիթօ չհնազանդեցաւ Ստալինի հրամանին, Մոսկուա չկոչուեցաւ, Ան որդեդրեց իր երկրին համար անկախ՝ «ազգային» համայնավար ուղի: Մինչազգային ասպարէզի վրայ Եուկոսլավիոյ դաշնակցութիւնը մեծ դեր մը խաղաց, մանաւանդ Հնդկաստանի, Եգիպտոսի եւ Ինտոնեզիոյ հետ: Թիթօ իր վերջին տարիներուն կատարեալ վեհապետի մը կեանքը վարեց, փառաւոր մարդ 80–ը անց տարիքին, իր ճերմակ համազգեստին մէջ, արքայական դղեակներով ու նաւով...: Թիթօ մեռաւ 1980–ին, 88 տարեկան պատկառելի տարիքին, յետ դիւանագիտական պատճառներով արհեստականօրէն երկարաձգուած հոսպիտալի մը: Աչխարհի բոլոր մեծերը, ի շարս որոնց Բրեժնեւ ներկայ եղան իր վառաւուտ յուղարկաւորութեան: Իր մահուընէ քիչ առաջ, բարեփոխուած էր դաշնակցային սահմանադրութիւնը. Թիթոյի մահէն յետոյ, իւրաքանչիւր «Հանրապետութիւն» կը ներկայացնէր մէկական տարի պիտի նախագահէր համանական նախագահական խորհուրդի մը: Սակայն, կարելի՞ էր թիթիզմ առանց Թիթոյի:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՌԸ

Արդէն ասկէ 125 տարի առաջ, իրրեւ հետեւանք Պոսնիոյ Օսմանեան կայսրութեան դէմ ապստամբութեան, ծագած էր 1877 – 1878–ի ռուսերէնով պատերազմը: Ալեքսանդր Բ. ցարը, տեսնելով ապստամբութեան ճգմուիլը, օգնութեան փութացած էր իրեն դաւանակից սլաւ եղբայրներուն: Սակայն Պիսմարքի խարդաւանքները Պէրլինի վեհաժողովին, ի չիք դարձուցած էին Սերպերու յոյսերը. «հերիւաչէն» հազիւ չերեփիկ մը բան տրուած էր անոնց. Սերպիա կը ըստանար քանի մը կտոր հող եւ լիխտենաչեաութենէ կը բարձրանար թագաւորութեան: Այսչափ: Ամբողջ Պոսնիա – Հերծեկովինան փոխանակ կցուելու Սերպիոյ... կը մնար թէչապէս Սուլթանին պերիչխանութեան տակ, վարչութիւնը յանձնուելով Աւստրիոյ. Թուղթին վրայ անչուշտ «լոյն» ինքնավարութեան մը իրաւունքով որ երբեք չիրականացաւ, չգործադրուեցաւ: Իսկ 1908–ին, օգտուելով Օսմանեան յեղաշրջումէն, պարզապէս իրեն կցեց Պոսնիա – Հերծեկովինան:

Հետեւա՞նքը ասոր. 1914 Յունիս 28–ի Սարայեվոյի մահափորձը, ուր սերպ ուսանող Կավրիլօ Փրենցիփ սպաննեց գահաժառանգ Ֆրանց – Ֆերտինանտը, դուռ բանալով Ա. աչխարհամարտին իր սարսափելի հետեւանքներով...: (Պէրլինի դաչնագրին այդ խեղկատակութիւնը մեղի չի՞ յիչեցներ արդեօք այսօր ալ եղած առաջարկները Արցախը, Աղրբէջանի կազմին մէջ ձգելով «լոյն» ինքնավարութիւն չնորհելու անոր):

1980–էն ետք, Թիթոյի բարեփոխուած սահմանադրութիւնը չատ չդիմացաւ: Նախ՝ անոր համար որ 1944–ին գծուած ներքին սահմանները յար եւ նման էին խորհրդային օրինակին. իւրաքանչիւր «Հանրապետութեան» մէջ կային միւս ազգութիւններու – երբեմն կարեւոր չափով – փոքրամասնութիւններ (բացի Սլովենիայէն որուն բնակչութիւնը միաձոյլ էր 97%): Ուստի, Եուկոսլավ դաշնակցութիւնը չդիմացաւ Պէրլինի պատին փլուզման եւ Խորհրդային Միութեան քայքայումին յառաջ բերած ցնցումներուն: Շատ դիւրաւ, անձայն եւ անարիւն անկախութիւնը հռչակեց նախ Սլովենիան:

Այն միութեան մէջ սահմանակից էր միայն Խրուաթիոյ. Եուկոսլավիոյ ամէնէն զարգացած հանրապետութիւնը չատ նըշանութիւններ ունի իր աչխարհագրութեամբ հիւսիսային իր դրացիին հետ: Ջըլլայ լեզուական տարբերութիւնը, մարդ հոն ինքզինք Աւստրիոյ մէկ նահանգը կը կարծէ:

Աւելի բարդ հանգամանք ստացան Խրուաթիոյ եւ Պոսնիա – Հերծեկովինայի անկախացումները: Խրուաթիոյ արեւելեան նահանգին՝ Բրանիայի բնակչութիւնը Սերպ էր մեծամասնութեամբ, եւ սերպ բանակը յարձակողականի անցաւ այդ նահանգը Սերպիոյ կցելու նպատակով. պատերազմը հրեչտակներու պոմբ չէ. եղաչ քանդումներ, բռնութիւններ, բնակչութեան տեղահանութիւններ եւայլն. սկզբնական յաղթանակներուն յաջորդեց նահանջը, երբ խրուաթ բանակը արեւմտեաններէն ստացաւ զինամթերք եւ մարզիչներ: Խրուաթիան կառավարեցաւ ծայրայեղ ազգայնականներու կողմէ, յետոյ նախագահ Ֆրանճօ Թուճմանի մէկ, մահէն ետք երկրին գլուխը անցան Սոֆիոյ մէջ ապրող Պոսնիոյ մուսուլմանները, որոնք ներկայիս կը կազմեն Պոսնիա – Հերծեկովինայի բնակչութեան 44%–ը, սերպերը 31%–ը, իսկ խրուաթերը 17%–ը: Պոսնիա – Հերծեկովինայի մուսուլմանները ոչ միայն ազգային մը կը կազմեն, այլեւ կրօնական մը, ունենալով իրենց ղեկավարը՝ Ռէիս Ուլ Ուլեմա Մուստաֆա Չերիչը, որ ինքզինք կը նկատէ Պոսնիոյ մուսուլմաններուն հոգեւոր հովիւը:

Պոսնիոյ մուսուլմանները ինքզինքնին կը նկատեն ոչ թէ իսլամացած սերպեր կամ խրուաթներ, այլ իսլամացած պոսնիացիներ, որոնք ունին իրենց ազգային ինքնութիւնը, լեզուն, մշակոյթը, ինչպէս նաեւ իրենց ազգային ոգին: Ասոնք ալ ունին իրենց ազգային բանակը, որ ներկայիս կը կռուի սերպերու դէմ, որոնք ներկայիս կը կազմեն Եուկոսլավիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան մեծամասնութիւնը: Ասոնք ալ ունին իրենց ազգային ինքնութիւնը, լեզուն, մշակոյթը, ինչպէս նաեւ իրենց ազգային ոգին: Ասոնք ալ ունին իրենց ազգային բանակը, որ ներկայիս կը կռուի սերպերու դէմ, որոնք ներկայիս կը կազմեն Եուկոսլավիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան մեծամասնութիւնը:

ցնալ – դեմոկրատները: Այս երկու երկիրներուն կորուստէն վերջ, Սերպերու համար աւելի կենսական էր Մակեդոնիոյ եւ Պոսնիոյ պահպանումը Միւռեթեան մէջ: Բայց չատերու կարծիքին մենք մեզի հարց ռանք թէ ի՞նչն է Սերպի, Խրուաթի եւ Պոսնիացիի տարբերութիւնը, որոնք նոյն լեզուն կը խօսին սկիզբէն ի վեր:

Տարբերութիւնը այն է որ մին կը գրէ լատինական տառերով, միւսը՝ կիւրեղեան: Մին ձախէն կը խաչակնքէ, միւսը աջէն. իսկ դարերու ընթացքին տոնդմէ խառնուած տարբեր նամակ կ'ընէ միւդինի ձայնը լսելով. գրեթէ այն պատկերը որ կայ Յովհաննէս Թումանեանի «Մի կաթիլ մեղր»ին մէջ: Եւ մերօրեայ միջազգային քաղաքագէտները այսպէսով տեղեկացին «Պոսնիացի» ազգութիւն մը. ինքնութեան տեղադրումով երկրամասը կը ներկայացնէ կատարեալ խճանկար մը, ուր միւսին մէջ ազուցուած: Երկուստէք կատարուած անասելի վայրագութիւններէ յետոյ, ի վերջոյ Ընկալ Սամի միջնորդութեամբ պարտադրուեցաւ Տէյթընի «համաձայնագիրը» որ Պոսնիան կը վերածէր 3 շրջանների բաղկացած «դաշնակցային հանրապետութեան» մը, ուր թրեմն խրուաթ եւ Մահմետական կը պիտակին Սերպին դէմ, երբեմն իրար կ'ուտեն... ինչպէս որ արտաքին հրձիգներու ձեռն պարտադրէ:

Արտաքին ճնշումներու տեղի տալով, Պոսնիոնիա եւս բաժնուեցաւ եռակողմ դաշնակցութենէն ի մեծ տհաճութիւն դրացի Յունաստանին, որ տարիներով չընդունեցաւ հանրապետութեան Մակեդոնիա անունը: Մնացին դաշնակցութեան մէջ Սերպիա եւ Մոնթենեգրօ, Սերպերէն՝ Չրնոգորա, որուն Հայերս երբեմն կուտանք Սեւ լեռ անունը: Այս լեռնային երկիրը շատ նման է Լիբանանի Տիւրզի դրօշին, իր խիտ աւատական եւ տոհմական բարքերով, անկախ իշխանապետութիւն 1878–ին, թագաւորութիւն դարձած 1910–ին, միացաւ Եուկոսլավիոյ 918–ին:

Անոր Նիքոլա Ա. Թագաւորը իր երկիրը նուիրեց իր քոռտրերին՝ Սերպիոյ Պետրոս Ա.–ին: Այսօր եթէ ոչ տէ եուրէ, բայց տէ ֆաքթօ բաժնուած է ան Սերպիային: Մոնթենեգրոյի մէջ շրջապտոյտ միակ դրամանիշը գերմանական մարքն է, ոչ թէ եուկոսլաւական տինարը: Վերջին ընտրութիւններէն որեւէ յստակ մեծամասնութիւն դուրս չեկաւ, եւ Եւրոպան Միւռեթիւնը վարանելու ձեւ կ'ընէ գերմանիոյ կողմէ թացէ ի թաց ցոյց տրուած պոնէ տնտեսական տիրութիւնը վերացնելու, մարքը եւրոյով փոխանակելու:

Ս. Պ.

(Շար. 2)

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸի եկեղեցիին պարտէզին մէջ, Յուլիս 11ին, Թազ. Խորհուրդը պոլսահայ բանաստեղծութեան նուիրուած երեկոյթ մը կազմակերպած է, ներշնչուած Ռ. Հատտէճեանի «Պատյտ մը Հայ գրականութեան պարտէզին մէջ» հատորէն: Երեկոյթին նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Արտասանութիւնները կատարած է արեւելահայ արուեստագէտ մը՝ Արամ Կոստանեան: Բացման խօսքը ըրած է «Մարմարա»յի փոխ – խմբագրապետ՝ Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, որ գրուատած է Լեւոն Գուզիկօղլուի տաղանդաւորութեան ներքեւ Գնալքի Թաղային Խորհուրդի տարած գործունէութիւնը: Ինչք առած է Ռոպէր Հատտէճեան եւ յիշած որ այս նոյն պարտէզին մէջ էր, որ տարի մը առաջ կատարուած էր գրքին շնորհահանդէսը եւ այդ ձեւով այս պարտէզը դարձած էր գրական պոյտի մը պարտէզը: Ապա, բեմը յանձնուած է Արամ Կոստանեանի, որու ընկերացած է Սարօ Ուսթա, երաժշտական ժապինով մը: Եղերկոյթը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 29–ին, տեղի ունեցած է 1700–ամեակի լսարանին Գ. դասախօսութիւնը, որու նիւթն էր «Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան հռչակումը իբրեւ պետական կրօնք, Գ. եւ Դ. դարեր»: Դասախօսը եղած է Թորոս Պապիկեան, որ մեկնած է Հայոց հեթանոսական կրօնքին ներածութեամբ մը, ապա իր նիւթը ընդլայնած է Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման քաղաքական մերձաւոր ենթահողէն ելլելով: Ցետ դասախօսութեան տեղի ունեցած է հարցապրոյց եւ մտքերու փոխանակութիւն:

***

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. կարապետ Եկեղեցին, Յուլիս 12–ին կրկին վերաբացուած է տասը ամիսներ փակ մնալէ ետք: Ժամը 18–ին, Պատրիարքը զանգակներու զօղանջներով մուտք գործած եւ Սրբալոյս միւռոնով օծած Աւագ Խորանը եւ խորհրդանոցները: Արարողութեան աւարտին Մեսրոպ Սրբ. քարոզած է եւ վնասուածքը յայտնած նիւթապէս եւ բարոյապէս սաստիկ հանդիսացողներուն:

ԼՈՅՏ ՏԵՍԱԻ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»

Հայագիտական – Բանասիրական – Գրական Հանդէս

2000, Թիւ 1 – 4

Կը բաղկանայ 334 էջերէ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հ. Եղիա Ծ. Վրդ. Քիլաղեան, Նոր ընտիր Աբբայ Միսիթեալ Մխիթարեան Միաբանութեան:

(Հ. Յովսէփ Վրդ. Պէհեանլեան)

Շնորհաւորական գիրեր:

300–ամեակի հանդիսութիւններ... Դիւան Մխիթարեան Միաբանութեան:

300–ամեակի հանդիսութիւններ եւ Երեքօրեայ գիտաժողով Հայաստանի մէջ:

(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

Մխիթարեան Միաբանութեան ծննդեան թուականը... Հ. Ն. Տ. Ներսէսեան:

Մխիթարեաններու նպաստը Հայ Մշակոյթին 1900 – 2000 տարիներուն:

(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

Լուսաչող Հանդրուաններ 20–րդ դարու հորիզոնն ի վեր:

(Հ. Ն. Տ. Ներսէսեան):

Անտոնեան Հայ Միաբանութիւնը. անոր պատմական տխուր վախճանը:

(Հ. Տաճատ Վ. Եարտըմեան):

Հայաստանի վանքերու եւ եկեղեցիներու մէջ պահուած սուրբերու մասունքներ եւ սրբազան առարկաներ:

(Հ. Տաճատ Վ. Եարտըմեան):

Խազանչանների տիպական զուգադրութիւնների մասին:

(Նիկողոս Կ. Թահմիզեան):

Հայ Եկեղեցին եւ Ֆէմինիզմը:

(Թամար Տաճատեան):

Միջնադարեան 4 հայկական արձանագրէներու տարրագիտական վերլուծում:

(Լեւոն Սարեան, Ռոբերտ Դրազէն, Զարկս Համպինեան):

Մեծն Տիգրան եւ Կրտսեր Տիգրանի դրամներու առեղծուածը:

(Եղիա Ներսէսեան):

Ո՞վ է իրականում Նահապետ Քուչակը:

(Շաւիղ Գրիգորեան):

Հայագիտութիւնը Միացեալ – Նահանգներու մէջ:

(Վարդաշ Մատթէոսեան):

Հայաստանի հին քարտէս մը:

(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

Հայաստանի եւ Սիբիրայի վաղ – քրիստոնէական ճարտարապետութեան առընչութիւններ:

(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

ՄԱՏՆԻԶ ԹՈՒԹԱԿԸ

Չինացի կին մը ամուսնալուծումի դատ բացած է, տալը տարուան ամուսնութենէն ետք: Պատճառաբանութիւնը այն է որ իր թուղթակը իրեն ըսած է թէ ամուսինը կը խարէ զինքը: Ան տունէն ամիս մը բացակայելէ ետք երբ վերադարձած է նշմարած է որ տան թուղթակին վրայ հետաքրքրական փոփոխութիւններ կան. փոխանակ առաջուան պէս բանաստեղծութիւններ արտատանելու, թռչունը նոր բառեր կը կրկնէ, ինչպէս՝ «ամուսնալուծում», «քեզ կը սիրեմ», «համբերութիւն ունեցիր», եւ այլն: Եւ յատկապէս կ'աշխուժանայ երբ հեռաձայնը կը հնչէ: Տանտիկինը այն տուն կը հեռեւցնէ թէ իր բացակայութեան թուղթակը ունկնդիր եղած ու բառեր սորված է ամուսնին ու անոր հոմանուհիին խօսակցութիւններէն: Ամուսնին ուրացումները ոչ մէկ ապդեցութիւն ունեցած են եւ կինը թուղթակը առած փաստաբանական գրասենեակ մը տարած է, հարցնելու համար թէ ան կրնա՞յ դատարան ներկայացուիլ որպէս վկայ: «Թռչունի մը խօսքը կրնա՞յ փաստ նկատուիլ թէ ամուսինս արտամուսնական յարաբերութիւն մը ունի» հարց տուած է: Փաստաբան մը իրեն ըսած է թէ թուղթակի մը սորված ու արտաբերած մէկ բառը չատ – չատ որպէս նշանակ նկատի կ'առնուի, բայց ոչ որպէս վկայութիւն: Հետեւաբար, չատ հաւանական չէ նկատուած որ դատարան մը անձ մը դատապարտէ թռչունի մը արտասանած բառերու հիմնուելով:

ՔԱՂՀԱՆ

Հայաստանը Միջին դարուն. մարդիկ եւ յուշարձաններ:

(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

Հայկական Ջարդերու վերաբերեալ անտիպ փաստաթուղթեր: 1915 – 1916:

(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

Մարտիրոսութեան դարը, 20–րդ դարու քրիստոնեաները:

(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

Հրատարակութիւն
Մխիթարեան Ակադեմիայի
Վենետիկ – Սուրբ Ղազար – ԻՏԱԼԻԱ...
Տարեկան բաժնեգինն է՝ 50 տոլար:
Կարելի է ստանալ դիմելով, կամ հեռաձայնելով եւ հեռապատճէնով. –

(39–041) 52·60·104 / 52·68·690

BAZMAVEB
S. Lazzaro, 30126
Venezia, ITALIA

ԹԻ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.
ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱՆԴԻՐ ՄԸ

Կինը դուռը զոցեց եւ աղաչանքով փաթթուեցաւ Աստիւիի վիզին եւ սկսաւ անոր այտերը համբուրել:

Խախտախնդիրը փոխանակեց այդ համբոյրները, յետոյ հարցուց.

- Օղի ունի՞ս...

- Թէփէին պատրաստ քեզի կը սպասէ կոր, – պատասխանեց մանկամարդուհին զուարթութեամբ:

- Գրաւ կը դնեմ, որ դուն արդէն քանի մը գաւաթ խմած ես:

- Սա՛նց քեզի... երբե՛ք:

Թողունք, որ երկու սիրահարները զբաղանան գլուխ գլխի:

ԳԼՈՒԽ Է.
ՀԵ՞ՏՔ ՄԸ

Այդ օրը Պատրիարքարանի մէջ անսովոր գործունէութիւն մը կար: Հարստահարելոց յանձնաժողովը նոր յիշատակագիր պատրաստած էր, որ պիտի ղրկուէր մեծ պետութիւններու դեսպաններուն:

Պառնէնները պատրաստուած էին ու պահարաններու մէջ դրուած կը հանդիսէին պղրոցի մը մէկ, որուն բանալին կը դանուէր Վահան Փափազեանի քով:

Պատրիարքը ատեն – ատեն զանգակը կը հնչեցնէր, եւ երբ բարապանը ներկայանար, կը հարցնէր, թէ Վահան Փափազեանը եկա՞ծ է:

– Ո՛չ, դեռ չեկաւ, – կը պատասխանէր բարապանը:

«Բայց այդ նամակները այսօր իսկ պէտք է ղրկուին իրենց տեղերը, – կը խորհէր ինքնին Պատրիարքը, – ո՞ւր մնաց Փափազեանը, որ խոստացաւ կէս ժամէն վերադառնալ»:

Վերջապէս Վահան Փափազեան երեւցաւ:

– Սրբազանը անհամբեր քեզի կը սպասէ, – ըսաւ բարապանը զայն տեսնելուն պէս:

– Աւելի կանուխ պիտի գայի, կարեւոր գործ մը պատահեցաւ, – պատասխանեց Վահան Փափազեան՝ Պատրիարքին սենեակը մտնելով:

– Վերջապէ՛ս, – գոչեց Զաւէն Սրբազան զայն տեսած պահուն:

– Կը ներէք, Սրբազա՛ն, անակնկալ գործ մը պատահեցաւ եւ ստիպուեցայ ուշանալ:

– Աւե՛լը անցած է արդէն, կը խնդրեմ սա յիշատակագիրները անմիջապէս ղրկեցէք դեսպանատուներուն, եթէ գաղտնի բանալին միասին տարած չըլլա՛ք՝ եւ պիտի ղրկել տայի...

– Ես հիմա կ'առնեմ զանոնք ու ձեռքս կը ձգեմ իրենց հասցէներուն:

– Շատ ապրէ՛ք կ'ըլլայ, ամէնէն ապահով միջոցը այդ է:

– Աւրդէն ես որոշած էի իմ ձեռքով տանիլ նոր փորձանքի մը չհանդիպելու համար:

Վահան Փափազեան տենդոտ քայլով մը մտաւ այն սենեակը, որ իրեն յատկացուած էր եւ ուր կը գտնուէին բարենորոգումներու վերաբերեալ բոլոր թղթակցութիւնները եւ վաւերաթուղթերը:

Մէկ եղաւ իր զարմանքը, երբ իր դրասեղանին առջեւ նստած տեսաւ Գամիկ Սիրունեան. Պատրիարքարանի այն պաշտօնեան, որու մասին կասկածներ յարուցուած էին թիւ 17 խաֆիէի խնդրին առթիւ:

Իր զարմանքը աւելի մեծ եղաւ տեսնելով, որ ճիշդ իր ներս մտած միջոցին Գամիկ գրպած էր թանաքիներու տրցակ մը ձեռքը՝ դրասեղանին գզրոցները բանալ փորձելու:

– Ի՞նչ կ'ընէք այստեղ, – հարցուց Վահան Փափազեան:

– Ոչինչ, կը փորձէի գզրոցը բանալ, – պատասխանեց Սիրունեան, – բայց քովս գտնուած բանալիները չեն յարմարիր կոր:

– Բայց ինչո՞ւ պիտի բանայիք գզրոցը եւ ի՞նչ իրաւունքով, այս սենեակը ինծի կը պատկանի եւ իմ թացակայութեանս ատեն ոչ ոք պէտք է մտնէ հոս:

– Որովհետեւ ուշացաք, Պատրիարքը ուզեց գզրոցը բանալ տալ եւ դեսպանատուները ղրկուելիք նամակները առնել եւ ղրկել՝ վախնալով, որ ժամանակին իրենց տեղերը չեն հասնիր:

– Չեզի՞ յանձնեց այդ գործը:

– Չէ՛, բայց երբ Պատրիարքին քովն էի, լսեցի, որ կը հարցնէր, թէ արդեօք բանալի մը կա՞ր այս գզրոցները բացող ... ես ալ ուզեցի անգամ մը փորձել... բայց իմ բանալիներս չեն յարմարիր կոր, արդէն պէտք ալ չմնաց, քանի որ դուք եկաք: Կը զարմանամ, որ այսչափ չնչին բանի մը համար դիտաղութիւն կ'ընէք:

– Կարծեմ չատ իրաւունք ունիմ դիտաղութիւն ընելու: Ինչպէ՞ս կրնաք ուրիշի մը պատկանող գզրոց մը բանալ, երբ այդպիսի արտօնութիւն մը չէ տրուած ձեզի...

– Բայց այս գրասեղանը ո՛չ թէ անձնապէս ձեզի կը պատկանի, այլ Պատրիարքարանին, եւ երբ Պատրիարքը կ'ուզէ բանալ, կարծեմ դուք չէք կրնար արգելք ըլլալ:

– Պատրիարքը ձեզի չէ ըսած, որ ձեր բանալիները փորձէք...

– Ուղղակի կերպով չըսաւ, բայց փաթաք յայտնեց, որ գզրոցը բացուի՝ եթէ կարելի է:

– Այս սենեակը ուղղակի իմ պատասխանատուութեանս տակ կը գտնուի, ես այս դիտեմ, եւ ձեր ընթացքը դատապարտելի է:

– Ամէն պարագային դուք չէք, որ կըրնաք դատապարտել, հոս պետ մը ունինք, որ միայն կրնայ իմ ընթացքս դատապարտել կամ արդարացնել...

Այս լսելով Գամիկ Սիրունեան ոտքի ելաւ եւ սրտնեղած դէմքով մը դուրս ելաւ սենեակէն:

Վահան Փափազեան յուզումէն դողացող ձեռքով մը բացաւ գզրոցը եւ նամակները առնելով՝ մի առ մի ուշադրութեամբ քննեց, յետոյ անոնց վրայ կասկածելի բան մը չգտնելով՝ գրպանը դրաւ եւ դուրս ելաւ գրասենեակէն:

(Շար. 26)

(Շար. Ա. Էջէն)

նուիթեան չուրջ բուռն վէճեր ծագած են մասնագէտներու միջեւ: Փաթրիք Փարի, Շինարարութեան գլխական եւ թէքնիք կեդրոնի ջուրի բաժանմունքի տնօրէնը «Փարիզիէն»ի տուած հարցազրոյցին մէջ (Յուլիս 23) կ'ըսէ թէ հիւանդանոցին խողովակները գէշ ապրանքներով շինուած են, էն – էֆ չափանիշը (ֆրանսական) չունին, ինչ որ կը նշանակէ թէ արտասահմանէն գնուած են աժան գիներով: Պատճառ են որ մանրէները տարածուին: Այս տեսակէտին համաձայն չէ Ժորժ Մայոտչեւակի, Ջուրի ցանցին մասին տեղեկատուութիւն պատրաստողը, որ կը պնդէ որ խողովակները լաւ վիճակի մէջ են:

ԳԱՄԹԻԼԿԱՆՏՈԼՖՈՑԻ իր ամսագրին մէջ է, որ Յովհ. Պօղոս Բ. Պապը ընդունած է Միացեալ – Նահանգներու նախագահը՝ Ճ. Պուշ եւ բաւական յանդիմանած յիշեցնելով ԱՄՆ-ի պատասխանատուութիւնը սաղմնային հարցերու մէջ: Պապը չեշտած է որ «ամբողջական աշխարհ» մը ամէն քանէ առաջ պէտք է օրակից աշխարհ մը ըլլայ: Պուշ խորհրդակից ապաւորուած է Պապէն:

ԼՕՆԱ–Ն (Սիկիլիոյ հրաբուխը) միւս կը վտանգէ Նիքոլոզի գիւղը եւ սիկիլական վիճակ յայտարարուած է 3000 բնակիչներուն համար, լաւային հոսքը խանգարուելէն սաղմնային հարցերու ներէ, Յուլիս 23–ին, թէեւ ապահովութիւն կը տրուէր մանագէտներու կողմէ, որ հոսքը գիւղին մէջէն կրնայ անցնիլ, խնայելով գիւղին: Բնակիչները կ'ապօթեն եւ թափօր ալ կազմած են:

ԹԵՔՈՎՈՑԻ մօտ (Մակեդոնիա) 12 տարեկան ալպանացի աղջնակ մը մեռած հաղիւ չորս քիլոմեթր էր կարգ մը տուէ, 14 հոգի ալ վիրաւորուած են ՈՒՉԵՔՍի ալպանական կեռիլայի եւ մակեդոնական ուժերու բախումներու ընթացքին:

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՑ Խորհրդարանը Յուլիս 23–ին պաշտօնական ըրաւ նախագահ Վահիտը, որ նախորդ գիշերը պաշարման վիճակ հռչակած էր, Խորհրդարանի լուծումը եւ կանխահաս ընտրութիւն յայտարարած, արագացնելով իր անկումը: Վահիտ աշխարհի 4–րդ ամէնէն բազմամարդ երկրին (210 միլիոն բնակիչ) նախագահը դարձած էր 1999–ին եւ առաջինն էր ժողովրդավար կերպով ընտրուած: 60 տարեկան, պարզացած մէկն էր (վկայուած արաբերէնի համար Գահիրէի համալսարանէն եւ դրականութեան՝ Պաղտատի), որ խանդավառած էր ժողովուրդը: Գրեթէ կոյր եւ վատառողջ, վերջերս բազմաթիւ սխալներ գործած էր: Իշխանութիւնը յանձնուած է փոխ – նախագահուհի Տիկին Մուքարնոփութիքի:

ՌԱՃԱՀԻ (Գագայի գօտի) մէջ, 15–ամեայ պաղեստինցի պատանի մը սպանուած է Յուլիս 23–ին, վամփուչտ մը սառնալով կռնակէն: Իսլամական ճիհատի անդամ մըն ալ սպանուած է խորհրդարանի պահակազօրքին կողմէ, պաղեստինցի երկու մանուկներ ալ, 4 եւ 5 տարեկան վիրաւորուած են:

ՔԻՄԱԻի (Ալիէի նահանգ) մէջ ամուսնալուծուած զոյգ մը դատական ծանր կացութիւն մը ստեղծած է, որովհետեւ այրը եւ կինը չեն կրնար բաժնուիլ Մոարէն, այսինքն իրենց չունէն: Երբ բաժնուած են, կինը չունը առած գացած է, բայց, ամուսինը կ'ուզէ որ իրեն յանձնուի: Կինը կը մերժէ, առարկելով թէ նուէր էր ամուսինին կողմէ եւ նուէրները չեն վերադարձուիր: Դատավարութեան աւարտին, որոշուած է որ կինը պէտք է ետ տայ չունը եւ դատապարտուած է օրական 2000 ֆրանք վճարելու, եթէ չենթարկուի վճիռին: Որոշած է վերաքննութեան դիմել եւ գոնէ այցելութեան իրաւունք մը ձեռք ձգել:

ԱՆԳԼՈՒԻի ՄԸ 2 տարուան ընդհանուր օդտակարութեան աշխատանքներու դատապարտուած է կատուն սպաննած ըլլալուն յանցանքով: Կենդանիին վրայէն լու մը ցատքած էր իր վրայ եւ ինք ալ կատուն փուռը դրած է: Գարեջուրի եօթը պաւաթ եւ երկու չիչ գինի խմած էր:

MAISON NATIONALE ARMENIENNE

Société Anonyme en Liquidation Amiable
au capital de 100.000 F
Siège de liquidation :
41, rue du Four à Paris 6e
RCS Paris B 612 018 366
(no de gestion 61 B 1836)

Avis de Convocation

Les actionnaires sont avisés qu'ils sont convoqués en Assemblée Générale Mixte, le jeudi 16 août 2001, à 18h, au siège de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne, à Paris (75008) rue Jean-Goujon, no 15, à l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

— Examen des procédures judiciaires en cours
— Demande d'apport en comptes-courant aux actionnaires pour le financement des besoins de la liquidation
— Rapport de gestion sur les comptes annuels de l'exercice clos le 31 décembre 2000
— Rapports général et spécial du Commissaire aux comptes sur les comptes dudit exercice
— Approbation des comptes
— Affectation des résultats
— Quitus au Liquidateur
— Fixation des honoraires liquidateur pour l'exercice 2000
— Approbation, s'il y a lieu, des opérations pouvant tomber sous le coup de l'article 101 de la loi du 24 juillet 1966
— Perspectives de clôture des opérations de liquidattion amiable
— Changement de siège social
— Fin des mandats du Comissaire aux comptes et de son suppléant et désignation de leurs remplaçants
— Questions diverses

Tout actionnaire, quel que soit le nombre de ses actions, a le droit d'assister à cette Assemblée, de s'y faire représenter par un autre actionnaire ou par son conjoint, et ou de voter par correspondance.

Une formule unique de vote par correspondance ou par procuration sera remise ou adressée à tout actionnaire qui en fera la demande par lettre recommandée avec accusé de réception auprès de M. Sarkis BEDOIAN, Liquidateur Amiable, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris, au plus tard six jours avant la date de la réunion.

Les votes par correspondance ne seront pris en compte que pour les formulaires complétés et signés, parvenus à M. Sarkis BEDOIAN, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris, trois jours au moins avant la date de la réunion.

Le texte des résolutions proposées à l'adoption de l'Assemblée et les documents prévus par la loi seront tenus à la disposition des actionnaires chez M. Sarkis BEDOIAN, 15, rue Jean-Goujon 75008 Paris.

ՇՏՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաթողիկոսական Պատրիարքական Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Փոլ Պետիկեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Պետիկեանէ 300 Ֆր., Մաղկադարդի առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պօյաճեանէ 200 Ֆր., Տէր և Տիկին Տիգրան Արսլանեանէ և Տիկին Մարի Գիւլճեանէ 100–ական Ֆր., Զատիկի տօնի առթիւ իր նուիրեալներուն յիշատակին Տիկին Թամարա Արսլանեանէ 100 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Գէրգէրեանի մահուան առթիւ Տիկին Ալեեանէ 100 Ֆր., Ասքիգեան եւ Շէյլէէեան ընտանիքներու հոգեհանգստեան առթիւ Ասքիգեանէ ընտանիքէ 500 Ֆր. Թոռանը մկրտութեան առթիւ Տիկին Պետիկեանէ 300 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տօքթ. Վիգէն եւ Տիկին Շնորհիկ Կաթողիկոսեան զաւակունք (Փարիզ), Օր. Ազնիւ Կարապետեան (Երուսաղէմ), Տիկին Ազատի եւ Համօ Մանուկեան եւ զաւակունք (Ֆինիքս Արիզոնա), Տիկին Համեստ – Սաֆիէ Կարապետեան եւ զաւակունք (Երուսաղէմ) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Յուլիս 29–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իրենց հօր եւ մեծ հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՅՕԳԹ. ԿԱՐՕ Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

ՍՐՏԱԲԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԱՆԵԼԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu
le samedi 22 septembre à 15 heures
à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien

MERCREDI 15 AOUT

FETE CHAMPETRE

10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ • Danses traditionnelles**
107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
Réservations et renseignements : au 04.94.19.51.50

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F
comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébérgement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԱՐԱԾՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթպոկ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 26
JEUDI
26 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·218 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·218

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ալեւորդ ժողովներուն Առթիւ

Հարկ եղաւ որ մահ մը պատահի, 600 հոգի վիրաւորուին եւ քաղաք մը թաղա-նի տրուի, որպէսզի եօթը մեծահարուստ երկիրներու զեկավարները, եթէ ոչ գի-տակցին, գոնէ անդրադառնան որ «փտած բան մը կայ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ»:

Արդարեւ, քանիերորդ անգամն է, որ այս մեծերը (Գերմանա, ԱՄՆ, Մեծ-Բրիտանիա, Գերմանիա, Ճափոն, Իտա-լիա, Գանատա), որոնք 8-րդ աթոռ մը ընծեռեցին Ռուսաստանի, կը հաւաքուին տաղտկի պայմաններու մէջ, կոչունքներ կը կազմակերպեն, կը լուսանկարուին, հոսկէ կը յանդին հասարակաց ժժգոյն յայտարարութեան մը, ըսելու համար միամիտ ամբոխներուն՝ տեսէք ձեզի հա-մար կ'աշխատինք, աղքատներով կը զբաղինք, մենք որ չատ հարուստ ենք եւ իրենց տոլարներ կը ծախսենք զիրար տեսնելու համար քանի մը ժամ, յետոյ հանդիսա խիղճերով կը վերադառնանք, սպասելով որ գալ տարի, կրկին հաւաք-ինք բան մը չընելու համար:

Այս անգամ սակայն, այդ խիղճերը դէքան ալ հանդիսա չմնացին: Շիրաք գոնէ ստիպուեցաւ հաստատել թէ 150 – 200 հազար հոգի տեղէն չի շարժիր, եթէ բան մը չխոովէ իրենց միաքն ու սիրտը: Մէկ կողմ թողլով անլիչհանական եւ ար-հեստաւոր խռովարար տարրերը, հարկ է նկատել այս դժգոհութեան պոռթկումը համաշխարհայնացում կոչուած այս ան-ծանօթին դէմ:

Մէկ պատանի մեռաւ, 600 հոգի վիրա-ւորուեցան, որպէսզի դրուի բուն հարցը՝ ինչ բանի կը ծառայեն այս չռնդալից ժողովները:

Կը վերլուծուի՞ ժողովուրդներու ապ-րած տագնապը: Հարց կը դրուի՞ թէ ինչու երիտասարդութիւն մը, երկրէ եր-կիր, կը խրի թմրեցուցիչներու դժոխքին մէջ, հոն փնտռելով իր դրախտը: Ոեւէ զեկավար կ'ուզէ՞ կամ կը փորձէ՞ պա-տասխան մը տալ այս հարցումներուն:

Ցրանսայի մէջ, կը թուի որ այս հար-ցով չատ մտահոգուող չկայ, քանի բո-լորը տարուած են իրենց անձնական չա-հերով, դիւաւորաբար մօտալուտ նախա-գահական ընտրապայքարով մը, զոր Շի-ռիկման, այնքան դիպուկ կերպով որա-կից «չուներու ճակատամարտ»: Արդարեւ քաղաքական աշխարհին մէջ, մնացած է որեւէ բարոյական սկզբունք, որ մղէր ա-ռէ ձախ իշխանաւորները քիչ մը ամօթ-խածութիւն ցուցաբերելու, փոխանակ ամենայն հանդստութեամբ հրապարակ իջնելու, ոչ իսկ ինքնապաշտպանութեան համար, այլ յարձակողականի անցնելու: Ձիշդ է որ, երբ մեհեանները, մանա-ւանդ հեռատեսիլը, կը թուի ծրագրուած կերպով, օրն ի բուն կը յաջողին զբաղե-ցնել եւ պայմանաւորել ժողովուրդ մը ինչպէս – Սթորիի նման միլակէն ալ վար ուրմելի յայտագրերով, այլեւս ընդվզե-լու իսկ կարելի չէ ակնկալել թմրած ժողովուրդէ մը, որ էր երբեմն Ցեղա-փոխութիւն մը պարգեւած էր աշխար-հին:

Ուրեք բան մը կայ այլեւս այս ընկե-րութեան մէջ, ուր ամէն ինչ, Ռավ – փարթիներէն սկսեալ, իր արդարացումը կը գտնէ «phénomène de société» բա-ցատրութեամբ: Եւ այս ամբողջը չի կըր-նար լաւատեսութեան մղել, բայց եւ այնպէս, պէտք է միշտ լաւատես մնալ, պահել յոյսն ու հաւատքը, որ՝ լաւ կը լինի:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

Ս· ԲԱԲԱՅԵԱՆԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿԵԼՈՒ ՊԱՀԱՆՋ, ԹԵԼԵԹՈՆԻՆ ԶՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՈՎ

Կլենտէյլի Վերտուկօ Հիլզ ակումբին մէջ հաւաք մը կազմակերպելով, շուրջ 600 Լոս – Անճըլասահայեր Հայաստանի իշխանութիւններէն պահանջած են ազատ արձակել գրամաւոր Սամուէլ Բաբայեանը: Սփիւռքը միայն դրամահաւաքի համար չէ, կ'ըսուի այս առթիւ հրատարակուած հաղորդագրութեան մը մէջ, որ ղրկուած է Հայաստանի թերթերուն:

Հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ. – «Մենք՝ հանրահաւաքի մասնակիցներս, որ ներ-կայացնում ենք գաղութիս բոլոր չերան-րը, լսելով Ցվետանա Պասկալեւայի հա-ղորդումը Սամուէլ Բաբայեանի եւ, մաս-նաւորապէս, «Մարտի 22»-ի դործի առի-թով, յայտարարում ենք.

2000 թուականի Մարտի 22-ից սկսեալ, մենք մշտապէս լրատուութիւն ենք ունե-ցել յիշեալ գործի մասին: Մեր լուրերի աղբիւր են եղել Հայաստանեան եւ Լոս – Անճըլըսի հայկական թերթերն ու հե-ռուստածրագրերը: Եկել ենք այն համոզ-ման, որ դեներալ Ս· Բաբայեանի մաս-նակցութիւնը Մարտի 22-ի ահաբեկչու-թեան մէջ խիստ կասկածելի է: Աւելի ստոյգ՝ մեր եզրայանգումն այն է, որ Բաբայեանը ահաբեկչութեանը չի մաս-նակցել եւ չէր կարող մասնակցել:

Նա անմեղ է:

Ազգային սահմանադիր մարմնի ունեցող որոշ հայ գործիչներին յիշեց-նելով, որ դեներալ Սամուէլ Բաբայեանը ամբողջ հայ ժողովրդի արժանաւոր զա-ւակն է եւ ոչ թէ միայն Արցախինը (Մոն-թէ Մելքոնեանն էլ միայն Սփիւռքինը չէ) հանրահաւաքը միաձայն որոշում է· Պահանջել Արցախի Հանրապետութեան նախագահ Արկադի Ղուկասեանից, իրա-ւական համապատասխան լծակների գոր-ծադրմամբ, չուտափոյթ լուծել Սամուէլ Բաբայեանի ազատ արձակելու խնդիրը:

Մինչ լուծումը, պահանջում ենք, Բա-բայեանի վտանգուող առողջութիւնը փրկելու համար, անյապաղ նրան հանել բանտից եւ պահել թէկուզ տնային կա-լանքի կարգով կամ տեղափոխել Երեւա-նի իրաւապահ մարմինների հսկողութեան տակ:

Չեղեալ համարել Բաբայեանի պինուռ-բական ստուճանից զրկելը, առաւել եւս, որ դեներալութիւնը նրան տուել է Հա-յաստանի նախագահը: Վերադարձնել նաեւ հերոսի կոչումը:

Ստեղծել յանձնախումբ՝ ընդգրկելով Արցախից ու Հայաստանից Աժ պատ-գամաւորների եւ իրաւաբանների:

Յայտնելով մեր տարակուսանքները ՀՀ նախագահ Ռ· Քոչարեանի եւ Պաշտպա-նութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի՝ դեներալ Ս· Բաբայեանի ճակատագրի նկատմամբ անհաղորդ վերաբերմունքի առթիւ, նրանցից պահանջում ենք յիշեալ խնդրի լուծման գործում աւելի վճռակա-նութիւն եւ առարկայական վերաբերմունք ցուցաբերել, հանրութեանը հաղորդել իրենց յստակ մօտեցումները:

Նպատակայարմար ենք համարում տե-ղեկացնել, որ մեր առաջարկութիւնները սովորականի նման անտեսուելու դէպ-քում, պարտաւորուած կը համարենք ոչ միայն առանձնապէս չմասնակցել 2001 թուականի Նոյեմբերին անցկացուելիք Թելեթոնին, այլեւ հակառակ գործընթաց իրականացնել:

Սփիւռքը միայն դրամահաւաք չէ, որ պարտաւորուած է: Ինչպէս հայրենի, այնպէս էլ իւրաքանչիւր սփիւռքահայ նոյնպէս ազգի ճակատագրական խնդիր-ներին գործնականօրէն մասնակցելու ա-ռաքելութիւն եւ պատիւն ունի»:

*
**

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ս· ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ՃԱԿԱՏՈՒՄ

Կարէն Դեմիրճեանի հիմնած ժողո-վուրդին կուսակցութիւնը յայտնի տագ-նապ մը կ'ապրի, յաջորդական հրաժա-րումներով: Լրագրողներու հետ ճեպա-զրոյցի մը ընթացքին այդ զարգացում-ներուն անդրադառնալով նախագահ Ռ· Քոչարեան ըսած է թէ եթէ այդ կու-սակցութենէն հրաժարումները չըլլային, Ազգային Ժողովին մէջ անել կացութիւն մը կը ստեղծուէր: Ան ակնարկելով կու-սակցութեան ներկայի նախագահ Ստե-փան Դեմիրճեանի Կ· Դեմիրճեանի զա-ւակը ըլլալու հանգամանքին, ըսած է· – «Կուսակցութիւնը գոյ չի եւ չի կարելի ժառանգել»: Նոյն օրը, քանի մը ժամ ետք կայացած մամուլի ասուլիսի մը այդ արտայայտութեան հակազդած է Ս· Դեմիրճեան, ըսելով· – «Այդ յայտա-րարութիւնը ես համարում եմ անբարո-յական: Կուսակցութիւն ես եկել եմ մե-ծագոյն ողբերգութիւնից յետոյ: Եկել եմ խնդրանքով, ընդ որում, նաեւ այն մարդկանց խնդրանքով, ովքեր այսօր հե-ռացել են կուսակցութիւնից··· Ես կու-սակցութիւնում, շեշտում եմ, ընտրուել եմ: Ի տարբերութիւն Ռ· Քոչարեանի, որը չի ընտրուել նախագահ, որին դարձ-րել են»:

Ս· Դեմիրճեան նախագահին խորհուրդ տուած է նաեւ մտածելու ժողովուրդին մասին, փոխանակ «կուսակցութիւնների դործունէութեան խառնուելու»: «Եթէ մեր կուսակցութիւնից մի բանի հոգի հեռացել, ապա իր կուսակցութիւնից աւելի մեծ է» բսած է ան, ակնարկելով ընտրապայքարի օրե-րուն Ռ· Քոչարեանի կարգախօսին թէ «Իմ կուսակցութիւնը իմ ժողովուրդն է»:

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 24/25)

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ ԱՊՕՐԻՆԻ ՋԻՆԱՄԹԵՐՔ

Յուլիս 23-ին ազգային ապահովու-թեան նախարարութեան աշխատակիցնե-րը Վանաձորի Միասնիկեան փողոցի թիւ 54 տան նկուղին եւ ՀՀՇ-ի գրասենեակին մէջ մեծաքանակ զինամթերք յայտնա-բերած ու գրաւած են: Ձերբակալուած է ՀՀՇ-ի Վանաձորի տարածքային կազ-մակերպութեան խորհուրդի նախագահը Աչոտ Մանուկեան նաեւ Գուգարքի անտառատնտեսութեան փոխ-տնօրէնն է եւ պահուած զինամթերքին մեծ մասը ինք պահ տուած այդ տան տիրուհիին:

*
**

ԵՐԵՒԱՆ – ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ ԱՐԿԱԾԵԱԼ

Յուլիս 24-ի առաւօտուն Վրաստանի Գուգաուրի քաղաքին մէջ արկած մը ան-ցուցած է Երեւան – Մոսկուա հանրա-կառքը: Անոր վարորդը կառքէն իջած է ստուգելու տաքցած չարժիչը, մոռնալով արգելակը քաշել· հանրակառքը սահած է ու 36 ճամբորդներով խորխորատը զը-լորած, հոն ալ այրած: Հինգ ճամբորդ հիւանդանոց փոխադրուած են, 15 հոգի ալ թեթեւակի վիրաւորուած: Վկաներէն ոմանց կարծիքով չարժամարը ոգելից խմիչք խմած էր:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՅՑԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հեծանիւի մարզաճեւի Հայաստանի խոստմնալից անուններէն Տիգրան Կոր-կոտեան չահած է Ա.Ճարիոյ բաց առաջ-նութիւնը: Երիտասարդ մարզիկը յաղ-թական հանդիսացած է խմբային, ան-հատական, լեռ բարձրանալու եւ քրի-թերիոմի մարզերուն մէջ:

*
**

Մոսկուաբնակ մարզիկ Արթիւր Պաղ-տասարեան դարձած է ձի հեծնելու մարզաճեւի սթիփլ-չեզ ոճի Ռուսաստանի ախոյեան:

ԻՐԱՆ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կը թուի որ Ադրբեջան եւ Իրան լուրջ տագնապի մը սեմին են, այն պահուն, երբ Իրան ազգարարութիւն մը ըրաւ կասպից ծովուն մէջ հաքուի հաչտյին գործող քարիւղի արեւմտեան ընկերութիւննե-րուն:

Մամուլի Ֆրանսական գործակալու-թիւնը կը հաղորդէ, որ դիւանագիտա-կան ամիսներու սակարկութիւններէ ետք Բաքուի եւ Թեհրանի միջեւ, վերջին օ-րերուն երկու երկիրներու յարաբերու-թիւնները սուր բնոյթ ստացած են: Բա-քու կը պնդէ որ պարսկական պատերազ-մական նաւ մը մտած է կասպից ծովու իր ջուրերուն մէջ, սպառնալիքով հեռա-ցընելու համար նաւ մը որ հետազո-տութիւններ կ'ընէր Պրիթիչ Փեթրոլիում ընկերութեան համար: Իրան, Յուլիս 24-ին, չէ հակազդած այս մեղադրա-քային, բայց պարսկական ճայնասփիւռը քաղա-քական ազդուրի մը յենլով, ըսած է թէ պարսկական օդային բանակի օդանաւ մը ետ մղած է Ադրբեջանի մէկ «պատե-րազմական նաւը», որ վերջերս մօտեցած էր պարսկական ջուրերուն: Ադրբեջանի նախարարապետը՝ Արթիւր Ռազիզադէ ազ-դարարութիւն մը ըրած է Պարսկաստա-նի, ըսելով թէ Թեհրան բռնաբարած է միջազգային չափանիշները եւ բացատ-րութիւններ պահանջած այդ «յարձակո-ղական» նախաձեռնութեան համար, որ կրնայ ծանրօրէն վտանգել երկու երկիր-ներու յարաբերութիւնները:

Թեհրանի դիրքը յստակ է, Բաքուէն վերադարձին, Ազգ· Ապահովութեան Բարձրագոյն Խորհուրդի քարտուղարը՝ Հ· Ռուհանի տեսակցած է Մեծն-Բրիտա-նիոյ դեսպանին հետ եւ չեշտած· – «Ի-րան թոյլ պիտի չտայ որ օտար ընկերու-թիւն մը գործի ձեռնարկէ քարիւղի եւ կազի գետին մէջ, առանց իր հաւանու-թեան»: Պէ· Փէ· – Ամաքօ քարիւղի ընկերութիւնը յայտարարած է Յուլիս 24-ին որ առկախած է ծովային իր գոր-ծողութիւնները կասպից ծովու մէկ չոր-ջանը, սպառնալիքներ ստանալէ ետք պարսկական պատերազմական նաւէ մը:

*
**

Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը՝ Վ· Գուլիեւ յայտարարած է որ Ադրբեջան միտք չունի տեղի տալու կասպից ծովու բաժանումին վրայ, բայց չուզեր մինչեւ ճակատում երթալ: Ան չեչտած է· – «Պատերազմի չենք երթար, բայց կը պաշտպանենք մեր իրաւունքները»: Հաս-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԴԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՑՍ ՆՇԽԱՐՆԵՐԸ»

(Հեղինակ՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ)

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – 2000

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հասած ենք արդէն հատորին հիմնական գլուխին, որ կը պարզէ Լուսաւորչի նշխարներուն ոդիսականով: Մեսրոպ Արք. դիտել կու տայ որ՝ «յեռնուելով հայ ու օտար աղբիւրներուն վրայ, փորձել եմ հետեւիլ, թէ ինչպէս են սրբի նշխարները փոխադրուել երկրէ երկիր՝ Հայաստանից Կ. Պոլիս, դարձեալ Հայաստան, Զուարթնոց, Արցախ, Վան, Հռոմկլայ, Սիս, Եգիպտոս, Պարսկաստան, եւ հասել Նէապոլ, ուր եւ ըստ աւանդութեան այժմ գտնուում է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի գանկը, ձեռքի եւ ոտքի ոսկորները, հովուակաց գաւազանը եւ չարչարանաց գործիքներից մէկը»:

Նշխարներու այս պատումը, 1700–ամեակի ներկայ հանդրուանին, այժմէական նուիրուց վերաշահած նիւթ մըն է: Հայ մամուլին հետեւող ընթերցողը նկատած ըլլալու է, թէ վերջերս յաճախակիօրէն կը խօսուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի մասունքներուն մասին ու անոնց հանդիսաւոր փոխանցումը կը կատարուի մէկ Աթոռէն դէպի միւսը: Այսպիսի պաշտօնական առաջին փոխանցում մը կատարուեցաւ Վատիկանի մէջ, 2000 Նոյեմբեր 10–ին, երբ Ծովհ. – Պօղոս Բ. Պապը Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին յանձնեց Լուսաւորչի նշխարներէն կարգ մը մասունքներ: Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը այս առիթիւ կը գրէր թէ «մասունքները կը բաղկանան այն կտորներէն, որոնք կը կարծուի թէ մաս կը կազմէին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի կոնոսկրին: Մասունքներուն կ'ընկերանան երկաթեայ ձեռնակապեր, որոնք կը կարծուի թէ մաս կը կազմէին Լուսաւորչի կապանքներուն, երբ ան արգելափակուած էր Խոր Վիրապի մէջ» (տե՛ս Թերթին 2000 Նոյեմբեր 4–ի թուահամարը):

Մասունքներու այլ փոխանցում մը, դարձեալ Վատիկանի կողմէ, կատարուեցաւ 2001 Փետրուար 18–ին, երբ Ս. Պետրոսի Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած հանդիսաւոր պատարագի ընթացքին՝ Պապին կողմէ նշխարներ յանձնուեցան Կաթողիկէ Հայոց պատրիարքին: Ու վերջապէս, անցնող Մայիս 27–ին, Անթիլիասի մէջ կատարուած միւռոնօրհնութենէն ետք, կարդինալ Ուոլթըր Գասպըր, յանուն Հռոմի քահանայապետին՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին փոխանցեց Գրիգոր Լուսաւորիչի նշխարներէն մասունքներ...:

Արդ, հարց կը ծագի, թէ Հայոց առաջին Հայրապետին ոսկորները երբ եւ ի՞նչպէս դուրս բերուեցան Հայաստանէն ու սեփականութիւնը դարձան Վատիկանի, որ հիմա, խորհրդանշական բացատրութեամբ մը, բեկորներ կը բաշխէ անոնցմէ՝ Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական աթոռներուն: Ահա ա՛յս հարցին է որ կը փորձէ պատասխանել Մեսրոպ Արք. Աշճեան:

*Ե. դարու հայ պատմագիրներէն Փ. Բիւզանդ կը վկայէ որ Գրիգոր Լուսաւորիչի մարմինը Սեպուհ լերան Մանեայ Այրէն բերուելով թաղուած է Դարանաղեաց գաւառի Թորդան գիւղը (Բարձր Հայք, այժմու Երզնկայէն ոչ հեռու): «Թորդանի մէջ ամփոփուած նշխարները չգիտենք երբ սկսեցին հանուիլ ու ցրուիլ», կը գրէր «Լումայ» հանդէսի խմբագիր քահանան: Մինչ Օրմանեան պատրիարք կը հաստատէր որ «երբ ցանկալի նշխարքը գետեղուեցաւ Թորդանի մէջ, ամբողջ ոսկորները տապանին մէջ չդրուեցան, այլ ժամանակի սովորութեան համաձայն՝ ոսկորներուն մի մասովը տապան մը կազմուեցաւ, եւ ուրիշ մասեր զանազան տեղեր ցրուեցան եւ գլխաւորապէս տարուեցան Վաղարշապատ, եւ Լուսաւորչաշէն Մայր Տաճարին մէջ հաւատացելոց քարեպաշտութեան առարկայ եղան» (տե՛ս «Ազգապատում», Ա. հատոր, էջ 136): Օրմանեանի այս հաստատումը կը զօրանայ Ե. դարու մատենագիր Ղ. Փարպեցիին երկու վկայութիւններով: Անոնցմէ մին կը հաստատէ, թէ Վարդանանց պատերազմի նախօրեակին (450 թ.) երբ հայ նախարարները կեղծուրացութեամբ Պարսկաստանէն կը դառնային, Բագրեւանդի մէջ եղած կեղեցականները զանոնք դիմաւորեր էին խաչերով ու «առաքելանման նահատակ Գրիգորի սուրբ նշխարներով»: Երեսնամեակ մը անց, երբ Վահան Մամիկոնեան Նուարսակի գաւառապետութենէն ետք Հայաստան կը մտնէր յաղթականօրէն, օրուան կաթողիկոսը՝ Յովհան Մանդակունի զայն կը դիմաւորէր «ճղնաղեաց նահատակ Գրիգորի սուրբ նշխարներով»: Ղ. Փարպեցիի այս վկայութիւնները մէկտեղելով, Մեսրոպ Արք. Աշճեան իր կարգին կու գայ այն եզրակացութեան, որ «մինչեւ 480–ական թթ. վերջերը Լուսաւորչի նշխարները կամ նրանց մի մասը ոչ թէ ամփոփուած էին գերեզմանում կամ որեւէ եկեղեցում, այլ գետեղուած էին շարժական պահարանում, որը ազգային – եկեղեցական նշանակալից իրադարձութիւնների ժամանակ յատուկ թափօրով հանւում էր հայրապետանոցից» (էջ 78):

*Մխիթարեան վարդապետներէն Հ. Մկրտիչ Ալգերեանի «Լիակատար վարք և վկայաբանութիւն Սրբոց»ին համաձայն, Բիւզանդիոնի Զենոն կայսեր օրով (474–491) ու նոյնինքն անո՛ր հրահանգով՝ Գրիգոր Լուսաւորիչի նշխարներէն մաս մը Պոլիս կը տարուի, ու միայն սուրբին Աջն է որ Հայոց մօտ կը ձգուի: Մեսրոպ Արք. յոյն վեհապետին այս տարօրինակ «Լուսաւորչասիրութիւն»ը կը բացատրէ դարաշրջանին ընդհանրացած մտայնութեամբ, լաւ որուն՝ անհնար էր երեւակայել եկեղեցի մը, որ սուրբի կամ մարտիրոսի մը մասունքէն չունենար: Հետեւաբար, «Բիւզանդիոնի մայրաքաղաքը իր հարիւրաւոր եկեղեցիներով անհրաժեշտութիւնն ունէր ամենաշատ մասունքների: Կայսրերը եւ պատրիարքները նախանձախնդիր էին, որ հնարաւորին չափ շատ սրբերի մասունքներ ունենային կայսերական մայրաքաղաքում եւ այս նպատակին հասնելու համար երբեմն խտրականութիւն չէին դնում միջոցների մէջ» (էջ 122): Այս առընչութեամբ տակաւին կը յիշուի, թէ Պոլիս տարուած այդ նշխարներէն մաս մը Վասիլ Ա. հայազգի կայսեր օրով (9–րդ դար) «բերուել եւ ամփոփուել են Ս. Սոֆիայի տաճարում, որով այն դարձել է հայ ուխտաւորների ուխտագնացութեան ամենանուիրական վայրերից մէկը» (էջ 89):

Յաջորդ դրուագը կ'առընչուի Զուարթնոցի տաճարին: 10–րդ դարու մեր պատմիչներէն Ծովհ. Կաթողիկոս Դրասխանակերտացիի համաձայն, երբ 7րդ դարու կիսուն կը կատուցուի Զուարթնոցը, Ներսէս Գ. Շինող Հայրապետը Լուսաւորչի գանկն ու մասունքներէն մաս մը կ'ամփոփէ նորաշէն տաճարին հիմերուն մէջ: Ցայտնի չէ սակայն, թէ այդ ոսկորները ուղղակի Թորդանէ՞ն բերուեցան, թէ այլ վայրեր ցրուած մասունքներ էին: Վարդան Պատմիչի համաձայն (13–րդ դար), Զուարթնոցի յատակը զետեղուած ոսկորները Զենոն կայսեր օրով Պոլիս տարուած մնեւնոյն նշխարներն էին, զոր Հայոց իշխան Գրիգոր Պատրիկ Մամիկոնեանը (661 – 685) յաջողած էր եւ բերել Բիւզանդիոնէն ու յանձնել Ներսէս Շինող կաթողիկոսին: Մինչդեռ Մ. Կաղանկատուացի (7–րդ դար) կ'ըսէ թէ մասունքները Զուարթնոց բերուեցան ուղղակի Թորդանէն...:

Նշխարներու պատմութիւնը մինչեւ դարուն պահ մը դադար կ'առնէ: «Հայոց աշխարհում 11 – 12–րդ դարերում մնացած միակ նշխարը, որը նաեւ գլխաւորապոյնն էր բոլոր մասունքների մէջ, դառնում է Լուսաւորչի Աջը եւ նոյն այս շրջանում այն արդէն յիշւում է և պահւում Հռոմկլայի կաթողիկոսարանում, որին մերձենալու եւ այն բարձրացնելու իրաւունքն ունէին միայն Հայոց հայրապետները» (էջ 94), կը գրէ Աշճեան Արք.:

Լուսաւորչի հոգեւոր չնորհն ու ամբողջ զօրութիւնը իր մէջ խտացնող այս Աջը, որով մեր Հայրապետները կ'օրհնեն Ս. Միւռոնը, իր կարգին Թիւրախ կը դառնայ պանդան խաչանարարութեանց: Այսպէս, երբ Եգիպտոսի մեմֆոլքները կը զբաղեցնեն կաթողիկոսանիստ Հռոմկլայ ամրոցը (1292), այլ արբանեակներու կարգին զերի կը վերցնեն նաեւ Աջը. յետոյ՝ կը վերադարձնեն զայն Կիլիկիոյ Հեթում Բ. Թագաւորին:

Հայրապետական Աթոռին Ս. Էջմիածին վերահաստատումէն ետք ալ (1441 թուականին), Աջը անդամ մը Աղթամար կը տարուի ապօրինաբար՝ տեղւոյն Զաքարիա Գ. կաթողիկոսին մեքենայութիւններով, ու միայն տասնամեակ մը յետոյ է որ կարելի կ'ըլլայ զայն վերադարձնել, վիպական բնոյթի արկածալից փորձանքներով, զորս մանրամասնօրէն չարադրած է մատենագիր Առաքել Դաւրիժեցին (17–րդ դար) իր «Պատմութեան» մէջ: Աւելի ուշ, Աջը Ս. Էջմիածնին անդամ մը եւս կը հանուի Շահ Աբասի հրամանով ու կը բերուի Սպահան եւ հոն ալ կը պահուի մինչեւ 1633, երբ Փիլիպպոս Աղթամեցի կաթողիկոս Շահին մահէն ետք զայն վերստին Մայր Աթոռ կը դարձնէ:

Աջերու գայթակղալից ամենավերջին արկածը կը պատահի մեզի մերձաւոր թուականի մը՝ 1956–ին, երբ «անծանօթներ» կը գողնան զայն Անթիլիասի կաթողիկոսարանէն, ձախողեցնելու համար նորընտիր Զարեհ Ա. կաթողիկոսին օծումը...:

Մեսրոպ Արք. Աշճեան, որ իր գրքին մէջ զետեղած է Ս. Էջմիածնայ եւ Անթիլիասի մէջ առանձնաբար պահպանուող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի զոյգ Աջերուն դունատիպ նկարները, ո՛չ մէկ բացատրութիւն կու տայ սակայն այն հետաքրքրական հարցումին՝ թէ մինչեւ դարերու դոյութիւն ունեցող ու Հայոց ընդհանրական հայրապետանոցին մէջ պահուող ՄԻԱԿ Աջը ի՞նչպէս ԵՐԿՈՒՒՔԻ վերածուեցաւ յետադային...: Ընդհակառակն, այս մասին հեղինակին հպանցիկ ակնարկը չփոթ ու վնասակ իսկ կրնայ յառաջացնել ընթերցողին մօտ: Արդարեւ, ան կը գրէ.

«Լուսաւորչի Աջի Էջմիածին տարուելու մասին ժամանակի (նկատի ունի Կաթողիկոսական Աթոռին Սիսէն Էջմիածին վերադարձի ժամանակագրջանը, 15–րդ դար – Լ. Շ.) ձեռագիր աղբիւրները նշում են, որ Աջը մօտ չորս տարի կորել եւ անհետացել էր Սսի կաթողիկոսարանից, որից յետոյ այն գտնւում է Էջմիածնում, որը հաւաստող մի շարք յիշատակարաններ է բերում Դաւրիժեցին իր «Պատմութիւն»ում: Նոյն այս շրջանի մի շարք այլ աղբիւրներում նաեւ ասւում է, թէ Սսում գտնւում է Լուսաւորչի կորած Աջը, որի պահպանութիւնը յանձնւում է Աչապահեան տոհմի հոգեւորականներին» (էջ 96 – 97):

Արդ, կարդալէ ետք վերեւի տողերը, կարելի չէ խուսափիլ «գայթակղալից» հարցումէն. – «Ո՞րն է հնագոյն վաւերական Աջը: Չորս տարուան անհետացու-

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԱՒՕԴԻ ՏԱԿԱՒՈՒՐ՝ ՆԱԽԿԻՒՆ ԵՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մնաց Սերպիան, որուն 1987–էն ի վեր տիրեցին Սոցիալ – դեմոկրատ պիտակը որդեդրած համայնավարները, ի դէմս ունենալով Սլոպոտան Միլոսեւիչ յաղտուն դէմքը: Ան դիմադրաւելով վերեւ յիշուած փորձութիւնները, քաղաքական մեծ սխալը գործեց երկու «ինքնավար» շրջաններուն՝ Վոյվոտինայի եւ Քոսովոյի վարչական ինքնավարութիւնները ջնջելու: Եթէ մինչեւ օրս կէս առ կէս Հունգարներէ եւ Սերպերէ բնակուած Վոյվոտինայի մէջ մեծ խնդիր չստեղծեց, նոյնը չեղաւ Քոսովոյի պարագային: Քոսովոն՝ մինչեւ 1389 օսմանեան ուժերուն կողմէ Սերպիոյ նուաճումը, Սերպիոյ սիրտն էր, ուր կը գտնուի մինչեւ օրս Սերպ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ պատրիարքանիստ Փեչի վանքը, չատ մը այլ պատմական վանքերու կողքին: Դարերու ընթացքին, եղած տեղաշարժներու բերմամբ, նահանգին բնակչութեան 80 տոկոսը մահմետական Ալպանացիներէ բաղկացաւ: Բ. աշխարհամարտին ընթացքին իտալական տիրապետութեան կարճ շրջանին, Քոսովոն միացուեցաւ Ալպանիոյ: Յետոյ, 1944–ին, Էնվէր Հոճա ստիպուեցաւ զայն Թիթոյի եւ տալ. ան չընդունին «չնորհեց» ինքնավար մարզի կարգավիճակ:

Այնքան ատեն որ տեւեց Եուկոսլաւ դաշնակցութիւնը, Ալպանացիները կերպով մը եղա պահին: Բայց Միլոսեւիչի այդ ձախաւեր քայլը պատճառ եղաւ որ իրենց դժգոհութիւնը ապստամբական ձեւերով յայտնեն, քաջալերուա՞ծ կարգ մը արտաքին ուժերու կողմէ՝ որոնց չարքին Թուրքիան. ան ետ չմնաց իր կրօնակից եղբայրներուն – որոնք Պալքաններու մէջ եղած էին Օսմանեան կայսրութեան ծառայն նեցուկը– մարդասիրական, նիւթական և մանաւանդ զէնքով օգնութիւն բերելու: Սերպերը, Քրայինայի եւ Պոսնիոյ մէկ մաս իրենց ձեռքէն վախցնելէ վերջ, թերեւս Սերպիոյ մնացած հոգին ամբողջութիւնը պահպանելու միտքով ձեռնարկեցին Ալպանացիներու տեղահանութեան: Ամիսներով տեսանք հետեւիլէն տուն – տեղ ձգած մարդոց սըր-

մէն ետք էջմիածնի մէջ գտնուածը, թէ յանկարծ Սիսի մէջ վերագայտնուածը...

Մնաց որ, երկու կաթողիկոսութեանց սեփական Աջերէն զատ, դէս ու դէն կը բերի է հանդիպիլ ա՛յլ Աջերու եւս: Չորեքնակ, Մեսրոպ Արք. իր գրքին մէջ տեղ մը կ'ըսէ, թէ «Նոր Զուղայի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցում պահւում է եւս մի Աջ, որի համար ասւում է, թէ մի մասունք ունի Լուսաւորչի նշխարներից: Այս Աջը տեսանք Պարսկաստանում՝ մեր հոգեւոր ծառայութեան ընթացքում» (էջ 102): Գրիգոր Լուսաւորիչին վերագրուած բոլորովին այլ Աջի մասին վերջերս կ լսուէր նաեւ պատատահայ լուսանկարիչ Հրայր Խաչերեան. անցնող Փետրուարին դէպի ծայրագոյն արեւելքի հայկական հին գաղթօճախները իր ճանապարհորդութեան ընթացքին՝ արծաթապատ այդ աջը տեսած ու լուսանկարած է ան Պուրմայի մայրաքաղաք Ռանկունի Ս. Ծովհաննէս – Մկրտիչ հայապատկան եկեղեցիին մէջ (տե՛ս «Մարդոստայններ՝ մեռածքի ճամբուն վրայ», «Մարմարա» օրաթերթ, 2001 Մայիս 8 - 9):

***

Վերադառնալով նշխարներու պատմութեան, դիտել տանք, որ մեր եկեղեցական մատենագրութեան մէջ այդ մասին վերջին յիշատակութիւնը մը կը կատարէ ա տոնց Նափոլի (Իտալիա) փոխադրութեան առթիւ: Արդարեւ, Ղ. դարու վերջերը, Կոստանդին Զ. կայսեր հրահրած պատկերամարտութեան շրջանին, Բիւզանդիոնէն խոյս տուած խումբ մը յոյն եւ հայազգի կոյսեր՝ իրենց հետ վերցնելով Պոլսոյ մէջ պահ դրուած Գրիգոր Լուսաւորչի նշխարները, կայք կը հաստատեն Նափոլի: Այնտեղ կը հիմնեն իրենց կուսանոցը, բայց նաեւ գեղապուրկ եկեղեցի մը՝ Ս. Գրիգոր անունով (Սանթա Լիկուօրի) ուր կը պահպանեն սուրբին երկու սրունքները, գանկը ու ոտքի չղթան: Սոյն նշխարները, աւանդաբար, ցարդ կը մնան այնտեղ ու կուսանոցն ալ կը չարունակէ գոյատեւել, եպիսկոպոսական Բենեդիկտեան մխիթարեան:

Այս ամբողջ պատումէն պարզ կը դառնայ ուրեմն, որ Վատիկանի կողմէ Հայոց փոխանցուող սրբազան նշխարները մաս կը կազմեն դարերէ ի վեր Նափոլիի մէջ պահ դրուած Թողօնին: Անոնց առընչուղ պատմական տուեալները, զորս յաջող բերինք քաղուածաբար, մեծաւ մասամբ կը յենին աւանդական զրոյցներու, ճշմարտանման եղելութեանց եւ կրօնական չերմեռանդութենէ բխող հաւատալիքներու վրայ: Եւ առիկա սակարկելի ու վիճելի չէ: Մանաւանդ 1700–ամեակի ներկայ հանդրուանին, երբ ամէն առիթ լուսաբաճակի տակ առնուած են այդ մասունքները՝ մինչեւ որ երթան հանդիպին Երեւանի նորակառոյց Մայր Տաճարին խորանին տակ...:

Հալէպ

ամսվիկ տեսարանը, իբարու վրայ դիպ-
ած, մէկ օրէն միւսը յաջողուած ճամ-
բարներու մէջ: Թերեւս մենք Հայերս
որեւէ ազգէ աւելի լաւ կը հասկնանք ի՞նչ
ըսել է տեղահանութիւն... դիտելով այդ
ամբողջը, կը կանայի մեծ մօտս մինչեւ
ծէր – Զօր քաղաքներուն պատկերը վե-
րստեղծել, պատմութիւնները զրոս կը
կրկնէր գրեթէ մինչեւ իր վերջին օրը:
Պեւեռուզքի մարդասիրական գո՞րծն էր,
թէ ոչ քաղաքական դաւճա՞ն հաշիւներ որոնք
դղեցին միջամտելու: Երկրորդ մեծ պա-
տճառ մը գործեց Միլոսեւիչ, տեղի չտալ
փորձելով արեւմտեաններու լուրջ սպառ-
նալիքներուն: Սառաջամ Հիւսէյնի օրի-
նակը իրեն դաս չեղաւ: Արեւմտեան օդա-
նաւերը – որոնց չարքին ամէնէն վերջինը
կնաց Ֆրանսա, – մէկ չարաթուան մէջ
քար ու քանդ ըրին Սերպիոյ ոչ միայն
ռազմական ենթակառոյցները. աւելին
պանչելի էր երկիրը քանդելու, յետոյ
ալ – երբ ի վերջոյ այս անգամ դժուար
ընտրութենէ մը յետոյ Միլոսեւիչ քաչուե-
ցաւ հրապարակէն – Միջազգային դրա-
մական ֆոնտէն կաթիլ – կաթիլ տրուած
օգնութիւններով» զայն վերաչինել ձե-
ռնամուխ: Արեւմտեան միջամտութենէն
յետոյ վախտական Ալպանացիները, վե-
ազարթան, աւելի խրոխտ ու զոռոզ,
քան՝ երբեք. այս անգամ Քոսովոյի Սեր-
պերուն երեք քառորդն է որ բռնեց դաշ-
թի ճամբան, իսկ մնացեալը կ'ապրի կա-
տարեալ կէթթօներու մէջ, իր ապագա-
յին հանդէպ աւելի մտահոգ, քան՝ եր-
բեք: Ի՞նչ իսկական լուծում բերաւ
ՔՖՈՐ-ի միջազգային ուժին տեղադրու-
մը եւ Ֆրանացի նախարար Քուչնէրի
ձեռքին ստեղծուած քաղաքական վար-
չութիւնը: Ոչ մէկ: Այս վերջինը – իր
ամբոխավարական յայտարարութիւննե-
րով ծանօթ – երկու տարուան չրջանէ մը
յետոյ Փարիզ վերադարձաւ, իր նախա-
րարան աթոռը վերստանելու: Ով որ
փորձէ լրատիւներու լսածին ու պրա-
ծին տոկերուն ընդմէջէն բան հասկնալ
աւ կը հասկնայ որ Քոսովոն տէ ֆաքթօ
անկախ է այսօր, յարմար օրուան ու ժա-
մուն սպասելով պաշտօնական հռչակման
համար: Վերջերս Սթրազպուրգ պաշտօ-
նապէս հրաւիրուած Քոսովոյի ալպանա-
կի քաղաքագետները մերժեցին նոյն չար-
չին նստելու Սերպիոյ արտաքին գործոց
նախարարին հետ, ... չսեցմեցին անոր
ձեռքը:

Ինչո՞ւ արդեօք երբ հոս այսպէս
կը վարուին, դեռ կը չարունակեն
Արցախ ինքնահռչակ կարծեցեալ հան-
րապետութիւն անուանել եւ զայն
կ'որակեն հայկական միջնադիր տարած-
քերէնի մէջ: Բայց յաւօք, միջազ-
գային դիւանագիտութեան մէջ երկու ա-
ռաւել երկու չորս չըներ երբեք:

Քոսովոյի հարցին ար ձեւով «կարգա-
դրութիւնը» չմարեց վառօդի տակառը.
այս անգամ Ալպանացիները սկսան դիմում
ցուլ պատճառել, Մակեդոնիոյ, ուր կը
կազմեն քնակչութեան մէկ քառորդը գը-
րեթէ: «Մեծ Ալպանիոյ» ախորժակները
վերջ չունին...: Սկզբնական չրջանին
Մակեդոնիոյ հողային ամբողջութիւնը
երաչխաւորելէ յետոյ, եւ ալպանական
ծայրայեղ չարժումին ՈՒ. Զէ. ԿԱ-յի
դէմ մաքառելու համար ծանր զինամթերք
եւ թռանները տրամադրելէ յետոյ, արեւ-
մըտեանները այժմ ճնշումի կը բանեցնեն
Սկիւպի կառավարութեան վրայ որ
«Եօլա գնայ» անոնց հետ: Արի ու մի բան
հասկցիր: Օրն ի բուն ՕԹԱՆ-ի ընդհա-
նուր քարտուղարը, եւ այդ նոյն ՕԹԱՆ-ի
նախկին քարտուղար այժմ Եւրոմիութեան
տեսակ մը արտաքնախարար դար –
ձած Սոլանան, որոնք երբեմն նոյն բը-
նոյթի, երբեմն հակասական յայտարա-
րութիւններով լուծումներ կը փնտռեն
հոն կ'երթան կու գան: Անշուշտ
դեղահատը կլլեցնելու համար, յատ-
կապէս միջոց են տնտեսական «օգնութեան»
խոյտերը: Օգնութիւններ որոնք կաթիլ
– կաթիլ, մի քանի տասնեակ միլիոն տո-
լարով կը տրուին փոքր երկիրներուն,
ներառեալ Հայաստանէն, այն ալ ի՛նչ
պայմաններով, իսկ անդին, իր տնտեսա-
կան եւ զրամական տագնապը դիմագրա-
ւելու համար, մէկ օրէն միւսը 7 մի-
լիառ տոլար վարկ կը տրուի Թուր-
քիոյ...: Արի՛, եկուր ու մի քան հաս-
կըցիր...:

Եւս մէկ – երկու անդամահատում, եւ
Սերպիան կը կծկուի իր 1878–ի սահման-
ներուն մէջ: Իրաւ է որ օր մը Եւրոմիու-
թեան մաս կազմելու երազով կրնայ լինք-
գինք միխիթարել: Ճաշորդ Մոսադատիկին
թերեւս:

Եուկոսլավիոյ հայ գաղութը երբեք մեծ
թիւ չէ կազմած. հազիւ մի քանի տասնե-
եակ ընտանիքներ Պելկրատի եւ Սկիւպի
մէջ, որոնք 1920 – 1940 թուականներուն
ներամփոփ կեանք մը ապրած են, չանա-
լով վառ պահել իրենց ազգային եւ տոհ-
մական աւանդութիւնները ու սովորու-
թիւնները, լեզուն: Գրեթէ զուրկ միու-
թիւններէ եւ եկեղեցական կեանքէ: Այդ
տարիներուն հոն ապրած է ազգային հե-
րոս Սողոմոն Թեհլիրեան, որ չատերու
կարգին պատերազմէն յետոյ անցած է
Ամերիկա: Մի քանի ընտանիքներ ալ
ներգաղթած են Մորհրդային Հայաստան:

Այսօր չատ ցանցառ տեղեկութիւններ
կ'առնենք մամուլով Սերպիոյ հայ հա-
մայնքի մասին: Նախկիններուն մնացորդ-
ա՞ցն են անոնք, թէ նորեր ալ հոն հաս-
տատուլու զացած են Հայաստանէն:

(Շար. 3 եւ վերջ)

Ս. Պ.

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԸ

Ամառնային չրջանին ամէն մէկ միու-
թիւն կը չանայ իր ամարանոցի չուրջ հա-
մախմբել երախաները, որոնց ֆիզիքական
հանգիստի հետ միաժամանակ հնարաւոր
ըլլայ նաեւ ազգային եւ հոգեւոր դաս-
տիարակութիւն տալ:

Նոյնն է պարագան եւ Ֆրանսայի Կա-
պոյտ Խաչուհիներու, որոնք իրենց ամա-
րանոցը ունենալով Պէլֆոնթէնի մէջ, ա-
մէն տարի բազում հայորդիներ թէ՛
մարմնապէս եւ թէ՛ հոգեպէս կը կազդու-
րեն հոն: Եւ իւրաքանչիւր տարի Յուլիս
14–ը ըլլալով բաց դուռներու օր, չատ
ծնողներ կ'այցելեն իրենց զաւակներուն:
Առիթէն օգտուելով Կապոյտ Խաչուհի-
ներ ճաչ կը կազմակերպեն, որպէսզի հա-
ւաքուած դրամարով հոգան ճամբարի խը-
նամքի համար նախատեսուող բազում
ծախքերը: Ամէն անգամ ճաչի պատաս-
խանատուութիւնը կը ստանձնէ մէկ չըր-
ջանի՝ Փարիզ, Լիոն, Վալանս կամ Մար-
սէյլի Կապոյտ Խաչը: Այս տարի պա-
տասխանատուութիւնն ստանձնած էին
Մարսէյլցիները:

Քանի մը օրերու ընթացքին, առտու
կանուխէն լծուած գործի, նախանձ յա-
ռաջացնող աշխատասիրութեամբ տքնա-
չանօրէն կ'աշխատէին չորս տասնեակ
աւելի խաչուհիներ: Հինգ հարիւրէ աւե-
լի անձերու համար նախատեսուած ճա-
շերը պատրաստ պիտի ըլլային թարմ եւ
համեղ: Կերակուրներու մէկ մասը, ե-
կու հապար հատ փաթթոց, պիտի պատ-
րաստուէր Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւո-
րիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, մէկ մասը՝
հազար կարկանդակ (պէօրէկ), ՀՄԸՄ–ի
սրահին մէջ: Եւ այս բոլորը կը կատար-
ուէր առանց դոյզն իսկ դժգոհութեան:
Աչխատանքը իրականացնողները, որ չի-
ուսնէ վեր տարիք ունէին, տասներկու
ժամ աչխատելէ վերջ ոչ թէ ուժասպառ
էին, այլ՝ կենսունակ: Անոնցմէ Տիկին
Մարիժան Տէր – Կարապետեան հպար-
տութեամբ կը տեղեկացնէր, որ «երբ այս
գործի համար հրահանգ ստացանք վերի
մարմինէն, պարտաւոր ենք զայն իրակա-
նացնել»: Օ՛, Տէր Աստուած, ինչպիսի
ուրախութիւն, վերջապէս մենք ալ ըս-
փիւռքի մէջ սկսած ենք վերի մարմին-
ներու հրահանգին ենթարկուիլ: Եւ ար-
դիւնքը բացայայտ է: Այդ դեռ բաւական
չէր, չրջանի ճամբարի հարցերու պա-
տասխանատու, Կապոյտ Խաչի Պօմոնի
մարմինի ատենապետուհի Տիկին Անայիս
Աւետեան հպարտութեամբ կը պատմէր,
թէ իրենք Շաբաթ գիչերը ժամը 12–ին
ճամբայ պիտի ելլեն, առտու ժամը 6-ին

ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԻԻՆԵՈՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Աւինեոնի վառատօնին արձանագրուած յաջողութիւններուն մէջ կը հանդի-
պինք հայկական անուններու: Անոնց-
մէ մէկը Արամ Քերովբեանն է, ու-
րիչ մը՝ Սերժ Աւետիքեանը: Երկուքն ալ
երկու տարբեր ներկայացումով տեղ գը-
տած են «Լէ Հալ» թատրոնին յայտագրին
մէջ:

Ա. Քերովբեան ստանձնած է երիք –
էմանուէլ Շմիթի «Պարոն Իպրահիմ եւ
Գորանին ծաղիկները» թատերախաղին
երաժչտական բաժինը: Ինչպէս արձա-
գանգած են «Ֆիկարօ» (Յուլիս 10) «Լա
Փրովանս» (Յուլիս 12) ներկայացումը
մեծ յաջողութիւն գտած է:

Իսկ Ս. Աւետիքեան նոյն թատրոնին
մէջ բեմադրած է չինացի հեղինակ Կաօ
Քսինկճեանի «Գրականութեան դոյութեան
խնդիրը» թատերախաղը:

ճամբար պիտի հանդիպին, մնացեալ կե-
րակուրները տեղւոյն վրայ թարմ – թարմ
պատրաստեն, սպառեն եւ նոյն օրը, ա-
ռանց հանդչելու, Մարսէյլ պիտի վերա-
դառնան: Եւ այս ամէնը կը պատմէր անձ
մը, որն արդէն իր եօթնեերորդ տասնամ-
եակին հրաժեչտ տուած էր, բայց ոչ եր-
բեք իր ազգային ոգիին, նուիրումին եւ
համոզումին, ինչպէս եւ միւսները: Այս
ամէնը տեսնելէ եւ լսելէ վերջ կը խոր-
հէի թէ, երբ ազգի մը մէջ առկայ է զո-
հաբերութեան ոգին, այդ ազգը չի մեռ-
նիր, որքան ալ փորձեն զայն արմատա-
խիլ ընել:

Այս Կապոյտ Խաչի այցօրն է, իսկ
վաղը: Ահա այս մատղութեանս իբրեւ
պատասխան Տիկին Տընիզ Գաբրիէլեան,
որ ճամբարի խորհրդատու մարմինի ան-
դամուհիներէն է պատմեց, թէ ինք առա-
ջին անգամ ճամբար մեկնած է, երբ տասը
տարեկան էր. վերջը ինք եղած էր ճամ-
բարի հակիչ, ապա պատասխանատու,
իսկ այսօր նոյն ուղիով կ'ընթանան իր
երեք զաւակները: Այս օրինակ մըն է, որ
ցոյց կու տայ, թէ ներկայով չի վեր-
ջանար, այն, որու հիմքը անցեալը դրած
էր, այլ ներկային կու գայ փոխարինել
զայն: Ահա այս կերպ պիտի կարե-
նանք ապրեցնել կարեւորագոյնը՝ Ազգա-
յինը եւ Հայութիւնը:

Երեք չաբաթ տեւող ճամբարային չըր-
ջանը չատ բան կը նչանակէ երախանե-
րուն համար: Անոնք խաղալով, երգե-
լով, զուարճանալով կը բարձրանան աս-
տիճաններէ, որոնք դիրենք կ'առաջնորդեն
դէպի ազգային ոգիի Սուրբ խորանը, հոն
իրենց մարած ոգիի կանթեղները վերա-
վառելու: Ան ոմանց համար Գէթսեմանիի
այն դամբարանն է, ուր մեռած հոգիներ
իրենց յարութիւնը կ'ապրին. իսկ ոմանց
համար վերնատուն՝ ուր հոգեզատուստ մը
տեղի կ'ունենայ...: Ահա թէ ինչու հա-
մար կ'աչխատին մեր ազնիւ Կապոյտ Խա-
չուհիները, յոգնած աչքերով՝ յոգնածու-
թիւնը մոռցած:

Փառք այն անձնազոհ «երիտասարդու-
հիներու», որոնք փայլուն օրինակ կը
հանդիսանան նոր սերունդի, ազգակեր-
տումի իրենց ուրոյն գործելակերպով:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆՆԵԱՆ
Մարսէյլ

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Է·
ՀԵՏՔ ՄԸ

Երկու բարապաններ կեցած էին սրա-
հը:

– Ակռ եաքը ո՛չ ոքի թոյլ պիտի տաք,
որ իմ սենեակը մտնէ իմ բացակայու-
թեանս, – ըսաւ անոնց:

– Բայց արդէն ոչ ոք կը մտնէ, – դի-
տել տուաւ բարապաններէն մին:

– Ինչպէ՞ս, – պոչեց Փափազեան, – դեռ
հիմա ներս մտած տեսնես տեսայ, որ Գա-
միկ էֆէնտին նստած էր գրասեղանին
առջեւ:

– Գամիկ էֆէնտին տարբեր, անիկա
Պարիարքարանի պաշտօնեայ է:

– Ես չեմ ուզեր, որ նոյնիսկ Պատրիար-
քարանի պաշտօնեաները մտնեն հոս, կը
հասկնա՞ք:

– Շատ աղէկ, քանի որ այնպէս կ'ու-
զէք, – պատասխանեց բարապանը:

– Եթէ ուրիչ անգամ որեւէ մէկը տես-
նեմ գրասենեակիս մէջ, ձեզի պատաս-
խանատու պիտի բռնեմ:

– Այն տեսն լաւագոյն է, որ սենեակը
կղպէք եւ բանալին միասին տանիք կամ
մեզի յանձնէք:

– Այո՛, այո՛, այսպէս պէտք է ընեմ, –
պատասխանեցին ընդհանուրին գաղափարն
ալ նպաստաւոր չէր այդ պաշտօնեային
մասին եւ նոյնիսկ թայէ ի բաց ամբաս-
տանողներ ալ կային դինքը, միայն թէ
մինչեւ հիմա ո՛չ ոք կրցած էր գրական
փաստ մը ցոյց տալ:

Եւ պարզ կասկածներով կարելի չէր
մարդ մը ամբաստանել, մանաւանդ երբ
խնդիրը այնքա՜ն ծանրակչիռ հանգամանք
մը ունէր:

Եւ պարզ կասկածներով կարելի չէր
տական լուրջ ապացոյց մը կը թուէր Փա-
փազեանի, եւ կը մտածէր այս մասին իր
ընկերներուն խօսիլ:

Այս մտածումներով տոգորուած հասաւ
կայարան, ուր արդէն իրմէ առաջ եկած
էր Գամիկ: Փափազեան չմօտեցաւ անոր
եւ քարափին վրայ, մէկ կողմ քաչուած
սպասեց կառախումբին գալուն եւ գրպա-
նէն ուսերէն թերթ մը հանեց կարդալու:

Նոյն միջոցին պատանի մը մօտեցաւ
իրեն: Հազիւ 18 – 19 տարեկան, վառվը-
ռուն սեւ աչքերով, երկայն, դիահարթ
մազերով մէկն էր՝ լայն սեւ փողկապ մը
դրած: Ցայտնի էր, որ այդ տղան յեղա-
փոխական մըն էր, ապագայ գործիչ մը
ըլլալու տահմանուած:

Ցարգանքով մօտեցաւ Փափազեանին
եւ քաղքենի հանելով բարեւեց:

– Դո՞ւ ես, կարօ՛, ի՞նչ բան ունիս
այստեղ, – ըսաւ Փափազեան մտերմա-
կան չեչտով մը:

– Նահակներ կար Գումգարուի ընկեր-
ներուն բաժնելու, անոր համար եկայ, –
պատասխանեց պատանին:

– Հիմա ո՞ւր կ'երթաս:

– Կը վերադառնամ Բերա:

Նոյն միջոցին կառախումբը սուլելով
մտաւ կայարան:

Վայրկեան մը եաքը Փափազեան եւ
պատանին տեղաւորուած էին երկրորդ
կարգի վակօնի մը մէջ:

– Գամիկ էֆէնտին կը ճանչնա՞ս, –
հարցուց Փափազեան պատանիին:

– Ո՞ր Գամիկ էֆէնտին:

– Սիրունեան... Պատրիարքարանի պաշ-
տօնեայ:

– Ա՜յո՛, այո՛, կը ճանչնամ, – ըսաւ պա-
տանին, – հիմա կայարանն էր, կարծեմ
մեզի հետ կառախումբ մտաւ...

– Կեցցե՛ս, – պոչեց Փափազեան, – ճիշդ
այդ է ըսածս:

– Բնականաբար կը ճանչնամ ... չատ
անգամ Պատրիարքարանի մէջ տեսած եմ
զինքը:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. Էջէճ)

տատելով սակայն, որ միայն բանակցութիւնները կրնան վերջ տալ փարակարծութեան, նախարարը ըսած է թէ Ալիեւի Թեհրան այցելութիւնը, Օգոստոսի սկիզբը, տեղի պիտի ունենայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՐԼՈՒՍՔՈՆԻի կառավարութեան դէմ բողոքները ու ցոյցերը կը չարունակուին Իտալիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ: Հռոմի մէջ 20 – 30 հազար հոգի տողանցած է Յուլիս 24-ին ընդառաջելով ճենոա Սոսիալ Ֆորումի կոչին: Կը կրէին հսկայ պաստառ մը ուր գրուած էր «Մարդասպաններ»: Ճենովայի Դիքսական պալատին առջեւ, ուր տեղի ունեցաւ ժէ. 8-ի ժողովը, նասացոյց մը տեղի ունեցած է նոյն օրը «վկայելու համար որ վերջ տրուած է ժողովրդավարութեան»: Քաղաքական ճակատի վրայ, ընդդիմութիւնը անվստահութեան բանաձեւ մը հանած է Ներքին նախարարին դէմ, որ արդարացուցած էր ոստիկանական բոլոր գործողութիւնները: Փիլիսոփայ եւ Վենետիկի նախկին քաղաքապետ՝ Մասիմօ Քաչիարի կ'ըսէ թէ «ճենովայի ցոյցը, որ խաղաղասէր պէտք է ըլլար տակնուվրայ եղաւ ահաբեկչական խմբակներով եւ ապահովութեան ուժերու յիմարապատում միջամտութիւններով», աւելցնելով թէ պատասխանատուութիւնը ապահովութեան ուժերու վրայ չէ իյնար այլ՝ կառավարութեան: Ցոյցեր եղան նաեւ այլ երկիրներու մէջ, Փարիզ ալ, ուր 50 կազմակերպութիւններու հաւաքական մը համախմբումի հրաւէր մը կ'ընէ Հինգշաբթի (Յուլիս 26) համար, ժամը 18·30-ին Մոնփարնաս:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ (նախկին Սէյլան) միջազգային օդակայանը պատերազմական դաշտի վերածուած էր Յուլիս 24-ին, թալանի տրուած թմռու վագրերուն կողմէ: 18 մեռեալ կար (13 թմռու եւ 5 անդամ ապահովութեան ուժերու): Առաջին վկայութիւններու համաձայն, ըմբոստները վազ առաւօտեան խուժած են օդակայանին կից օդանաւային կայանը եւ օդը հանած իրենց մէջէն կրած պայթուցիկները: Ձամբորդներ հրաշք կը նկատեն իրենց ողջ մնալը: Թմռուները, 1972-էն ի վեր, կը կռուին յանուն իրենց անկախութեան: Պուտտայական Սրիլանքայկները 19 միլիոն բնակիչներուն 74%-ը կը ներկայացնեն նախկին Սէյլանի որ դարձեր էր Հնդկական կայսրութեան եւ համբաւ չինած իր գեղեցկութեան համար: 12% կը կազմեն Թմռուլները, որոնք իրենք զիրենք խորհրդանութեան ենթարկուած կը նկատեն Հնդկաստանէ 2500 տարի առաջ եկած Սէյլանցիներուն կողմէ: Հակամարտութիւնը ցարդ 6000 մեռեալ պատճառած է:

ՄԱՐՔՍ ԼՆՏ ՍՓԻՆՔՐ տարիով մը յետաձգեց Ֆրանսայի իր 18 վառարաններուն փակումը: Բայց, որոշումը չէ փոխուած: Այդ ժամանակաշրջանին գործող մը պիտի փնտռուի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Արդարութեան նախարարը՝ Եուրի Չայքա մահափորձէ մը ազատած է, երբ, անցեալ շաբթու, Չէչենիա կը գտնուէր: Ռուսական յատուկ ապատարկութիւնները կը հաստատեն որ ճախողեցուցած են արարքը, ձերբակալելով գինեալ խումբ մը որ 20 քիլօ պայթուցիկ կը կրէր եւ մտադիր էր գետեղելու նախարարին ճամբուն վրայ: Այս վերջինը, վերջերս յայտարարած էր որ կոմնակից է մահապատիժի ահաբեկիչներուն համար:

ԹԻՋԻ ՈՒԶՈՒԻ մօտ (Ալժերիա), գինեալ խումբ մը յարձակում գործած է Ազգակայի հիւանդանոցին վրայ: Առած տարած են բոլոր դեղերը եւ վիրաբուժական գործիքները: Նոյն գիշերը, Յուլիս 24-ին, նոր ջարդ մըն ալ տեղի ունեցած է Թիփազայի չրջանը, Ալժէրէն 70 քիլոմեթր, եօթը հոգինոց ընտանիք մը սրոդջովին բնաջնջուած է:

ԺՈՍՓԻՆ որ չատ կարճ այցելութիւն մը կատարեց Ռումանիա, ի նպաստ արտայայտուելու անոր անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Մինչ այդ, կոմնակից է որ ջնջուի վիզայի դրութիւնը այն Ռումանացիներուն համար, որոնք կարճ ճամբորդութիւններ կ'ընեն Միութենէն ներս:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Առողջապահութեան ենթանախարարը՝ Պ. Քուշնէր կը խոստովանի հոլանտական «Վրիժ Նեաըրլանտ» թերթին տուած հարցազրոյցի մը մէջ, որ հեշտամահութեան դիմած է, Լիբանան եւ Վիէթնամ, երբ հաստատած է որ հիւանդին տառապանքը անհանդուրժելի է եւ փրկութեան յոյս չկայ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

***

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

***

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **S O I R E E D A N S A N T E**
à la Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «G a ï d z a g' s»**

***

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
U N E S O I R E E D A N S A N T E
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation de l'Orchestre GAIDZAG'S

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.
Les inscriptions auront lieu
le samedi 22 septembre à 15 heures
à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux
Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

A l'occasion du 1700ème anniversaire du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F
comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien

MERCREDI 15 AOUT

FETE CHAMPETRE

10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ • Danses traditionnelles**
107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
Réservations et renseignements : au 04.94.19.51.50

50ème Anniversaire du Pèlerinage à SAINT-GREGOIRE de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes
Dimanche 9 septembre
à 10h30 — La Sainte Messe sera célébrée par
Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes
l'Homélie sera prononcée par
Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France
Avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre
Renseignements & Réservations :
— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**
— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——
Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայց. Առաքելական Փարիզի Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմնոյն Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Տէր եւ Տիկին Ալէն Մանուկեան՝ իրենց զաւկին Դաւիթ Ժան – Լիւքի ընդ Շանթալ Ապտալլայի ամուսնութեան առթիւ՝ 30·000 Ֆրանք:

Պր. Ստեփան Եորտամեան՝ Մկրտիչ Ասլանեանի մահուան առթիւ վասն ծախսիի՝ 150 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զրբաչեան իրենց զաւկին՝ Կարապետի մկրտութեան առթիւ 2500 Ֆր., Պր. Ալէն Պետրոսեան 200 Ֆր.:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Իդազիճի հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Հ. Գերկոյեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Քիւրտեան 200-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գալէկեան՝ ծնողաց յիշատակին՝ 1000 Ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուած	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Ա.Կ. (առ՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչդեռ ՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 27
VENDREDI
27 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·219 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·219

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 25/26)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութեան Յուլիս 25–ի նիստին Ն· Յունանեան պատասխանած է Խորհրդարանի ոճիրին մանրամասնութիւններուն մասին հարցումներու: Անոնք առընչուած էին Վ· Սարգսեանի, Կ· Դեմիրճեանի եւ միւսներուն սպանութիւններուն: Դրական պատասխանած է «բոլո՞ր զոհերն ալ պատահական էին» հարցումին, բայց խուսափուկ պատասխան տուած է «այդ պարագային ինչո՞ւ ձեր եղբայրը չէիք ատեաւ երբ կ'անարդէր Վ· Սարգսեանի դիակը» հարցումին, ըսելով թէ այդ պահը չէր տեսած:

Մեղադրող կողմին միջնորդութեամբ ցուցադրուած է ոճիրին տեսերիզը եւ դատախազը ըսած է թէ յստակ կ'երեւի որ Ն· Յունանեան Կ· Դեմիրճեանին մօտեցած է սպաննելու նպատակով, այս վերջինը պատասխանած է· «Դա ձեր կարծիքն է»:

⁂

«ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՉԷ ՀԱՅԵԼՈՒՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ» Կ'ԸՍԷ Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆ

Հայելուքք հաշտութեան վերջերս հրապարակուած յանձնախումբին մասին Ցեղասպանութեան Յանգարան–Հիմնարկին մէջ դիտական խորհուրդի ընդլայնուած նիստի մը մասնակցած են Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան եւ պատմաբաններ: Տնօրէն Լ· Բարսեղեան իր ղեկուցումով ըսած է թէ յանձնախումբը կը նպատակ հայելուքք զօրակցութեան զարգացումին, երկու ժողովուրդներու տարակարծութիւններու կարգաւորումին, սակայն, ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին մէջ փոխադարձ ըմբռնումը բացակայ է: Այդ պատճառով ալ անկարելի կ'ըլլայ յաջողութեան հասնիլ:

Նախարար Վ· Օսկանեան ալ ըսած է թէ յանձնախումբին մասնակից Հայերը սեփական նախաձեռնութեամբ եւ որպէս պարզ անհատ հոն են եւ ամենեւին չեն ներկայացներ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Ան չեչտած է· «Մեր արտաքին քաղաքականութիւնում հայեցակարգային երկխօսութիւնը թապու չէ: Այդ գործընթացին մենք տեղեակ ենք, սակայն մեր պետութիւնը դրան մասնակից չէ եւ չի էլ խանգարել այդ յանձնախումբի կազմաւորումը»: Ան աւելցուցած է որ այդ մասին չուտով պետական որոշում կը տրուի եւ որոշումը կը հրապարակուի:

⁂

Հ·Յ·Դ·Ի ՊԱՀԱՆՋԸ

Հ·Յ·Դ·–ի պատուիրակութիւն մը Յուլիս 25–ին հանդիպում ունենալով Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի հետ, արծարծած է հայելուքք հաշտութեան յանձնախումբին նիւթը: Պատուիրակութիւնը ուզած է որ իշխանութիւնը այդ յանձնախումբին կազմութեան ու գործունէութեան մասին յստակացնէ իր կեցուածքը: Նախարարը չեչտած է թէ ոչ ինքը, ոչ ալ նախարարութեան օզակներէն որեւէ մէկը մասնակից եղած են յանձնախումբին ստեղծումին ու գործունէութեան: Պատուիրակութիւնը յայտարարած է թէ ամբողջական համոզում չեն կրցած ունենալ նախարարին ժխտումին մասին:

⁂

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԱՀՈՒՏԻ ՀԵՏ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ա· Տէր Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Յուլիս 24–ին Հանդիպում մը ունեցած է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ զօր· Էմիլ Լահուտի հետ: Հանդիպումին նիւթ եղած է յառաջիկայ շաբաթ Ժընեւի մէջ տեղի ունենալիք միջազգային համագումարը ուր պիտի քննուի Երուսաղէմի հարցը եւ համաքրիստոնէական կեցուածք ճշդուի Երուսաղէմի ապագային նկատմամբ:

⁂

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԶՕՐԱՎԱՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Լիբանանեան բանակը ունեցած է առաջին հայ զօրավարը, յանձին՝ Փանոս Մանճեանի: Ան ԱՄՆ–ու մէջ պինուորական ուսում ստացած է, մասնագիտանալով թնդանօթներու ճիւղին մէջ: 1996–ին վերազարձած է Լիբանան ու յաջորդական բարձրացումներով հասած զօրավարի աստիճանին:

չեն կրցած ունենալ նախարարին ժխտումին մասին:

⁂

ԲՆԱԳԱՒՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Վարչապետ Ա· Մարուքեան Յուլիս 24–ին նախարարութեան աշխատակազմին ներկայացուցած է նոր նշանակուած նախարար Վ· Այվազեանը: Ան ըսած է նաեւ թէ այդ բնագաւառը կառուցուածքի եւ կանոնադրական փոփոխութիւններու պէտք ունի եւ անհրաժեշտ է կարելի առաւելագոյն չափով բայց, հրապարակային ոճ մը որդեգրել:

⁂

ԱՄՆ–ՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՁԵՂՁՈՒԻ

ԱՄՆ–ու Գոնկրէսը որոշած է կրճատել Հայաստանին տրուելիք օգնութիւնը: 2001–ի համար ան 90 միլիոն տոլար էր, 2002–ի համար որոշուած է 82,5 միլիոն տոլար: ԱՄՆ–ու Հայ Դատի Յանձնախումբը կոչ ըրած է Հայերուն որ աշխատանք տանին ծերակուտականներուն մօտ, որպէսզի անփոփոխ պահուին օգնութեան քանակը եւ 907–րդ բանաձեւը որ կ'արգիլէ Ազրբեջանին օժանդակել, այնքան ատեն որ ան վերջ չի տար Հայաստանի շրջափակումին:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ Է

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի մամուլի գրասենեակին տեղեկատուութեան համաձայն, ան տասնօրեայ հանգիստի մեկնած է· այդ շրջանը կ'անցընէ Հայաստանի մէջ:

ՍԻՒՆԻՔԻ ՄԷՋ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 24–ին եղեռնի զեմ ափին հաւաքական մկրտութիւն տեղի ունեցած է ու մկրտուած են շուրջ 1500 մանուկներ ու չափահասներ, վայոց Զորէն ու շրջակայ բնակավայրերէ: Մկրտուողներու մէջ գտնուած են նաեւ Զաւախքէն բազմաթիւ մանուկներ:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(20-26 juillet)

TURQUIE - ARMENIE

DONNER UNE CHANCE A LA RECONCILIATION

REUNIS A GENEVE SOUS LE PATORNAGE DES ETATS-UNIS, DES PERSONNALITES TURQUES ET ARMENIENNES ONT ESSAYE D'ETABLIR DES PONTS ENTRE LES DEUX SOCIETES CIVILES

Շաբաթաթերթը, որ քաղուածքներ կը հրատարակէ միջազգային մամուլէն, օրուան հրատապ հարցերու վերաբերեալ, իր վերջին թիւին մէջ կ'արձագանգէ Պոլսոյ Ակօս շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը «Հայելեթուրք հաշտութեան յանձնախումբ»ին մասին:

Հոն հակիրճ պատմականը կայ այդ յանձնախումբի ծնունդին, Ժընեւ Յուլիս 9ին եւ անոր նպատակին: Կ'ըսուի թէ յանձնախումբը չի միտիր արժեւորել մէկուն կամ միւսին մօտեցումը Հայոց ցեղասպանութեան մասին, ինչ որ պատմական տարակարծութեան գլխաւոր կէտ մըն է երկու երկիրներու միջեւ: Իր նպատակն է նոր միջոցներ գտնել բարելաւելու համար կացութիւնը: Այդ առընչութեամբ, մասնակիցները կ'ընդգծեն փոխադարձ հասկացողութեան կարեւորութիւնը: Հայկական կողմը, Արտաքին նախկին նախարար՝ Ալեքսանդր Արզումանեան եւ ՀՀՇ–ի պարագլուխ (ընդդիմադիր առաջին կուսակցութիւնը) կը խորհի թէ Յանձնախումբը երկխօսութեան ճամբան կը բանայ եւ լաւ առիթ մը կը ստեղծէ հին կռիւները կարգադրելու: Նոյն լաւատեսութիւնը ցոյց կու տայ Վան Գրիգորեան, Հայկ· Յակոբեանի նախագահը, ԱՄՆ–ու հայկ· միութենական կարեւորագոյն կազմակերպութիւններէն մէկը,

Ապա, մէկ քանի դիտողութիւններ կան Վան Գրիգորեանի, Դաւիթ Յովհաննիսեանի եւ նախկին դիւանագէտ եւ լրագրող Կիւնտուզ Աքթանի յայտարարութիւններէն: Այս վերջինը կ'ըսէ· – «Յուզումով լի, բայց, նաեւ վտանգէ ոչ զերծ ճամբայ մըն է: Պէտք է չտա ուշադիր ըլլալ, որովհետեւ հարցերը խոր են: Հակառակ անոր որ Թուրքիա առաջին երկիրներէն եղաւ անկախ Հայաստանը ճանչցող, չըկրցաւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել անոր հետ: Որովհետեւ Հայաստան հակամարտութեան մէջ է Ազրբեջանի հետ եւ Թուրք հանրային կարծիքը չատ զգայուն է այդ առընչութեամբ: Նաեւ ցեղասպանութեան ամբաստանութիւններ կան երկու երկիրներու եւ ժողովուրդներու տարակարծութեան ծոցը...: Պատմաբաններ եւ իրաւագէտներ աւելի դիւրին կրնան ձեռնարկել այդ հարցը: Գալով մեզի, մեր նպատակն է մօտեցնել քաղաքային երկու կերպութիւնները»:

⁂

Մասնաւոր նորութիւն մը չկայ հոս, քանի չաբաթներէ ի վեր այս «Յանձնախումբ»ին մասին արտայայտուած ենք թերթիս էջերէն, յօդուածներով թէ խմբագրականով: Յատկանշական է, սակայն, Գուրիէ Էնթէրնասիոնալի հետաքրքրութիւնը, մանաւանդ որ իբր աղբիւր չէ առած Թուրք մամուլը, այլ՝ հայկական երկրէզու չաբաթաթերթ մը...

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ դիւան· (21 անդամ) ձախ հոսանքի պատկանող 11 անդամներու քուէարկութեամբ որոշեց «դատական իշխանութեանց փոխանցել Շիրաքի հարստութեան կացութեան վերաբերող յայտարարութիւնները 1988–ի եւ 1993–ի: Այլ 10 անդամները ձգած հեռացած էին նիստէն, որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 25–ին, դռնփակ եւ տեւեց 3 ժամ: Ընդդիմութեան երեք խմբակցութեանց նախագահները (Տըպրէ, Տուաթ – Պլազի եւ Մաթէյի) խեղկատակութիւն որակեցին կատարուածը, որու նպատակն է վարկաբեկել նախագահը: Ազգային ժողովի նախագահը՝ Ֆորնի ինքզինք պաշտպանեց յայտարարելով թէ ինք միայն օրէնքը յարգել տալ ուզած է: Նիստը դումարուած էր երկու դատաւորներ՝ Ա· Ռիպըրոլի եւ Պրիսէ – Ֆուքոյի դիմումին վրայ: Անոնք կ'ուզէին պիտնալ թէ Շիրաք յայտարարա՞ծ է այն հաստուցումները զորս գանձած է, երբ վարչապետ էր եւ որոնք ծառայած են, ինչպէս ինք ըսաւ (Յուլիս 14) վճարելու իրաւրոյ առարկայ ճամբորդութիւնները հնչուն դրամով: Էմ – փէ – էմ–էն Նիկոլ Դոթալա դիտել կու տայ որ դատաւորներու դիմումը ընտրական օրէնքին չի համապատասխաներ: Շիրաք ըսաւ որ իր յայտարարութեան մէջ չէր նշած յատուկ հիմնարդամէն ստացած գումարները: Հարստութեան յայտարարութիւնը պարտադիր դարձաւ 1988–ին, ժամք Շիրաքի օրով, այլ խօսքով իր խակ լարած ծուղակը կ'իյնայ:

ՄԷՏԷՖ–Ը (գործատիրութիւն) նոր տեսակցութենէ մը ետք նախարարուհի է· Կիկուի հետ, Յուլիս 25–ին որոշեց քաշել Ընկերային Ապահովութենէն, տարակարծիք ըլլալով կառավարութեան որոշումին հետ: Արդարեւ, Էլիզապէթ Կիկու հաստատեց որ 2000–ին եւ 2001–ին Ընկերային Ապահովութեան սնուցիչն պիտի առնուի այն գումարը (3,3 միլիառ) որ պիտի ծառայէ ֆինանսաւորելու 35 ժամերը: Ընկերային ապահովութեան վարչական մարմնին պաշտօնավարութեան շրջանը վերջ կը գտնէ Սեպտեմբեր 30–ին:

*ՆՈՐ – ՏԷԼՀԻ իր բնակարանին մէջ, օր ցերեկով սպաննուած է Փուլան Տէվլի երեսփոխանը, աւելի ծանօթ «Ասպագակներու թագուհին» անուան տակ: 38 տարեկանին, Փուլան Տէվլի առաջապետական դէմք մը դարձած էր Հնդկաստանի մէջ: Երեսփոխան դարձած, անդրագէտ առապակախումբի մը կողմէ եւ անոր ծոցը կ'ապրի քանի մը տարի: Սիրահարը կը սպաննուի մրցակից խումբի մը կողմէ, կրկին կ'առեւանգուի, խոշտանգուած, բռնաբարուած, արգելափակուած, կ'ըսէ վրէժ լուծել եւ իր խակ խումբը կը կազմէ եւ յարձակումներ կը գործէ հարուստ դիւղերու վրայ, սպաննելով, թալանելով, սարսափ տարածելով: 1983–ին ոստիկանութեան կը յանձնուի, եւ 11 տարի բանտը կ'անցընէ: Ազատ կ'արձակուի 1994–ին եւ կ'ամուսնանայ ու ճնշուածներու պաշտպանութեան կազմակերպութիւն մը կը հիմնէ եւ 1996–ին ընտրութիւններուն իր թեկնածութիւնը կը դնէ: Երեսփոխան կ'ընտրուի «կիներու եւ ճըն–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ՀԱԿԱՋԴԵՑԻՆ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները կարելի չափով թնականոն հունի մը մէջ դնելու նպատակով ծանուցուած հաչտարար յանձնախումբին ստեղծումը բաւական աչխոյժ հակազդեցութեան մը դաձ է հայաստանեան մամուլը: Այդ հակազդեցութեան մէջ ընդհանուր առումով չեչտուած դիրքաւորը կէտերն են Թուրքիոյ հետ երկխօսութիւն հաստատելու համամտութեամբ հանդերձ, նախաձեռնութեան դրական արժեւորումի չտալու կեցուածքը: Առոր առաջին պատճառը հայկական կողմէն մանակիցներու ոչ ներկայացուցչական հանգամանքն է, թէ Հայաստանի թէ Սփիւռքի համար: Յանձնախումբին կազմութեան անդրադառնալով, հայաստանեան մամուլի յօդուածագիրները կ'ըսեն թէ ո՛չ ԱՄՆ-ու Հայկական համագումարէն Վ. Գրիգորեանի, ոչ՝ Ռուսաստանէն նախագահի խորհրդական Ա. Միհրանեանի մանակցութիւնը Սփիւռքը ներկայացնող բնոյթով կարելի է ընկալել, ինչպէս Հայաստանէն Արտաքին գործերու նախկին նախարար եւ ՀՀՇ-ի նախագահ Ա. Արզումանեանի եւ Դ. Ցովհաննիսեանի պարագաները. արդէն այս վերջինը յայտնած էր թէ ինք կը ներկայացնէ միայն իր անձը:

Ժամերին ներկայացուցչական ըլլալ – չըլլալու նիւթին մասին ամէնէն խիստ արտայայտութիւններէն մէկը բանաձեւած է «Երկիր»ը (Յուլիս 13) որուն առաջին էջէն Ֆաժակ Մկրտչեան իր խորագիրով հարց կու տայ. «Ո՞վ էք դուք, պարոնայք "Հայ-Թուրքական յանձնախումբի" անդամներ»: Թերթը յաջորդ օրուան թիւին առաջին էջին վրայ ալ տեղ տուած է ՀՑԴ-ի, որուն պաչտօնաթերթին է, յայտարարութեան ուր եւս երկու դրացի ժողովուրդներու եւ պետութիւններու մէջ երկխօսութեան սկզբունքը ընդունելի նկատուելով հանդերձ, Հայաստանի ու Թուրքիոյ պարագային առոր հիմնաքար ցոյց կը տրուի Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան իրականութիւնը ճանչնալու արարքը:

Այս երկու կէտերը համախոհութիւնը կը վայելեն նաեւ քաղաքական մարզէն դէմքերու որոնցմէ քաղաքական գանազան հոսանքներ ներկայացնողներ տեսակէտ յայտնած են «Հայոց աչխարհ»ի մէջ (Յուլիս 14): Սպուռն Վարդանեան (ՀՑԴ), Սիմէոն Պաղտասարեան (ԱԺՄ), Արթիւր Պաղտասարեան («Օրինաց երկիր»), Գադիկ Թադեւոսեան (Համայնավար կուսակցութիւն) երկխօսութեան գաղափարին դէմ չեն, պայմանով որ ան ճիշդ ձեւով կազմակերպուի. ունենայ ներկայացուցչական հանգամանքի տէր մանակիցներ ու փորձ չըլլայ առիւա ընելու «Հայաստանի ու հայութեան ի հաչիւ» ինչպէս կ'ըսէ Ա. Վարդանեան: Այդ մանանչումը հիմ ունի Թուրք մանակիցներու կողմէ ցեղասպանութիւնը պատմաբաններուն ձգելու պնդումը որ լաւագոյն արտայայտութիւնը գտած է Թուրք նախկին դեսպան Էօ. Սանպէրքի խօսքով. «Մեր նպատակը ճշմարտութիւնը պարզելը չէ. մենք կը ձգտինք նոր հորիզոններ բանալու ապագային համար եւ ընդլայնելու իրարհասկացողութեան կարելիութիւնները» («Երկիր», «Ազգ», Յուլիս 13):

Անկախ նիւթէն, հետաքրքրական է «Հայոց աչխարհ»ի վերոնչեալ էջին մէջ տեսնել թէ երբեմն ի՛նչպէս մտասեեռումներ առաջ կ'անցնին տուեալ պահու մը արժեւորումէն. Համայնավար կուսակցութենէն Գ. Թադեւոսեան հայեւթուրք հաչտութեան յանձնախումբին մասին որպէս կարծիք կ'ըսէ թէ Թուրքիա Հայաստանը որպէս ռազմավարական հակառակորդ կը դիտէ, այդ պատճառով ալ իրենք միչտ կողմնակից են Հայաստանի մէջ ռուսամէտ ուղղութեան. Թուրքիան վտանգաւոր դրացի է ու Հայաստանը պէտք է պաչտպանուած ըլլայ...:

Նիւթին մասին քաղուած, կամ տրուած արժեւորումներուն մէջ կարեւոր մտահոգում մըն ալ նախաձեռնութեան նկատմամբ Հայաստանի պետութեան կեցուածքին կը վերաբերի: Ան տեղեակ էր, համաձայնութիւնը տուած էր, թէ խումբին կազմութիւնը ամբողջովին անկախար եղած է: Այս պարագան հարցին մէջ ամէնէն աւելի հետաքրքրողն է «Իրաւունք եւ միաբանութեան դաչինք»էն Ազատ Արչակեանը («Հայոց աչխարհ» Յուլիս 14) որ հարց կու տայ թէ Աբտաքին գործերու նախարարութիւնը տեղեա՞կ էր, կողմնակի՞ց, թէ ոչ: Եթէ նախարարութիւնը կապ չունի, կ'ուզէ որ ատիկա յստակութեամբ յայտարարուի եւ հանրութիւնը գիտնայ թէ մանակիցները ինքնակոչ են եւ բացի իրենց անձէն, ոչ ոք կը ներկայացնեն:

Պետութեան ներգրաւումի խնդիրը ուրիչներու ալ հետաքրքրութիւնը չարժած է. Անահիտ Եսայեան («Առաջօտ» Յուլիս 13) յանձնախումբի կազմութեան Դաւիթ Ցովհաննիսեանի մասնակցութիւնը պետութեան ներկայութիւնը կը նկատէ, որքան ալ ատիկա խոստովանելու տրամադրութիւն չըլլայ. կ'ըսուի որ ան Արտաքին գործերու նախարարի խորհրդական է եւ պատասխանատու հայեւթուրք յարաբերութիւններու մարզին: Նաեւ դեսպան է: Այնպէս կը թուի որ ենթական ըսելով հանդերձ թէ տարիէ մը ի վեր նախարարութեան մէջ պաչտօն չունի եւ ինք իր անձը կը ներկայացնէ, չէ յաջողած իր մասնակցութեան մէջ պետութեան վերագրուած բաժինը ամբողջութեամբ հերքել:

Այդ բաժինը արտայայտութիւն գտած է «Երկիր»ի (Յուլիս 13) մէջ ալ ուր «Նոյեան տապան»էն քաղուած էջ մը խորագրուած է «Պաչտօնական Երեւանը քաջալերեակ է եւ դոնէ դէմ չէ». այդ արտայայտութիւնը պատկանած է նախագահ Պուտինի խորհրդական Ա. Միհրանեանի որ իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ իր մասնակցութեան համար մեծ աչխուժութիւն ցոյց տուած է «Հայկական համագումար»ը: Այդ կազմակերպութիւնը ուղղակի կապեր ունի ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութեան հետ եւ նոյնիսկ երբ ամերիկեան կառավարական որեւէ կառոյց ներգրաւուած չէ, գաղտնիք ալ չէ թէ նոյն նախարարութիւնը նախաձեռնութեան աջակից է: Ըսուածը զուգահեռ մը կը դնէ Յ. Զաքարեանի («Ազգ» Յուլիս 13) գրածին մէջ որ հիմնուելով Տ. Ֆրանցի («Նիւ – Եորք Թայմզ) յօդուածին, կը չեչտէ ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարութեան աջակցութիւնը: Արդէն գրութիւնը որ առաջին էջէն կը սկսի, ունի ենթախորագիր մըն ալ. «ԱՄՆ-ի եւ Թուրքիայի չահախնդրութիւնները»:

Հայեւթուրք հաչտութեան այս նախաձեռնութեան առնուազն կասկածով մօտենալու, թերահաւատութեան ու մերժումի այս ընդհանուր կեցուածքին զարտուղի արժեւորումով չայտնուած է «Հայկական ժամանակ»ը: Աւետիս Բարլաճանեան գրութիւնը (Յուլիս 13) խորագիրէն իսկ կը մատնէ տարբերութիւնը: «Հայ եւ թրքական հաչտեցման առաջին քայլը» կ'որակուի յանձնախումբին կազմութիւնը, դրեթէ ողջոյնի չեչտով մը. Նախարանի տողերը աւելի «պերճախօս» են. հոն Թուրքիոյ նկատմամբ Հայաստանի վերջին տարիներու քաղաքականութեան մէջ երկու մօտեցում կը նչուի. մէկը «հայդատական – դաչնակցական դաղափարախօսութիւն»ն է (որպէս թէ Հայ դատը զուգորդելի է միմիայն ա՛յդ կուսակցութեան հետ). ան բաւական նախնական մեկնաբանութեան մը կ'արժանանայ, քանի կ'ըսուի թէ կը նչանակէ «պահանջել որ ցաւաչուի ցեղասպանութիւնը, Հայաստանը մինչեւ վերջ պէտք է պայքարի Թուրքիայի դէմ եւ Ստամպոլը դարձնի արեան ծով»: Երկրորդը նախագահին եւ Արտաքին գործերու նախարարին չայտնուցչական հանգամանքի տէր մանակիցներ ու փորձ չըլլայ առիւա ընելու «Հայաստանի ու հայութեան ի հաչիւ» ինչպէս կ'ըսէ Ա. Վարդանեան: Այդ մանանչումը հիմ ունի Թուրք մանակիցներու կողմէ ցեղասպանութիւնը պատմաբաններուն ձգելու պնդումը որ լաւագոյն արտայայտութիւնը գտած է Թուրք նախկին դեսպան Էօ. Սանպէրքի խօսքով. «Մեր նպատակը ճշմարտութիւնը պարզելը չէ. մենք կը ձգտինք նոր հորիզոններ բանալու ապագային համար եւ ընդլայնելու իրարհասկացողութեան կարելիութիւնները» («Երկիր», «Ազգ», Յուլիս 13):

Անկախ նիւթէն, հետաքրքրական է «Հայոց աչխարհ»ի վերոնչեալ էջին մէջ տեսնել թէ երբեմն ի՛նչպէս մտասեեռումներ առաջ կ'անցնին տուեալ պահու մը արժեւորումէն. Համայնավար կուսակցութենէն Գ. Թադեւոսեան հայեւթուրք հաչտութեան յանձնախումբին մասին որպէս կարծիք կ'ըսէ թէ Թուրքիա Հայաստանը որպէս ռազմավարական հակառակորդ կը դիտէ, այդ պատճառով ալ իրենք միչտ կողմնակից են Հայաստանի մէջ ռուսամէտ ուղղութեան. Թուրքիան վտանգաւոր դրացի է ու Հայաստանը պէտք է պաչտպանուած ըլլայ...:

Նիւթին մասին քաղուած, կամ տրուած արժեւորումներուն մէջ կարեւոր մտահոգում մըն ալ նախաձեռնութեան նկատմամբ Հայաստանի պետութեան կեցուածքին կը վերաբերի: Ան տեղեակ էր, համաձայնութիւնը տուած էր, թէ խումբին կազմութիւնը ամբողջովին անկախար եղած է: Այս պարագան հարցին մէջ ամէնէն աւելի հետաքրքրողն է «Իրաւունք եւ միաբանութեան դաչինք»էն Ազատ Արչակեանը («Հայոց աչխարհ» Յուլիս 14) որ հարց կու տայ թէ Աբտաքին գործերու նախարարութիւնը տեղեա՞կ էր, կողմնակի՞ց, թէ ոչ: Եթէ նախարարութիւնը կապ չունի, կ'ուզէ որ ատիկա յստակութեամբ յայտարարուի եւ հանրութիւնը գիտնայ թէ մանակիցները ինքնակոչ են եւ բացի իրենց անձէն, ոչ ոք կը ներկայացնեն:

Պետութեան ներգրաւումի խնդիրը ուրիչներու ալ հետաքրքրութիւնը չարժած է. Անահիտ Եսայեան («Առաջօտ» Յուլիս 13) յանձնախումբի կազմութեան Դաւիթ Ցովհաննիսեանի մասնակցութիւնը պետութեան ներկայութիւնը կը նկատէ, որքան ալ ատիկա խոստովանելու տրամադրութիւն չըլլայ. կ'ըսուի որ ան Արտաքին գործերու նախարարի խորհրդական է եւ պատասխանատու հայեւթուրք յարաբերութիւններու մարզին: Նաեւ դեսպան է: Այնպէս կը թուի որ ենթական ըսելով հանդերձ թէ տարիէ մը ի վեր նախարարութեան մէջ պաչտօն չունի եւ ինք իր անձը կը ներկայացնէ, չէ յաջողած իր մասնակցութեան մէջ պետութեան վերագրուած բաժինը ամբողջութեամբ հերքել:

Այդ բաժինը արտայայտութիւն գտած է «Երկիր»ի (Յուլիս 13) մէջ ալ ուր «Նոյեան տապան»էն քաղուած էջ մը խորագրուած է «Պաչտօնական Երեւանը քաջալերեակ է եւ դոնէ դէմ չէ». այդ արտայայտութիւնը պատկանած է նախագահ Պուտինի խորհրդական Ա. Միհրանեանի որ իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ իր մասնակցութեան համար մեծ աչխուժութիւն ցոյց տուած է «Հայկական համագումար»ը: Այդ կազմակերպութիւնը ուղղակի կապեր ունի ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութեան հետ եւ նոյնիսկ երբ ամերիկեան կառավարական որեւէ կառոյց ներգրաւուած չէ, գաղտնիք ալ չէ թէ նոյն նախարարութիւնը նախաձեռնութեան աջակից է: Ըսուածը զուգահեռ մը կը դնէ Յ. Զաքարեանի («Ազգ» Յուլիս 13) գրածին մէջ որ հիմնուելով Տ. Ֆրանցի («Նիւ – Եորք Թայմզ) յօդուածին, կը չեչտէ ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարութեան աջակցութիւնը: Արդէն գրութիւնը որ առաջին էջէն կը սկսի, ունի ենթախորագիր մըն ալ. «ԱՄՆ-ի եւ Թուրքիայի չահախնդրութիւնները»:

Հայեւթուրք հաչտութեան այս նախաձեռնութեան առնուազն կասկածով մօտենալու, թերահաւատութեան ու մերժումի այս ընդհանուր կեցուածքին զարտուղի արժեւորումով չայտնուած է «Հայկական ժամանակ»ը: Աւետիս Բարլաճանեան գրութիւնը (Յուլիս 13) խորագ

նուղ ափոյթները՝ հասնելով մեծ գեաերու չրջանը, Ֆլանտրիոյ սահմանները: Մօրիս իշխան հրահանգեց Օլեննբուրկի՝ վերամիացնելու հիւսիսային եւ հարաւային Հոլանտաները, որոնք բաժնուած էին Սպանացիներուն դէմ: Հոլանտական ուժերը չարժեցան դէպի Ֆլանտրիա. Անվէրսի չրջակայքը եւ Պրապանթի սահմաններուն վրայ ամրնհեղ կռիւներ մղուեցան, իսկ 1601ի Նոյեմբերի ճակատամարտին հոլանտացիները բանակը հիմնովին չախչախուեցաւ: Այս պայմաններուն տակ Մօրիս իշխան 1609-ին խաղաղութեան դաշինք կնքեց Սպանիոյ հետ: Միաժամանակ պինդացուց հաստատուեցաւ նաեւ Մօրիսի եւ անոր մրցակից ուժերուն միջեւ. Նահանգներու ժողովի եւ Հոլանտա նահանգի գեկավարներուն միջեւ համագործակցութիւնը պատճառ եղան, որ Սպանիա չկարենայ վերանուաճել մեծ գետերէն հիւսիս տարածուղ չրջանները, բայց յաջողեցաւ մրցակցութիւն հաստատել անոնց միջեւ. բան մը, որ յետագային սրեց երկրին քաղաքական վիճակը:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ ՍԱԿԱՐԱՆԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ· ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ՝ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ՄԷՋ

Սպանիոյ հետ խաղաղութեան դաշինքի կնքումէն եօք հոլանտական կառավարութիւնը նոյն տարին իսկ՝ 1609-ին սակարան հաստատեց Ամսթերտամի մէջ, զարկ տալու համար արտաքին առեւտուրին: Այս սակարանը, որ իր տեսակին մէջ առաջինն էր, մեծ դեր ունեցաւ առեւտուրի զարգացման մէջ (նչենք, որ դար մը եօք միայն նմանօրինակ սակարան մը հաստատուեցաւ Անգլիոյ մէջ): Սակարանի կողքին, գրեթէ նոյն ժամանակ Ամսթերտամի հիւսիս – արեւմուտքը, Զանի մէջ նաւաշինարան հաստատուեցաւ առեւտրական նաւեր կառուցելու եւ ուկաներ դրաւելու նպատակով:

Այսպէսով, մէկ – երկու տարուան ընթացքին Հոլանտա չաքարի եւ տարբեր տեսակի մեքենաներու առեւտուրի կեդրոնի վերածուեցաւ, իսկ ճեռարուեստը, տիսատածեղէնի կողքին, Հոլանտայի գլխաւոր ճարտարարուեստը դարձաւ: Երկրագործական արտադրութիւնները, եւ մանաւանդ՝ ցորենը մեծ քանակութեամբ սկսան արտածուիլ, իսկ ծովավիճայ արօտավայրերուրն մէջ կովարածութիւնը զարգանալով՝ Հոլանտա այդ օրերէն սկսեալ (եւ մինչեւ հիմա) կաթնամթերքի արտածման կեդրոնի վերածուեցաւ: Այսպէսով, քանի մը տարուան ընթացքին Հոլանտա իր զարգացման մակարդակով անցաւ եւրոպական միւս երկիրները:

Հոլանտայի այս արագ զարգացումը եւ առեւտրական կեդրոնի վերածուիլը պատճառ դարձան, որ Հայեր աշխուժ յարաբերութիւն հաստատեն Հոլանտայի հետ, եւ չատ մը հայ առեւտրականներ գացին հաստատուեցան Ամսթերտամի մէջ, ուր արդէն հայկական փոքրիկ համայնք մը կար:

Հայերը այդ տարիներուն Ամսթերտամի մէջ բաւական աշխուժ գաղութ մը կազմեցին, որուն իրրեւ ապացոյց կարելի է նկատել սակարանային արձանագրութիւնները. արդարեւ, բոլոր օտարականները, որոնք Ամսթերտամ կը հասնէին իրենց վերած ապրանքները ծախելու կամ տեղական ապրանքներ կը գնէին արտածելու նպատակով, այդ գործողութիւնները կը կատարէին տեղական սակարանով: Քաղաքային յիշատակարաններ եւ սակարանային արձանագրութիւնները կը վկայեն, որ Հայերը ընդարձակ գործառնութիւններ կը կատարէին:

Այս ժամանակ, 1612-ին առեւտրական եւ քաղաքական դաշինք կնքուեցաւ Հոլանտայի եւ Օսմանեան կայսրութեան միջեւ, ինչ որ աւելի քաջալերեց հայ վաճառականներու Հոլանտայի հետ առեւտուրը, եւ հետզհետէ աւելի մեծ թիւով վաճառականներ գացին հաստատուեցան Ամսթերտամ մէջ: Փոխադարձաբար այ Հոլանտացի վաճառականներ Զմիւռնիոյ եւ Փոքր Ասիոյ այլ քաղաքներու մէջ առեւտրական տուներ հաստատեցին եւ սերտ գործակցութիւն հաստատեցին հայ առեւտրականներու հետ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ագդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 15–ին, ոգեկոչուած է երջանկայիշատակ Շնորհք պատրիարքի յիշատակը: Նոյն օրը, կէսօրէ յետոյ, թացումը կատարուած է Կաղզուրման կայանին: Արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք, պատարագած է Շահան Արք.: Պատրիարքը քարոզած է Քրիստոսի հինգ հազար Գալիլեացիները կերակրելու հրաշքին մասին: Աւարտին բոլորը հրաւիրած է յարգանքով խոնարհելու Գարեգին Խաչատուրեան եւ Շնորհք Գալուստեան մեծանուն պատրիարքներու յիշատակին առջեւ: Արարողութենէն ետք, ներկաները հաւաքուած են եկեղեցւոյ կից ձամպագեան մարզասրահը, ուր պատրաստուած էին սիրոյ սեղանները: Նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Բացման խօսքը արտասանած է Գարագէօզեանի անօրէնուհի՝ Տիկին Ամմաւեան Մխրօղու: Օրուան հանդիսավարը՝ Նազարէթ Պալ յայտնելէ ետք թէ կաղզուրման կայանը կը բոլորէ իր 36-րդ տարին, վարած է հանդէսը: Ելոյթ ունեցած է կայանի խնամակալութեան ատենապետ՝ Գարուն Գովան, ան յայտնած է թէ այս տարի կաղզուրման կայանը համախմբուած են 150 տաներ, ապա տեղեկութիւններ տուած է կայանին մասին: Պատրիարքը յուշանուէր մը յանձնած է Մնամակալութեան նախկին ատենապետ՝ Մխիթար Ուլիկեանի, որ նչած է թէ ամէն անգամ որ կարիքը պղացուի, ինք պատրաստ է ծառայութիւն բերելու բարեսիրական այս հաստատութեան: Արտայայտուած է նաեւ կայանի անօրէնուհի Աարիհէ Թահմինճիօղլու, որ նաեւ բացատրութիւններ տուած է տարուած աշխատանքին մասին: Կաղնիներու քաղաքապետը՝ Ձօչքուէ Իօզտէն իր համակրանքը յայտնած է Հայերու նկատմամբ, իրեն յաջորդած է դաւառապետ՝ Մուսթաֆա Ֆարսաքօղլու: Գեղարուեստական բաժինէն ետք, փակման խօսքը արտասանած է պատրիարքը:

ԹԱԳԱՒՈՐ, ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Պուլկարիոյ խորհրդարանական վերջին ընտրութիւնը յանգած արդիւնքով ցոյց կու տայ թէ յուսաբեկութիւնը ի՛նչ անհաւատալի բաներ ընել կու տայ երբեմն. ամբողջ ժողովուրդի մը: Նախկին գահակալ, ապա խորհրդային կարգերու հաստատմամբ աքսորական դարձած մէկը որ չիսուն տարի երկրէն հեռու ապրած է, երբ իր անձին վրայ կը կեդրոնացնէ ընտրողներու 44%–ին քուէները, երկինքէն հրաշք սպասելէ ուրիշ բանով կը բացատրուի՞ երեւոյթը: Քուէներու այդ համեմատութիւնը Սիմէոն Բ.ը բերած է վարչապետութեան աթոռին, սակայն հարցականները մնայն դուրսէն դիտողներու մտքին չէ որ կը կառչին: Ճիշդ է որ իրեն անձին կապուած ակնկալութիւնները այսօր լաւ ընդունելութիւն կը վերապահեն իրեն, սակայն, այս կացութեան չարունակութեան համար նչմարուած ծուղակները քիչ չեն: Երկիրը խորհրդային կարգերու տապալումին յաջորդած տասնամեակին տեսաւ ինքզինքով հմայուած, խմբակային չահերու հետամուտ, եսասէր քաղաքական դէմքեր, որոնց չնորհիւ ծլեցան ու ծաղկեցան կառաւակերութիւնը, անպատժելիութիւնը, վատահութեան չարաչահումը, եւ այլն, ստեղծելով անտարբերութեան ընդհանուր մթնոլորտ մը: Սիմէոն Բ. պիտի յաջողի՞ արմատախիլ ընել այս բոլորը:

Լաւատես ըլլալ կարելի՞ է երբ նախկին թագաւորը վարչապետութեան պաշտօնը ստանձնելով Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրած է, նաեւ ճիշդ ճամբուն մատնանչումը: «Իսկապէս, Պուլկարիոյ ներկային մէջ այդ բաները միայն Աստուած կրնայ ընել» կը գրէ լրագրող մը: Արտաքին քաղաքականութեան չրջանին մէջ հարցեր գրեթէ չկան, բայց ներքին կացութիւնը տնտեսութեան, առողջապահութեան, ընկերային մարզերու մէջ քաոսային վիճակ կը պարզէ: Վիճակ մը որ յաջողութեամբ ստեղծուած է վերջին 10–12 տարուան ընթացքին: Եւ Պուլկարները կ'ուզեն որ Սիմէոն Բ. յաջնուի որպէս աստուած մը եւ քաոսէն ստեղծէ կարգ – կանոն: Այնքան բարդ է իրեն սպասող գործը որ թագաւոր – վարչապետը չատ երկար ժամանակ չունի. ընտարբչաւի չրջանին 800 օր պայմանաժամ տուած էր ինքն իրեն. մարդիկ մոռցած չեն տակաւին:

Նոր վարչապետը յաղթանակեց, չնորհիւ կաչառակերութեան դէմ պայքարի խոստումին եւ քաղաքականութեան մէջ նոր բարոյական մը հաստատելու գաղափարին: Պէտք է ըսել որ իրեն չատ յարիր են այդ առաջադրութիւնները, քանի որ ան անցքի չրջանի ցեխերով արատաւորուած մէկը չէ: Սակայն, իշխանութեան անցնելէ ետք, անոր նախարարները պիտի յաջողի՞ն դիմադրել փորձութիւններու: Կաչառակերութեան դէմ պայքարը կամք կը պահանջէ: Սիմէոն կիսկատար կարգադրութիւններով գոհանալու իրաւունք չունի. եթէ այդ ճամբան բռնէ, չուտով կը ճախողի: Հիմա որ դիրքերը յստակացած են, անոր քուէարկածներն ալ, միւսներն ալ, անհամբեր կը սպասեն որ գործը յաջողէ խօսքին: Որքան չուտ, այնքան լաւ:

ԳԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Է·
ՀԵՏՔ ՄԸ

– Հետը տեսնուա՞ծ ես:

– Չէ՛, հետը տեսնուելու առիթ չէ եղած:

– Ուրեմն ինք քեզի չի՞ ճանչնար:

– Ո՛չ, չճանչնար, – հաստատեց Կարօ: – Ուրեմն չատ լաւ, գործերնիս կարգին է:

– Ի՞նչ գործ, – հարցուց պատանին հետաքրքիր:

– Դուն հիմա Բերա գործ մը ունի՞ս:

– Ո՛չ, ես իմ գործս տեսած եմ: – Ուրեմն եթէ քեզի գործ մը յանձնեմ, կրնա՞ս կատարել:

– Ամենայն սիրով, եթէ մեր կուսակցութեան համար է:

– Երբոր Սիրքէճի կայարանը հասնինք, իսկոյն վար կ'իջնանաս վակօնէն, կը փընտռես, կը գտնես Գամիկ էֆէնտին եւ հետուէն անոր կը հետեւիս, բայց առանց անոր ուչադրութիւնը հրաւիրելու:

– Գիտես, որ ես այդ տեսակ գործերու մէջ չատ ճարպիկ եմ, – պատասխանեց պատանին խրոխտ ձեւով մը:

– Այո՛, անչուչտ, եւ ճիշդ ատոր համար է, որ չատ դոհ եմ քեզի հանդիպելուս: Հետուէն կը դիտես, թէ ո՞ւր կ'երթայ, որո՞ւ հետ կը տեսնուի ան, եւ յետոյ կու գաս ինծի կը գտնես ու տեղեկութիւն կու տաս:

– Քեզի ո՞ւր պիտի գտնեմ:

– «Ազատամարտ»ի խմբագրատունը:

– Շատ աղէկ ... բայց ինչո՞ւ համար կ'ուզես այդ մարդը հետապնդել:

– Որովհետեւ իր մասին կասկածներ ունիմ, – պատասխանեց Փափազեան:

– Կասկածնե՞ր ունիս իր մասին, ի՞նչ տեսակ կասկածներ, – հարցուց պատանին:

– Գիտե՞ս, թէ այժմ Թիւ 17 խաֆէի խնդիրը մը կայ:

– Այո՛, «Ազատամարտ»ի մէջ կարդացի:

– Կարգ մը անձերու վրայ կասկած կայ, թէ իրենք են այդ Թիւ 17...

– Որո՛նք են այդ անձերը:

– Անոնցմէ մին ահա՛ այս Գամիկն է, թէեւ հաստատ ապացոյց մը չկայ այս մասին... ինչ որ է, այսօր դէպք մը պատահեցաւ, որ իմ կասկածներս աւելի զօրացուց, ատոր համար կ'ուզեմ իմ կողմէս, ծածկաբար, քննութիւն մը ընել, մինչեւ որ կարենամ ապացոյց մը ձեռք ձգել:

– Բայց ի՞նչ պէտք կայ երկար – բարակ քննութիւններու, – գոչեց պատանին:

– Ինչպէ՞ս պէտք չկայ, – հարցուց Փափազեան:

– Կարճ միջոցը լաւագոյնն է:

– Եւ ո՞րն է այդ կարճ միջոցը:

– Զինքը անմիջապէս տէրօրական պատժողութեան ենթարկել:

– Բայց դեռ պարզ կասկած մըն է մեր ունեցածը:

– Ատիկա բաւ է արդէն...

– Չէ՛, տղա՛ս, ատիկա բաւ չէ, պէտք է նախ քննութիւն կատարել, իրողութիւնը ստուգել, փաստեր եւ ապացոյցներ ձեռք բերել, եւ յետոյ վ'որոչենք, թէ ինչ պատիժ պէտք է տալ իրեն:

– Ու մինչեւ այն ատեն ինք պիտի շարունակէ իր դաւաճանութիւնները, այնպէս չէ՞...

– Դու դեռ պատանի ես, չուտով կը բորբոքիս, պէտք է պաղարիւնով գործենք, ուստի ինչ որ քեզի պատուիրեցի՝ այն կատարէ... եւ յետոյ, պէտք չէ, որ ոչ ոքի բան մը խօսիս այս մասին:

– Ի հարկէ, – պատասխանեց պատանին:

Երբ կառախումբը հասաւ Սիրքէճիի կայարանը, Կարօ իսկոյն վար ցատկեց վակօնէն եւ գնաց դիրք բռնել ճամբորդներու ելքի դրան մօտ:

Քիչ յետոյ նչմարեց Գամիկը, որ կուգար իր տաճիկ պէյի դիրուկ ու պէլաղրի կերպարանքովն ու խրոխտ քալուածքովը:

Երբ դուրս ելաւ կայարանէն, Կարօ, 20–25 քայլ հեռուէն, հետեւեցաւ իրեն:

Պատանին իրեն յանձնուած պաշտօնին այնքա՛ն կարեւորութիւն ընծայած էր, որ կը կարծէր, թէ Հայաստանի փրկութիւնը իր կատարելիք հետապնդումէն կախուած է:

Վահան Փափազեան հետեւէն դիտեց այդ երկուքին դէպի Պապը Ալի ճամբէսին երթալը եւ մտովի ըսաւ.

«Կարօ լաւ եւ հաւատարիմ, մանաւանդ ուչիմ մարդ է, մեծ բարեբախտութիւն մը եղաւ, որ իրեն հանդիպեցայ եւ այս հետախուզութեան գործը իրեն յանձնեցի: Վստահ եմ, որ խղճահարութեամբ գործ պիտի տեսնէ»:

Այս խորհրդածութիւնը ընելէ ետքը Վահան Փափազեան ուղղուեցաւ դէպի կամուրջ եւ անկէ ալ Բերա, ուղղակի «Ազատամարտ»ի խմբագրատունը:

Մութը սիրած էր արդէն, բայց լրագրատան երկու սրահները ելեկտրականի լոյսերով ողողուած էին:

Դուրսի սրահին մէջ Համբարձում Համբարձումեան, նիհար, ջղային, ժպտուն դէմքով, նստած գրասեղանին առջեւ, իր խելացի աչքերը հակած թղթին վրայ, տենդագին ձեռքով մը արագ – արագ կը դրէր նոյն օրուան մէկուսական ժողովի նիստին նկարագրութիւնը՝ ատեն – ատեն աչք մը նետելով թուղթի մը վրան, ուր նօթեր առած էր:

Քիչ մը անդին, նոյն սեղանին վրայ, նստած էր Գեղամ Բարսեղեան՝ երկար, արուեստագէտի մազերով, ակնոցը քթին, մեքամազոտ, երազուն դէմքով, փորձեր սրբագրելով զբաղած էր:

Ներսէս Փափազեան, ուրիշ սեղանի մը քով, անդղիացի քլէրճիմէնի ածիլուած երեսովը, լուրջ ու հանդիսական, օրուան մէջ իր քաղած ազգային լուրերը կը չարադրէր, մինչ Յակոբ Սիրունի ընկղմած կը թուէր բանաստեղծութեան հատորի մը ընթերցումին մէջ:

Վահան Փափազեան անցաւ այդ սրահէն, հաւաքական «բարեւ ձեզ» մը ուղղելով ամէնուն եւ մտաւ միւս սենեակը, ուր «Ազատամարտ»ի խմբագրապետին խուցը:

Հոն հաւաքուած էին Ռուբէն Զարդարեան, Շահրիկեան եւ Է. Ակնունի:

Հայկական բարենորոգումներու խընդրին վրայ կը խօսէին, երբ ներս մտաւ Վահան Փափազեան:

– Ի՞նչ եղաւ յիշատակագիրը, – հարցուց անմիջապէս Շահրիկեան, երբ իրենց ընկերը տեսաւ:

– Հիմա ես ձեռքովս յանձնեցի դեսպանատուներուն, – պատասխանեց Վահան:

– Լա՛ւ, աւելի աղէկ... այդ յիշատակագրին համար չատ մտահոգ էի... պէտք է, որ բոլորովին ծածուկ մնայ: Թուրքերը սկսած են չատ կասկածով վերաբերուիլ մեզի հանդէպ:

(Շար. 28)

(Շար. Ա. Էջէճ)

չուածներու» պաշտպանութեան ծրագրի մը վրայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Հանրապետութեան նախագահը Ա.Ն. Սէզէր մերժած է ընդունիլ Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարար Հ. Վէտրինը որ Յուլիս 27-ին Անգարա կը հասնի: Թուրք մամուլը լուրին արձագանգելով հատնական կը նկատէ որ մերժումը հակազարձութիւն մըն է Հայերու ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին: Թէեւ, քաղաքական դէմքեր այն կարծիքը կը յայտնեն որ Արտաքին գործերու նախարարի մը նախագահին հետ հանդիպումը ընթացիկ սովորութիւն չէ. ատկէ բացառութիւն կը կազմեն ԱՄՆ-ը ուր Արտաքին գործոց նախարարը նախագահէն եօք երկրին Բ. դէմքն է:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ պաղեստինեան Համաս չարժումին մէկ պինուորեալը ըսպանած է Նապլուս: Ըստ Իսրայէլի «մեծ տարողութեամբ ոճրափորձ մը» կը ծրագրէր:

ՄԱՐՔՍ ԷՆՏ ՍՓԷՆՍԸՐԻ անօրէնութիւնը – թիւնը ճշդեց որ սխալ հասկացողութիւն մը կայ, այսինքն տարիով մը չի յետաձգուիր Ֆրանսայի 18 վաճառատուներու փակումը, ինչպէս յուսեցաւ Յուլիս 25ին, այլ ի զօրու է նախորդ որոշումը եւ խանութները կը գոցուին Դեկտ. 31-ին:

ՖՐՃԻԻՄ (Վառի նահանգ) հասած 912 Ֆիւրաերը Իսթ Սի նաւով մաս առ մաս տեղաւորուած են, մաս մըն ալ այլ երկիրներ, մասնաւորաբար Գերմանիա պատած են: Առնցմէ 50 Ֆիւրաեր Վիլէօրպան հաստատուած են: Երբ, Ֆրանսա հասան բոլորն ալ յայտարարեցին թէ իրաքէն կուգային, մինչ յետագային ճշդուեցաւ որ իրականին մէջ, Սուրիայէն եկած են: Առնցմէ մէկը, թմիլկ, կը բացատրէ պատճառը, յայտնելով թէ Ֆրանսա ծանօթ չէ Սուրիոյ Ֆիւրաերու վիճակին: Հարիւր հազարաւորներ կան, կ'ըսէ, որոնցմէ առնուած են իրենց անձնաթուղթը եւ ինքնութեան բոլոր թուղթերը, որեւէ ձեւակերպութիւն անկարելի է: Այլ խօսքով գոյութիւն չունին: Իրենց հողերը այլ տեղերէ բերուած Արաբներու կը տրուին, քրտական գիւղերու եւ լեռներու անուններն ալ փոխուած են: Թերթ չունին եւ այլն, եւ այլն:

Պ. ՔՈՒՇՆԵՐ «սրբագրեց» հոլանտա – կան թերթին իր ըրած յայտարարութիւնները ուր կը խոստովանէր թէ հեչտամահութիւն գործած է Լիբանան եւ Վիէթնամ: Ծագած բանավէճին պատճառաւ, ըսաւ թէ սխալ հասկացողութիւն եղած է եւ թէ ինք կողմնակից կը մնայ ցաւը մեղմացնող խնամքներու:

ԹՈՒՐՔ ՋԱՀԱՒԵՐ ՈՍՏԻԿԱՆ ՄԸ ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է, ատրճանակին փողովը գլուխը քերած է եւ փամփուշտը գլուխը ծակած է...:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան իր մօր՝ Զաւեազան Միքայէլեանի մահուան 18-րդ տարելիցին, նաեւ 1915-ին Տէր Զօր զոհուած երեքամեայ քրոջ՝ Աղաւնիին յիշատակին 150-ական Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրգիսեան մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

*
**

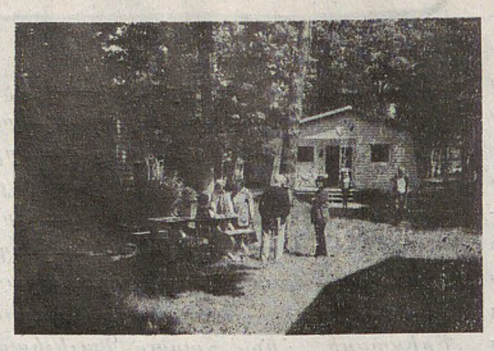
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens,
chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

*
**

La Section «HELEN PUZANT»
d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une SOIREE DANSANTE
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «G a î d z a g' s»**

*
**

La Section «TER-DAVTIAN»
de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
UNE SOIREE DANSANTE
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

le domaine de chamerolles
45170 Chilleurs-aux-Bois

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● **Semaine : 2100 F à 3 330 F**
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.
Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

PELERINAGE A ROME
organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris
du jeudi 4 au lundi 8 octobre
à l'occasion de la Béatification de
Mgr. IGNACE MALOYAN
Archevêque de Mardine, martyr en 1915.
le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre
Prix par personne : 4.200 F
Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.
Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**
Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un
Pèlerinage en Arménie
DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE
Prix par personne : 7.500 F
comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébérgement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet
Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien
MERCREDI 15 AOUT
FETE CHAMPETRE
10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célebrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ** ● **Danses traditionnelles**
107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
Réservations et renseignements : au 04.94.19.51.50

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՐՔ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·220 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·220

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԲՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 26 / 27)

ՋԱՒԱԽՔԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ Կ'ՈՒԶԵՆ

Ափալքալաքի երեսփոխան Մ. Ելիք Ոսկանեան յայտարարած է թէ եթէ Ջաւախքի նահանգապետ Գ. Բարամիձէ չպաշտօնադրկուի, շրջանին մէջ բողոքի գումարային ցոյցեր կը սկսին։ Նահանգապետ մը կը նկատուի եւ կ'ըսուի թէ Ջաւախքի մասին սխալ տեղեկութիւն կը հաղորդէ Թիֆլիսի։ Ան մերժելով իրեն ուղղուած ամբաստանութիւնները, բաց է թէ մտադիր չէ պաշտօնէն հեռանալու։

***

ԼՈՌիի ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ

Լոռիի Ամրակից դիւղին մէջ Յուլիս 26-ին գործածութեան դրուած են Լինսի հիմնարկին վարկով կառուցուած երկու եկեղեցական շէնքեր։ Անոնց շնորհիւ բացուած է 42 նոր աշխատատեղի։ Երկու կայանները տարեկան 7 միլիոն քիլովաթ / ժամ հոսանք կ'արտադրեն։

***

ՆՈՎՈՍԻԲԻՐՍԿԻ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՆՔՆԱՎԱՐ Է

Նովոսիբիրսկը Ռուսաստանի երրորդ մեծ քաղաքն է որ Սիբիրիոյ մայրաքաղաքը կը նկատուի։ Հոն ապրող Հայերու թիւը 40 հազարի հասած է ու պարզել չի կազմակերպուած է։ Մեծ մասով վերջին տասնամեակին Հայաստանէն եւ Ռուսաստանէն մեկնողներ հոն հաստատուած են։ Համայնքին ղեկավարը Գրիգոր Խաչատրեան Յուլիս 25-ին ելոյթ մը ունենալով տեղեկացուցած է թէ համայնքը նիւթապէս ապահով վիճակ մէ, իր այդչէն նպատակն է մշակութային կապերը ամրապնդել Հայաստանի հետ։ Նովոսիբիրսկի մէջ հայկական վարժարան չկայ, կը գործէ կիրակնօրեայ դասընթացք մը ուր կը յաճախեն տարբեր տարիքի պատանիներ։ Աբրանեակի կամ մի միջոցով կարելի է դիտել Հայաստանի հեռատեսիլը։ Ըստ համայնքապետին, հոն հաստատուած Հայերուն բոլորն ալ մշտական մնալու նպատակ չունին, ուշ կամ կանուխ անոնցմէ շատեր կը վերադառնան Հայաստան։ Գաղութը վերջերս ազգային ինքնավարութեան իրաւունք ստացած է։

***

ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԺՄ–Ի ՇԱՐՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պատակառմամբ, տարակարծութիւններու մէջ դարձած Հայաստանեան քաղաքական կազմակերպութիւններէն է ԱԺՄ–ը (Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն) եւս։ Հոն տիրող տարակարծութիւնները երկու տարբեր խումբերու ձեւանալուն պատճառ եղած են։ Անոնցմէ «նախաձեռնող խումբ»ին ղեկավարներէն վարչութեան անդամ Ա. Բուտայեւ ըսած է թէ տարակարծութեան հիմնական պատճառը քաղաքական մօտեցումներու տարբերութեան մէջ է։ Համագումարին ընդունուած բանաձեւով ԱԺՄ–ը պէտք է ոչ իշխանամէտ, ո չալ ընդդիմադիր քաղաքականութիւն վարէ։ այսինքն՝ իշխանութեան դործակցի երբ ան իր սկզբունքներուն ուղղութեամբ չարժի, հակառակ պարագային պայքարի իր մօտեցումներուն համար։ Բուտայեւ չէտած է թէ պէտք չէ նախապէս ամէն գնով ընդդիմութեան սկզբունք ճշդուի։ Այս տեսակէտը կ'բաժնէ նաեւ ԱԺՄ–ի նախագահ Վազգէն Մանուկեանը։

***

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՁԵՆՈՎԱՑԷՆ ԵՏՔ

Փարիզի մէջ, 1500 հոգի հաւաքուած էին Յուլիս 26-ին եւ տոպանդեցին Մոնփարնասէն ռիւ տը Վաուէն, ուր կը գըտնուի Իտալիոյ դեսպանատունը, բողոքելու համար ձենովայի ոսոխականութեան բրտութեան դէմ։ Պէտք է ըսել, որ ամէն կողմ կը ծաւալին նմանօրինակ ցոյցեր եւ ղեկավարները, մանաւանդ Պէրլուսքոնի կրնան ուրախանալ որ օգոստոսեան արձակուրդները պիտի նպաստեն իրենց, որ չարժումները հանդարտին, գոնէ առժամապէս։ Ձենովայի արդարադատութիւնը դանագան քննութիւններ բացած է։ Առայժմը կը վերաբերի այդ բիրա խուժումին գոր ոսոխականութիւնը ըրած է Յուլիս 21-էն 22-ի լուսնալիք գիշերը ձէնոա Սոսիալ Ֆորումի կեդրոնատեղին, խոշտանգելով 90 պատանիներ։ Երկրորդին նպատակն է լուսաբանել երկօրեայ բախումներու պարագաները։ Երրորդը կը վերաբերի այն երիտասարդներուն, որոնք ձերբակալուած են ձենովայի չուրջ եւ որոնց համար կասկած կայ որ պէտք պըտքի ինքնաւար խումբերուն կը պատկանին։ Յուլիս 27-ին, դեռ 221 հոգի բանտն էին։ Ընդհանուր ձեւով 281 հոգի ձերբակալուած էին եւ հարցաքնդուած։ Անոնց մէջ՝ 46 Գերմանացիներ, 18 Սպանացիներ, եօթը Զուիցերիացիներ, 6 Անգլիացիներ, վեց Ֆրանսացիներ եւ հինդ Շուէտացիներ։ Շատեր ազատ ձգուած էն։

***

Իտալիոյ քաղաքական չրջանակները խորապէս ցնցուած են եւ կեդրոն ձախին ալ նեղ կացութեան մատնուած։ Արդարեւ, երբ, երեսփոխանական ժողովին մէջ Ներքին նախարար Գլաուտիոյ Ակայոլա, Յուլիս 23-ին հրապիրած է երեսփոխանները, որ ծաւիահարեն ապահովութեան ուժերը, պարզ եղած է որ ձենովա անցած դարձածը բարդութիւններ պիտի ստեղծէ ընդդիմութեան համար, որ Ներքին նախարարին հրաժարումը կը պահանջէր, բայց, չուզեր նաեւ ոստիկանութեան թշնամին դառնալ։ Հետաքրքիրը ցոյց տուած է կեդրոնի սարսափելի նկարները։ Պատասխանելով «Մոնտ»ի հարցումներուն, Ֆրանչիսքօ Ռուֆիլլի, քննդիմութեան պարագլուխը, ատելի կը գտնէ Պերլուսքոնիի կառավարութեան դիրքը։ Ան կ'ըսէ, կառավարութիւնը տկարութենէմ վարուեցաւ թալանողներուն, կոպիտներուն հետ, չկարենալով զսպել անոնց բրտութիւնները եւ քննդհակառակ բրտութեամբ վարուեցաւ միւսներուն, անմեղներուն հետ։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Սրտաքին գործերու նախարարէն եաք որուն հանդիպումի փափաքը մերժած էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը, Պաշտպանութեան նախարարն ալ Թրքական սպայակոյտէն մերժումի արժանացած է։ Ան չէ հրաւիրուած Սեպտեմբեր 27 – 30-ին Անգարա նախատեսուած պաշտպանութեան միջազգային ճարտարարուեստի տօնավաճառին. եւ մասնակցութեան ուղղութեամբ Ա. Ռիչարի փափաքին Անգարա, ըստ Թուրք մամուլին, դիւանագիտական լեզուով ժխտական պատասխան տուած է։ Երկու մերժումները Թուրք մամուլը կը բացատրէ Հայերու ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին հակազդեցութեան բնոյթով։

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ ծայր աստիճան մտահոգուած է կասպից ծովուն քարիւղին առընչուած իրանեւադրբեջանական հակամարտութենէն։ Ամերիկեան կառավարութեան բանբերը ըսած է թէ միջադէպը կրնայ ծանրակչիռ բնոյթ ստանալ, մինչ կասպից ծովը եղերող երկիրներու պատկանող հատուածները կը ճշդուին։ Ուաշինկթըն մտահոգ է որ հարցը հաչտարար լուծումի մը չանգի, խուսափելով դիրք դրաւելէ կողմերէն մէկուն կամ միւսին դով։

ՁԻՊՐԱԼԹԱՐի չուրջ խօսակցութիւնները վերսկսած են Յուլիս 26-ին, Մեծն – Բրիտանիոյ եւ Սպանիոյ Արտաքին նախարարութիւններու միջեւ։ Զորս տարիներու ընդհատումէ եաք, որոշած են պահել պահել աչնան։ Ձիպրալթար Մեծն – Բրիտանիոյ տրուած է 1713-ին Ութրեխթի դաշնագրով եւ կը պահանջուի Մատրիտի կողմէ։

ՊԱՄԲ անջատողական ԷԹԱ կազմակերպութիւնը, Յունիս 26-ին յայտարարեց թէ Մարտէն Յուլիսի ընթացքին, դադրեցուցած է 15 ռմբահարձեր Սպանիոյ մէջ (հինդը՝ սպանութիւններ)։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՆԿրԷՍԸ, Յուլիս 26-ին, հինդ տարուան համար երկարաձգեց օրէնքը որ պատժամիջոցներ կը նախատեսէ այն օտար ընկերութիւններուն համար, որոնք ներդրում կ'ընեն Իրանի եւ Լիբիոյ քարիւղի եւ կազի գտնվներուն մէջ։ Անցեալին, այս օրէնքը ծանօթ էր Ամաթոյի օրէնք անունով, Ուաշինկթըն այդ երկու երկիրները ահարեկչութեան նեցուկ համարելով։

ԹՈՒՐԻՈՑ եւ Իրաքի միջեւ սահմանային երկրորդ դուռ մը կը բացուի։ Որոշումը տրուած է Իրաքի քարիւղի հարցերու նախարարին Անգարա այցին ընթացքին։ Որոշումը արդիւնք է երկու երկիրներուն միջեւ առեւտուրի ծաւալները ընդլայնելու երկկողմանի տրամադրութեան։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ եւրոպայ այցելութիւն մը կատարեց պալքեան երկիրները, սկսելով Լիթուանիայէն, որու հետ վերջ դաւ առկախ հարց մը, որ տարիներէ ի վեր կը թունաւորէր երկու երկիրներու յարաբերութիւնները։ Հարցը կը վերաբերէր լիթուանական ներկայացուցչութեան Փարիզի չէնքին սեփականութեան իրաւունքներուն։ Ան նախ Սովետներու, ապա Ռուսերու կողմէ գրաւուած էր եւ Լիթուանիա չէր կրնայ տիրանալ։ Ի վերջոյ, Ֆրանսա որոշեց համապատասխան գումար մը վճարել, քանի մը տարիներու երկայնքին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի «աւազակներու թագուհի»ին դիակիզումը բուռն բախումներու պատճառ եղած է Յուլիս 26-ին, ոստիկանութեան եւ ցուցարարներու միջեւ։ Մէկ մեռեալ եւ 30 վիրաւոր կայ։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԻՎԼԷՃԵԱՆ, Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն յայտարարեց որ «անչուշտ, դաւ մը կայ Շիրաքի դէմ եւ օր մը հարկ պիտի ըլլայ երեւան հանել այդ արչաւին ցանցերը»։ Զաթը, կ'ըսէ, որոշած է արշաւ մը տանիլ Հանրապետութեան նախագահին անձին դէմ, վնասել անոր արժանաւորութեան եւ պատիւին, որովհետեւ չի կրնար ինքզինք պաշտպանել։ Միւս կողմէ, ձախն ալ վախ ունի որ Շիրաքի «գոհի վերածումը» ի վերջոյ վնասէ իրեն։ Այդ մտավախութեամբ, Ժոսփէն չարտայայտուիր հարցին մասին եւ կը թելադրէ որ արդարութեան ձըղուի, ինչ որ պիտի ընէ, լուռութեան մէջ։

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Հարոլտ Փինթէր մեռցած է անոնց, որոնք կը պահանջեն Միլոսեւիչի ազատ արձակումը։ Նիւ–Եորքի մէջ, ուր կը ներկայացուին իր գործերը, յայտարարած է որ Միլոսեւիչի բանտարկութիւնը եւ դատավարութիւնը դէմ են միջազգային եւ եւկոսլաւ իրաւունքներուն։ Զուրանար որ Միլոսեւիչ «անխնայ եւ վայրագ» եղած է, բայց, կը գոնէ որ Արեւմտեանները «ընտրովի բարոյական» մը կը ցուցաբերեն, իրենք «որոնց հազարաւոր ռումբերը մանուկներ սպաննեցին»։ Ըստ

(Շար·ը Դ. էջ)

ԹՈՐԳՈՄ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՄԵԿՆԱԾ

Ինչպէս ծանուցուած էր, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքները էջմիածին պիտի մեկնէին գլուխ – գլխի հանդիպում ունենալու համար Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին հետ։ Այդ հանդիպումին համար որոշուած է Յուլիս 27-ի Թուականը. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Բիւրականի կաթողիկոսական ամարանոցին մէջ։

Էջմիածին մեկնելու համար Պոլիս գացած է Թորգոմ պատրիարք Յուլիս 25ին։ Գնալէն նաւամատոյցը զինքը դիմաւորած է Մեսրոպ պատրիարքը եւ ուրախութիւն յայտնած հիւրընկալելով Հայաստանեայց Եկեղեցիին ամէնէն վաստակաշատ ու երէց պատրիարքը։ Կարճ արարողութենէ մը եաք երկու պատրիարքները կղզիին պատրիարքական ամարանոցին մէջ խորհրդակցական աշխատանք կատարած են։ Յաջորդ օրը երկու պատրիարքները Յիւրիխի վրայով մեկնած են Երեւան։

չումը տրուած է Իրաքի քարիւղի հարցերու Նախարարին Անգարա այցին ընթացքին։ Որոշումը արդիւնք է երկու երկիրներուն միջեւ առեւտուրի ծաւալները ընդլայնելու երկկողմանի տրամադրութեան։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ եւրոպայ այցելութիւն մը կատարեց պալքեան երկիրները, սկսելով Լիթուանիայէն, որու հետ վերջ դաւ առկախ հարց մը, որ տարիներէ ի վեր կը թունաւորէր երկու երկիրներու յարաբերութիւնները։ Հարցը կը վերաբերէր լիթուանական ներկայացուցչութեան Փարիզի չէնքին սեփականութեան իրաւունքներուն։ Ան նախ Սովետներու, ապա Ռուսերու կողմէ գրաւուած էր եւ Լիթուանիա չէր կրնայ տիրանալ։ Ի վերջոյ, Ֆրանսա որոշեց համապատասխան գումար մը վճարել, քանի մը տարիներու երկայնքին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի «աւազակներու թագուհի»ին դիակիզումը բուռն բախումներու պատճառ եղած է Յուլիս 26-ին, ոստիկանութեան եւ ցուցարարներու միջեւ։ Մէկ մեռեալ եւ 30 վիրաւոր կայ։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԻՎԼԷՃԵԱՆ, Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն յայտարարեց որ «անչուշտ, դաւ մը կայ Շիրաքի դէմ եւ օր մը հարկ պիտի ըլլայ երեւան հանել այդ արչաւին ցանցերը»։ Զաթը, կ'ըսէ, որոշած է արշաւ մը տանիլ Հանրապետութեան նախագահին անձին դէմ, վնասել անոր արժանաւորութեան եւ պատիւին, որովհետեւ չի կրնար ինքզինք պաշտպանել։ Միւս կողմէ, ձախն ալ վախ ունի որ Շիրաքի «գոհի վերածումը» ի վերջոյ վնասէ իրեն։ Այդ մտավախութեամբ, Ժոսփէն չարտայայտուիր հարցին մասին եւ կը թելադրէ որ արդարութեան ձըգուի, ինչ որ պիտի ընէ, լուռութեան մէջ։

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Հարոլտ Փինթէր մեռցած է անոնց, որոնք կը պահանջեն Միլոսեւիչի ազատ արձակումը։ Նիւ–Եորքի մէջ, ուր կը ներկայացուին իր գործերը, յայտարարած է որ Միլոսեւիչի բանտարկութիւնը եւ դատավարութիւնը դէմ են միջազգային եւ եւկոսլաւ իրաւունքներուն։ Զուրանար որ Միլոսեւիչ «անխնայ եւ վայրագ» եղած է, բայց, կը գոնէ որ Արեւմտեանները «ընտրովի բարոյական» մը կը ցուցաբերեն, իրենք «որոնց հազարաւոր ռումբերը մանուկներ սպաննեցին»։ Ըստ

(Շար·ը Դ. էջ)

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ազահովութեան Խորհուրդին Յուլիս 26-ի նիստին նախագահ Ա. Ղուկասեան յայտարարած է որ ասկէ եաք Խորհուրդը աշխատութեան աւելի աշխոյժ ոճ կ'որդեգրէ, պատասխանատուութեան իր բաժինը ստանձնելով երկրին առջեւ ծառացած խնդիրներուն լուծումին մէջ։ Խորհուրդը քննարկած է գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ արմատական փոփոխութիւններու ծրագիրը որուն նպատակն է աղբիւրներու աւելի ճիշդ չահագործումը, անհատական մոնեսութիւններու հզօրացումը, եւ այլն։ Նախագահը նաեւ Խորհուրդի անդամներուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է ճամբաներու վրայ վերջերս արձանագրուած պատահարներուն վրայ։ Իրաւապահ մարմիններուն յանձնարարուած է հսկողութիւնը խստացընել եւ պատասխանատուութեան կանչել բոլոր յանցաւորները, անկախ՝ անոնց դիրքէն եւ պաշտօնէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՏՈՒԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Թուրքիա անցեալ տարեվերջէն ի վեր դրամատնային անառակութեան մը պատճառած տնտեսական – դրամական ծանրակիր տագնապ մը կ'ապրի: Անառակութեան բացը 20 – 40 միլիառ տոլար կը նկատուի, ինչ որ վեր է երկրին գարմանի բոլոր միջոցներէն: Ատոր վրայ եթէ աւելցուի բանտերու մէջ ծաւալած ապրատամբութեան, հացադուլներու պարագան, դժուար չէ տեսնել որ հանրապետութիւնը մօտ ութսունամեայ իր գոյութեան ամէնէն սաստիկ փոթորիկներէն մէկուն ենթակայ է:

«Մոնիտ»ի լրագրողներէն Մարի Ժեկօ «Փոլիթիք էնթէրնասիոնալ»ի ամառուան (92) թիւին մէջ ստորագրած ծաւալուն դրութեամբը ստեղծուած այս կացութեան պատճառները, զարգացման փուլերը կը պրպտէ: Առաջին ուշադրաւը կ'ըլլայ քաղաքական համակարգին խարխլուն վիճակը: Ներկայի տագնապը ամէն բանէ աւելի հետեւանքն է քաղաքական դեկավար դասուն անձեռնհասութեան, անպատասխանատուութեան եւ այլասերած բնոյթին. ան փոխանակ երկրին համար քաղաքական լուրջ ծրագիր մը պատրաստելու, զբաղած է իրեն եւ իրեն դօրավիզ թալանողներու դասակարգին համար եկամուտի աղբիւր հայթայթելով: Այդ դասակարգը 80–ական թուականներուն յայտնուած է իշխանութեան լուրջ համաձայնութեամբ, իրագործելու համար թրքական հանրապետութեան պատմութեան մեծագոյն թալանը:

Տագնապին գարմանի գտնելու պարտականութիւնը յանձնուեցաւ անտեսութեան նոր նշանակուած նախարար Ք. Տէրվիշի որ Համաշխարհային դրամատան մէջ քանի տարուան փորձառութեան տէր է: Գրեթէ հրաշքներ կը սպասուէին անկէ որ Համաշխարհային դրամատան պահանջներուն ու երկրին դեկավարութեան առջեւ կանգնած ընթացքին մէջեւ, այնպէս կը թուի թէ գործելու շատ լայն դեհին մը չունի:

Դրամատուներու անառակութեան գլխաւոր պատճառը անոնց դրամագլուխներուն անբնական իւրացումն է, յաճախ դեկավարութեան մօտիկ դէմքերու կողմէ. այդպէս եղած է օրինակ պարագան «Էկէպանք»ին որուն մեծագոյնը նախկին նախագահ Ս. Տէմիրէլի եղբօրորդին էր: Ան նոյնիսկ գաղտնի սարքերով լուսանկարուած էր մինչ դրամատան արկղերը կը պարպէր...: Ներկայիս բանտն է իր կողմէ նպաստաւորուած ուրիշ երեւելի գողերու հետ: Անոնց ցոյց տրուած լայնահոգութիւնը այնքան զայրացուցած է Թուրքիոյ չորս մեծագոյն գործատէրերը որ անոնք սպառնացած են այլեւս տուրք չվճարել, եթէ կացութեան վերջ չտրուի:

Դրամատուներու թղթածրարին վրայ աւելցած է ուրիշ դայթակղութիւն մը որ ներկայի համախոհական կառավարութեան երեք բաղկացուցիչներէն Մայր Հայրենիք կուսակցութեան դեկավար, նախկին վարչապետ Մ. Եըլմազը ուղղակի խնդրոյ առարկայ կ'ընէ. հարցը կը վերաբերի ուժանիւթի պայմանագրերէ կաշառքի իւղոտ պատառներ առնելու. խումբ մը պատասխանատուներ արդէն բանտն են այսօր:

80–ական թուականներուն սկսած են իշխանութիւն – մաֆիա կապերը, իսկ 90–ական թուականներուն ձեռնարկուած սեփականաշնորհումները լայն առիթ ըստեղծած են պետութեան ստացուածքին թալանին: Ատոր ընթացքին մրցակցութեան պայքարը առաջնորդած է չարագործ խմբակներու հետ գործակցելու, մաքրագործելու համար մրցակիցներ:

Առոնցմէ մէկն էր Հեզպուլլահներու կազմակերպութիւնը որուն վերագրուեցան 2000 թուականի սկիզբին յայտնաբերուած դիակոյտեր: Քրտական պինեակ կազմակերպութեան՝ ՓՔՔ–ի հետ բախումներու անցեալի տէր այդ կազմակերպութիւնը մասնագիտացած էր գործի մարդոց ու նեղութիւն պատճառող անձնաւորութիւններու առեւանգումներ – ըուն, սպանութիւններուն մէջ: Աւելի քան 20 հազար հոգինոց այդ կազմակերպութիւնը կազմալուծուեցաւ եւ չատեր բանտարկուեցան:

1996–ին պատահած արկած մը պատճառ եղաւ պետութեան եւ մաֆիային կապերը բացայայտելու երբ ազգայնամոլ նշանաւոր Ա. Զաթլըի դիակը գտնուեցաւ նոյն կառքին մէջ, Պոլսոյ ապահովութեան բաժնին փոխ – տնօրէնին դիակին քով: Կառքին մէջ նաեւ գտնուեցան զէնքեր, կեղծ անձնաթուղթեր, եւ այլն: Շըջանի վարչապետ Թ. Զիլլէր Զաթլըի յուզարկաւորութեան գովասանքով արտայայտուեցաւ անոր մասին, ըսելով որ յանուշ պետութեան սպանողները նոյնքան մեծագոյնն են, որքան անոնք որոնք պետութեան համար կը զոհուին: Այդ արտայայտութիւնը յաւելեալ փաստն էր չարագործ – ոճրագործներու պետութեան բարձրագոյն դասէն վայելած հովանաւորութեան: Ճիշդ է որ հետաքննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, բայց ոչ ոք հետապնդումի առարկայ եղաւ: Դատապարտուեցաւ միայն չարժավարը այն րեռնակառքին որ բախած էր հովանաւորեալ գողերու ինքնաշարժին:

Ատոր քով չատ ծագկուն վիճակի մէջ էր թմրեցուցիչի մշակումը արեւելեան շրջաններու գաղտնի անկիւններուն մէջ: Քրտական պատերազմը լաւ առիթ եղաւ ատոր եւ Թուրքիա որ անցքի դօսի էր, եղաւ արտադրող – արտածող երկիր մը: 1997–ին ամբողջ աշխարհի մէջ ձեռք անցած թմրեցուցիչին 22%–ը գրաւուած էր Թուրքիոյ մէջ:

Երկրին մէջ ուշադրաւ է պինուորական մարզին տիրապետութիւնը. 1960–ի, 1971–ի պետական հարուածները եկած են այդ նոյն մարզէն: Այդ «աւանդութիւնը» կու գայ օսմանեան շրջանէն: Սուլթաններ ըլ պիտին որ ենիչէրիները զժգոհելու պարագային իրենց օրերը համրուած են: կարելի չէ ըսել որ հանրապետութեան անցքով չատ բան փոխուած է: Բանակին ներկայութիւնը զգալի է բազմաթիւ մարզերու մէջ, ինչպէս համալսարանի չրջանակը, հեռատեսիլ – ձայնասփիւռը, եւ այլն: Բանակը քաղաքականութեան ալ հակակշռողն է Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդին կազմին մէջ գործակցելով իշխանութեան հետ. եւ թէեւ այդ խորհուրդը «խորհրդակցական» կ'որակուի, սակայն անոր կառավարութեան ըրած թելադրանքները «առաջնային» են, ինչպէս սահմանած է 1986–ի պետական հարուածէն ետք զօրավարներու պատրաստած Սահմանադրութիւնը: Այդ Խորհուրդն է որ կ'որոշէ արտաքին քաղաքականութեան մայր գիծերը եւ սանձերը կը քաշէ երբ հարկաւոր տեսնէ:

Այդ Խորհուրդին յանձնարարութեամբ է որ քաղաքական կեանքէն առնուեցաւ կրօնամէտ «Բարօրութիւն» կուսակցութեան դեկավար Ն. Էրպաքանը, հակառակ որ կուսակցութիւնը վերջին երկու ընտրութեան յաղթականն էր:

Ազգային մեծ դատերը, ինչպէս՝ քրտականը, հայկականը, Կիպրականը, բանակը եւ անոր դերը պետութեան կամ Աթաթիւրքի պաշտամունքին մէջ, անշրջանցելի կորիզը կը կազմեն պարտադիր համաձայնութեան եւ այդ թաղուներուն դէմ ամէն ոտնձգութիւն խստիւ պատժելի է:

Այսուհանդերձ, կարելի չէ եղած պայթումին առաջքը առնել: Վերջերս բանտերու ըմբոստութիւնները պատճառ եղան որ ընկերութիւնը տեղեակ ըլլայ այդ կառոյցներուն ներքին կեանքին ուր ծայրայեղ ձախակողմեան յանցաւորներ կըրնային ստրճանակ կրել, առձեռն հեռաձայն գործածել, ժողովներ կազմակերպել, իսկ մաֆիային թանտարկեալները կը վայելէին յաւելեալ առաւելութիւններ. անոնք կրնային նաեւ հանրակիներ հրաւիրել բանտ, ոճիրներ հրահանգել:

Հակասութիւններու երկիր է Թուրքիան ուր մամուլին վայելած ազատութեան քով կան իրենց գաղափարներուն համար դատապարտուած մտաւորականներ: Քաղաքական դասը կը վայելէ անպատժելիութեան բարիքները, մինչ յաճախ յանուն քէմալական սկզբունքներու, ինչպէս՝ հողային ամբողջականութիւն, աշխարհավարութիւն, կը խորանայ իշխանութիւն – մաֆիա կապը:

Այդ սկզբունքներուն սիրոյն, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ, 80–ական թուականներուն զարկ տրուած է կրօնամէտ հոսանքներու: Գուրանական ուսուցումի հինգ հազար դպրոց

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՄՕՐԻՍ ԻՇԽԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶՈՐ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

(Ր. եւ վերջին մաս)

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ· ՄԱՐԿՈՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Հոլանտայի եւ Օսմանեան կայսրութեան միջեւ կնքուած դաշնագիրի պայմաններէն մէկն ալ այն էր, որ երկու պետութիւնները փոխադարձաբար կրօնական ազատութիւնը կ'երաշխաւորէին: Այս իրողութենէն քաջալերուելով՝ Հոլանտայի հետ առեւտրական կապեր հաստատեցին նաեւ իսլամները:

Այս ժամանակ կաթողիկէ – բողոքական պայքարներու պատճառով արիւնահեղ կռիւներ կը մղուէին Եւրոպայի ամբողջ տարածքին. Հոլանտա, որ բողոքական դարձած էր, արգելք հաստատած էր, որ կաթողիկէ դաւանանքի պատկանող հոգեւորականները առանց կառավարութեան յատուկ արտօնութեան չէին կրնար Հոլանտա մուտք գործել: Սակայն Հոլանտական կառավարութիւնը յատուկ պաղպաղար չունէր հայ եկեղեցւոյ մասին. Հոլանտացիք կը կարծէին, որ Ամսթերտամ բնակող Հայերը կաթողիկէ են, բայց այնպիսի կաթողիկէ, որ Հռոմէն կախեալ չեն: Այս հիմամբ ալ Հայերը իրաւունք ստացան ազատօրէն քահանայ րերելու իրենց համար:

Կառավարութեան արտօնութենէն քաջալերուած՝ Ամսթերտամի Հայերը դիմում կատարեցին, որուն իրրեւ պատասխան որոշուեցաւ Տէր Մարկոս քահանայ Աբրահամեանը Հոլանտա ղրկել: Նոյն օրերու Հոլանտա հաստատուած Ճոխերը եւս դիմում կատարեցին եւ իրենց կարդին իրաւունք ստացան քահանայ բերել տալու: Հոլանտական կառավարութիւնը 1018 Օգոստոս 28–ի որոշումով տասնեակ Ֆլորին յատկացուց հայ եւ յոյն համայնքներուն՝ իրրեւ ճանապարհածախք իրենց քահանաները բերել տալու համար: Այսպէսով Տէր Մարկոս քահանան եւ յոյն Կոստանդինոս քահանան Հոլանտա հասան:

Կրօնական ազատութիւն ստանալէ ետք Հայերը նաեւ Ամսթերտամի քաղաքացիութիւն ստացան, որուն չնորհիւ ալ չատ իրաւունքներ եւ առաւելութիւններ ստացան: Նշենք, որ նոյն ժամանակ մեծ թիւով Հրեաներ կը բնակէին Ամսթերտամի մէջ, բայց տեղական իշխանութիւնները մերժեցին նոյն իրաւունքները չնորհել անոնց:

Հայեր այս ժամանակ տակաւին եկեղեցի չունէին Ամսթերտամի մէջ եւ հանրաժողովները տուներու մէջ արարողութիւնները կը կատարէին:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ ԵՒ ՍՊԱՆԻՈՑ ԴԷՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄ· ԶՄԻՒՌՆԻԱՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Քանի մը տարուան խաղաղութենէ ետք Հոլանտայի քաղաքական իրավիճակը խանգարուեցաւ. ծայր առին դաւանական սուր հակադրութիւններ, որոնք աւելի հրահրուեցան ազնուական տուներուն միջեւ գոյութիւն ունեցող մրցակցութիւններուն պատճառով: Մրցակցութիւնը սուր բնոյթ ստացաւ մանաւանդ Մօրիս իշխանի եւ Եոհան վան Օլդենպարներվելթի միջեւ: Այս ընտանիքը Հոլանտա նահանգին աւատական հզօր ուժերէն էր, չատ մեծ հեղինակութիւն ունէր եւ ամէն գնով կ'աշխատէր պահել իր իրաւունքները, մինչդեռ Մօրիս իշխան ամէն գնով կ'ուզէր իր գերիշխանութեան տակ պահել Ամսթերտամը եւ Զելանտան:

Հոլանտայի բողոքական բարեկարգեալ եկեղեցին տարիներէ ի վեր հակամարտ խմբակցութիւններու բաժնուած էր, երբ իր առաջնադասեան հովիւներէն Ժաքոպ Արմենիուս (1560 – 1609) եւ Ֆրանսիսքոս Կոմարուս (1563 – 1641) դաւանական վէճերու պատճառով եկեղեցին երկուքի բաժնած էին. Կոմարուս կալվինական ուղղափառ ուսմունքը կ'ուզէր պահպանել, մինչդեռ Արմենիուս ընդդիմացած էր կալվինական ուղղափառ դաւանանքին եւ ուրոյն դաւանանք մը հաստատած էր, որ այնուհետեւ իր անունով ճանչցուեցաւ (նշենք, որ ուղղադաւան կալվինականները մեծամասնութիւն մնացին, իսկ արմենիանականութենէն յետագային Անգլիոյ

բացուած է, կրօնքի դասերը պարտաւորիչ դարձած: Միւս կողմէ իսլամական – ազգայնական համագրութիւնը որուն ձգտած է նախկին նախագահներէն Թ. Էօզալ, առանց ուրանալու քէմալականութիւնը, չէ յաջողած արմատ արձակել: Միայն ծառացած է քաղաքական դէմքերու կողմէ կրօնքին չհարկումին:

Այսօր Թուրք ընկերութեան լայն չերտ մը գիտակից է թէ երկիրը իսկական հըրապարակայնութեան մը կարօտ է: Այդ ուղղութեամբ բաւական լուրջ յոյսեր ներչնչելէ ետք ներկայի Հանրապետութեան նախագահը որոշ յուսախաբութիւն մը պատճառած է իր յամառ լռութեամբ: Աւելորդ է ըսել կու տայ որ պինուորականներու ընթացքէն չատ բան կախում ունի երկրին ապագայ հեռանկարին մէջ: Հոն կարեւոր տեղ ունի Եւրոպայի անդամակցութիւնը, բայց Անգարա ոչ մէկ լուրջ քայլ առած է պրիւսէլի սպասումներուն ուղղութեամբ. ոչ յարգուած են փոքրամասնութիւններու իրաւունքները, ոչ մահապատիժը չնչուած է, կամ պինուորականներու դերը պակասած քաղաքական կեանքէն: Միայն 1999 Ճունիսին Թուրքիա ընդունած է Պետական ապահովութեան առեանէն հանել պինուորական դատաւորները:

Բուռն պայքարի նիւթ եղած է տեղական բարբառներ, այլ լեզուներ ազատօրէն դործածելու հարցը: Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ համար ցանկալի անդամակցութիւնը վստահաբար բաւական եր-

կար ժամանակ պիտի առնէ: Ան թեկնածու միակ երկիրն է որուն համար անդամակցութեան որոշ թուական ճշդուած չէ: Կայ կիպրական հարցը որ վճռական դեր պիտի ունենայ այդ անդամակցութեան համար, բայց հոն ալ դիւրին լուծում մը հաւանական չի թուիր:

Ճատակ է որ ներկայի տագնապը չատ յոյս չի ձգեր պինուորականները քաղաքական բեմէն հեռացած տեսնելու: Արդէն բանակը բնաւ մտահոգ չերեւիր Պրիւսէլի սպասումներուն պատասխանելու: ՕԹԱՆի անդամակցութիւնը եւ ԱՄՆ–ու պինակցութիւնը իրեն համար բուն հիմնական է:

Ճատակապէս 1996–ին Իսրայէլի հետ ստորագրած պինուրական համաձայնութեամբ Թուրքիա չորկանի մէջ միացեալ – Նահանգներու քաղաքականութեան գլխաւոր նեցուկը դարձած է: Ուաշինկթըն հոն խարխխներու պէտք ունի եթէ հոն խարխխներու պէտք ունի իրաք դէմ գործողութիւններուն, կամ Բաքուի քարիւղը ճէյհանի նաւահանգիստը հասցնելու ծրագիրներուն համար, որպէսզի հակակշռէ չորկանին մէջ ռուսական հեռանկարները: Ատոնց համար պայման է երկրին կայունութիւնը: Մինչդեռ, վերոնչեալ բոլոր ազդակները այդ դեռ, ուղղութեամբ լուրջ հարցականներ կը թելադրեն: Եւ սխալ չէ եզրակացութիւնը թէ անհրաժեշտ բարեփոխումները չհատարելու պարագային միջազգային հիմնարկներու բոլոր օժանդակութիւնները մեծ բան պիտի չկարենան փոխել:

մէջ ծնունդ առաւ մեթոտական եկեղեցին, որ ներկայիս բաւական ուժեղ է Միացեալ – Նահանգներու մէջ. անկէ ճիւղաւորուած է նաեւ ունիթորական եկեղեցին): Այս ժամանակ Հոլանտա ապաստան պտած էին նաեւ հարաւային ղեր-մանական իշխանութիւններէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Զուիցերիայէն եւ կաթոլիկ այլ երկիրներէ հալածական բողոքականները. բաւական ուժեղ էին մանաւանդ կրկնամկրտչականները (իրենց հետեւորդները կրկին անդամ կը մկրըտէին), որոնք Ամսթերտամի մէջ կազմաւորեցան իբրեւ մկրտչական եկեղեցի եւ մեծ զանգուածներով Ամերիկա զաղթեցին (ուր զանազան ճիւղերու բաժնուեցան):

Բողոքական իշխանաւորութիւններուն միջեւ հակադրութիւնները սրելով՝ բախումներ նայր առին, որոնք 1617–ին սաստկացան, երբ քաղաքական իշխանաւորում իր ընկերները եւ դիւանական համայնքները հաստատած էր, մանաւանդ մկրտչականները, զրիստոնեայ առաջին համայնքներուն նմանողութեամբ, համայնական կեանքի պայմաններ ստեղծած էին: Մօրիս իշխան, իրբեւ կալվինականութեան առաջնորդ, կարգ ու կանոնը վերահաստատելու համար զօրք իջեցուց Հոլանտա եւ Զելանտ նահանգներուն մէջ, եւ 1617 Սեպտեմբեր 28 – 29–ին քալեց դէպի Գուդ՝ հարաւային Հոլանտա: Մինչեւ 1618–ի սկսումը չարունակուող գինուորական գործողութիւններուն ընթացքին Մօրիս իշխան իր հակակշիռը ամբապնդեց տեղական իշխանութիւններուն մէջ, այդպէսով կանխարգիլելով ներքին քաղաքացիական պատերազմ մը: Այնուհետեւ կը մնար Եոհան վան Օլդենպարնեվէլթը հրապարակէն վերցնել: 1618 Օգոստոս 29–ին Օլդենպարնեվէլթ ձերբակալուեցաւ եւ արգելափակուեցաւ Ռոթերտամի մէջ, իսկ 1619 Մայիս 13–ին գլխատուեցաւ Լա Հէյի մօտակայ Պիննենհոֆի մէջ:

Այնուհետեւ Մօրիս, կալվինականներուն միացած, կազմեց Օրանիստ կուսակցութիւնը եւ իշխանութեան բոլոր մարմինները իր հետեւորդներուն յանձնեց:

Մօրիս իշխանի հիմնական նպատակն էր միաւորել Հոլանտական եւ Ֆլամանդրոլոր երկրամասերը եւ վերջ տալ սպանական դերիշխանութեան. այս հիմամբ ան 1621–ին վերջ տուաւ Սպանիոյ հետ հաղագութեան եւ պատերազմի ձեռնարկեց Սպանիոյ դէմ: կռիւները ընթացան փոփոխակի յաջողութիւններով, բայց երբ Պրեսայի մեծ ամրոցը 1625–ի տարեսկիզբին Սպանացիներուն ձեռքը անցաւ, Մօրիս իշխանին դիրքը վտանգուեցաւ, որմէ ետք չատ չանցած ան հիւանդացաւ եւ մահացաւ 1625 Ապրիլ 23–ին,

ՔԻԶ ՄԸ ՔԱՂՑՐ, ՔԻԶ ՄԸ ԼԵՂԻ

«ԲԱԶՈՒՄ ԱՂՄՈ՞ՒԿ...»

– Աննախընթաց էր այս Ապրիլ 24–ը, չէ՞:

– Ի՞նչ իմաստով:

– Երկու կաթողիկոսներով, հազարաւոր ուխտաւորներով զէպի Տէր Զօր ուխտագնացութեամբ:

– Այո՛, աննախընթաց էր: Ցետո՞յ...:

– Ի՞նչ յետոյ:

– 86 տարիներէ ի վեր մին միւսը զերազանցող սգահանդէսներ ու յուշահամզէսներ կը կազմակերպենք:

– Այո՛:

– Մին միւսը զերազանցող բանախօսներ ու պատգամաւորներ բեմ կը բարձրացնենք:

– Այո:

– Մին միւսը զերազանցող յօդուածներով ու դրուագներով կ'ողողենք մամուլը:

– Այո:

– Մին միւսը զերազանցող, զանազան լեզուներով, Հայ Դատին նուիրուած պիրքեր կը հրատարակենք:

– Է այո, յետո՞յ, գէ՞չ բան է եղածը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

Հայկական թատերկաշար

հատոր Ա. եւ Բ.

Խմբագրեց ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆԻ

Հրատարակութիւն՝ Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւն

Փարիզ – Երեւան 2001

– Ոչ, գէչ բան չէ: Պարզապէս այս բոլորին դիմաց երբեմն կը տխրիմ:

– Բոլորս ալ կը տխրինք. առիթը սքանչելի է, չէ՞:

– Այդ չէ ըսել ուզածս: Կը տխրիմ ուրիշ պատճառով: Կը տխրիմ ու ակամայ կը մտածեմ՝ արդեօք այս բոլորը «բազում աղմուկ...» չէ՞: Չեմ ուզեր չարունակել եւ ըսել՝ «...վասն ոչինչի», որովհետեւ այդպէս չէ, բայց եւ այնպէս...:

– «Բայց եւ այնպէս...» ի՞նչ:

– Գեղի բան մը ըսեմ, դուն եզրակացուր:

Տարիներու հոլովոյթով ու նոյն բանը կրկնելով հա՛ կրկնելով, ռութին մը ըստեղծուեցաւ, որ չատ մտահոգիչ է ու վտանգաւոր: Կարծես կը նչենք, նչելու համար ու չատ չենք մտածեր այլ բաներու մասին:

– Ի՞նչ այլ բաներ:

– Գեղի չատ կենդանի օրինակ մը տամ: Հակումի կամ սգատօնի մասնակից պատանիներուն ու երիտասարդներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը մարմնով ներկայ է, իսկ մտքով ու հոգիով՝ բացակայ: Մօտեցիր եւ մտիկ ըրէ, թէ ինչի՞ մասին կը խօսին, ի՞նչ կը պատմեն իրարու եւ ի՞նչ տրամադրութեամբ: Կարծես բնաւ կապ չունին օրուան խորհուրդին հետ: Հոն են, որովհետեւ իրենցմէ պահանջուած է որ հոն ըլլան, կամ ալ՝ առ ի հեռաքրքրութիւն: Եթէ պաշտօնի վրայ են, կը կատարեն իրենց վստահուած դործը մեքենայօրէն եւ այդքան միայն:

– Չափազանցութիւն չէ՞ ըրածդ:

– Երանի՛: Երանի սխալած ըլլայի: Դեռ կայ աւելի քաղմնելին, աւելի ցնցիչը, մեզ ուղղակի զինաթափ ընողը...:

– Ի՞նչ է այդ:

– Թրքահպրութեան անհամեմատ ածը: Թրքերէն երգերու ահաւոր տարածումը, անոնց գործածութիւնը, անոնց ըմբռնումը մեր երիտասարդութեան կողմէ: Աստուած իմ, լալդ կու գայ, երբ աչքիդ առջեւ կը տեսնես մեր բոլոր հաստատութեանց (ընտանիք, դպրոց, ակումբ...) անզօրութիւնը այս հոսանքը կասեցնելու: Տուներու պատշգամներէն, «օթօ»ներու մէջէն, «քասէթ» վաճառող խանութներէն թրքերէն երգ կը թափի դուրս ու ոչ ոք աշխատանք կը տանի կասեցնելու: Կրաւորական, մեղսակից լռութիւն մը կայ, անհոգ վերաբերմունք մը կայ, որ չատ աւելի վտանգաւոր է:

Հիմա եթէ այս բոլորին դիմաց «բազում աղմուկ վասն ոչինչի» ըսեմ, մե՞ղք գործած կ'ըլլամ:

«...»

«Գանճասար» Յուլիս, Հալէպ

ՍՎԱԶԻԼԱՆՏ

«ՍԵՒ ԱՑՐԻ»ՆԵՐՈՒ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ափրիկեան այս փոքրիկ երկրին մէջ (Հարաւէ Ափրիկէի եւ Մոզամպիքի մէջտեղ) այրի կիները հեռու կը պահուին «մահուան չուքը» չտարածելու համար իրենց շրջապատին վրայ: Ներկայիս, սակայն, իշխանութիւնները հրաւիրուած են ջնջելու այրի կիներու հանդէպ իբրեւ հին սովորութիւն մը: Արդարեւ, աւանդութիւնը կը պարտադրէ այդ կիներուն սուգի զգեստներ հագնիլ երկու տարի եւ ապրիլ լուսանցքի վրայ: Հանրակառքերու մէջ, պարտաւոր են վերջին նստարաններուն վրայ տեղ գտնել, եկեղեցիներու խորը, «մահուան չուքը» չտարածելու համար ներկաներուն վրայ: Այրի կիները չեն ընդունուիր նաեւ կարգ մը հաւաքոյթներու մէջ, ընդհանուր ձեւով պէտք չէ դուրս ելլեն: Իրենց ամուսնոյն մահուան յաջորդող ամիսը պէտք է վակուած մնան եւ արտօնութիւն ունին միայն լուացարան երթալու: Այդ ժամանակաշրջանին, ամուսնոյն ընտանիքը տէր կը դառնայ անոր ունեցածին, մինչ իրենք եւ զաւակները կ'ապրին աղքատութեան մէջ:

Այս խստական սովորութիւնները դատապարտուեցան 70 կիներէ բաղկացած խումբի մը կողմէ, որոնք կը մասնակցէին Առողջապահութեան նախարարութեան կազմակերպած հաւաքոյթի մը: «Արդիական» կիները չեն կրնար ենթարկուիլ նման պարտադրանքներու, եթէ չեն ուզեր առել Սվազիլանտի մշակոյթը: Ինդրոյ առարկայ կ'ընեն նաեւ սուգի երկու տարուան ժամանակաշրջանը եւ կառավարութեան կը դիմեն որ զայն վերածէ մէկ տարուան: Ըստ իրենց, նման կարգադրութիւն մը չանպատեհ ողբացեալ ամուսիններու յիշատակը: Մանաւանդ որ, այրերու պարագան տարբեր է. անոնք պարտաւոր չեն սուգի զգեստներ կրել, այլ միայն պարտին իրենց գլուխը ածիլել կնոջ թաղումէն ետք: Ներկայիս, Սահմանադրութիւնը պիտի վերաքննուի եւ հանրութիւնը հրաւիրուած է թելադրանքներ ընելու: Ցանձնախումբին աշխատանքներու արդիւնքը ժողովուրդին պիտի ենթարկուի Մովաթի Գ. թագաւորին կողմէ:

Թ. Ա. Թ.

ԹԻՒ 17 ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Է·

ՀԵ՞ՏՔ ՄԸ

– Գիտեմ, մեր վրայ այլեւս վստահութիւն չունին:

– Այսօր, – չարունակեց Շահրիկեան, – մէկ քանի թուրք իթթիհատականներու հետ տեսնուեցայ, պարզապէս սպառնալիք կ'ընեն: Մանաւանդ Պատրիարքարանի յարաբերութիւնները դեսպանատուններու հետ չատ պէչ ազդեցութիւն կը գործէ իրենց վրայ...

– Բայց տարբեր կերպով չենք կրնար ընել, տեսիլուած ենք Եւրոպական պետութիւններու պաշտպանութեան դիմել, քանի որ Թուրքերէն յոյս չկայ... այդ կարդիկը, մինչեւ այսօր, մեզի խաբեցին. ասիկ եզքն ալ պիտի խաբեն:

– Անչուշտ այդպէս է, – դիտել տուաւ Ալինուն, – միայն թէ չատ մեծ խոհեմութեամբ վարուելու ենք, Թուրքերը պէտք չէ, որ մեր ըրածները գիտնան... Եւ այս առթիւ դարձեալ խօսքը դարձաւ թիւ 17 խաֆիէին չուրջ:

– Այսօր տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ, – ըսաւ Վահան Փափազեան:

– Ի՞նչ բան, – հարցուց Զարդարեան:

Վահան Փափազեան մանրամասնօրէն պատմեց դպրոցի դէպքը եւ ըսաւ, թէ ինչ պաշտօն յանձնած էր Կարոյի:

– Շատ լաւ ըրեր ես, – ըսաւ Շահրիկեան, – պէտք է այդ մարդուն վրայ լուրջ ուշադրութիւն դարձնել... ես առաջին օրէն չեմ հաւնած այդ մարդուն:

– Ես ալ նմանապէս, – պատասխանեց Փափազեան, – միայն թէ Պատրիարքը եւ Վարչութեան անդամները կը պաշտպանեն զինքը... ըսելով, թէ որեւէ դրական ապացոյց չկայ իրեն դէմ:

– Դրական ապացոյցի ի՞նչ պէտք, – զոչեց Շահրիկեան, – քանի որ կասկած կայ իր մասին, պէտք է հեռացնել զինքը Պատրիարքարանէն...

– Լաւ, ինչո՞ւ դուն այդ պահանջը չես ըներ իբրեւ Հարստահարութեան յանձնաժողովի անդամ:

– Ես այդ մասին խօսեցայ իմ ընկերներուս հետ ալ տեսայ, որ չատ համամտութիւն ցոյց չտուին... արդէն Պատրիարքարանը պէտք է արմատէն մաքրագործել:

Խօսակցութիւնը այսպէս երկար տեւեն չարունակուեցաւ, մինչեւ որ Կարօ եկաւ իր հետապնդութեան արդիւնքը հաղորդելու:

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց Վահան Փափազեան զայն տեսածին պէս:

– Կայարանէն ելլելով, – սկսաւ պատմել պատանին, – Գամիկ էֆէնտի ուղղուեցաւ դէպի «Բիւզանդիոն»ի խմբագրատունը, հոն հասնելով՝ վեր ելաւ: Ես դռնէն քիչ մը հեռու սպասեցի: Քանի մը վայրկեան եզքը վար իջաւ, այս անգամ հետը ուրիշ մէկը կար...

– Ո՞վ էր այդ մարդը, – հարցուց Վահան Փափազեան:

– Նախ չկրցայ ճանչնալ, որովհետեւ բաւական հեռու կը գտնուէի իրենցմէ, բայց երբոր մօտեցայ, տեսայ, որ Արշակ Ալպոյաճեանն էր...

– Իր մտերիմ բարեկամն է, – դիտել տուաւ Փափազեան:

– Կամաց – կամաց մօտեցայ իրենց եւ ականջ դրի իրենց խօսքերուն... Ալպոյաճեան պոռալով կը խօսէր, ու իմացայ, որ թիւ 17 խաֆիէին մասին կը խօսէին...

– Ի՞նչ կը խօսէին, – հարցուց Շահրիկեան հետաքրքիր:

– Ալպոյաճեան կ'ըսէր, որ այդ խնդիրը նորէն Ազգային ժողովին մէջ վիճաբանութեան առարկայ պիտի ըլլար եւ թէ այս անգամ նոր յայտնութիւններու կը սպասուէր, իսկ Գամիկ կ'ըսէր, թէ խընդիրը վերջացած է, եւ Վարչութիւնը որեւէ եզրակացութեան մը չէ կրցած հասնիլ եւ այս անգամ Ազգային ժողովին պիտի հաղորդէ իր տեղեկագիրը...

– Այո՛, դիտեմ, – ըսաւ Շահրիկեան, – ճիշդ է Գամիկին ըսածը, Վարչութեան տեղեկագիրը բոլորովին քացասական է, որովհետեւ չէ կրցած որեւէ ապացոյց գտնել կասկածելի համարուած անձերուն մասին:

– Ցետոյ ի՞նչ եղաւ, – հարցուց Վահան Փափազեան՝ խօսքը պատանիին ուղղելով:

– Երբ Պապը Ալիի մօտեցան, Ալպոյաճեան բաժնուեցաւ Գամիկէն, իսկ այս վերջինը ուղղուեցաւ Բ. Դուռ եւ ներս մտաւ: Ես չկամարձակեցայ երթալու եւ տեւէն եւ դուրսը սպասեցի:

– Զպէտք էր իր օձիքը թողնէիր, – դիտել տուաւ Շահրիկեան:

– Վախցայ, որ ներս մտած ատենս դիտողութիւն կ'ընեն, – պատասխանեց պատանին:

– Ոչ ոք իրաւունք ունի ներս մտնողներուն դիտողութիւն ընելու:

– Ես երբեք Պապը Ալիէն ներս չեմ մտած, հետեւաբար չէի դիտեր, թէ մուտքը ազատ էր:

– Ինչ որ է, պատմութիւնդ չարունակէ՛, – ըսաւ Փափազեան:

– Կէս ժամ յետոյ Գամիկ դուրս ելաւ Թուրքի մը հետ: Նորէն կամաց մը մօտեցայ իրենց, բայց այնչափ ցած ձայնով կը խօսէին, որ կարելի չէր լսմանալ:

– Հետաքրքիր էր դիտնալ, թէ ի՛նչ կը խօսէին:

– Քանի մը բառեր կրցայ լսմանալ, բայց առանց լսմաստ մը կարենալ հանելու, – պատասխանեց պատանին, – միայն կ'ենթադրեմ, որ Պատրիարքարանի մասին էր խօսքը, որովհետեւ «փաթրիք» եւ «փաթրիքհանէ» բառերը մէկ քանի անդամ լսեցի:

– Չկրցա՞ր Թուրքին անունը լսմանալ:

– Չէ՛, Գամիկ «պէյ, էֆէնտի» ըսելով կը խօսէր հետը:

– Ինչպէ՞ս մարդ էր:

– Կարճահասակ, դիրուկ, սեւ ու թաւ պեխերով մարդ մըն էր, չատ մաքուր հագուած: Մխասին մինչեւ Լսմին Լօնիւ գացի, հոն Թուրքը դէպի Պալըք Բազար ուղղուեցաւ, իսկ Գամիկ կամուրջէն անցնելով՝ եկաւ Զալաթիա եւ Մեհմէտ Ալի փաչա խանը մտաւ: Ես ալ հետեւեցայ իրեն: Հոն դրասենեակ մը մտաւ:

– Որո՞ւն դրասենեակը, – հարցուց Փափազեան, – գոնէ կրցա՞ր հասկնալ:

– Այո՛, հասկցայ:

Եւ պատանին ծանօթ հայ վաճառականի մը անունը տուաւ:

– Հազիւ հինգ վայրկեան մնաց հոն, – չարունակեց Կարօ, – ու դուրս ելլելով՝ կրկին դէպի կամուրջ գնաց: Տեսնելով, որ ժամանակը ուշ էր, այլեւս չհետեւեցայ իրեն:

– Պէտք է ասել, որ այդ հետապնդումդ որեւէ արդիւնք չէ տուել, – եզրակացուց Շահրիկեան:

– Ինչ որ ըլլայ՝ այդ մարդը միշտ կասկածելի է ինծի համար, – ըսաւ Ռուբէն Զարդարեան, որ մինչեւ այն ատեն լուռ մնացած էր:

– Կասկածը բաւական չէ, փաստ եւ ապացոյցներ հարկաւոր են, եւ ոչինչ կայ, – պատասխանեց Ալինուն:

(Շար. 29)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը՝ Վազգէն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԼԱՒԻԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

մահուան 12–րդ տարելիցին ի յիշատակ 2000 Ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

(Շար. Ա. էջէն)

իրեն Գլինթընն է որ պէտք է ամբաստանեալներու աթոռը նստի։

Մ. ՓԱՓՈՆի ներումին մասին ի նպաստ դիմում մը եղած է Ժակ Շիրաքի։ Սատարողներուն մէջ կան երկու նախկին նախարարապետեր՝ Փ. Մէսմէր և Ռ. Պառ, նաեւ դիմադրականներ ինչպէս՝ Ժերմէնն Թիյոն, Ռոժէ Սամուէլ–Պլոք, Ժան Ժօտէլ, Լիւսիէն Տխւալ։ Մ. Փափոն 1998–ին տասը տարուան արգելափակման դատապարտուեցաւ «Մարդկութեան դէմ ոճիրի մեղսակցութեան» ամբաստանութեամբ։ 91 տարեկան, առողջական վիճակը այնպէս է որ վախ կայ յանկարծական մահուան մը, բանտին մէջ, կը չեշտեն դիմումը ստորագրողները։ Դիտել կու տան նաեւ որ յիշուած դէպքերը 60 տարուան անցեալ մը ունին եւ մէկ անձ մը կը կրէ դրաման չրջանի ճնշումին տակ հանրային պաշտօնէութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը։

ՀՐԵԱՅ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿԷ պատմաբաններու միջազգային յանձնախումբը, երեւան եկած 1999 Հոկտեմբերին Վատիկանի նախաձեռնութեամբ, նամակով մը կարդինալ Վալթէր Գասփերի, նախագահ հրէութեան հետ յարաբերութեանց պապական յանձնախումբին, կը հաղորդէ որ կը դադրեցնէ իր աշխատանքները։ Կը հաստատէ անկարելիութիւնը աւելի խորացնելու իր հետազօտութիւնները եւ ուշագրի խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Վատիկանի մերժումը Բ. աշխարհամարտի արխիւները բանալու։ Միայն այդ արխիւները կրնան թոյլ տալ ամբողջական եւ հաւաստի ուսումնասիրութիւն մը կատարել ինչ կը վերաբերի Վատիկանի դերին Հրեաներու բնաջնջման մէջ։

ՊՐԻՍՔԻ Եւրոպական Ցանձնախումբը փորձած է Ցուլիսի սկիզբը պարտազրել անգլերէնը, իբրեւ աշխատանքի միակ լեզու։ Բնագիր մը, յանուն «պարզացում»ի ուզած է թաղել երեք լեզուներու (անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն) գլուխիւնը։ Վեարին եւ Ֆիչէր անմիջապէս հակազդած են եւ արգելք հանդիսացած։

ԱՐՆՕ ԼԱԿԱՐՏԷՐ (Լակարտէր Մեհեանի անօրէն նախագահը) մէկ միլիառ Ֆրանքի գնեց անգլիացի Պրանսընի 16 Վիրճին Մեկասթոր վաճառատուները։ 1998էն ի իվեր, երբ Ֆրանսա սկսաւ հաստատել, Վիրճին ալերու, գիրքերու իր խանութներով, ամբողջ աշխարհի մը գլուխն անցած է, ՖՆԱՓ–ի եաին։

ՀԱՒԱՆԱՑԻ (Գուապա) մէջ, Ցուլիս 26–ին, Ֆիտէլ Գասթրօ գլուխն անցած է հակամերիկեան հսկայ ցոյցի մը (1,2 միլիոն հոգի)։ Երթը կ'ոգեկոչէր Մոնքատայի զօրանոցին Գասթրոյի ապստամբներուն կողմէ յարձակման 48րդ տարեդարձը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ռոպի եւ Ցարութ Ալեքսանեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տօքթոր Վիգէն եւ Շնորհիկ Կարապետեանի եւ զաւակներուն, քժիշկ եւ բանասէրի՝ կարօ Կարապետեանի մահուան առիթով եւ փոխան ծաղիկի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

***

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien NAVASART**
Danseurs, musiciens, chanteurs **traditionnels**
au Grand Théâtre d'Asnières.

***

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **SOIREE DANSANTE**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «G a ï d z a g' s»**

***

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
UNE SOIREE DANSANTE
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien

MERCREDI 15 AOUT
FETE CHAMPETRE
10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ • Danses traditionnelles**
107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
Réservations et renseignements : au 04.94.19.51.50

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 16 Septembre
GRANDE FETE CHAMPETRE
Animée par l'Orchestre S P I T A K
qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
P r o g r a m m e : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola
Participation aux frais de la journée : Adultes 120 F
Enfants 80 F
Réservation par tél. : 01.44.59.23.50 (Paroisse de Paris)
01.40.51.11.90 (Centre culturel)

A l'occasion du 1700ème anniversaire du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 31
MARDI
31 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·221 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20·221

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄՊՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 28/30)

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԱԺՄ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ ՉԷ

Ազգային ժողովի ԱԺՄ խմբակցութիւնը Յուլիս 27–ին նիստ գումարած ու վերջ առած է Վազգէն Մանուկեանի ղեկավարութեան: Այս պաշտօնը առժամապէս յանձնուած է խմբակցութեան քարտուղար Սէյրան Ալապեանին:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութեան Յուլիս 27–ի նիստին ամբաստանեալ կարէն Ցունանեան դիմած է առեանին որ պինգ ու եղբայրը Ազգ· ապահովութեան վեկուսարանէն փոխադրեն Թիւ 1 քննիչ վեկուսարան: Աւելցուցած է թէ 2000 Յուլիս 18–էն ետք եղբօրը վրայ ճնշումներ գործադրած, իրեն ալ հայհոյած, սպառնալիքներ ըրած են: Ուզած է նաեւ որ վիրենք փոխադրելու պարագային մենախուցի մէջ չպահեն: Իրմէ ետք եղբայրը Ն· Ցունանեան դէմ արտայայտուած է ներկայի մեկուսարանէն փոխադրուելու եղբօրը վախճին: Միայն ըսած է որ եղբայրը մինակ չպահուի: Առեանը մերժած է Կ· Ցունանեանի դիմումը:

***

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Վազգէն Սարգսեանի անունով մկրտուած Ռազմական Հիմնարկը 209 շրջնաւարտ տուած է որոնք լրացուցած են հայկական բանակին շարքերը: Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան յանձնած է վկայականները, նշելով· «Հայ աւելի վսեմ զգացողութիւն, քան հայրենիքին արժանապատիւ ծառայելը»: Հանդիսաւոր արարողութեան ներկայ գտնուած են ԼՂՀ վարչապետը, բանակի սպայական բարձրագոյն կարգը:

***

ԴՐՈՂՆԵՐԸ ԿԸ ԶՐՈՒՑՆ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Դրօշներու Մուրհեան նոր վարչութեան որոշումով ասկէ ետք չաթաթը անգամ մը դեսպան մը պիտի հրաւիրուի անկեղծ զրոյցի ու գործակցութեան հեռանկարներու նպատակով: Առաջին հրաւիրեալը եղած է Ֆրանսայի դեսպանը Մ· Լըկրա: Ֆրանսայի հովանաւորութեամբ վերջին տասը տարուան ընթացքին Երեւանի մէջ քանի մը տասնեակ հատորներ հրատարակուած են, զանազան հրատարակչատուներէ:

Մ· Լըկրա որուն երեւանեան պաշտօնավարութիւնը մօտ աւարտի, պատասխանած է ներկաներուն հարցումներուն:

***

ԼՂՀ

ՀԱՑ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Սեւիլիանակերտի մէջ միջազգային հիմնարկի մը ջանքերով երկօրեայ հանդիպում մը ունեցած են Երեւանի, Սեւիլիանակերտի եւ Բաքուի մամուլի ակումբները: Սեւիլիանակերտի մամուլի ակումբի վեկավար Գեղամ Պաղտասարեան մեկնաբանելով հանդիպումը ըսած է թէ Ադրբեջանի ու Ղարաբաղի միջեւ պաշտօնական մակարդակով ուղղակի շփումներու չգոյութեան պայմաններուն մէջ կարեւոր է ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու սկսած երկխօսութիւնը: Լրագրողները հանդիպում ունեցած են ԼՂՀ քաղաքական վեկավարութեան ներկայացուցիչներու հետ, այցելած Շուշի:

ՖՐԱՆՓԵԻԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մանաթ է որ վերջերս, նախ գործարարները, ապա Արտաքին նախարար՝ Հ. Վեբրին Անգարա փութացին սիրաշահելու համար Թուրքիան, որ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումէն ի վեր սուտ քէն մը ըրած էր Ֆրանսայի:

«Ֆիկարօ» (Յուլիս 28) կ'արձագանգէր վեբրինի թափան չանքերուն, յիշելով որ անցեալ Յունուարին Ֆրանսայի Ծորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած էր որ կը ճանչնար Հայոց ցեղասպանութիւնը Օսմանեան կայսրութեան չրջանին եւ Թուրքիա «կատղած» դեսպանը եւս կանչած էր եւ պօյքոթի ենթարկած Ֆրանսական ձեռնարկութիւնները: Թուրքիոյ ապրած տնտեսական տագնապը պատճառ եղած է որ Անգարա աւելի իրատես դառնայ, մինչ նաց որ Ֆրանսան անհրաժեշտ նեցուկն է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան իր թեկնածութեան համար:

Նոյն թուականի «Ֆիկարօ–Մագազին»ը կ'անդրադառնայ գործարարներու այցելութեան դիւանագիտական գործառոյթներու գործառոյթ՝ էրնէսթ – Անթուան Սէյիէռի, որու համար «Թուրքիոյ ապագան պատմականօրէն արմատացրուած է եւրոպական ռազմագիտական հաւասարակշռութեան մէջ»: Ան, մինչեւ իսկ, գացած է ծաղկեպսակ մը դնելու Աթաթիւրքի շիրիմին, բացատրելով թէ «հաւկիթներու վրայ կը քալենք» ու յիշած է նաեւ զուիցերական առած մը Ֆրանսայի քաղաքականութեան վերաբերեալ Թուրքիոյ նկատմամբ՝ «Առաջ, կը քալէինք դէպ ուղղութեամբ, հիմա կը նահանջենք յաւ ուղղութեամբ»:

ԻՐԱՆԵԻԱԴՐԲԵՋԱՆ ԼԱՐՈՒԻՄԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ

Իրանեւադրբեջանական լարուած կացութիւնը չեչտուած ըլլալ կը թուի, քանի որ Իրան զօրք փոխադրած է երկու երկիրներու սահմանին վրայ: Պատճառը այն է որ հակառակ Թեհրանի զգուշացումներուն, Ադրբեջան չէ հրաժարած նաւթէ ծովուն վիճելի տարածքներուն մէջ ուժանիւթի հետախուզական աշխատանքներէն: Բաքուի մամուլն ալ սկսած է պատերազմի նիւթը չօշափել:

Ազատաքին գործերու փոխ – նախարար Խալաֆով մամուլին յայտնած է թէ հակառակ որ Ադրբեջան ի վիճակի է իր զերիշխանութիւնը պահպանելու, կը նախընտրէ քաղաքական ճամբով ու բանակցութիւններով լուծել բոլոր հարցերը: Բաքու դժգոհ է Արեւմուտքի անտարբերութենէն ալ, քանի որ նոյնիսկ Իրանի թէչնամի ԱՄՆ–ը լրանեւադրբեջանական վէճը ոբակած են երկու երկրի միջեւ լուծելի խնդիր:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԶԿԻԹՆԵՐՈՒ ՀԱՐԹԱՎԱՑՐԻՆ ՎՐԱՅ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ, 5 ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Բացէ ի բաց պրպտուքիւն մըն է որու դիմած են ծայրայեղական Իսրայէլացի – նեբ Կիրակի, Յուլիս 29–ին, խորհրդանշական ձեւով հիմնարկէքը կատարելով նոր, երկրորդ տաճարի մը: 50 հոգինոց խմբակ մըն էր որ ձեռնարկած էր արարողութեան: Անոնք կը պահանջեն որ մզկիթներու հարթավայրին վրայ վերա – կառուցուի երկրորդ տաճարը, զոր հռոմէական լեգէոնները քանդած էին 70–ին, Տիտոսի օրով:

Միջադէպերը ծայր տուած են, երբ առաջին քարը կը զետեղուէր խորհրդանշական ձեւով, Պաղեստինցիք անմիջապէս սկսած են քարկոծել, մինչ ոստիկանութիւնը կը հանէր ցրուելու համար պոռնոգ: 30 մահմետականներ եւ 15 իսրայէլացի ոստիկաններ վիրաւորուած են:

Կիրակիէն երկուշաբթի (Յուլիս 29/30) լուսնալիք պիշերն ալ Իսրայէլացիք օգը հանած են, Նապլուսի մօտ (Այսբյորդանան) Պաղեստինցիները փոխադրող կառք մը: Ցաթահի (Արաֆաթի պինեալ խումբը) հինգ պինուորեալներ սպաննուած են;

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Կի Հերմիճէ, Պուլ տը Ռոնի Համայնավար երեսփոխանը մեռաւ 61 տարեկանին խլիրդէ: Ծնած Գրէթէյ 1940–ին, Հերմիճ, զարդացած, խելացի, իսկական պարագլուխն էր Մարսէյլի համայնավարներուն: Մեծ դեր խաղացած է նաեւ կուսակցութեան խոր բարեփոխման մէջ: Մաս կը կազմէր մաուրատական թեւին, կը վարչէր Ռեվոլիւսիոնը: Վերջին չրջանին կը քննադատէր Ռ· Հիւի քաղաքականութիւնը: Հերմիճ նաեւ մեծ բարեկամ մըն էր Հայերուն եւ Հայ դատին, բուռն աչխատանք տարած է ցեղասպանութեան ճանաչման համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ կը չարունակէ անսովոր տօթ մը տիրել, որ պատճառ եղած է նաեւ մթնոլորտի ապականութեան: Ջերմաստիճանը 28–էն մինչեւ 41 աստիճանի կը հասնի հիւսիսէն հարաւ: Փարիզի մէջ, Յուլիս 30–ին 32 աստիճանի բարձրացած էր եւ ապականութիւնն ալ մտահոգիչ աստիճանն ալ անցած էր: Նոյն ապականութեան զոհ էին Պուլ տիւ – Ռոնի (Մարսէյլ), Վաոի նահանգները, մինչեւ իսկ Հոնֆլէօրի նման նորմանական քաղաքը ապականած էր, օդոնի տոկոսը այս բոլոր վայրերուն մէջ չատ բարձր էր: Դեռ կը նախատեսուի աւելի տաք օր մը Օգոստոս 1–ին, գլխաւորաբար հարաւային չրջանը: 41 աստիճան պիտի ըլլար օրինակ Գարփանթրասի մէջ: Կը չանձնարարուի կատաք չզործածել, երբ անհրաժեշտ չէ: Ապականութիւնը կը վնասէ գլխաւորաբար մանուկներուն, տարեցներուն եւ չնչարգելութիւնէ տառապողներուն: Փարիզի մէջ, կանաչները կը պահանջէն կատքերու փոխն ի փոխ գործածութիւնը, բայց, այդ փորձն եղած է Ցունաստան եւ Իտալիա առանց մեծ արդիւնքի:

ԻՄՐԱՅԷԼԻ սպայակոյտի նախագահը Շ· Մոֆազ միօրեայ պաչտօնական այց մը կատարած է Անգարա: Հոն հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ սպայակոյտի նախագահին ու Պաչտպանութեան նախարարին հետ, նիւթ առնելով սպառազինմանդրագիրները եւ Միջին – Արեւելքի կացութիւնը: Մոֆազի այցը կը մեկնարանուի որպէս նախապատրաստութիւն Իսրայէլի վարչապետ Ա· Շարոնի Անգարա այցին որ ծրագրուած է Օգոստոս 7–ին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ անկախ հեռատեսիլի հանրածանօթ լրագրող՝ Գէորգի Սանայայի ապանութիւնը, իր տան մէջ, Յուլիս 26ին մեծ յուզում ստեղծած է երկրին մէջ: 26 տարեկան, ամէնօրեայ յայտադիր մը կը ներկայացնէր անկախ կայան՝ Ռուսթավի 2–էն եւ համբաւ տիրացած էր կաշառակերութեան խնդիրներու հրապարակումով: Յուլիս 27–ին, 1000-ի մօտ վրացիներ, որոնց մէջ թագմաթիւ լրագրողներ փողոց իջած են պահելով թիֆլիսի գլխաւոր պողոտան եւ պահանջելով անմիջական քննութիւն մը եւ մարդասպաններու ձերբակալութիւնը: Ծագած յուզումին ի տես, նախագահ Շեվարնատզէ ջնջած է արտատահման կատարելիք իր ճամբորդութիւնը: «Առանց Սահմանի Թղթակիցներու» կազմակերպութիւնը իր վրդովումը արտայայտած է:

ԱՕՄ – ԷՒ ԼԻՊԼԲԹ օդանաւային ընկերութեան համար, Գրէթէյի առեւտրական դատարանը վճիռը տուաւ ի նպաստ նախկին օդչու Ժան–Շարլ Գորպէի ծրագրին: Ան կը վայելէ պատատական Սի-Ի-Պի-Սի-ի դրամատան նեցուկը: 16 ծրագրեր ներկայացուցած էին: Սիւիսէր որ դրամատլուխին 49,5%-ը ունի 1,8 միլիառի օժանդակութիւն մը պիտի բերէ մինչեւ Յուլիս 31: Բայց եւ այնպէս պաչտօնավարկումները անխուսափելի են:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱՅԻՆԵՐԸ կը չարունակեն սոսկ տատապիլ եւ մեռնիլ, հակառակ ՄԱԿ-ի բերած միջազգային օժանդակութեան: «Առանց Սահմանի Բժիչկներ»ու համաձայն ամբողջ օգնութիւնը իր նպատակին չի հասներ եւ ՄԱԿ-ը աչք կը գոցէ: Հիւսիսային Գորչայի չնարանին մերսէտէսներով կը պտըտի, մինչ ժողովուրդը ճամբաներու մարգագետիններէն ուտելիք խոտ կը փնտռէ:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՄԵՐ «ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ»

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ – ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ճշմարիտ է, որ Հայաստանում հայերէնի ուղղագրութեան վերականգնման բանավէճի ընթացքում «տասը տարիէ ի վեր բոլոր քաուելիքները ըսուած, գրելիքները գրուած են» («Ծառայ», 2001, Յունիս 27), սրա կողքը փաստ է նաեւ այն, որ տարակարծիք կողմերից որեւէ մէկը միւսին որեւէ կէտում չի համոզել: Այդուհանդերձ, վերջին շրջանի հայաստանեան «պիտակեալ» եւ առօրեայ մամուլում երեւում են միայն միակողմանի նիւթեր՝ խորհրդային ուղղագրութեանը յամառութեամբ կառչած կաճառականների ու պաշտօնեաների՝ առարկութիւն չընդունող հրահանգներ թելադրող «հարցազրոյց»ները, որոնց պատասխանները, նոյն Հայաստանի լրագրերում երեւալու փոխարէն, տպւում են «Ծառայ»ում (2001 Յունիս 9 – 10): Հայաստանցիներս միայն այստեղ (2001 Մայիս 11) եւ Սփիւռքի ուրիշ պարբերականներում ենք կարդանում տպագրել մեր՝ անշամ ո՛չ բանավիճային յօդուածները՝ սոսկ դասական ուղղագրութեամբ գրուած լինելու պատճառով: Կրկին «Ծառայ»ն է, որ առիթից առիթ անդրադառնում է այդ հարցազրոյցներին եւ ի պատասխան նրանց «փաստարկների», վերջիններիս տիղմոսաւոր ու պաշտօնաւոր հեղինակներին պարզաբանում նրանց իսկ քայլ յայտնի դիտելիքներ (2001 Մայիս 22 – 23): Երբեմն էլ մոռանում է «քաղքենիութիւն» երեւոյթի եւ նրա ածանցեալ «յարմարուողականութիւն» ու «պատեհապաշտութիւն» յատկանիշների գոյութիւնը եւ զարմացած հարցնում, թէ «Թալիպանամիտ մը ի՞նչ գործ ունէր Մելգոնեանի մէջ» («Ծառայ», 2001, Յունիս 27):

Ուղղագրութեան միասնականացման՝ մեր ազգի ուժերի համախմբման ելակէտային կարեւորագոյն այս խնդրի նկատմամբ Հայաստանում առկայ անհեթեթ վերաբերմունքն ու կացութիւնն ունի նախապատմութիւն եւ պատճառներ, որոնք ամենեւին էլ «դիտական» չեն՝ երեւութապէս աւելի «կենցաղային» են թւում, սակայն նրանց պարզումն ու պարզաբանումն անպայման օգտակար է լինելու թէ՛ խնդրի եւ թէ՛ ընդհանրապէս նրա պատմութեան համար:

Վաղուց մտադիր էի «յետադարձ հայեացք» ձգելու տասնամեայ վէճի եւ նրա ընթացքում ի յայտ եկած միտումների, մէկ կամ մի քանի դիրքորոշումը պաշտպանող տեսակէտների եւ սրանց հեղինակների իրական դրդապատճառների վրայ: Ինքս էլ նոյն բանավէճի մասնակիցը լինելով, ուրիշ շատերի նման հաւաքում – պահում էի խնդրին վերաբերող հրապարակումները, որոնց մասնեղափոխութիւնը կազմելու հպանցիկ դաղափար էլ ունէի: Բայց ժամանակ անց մոռացեցի, որ քանի խնդիրը չի լուծուել, որով եւ՝ բանավէճը չի աւարտուել, նրա որեւէ տեսակի քննութիւնը թերի է լինելու: Այդուհանդերձ, իրերի ներկայ վիճակը հարկադրեց անելու այս միջանկեալ, համառօտ ակնարկը, որ, անշուշտ, կատարեալ լինել չի կարող:

Այսպէս ուրեմն. մեր երկրի անկախացման դրեթէ սկզբում՝ 1988-ի առաջին իսկ հանրահաւաքներից ի վեր, սկզբում մեծ մասամբ Ռաֆայէլ Իշխանեանի բերանով, Ազատութեան հրապարակում հնչեց հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման կամ բոլի պարտադրուած խորհրդահայ ուղղագրութիւնից ազատուելու, որ է՝ մեր լեզուի բուն կամ իրական (դասական) ուղղագրութեան վերականգնման պահանջը, որ շատ չոտով տեղափոխուեց մամուլի էջեր:

Ժամանակը խառն էր, այդ օրերի Հայաստանի մամուլը՝ անմիջրինակ եւ բազմադէմ. պետական – պաշտօնական, «Պրոլետարնե՛ր բոլոր երկրների, միացէ՛ք» պարտադիր կարգախօսից ազատ անպաշտօնական (արագ մեքենագրուող, բազմացուող եւ հանրահաւաքներին ցրուող. շատ էին նաեւ նոյնպիսի թռուցիկները): Ապա երեւացին նաեւ պետական իրաւական դրանցում ունեցող եւ տպարանային եղանակով հրատարակուող ազատ պարբերականներ: Ժամանակ անց «երկիր» եկան «աւանդական» կուսակցութիւնները՝ իրենց նոր թերթերով: Մինչ ջանկեալ արձանագրենք, որ մինչ այդ լուսող, սակայն արդէն փլուած «համայնավար» կուսակցութեան անդամ – դործիչներն էլ շատ արագ վերակողմնորոշուեցին: Ցետագայ փոփոխութիւնները՝ մի կուսակցութիւնից միւսը վազքեր եւս շատ եղան, բայց սկզբում ցայտուն էր հետեւեալ օրինաչափութիւնը. գործադիր՝ կենտրոմի, շրջկոմի ու գործկոմի՝ «հարց լուծելու» իրաւունք, որով եւ՝ դրամ ունեցող պաշտօնեաները գարձան հիմնականում ոամկավարներ, իսկ «գաղափարական պիտութիւնների» համալսարանական դասախօսները (տարբերուող՝ բարձր վարձատրուող՝ «խօսողները») մեծ մասամբ մտան Հ.Ց.Դ.-ի մէջ: Վերջինիս անդամագրուեցին նաեւ 88-ի սկզբից իսկ արագօրէն հրապարակ նետուած այն «մտաւորականները», որոնք Հ.Հ.Շ.-ի դրաւած իշխանական համակարգում իրենց ակնկալած տեղերը, որով եւ՝ բարեկեցութեան բուն դրաւականները չէին ստացել (ցաւով նկատենք, որ սրանց մէջ շատ էին նաեւ անբաւարարուածութեան թարդոյթ ունեցող՝ չկայացած անհատները):

Կուսակցական չերտաւորումների խընդիրը թողնենք, վերադառնանք ուղղագրութեանը: Տարբեր դրդապատճառներ եւ նպատակներ ունեցող անհատներ, հասարակական հոսանքներ եւ կուսակցութիւններ գրքեր եւ պարբերականներ էին տպագրում միայն կամ նաեւ դասականով· Հ. Ց. Դ. դասականով տպուող «Ցաւելուած՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» ունէր, «Ազգ»ը մտադիր էր ամբողջապէս անցնել նրան (սկզբում փոխող մարդիկ չունէին), երկրի նոր պաշտօնաթերթն սկսեց տպւել դասականով դերուած՝ «Հանրաստանի Հանրապետութիւն» խորագրով: Թէ՛ վերջինում եւ թէ՛ շատ ուրիշ տեղերում տարբեր մարդիկ (նաեւ՝ տողերիս հեղինակը) դասականով գերուած յօդուածները էին հրապարակում:

Իշխանութեան գլուխ եկած նոր ուժերի ղեկավար Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը, դեռեւս Գերագոյն Խորհրդի նախագահ (յետոյ էր Խորհուրդը դառնալու Ազգային Ժողով, ինքն էլ՝ երկրի նախագահ) եղած ժամանակ, հրաւիրեց ուղղագրութեան բանավէճի մասնակիցների մի խորհրդակցութիւն, ուր խօսակցութիւնն այնչափ բորբոքուն եղաւ, որ պարզ եղաւ, որ այստեղ վճիռ ընդունուել չէր կարող, հրաւիրողն ինքն էլ եզրափակեց. «Եթէ ես թագաւոր լինէի, մի հրամանով դասական ուղղագրութիւնը կը վերականգնէի», բայց քանի որ թագաւոր չէր, ինքն էլ խնդիրն առկախ թողեց այսպիսի ձեւակերպումով. «Պէտք է թոյլատրելի համարել, որ մարդիկ իրենց նախընտրած ուղղագրութեամբ գրեն եւ տպեն, մինչեւ ժամանակը ցոյց տայ ելքը»: Գրաւոր որեւէ վճիռ չընդունած այս խօսակցութեան ուժով էլ յետոյ՝ ընդհանրապէս խորհրդայինով տպուող պարբերականներում հրատարակւում էին նաեւ դասականով գրուած յօդուածներ:

Ապա, մէկ էջանոցից (Ջահուկեան) մինչեւ նրա յիսնապատիկ ծաւալ ունեցող՝ մօտ մէկ տասնեակ նախագծերի նախապատրաստական՝ տեւական եւ բորբոքուն քննարկումներից յետոյ, Ազգային Ժողովն ընդունեց Լեզուի օրէնք, որի գործադրման համար յետոյ ստեղծուեց Լեզուի պետական տեսչութիւնը: Սրա ղեկավարման համար քննարկուող թեկնածուների մեծ մասը նոյն օրէնքի մէջ արձանագրուած կարեւոր նպատակի՝ հայերէնի «ուղղագրութեան միասնականացման», որ է՝ դասականի վերականգնման կողմակիցներ էին: Հրանտ Մաթեւոսեան գրողի կարճատեւ եւ անդործունակ «պաշտօնավարումը» սխալմունք էր, որ ժամանակին չտկուեց, եւ, ի վերջոյ, պաշտօնը տրուեց Վալերի Մխրտչեանին, որ շուտով տեսչութեանը կից ստեղծեց նախկին «Տերմինաբանական կոմիտէ»ին վերախրինող խորհրդակցական մի «մարմին»: Սրա անունը սոսկական «Եզրաբանական խորհուրդ» լինելու փոխարէն՝ նրա նախագահ դարձած Ջահուկեան կաճառականի պնդումով եղաւ՝ «Հայոց լեզուի բարձրագոյն խորհուրդ», որպէսզի հայերէնի խնդիրների համար նրանից «բարձր բան չլինի»: Մինչ այդ՝ բանավէճի խմբը շատ ջուր էր առել, ուստի առաջին կամ երկրորդ նիստից առաջ Ջահուկեանն անպաշտօն խօսքով ակամայ արտայայտեց իր համար շատ բնական մի ճգտում՝ Հետաքրքիր է, թէ Խորհրդի անդամներից ովքե՞ր են դասականի կողմնակից: Ճիշդ է՝ իմացաւ ո՛չ միանդամից, այլ՝ աստիճանաբար, եւ նախ սկսեց քննարկումների ժամանակ նրանց խօսք կամ խօսելու հնարը չտալ, այսպիսով՝ Խորհրդի անդամներին բաժանեց սիրելի եւ աւելի մասերի, ապա՝ տեսչութեան պետից պահանջում էր վերակազմակերպման նոր հրամանով խորհրդից հեռացնել վերջիններին: Պետը, բնականաբար, ընդդիմանում էր այդ յամառ եւ աներեր ճնշմանը, բայց իշխանափոխութեան շատ յարմար պահին նախագահն ու իր կողմնակիցները՝ իրենց յայտնի եւ թոյլատրելի ու անթոյլատրելի բոլոր միջոցները գործադրելիչ եւ, տեսչութեան պետին պաշտօնից հեռացնել տալուց յետոյ, խորհրդից էլ հեռացրին իրենց նման չմտածող բոլոր մարդկանց· այսինքն՝ իրենք ո՛չ միայն «բարձրագոյն» են, այլեւ՝ «ընդդիմախօս» տեսնել եւ իրենցիններից տարբերուող կարծիքներ լսել չեն ուզում:

Մինչ այդ էլ խորհուրդն աշխատում էր նախագահի բռնակալ թելադրանքի ներքոյ· ամենատարբեր եղանակներով եւ մեծ վարպետութեամբ ձախողում էր իրեն անցանկալի ընթացք ստացող քննարկումները: Սրա լաւագոյն նմուշը «տերմին» խորթութեան փոխարէն հայերէնն «եզր» բառը հաստատելու հարցն էր· երբ պարզուեց, որ նիստի մասնակիցների մեծ մասը երկրորդ բառի կողմնակից է, նախ մոռացաւ որ իր իսկ առաջարկով խորհրդի անունն էր՝ «Հայոց լեզուի բարձրագոյն», ուստի եւ քրթմնջաց «Ախր եթէ դա ընդունենք, մեր անունն ենք փոխած լինելու» (ինքը դեռ «Տերմինաբանական կոմիտէ»ում էր), ապա երբ հասկացրին իր սխալը, նոյն պահին էլ յանկարծ եւ բոլորովին անհասկանալի պատճառով նիստն ընդհատեց ու հեռացաւ:

«Բարձրագոյն»ն անում էր իր տարակարծիք անդամներին շատ բնորոշ, ուշադրաւ, անդամ՝ գունեղ քննարկումներ: «Տերմինաբանական»ի անցեալ եւ կամաւորական տիղմոս ունեցողները յաճախակի առաջարկում էին մի վճռով՝ առանց «մանրանալու» եւ մանրամասներ քննարկելու, վերահաստատել եւ վերստին վաւերական յայտարարել «Տերմինաբանական»ի ամբողջ կեանքի ընթացքում ընդունուած որոշումները: Ուղղագրութեան հարցի իրենց որոշ համախոհներ անդամ ատ անմտութիւն էին համարում, ուստի եւ այդպիսի վճիռ չէր ընդունուում: Նոյն մարդիկ նաեւ չարունակ պնդում էին, որ «Բարձրագոյն»ը պէտք է Հայաստանում դասականով որեւէ բան տպելն արգելելու վճիռ կայացնի, որ նոյնպէս, բնականաբար, գլուխ չէր գալիս (ընդդիմախօսներից ապատուել են, բայց այսօր էլ չեն կարող այդպիսի որոշում ընդունել, անհն էլ՝ չի գործելու): Միւս կողմից էլ մի քանի անդամ արուեց 1922-ի տիրահռչակ դեկրետը չեղեալ յայտարարելու թոյլ առաջարկ, որ դառնում էր մի՛ միայն ձեռնամարտի հեռանկար ունեցող բորբոքուն ճառերի առիթ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ - ԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

Գրեց՝ ԱՒԵՏԻՍ ՌԱՋՄԻԿ

Մի քանի տարի առաջ, հայ ազգային կեանքին անդրադառնալով կրնայինք ըսել՝ լաւ չէ. ապա՝ սկսանք ըսել՝ դէշ է. քիչ մը աւելի ուշ՝ վատ է. այնուհետեւ՝ շատ վատ է. 1999 Հոկտեմբեր 27-էն ետք՝ յոռետոյն վիճակի մէջ է. վերջերս՝ ահաւոր է. հիմա՝ սոսկալի է եւ հաւանարար այս ընթացքով, կրնանք կռահել որ յետագային պիտի ըսենք՝ ահռելի դարձած է. ցաւ ի սիրտ, այս է իրականութիւնը եւ երանի՛ սխալած ըլլանք եւ ապագային ինքնաքննադատեանք՝ որ եղած ենք յոռետես՝ մեր ընթերցողները յուսադրելու համար:

Արդարեւ, տակաւին Վազգէն Սարգսեանի եւ կարէն Դեմիրճեանի արիւնը չչորցած, դեռ Նարիրի Յունանեանի եւ իր խմբակին լկտիաւարի տանձարձակութիւնը չմարսած, տակաւին Հայաստանի նախագահին հայկական հողային պահանջատիրութենէն հրաժարելու միտքերը չընկալած, դեռեւս Մեղրիի տարբերակին չուրջ սակարկութիւններուն չհամոզուած, դեռ Վ. Օսկանեանի արտասանած «օկուբացուած» յղացքը չմերնած, տակաւին հայկական դիւանագիտութեան չատ սիրած «կոմպլեմենտար» չփոթ եզրին մերկութիւնը չփաստած, դեռ Պարոյր Հայրիկեանի զառանցանքները չմարսած, դեռ հայ եկեղեցւոյ քայքայման զործընթացին պատասխանատուները արթնութեան չհրաւիրած, հապա՛ ՀՀՇ – ՀՅԴ բռնցքամարտը եւ ՀՀՇ-ի առօք-փառօք ալան – թալանը մոռցած, տակաւին Հայաստանի աւազակները դատաստան չհրաւիրած, դեռ արտադաղթին եւ հայաթափումին տակաւ խորացող վէրքը չամոզած, տակաւին կոտորակուող հայ քաղաքական կազմակերպութեանց համար հոգեհանդիսաներ չկազմակերպած, դեռ Ազգային Ժողովի քաղաքական խաղանկարին չարափոփոխ էութեան չմարժուած եւ անոր անդամներուն քաղաքական տհասութեան եւ անանկութեան չուրջ հազիւ համոզուած եւ աւելին՝ կամաց – կամաց պատրաստուելու չսկսած թէ չուտով Ն. Յունանեան կրնայ ստանալ հերոսի կոչում նախագահին կողմէ... յանկարծ մեր ազգային կեանքին մէջ պայթեցաւ ռումբ մը՝ Ֆրնեւէն...:

Օրը նոր, պատմութիւնը նոր, վէճը նոր, հայ ազգային կեանքին խայտառակութիւնը նոր:

Հայ մամուլին ու քաղաքական մեկնաբանները արդէն իսկ իրենց ձեռքին տակ ունին թարմ նիւթ մը՝ արծարծելու, քննելու եւ... չուր ծեծելու. նիւթ մը, որ վստահաբար չատ մեզմէն պիտի հոսեցնէ՝ գլխէ անցնելով Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրին չուրջ հոսած մեզանը, քանի այդ ազգային ողբերգութիւնը գրեթէ յիշողական չմնաց (մանաւանդ լիբանանահայ «ազատ» մամուլը): Նիւթը կը վերաբերի Ֆրնեւի մէջ պայթած քաղաքական ռումբին, որ կը կրէ «Հայ – Թուրք Հաշտութեան Յանձնախումբ» անունը:

Ըստ լուրերուն, հայ եւ թուրք 10 քաղաքագէտներ ու դիւանագէտներ, Վիէննայի մէջ պատնի խօսակցութիւններէ ետք, Ֆրնեւի մէջ կեանքի կոչած են յանձնախումբ մը՝ երկու թշնամի ժողովուրդները հաշտեցնելու միտումով: Հայհանրութիւնը այս խօսակցութեանց իրական եղաւ անոր աւարտէն ետք, թէեւ այս միտքը յղացուած է բաւական առաջ: Նոյնիսկ, որոշուած է յաջորդ հանդիպման վայրը, որ հաւանաբար Էջմիածինը պիտի ըլլայ (մանրամասնութիւններէն՝ Իլթեր Թիւրքմէնի:

Երեւոյթը, առաջին ակնարկով չունի պայթուցիկ բնոյթ. ընդհակառակն, ոչնչանալի է գաղափարը. սակայն, ինչ դրդապատճառներ կան ա՛յս օրերուն նախաձեռնելու նման քայլի, ո՞վքեր ուղղեցան հոն եւ ի՞նչ հանգամանքով, ո՞վքեր նչանակած էին զանոնք նախաձեռնարկ ըլլալու նման յանդուգն որոշումի եւ վճռական պահուն, ո՞վ կայ այս թատրոնի հերթական արարի եաին, եւ ո՞վ է հեղինակը այս թեմադրութեան: Ահա հարցումներ, որոնք պէտք չէ մնան անպատասխան հայ հասարակութեան համար, քանի խնդրոյ առարկայ կրնան դառնալ մեր ազգային իրաւունքներն ու արժանապատուութիւնը, մեր պատմութիւնն ու նահատակ սերունդներու յիշատակը:

Նախ, ի՞նչ ըսել է հաշտութիւն. հաշտութեան համար երկխօսութիւն է պէտք, յանգանքներ ընդունելու քաջութիւն է պէտք, հակառակորդը յարգելու տարրական նախապայման է պէտք. եւ արդեօ՞ք հաշտութեան ընթացող կողմերը կը վայելեն իրենց ժողովուրդներուն համակրանքն ու ժողովրդականութիւնը. եւ ապա, որեւէ ծանրակշիռ որոշում ընդունելի եւ պարտադրելի կրնա՞յ ըլլալ երկու ժողովուրդներուն համար:

Այստեղ, հետաքրքիր կէտ մը կը դառնայ ուշադրաւ, ըստ որուն, երկու երկիրներուն իշխանութիւնները տեղեակ էին ընթացող բանակցութիւններէն, ինչպէս դիտել կու տան Իլթեր Թիւրքմէն եւ Հայաստանի նախագահին բանբերը. ուրեմն, «կանաչ լոյս» վառուած է նաեւ Հայաստանի կողմէ: Ինչո՞ւ ուրեմն Հայաստանի նախագահը, որ իր իսկ առաջարկով խորհրդի անունն էր՝ «Հայոց լեզուի բարձրագոյն», ուստի եւ քրթմնջաց «Ախր եթէ դա ընդունենք, մեր անունն ենք փոխած լինելու» (ինքը դեռ «Տերմինաբանական կոմիտէ»ում էր), ապա երբ հասկացրին իր սխալը, նոյն պահին էլ յանկարծ եւ բոլորովին անհասկանալի պատճառով նիստն ընդհատեց ու հեռացաւ:

«Բարձրագոյն»ն անում էր իր տարակարծիք անդամներին շատ բնորոշ, ուշադրաւ, անդամ՝ գունեղ քննարկումներ: «Տերմինաբանական»ի անցեալ եւ կամաւորական տիղմոս ունեցողները յաճախակի առաջարկում էին մի վճռով՝ առանց «մանրանալու» եւ մանրամասներ քննարկելու, վերահաստատել եւ վերստին վաւերական յայտարարել «Տերմինաբանական»ի ամբողջ կեանքի ընթացքում ընդունուած որոշումները: Ուղղագրութեան հարցի իրենց որոշ համախոհներ անդամ ատ անմտութիւն էին համարում, ուստի եւ այդպիսի վճիռ չէր ընդունուում: Նոյն մարդիկ նաեւ չարունակ պնդում էին, որ «Բարձրագոյն»ը պէտք է Հայաստանում դասականով որեւէ բան տպելն արգելելու վճիռ կայացնի, որ նոյնպէս, բնականաբար, գլուխ չէր գալիս (ընդդիմախօսներից ապատուել են, բայց այսօր էլ չեն կարող այդպիսի որոշում ընդունել, անհն էլ՝ չի գործելու): Միւս կողմից էլ մի քանի անդամ արուեց 1922-ի տիրահռչակ դեկրետը չեղեալ յայտարարելու թոյլ առաջարկ, որ դառնում էր մի՛ միայն ձեռնամարտի հեռանկար ունեցող բորբոքուն ճառերի առիթ:

(Մնացեալը յաջորդով)

հակամարտ կողմերուն դէմ քննադատական խօսքեր ուղղելու համար:

Հայ – Թուրք հաշտութեան նորատեղծ յանձնախումբին նկատմամբ հայկական առաջին հակազդեցութիւնը եղաւ կոչ մը եւ կասկածամտութեամբ չեչտուած. եւ կասկածկոտ էր նման արձագանգ, երբ նկատի առնենք թրքական պաշտօնական տեսակէտները Հայկական Ցեղասպանութեան, Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան, հայկական իրաւունքներու ճանաչման եւ հատուցման հանդէպ. իսկ ինչ իրականութիւն պիտի դառնայ հաշտութիւնը առանց ցեղասպանութեան ճանաչման եւ իրաւունքներու հարցի քննարկման, ապա՝ հոն ոչ միայն պիտի չկրնայ հաշտութեան նշոյլներ, այլ պիտի փնտռել հակամարտութեան խորացման միտումներ:

Դժուար չէ նշմարել, թէ այս սարքովի յանդուգնութեան ետին կանգնած է Սպիտակ Տունը, ԱՄՆ–ու պլխաւորութեամբ, որ ալ մէկ կողմէ իր հաշտարարի դեր ստանձնելով իր կայսրութեան սահմանները կը տարածէ աշ ու ահեակ. ահա թէ ինչ կ'ըսէ հայրենի մեկնաբան Գէորգ Մուղնեան. «Ակնյայտ է, որ սա ոչ թէ ժողովուրդների ճակատագրերով մտահոգ ուժերի ու գործիչների, այլ հայ – թրքական քարդ թնճուկը որպէս սեփական աշխարհաքաղաքական նպատակների իրագործման լուրջ խոչընդոտ համարող ներքաղաքական որոշակի կառավարական շրջանակներ» նախաձեռնութիւնն է: Բայց առեալ բայլի մէջ մեզ համար առաւել ուսանելի կողմը այդ նախաձեռնութեան քիւրտոմում կանգնած գերտէրութեան՝ միացեալ – Նահանգների կողմից ներկայացուած հայ – թրքական յարաբերութիւնների կարգաւորման փաստօրէն նոր հայեցակարգի որդեգրում է: ԱՄՆ լոյս տեսնող Հ.Ց.Դ.ի պաշտօնաթերթ «Ասպարէզ» պարբերաբար կը գրէ. «Բացայայտ է, որ պատմական ուժերու դրդումով է, որ հայ հասարակական իրականութեան մէջ գործող եւ ներկայիս լուսանցքային արժէք ներկայացնող երկու հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, ձեռք ձեռքի տալով, հրապարակ կ'իջնեն եւ ցեղասպանութեան ճանաչման հարցի գլխով հայկական միացեալ ճակատը պատկերելու փորձը կը կատարեն»:

Այնուամենայնիւ, արեւու պէս պայծառ է, որ ժընեւեան քաղաքական պայթումը ծագած է ԱՄՆ–ի մէջ, քաջալերած է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի արեւմտամէտ առաջնորդներուն կողմէ եւ ազդած է հայ կեանքը խռովելու եւ նոր քայքայումներ յառաջացնելու նկատառումով:

Բայց, չէ՞ որ մօտիկ անցեալին սրուած էին հայ – թուրք յարաբերութիւնները

ՊՐԱՋԻԼԻ ԿԱՐՄՐԱՄՈՐԹՆԵՐԸ ԱՆՀԵՏԱՑՄԱՆ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Պրազիլի մէջ արդիական կեանքը եւ քաղաքակրթութիւնը պատճառ կ'ըլլան ցեղախումբերու անհետացումին: 1970–ական թուականներուն մարդաբաններ կ'ըսէին թէ Ի. դարուն ընթացքի անհետացած են կարմրամորթներու աւելի քան 80 ցեղախումբեր: Ամէնէն վտանգուածները մեկուսի ապրող խումբերը կը նկատուին: Երեւոյթին պատճառ եղած է հողամշակութեան համար գործածուած հողերուն ընդարձակումը դէպի երկրին ներքին շրջանները: Ատիկա վէճերու, կռիւներու ալ պատճառ եղած է 70–ական, 80–ական տարիներուն, յատկապէս ամազոնեան գօտիին մէջ: Ներգրումները, ճարտարարուեստականացումը, օրինակ Ռոնտոնիայի նահանգին մէջ տասը ցեղախումբերու անհետացման յանգած է, անցեալ դարուն ընթացքին: Ուսումնասիրական տեղեկագրերը կ'ըսեն թէ մինչեւ 90–ական թուականները մեծ հողատէրերը կարմրամորթներու ջարդերով զբաղած են եւ ամէն ջանք գործադրած որ անոնց հողերը կառավարութեան կողմէ չերաւորին:

Ժամանակը չրջանին սպառման առաւելագոյն վտանգին ենթարկուած ցեղախումբն են. անոնց վերջին ջարդը 1964–ին տեղի ունեցած է. այսօր միայն հինգ հոգի մնացած են. հայր մը, երեք աղջիկները եւ թոռնիկը: Կարմրամորթներու ապրելու հիմնարկը զիրենք պատրաստած է չրջանէն մեկնելու, անոնք ալ ուրիշ ցեղախումբի մը մաս կազմած են:

Այդ ժողովուրդներուն մարդահամարը չի կատարուիր. տրուած թիւերը գնահատումներու արդիւնք են. անոնց հաստատուն 340 – 350 հազար կարմրամորթներ կ'ապրին իրենց պապենական հողերուն վրայ որոնք յստակ կերպով սահմանազատուած են կառավարութեան կողմէ եւ պահպանուած: Անոնք երկրին ընդհանուր բնակչութեան 0,2%–ը կը կազմեն: Իրենց տարեկան աճը 3,5% է, ինչ որ բարձր է ազգային միջինէն: Այդ բնակչութիւնը բաղկացած է 216 ցեղախումբէ որոնց 53–ը սպիտակամորթներու աշխարհին հետ ոչ մէկ շփում ունեցած է, իսկ 12–ը 38 հոգիէն ալ քիչ թիւով անդամ ունի: Անոնց մասին հիմնական տուեալները կը բացակային, բայց ծանօթ է որ փոխանցիկ հիւանդութիւններ մեծաթիւ մահերու պատճառ եղած են: Անորոշ է նաեւ իրենց պապենական հողերէն դուրս ապրող կարմրամորթներուն թիւը որ կը տարբերի 100 – 190 հազարի միջեւ:

Ցեղախումբերու սպառնացող վտանգին ենթակայ են անոնց 180 լեզուներն ալ: Մեծ մասը 200–էն քիչ մարդու կողմէ կը խօսուի: Այնքան փոքր է այդ թիւը որ լեզուներուն մեծ մասին անհետացումն ալ սպասդ կը նկատուի յառաջիկայ տարիներուն ընթացքին:

ՔԱՂՀԱՆ

Հայկական Ցեղասպանութեան ԱՄՆ–ի մէջ ճանաչումներուն եւ Ֆրանսայի ճանաչումներուն առիթներով. ի՞նչ եղան Թուրքերու բարկացայտ արտայայտութիւնները եւ Հայոց ցեղասպանութեան պրն–դումները: Պատասխանը փնտռենք Հայաստանի նախագահին այն յայտարարութեան մօտ, ըստ որուն, Հայաստան իրաւական հիմք չունի Թուրքիոյ հողային պահանջ ներկայացնելու. ուրեմն՝ զիջումը սկսած է Հայոց «ազգընտիր» նախագահէն...

Հայ – Թուրք հաշտութենէն առաջ, հայ – թուրք երկխօսութիւն է պէտք, իսկ ի տես հայ կեանքի անփառունակ եւ անիշխանական կացութեան, նախ հրամայական է հայ – հայ երկխօսութիւն մը՝ ազգային, պետական, եկեղեցական, անտեսական, մշակութային եւ... ուղղագրութեան ոլորտներէն ներս: Հայերը իրարու հետ չեն կրցած հաշտուիլ, չեն կրցած երկխօսութիւն ստեղծել, ապա ինչպէ՞ս Թուրքին հետ խօսին ազգային հիմնահարցերու չուրջ. ահա անհեթեթութիւնն մը՝ ԱՄՆ–ու օրհնութեամբ ծնած:

Հայ – հայ երկխօսութիւնը պէտք է սկսիլ Հոկտեմբեր 27–ի առընչութեամբ նախագահին հետ հարցազրոյցով, պէտք է չարունակուի կաթողիկոսներու «հոգեւոր» զրոյցով, Հայաստան – Սփիւռք խօսակցութեամբ, հայութեան եւ Ժընեւ ուղղուած փոլիթիքոսներուն հետ հարցապնդումով եւ այլն:

Ժընեւի քաղաքական պայթումը մեզի կը թելադրէ՝ Հայեր, նախ իրարու հետ խօսելու, հաշտուելու սկսեցէք եւ ապա մտածեցէք Թուրքին հետ հաշտուելու մասին...:

Ժընեւը յաջողութեան յոյս ունի՞, թէ՞ հերթական պատրանք է Հ.Ց.Դ. – ին թիհատ պինակցութիւնը կապկող...:

«կանչ», Յուլիս 21, Պէյրութ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Է·

ՀԵՏՔ ՄԸ

- Մինչեւ որ Պատրիարքարանը արմատապէս չմաքրագործուի, կարելի չէ բան մը անել, – կրկնեց Շահրիկեան, – եւ այդ մաքրագործումը անկարելի է:

- Ինչո՞ւ համար անկարելի, – հարցուց Զարդարեան:

- Որովհետեւ կամք եւ կորով կը պակսին, յետոյ ամէն մէկ պաշտօնեայի ետեւ կեցած է, երբեւ պաշտպան, մի մեծ աղա, որուն խաթրին կարելի չէ դպչիլ:

- կարօ՛, դուն կրնաս երթալ, – ըսաւ Թափալեան պատանիին:

Այս վերջինը, ներկաները բարեւելով, դուրս ելաւ քիչ մը սրտաբեկ երեւոյթով: Ինք այնպէս ենթադրած էր, որ չատ կարեւոր գործ մը տեսած էր ու հիմա կը տեսնէր, որ բան մը չէր կրցած ընել:

Շահրիկեան չարունակեց իր տեսութիւը Պատրիարքարանի մաքրագործումին մասին:

Ցանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ ներս մտաւ Վարդգէս՝ սիկառէթը բերնին:

- Ինչ նորութիւն, – հարցուց խօսքը ամենուն ուղղելով:

- Դու ես դրսէն գալիս, քո մօտ պէտք է լինին նորութիւնները, – դիտել տուաւ Անինուն:

- Իմ քով նորութիւնը այն է, որ Հայկական բարեներոգումներու հարցը ջուրը իյնալու վրայ է, – ըսաւ Վարդգէս թիկնաթոռին մէջ տեղաւորուելով:

- Ինչո՞ւ այդ յոռետեսութիւնը, – հարցուց Զարդարեան:

- Որովհետեւ հիմա Տիրան Քէլէկեանի հետ էի, եւ չատ յուսահատեցուցիչ բաներ լսաւ:

- Ինչպէ՞ս...

- Պարոն Վանկէնհայմ ամէն բան կ'ընէ եղեր ձախողութեան մատնելու համար Հայկական խնդիրը:

- Ատիկա նորութիւն մը չէ մեզի համար, – նկատեց Զարդարեան:

- Այո՛, բայց խնդիրը այն է, որ իր նպատակին հասնելու համար ամէն միջոց կը գործածէ... երէկ Տիրան Քէլէկեան տեսակցութիւն մը ունեցած է հետը եւ այդ տեսակցութեան միջոցին խօսք բացուեր է հայկական նահանջներու բանորոգումներուն վրայ: Վանկէնհայմ բացէիբաց յայտարարեր է, որ իր կառավարութիւնը երբեք պիտի չխոչընդոտէ, որ Հայկական բարեներոգումներու անունին տակ Ռուսիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա աղղու միջամտութիւն մը ընեն Թուրքիոյ ներքին խնդիրներուն եւ չանան տեսակ մը խնամակալութիւն հաստատել անոր վրայ:

- Պէտք է, որ դեսպանին այդ խօսքերը հաղորդենք իսկոյն անդրլիական եւ ռուսական դեսպաններուն, – դիտել տուաւ Շահրիկեան:

- Խո՞ւճ հարկ հաղորդելու, քանի որ Վանկէնհայմ ծածկաբար չգործեր եւ նոյն խօսքերը հաւանօրէն կրկնած է նաեւ միւս պետութիւններու դեսպաններուն: Ուրիշ կարեւոր բան մըն ալ ըսաւ Քէլէկեանը:

- Ի՞նչ բան:

- Հայկական բարեներոգումներու համար ինչ թանակցութիւններ որ կը կատարուին դեսպաններու միջեւ, Վանկէնհայմ իսկոյն կը հաղորդէ եղեր Թալէաթին: Նոյնիսկ ըսուեցաւ, որ Պատրիարքարանէն տրուած յիշատակագիրներ դերման դեսպանատան կողմէ հաղորդուած են Թուրք կառավարութեան: Վերջապէս պէտք է չատ խոհեմութեամբ գործենք, – վրաւ Վարդգէս:

- Ես չեմ կարծեր, որ գերմանական էնթրիկները կարենան Հայկական հարցը բոլորովին վիժեցնել, – պատասխանեց Զարդարեան, – մանաւանդ որ այս անգամ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա հաստատ կերպով որոշած կը թուին այդ բարեներոգութիւնները գործադրել:

- Գերմանիոյ այս ընթացքը եթէ խընդիրը բոլորովին վիժեցնել ալ չտայ, չատ պիտի վնասէ գործին, եւ աւերեւ բարեներոգութիւններով թերեւս պիտի վերջացնեն գործը:

- Թալէաթն ալ արդէն երկու օր առաջ ինծի կ'ըսէր, թէ Հայերը եթէ անհաչտ ընթացք մը բռնեն Թուրքերու հանդէպ, չատ անախորժ բաներ կրնան պատահիլ, – յայտարարեց Շահրիկեան:

- Թալէաթի խօսքերը պարզապէս պլըֆ են, – ըսաւ Անինուն:

- Թուրքերը եթէ իրապէս պաշտպանութիւն գտնեն գերմաններէն եւ ո՛չ մէկ բարեներոգութիւն կ'ընեն, ես այս պիտեմ, – գոչեց Վարդգէս:

- Պէտք է ըսել, որ Զօհրապն ալ վերջերս չատ յոռետես դարձած է, – դիտել տուաւ Զարդարեան:

Նոյն միջոցին դուռը զարնուեցաւ:

- Մտէ՛ք, – ըսաւ Զարդարեան:

Դուռը բացուեցաւ, եւ ներս մտաւ Ատիկ Մարկոսեան:

Առաջին անգամ էր, որ այդ մարդը կ'երեւար «Ազատամարտ»ի խմբագրատան մէջ, եւ ներկաները, որոնցմէ միայն Զարդարեան կը ճանչնար զայն, զարմանքի չարժում մը ըրին:

Ատիկ աչ ու ձախ թէմէննահներ սբխռելով բարեւեց ամէնքը:

Զարդարեան պարտք զգաց ինքը ներկայացնել միւս ընկերներուն.

- Էֆէնտի՛մ, յատկապէս պարտք համարեցի զալ եւ ձեր այսօրուան խմբագրականը չնորհաւորել... սքանչելի էր, պարզապէս սքանչելի էր, – ըսաւ Ատիկ, – երեք անգամ կարդացի... զարնելու է, էֆէնտի՛մ, այդ մարդոց գլխին զարնելու... միայն որ, եթէ, կը ներէք ձեզի դիտողութիւն մը ընեմ... բայց կը ներէք համարձակութեանս...

- Խօսեցէ՛ք, – ըսաւ Զարդարեան:

- Ձեր խմբագրականները երբեմն կը թարգմանէք կոր Թուրքերէնի եւ չատ ատկ կ'ընէք կոր, միայն թէ այդ թարգմանութիւնները լաւ, սահուն, յստակ եւ Թուրք լրագրական ոճին չարմար չեն... կը ներէք, բայց ըրած դիտողութիւնս...

(Շար. 30)

Ասկէ անկէ

ՍՐԴԻԱԿԱՆ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

Մոնաքոյի գահաժառանգը Ալպէռ, ժխտոյի գործին վրայ պիտի չաջողի՞ չաղթել Ռուսաստանի նախագահ Վ. Պուտինի: Իշխան Ալպէռ ոչ Ողիմպիականներու միջազգային կոմիտէին անդամ է, օգտուելով Մոսկուա գտնուելու առիթէն, այդ մարզաձեւին մէջ մենամարցում մը հրաւիրած է նախագահը: Ատիկա ընդունած սովորութիւն է սեւ գօտիի մակարդակով ժխտոյի վարպետներուն համար: Պուտին պաշտօնապէս չէ պատասխանած, միայն գոհացած է ըսելով որ մարզումի պէտք ունի: Մոնաքոյի գահաժառանգը որ թարձր մակարդակի տէր է չատ մը մարզաձեւերու մէջ, ոչ արհամարհելի մրցակից մը կը նկատուի չաջողագոյն դէմքերու:

ԵՒՐՈՆ ԽԱՒԵԲԱՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՔ

Փորթուկալի ատիկանութիւնը գործի լծուած է գտնելու համար դրամանիշի փոփոխութիւնը կողպտուքի միջոցի վերածած չարագործներ: Անոնք իրենց զոհերը կ'ընտրեն առանձին ապրող թոչակառուներու դասէն: Կը ներկայանան անոնց բնակարանը, որպէս ընկերային ապահովութեան պաշտօնեաներ ու կ'առաջարկեն պահուած թղթադրամները եւրոյով փոխանակել, կամ այդ դրամներուն թիւերը արձանագրել, յետագային անոնց փոխարէն եւրօ տալու համար: Երբեմն այդ գեղծարարները կը ներկայանան նաեւ որպէս դրամատան պաշտօնեաներ ու հարցարան մը լեցնել կը ձեւացնեն, իրենց զոհերուն հասարակ տեղիք հարցումներ ուղղելով: Ցետոյ կ'ըսեն թէ 5 եւ 10 հազարնոց (160 եւ 320 ֆրանք) թղթադրամներ կրնան անմիջապէս փոխանակել եւրոյով. երբ ենթակաները կը բերեն անկիւն մը պահուած դրամները, կը յափշտակեն զանոնք ու խոյս կու տան:

ԲՈՒՍԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ապահովագրական բրիտանական ընկերութիւն մը որոշած է գեղչ մը ընել բուսակերներու ամասամբարներուն համար: Կեանքի ապահովագրութեան տէր բուսակերները առաջին տարին 25% նուազ կը վճարեն: Ատոր բացատրութիւնը այն է որ այդ խումբին պատկանողները մահկերներէն նուազ ենթակայ են սիրտի հիւանդութիւններու եւ քաղցկեղի: Ընկերութեան հիմնադիրը կը դժգոհի որ բժշկական հետազօտութիւնները իրենց ըսածը հաստատելով հանդերձ, ապահովագրական ընկերութիւնները նկատի չեն առներ այդ պարագան: Իրենք ատոր փոխարէն խիստ են ծխողներու հանդէպ: Անոնց յաճախորդները ապահովագրական պայմանագրութեան հետ պէտք է յայտարարութիւն մըն ալ ստորագրեն, հաստատելով որ միս, ձուկ, թռչնապուղի չեն ուտեր: Իսկ եթէ ստուգուի որ դրժած են իրենց խոստումը, ընկերութիւնը ոչինչ կը հատուցանէ անոնց վճարումներուն:

Տիկին Մատէէն Գէորգեան,

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Գէորգեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Փիէր Գէորգեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Մարք Գէորգեան,

Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Միշըլին Թերմանեան եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ՋԱԻԷՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 27-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հոթէքչաթի, Օղոստոս 1, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յով. – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Որեւէ մահազդ պրկուած ՀԱՅԱՐով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել նախընտրաբար Ղարաբաղի որբերուն (Հայաստան հիմնադրամ):

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԼԻՑԻ

Արմէն Պուտաֆեանի մահուան ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 500 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՁՇԴՈՒՄ

Տօքթոր Կարօ Կարապետեանի մահուան առթիւ Ռոպի եւ Յարութ Ալեքսեան (ոչ Ալեքսանեան) 500 Ֆր. նուիրած են «Յառաջ»ին:

De passage en France, au cours d'un grand tour d'Europe organisé dans le cadre des festivités du 1700ème anniversaire de la christianisation de l'Arménie nous accueilerons pour un **SPECTACLE UNIQUE**

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE

DATEV

(danseurs âgés de 10 à 14 ans)

en l'ESPACE GARBIS MANOUKIAN
40, rue d'Arménie, 69003 LYON

VENDREDI 17 AOUT à 20 heures 30

Venez nombreux les applaudir également...

—— P.A.F. 50 F ——

Renseignements:
☎ M.C.A.V. **04.78.26.28.71**
(les après-midi)

Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne
Croix Bleue des Arméniens de France
Section de Lyon-Villeurbanne

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Home Arménien

MERCREDI 15 AOUT

FETE CHAMPETRE

10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ • Danses traditionnelles**

107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël

Réservations et renseignements : au 04.94.19.51.50

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 16 Septembre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

Programme : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 120 F
Enfants 80 F

Réservation par tél. : 01.44.59.23.50 (Paroisse de Paris)
01.40.51.11.90 (Centre culturel)

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de

Mgr. IGNACE MALOYAN
Archevêque de Mardine, martyr en 1915.

le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

ՓՆՆԴԵԱՆ

ՓԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱՔ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթպոկ

50ème Anniversaire du Pèlerinage à SAINT-GREGOIRE de TALLARD

ԹԱԼԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes

Dimanche 9 septembre

à 10h30 — La Sainte Messe sera célébrée par

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes

l'Homélie sera prononcée par
Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
sous la direction de
Khatchig YILMAZIAN

à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre

Renseignements & Réservations :

— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**

— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——

Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

***

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien NAVASART**
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

***

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **SOIREE DANSANTE**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «Gaïdzag's»**

***

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
UNE SOIREE DANSANTE
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S